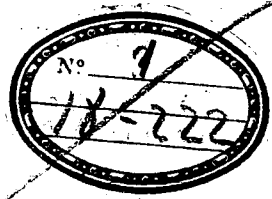
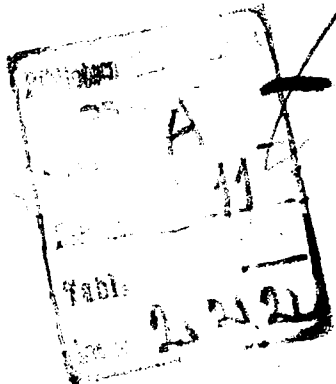

79

~~22.a.4.~~

~~26.~~

Del Colegio de la Compañía de Jesús de Gran. Be.
R. 3224

DE VERBIS DOMINAE.

HOC EST,
DE VERBIS QUÆ MARIA DEIPARA,
ac simul Virgo Sacrosancta ad Angelum, & ad
Elisabeth cognatam locuta est.

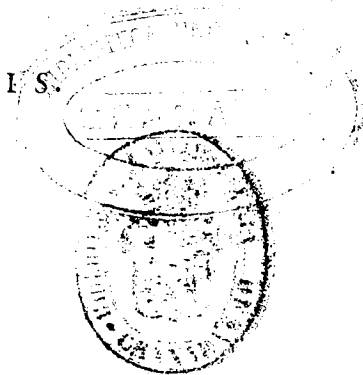
LIBRI XII.

*Autore R. P. D. F. Chrystomo à Visitatione Lusitano
in sacra Theologia doctore, ac sacri Cister-
ciensis ordinis professore.*

ACCESSERVNT TRES INDICES COPIOSISSIMI,
Primus omnium capitulorum, & summariorum: Secundus omnium auto-
ritatum, & locorum Scripturæ sacre: Tertius omnium rerum, & verbo-
rum maxime notabilium in eisdem libris contentorum.

Tomus Primus.

CVM PRIVILEGIIS.

VENETIIS, M. D. C.

Apud Iacobum Vincentium, & Ricciardum Amadinum, socios.

211854248

SANCTISSIMO,
AC BEATISSIMO PATRI,
ET D. N. CLEMENTI VIII.
Pontifici Optimo Maximo .

F. CHRYSOSTOMVS A' VISITATIONE
Minimus Monachus Cisterciensis.

In Domino imprimis diu viuere, & deinde in Domino mori .

ON multum temporis intercessit Pater Beatissime, postquam pro negotijs congregationis Cisterciensis Lusitanę in Urbem veni, quin tanta in me persecutionis tempestas excitaretur, vt Religionis negotia deferere, & ab Vrbe recedere, mihi opus esset. Ab Vrbe igitur discedens, & Venetias veniens (ad quod etiam beneplacitum S. V. accessit) sicut illi, qui cum magnam aliquam procellam degressi fuerint, & magnum deinceps pelagus decurrentes ad portum accesserint quietum, dimittentes vela, deponentes remos, egredientes nauim quiete, se se somno recreantes, robustiores conatus ad maiorem aliam nauigationem præparant: Sic ego tot procellis, & fluctibus liberatus ciuitatem illam tanquam quietum, & tranquillum portum inueniens ad maiorem aliam negotiationē

sanctarum scripturarum, videlicet lectionem, quam propter negotia diu intermiseram, animum impellere cepi. Et cum in ipsis scripturis sanctis perlegendis in Mariæ Deiparæ, ac simul Virginis sacrosanctæ verba incidissem, & ex omnibus tam antiquis, quam modernis scriptoribus (quantum ego meminisse poteram) nullum inuenissem, qui in vniuersum de huius Virginis verbis ex instituto egisset, subintrare statim cepit animum meum non mediocre desiderium scribendi aliquid super ipsa. Augebatur hoc desiderium mea erga ipsam Virginem tum deuotione, tum vel maxime obligatione, obligatione, inquam, ab ineunte meæ ætate non modo multis, & magnis ipsius Virginis beneficijs contracta: sed in dies etiam multo pluribus, & multo maioribus aucta. His tribus tanquam tantis alijs grauius, alteq; pungentibus calcaribus ad motis rem statim fuisset aggressus, nisi timerem, quod non tam facile ex ea fuisset egressus. Vnde Euangelici consilij memor eam non prius aggredi ausus sum, quam sedens computarem an sufficerent sumptus ad perficiendum. Sic computanti, & rei grauitatem in statera rationis multoties ponderanti sæpe veniebat in mentem quis sim, & quid possim. Et ideo quanto magis mihi obiciebatur, negotij grauitas, cui è regione non respondebat requisita ingenij viuacitas, tantò magis timebã de non consummando opere. Quanquam vero hoc non timeo, omnia credens, & omnia sperans charitas mihi persuaderet: tamen mox subintravit alius timor, quo potius timebam mundo meam propriam imperitiam, & ignorantiam manifestare, quam pro rei dignitate tanto negotio posse satisfacere. Cumque inter hæc velut in quodam biuio positus diu hæsitarem cuiam viarum tutius me crederem, & vellem, nollem alterutram mihi tenendam esse viderem, tandem potius volens sine illa, quæ inflat, quam absque illa, quæ ædificat (præsertim erga Virginem, cui ego tantum, & tantis rationibus debeo) inueniri, tractatione de eius verbis illico Venetijs aggredi cœpi, quam tamen ibi minime perfeci, de ordine S.V. iterum in Urbem redire iussus, in quam tam propter negotiorum multipliciter, quæ in homine quan-

tumuis

tumuis ingenioso totius doctrinæ semina vel obruit, vel expellit: quàm etiam propter alterius nouæ persecutionis tempestatem, quæ iterum cœpit horribilius ebullire, & in me vehementius quàm antea fecerat, toto eo tempore, quo ibi fui non destitit deservire, vix hos duodecim libros perficere potui, qui circa verba Virginis ad Angelum, & ad Elisabeth cognatam versantur.

Hi cum agant de Maria Dei matre dignissima, ac ipsius sponsa dilectissima nulli melius, quam tibi Pater Beatissime offerri possunt, qui non modo es amicus sponsi charissimus, sed & ipsius Virginis sponsæ amicissimus, cuius felicissimis auspicijs toto hoc tui pontificatus, & faustissimi pontificatus tempore grauiora negotia, quàm à sæculo vnquam, vel fuerunt oculis visa, vel auribus audita incepisti, & incepta cum maximo totius Christiani orbis gaudio ad optatum tandem effectum scelicissime perduxisti: & hac ipsa Virgine auxiliatrice simili gaudio, & pari felicitate eundem ad effectum perduces innumera alia, quæ continuo animo moliris, vel pro publica quiete, & pace: vel pro Catholicæ Ecclesiæ exaltatione, & sospitate, circa quæ duo vniuersi tui non modo cogitatus, sed & actus omnes sic semper intentissime fuerunt, & sunt occupati, vt pro illis nihil referes, nihil dissimiles: sed quidquid habes virium, quidquid zeli, quidquid sollicitudinis, quidquid autoritatis, & quidquid deniq; potestatis, totum hoc pro his duobus comparandis libentissime impenderes, & adhuc etiam libentius impendas.

Is tu Clemens Beatissime cum sis, cumque in his omnibus, ac in vniuersis alijs tuis actionibus ductricem, & antesignanam Mariam tibi semper proponas, haud dubiũ mihi est, quin hos meos labores tibi oblatos dignanter suscipias, quos pro illa ego letus suscepi, erga quam tu adeo deuotus existis. Neque in illis suscipiendis, precor, attendas ad meritum tuum, & ad debitum meum. Ad meritum tuum, quia cum sis sacerdos Dei summus, Christi in terris Vicarius, & legitimus Beati Petri Apostolorum principis successor, dubium non est, quin muneribus multo maioribus dignus existas. Ad debitum meum, quia cum is ego sim, erga

quem Clementi clementia, nunquam defuit, qua (vt multa alia interim tacitus præteream) egenum, & pauperem, pauperem cui non erat adiutor, de manu potentium clementissime liberauit, & sepiissime ab hostibus propter iustitiam persecuto illum sinū, qui omnibus patet, nunquam denegauit, clarissimum mihi est, quod tantillo dono pro tanto debito minime satisfacio. Fuerit igitur Pater Beatissime, fuerit Clemens Sanctissime, fuerit, inquam, summæ benignitatis vestræ, fuerit maximæ clementiæ vestræ in illo suscipiendo non attendere aut ad vestrum meritum, aut ad meū debitum: sed solum ad eum animi affectum, quo has laborum meorum primitias (qualescunque illæ sunt) humiliter offero B. V. cuius sanctissimam benedictionem, & pro illis, & pro me pari humilitate exposco. Pro illis, vt talis virtute benedictionis omnibus, in quorum manus deuenerint, non modo satisfaciant, sed et ædificationem pariant, & erga ipsam Virginem, cuius amorem (si mihi possibile esset) omnium cordibus imprimere vellem, debitam deuotionem augeant. Pro me etiam vt eiusdem quoque benedictionis virtute mihi his maiora conanti superni auxiliij gratia ad illa sic semper adspiret, vt omnia, quæ pro huius Virginis laude, eiusque Vnigeniti filij gloria adhuc animo paro feliciter possint ad optatum effectum peruenire. Deus in quo omnes viuimus, mouemur, & sumus, te Clemens Beatissime diu incolumem seruet, vt ad magna, quæ iam egisti adhuc multò maiora accedant, quæ omnia ad ipsius Dei gloriam, & S. R. E. vtilitatem sicut veri omnes tui, & ipsius Ecclesiæ filij cupiunt, sic cedant.

AD LECTOREM.

RACTATIONEM de Verbis Domine, quam multis motus de causis iamdiu inchoaui, ipsa Virgine auxiliante tandem consummaui, pro cuius amore totum id, quod potui in ea libentissime elaboraui, & elaborando non ostentationis, sed edificationis, & in Virginem deuotionis edere paginam cogitaui. In illa Christiane Lector si grandia, ita minus dignè locutus inueniar, vt propterea tuo iudicio re-

prehendi merear, libenter mihi parcas obsecro, siquidem præ mei exiguitate ingenij, neque grandia dignius noui pertractare, neque altiora mysteria, quibus Virginis verba referta esse optime agnosco, subtilius potui penetrare. Vnde sicut illi, qui pusillo sunt corpore, & præcelsæ arboris superiora queque cacumina manus apprehendere, & poma in ipsis existentia carpere non possunt, ea se maioribus relinquentes circa solos ramusculos terra proximos occupantur, & solum ex illis poma decerpere conantur. Sic ego, qui ad altiora mysteria, quæ in Mariæ Verbis recondita esse non ambigo omnino peruolare non potui, ea altioribus ingenijs derelinquens, circa sola minora laborare uolui. Quod si in isto meo labore aliquid fortasse laude dignum inuenieris, hoc non meum: sed de sursum esse intelligas descendens à Patre luminum apud non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio. Si uero, quod certius est, aliquid à me minus considerate dictum repereris, hoc scias meum esse, hoc scias de deorsum esse ascendens à patre criminum, apud quem omnis reperta suit transmutatio, & vicissitudinis obumbratio.

A. Eucumenius.	D. Eucherius.	Maximus Tyrius.
Africanus.	Eusebius Emiffenus.	Mercutius Trimegiff ^o .
Agelippus.	Eusebius Cefariensis.	Metaphraftes.
Almainus.	Euthymius.	D. Methodius.
Aloyfius Lippomantus.	D. Euuodius.	Nicephorus.
D. Ambrosius.	D. Fulgentius.	Nicolaus Lyrenfis.
Ambrosius Ansbertus.	Gabriel Biel.	Origenes.
Ammian ^o Marcellin ^o .	Gabriel.	Palladius.
Ammoni ^o Alexadrin ^o .	D. Gaudentius.	D. Petrus Chryfolus.
Amphylochius.	D. Gregorius Magnus.	Petrus Galatinus.
D. Annacletus Papa.	D. Gregorius Neocefar.	Petrus Lombardus.
Andreas Cretensis.	D. Gregorius Niffenus.	Petrus Damianus.
D. Anfelmus.	D. Gregorius Naziäze.	Petrus Comestor.
Anfelmus Laudunéfis.	Gregori ^o Nicomedien.	Petrus Caniffus.
D. Antoninus.	Guillelmus Peraldus.	Philo Iudæus.
Arnobius.	Haymo.	Proclus Syzicenus.
D. Athanafius.	D. Hieronymus.	D. Prosper.
D. Auguftinus.	D. Hilarius.	Prudentius.
Auguftinus Engubin ^o .	D. Hildephonfus.	Rabanus.
Bartholomeus de Pifis.	Honori ^o Auguftudun.	D. Remigius.
D. Bafilius.	Hugo Victorinus.	Rupertus Abbas.
D. Benedictus.	Hypolitus Portuenfis.	Sedulius.
D. Bernardus.	Iacob ^o Chriftopolitan ^o	Seuerus Sulpitius.
D. Bernardin ^o Senéfis.	D. Ignatius.	Sixtus Papa & martyr.
D. Bonauentura.	Ioannes Annius.	Sixtus Senenfis.
Brocard ^o Theutonicus.	Ioannes Gerton.	Sophonius.
Cedrenus. Cafarius.	Ioan. de Turrecremata.	Sazomenus.
D. Chryfogonus.	D. Ioan. Damascenus.	Stella. Strabo.
D. Chryfoftomus.	Iofephus Iudeus.	Tertullianus.
D. Cyprianus.	D. Iræneus.	Teophylactus.
Cyri ^l ^o Ierofolimitan ^o .	D. Iuftinus martyr.	Theophilus.
D. Clemens Papa.	D. Laurétius Iuftinian ^o	D. Theodoretus.
Cornelius Ianfenius.	D. Leo Papa.	D. Thomas. Titus.
D. Dyonifius Areopag.	Ludolph ^o de Saxonia.	Toftatus.
Dyonifius Cartufianus.	Macrobius. Maior.	Vbertinus.
Dyonifius Richelius.	Marcus Eremita.	Venerabilis Beda.
D. Epiphani ^o . Ericus.	D. Maxentius.	D. Victorinus martyr.

OMNIVM CAPITVLORVM
A C S V M M A R I O R V M,

QVÆ HABENTVR IN SINGVLIS

Duodecim Libris de Verbis Dominae, quæ in
hoc Primo Tomo continentur.

EX PRIMO LIBRO DE VERBIS DOMINÆ

AD ANGELVM.

Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? Luc. I.

Cap. 1.

On quasi de verbis Angeli Maria diffidens ipsum interrogat: Quomodo fiet istud? sed solum ab eo modum quasiuit, & ordinem, quo illa, quæ dicebat, facienda forent. 3. F

Cap. 2.

Maria interrogatio Iudeorum interrogationibus quantum dissimilis: ipsius Mariae fides ad verba Angeli ita inconcussa permansit, vt ex sententia Alberti nec de facto, nec de modo virgo dubitauerit. 5. B

Cap. 3.

Humilissima Virgo cum bono Angelo, superbae matri Euae cum malo, quam dissimilis. 6. D

Cap. 4.

Dignitates, & honores Virginis exemplo quam formidandi sunt, & timendi. 8. B

Cap. 5.

Mariae Virginis in seruanda Deo promissa virginitate constantia fuit per quam maxima. 9. D

Cap. 6.

Maria Virgo primis parentibus, & malis Angelis sese valde dissimilem prebuit. Ipsa non tam bonorum operum principium: sed finem etiam (id, quod in nobis Deus maxime desiderat) ipsi Deo obtulit. 10. F

Cap. 7.

Tardo Mariae ad Angelum responso in consiliandis rebus tarditas, & in consiliatis exequendis celeritas admonetur. 12. G

Cap. 8.

Diaboli caput Maria quomodo corruuit: ipsa nos docuit tentationum initia cogitare, & in ipsis inimicum diabolus statim excludere, & ad aliorum auxilium confugere, quando id proprijs viribus efficeret.

- cere non poterimus. 13. E
- Cap. 9. *Humane Christi generationis modum intellectu satis per difficilem, & non tam sanctis, quam etiam ipsis Angelis absconditum: Maria perfectissime cognouit. 15. B*
- Cap. 10. *Maria cum esset Angelo multo superior, tamen ab eo consilium in petere non dedignatur, & quare. 17. E*
- Cap. 11. *Israelitarum mulierum procreanda sobolis quantum studium, & quare. Maria sola inter eas ex voto perpetuam virginitatem Deo consecrauit, & sub qua verborum forma, & quando. 19. D*
- Cap. 12. *Maria si propheta erat, & prophetam de Virgine paritura legerat, quare de re, quam sciebat Angelum interrogat: ipsa non ea spe vivebat, ut aliquando Dei mater futura esset, sed cum nosset Virginem verum Messiam parituram, eius tempore viuere desiderabat, ut tanti filij matri posset ancillari. 21. D*
- Cap. 13. *Maria sola legis precepta seruare non fuit contenta, sed legem ipsam transcendens sine villo neque precepto, neq; exemplo, aut consilio sese virginitate perpetua Deo consecrauit. 22. G*
- Cap. 14. *Maria, quae suam virginitatem Deo obtulerunt quare Ioseph fuit desponsata. Virginitas homines Angelis excellentiores facit. 24. G*

Ex libro Secundo de Verbis Domine ad Angelum: Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum Verbum tuum. Luc. 1.

- Cap. 1. *Mariæ erga Deum obedientia per quam maxima. Dei ipsius amor totam Mariam in se conuertebat. 27. B*
- Cap. 2. *Mariæ obedientia cum Abrahamæ obedientia comparatur, illaque multo excellentior esse comprobatur; ipsius Virginis obedientiæ tanta vis, ut ad eius verbum diuinum in terris statim adficeret Verbum, 28. C*
- Cap. 3. *Mariæ humilitas quanta: ipsa Virgo sua humilitate, non solum multa mirabilia fuit operata: sed etiam ipsius Dei filium è cælo euocauit, & in mundum adduxit. 31. B*
- Cap. 4. *Dei filius ut in mundum veniret nihil aliud ab ipsius mundi principio videbatur expectare, quam illud instans, in quo Virgo se humiliare debebat 32. B*
- Cap. 5. *Mariæ fides quanta: propter fidem, Mariæ Deus sua secreta manifestauit: ipsa Maria fide Deo filium suum abstulit. 32. H*
- Cap. 6. *Mariæ promptitudo, & deuotio erga diuinorum beneplacitum quanta. Ipsius Mariæ verborum media virtute multa miracula facta sunt 35. C*

cap. 7.

- Cap. 7. *Verborum Mariæ quanta efficacia. Maria post annuntiationem eius miracula non fecit. 37. A*
- Cap. 8. *In Maria nulla virtus alia maior, vel minor: sed omnes æqualiter perfectæ. Ipsius erga genus humanum quanta charitas. 38. F*
- Cap. 9. *Maria quantum de vniuersorum salute sollicita: ipsa de cælo ad terras ipsum Deum ligatum deduxit. 41. A*
- Cap. 10. *In hominibus ante incarnationem videndi Deum desiderium maximum. Deus mittendo filium suum illis satisfecit. Filius Dei in ultimo instanti verborum Mariæ, in eius utero perfectus simul Deus, & homo conceptus fuit. 43. A*
- Cap. 11. *Dei filius de Spiritu Sancto conceptus, cur eius filius non dicitur. Filij corpus, quod Spiritus Sanctus efformauit, quare à tota Trinitate dicitur efformatum. Quare filius, & non pater, aut Spiritus sanctus carnem assumpsit. 44. A*
- Cap. 12. *Dei filij ad terras descensus non per localem mutationem: sed per suæ potentiae manifestationem, fuit factus. 45. E*
- Cap. 13. *Dei filius homines amabat, & tamen in hunc mundum venire ideo tardabat, quia Mariæ vox in eius auribus non personabat. 46. E*
- Cap. 14. *Dei filius cur tantum in mundum venire distulit. Maria Virgo loquendo tempus compleuit, quod Deus expectabat, ut veniret. 48. E*
- Cap. 15. *Christus Dominus ab omni & quacumque fuit sorde peccati immunis, & ante sanctus, quam integerrime Virginis matris nasceretur ex utero. 50. G*
- Cap. 16. *Deus cur tantum desiderabat, ut Maria nasceretur. Ipse humana carne cur vestiri voluit: in mundi principio qualem hominem creauit, & qualiter postea eum recreauit. Mariæ vocem audiendi quantum desiderium in Deo, & in hominibus. 52. D.*
- Cap. 17. *Mariæ vox homines, Angelos, ac Deum ipsum gaudio impleuit. Ad eandem Mariæ vocem humanæ generationis, & totius mundi perfectionis, ac omnis perfectionis complementum subsequutum est. 55. C*

Ex Primo Libro de Verbis Domine ad Elisabeth Cognatam: Magnificat anima mea Dominum. Luc. 1.

- Cap. 1. *Maria canticum omnia alia tam veteres, quam noui testamenti longè antecellit. 62. C*
- Cap. 2. *Maria Simeonem, Zachariam, & Angelos etiam Deo docuit decantare: Mariæ musica tanta perfectio, ut propter ipsam inter omnes Virgines, ipsi soli Mariæ sancti primas tribuant. 63. E*

cap. 3.

I N D E X

- Cap. 3. *Mariæ canticum cur quotidie in Dei ecclesia recitetur. ipsum in decachordo Psalterio fuit præfiguratum. 65. B*
- Cap. 4. *Prætermittis nonnullis significationibus, quibus verbum, magnificos in sacra scriptura solet usurpari, duæ tantum ex patrum sententia afferuntur, quarum vna est huius loci magis propria. 67. A*
- Cap. 5. *Creatura quomodo in se ipsis Deum magnificant. Maria non solum hominibus: sed Angelis etiam multò excellentius Deum magnificauit. Ipsius Mariæ quanta pulchritudo. 68. H*
- Cap. 6. *In Maria tantos perfectionum thesauros Deus deposuit, vt supra se solum habeat Deum: infra se autem omne id, quod non est Deus. 71. F*
- Cap. 7. *Deus cur hominem fecit ad imaginem, & similitudinem suam. Ipse cum sit altissimus quomodo magnificetur à nobis. Maria Virgo quomodo præ omnibus ipsum Deum magnificauit. 73. B*
- Cap. 8. *Maria tantam ipsius Dei similitudinem referebat, vt opus esset, ne circa illam mundus deciperetur, quòd Spiritus sanctus, & Christus aduerterent, Mariam non esse Deum. 76. B.*
- Cap. 9. *Maria quantum Deo simillima. Ipsa nouum modum magnificandi Deum in mundum inuexit. Peccatores in seipsis quam paruum, & vilem Deum ostendunt. 78. G*
- Cap. 10. *Maria Deum in seipsa multò maiorem representauit, quam omnes puræ creaturæ. 80. B*
- Cap. 11. *Mariæ laudes, quæ ex maximo sui cordis affectu procedebant, omnium fuerunt excellentissima: tantaque eius vocis dulcedine Deus capiebatur, vt ipsum, vt sibi caneret inuitaret. 81. A*
- Cap. 12. *Maria quali vocis sono Deum magnificabat. Qualis consideratio in Virgine amoris flamas excitabat. Nullius vox fuit, quæ Deum ita delectaret, sicut vox Mariæ. 82. F*
- Cap. 13. *In Mariæ laudibus quanta deuotio. Diuinus amor quantum de ipsa Maria triumphauit. 84. E*
- Cap. 14. *Laudes Deo quanto iure debita. Ipse si nostris laudibus non indiget, cur à nobis laudetur. Mariæ erga Deum tanta fides, vt cognatam Elisabeth suis laudibus occupatam doceret, laudes ipsas soli Deo deferre, cui illæ iure debentur. 86. A*
- Cap. 15. *Quid sit quòd animam, suam animam Maria dicat. Et cum amor Dominum nesciat, quid sit etiam, quod ipsa Deum Dominum appellet, quem præ cæteris plus amabat. 87. E*
- Cap. 16. *Maria cur Deum, Dominum appellet, & non sponsum, nec patrem, nec filium. Deus solus verus Dominus: & homines quantumuis sanctitate eximij solum ipsius Dei serui. 89. C.*

Ex Libro Secundo de Verbis Dominæ ad Elisabeth Cognatam
Et exultauit spiritus meus in Deo salutari meo. Luc. 1.

- Cap. 1. *Reiecta falsa quorundam opinione, qui duas in vno quoque homine animas esse contendebant, ostenditur per spiritum, & animam in verbis Virginis eandem essentiam significari secundum diuersas proprietates. 91. F*
- Cap. 2. *Maria in sui filij conceptione diuinam essentiam clare vidit. Ipsa Virgo visa diuina essentia quare non defecit. Eadem quomodo diuinam essentiam vidit, si in corpore, an extra corpus. 94. A*
- Cap. 3. *Maria multò perfectius vidit diuinam essentiam, quam D. Paulus in rapto. 95. G*
- Cap. 4. *Maria huic mundo omnino mortua fuit: Diuinus amor de ipsa maxime triumphauit. 97. G*
- Cap. 5. *Maria solo corpore in terris posita, semper animo versabatur in celo: ipsa non cibum de terra sumebat, sed de manu Angeli. Deus solus à nobis amari vult, nec sui amoris socium nullum admittit. 99. A*
- Cap. 6. *Veram animi delectationem in solo Deo consistere Maria docuit. Deus solus totam bonum nostrum, & tota felicitas nostra. 100. E*
- Cap. 7. *Deus solus, & nihil aliud, potest nos perfecte satiare. Ipse Deus quomodo à nobis est amandus. 102. B*
- Cap. 8. *Deus homines rebus prosperis sui oblitos, flagellus nonnunquam ad se reuocat. Homines prosperis à Deo recedant, & aduersis ad ipsum accedunt. 103. E*
- Cap. 9. *Homines terrenis dediti quam facile à cælestium amore retrahuntur. Cor nostrum quomodo in solum Deum sit leuandum. 105. A*
- Cap. 10. *Maria Virgo in primo suæ conceptionis instanti quomodo fuit à Christo sanctificata. Ipsa quare Deum suum salutare appellauit. 106. C*
- Cap. 11. *Dei filius erga suam matrem in ipsius matris conceptione quomodo se habuerit. Ipsa Virgo mater in matris suæ utero existens multò perfectius in gaudio exultauit, quam Ioannes. 107. E*
- Cap. 12. *Maria statim in primo suæ sanctificationis instanti multo perfectiorē habuit rationis utrum, quam Ioannes. Ipsa iam tunc in Deo suo salutari exultauit, & pro sua liberatione à peccato originali gratias egit. 109. E*
- Cap. 13. *Lex originalis peccati fuit velut vniuersale diluuium, à quo duo tantum fuerunt liberati Christus, & eius mater sanctissima. Ipse Christus multis licet de causis Mariæ sit salutare, nostrum etiam est, si eum facere velimus. 111. B*

Ex Libro Tertio de Verbis Dominae ad Elisabeth Cognatam:
Quia respexit humilitatem ancillae suae, ecce enim ex hoc
beatam me dicent omnes generationes. Luc. 1.

- Cap. 1. Ad ductis nonnullis significationibus, quibus verbum, respicio, & no-
men, humilitas, in scripturis sanctis solent significari, ostenditur, in
quam ex illis vtrumq; hoc loco intelligi debeat. 1. 2. F
- Cap. 2. Maria prae humilitate se ipsam nesciebat, & ex eo, quod Dei mater
efficitur nihil omnino intumescerebat: sed tunc se magis humiliaba-
bat. 115. C
- Cap. 3. Maria sua humilitate Dei mater esse meruit, & quomodo. 1. 6. C
- Cap. 4. Vera, & propria humilitas in solo Christo fuit: in Virgine matre ma-
ior, quam in omnibus puris creaturis. Ipsa Virgo quantum sua hu-
militate ascenderit. Humilitas homines dignos facit non tam illis,
quibus se indignos iudicant, sed alijs multo maioribus. 118. C
- Cap. 5. Ante Mariam paruulos prae alijs Deus diligebat, quia in illis maria-
nae humilitatis simulachrum conspiciebat. Per humilitatem Maria
Deo quantum placuerit. 119. D
- Cap. 6. Maria maximum humilitati: odorem spiravit Altissimo. Ipsa con-
tra Deum ita fortis extitit, vt eius cor sua humilitate vulneraret,
& de ipso triumpharet. 121. C
- Cap. 7. Humilitatis armis Deus a Maria victus eisdem eam vicit, ipsiq; tam
acutos humilitatis aculeos infixit, vt prae humilitate Virgo sese vi-
lissimam reputaret. 122. F
- Cap. 8. Maria prae humilitate non solum omnium Sanctorum minimam, sed
omnium etiam peccatorum maximam se ipsam reputabat. 124. C
- Cap. 9. Deus de peccatore triumphum reportat, eum ante tuos oculos consti-
tuendo. Ipse Mariam ante suos proprios oculos constituit,
vt si in mundo esset aliquid vno peccatore vilis, id sibi libertissime
Virgo praeferret. 125. E
- Cap. 10. Mariae humilitas cum Dauidis humilitate comparata, ea multo excel-
lentior esse comprobatur. Maximae Mariae virtutes cur ei tam par-
uae apparebant. 126. E
- Cap. 11. Superbi a Deo quam longe sint: Humilis Maria sua humilitate quan-
tum Deo appropinquauit. 128. E
- Cap. 12. Maria in sua humilitate a superbia quantum secunda Virginis humili-
tas omnes alias ipsius virtutes maxime exornauit. 129. F
- Cap. 13. An hoc, quod Virgo dicit: Ecce enim ex hoc beatam me dicent om-
nes generationes: ad ipsius Virginis humilitatem, an ad tempus,
quo

quo eius humilitas a Deo respecta fuit, referendū sit: & omnium
generationum nomine quid hoc loco intelligi debeat. 130. G

- Cap. 14. Maria verè & propriè prophetissa fuit omnium prophetarum ex-
cellentissima. Ipsa sancto distante spiritu protulit omnia ve-
ba sui cantic. 132. G
- Cap. 15. Humilitas Mariam mundo celebrem fecit. Ipsius Mariae nomen, &
fama, omnium Sanctorum nomen, & famam longe antecellit. 133. E

Ex Libro Quarto de Verbis Dominae ad Elisabeth Cognatam:
Quia fecit magna, qui potens est, & sanctum
nomen eius. Luc. 1.

- Cap. 1. Magna a Deo Mariae facta, ex patrum sententia qualia fuerint. 135. F
- Cap. 2. Nomen Dei, quod sanctum Virgo testatur, in quantum significatione
prolatum hoc loco intelligatur. 136. G
- Cap. 3. Deus magna Mariae fecit, eam ab aeterno ante omnes creaturas pre-
ligendo, proprio ore in tempore laudando, & multis in rebus, &
personis eam praefigurando. 137. E
- Cap. 4. Mariae magna a Deo facta sunt ex matre sterili eam creando, & Ma-
riae nomen illi imponendo. 138. E
- Cap. 5. Deo de Maria tanta cura fuit, vt eam domi suae afferuaret, & celesti
cibo sustentaret. 139. E
- Cap. 6. Mariae adhuc in templo viuenti Deus manifestauit, illam esse suum fi-
lium parituram. Ipsa vsque ad filij sui ascensionem rem istam se-
cretam retinuit. 140. G
- Cap. 7. Egressa è templo Virgo singulari Dei dono Ioseph Virgini comenda-
turi: quod licet magnum bonum, Mariae fuerit: multo maius ta-
men fuit Ioseph Mariae iungi, propter magna beneficia, quae inde
effecutus est. 141. H
- Cap. 8. Ex Mariae coniunctione Iosepho quanta bona euenerunt. Ipse quo-
modo ipsius Mariae caput, & quomodo ipsa superior erat. 143. G
- Cap. 9. Maria Deum sibi magna fecisse dicit, sed non qualia, & quare: Et
cum Deo ipsa magna fecerit nullam tamen de ipsis mentionem fa-
ciebat, sed de illis solum, quae a Deo ipsa acceperat. 145. E
- Cap. 10. Cum Dei potentia ab eius operibus optimè cognoscatur, & ab effectu
etiam Maria cognouerit magna, quae Dominus sibi fecit, quae cau-
sa fuit, vt ipsa in suis verbis de Deo adderet: qui potens est. 148. B
- Cap. 11. Dominici nominis significationes quot sint: ipsius sanctitas, virtus, &
potentia quanta sit. 148. B
- Cap. 12. Christus Dominus quanti fecerit suum sanctissimum nomen: ipsum
christi

I N D E X

Christi sanctissimum nomen aduersus omnia mundi mala securif-
sima est medecina. 150. A

Ex Libro Quinto de Verbis Dominæ ad Elisabeth Cognatam:
Et misericordia eius à progenie in progenies timen-
tibus eum. Luc. 1.

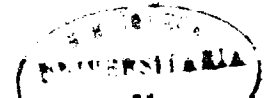
- Cap. 1. Dei misericordia non in sola Maria, sed omnibus, qui Deum reueren-
tur cõmunis fuit. Ipsa Dei misericordia licet per omnia eius ope-
ra diffusa sit, perfecta tamen misericordia solis Deum timentibus
conuenit. 151. F
- Cap. 2. Dei misericordiam inter ceteras Dei virtutes, cur Maria prius lau-
dat. Deus quam pronus sit ad miserendum, & quam tardus ad pu-
niendum. 153. B
- Cap. 3. Maria quia mater est misericordiæ inde habet, quòd Dei in miserendo
proprietas tam optime explicet. Dei misericordia per Mariam in
omnes generationes diffusa, & quæ nã sit hæc misericordia. 154. G
- Cap. 4. Dei misericordia, quæ æqualiter omnibus parata est, inæqualiter ho-
minibus eorum exigentibus mentis exhibetur. 155. G
- Cap. 5. Deus timentes se non solum in hac vita, sed etiam in futura miseri-
cordiæ suæ oculis respicit. 156. G
- Cap. 6. Enumeratis quatuor timoris generibus, ostenditur de quonã eorum
Virgo loquatur, cum de timentibus Deum mentionẽ facit. 157. B
- Cap. 7. Dei misericordia per omnes transit, sed in solis Deum timentibus
conquiescit. Ipsa Dei misericordia duplex est, vna generalis, &
altera specialis. 159. A
- Cap. 8. Dei timor an maneat in patria. Ipse Dei timor in hac vita semper est
hominibus necessarius. 159. G
- Cap. 9. Homines Dei timore sauci, ab ipsius Dei offensa facile abstinent. Dei
timor habentibus, & non habentibus gratiam, est maxime ne-
cessarius. 160. G
- Cap. 10. Conuerso ad Mariam sermone eidem supplicatur pro impetrando
nobis Dei timor, quo eius misericordiam consequamur. 161. E

Ex Libro Sexto de Verbis Dominæ ad Elisabeth Cognatam:
Fecit potentiam in brachio suo, dispersit super-
bos mente cordis sui. Luc. 1.

- Cap. 1. Verbum fecit, in præterito à Vergine prolatum, an in præterito fi-
cut est, an vero in futuro accipiendum sit. Per Deo brachium
eius

S V M M A R I O R V M.

- eius fortitudo, siue eius filius significatur. Dispersi, per quos
Dæmones, Iudæi, & alij intelliguntur, an dispersi dicendi sint
mente cordis sui, an mente ipsius Dei. 162. F
- Cap. 2. Deus in brachio suo duo extrema valde distantia coniunxit. Omnia
Dei opera præter incarnationis opus, fuerunt opera digitorum
eius: solum opus incarnationis fuit opus brachij eius. Dei bra-
chium ante incarnationem, in eius sinu videbatur absconditum.
164. C
- Cap. 3. Genus humanum propter peccatum quam infirmum, ipsum, quia
non habebat brachium, in quo exciperet ictus diuinæ iustitiæ ex-
tendit Deus brachium suum, ad illos excipiendos. 166. A
- Cap. 4. Dæmoniacæ dispersio vbi inceperit, eius, quæ causa fuerit. Superbus
dæmon à Dei filio mente cordis sui dispersus, intestino nos proptere-
rea odio prosequitur. 167. D
- Cap. 5. Dei filius, qua arte vsus fuerit in dispergendo dæmone mente cordis
sui. Dæmon Christo mortem parans potius est læsus, quam læ-
sit. 169. A
- Cap. 6. Omnia, quæ superbi Iudæi in passione Christi in eius dedecus facie-
bant, conuertebat Deus in ipsius Christi gloriam, & honorem, &
in ipsorum Iudæorum opprobrium. Dies passionis Christi ipsi tan-
tæ legitimæ fuit, vt in eo lamentum sibi à mulieribus impendi dedi-
gnaretur. 171. A
- Cap. 7. Iudæi in cognoscendo Christo ipsis brutis animantibus stupidiore.
Christus non solum per crucis mortem fuit exaltatus: sed eius,
passionis instrumenta valde honorata remiserunt. 172. G
- Cap. 8. Iudæi ne amitterent regnum, & gentem, Christum interfecerunt:
sed eo interfecto, & regnum, & gentem omnino amiserunt.
175. A
- Cap. 9. Iudæi, quare per vniuersum orbem, dispersi à Deo sunt, & ab ipso
interfecti non sunt. Ipsi inuicti testimonium nobis perhibent de
Christo, & codices nobis portant, quibus ipse nobis prædictus
est. 176. A
- Cap. 10. Iudæi suis libris alijs presunt, & sibi non pro sunt. Ipsi in sola
scripturarum superficie hærentes solum id, quod litera sonat
suum reputant: nostrum vero id, quod ipsa designat. Post Chri-
sti mortem Iudæorum corporibus tam grauis fætor inhæsit, vt
fætentium nomen sint consecuti. Ipsi omnibus nationibus abo-
minabiles sunt. 177. E
- Cap. 11. Iudæi propter quod nam eorum maxime delictum, sic à Deo puniti
sunt;

I N D E X

- sunt, ipsi ad Christi fidem inuitantur. 179. F
- Cap. 12. Mens Dei, & cor Dei quid sint. Deus propter quid à superbis abscondat intelligentiam diuinæ scripturæ, quæ per eius cor significatur. Maria propter hoc ipsum, Deum laudans non propterea superbiorum malis delectabatur. 181. E
- Cap. 13. Dei recordari, & obliuisci quid sit. Deus superbiorum memoriam relinquendo, non eorum curam totaliter deserit, quam etiam passerulis impendit. De Antechristo, omnium superbiorum superbissimo, Deus etiam curam habebit. 183. D
- Cap. 14. Superbi Dei auxilio destituti sunt sicut ciuitas sine muro. Diabolus superbos à Deo derelictos videns, valde latatur, quia tunc eos facilius aggreditur. Superbus suum periculum cernens sese coram Deo, humiliter accusat petens, vt suum illi contra inimicum diabolum auxilium largiatur. 185. A

Ex libro Septimo de Verbis Domine ad Elisabeth Cognatam: Deposuit potentes de sede, & exaltauit humiles. Luc. 1.

- Cap. 1. Mariæ verba verbis Iob non sunt contraria, quibus dicit: quòd Deus potentes non abiiciet. Per potentes sede depositos, & humiles exaltatos, quinam potentes, & qui humiles intelligantur. 187. B
- Cap. 2. Lucifer, & Angeli mali quàm superbi: boni vero quàm humiles. Deus malos Angelos de statu gratiæ deturbauit, in qua eos creauit: bonos vero Angelos de statu ipsius gratiæ ad statum gloria exaltauit: mali Angeli in quem locum ceciderunt. 188. E
- Cap. 3. Vna pars demonum statim post peccatum in infernum cecidit, sicut Lucifer eorum antesignamus, & alij: alia vero in aerem caliginosum deiecta fuit. Christus Dominus demones de humanis corporibus, vbi sedem fixerant; eiecit: & ibi propriam sedem constituit. 190. A
- Cap. 4. Iudæi de quam sede à Deo depositi sunt; & eorum loco quinam humiles fuerint exaltati. Iudæi propter suam incredulitatem sine Deo remanserunt. Ipsos Deus olim magni faciebat. 191. G
- Cap. 5. Iudæi erga Christum quam ingrati. Ipsi ob suam ingratitude humiliati, & gentiles propter suam gratitudinem exaltati. 193. E
- Cap. 6. Iudæorum depositio, & gentilium exaltatio per quid significata sint.

S. V M M A R I O R V M.

- sint. Iudæi in fine mundi ad prædicationem Enoch, & Eliæ conuertentur. 195. A
- Cap. 7. Saul, & Nabuchodonosor propter quid, de sede à Deo depositi sunt. 196. A
- Cap. 8. Regem Salomonem de sede Deus ideo deposuit, quia in illa non sedit per obedientiam, sed iacuit per turpitudinem. 197. E
- Cap. 9. Deus quare potentes de sede deponendo, eorum sedes simul non destruit, sicut fecit Christus, qui vendentium in templo cathedras subuertit. 199. A
- Cap. 10. Mundi potentes quam parum possint: Deus propter quid eos de sede deposuit, & humiles exaltat. 199. H
- Cap. 11. Multi mundi potentes, de sede à Deo deponuntur, propter eorum superbiam, crudelitatem, & iniustitiam, quam erga pauperes, & impotentes, maxime suorum pessimorum ministrorum culpa exercent. 200. G
- Cap. 12. Mundi potentes solum in sua potentia, & non in Deo spem collocant. Deus sicut olim propter crudelitatem, superbiam, & iniustitiam potentes de sede deponebat, & humiles exaltabat: ita etiam nunc faciet cum mundi potentibus, si ipsi non resipiscant. 203. D

Ex Libro Octauo de Verbis Domine ad Elisabeth Cognatam: Esurientes impleuit bonis, & diuites dimisit inanes. Luc. 1.

- Cap. 1. Adductis nonnullis esurientium, diuitumque significationibus, declaratur in quibus nam earum intelligantur esurientes à Deo bonis impleti, & diuites inanes dimissi. 205. A
- Cap. 2. Angeli boni, & mali fuerunt esurientes, qui bonis à Deo impleti sunt, & diuites, qui inanes ab ipso dimissi sunt. 206. C
- Cap. 3. Mali Angeli, quibus bonis sint inanes dimissi. Angeli boni suis diuitijs, & bonis non contenti, per humilitatem, ad maiores alias diuitias peruenerunt. 207. E
- Cap. 4. Bonis, & malis Angelis cum Deo, quid contigerit. Diabolus volens in cælum discordiam immittere, ab eo expulsus fuit, & in quem locum. 208. F.
- Cap. 5. Per esurientes bonis impletos, gentiles: per diuites vero inanes dimissos, Iudæi significantur. Iudæi sola scripturæ literali intelligentia contenti, spiritualem omnino contemnunt. 209. E

- Cap. 6.** Iudei diuinarum scripturarum intelligentiam quare non percipiunt. Ipsi de sue legis operibus tantum præsumunt, vt existiment se, per illa esse iustificandos, saluandosque. Eorum, in hoc quanta stultitia. 211 B
- Cap. 7.** Iudei quia virtutem nouæ legis, & passionis Christi nunquam intelligere voluerunt, ideo sine eius fructu remanserunt. Gentiles suam salutem esurientes, & in passione Christi, & eius meritis confidentes, multis bonis à Deo impleti sunt. Ad talem esuriem Iudei inuitantur. 213. A
- Cap. 8.** Mundi bona desiderata aufugiunt: eadem magno cum labore acquiruntur, & non nisi impletos implent: Dei bona solum esurita accedunt, eadem exiguo labore comparantur, & non nisi vacuos replent. 214. F
- Cap. 9.** Dei iustitia, & iudicium in exinaniendis diuitibus quantum eluceat. Diuites quantum sint inanes. 216 E
- Cap. 10.** Dei misericordia, & clementia in priuandis, & exinaniendis diuitibus, diuitijs suis, etiam emicat, & splendet. 218. A
- Cap. 11.** Inter omnes esurientes, qui hominum salutem esuriebant, nemo melius, quam Maria eam esuriit. Mariam sic esurientem quantis Deus bonis impleuit. 218. H
- Cap. 12.** Omnis nostra beatitudo à Maria profluxit: ipsa sua plenitudine esurientem mundum saturauit, eumque bonis omnibus impleuit. 220. E

Ex Nono Libro de Verbis Domine ad Elisabeth Cognatam: Suscepit Israel puerum suum recordatus misericordie sue. Luc. 1.

- Cap. 1.** De quonam Israel in verbis Virginis sermo sit. Ipsum Israel nomen in nominatiuo ne, an in accusatiuo sit positum. Per puerum suum, puer Iesus nẽ, an ipse Israel intelligatur: & in quana significatione nomen, puer, accipiatur. 222. A
- Cap. 2.** Dei filius non per alium, sed per se ipsum, vniuersum Israel suscepit saluandum. 223. G
- Cap. 3.** Israeliticus populus erga Dei filium adeo ingratus extitit, vt vnum renueret recipere puerum Iesum, qui vniuersum venerat sciscipere Israel puerum suum. 224. E

cap. 4.

- Cap. 4.** Deus propter ingentem veteris, & carnalis Israel ingratitude, nouum, & spiritualem Israel suscepit: ipsumque nouum Israel, quem antea habebat ad sinistram, ad dexteram suam collocavit: Et veterem Israel ad sinistram suam posuit, quem antea habebat ad dexteram. 226. D
- Cap. 5.** Iudei in morte Christi sue ingratitude mensuram impleuerunt. Deus propter hanc ingratitude eos dereliquit, licet non ex toto. 227. F
- Cap. 6.** Mundo pro Dei filio suspiranti, & propter eius moram quasi diffidenti, Christi in carne presentiam Virgo annuntiat. Christus hominem, quem diabolus in horto terrestris paradisi deiecit, in horto vteri virginalis erexit. 229. A
- Cap. 7.** Deus totam humanam naturam saluandam suscepit. Ipse qua de causa naturam potius humanam, quam Angelicam, redimendam suscepit. 230. C
- Cap. 8.** Diuine incarnationis beneficium, non humanis meritis, sed soli Dei misericordie esse tribuendum Maria docuit. Deus cum hominem se fecit, cuius misericordie fuit recordatus. 231. F
- Cap. 9.** Deus adeo est miserendi cupidus, vt modis multis vteretur, sue vt nunquam misericordie obliuisceretur. 232. F
- Cap. 10.** Maria fuit nubes, in qua Deus posuit arcum, vt erga mundum sue misericordie recordaretur. Duo beneficia, quæ ex nube nobis conferuntur, videlicet, à solis calore defensio, & aque irratio, Maria multo excellentius nobis præstitit. 233. F

Ex Libro Decimo de Verbis Domine ad Elisabeth Cognatam: Sicut locutus est ad patres nostros, Abraham, & semini eius in sæcula. Luc. 1.

- Cap. 1.** Abraham, & reliqui eius seminis patres, non fuerunt primi, quibus Deus de incarnatione filij sui locutus est: ante illos alij fuerunt in prima, & secunda mundi etate, quibus Deus de hoc locutus fuit. 135. G
- Cap. 2.** Quomodo, quando, & quibus patribus de semine Abraham, per singulas mundi etates ab ipso Abraham vsque ad Christum, locutus fuerit Deus de filio suo. 137. E
- Cap. 3.** Verum Abraham semen non Iudei, sed Christiani sunt, qui ab Abraham originem ducunt, secundum spiritum, & non secundum carnem, sicut Iudei. 240. B

INDEX SUMMARIORVM.

- Cap. 4. *Carpuntur Iudæi quod de Abrahæ semine gloriantur, cuius opera non innitantur. Ipsi ostenditur, quod veri Abrahæ filij, solum sunt Christiani. 241. E*
- Cap. 5. *Deus in suis promissionibus quàm fidelis: ipse solum promittendo hominibus debitor erat. Deus ipse multo maiora facit, quàm promittit, mundus, è conuerso. 242. F*
- Cap. 6. *Deus, qui tam verax, & certus est in promittendo, quare multoties nonnulla bona promittit, aut aliqua mala comminatur, que tamen opere non adimplet. 244. C*
- Cap. 7. *Homines quantum teneantur promissa Deo facta fideliter persolvere: Mariæ auxilium imploratur ad promissiones Deo factas fideliter persoluendas. 146. B*

Finis Index omnium Capitulorum, & summariorum.
In xij. Lib. de Verbis Domine contentorum.

INDEX LOCORVM

SCRIPTURÆ SAGRÆ,

Quæ potissimum in hoc Primo Tomo de Verbis Domine tractantur.

EX VETERI TESTAMENTO.

GENESIS.

Ca. 1.		Ongregationesque aquarum appellauit maria. 62. C.	3	Serpens decepit me. 231. A.
1		Tenebræ erant super faciem abyssi. 109. B.	4	Et misit eum Deus de paradiso voluptatis, vt operaretur terra de qua assumptusest. 218. E.
1		Producant aquæ reptile animæ viuientis, & volatile super terram. 105. C.	4	Ecce vox sanguinis fratris tui Abel clamat ad me de terra. 181. A.
1		Et vidit Deus lucem quod esset bona. 110. D.	8	Posuitque Dominus in Cain signum, vt non interficeret eum, omnis, q inuenisset eum. 177. C.
1		Terra autem erat inanis, & vacua, & tenebræ erant super faciem abyssi. 209. D.	8	Reuerfa est ad eum ad arcam. 105. E.
1		Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostrâ. 18. F. 47. F. 53. C.	9	Ponâ arcum meum in nubibus cœli, & exit signum fœderis inter me, & inter terram: cumq; obduxero nubibus cœlum apparebit arcus meus in nubib ⁹ , & recordabor fœderis mei, qd pepigi tecum, &c. 233. F.
1		Faciamus ei adiutorium simile sibi. 85. F.	12	Egrede de terra tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui. 28. D.
1		Et erunt duo in carne una. 74. B.	12	Atque in te benedicetur vniuersæ cognationes terræ. 237. H.
3		Ad auram post meridie. 154. A.	12	Benedicam benedicientibus tibi, & maledicam maledicentibus tibi, atq; in te benedicentur vniuersæ generationes terræ. ibid.
3		Vocem tuam audiui in paradiso, & timui eo quod nudus essem, & abscondi me. 31. E.	15	Domine vnde scire possû, quod
3		In puluerem reuertaris. 207. D.		
3		Ipsa conteret caput tuum. 14. A. 130. B. 138. B.		
3		Sub viri potestate eris, & ipse		

INDEX SCRIPTURÆ.

- possessurus sum eam. 33. F.
- 15 Suspice cœlum, & numera stellas, si potes, sic erit semen tuum.
- 15 Et generatione quarta reuertentur huic. 54. G.
- 18 Num cœlare potero Abraham, quæ gesturus sum? 237. C.
- 18 Loquat ad dominum meum cum sim puluis, & cinis. 120. G. 129. E.
- 21 In Isaac vocabitur tibi semen, quia hunc elegit dominus. 109. E.
- 22 Tolle filium tuum, quem diligis Isaac, & vade in terram visionis, atque ibi offeres eum in holocaustum, super unum montium, quem monstrauero tibi. 28. E. 29. C.
- 22 Nunc cognoui quod timeas Deum. 123. E.
- 22 Benedicam benedicentibus tibi, & multiplicabo semen tuum, sicut stellas cœli, & velut arenam, quæ est in littore maris: possidebit semen tuum portas inimicorum suorum, & benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ, 240. D. 233. B.
- 26 Ne descendas in Ægyptum. 104. D.
- 28 Ego sum dominus deus Abraham patris tui, & deus Isaac. 233. D.
- 32 Ipse vero claudicabat pede. 241. C.
- 33 Si inueni gratiam in oculis tuis ostende mihi faciem tuam. 43. D.
- 46 Ecce ad sum. 3. F. E.
- 46 Iacob nolit transire, sed descende in Ægyptum, quia in gentem magnam faciam te. ibi. 120. E.
- 49 Non auferetur sceptrum de Iuda, & dux de seniore eius donec veniat, qui mittendus est, & ipse erit expectatio gentium. 239. B.

E X O D V S.

- Cap. 3. Ego sum deus Abraham, deus Isaac, & deus Iacob. 193. C.
- 3 Ego sum, qui sum, qui est misit me ad vos. 148. E.
- 5 Videat dominus, & iudicet, quoniam fatere fecistis odorem nostrum. 178. G.
- 6 Ego dominus, qui educam vos de ergastulo Ægyptiorum, etiam de seruitute, redimam in brachio excelso. 163. d.
- 7 Constituite Deum Pharaonis. 89. F.
- 8 Digitus dei est hic. 233. C.
- 9 Tollite plenas manus cineris de camino, & spargat illum Moyses coram Pharaone. 129. H.
- 9 Facta sunt ulcera vesicarum tur gentium in hominibus. 129. H.
- 18 Quibus auditis faciebat, quæ ille suggererat. 18. D.
- 22 Si latet fur dominus domus applicabitur ad Deos. 149. B.
- 33 Ego ostendam omne bonum tibi, & vocabor in nomine domini coram te. 238. F.
- 34 Primitias frugum terræ tuæ offeres in domo domini Dei tui. 11. D.

L E V I T I C V S.

- Cap. 20. Sancti estote, quia ego sanctus sum. 74. H.
- 37 Omnes decime terræ, siue de po-

INDEX SCRIPTURÆ.

- mis, siue de frugibus domini sunt, & illi sanctificantur. 11. D.
- N V M E R I.
- Cap. 17. Quem ex his elegero germinabit virga eius. 143. G.
- 17 Turgentibus gemmis eruperant flores, qui folijs dilatatis in amigdalas deformati sunt. ibid.
- 22 Ecce ad sum. 35. E.
- 23 Non est Deus quasi homo, ut metiatur, neque ut filius hominis, ut mutetur. 244. F.
- DEVTORONOMIUM.
- Cap. 5. Memeto quod ipse seruaueris in Ægypto, & eduxerit te inde dominus Deus tuus in manu forti, & brachio extenso. 163. D.
- 6 Dominus Deus noster Deus vnus est. 10. B.
- 6 Diliges dominum deum tuum, ex toto corde tuo, & ex tota virtute tua. 100. B.
- 13 Teterat vos dominus Deus vester, ut sciat si diligitis eum. 123. E.
- 23 Quod autem semel egressum est de labijs tuis obseruabis, & facies, sicut promisisti domino Deo tuo. 246. E.
- 28 Et erit vita tua quasi pendens ante te, timebis nocte, & die, & non credes vitæ tuæ. 173. E.
- 28 Percutiet te dominus amentia, & cæcitate, ac furore mentis, ut palpes in meridie, sicut palpare solent cæcus in tenebris, & non dirigas vias tuas. 178. D.
- 28 Dispergete dominus in omnes populos, à summitate terræ, usque ad terminos eius. 178. F.
- 28 Et ponet iugum ferreum super ceruicem tuam, donec conterat. 180. B.
- 32 Videte quod ego sim solus, & non sit alius Deus præter me. 99. H.
- LIBER IVDICVM.
- Cap. 6. Peto domine, ut vellus, quod in area pono compluatur, & area sicca sit, & cetera. 192. G.
- 11 Hoc solum mihi præstas: dimitte me, ut duobus mensibus circumumeam montes, & plangam virginitatem meam cum sodalibus meis. 19. E.
- 19 Sicut si rumpat quis filium de stupa tortum sputamine cum odorem ignis acceperit. 42. E.
- 16 Septem neruiceos funes tanquam filum de stuppa. 42. E.

I. R E G V M.

- Cap. 2. Dominus pauperem facit, & ditat humiliat, & subleuat. 187. F. 200. A.
- 2 Arcus fortium superatus est, & infirmi accincti sunt robore, repleti prius pro panibus se locauerunt, & famelici saturati sunt. 163. B. 210. B.
- 2 Exultauit cor meum in domino, & exaltatum est cornu meum in Deo salutari meo. 95. B.
- 3 Ecce ego domine. 35. E.
- 9 Nonne filius Gemini ego sum, de minima tribu Israel, & cognatio mea nouissima iter omnes familias de tribu Benjamin. 119. E.

INDEX SCRIPTURÆ.

- 13 Filius vnius anni erat Saul cū regnare cœpisset. 203. C.
 15 Pro eo quod abieecisti, abiecitte dominus ne sis Rex. 200. D.
 16 Nunquid completi sunt filij? adhuc reliquus est paruulus, & pascit oues. 119. F.
 16 Surge & vnge eum, ipse est enim. 119. G.
 16 Spiritus domini malus arripiebat Saul. 127. B.
 24 Quem persequeris Rex Israel? quem persequeris? canem mortuum persequeris, & pullicem vnum. 202. E.
 25 Ecce famula tua sit in ancillam, vt latet pedes seruatorum domini mei. 31. E.
 II. REGVM.
 Cap. 2. Cū dormieris cum patribus tuis, suscitabo semē tuum post te, quod egredietur de vtero, & firmabo regnum, ipse ædificabit domum nomini meo, & stabiliam thronum eius vsque in sempiternum: & ego ero ei in patrem, & ipse erit mihi in filium. 239. B.
 6 Quam glotiosus fuit hodie Rex Israel discooperiens se, ante aneillas seruatorum suorum, & nudatus est quasi nudetur vnus de scurris. 126. G.
 6 Et ludam, & vilior fiam plusquam factus sum, & ero humilis in oculis meis. 126. H.
 15 Vniuersus Israel secutus est Absolon. 230. D.

- III. REGVM.
 Cap. 2. Positus est thronus matri Regis, quæ sedit ad dexteram eius. 62. A.
 10 Rex Salomon dedit Reginæ Sabæ omnia quæ voluit, & petiuit ab eo, exceptis ijs, quæ vltro obtulerat ei munere regio. 23. A.
 11 Copulatus erat mulieribus ardētissimo amore. 197. F.
 11 Dies autem quos regnavit Salomon in Ierusalem super omnē Israel quadraginta anni sunt. 197. G.
 11 Quia habuisti hoc apud te, & non custodisti pactum meum, & præcepta mea, quæ mandauit tibi dirumpens scindam regnum tuum, & dabo illud seruo tuo: Verumtamen in diebus tuis non faciam, propter Dauid patrem tuum, de manu filij tui scindam illud. 198. B.
 11 Auferam Regnum de manu filij eius, & dabo tibi decem tribus, filio autem eius dabo tribum vnā. 198. G.
 IIII. REGVM.
 Cap. 17. Nolite timere deos alienos sed dominum deum vestrum, qui eduxit vos de terra Egypti in fortitudine magna, & in brachio extenso. 163. D.
 I. PARALIPOMENON.
 Cap. 10. Mortuus est ergo Saul propter iniquitates suas, eo quod præuaricatus sit mandatum domini,

INDEX SCRIPTURÆ.

- mini, quod præceperat, & non custodierit illud. 196. D.
 II. PARALIPOMENON.
 Cap. 6. Domine Deus Israel non est similis tui Deus in cœlo, & in terra, qui custodis pactum, & misericordiam cum seruis tuis, qui ambulant coram te, in toto corde suo, qui præstitisti Dauid patri meo quæcunque locutus fueras ei, & quæ ore promiseras opere complesti. 242. G.
 15 Transibunt autem multi dies in Israel absque Deo vero, & absque sacerdote, & absque doctore quoque, & absque legem. 193. B.
 18 Fuit ergo Iosaphat diues. 205. H.
 I. ESDRÆ.
 Cap. 14. Ecce ego domine. 35. E.
 IIII. ESDRÆ.
 Cap. 1. Nonne ego vos rogavi, vt pater filios, & vt nutrix paruulos suos, vt essetis mihi in populū, & ego vobis in Deum, & vos mihi in filios, & ego vobis in patrem? Ita vos collegi, vt gallina pullos suos sub alas suas. modo autem quid faciam vobis? proieciam vos à facie mea. 227. D.
 6 O dñator dñe si inveni gratiam ante oculos tuos, oro vt demonstres seruo tuo finem signorum tuorum, quorum partem mihi demonstraisti nocte præcedente. 56. B.
 6 Surge super pedes tuos, & audi vocē plenissimā sonitus. 56. C.
 IVDITH.
 Cap. 9. Dñs nomen est tibi. 137. A.
 16 Dominus conterens bella, dominus nomen est illi. 137. A.
 ESTHER.
 Cap. 2. Quidquid Mardocheus illi præcipiebat, obseruabat Esther. 116. A.
 10 Paruus fons, qui creuit in fluuiū, & in aquas plurimas redundauit, Esther est. 220. F.
 15 Lassum super ancillam reclinauit caput. 107. F.
 15 Festinus exiliuit de solio, & Reginā Esther in vlnis suis sustentans, dixit: Quid habes Esther? Ego sum frater tuus, noli metuere, non morieris, non pro te, sed pro omnibus hæc lex constituta est. 107. F.
 IOB.
 Cap. 3. Qui expectant mortem, & non venit. 219. C.
 4 Ecce qui seruiunt ei non sunt stabiles, & in Angelis suis reperit prauitatem. 71. A.
 5 Ego vidi stultum, cuius messem famelicus comedet. 210. C.
 7 Domine quid est homo, quia magnificas eum, aut quid apponis erga eum cor tuum. 102. G.
 9 Dies mei pertransierunt, quasi nauis poma portantes. 124. F.
 12 Deridetur iusti simplicitas quasi lampas contenta apud cogitationes diuitum, parata ad tempus statutum. 205. E.
 14 Fugit

- 14 Fugit velut umbra, & nunquam in eodem statu permanet. 9. G.
- 22 Esuriētī subtraxisti panē. 205. E.
- 24 Fecit cōcordiam in sublimibus. 209. C.
- 26 Appendit terram supernihilum. 32. D.
- 28 Tunc vidit, & enarrauit, & præparauit, & inuestigauit. 123. F.
- 30 Mutatus es mihi in crudelem.
- 31 En venter meus quasi mustum absque spiraculo, quod lagunculas nouas dirumpit: loquar, & respirabo paululum, aperiā labia mea, & respōdebo. 63. F.
- 36 Deus potentes non abiciet, cūm & ipse sit potens. 187. C.
- 40 In oculis eius quasi hamo capiet eum. 169. H.
- 42 Oculus meus videt te, propterea ego in cinere, & fauilla pœnitentiam ago. 129. E.
- P S A L M I.
- Psal. 2. Et tanquam vas figuli cōfringes eos. 217. H.
- 4 Filij hominum vsquequo graui corde, vt quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium. 218. C.
- 5 Adorabo ad Templum sanctū tuum in timore tuo. 160. B.
- 8 Quoniam videbo cœlos tuos opera digitorum tuorum, lunā, & stellas, q̄ tu fundasti. 155. B.
- 8 Minuisti eū paulominus ab Angelis. 70. B.
- 9 Perijt memoria eorum cūm sonitu. 124. B.
- 9 Adiutor in opportunitatibus in tribulatione. 186. C.
- 9 Sedet in insidiis cū diuitibus in occultis, vt interficiat innocentem. 206. B.
- 10 Iustus dominus, & iustitias dilexit. 201. F.
- 11 Si ambulāuero in medio vmbre mortis non timebo mala, quoniam tu mecum es. 186. C.
- 12 Vsquequo domine obliuiscetis me in finem. 186. A.
- 13 Dixit insipiens in corde suo non est Deus. 80. E.
- 14 Respice in me, & miserere mei, quia vnicus, & pauper sum ego. 186. B.
- 17 Populus quem non cognoui seruiuit mihi, in auditu auris obediuit mihi. 194. B.
- 17 Filii alieni mentiti sunt mihi, filii alieni inueterati sunt, & claudicauerunt à semitis suis. ibid.
- 17 Diligam te dñe fortitudo mea, firmamentum meum, & refugium meū, & liberator meus. 103. D.
- 18 Cœli enarrāt gloriam dei. 69. B.
- 18 A summo cœlo egressio eius. 48. C. 220. G.
- 22 Et misericordia tua subsequetur me omnibus diebus vitæ meæ. 157. A.
- 23 Quis est iste rex gloriæ? Dominus virtutum ipse est rex gloriæ. 148. D.
- 32 Utinam saperent, & intelligerent, ac nouissima prouiderent.

- rent. 204. E.
- 32 De cœlo respexit dominus, vidit omnes filios hominum. 179. A.
- 33 Gustate, & videte quoniam suauis est dominus. 105. B.
- 33 Oculi domini super iustos, & aures eius in preces eorū. 113. A.
- 33 Accedite ad eū, & illuminamini. 180. F.
- 33 Vultus autem domini super facientes mala, vt perdat de terra memoriam eorum. 183. G.
- 34 Anima autem mea exultabit in domino, & delectabitur super salutari suo. 92. G.
- 38 Concaluit cor meum intra me, & in meditatione mea exarscet ignis. 83. d.
- 38 Veruntamē vnīuersa vanitas omnis homo viuens. 123. G.
- 38 Et substantia mea tanquam nihilum ante te. 129. E.
- 39 In capite libri scriptū est de me, vt facerem voluntatem tuam Deus meus volui. 138. B.
- 41 Ad te domine leuavi animam meam. 105. d.
- 41 Abyssus abyssum iuocat. 217. E.
- 43 Brachium eorum non saluauit eos, sed dextera tua, & brachiū tuum. 163. E.
- 43 Arguam te, & statuam contra faciem tuam. 125. F.
- 44 Eructauit cor meum verbum bonum, dico ego opera mea regi. 58. C.
- 45 Fluminis impetus lætificat ciuitatem meā. 72. G.
- 46 Deus magnus, & Rex magnus super omnes Deos. 90. B.
- 48 Qui confidunt in virtute sua, & in multitudine diuitiarum suarum gloriantur. 204. A.
- 49 Sacrificium laudis honorificabit me. 47. d. 87. d.
- 50 Miserere mei Deus secundum magnā misericordiam tuam. 232. C.
- 50 Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea. 52. B.
- 50 Quoniam iniquitatem meā ego cognosco, & peccatum meum contra me est semper. 186. E. 125. G.
- 50 Dñe labia mea aperies. 153. C.
- 56 Dedit in opprobrium conculcātes me. 174. G.
- 57 Furor est illis secundum similitudinem serpētis, sicut aspidis surde, & obturātis aures suas, quæ non exaudiet vocem incantantium, & venefici incantantis sapienter. 211. G.
- 57 Lætabitur iustus cū viderit vindictam. 182. H.
- 58 Deus ostendit mihi super inimicos meos, ne occidas eos, ne quando obliuiscantur populi mei, disperge illos in virtute tua, & depone eos protector meus domine. 176. E.
- 59 In Idumæam extendam calcamentum meum. 16. d.
- 61 Diuitiæ si affluant nolite cor apponere. 218. C.

INDEX SCRIPTURÆ.

- 64 Te decet hymnus Deus in Sion. 87. E
 65 Iniquitatem si aspexi in corde meo, non exaudiet dñs. 120. E
 67 Iter facite ei, qui ascendit super occasum, dñs nomē illi. 137. A
 68 Fiat habitatio eorum diserta, & in tabernaculis eorum non sit, qui inhabitet. 175. E
 68 Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum. 40. A
 70 Qui custodiebant animā meā cōcilium fecerūt in vnum. 186. d
 70 Donec annūtiem brachiū tuum generationi omni, quæ ventura est. 163. E
 70 Quoniā non cognoui literaturā introibo in potētiās dñi. 164. E
 72 Quid enim mihi est in cælo, & à te quid volui sup terrā? 100. B
 72 Deus cordis mei, & pars mea Deus in æternum. 191. C
 73 Iam non est propheta, & nos nō cognosceret amplius. 192. E
 73 Superbia eorum, qui te oderunt ascendit semper. 185. G
 74 Hūc humiliat, & hūc exal. 200. a
 75 Vonete, & reddite dño &c. 20. c
 76 Mihi autem adhærere deo bonū est, & ponere in domino Deo spem meam. 25. C
 76 Ex vox tonitruī tui in rota. 99. B
 77. Recordat⁹ est, q̄a caro sūt. 231. c
 79 Fiat manus tua super virum dexterræ tuæ. 40. A
 79 Ostēde mihi faciem tuam. 43. d
 81 Ego dixi dij estis, & filii excelsi omnes. 73. H

- 82 Dilata os tuum, & implebo illud. 215. E
 82 Et cognoscant, quia nomen tibi dominus. 137. A
 84 Homo cum in honore esset non intellexit comparatus est iumentis, & insipientibus. 73. E.
 84 Ostende nobis domine misericordiam tuam, & salutare tuū da nobis. 155. d
 86 Et homo natus est in ea. 36. B
 88 Manus enim mea auxiliabitur ei, & brachium meum confirmabit eum. 166. d
 88 Thabor, & Hermon in nomine tuo exultabunt tuum brachiū cum potentia. 166. E
 88 Posui adiutorium super potente. 188. e
 90 Qui habitat in adiutorio altissimi in protectione Dei cæli cōmorabitur. 185. e
 90 Clamavit ad me, & ego exaudiā eum, cum ipso sum in tribulatione, eripiam eum, & glorificabo eum. 186. F
 94 Rex magnus super omnes deos. 203. G.
 101 Tu autem idem ipse es. 10. c
 102 Misericordia autem domini usque in æternum super timentes eum. 152. F
 102 Benedic anima domino, & omnia quæ intra me sunt nomini sancto eius. 152. F. 102. A
 102 Quoniam ipse cognovit figmentū nostrum, recordatus est, quoniam pulvis sumus hō sicut senū. 231. e

103 Qui

INDEX SCRIPTURÆ.

- 103 Qui facit Angelos suos spiritus, & ministros suos ignem vrentem. 81. G. 206. F
 103 Inter medium montium pertrāsibunt aquæ. 128. F
 105 Quis loquetur potentias domini? 164. E
 105 Posuit flumina in desertum, & exitus aquarum in sitim, terram sine aqua in exitus aquarum. 191. d
 109 Tu es sacerdos in æternum secundum ordinē Melchisedech 192. C
 110 Sanctum, & terribile nomen eius. 136. H. 153. A
 110 Misericordiam & iudicium cantabo tibi. 153. E
 118 Fiat misericordia tua, ut confortetur me. 40. A
 118 Confige timore tuo carnes meas. 160. H
 118 Lætabor ego super eloquia tua, sicut qui inuenit spolia multa. 177. G
 118 Intellectum da mihi, & viuam. 178. C
 118 Vide humilitatem meam, & eripe me. 196. E
 119 Sagittæ potentis acutæ.
 121 Fiat cor meum immaculatum, ut non confundar. 40. A
 126 Beatus vir qui impleuit desiderium suum ex ipsis, non confundetur, cum loquetur inimicis suis in porta. 14. F
 131 In memoria æterna erit iustus. 134. A
 134 Omnia quæcumq; dominus voluit fecit in cælo, & in terra, in mari, & in omnibus abyssis. 148. B
 135 In humilitate nostra memor fuit nostri. 113. E
 137 Excelsus dominus, & humiliat respicit, & alta à longe cognoscit. 128. G. 186. A
 138 Imperfectum meum viderunt tui. 103. d
 140 Domine clamaui ad te exaudi me, intende voci orationis meę dum clamanero ad te. 83. H
 140 Pone dñe custodiam ori meo, & ostium circumstantiæ labijs meis. 141. E
 142 Auditam fac mihi mane misericordiam tuam. 154. E
 143 Deus canticum novum cantabo tibi, in psalterio decachordo psallam tibi. 66. A
 144 Et miserationes eius super omnia opera eius. 152. F
 144 Fidelis dñs in omnibus verbis suis, & sanctus in omnibus operibus suis. 242. G
 193 Faciet dominus iudicium inopis, & vindictam pauperis. 202. E

PROVERBIA.

- Cap. 1. Timor domini principium sapientiæ. 160. A
 3 Honora dominum de tua substantia, & de primitiis frugum tuarum da pauperibus, & implebuntur horrea tua saturitate. 206. C

8 Delicia

8. Deliciæ meæ esse cum filius hominum. 47. 102. H
 8. Dominus possedit me in initio viarum suarum, antequam quicquam faceret à principio, ab æterno ordinata sum. 50. B
 8. Per me Reges regnant, & Regum conditores iusta decernunt. 89. E. 199. E
 9. Venite comedite panem meum, & bibite vinum, quod miscui vobis. 201. d
 10. Memoria iusti cum laudibus. 134. A
 10. Nomen impiorum putrescet. 134. B
 10. Derelinquet in maledictum memoriam illius. 134. B
 11. Qui crudelis est etiam propinquos abiicit. 202. H
 11. Qui confidit in diuitiis suis hic corruet. 203. H
 11. Qui conturbat domum suam profidebit ventos. 209. d
 12. Abominatio est domino labia mendacias. 247. B
 13. Fili præbe mihi cor tuum. 82. A
 23. Qui custodit os suum, & linguam suam, custodit ab angustijs animam suam. 141. d
 15. Oculi domini cõtemplantur bonos, & malos. 113. A
 20. Misericordia, & veritas custodiunt Regem, & roborabitur clementia thronus eius. 200. E
 28. Leo rugiens, & iratus esuriens princeps impius super populum pauperem. 205. E
 28. Melior est pauper ambulans in simplicitate sua, quam diues in prauis itineribus. 205. H
 29. Humilem spiritu suscipiet gloria. 206. C
 31. Confidit in ea cor viri sui. 38. A
 31. Mulierem fortem quis inueniet, procul & ab ultimis finibus pretium eius. 220. C
 31. Facta est quasi nauis institoris de longe portans panem suum. 221. A
 39. Superbum sequitur humilitas, & humilem spiritu suscipiet gloria. 204. A

ECCLESIASTES.

- Cap. 1. Omnia flumina intrant in mare, & mare non redundat, ad locum vnde exeunt flumina reuertuntur, vt iterum fluant. 72. E. 115. F
 4. Melius est duos esse simul, quam vnum, habent enim emolumentum societatis sue, si enim vnus ceciderit ab altero fulcietur. 186. C
 4. Væ soli quia cum ceciderit non habet subleuantem se. 186. B
 4. Melior est puer pauper & sapiens Rege sene, & stulto, qui nescit præuidere in posterum, quod de carcere cathenisque quis egrediatur ad regnum, & alius natus in Regno inopia cõsumatur. 201. E
 5. Melius est nõ vouere, quam post votum pmissa nõ reddere. 246. F

6. Est aliud malum, quod vidi sub Sole, quod est frequens apud homines, vir cui dedit Deus diuitias, & honorem, & substantiam, & nihil deest animæ suæ ex omnibus, quæ desiderat, nec tribuit ei Deus potestatem, vt comedat ex eo. 217. F
 CANTICA.
 Cap. 1. Introduxit me Rex in cellaria sua. 21. G
 1. Totâ pulchra est amica mea, & macula non est in te. 71. A 3
 74. d
 1. Cum esset Rex in accubitu suo nardus mea dedit odorem suum. 125. A
 2. Ecce iste venit saliens in motibus transliens colles similis est dilectus meus capreæ hinnuloque cernorum. 154. E. 47. A
 2. Surge propera amica mea, colubam meam, formosam meam, & veni. 52. G
 2. Ostende mihi faciem tuam sonet vox tua in auribus meis, vox enim tua dulcis, & facies tua decorata. 82. B
 2. Fulcite me floribus stipate me malis, quia amore languedo. 94. G
 2. Læua eius sub capite meo, & dextera illius amplexabitur me. 107. H
 2. Dilectus meus mihi, & ego illi. 122. H
 3. Egredimini filie Sion, & videte Regem Salomonem in diademate, quo coronauit eum mater sua, in die desponsationis illius, & in die lætitiæ cordis eius. 48. B. 171. F
 3. In lectulum Salomonis sexaginta fortes ambiunt ex fortissimis Israel. 57. C
 3. Quæ est ista, quæ ascendit per desertum, sicut virgula fumi ex aromatibus mirrhe, & thuris, & vniuersi pulueris pigmenti. 120. G
 3. Vulnerasti cor meum soror mea sponsa in vno crine colli tui. 121. H. 38. d
 4. Dentem tuum sicut greges taurorum, quæ ascendunt de lauacro omnes gemellis fetibus. 24. B
 4. Surge aquilo, & veni auster per flumina hortum meum, & fluent aromata illius. 124. H
 4. Odor vnguentorum tuorum super omnia aromata. 146. d
 4. Fons horticum, puteus aquarum viuentium. 155. F
 4. Hortus conclusus fons signatus. 220. d
 6. Vna est columba mea perfecta mea. 9. d
 6. Pulchra vt luna, electa, vt sol. 77. F
 8. Quæ habitas in hortis amici abscultant, fac me audire vocem tuam. 54. d
 8. Aquæ multæ non potuerunt extinguere charitatem, neque flumina obruent illam. 221. B

SAPIENTIA.

- Cap. 1. Et in simplicitate cordis querite illum. 105. H
- 1 Diligite iustitiam, qui iudicatis terram. 200. E
- 2 Venite & fruamur bonis, quæ sunt utamur creatura tanquam in iuuentute celeriter. 205. D.
- 2 Opprimamus pauperem iusti, & non parcamus viduæ, neque veterano, neque reueremur canos multi temporis, sit autem fortitudo nostra lex iniustitiæ. 200. H
- 5 Malignitas euertet sedes potentium. 200. C
- 6 Si delictamini sedibus, & sceptris à Reges populi diligite sapientiam, ut in perpetuum regnetis. 204. E
- 8 Attingit à fine vsque ad finem forrifer, & disponit omnia suauiter. 45. H
- 8 Præterea habebō per hanc immortalitatem, & memoriam æternam his, qui post me futuri sunt relinquam. 134. C
- 10 Et in vinculis non dereliquit illum, donec afferret illi sceptrum regni. 201. E
- 11 Per ea quæ quis peccat per hæc punietur. 17. G
- 11 Misereris omnium, quia omnia potes, diligis omnia quæ sunt, & nihil odisti eorum, quæ fecisti. 159. D
- 11 Virtuti brachij tui quis resistet? 163. E

- 12 Tu autem Domine, cum tranquillitate iudicas omnia. 86. D
- 12 Cura est ei de omnibus. 183. H
- 13 A magnitudine enim speciei, & creaturæ cognoscibiliter poterit creator horum videri. 69. C
- 19 In omnibus enim magnificasti populum tuum domine. 67. C
- ECCLESIASTICVS.
- Cap. 1. Arenam maris, & pluuie guttas, & dies sæculi, quis dinumerauit? 46. G.
- 1 Terra autem in æternum stat. 153. F
- 10 Initium omnis peccati superbia. 130. B
- 10 Sedes ducum superbiorum destruxit Deus. 199. F 200. C
- 10 Rex insipiens perdet populum suum. 200. d
- 10 Regnum à gente in gentem transfertur, propter iniurias, & contumelias, & vniuersos dolos. 200. d
- 13 Venatio Leonis onager in Eremo: sic pascua sunt diuitum pauper. 206. A
- 15 Non est speciosa laus in ore peccatoris. 84. C
- 18 Non est minuere, neque addere, neque est inuenire magnalia Dei. 200. B
- 19 Qui cito cedit leuis est corde. 12. H
- 20 Sapiens in verbis producet seipsum. 27. E

- 20 Est qui præ confusione promittit amico, & lucratus est eum inimicum gratis. 246. H
- 24 Memoria mea in generatione sæculorum. 134. B
- 24 Ab initio & ante sæcula creatus sum. 134. d
- 24 Ego ex ore altissimi prodiui primogenita ante omnem creaturam. 137. G
- 24 In omni populo, & in omni gente primatum habui, & omnium excellentium, & humilium colla calcaui. 138. A
- 24 Ego mater pulchræ dilectionis, & timoris. 162. F
- 24 In iacob inhabitata, & in israel hæreditare. 230. d
- 25 Oratio humiliantis se nubes penetrabit, & donec propinquet non consolabitur, & non discedet donec altissimus aspiciat. 31. F
- 25 Beatus qui habitat cum muliere sensata. 143. E
- 26 Mulieris bonæ beatus vir. 143. E
- 26 Diuitis autem, & pauperis cor bonum in omni tempore vultus illorum hilaris. 205. G
- 27 Stultus sicut luna mutatur. 10. A
- 28 Vir peccator conturbabit amicos, & in medio pacem habentium immittit inimicitias. 209. B
- 31 In omnibus operibus tuis esto velox. 12. H

- 36 Suscita præcaciones, quas locuti sunt, in nomine tuo prophetæ priores. 129. C
- 43 Glorificantes dominum quantum potestis superualebit adhuc. 67. E. 220. C
- 43 Vide arcum, & benedic Deum, qui fecit illum, valde speciosus est in splendore suo. 234. B
- 44 Enoch translatus est, ut det gentibus penitentiam. 195. F
- 45 Dilectus à Deo, & hominibus, cuius memoria in benedictione est. 134. A
- 48 Superbus factus est potentia sua. 203. C

ISAIA S.

- Cap. 1. Flos de radice eius ascendet. 56. E
- 1 Cognouit bōs possessorem suum, & asinus præsepe domini sui, israel autem non cognouit me, & populus meus non intellexit. 173. C
- 1 Pupillo non iudicant, & causa viduæ non ingreditur ad eos. 201. B
- 2 Domus venite, ambulemus in lumine Dei nostri. 180. G
- 7 Ecce Virgo concipiet, & pariet filium. 21. F. 24. C
- 8 Et accessi ad prophetissam, & concepit, & peperit filium. 21. E
- 8 Ecce festinus velociter veniet nō

INDEX SCRIPTVRÆ.

- est deficiens, neque laborans in eo. 47. A
- 8 Voca nomen eius accelera, spolia detrahete, festina prædari. 165. F
- 8 Et erit pro suavi odore fœtor. 179. B
- 11 Et factus est principatus super humerum eius. 8. E
- 11 Paruulus natus est nobis, & filius datus est nobis. 112. A
- 11 Et non cognoui quia cogitauerunt contra me consilia. 174. B
- 11 Mittamus lignum in panem eius, & eradamus eum deterra uiuentium, & nomen eius non memoretur amplius. 174. B
- 12 Mementote quoniam excelsum est nomen eius. 149. E
- 13 Nubibus mandabo ne pluant super eam imbrem. 194. D
- 14 Ascendam super altitudinem nubium similis ero altissimo. 168. E
- 14 Quomodo cecidisti de cœlo Lucifer, qui mane oriebaris? 168. A
- 14 In cœlum conscendam super astra Dei exaltabo solium meum. 168. E. 188. G
- 14 In infernum detraheris. 168. E
- 14 Nunquid iste est vir, qui conturbauit terram, qui concussit regna, qui posuit orbem desertum, & vrbes eius destruxit. 190. F. 209. A
- 14 Prope est ut veniat tempus eius, dies eius non elongabuntur. 229. D
- 16 Emitte agnum Domine dominatorem terræ. 201. H
- 22 Comedamus, & bibamus, cras enim moriemur. 105. D
- 26 Nomen tuum, & memoriale tuum in desiderio animæ. 137. B
- 26 Ecce enim Dominus egredietur de loco suo, ut visitet iniquitatem habitatoris terræ contra eum. 143. G
- 28 Ut mirabile faceret consilium, & magnificaret iustitiam. 69. D
- 28 Manda remanda, expecta reexpecta, modicum ibi, modicum ibi. 229. C
- 29 Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longè est à me. 242. C
- 32 Non vocabitur ultra qui insipiens est princeps. 200. C
- 33 Domine miserere nostri te enim expectauimus, esto brachium nostrum in mane. 166. B
- 36 Dicite Regi Ezechie, hæc dicit Rex magnus Rex Assyriorum, quæ est fiducia in qua confidis, aut quo consilio, vel fortitudine rebellare disponis? super quem habes fiduciã. &c. 203. E
- 38 Frange esurienti panem tuum. 221. E

INDEX SCRIPTVRÆ.

- 38 Dispone domui tuæ, quia morieris tu, & non viues. 244. E
- 40 Ecce dominus Deus in fortitudine veniet, & brachium eius dominabitur. 163. E
- 42 Ecce ego dominus hoc est nomen meum, & gloriam meam alteri nõ dabo, & laudem meã sculprilibus. 99. H
- 50 Quis est creditor meus, cui vendidi vos? 79. G
- 52 Excutere de puluere, consurge sede Ierusalem, solue vincula colli tui captiua filia Sion. 180. F
- 52 Dicite filiæ Sion, ecce Rex tuus venit tibi mansuetus. 202. G
- 53 Et brachium domini cni reuelatum est. 112. B
- 55 Generationem eius quis enarrabit? 15. E
- 56 Dabo eis in domo mea, & in muris meis locum, & nomen melius à filijs, & filiabus. 26. C
- 60 Surge illuminare Ierusalem, quia venit lumen tuum. 180. C
- 61 Gaudens gaudebo in Domino, & exultabit anima mea in Deo meo, quia induit me vestimento salutis, & indumento lætitiæ circumdedit me. 110. G
- 61 Spiritus Domini super me, ad annuntiandum mansuetis misit me, ut mederer contritis corde, & prædicarem captiuis indulgentiam, & clausis apertio-
- nem. 180. D
- 65 Pro eo quod vocani, & non respondistis, locutus sum, & non audistis, & faciebatis malum in oculis meis, & quæ nolui elegistis: Propter hoc hæc dicit dominus Deus: ecce serui mei comedent, & vos esurietis: ecce serui mei bibent, & vos sitietis. 209. G
- 66 Antequam parturiret peperit antequam veniret partus eius, peperit masculum, quis audiuit vnquam tale, & quis vidit huic simile. 36. A
- 66 Ad quem autem respiciam, nisi ad pauperculum, & contritum spiritu, & trementem sermones meos? 156. H

IEREMIAS.

- Cap. 17. Ego Dominus scrutans corda, & probans renes. 86. E
- 20 Et factus est in corde meo, quasi ignis ex æstuans, claususque in ossibus meis, & defeci ferre non sustinens. 85. A
- 22 Quorum oculi, & cor ad auaritiã, & sanguinem innocentem fundendum, & ad calumniam, & ad cursum mali operis. 201. B
- 31 Quia creauit Dominus nouum super terrã, femina circumdabit virum. 35. H
- 33 Germinare faciem David germen iustum, & faciet iudiciũ,

& iustitiam in terra, & saluabitur Iuda, & Ierusalem, & hoc tot nomen, quod vocabunt eum Dominus iustus noster. 239. C

EZECHIELEM.

Cap. 1. Cumq; starent dimittebatur pennæ eorum. 189. d

17 Et scient omnia ligna regionis, quia ego dominus humiliavi lignum sublime, & exaltaui lignum humile, & siccaui lignum viride, & frondere feci lignum aridum. 195. B

18 Nūquid volūtatē meæ est mors impij, & non magis vt conuertatur, & viuat? 202. G

20 Et feci propter nomē meum, ne violaretur coram gentibus. 137. B

21 Aufer cydarim, tolle coronam: nonne hæc est, quæ humilem subleuauit, & sublimem humiliavit. Iniquitatem, iniquitatem, iniquitatem, ponam eam. 204. C

23 Tu signaculum similitudinis plenus sapientia perfectus decore, in delicijs paradisi Dei fuisti. 167. F

23 Eleuatum est cor tuum, & dixisti: Deus ego sum, & in cathedra Dei sedi: & dedisti cor tuum quasi cor Dei. 167. G. 189. A

29 Ecce ego ad te Pharaon rex Ægy

pti, draco magne, qui cubas in medio fluminum tuorum: & dicitis meus est fluius, ego feci memetipsum. 167. H. 188. G

31 Flumina eius manabant in circuitu radicū eius: & riuos suos emisit, ad omnia ligna regionis, & multiplicata sunt arbuta eius, & eleuati sunt rami eius præ aquis multis. 168. C

31 Ecce deductus es cum lignis voluptatis ad terram ultimam, in medio circūcisorum dormies, cum ijs, qui interfecti sunt gladio. 168. F 190. F

31 Cedri non fuerunt altiores illo in paradiso Dei, abietes non adæquauerūt sumitatem eius, & platani nō fuerūt æqui frondibus illius: omne lignum paradisi Dei, non est assimilatum illi in pulchritudine eius. 188. G

32 Solem nube tegam. 234. F

36 Cum sanctificatus fuero in vobis, effundam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamētis vestris, & ab vniuersis idolis vestris mundabo vos, & dabo vobis cor nouum, & spiritum nouum ponam in medio vestri. 207. D

38 Ascendam ad terram absq; muro. 185. F

DANIELEM.

Cap. 2. Excisus est lapis sine manibus

bus deuercia montium, & repleuit faciem vniuersæ terre. 56. E

3 Et benedictum nomen gloriæ tuæ. 149. B

4 Tibi dicitur Nabuchodonosor Rex regnum tuum transibit à te, & ab hominibus eijcient te & cum bestijs, & feris erit habitatio tua: fenum quasi bos comedes, & septem tempora mutabuntur super te, donec scias quod dominetur excelsus in Regno hominum, & cuiusque voluerit det illud. 196. G

9 Septuaginta hebdomadæ abbreviate sunt super populum tuum, & super urbem sanctam tuam, vt consummatur præuaticatio, & finem accipiat peccatum, & deleatur iniquitas, & inducatur iustitia sempiterna, & impleatur visio, & prophetia, & vngatur sanctus sanctorum. 239. F

2 In tempore illo saluabitur populus tuus omnis, qui inuentus fuerit scriptus in libro. 196. A

OSEAS.

Cap. 2. Sponsabo te mihi in fide. 37. E

2 Et dicam non populo meo populus meus es tu. 194. A

3 Quia dies multi sedebunt filij Israel sine Rege, & sine principe, & sine sacrificio, & sine altari, & sine Ephod, & sine Teraphim. 193. A

11 In funiculis Adam tradam eos in funiculis charitatis. 42. F

11 Quia puer Israel, & dilexi eum, & ex Ægypto vocaui filium meum. 223. B

11 Filius meus primogenitus Israel. 223. D

14 Israel germinabit sicut lilium, & erumpet radix eius vt libani, ibunt rami eius, & erit quasi oliua gloria eius. 179. B

IOEL.

2 Eterit, omnis quicumque inuocauerit nomen Domini saluus erit. 149. H

IONAS.

Cap. 3 Adhuc quadraginta dies, & Ninive subuerretur. 244. E

MICHÆAS.

Cap. 1 Quia ecce Dominus egredietur de loco suo, & descendet, & calcabit super excelsa terræ. 153. G

ABACHV.

Cap. 1 Totum in hamo subleuauit. 170. D

2 Ecce apparebit Dominus, & nō mentietur: si moram fecerit expecta eum, quia veniens veniet, & non tardabit. 229. d

3 Ego autem in Domino gaudebo, & exultabo in Deo Iesu meo. 112. A

3 Cornua in manibus eius, ibi abscondita est fortitudo eius. 169. B

3 In ira misericordiæ memor eris. 223. F

INDEX SCRIPTURÆ.

SOPHONIAS.

Cap. 1 Disperierunt omnes, qui cōfusi, & suffulti sunt argento. 203. H

AGGÆVS.

Cap. 2 Adhuc vnum modicum est, ergo commouebo cælum, & terram, & mare, & aridam: & implebo domum istam gloria. Et veniet desideratus cūctis gētibus, & implebo domum istā gloria. 239.

ZACHARIAS.

Cap. 2 Lauda, & letare filia Syon, quia ecce ego venio, & habitabo in medio tui. 240. A

9 Exulta satis filia Syon, iubila filia Ierusalem, ecce Rex tuus venit tibi. 201. C

13 Et habitantibus Ierusalē in ablationem peccatoris. 220. H

MALACHIAS.

Cap. 3 Ecce ego Dominus Deusoster, & non mutor. 10. C

3 Ecco ego mittam vobis Eliam prophetam, antequam veniat dies Domini magnus, & horribilis, & conuertet cor patrum in filios, & cor filiorum ad patres eorum. 195. d

3 Ecco ego mitto Angelum meū, & præparabit viam ante faciē meam, & statim veniet ad templum sanctum suum dominator, quem vos queritis, & Angelus testamenti, quem vos vultis. 240. A

EX NOVO TESTAMENTO.

MATTHÆVS.

Cap. 1 Iacob autem genuit Ioseph. 143. F

1 Virum Mariæ. 143. A

1 Et vocabis nomen eius Iesum. 145. B

1 Ioseph autem vir eius cum esset vir iustus. 143. A

1 Ioseph fili David noli timere accipere Mariam coniugem tuā, quod enim ex ea natum est de Spiritu sancto est. 225. H 44. C

2 Vidimus enim stellam eius in Oriente, & venimus cum muneribus adorare eum. 93. E

3 Genimina viperarum. 241. G

3 Radici securim admouit. 48. F

4 Hæc omnib⁹ tibi dabo sic cadēs adoraueris me. 189. G

5 Qui solem suum oriri facit super bonos, & malos, & pluit super iustos, & iniustos. 152. G

5 Estote misericordes sicut, & pater vester cœlestis misericors est. 159. F

5 Beati misericordes quoniam ipsi misericordiam consequentur. 201. G

5 Beati qui esuriunt, & sitiunt iustitiam quoniam ipsi consolabuntur. 215. G

7 Omnis arbor, quæ non facit fructum

INDEX SCRIPTURÆ.

fructum bonum excidetur, & in ignem mittetur. 12. A

7 Eum de turba seorsum apprehendens misit digitos in auriculas eius, & expuens tetigit linguam eius, & suspiciens in cælum ingemuit. 23. D

8 Nam & ego homo sum sub potestate constitutus. 8. E

8 Ego veniam, & curabo eum. 23. D

9 Confide filii remittuntur tibi peccata tua. 23. C

10 Qui perseverauerit vsque in finem hic saluus erit. 12. B

10 Nolite timere eos, qui occidunt corpus animam autem nō possunt occidere. 157. E

10 Eum timete, qui postquam occiderit corpus, potest corpus, & animam mittere in gehennam ignis. 157. H

11 Tu es, qui venturus es an alium expectamus. 6. A

11 Confiteor tibi Pater Domine celi, & terræ, quia abscondisti hæc à sapientibus, & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. 183. B

11 Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde. 201. G

12 Ceperūt vellere despicias, & manducare. 210. H

13 Simile est Regnum Cælorum sagenæ missæ in mare, & ex omni genere piscium cōgreganti, quam cum impleta esset educentes, & secus litus sedentes elegerunt bonos in vasa malos

autem foras miserunt. 208. G

13 Frumentum abscondit in farinae satis tribus donec fermentum est totum. 221. E

15 Nō sum missus nisi ad oues, quæ perierunt domus Israel. 193. D

16 In nomine meo dæmonia eiciēt linguas loquentur nouis serpentes tollent: & si mortiferū quid biberint, non eis nocebit, super ægros manus man⁹ imponent, & bene habebunt. 150. B

16 Euntes in mundum vniuersum prædicate euangelium omni creature. 228. E

17 Elias quidem venturus est, & restituet omnia. 195. D

17 Si habueritis fidem sicut granū sinapis dicetis monti huic transe hinc, & transibit, & nihil impossibile erit vobis. 37. B

18 Quis putas maior est in Regno cælorum, & aduocans Iesus paruulum statuit eum in medio eorum: & dixit: amen dico vobis nisi cōuersi fueritis, & efficiamini sicut paruuli, non intrabitis in Regnū cælorum. 119. G

19 Sinite paruulos venire ad me, tali est enim regnum cælorum. 119. G

19 In regeneratione cum federit filius hominis, in sede maiestatis suæ, sedebitis & vos super sedes duodecim iudicātes duo decim tribus Israel. 173. B 244. E

INDEX SCRIPTURÆ.

- 21 Qui cecederit super lapidem istū
confringetur. 175. C
- 21 Auferetur à vobis regnum Dei,
& dabitur genti facienti iusti-
tiam. 156. A
- 23 Dilatant enim philateria sua, &
magnificant fimbrias 63. C
- 23 Relinquetur vobis domus vestra
deserta. 175. E
- 24 De die autem illa, & hora nemo
fit, neque Angeli cœlorum, nisi
pater solus. 36. D
- 23 Amen dico vobis quandiu feci-
stis vni de ijs fratrib⁹ meis mi-
nimis mihi fecistis. 42. A
- 25 Nescio vos. 113. A
- 25 Euge serue bone & fidelis, quia
super pauca fuisti fidelis, supra
multa te constituam, intra in
gaudium Domini tui. 247. C
- 26 Omnis, qui se exaltat, humiliabi-
bitur, & qui se humiliat exal-
tabitur. 130. E
- 27 Vere filius Dei erat iste. 8. H
- 27 Arundinem in dextera eius po-
suerunt, & genu flexo illude-
bant ei. 11. H
- 27 Aue Rex Iudæorum. ibidem.
M A R C V S.
- Cap. 1. Venit fortior me post me, cu-
ius nō sum dignus procumbēs
soluere corrigiam calciamen-
torum eius. 16. B
- 8 Conuocatis discipulis suis ait il-
lis: misereor super turbā. 18. G.
L V C A S.
- Cap. 1. Missus est Gabriel Angelus
à Deo ad Virginem. 219. E
- 1 Aue gratia plena Dominus te-
cum. 125. C
- 1 Et cogitabat qualis esset ista salu-
tatio. 14. C
- 1 Inuenisti gratiā apud Deū. 22. c
- 1 Ecce concipies in vtero, & pa-
ries filium. 41. G. 41. E. 219. E.
- 1 Quod enim ex te nascetur san-
ctum vocabitur filius Dei. 51. F
- 1 Spiritus sanctus superueniet in
te. 41. g
- 1 Ecce ancilla Domini fiat mihi se-
cundum verbum tuum. 121. E
128. C. 119. H. 121. B. 124. g.
- 1 Exurgens Maria abiit in monta-
na. 57. D
- 1 Et vnde hoc mihi, vt veniat ma-
ter Domini mei ad me? 147. E
225. C
- 1 Exultauit in gaudio infans in vte-
ro meo. 60. a. 109. F
- 2 Erat expectans consolationem
Israel. 219. C
- 2 Facta est cum Angelo multitu-
do militiæ cœlestis laudantium
Deum, & dicentium: gloria in
excelsis Deo, & in terra pax ho-
minibus bonę voluntatis. 63. g.
- 2 Nunc dimittis seruum tuum Do-
mine secundum verbum tuum
in pace quia viderūt oculi mei
salutare tuum. 98. B
- 2 Lumen ad reuelationem gentiū,
& gloriam plebis tuę Israel.
180. F
- 7 Propheta magnus surrexit in no-
bis. 182. C
- 8 Et rogabat illum vir à quo dæ-
monia

INDEX SCRIPTURÆ.

- 23 Hunc inuenimus subuertentem
gentem nostram, & prohiben-
tem tributum dari Cæsari, &
dicentem se Christum Regem
esse. 171. D
- 23 Crucifige, crucifige eum. 175. E
- 23 Filiæ Ierusalem nolite flere su-
per me, sed supervos ipsas flete,
& super filios vestros. 172. C
I O A N N E S.
- Cap. 1. Fuit homo missus à Deo cui
nomen erat Ioannes. 77. D
- 1 In propria venit, & sui enim non
receperunt. 193. d. 226. c
- 1 Vidimus gloriam eius, gloriam
quasi vngenti à Patre, plenum
gratiæ, & veritatis. 29. F
- 1 Cuius ego non sum dignus, vt
soluam, corrigiam eius calcia-
menti. 119. B
- 2 Vinum non habent. 41. c
- 2 Quid mihi, & tibi est mulier?
Nōdum venit hora mea. 77. C
- 3 Amen dico tibi nisi quis renatus
fuerit denuo, non potest vide-
re Regnum Dei. 5. F
- 4 Ego sum via, veritas, & vita.
173. E
- 6 Caro mea vere est cib⁹. 230. b
- 4 Meus cibus est, vt faciam volun-
tatem eius qui misit me. 219. a.
- 6 Vnde ememus panes, vt man-
ducent hi. 18. G
- 6 Spiritus est, qui viuificat. 178. C
- 6 Ego sum panis viuus, qui de cœ-
lo descendi. 221. B
- 6 Nonne hic est filius Ioseph, cu-
ius nouimus patrem, & ma-
trem?
- monia exierunt, & cum eo es-
set. 191. E
- 8 Quid mihi, & tibi est Iesu fili
Dei altissimi? Obsecro te non
me torqueas. 191. D
- 9 Bonum est nos hic esse. 97. C
- 10 Martha, Martha sollicita es, &
turbaris erga plurima porro v-
num est necessarium. 102. C
- 12 Multis passeribus pluris estis
vos. 184. C
- 12 Anima mea habes multa bona
posita in annos plurimos, re-
quiesce, comede, bibe, & cra-
pulare. 216. H. 217. C
- 12 Stulte hac nocte animam tuam
repetent à te. ibidem.
- 12 Non habeo quo congregem fru-
ctus meos: hoc faciam, destruā
horrea mea, & maiora faciam,
& illic cōgregabo omnia, quę
nata sunt mihi, & bona mea.
217. D
- 16 Vellebant discipuli eius spicas,
& manducabant confricantes
manibus. 211. a
- 17 Cum feceritis omnia, quę præ-
cepta sunt vobis, dicite serui
inutiles sumus. 124. a
- 18 Omnis qui se exaltat humiliabi-
tur, & qui se humiliat exaltabi-
tur. 187. E
- 18 Sinite paruulos venire ad me, &
nolite vetare eos. 223. C. 180. h.
- 22 Positus est in agonia, & factus
est sudor eius tanquam guttę
sanguinis decurrentis in ter-
ram. 8. G

INDEX SCRIPTURÆ.

- trē? Quomodo ergo dicit hic, quia de cælo descendi? 5. C
- 6 Quomodo potest hic carnē suā nobis dare ad māducādū? 5. D
- 7 Quomodo hic literas scit, cum non didicerit? 5. D
- 8 Quinquaginta annos nondū habes, & Abrahā vidisti? 240. F
- 8 Qui facit peccatum seruus est peccati. 88. a
- 8 Vos exp̄e diabolo estis 191. H
- 8 Abraham pater vester exultauit, vt videret diem meum, & vidit, & gauisus est. 240. g
- 8 Scio quia semē Abrahę estis, sed quantis me interficere. ibidē.
- 8 Ego principium, qui & loquor vobis. 164. H
- 10 Si mihi non creditis operi huius credite, & si nō facio opera patris mei, nolite mihi credere. 173. G
- 10 Quem Pater sanctificauit, & misit in mundum. 51. H
- 11 Lazare veni foras. 89. a
- 11 Quid facim⁹ quia hic homo multa signa facit? Si dimittimus eū sic omnes credēt in eum: & venient Romani, & tollent locū nostrum, & gentem. 175. a. f.
- 12 Cum tanta signa fecisset coram eis, non credebant in eū, vt sermo Isaie Prophete impleretur, quem dixit: Domine quis credidit auditui nostro? Et brachiū Dñi cui reuelatū est. 163. f
- 12 Nunc iudicium est mundi, nūc princeps huius mundi eijcietur foras. 191. B
- 15 Vos amici mei estis, si feceritis, quæ ego præcipio vobis. 87. g
- 17 Pater venit hora clarifica filium tuum. 8. g
- 18 Egressus est cum discipulis suis transtiorētem Cedron vbi erat hortus, in quem introiuit ipse, & discipuli eius. 129. g
- 19 Si hunc dimittis non es amicus Cæsaris, oīs enim, qui se Regē faciunt, contradicunt Cæsari. 171. E
- 19 Erat autē in loco vbi crucifixus est hortus, & in horto monumentum nouum, in quo nondū quisquam positus fuerat: ibi ergo propter Parasceue Iudeorum, quia iuxta erat monumentum, posuerunt Iesum. 229. H
- 19 Non habemus Regem nisi Cæsarem. 175. H
- 21 Pueri nunquid pulmentarium habetis? 223. C
- 21 Mittite ad dexteram nauigij recte, & inuenietis. 228. B

ACTA APOSTOLORVM.

- Cap. 2. Et appositæ sunt in die illa aīæ circiter tria millia. 192. B
- 4 Neq; enim aliud est nomen sub cælo datum hominib⁹, in quo oporteat nos saluos fieri. 250. h
- 9 Saule, Saule quid me persequeris? 150. G. 149. H
- 9 Vas electionis fact⁹ est mihi iste, vt portet nomen meum coram gentibus, & Regibus, & filiis Israel. 250. g
- 9 Et erat tribus dieb⁹ nō videns, & non

INDEX SCRIPTURÆ.

- non māducās, neq; bibēs. 95. F
- 13 Vobis oportebat primum loqui verbū Dei, sed quia repellitis illud, & indignos vos iudicabitis æternæ vitæ, ecce conuertimur ad gentes. 144. E
- 17 In ipso viuimus, mouemur, & sumus. 53. D
- Epistola ad Romanos.
- Cap. 1. Inuisibilia enim ipsius à creatura mundi, per ea, quæ facta sunt intellecta cōspiciuntur: sempiterna quoq; ætus virtus, & diuinitas. 66. C. 147. D
- 2 An diuitias bonitatis eius contemnis? 45. B
- 2 Nomen Dei per vos blasphemat inter gentes. 79. E
- 3 Omnes peccauerunt, & egent gloria Dei. 85. C. 106. F
- 3 Vt autē omne os obstruatur, & subditus fiat oīs mundus Deo, quia ex operib⁹ legis nō iustificabitur oīs caro corā illō. 212. B
- 4 Qui contra spem in spem credit, vt fieret pater multarū gentiū s̄m quod dictū est ei: sic erit semen tuū, sicut stellæ cæli, & arena maris, & non infirmatus est fide, nec considerauit corp⁹ suum emortuum. 33. E
- 4 In promissione Dei nō hesitauit diffidentia: sed confortatus est fide dans gloriā Deo, plenissime sciens, quia quicūq; promissit De potēs est & facere. 34. a
- 5 Vbi abundauit delictum, super abundauit, & gratia. 232. C
- 8 Proprio filio non pepercit, sed pro nobis tradidit illū. 214. B
- 8 Certum sum. n. quia neq; mors, neq; vita, neque Angeli, neque Principatus poterit nos separare à charitate Dei. 125. B
- 9 Cui vult miseretur, & quē vult induerat. Iacob dilexi, Esau autem odio habui. 119. e 53. e
- 11 Illorum delicto salus est gentibus. 176. F
- 11 Quod si aliqui ex ramis fracti sunt, tu autem cum oleaster es, insertus es, & socius radicis, & pinguedinis oliuę factus es, noli gloriam aduersus ramos. 194. F
- 11 Cum plenitudo gentium intrauerit, tunc omnis Israel saluus erit. 196. a
- 11 Nō repulit Deus plebem suam, quam præsciuit. 228. g
- 11 Quis prior dedit illi, & retribuetur ei. 243. c
- 12 Mihi vindictam, & ego retribuā dicit dominus. 86. c
- 12 Non plus sapere quā oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem. 146. a
- Primo ad Corinthios.
- Cap. 3. Si quis videtur inter vos sapiens esse, stultus fiat, vt sit sapiens. 182. d
- 6 An nescitis quoniam mēbra vestra templum sunt Spiritus sancti, qui in vobis est, quē habetis à Deo, & non estis vestri? 90. E
- 7 Mulier innupta & Virgo cogitat quæ

INDEX SCRIPTURÆ.

- quæ domini sunt. 2 c. C
 8 Nam & si sunt, qui dicantur dii
 siue in cælo, siue in terra, siqui-
 dem sunt dii multi, & domini
 multi, nobis tamen vnus est
 Deus Pater, in quo omnia, &
 nos in illo: & vnus dominus
 Iesus Christus, per quem om-
 nia, & nos per ipsum. 89. E
 9 Nūquid de bobus cura est deo?
 134. A
 11 Caput mulieris vir. 144. d
 11 Serpens seduxit Euam astutia
 sua. 231. A
 15 Non sum dignus vocari aposto-
 lus. 119. A
 15 Sicut in Adam omnes moriun-
 tur, ita & in Christo omnes vi-
 uificabuntur. 231. A

II. AD CORINTHIOS.

- Cap. 3. Ipse enim Deus operatur in
 nobis, & velle, & perficere pro
 bona voluntate. 11. B
 3 Sufficientes non sumus cogitare
 aliquid à nobis, quasi ex nobis:
 sed sufficientia nostra ex Deo
 est. 117. G
 3 Moyses ponebat velamen ante
 faciem suam, vt non intende-
 rent filii Israel in faciem eius.
 211. d
 3 Vsq̄ ad hodiernum diem cū
 legitur Moyses velamen posi-
 tum est super cor eorum.
 211. E
 3 Cum autem conuersi fuerint ad
 Deū, auferetur velamen. 211. F

- 4 Habemus thesaurum in vasis fi-
 ctilibus. 140. A
 5 Charitas enim Christi vrget nos
 æstimantes hoc quod si vnus
 pro omnibus mortuus est, ergo
 omnes mortui sunt, & pro om-
 nibus mortuus est Christus, vt
 & qui viuunt iam non sibi vi-
 uant, sed ei, qui pro eis mor-
 tuus est, & resurrexit. 106. D
 9 Dispersit dedit pauperibus iusti-
 tia eius manet in sæculum seculi.
 206. C
 12 Scio hominem in Christo ante
 annos quatuordecim, siue in
 corpore, siue extra corpus nescio;
 Deus scit raptum huius
 modi vsque ad tertium cælum:
 & scio hominem, siue in corpo-
 re, siue extra corpus nescio de-
 scit, quoniam raptus est in pa-
 radisum, & audivit arcana ver-
 ba, quæ non licet homini lo-
 qui. 96. A

EPISTOLA AD
 Galatas.

- Cap. 3. Abraham dicitur sunt promif-
 siones, & semini eius. 233. C
 3 Si autem & vos Christi, ergo se-
 men Abraham estis secundū pro-
 missionem heredes. 240. F
 3 Credidit Abraham Deo, & re-
 putatum est illi ad iustitiam.
 34. A
 4 Vbi venit plenitudo tēporis mi-
 sit Deus filium suum. 46. A
 5 Factum ex muliere, factum sub
 lege, vt eos, qui sub lege erant,
 redime-

INDEX SCRIPTURÆ.

redimeret. 227. G
 EPISTOLA AD
 Ephesios.

- Cap. 2. Nascimur filij ire. 107. C
 3 Qui potens est omnia facere su-
 per abundatē quā petimus,
 aut intelligimus. 23. F
 3 donec occurramus omnes in vi-
 rum perfectum, in mensuram
 ætatis plenitudinis Christi.
 30. A
 5 Estote imitatores dei, sicut filij
 charissimi. 73. H
 6 Non est nobis colluctatio aduer-
 sus carnem, & sanguinem, sed
 aduersus principes, & potesta-
 tes, aduersus mundi rectores te-
 nebrarum harum, contra spiri-
 tualia nequitie in cœlestibus.
 190. G

EPISTOLA AD
 Philppenses.

- Cap. 2. Propter quod & deus exalta-
 uit illum, & donauit illi nomē,
 quod est super omne nomen.
 8 F. 174 d
 2 Semetipsum exinaniuit formam
 serui accipiens. 53. B
 2 Humiliauit semetipsum vsq̄ ad
 mortem, mortem autem cru-
 cis. 130. d
 2 Qui cum in forma dei esset, nō
 rapinam arbitratus est esse se-
 qualem deo. 168. F
 4 Omnia possum in eo, qui me cō-
 fortat. 187. d

EPISTOLA AD
 Colossenses.

- Cap. 1. Omnia in ipso, & per ipsum
 creata sunt, & ipse est ante om-
 nia, & omnia in ipso constant.
 45. H
 2 In quo sunt omnes thesauri sa-
 pientiæ, & scientiæ abscondi-
 ti. 62. B
 2 velens quod aduersus nos erat
 chirographum decreti, quod
 erat contrarium nobis, & ip-
 sum tulit de medio affigens il-
 lud cruci, & spolians principa-
 tus, & potestates traduxit confi-
 denter palam triumphans illos
 in semetipso. 170. H
 3 Quæ sursum sunt querite, quæ
 sursum sunt sapite, non quæ su-
 per terram. 106. a

II. AD THESSALONI-
 censes.

- Cap. 2. Quoniā nisi venerit discessio
 primū, & reuelat⁹ fuerit homo
 peccati filius perditionis, qui
 aduersatur, & extollitur supra
 omne, quod dicitur deus, aut
 colitur, ita vt in templo dei se-
 deat. 80. d. 184. d

I. AD THIMOTHÆVM.

- Cap. 1. Iusto non est lex posita. 23. H
 1 Regi autem sæculorum immor-
 tali inuisibili soli deo honor,
 & gloria. 86. E
 2 Vnus deus, & vnus mediator
 Dei, & hominum Iesus Chri-
 stus, qui dedit redemptionē se-
 metipsum pro oibus nobis. 106. E

- 3 Magnum pietatis sacramentum, quod manifestatum est in carne, iustificatum est in spiritu, apparuit Angelis, prædicatum est gentibus, creditum est mundo, assumptum est in gloria. 56. F
- 4 Venit Iesus peccatores saluos facere, quorum primus ego sum. 124. D

II. AD THIMOTHÆVM.

- Cap. 2. In nouissimis diebus erunt homines immites, & sine benignitate. 702. B

EPISTOLA AD TITVM.

- Cap. 3. Non ex operibus iustitiæ, que fecimus nos, sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit. 150. H

EPISTOLA AD Philemonem.

- Cap. 1. Tu autem illum vt mea viscera suscipe. 42. A
- 2 Si ergo habes me socium suscipe illum sicut me: hoc mihi imputa ego reddam. 42. B
- 3 Qui reformabit corpus humilitatis nostræ. 113. E

EPISTOLA AD HEBRÆOS.

- Cap. 1. Splendor gloriæ, & figura substantiæ eius. 75. F
- 2 Nusquam Angelos apprehendit, sed semen Abrahæ apprehendit. 223. A. 230. E
- 4 Non profuit illis sermo auditus non admixtus fidei ex his, quæ audierunt. 127. D
- 5 Neque quisquam sumit sibi honorem, sed qui vocatur à Deo,

- tanquam Aron. 9. C
- 6 Impossibile est mentiri Deum. 244. F
- 6 Terra enim sæpe super se venientem imbrem, & generans herbam opportunam illis à quibus colitur, accipit benedictionem à Deo: proferens autem spinas, & tribulos reproba est, & maledictioni proxima, cuius consumatio in cõbustionẽ. 194. C
- 7 Innocens, impollutus, segregatus à peccatoribus, excelsior cælis factus. 236. A

- 10 Impossibile est sanguine taurorum, aut hircorum auferri peccata. 212. G

- 11 Ideo nõ cõfunditur vocari Deus eorum. 111. H. 193. C

- 12 Accessistis ad mediatorem Iesum, & sanguinis asperisionem melius clamãtem, quam Abel. 181. A

EPISTOLA IACOBI.

- Cap. 1. Si quis vestrum indiget sapientia postulet, à Deo, qui dat omnibus affluenter. 23. E

- 2 Nonne Deus elegit pauperes in hoc mundo, diuites in fide, & hæredes regni 205. H

- 4 Resistite diabolo, & fugiet à vobis. 13. H

- 4 Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. 182. D

I. P E T R I.

- Cap. 2. Qui peccatum non fecit, neque inuentus est dolus in ore eius. 88. A

APOCALIPSIS.

- 3 Domiaus vero Christum sanctificate in cordibus vestris. 74. g
- 3 Mulieres subditæ sint viris suis. 144. d
- 4 Quia aduersarius vester diabolus tanquam leo rugiens circuit querens quem deuoret. 185. e
- 4 Cini resistite fortes in fide. 190. h
- II. P E T R I.
- Cap. 1. Hoc primum intelligentes, quod ois prophetia propria interpretatione nõ fit: non enim voluntate humana illata est aliquando prophetia: sed spiritu sancto inspirate locuti sunt sancti Dei homines. 19. e
- 2 Si enim Deus Angelis peccantibus non pepercit, sed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit cruciandos in iudicium referuari. 190. c
- I. I O A N N I S.
- Cap. 2. Mundus transit, & concupiscentia eius. 214. h

EPISTOLA IVDÆ.

Angelos vero, qui non seruauerunt suum principatum, sed dereliquerunt suum domicilium iudicium magni Dei vinculis æternis sub caligine referuauit. 190. d

Finis Indicis Locorum Scripturæ Sacræ.

- Cap. 1. Qui dilexit nos, & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo. 220. h
- 2 Scio tribulationem tuam, & patientiam tuam: sed diues es. 205. g
- 3 Ecce dedi ostium apertum coram te, quod nemo potest claudere. 215. c
- 3 Ecce sto ad ostium, & pulso, si quis audierit vocem meam, & aperuerit mihi ianuam intraibo ad illum, & cenabo cum illo, & ipse mecum. 215. d
- 4 Dignus es Domine Deus noster accipere gloriam, & honorẽ, & virtutem. 90. c
- 12 Signum magnum apparuit in celo, mulier amicta Sole, & Luna sub pedibus eius. 71. b
- 14 Sequuntur agnum quocumque ierit. 24. d
- 19 In capite eius diademata multa, & habet in vestimento, & in scemore scriptum: Rex regum, & Dominus dominantium. 90. e
- 22 Qui in fordibus est, sordescat adhuc. 7. g
- 22 Vide ne feceris conseruus tuus, & fratrum tuorum sum habentium testimonium Iesu. 86. f

I N D E X O M N I V M R E R V M

ET V E R B O R V M M E M O R A B I L I V M,

Quæ in hoc primo Tomo de Verbis Do-
minæ continentur.

A Bel quomodo deus locutus sit de filio suo. 236. B
Abel ligno nè, an lapidibus, an gladio occisus fuerit. 236.
B. & sequen.
Abel ex opinione nonnullorum hebræorum moribus fuit à fratre occisus. ibidem.
Abigail humilitas. 31. E
Abraham ante euangelij tēpus euāgelica iam mādata seruauit. 28. d
Abrahæ Deus præcipiens, vt filium suum immolaret, ipsi magis volebat accendere amorem erga filiū, vt postea Dei amorem suo carnali amori præponeret. 28. e. f
Abraham filium immolare volens quib⁹ maxime torquebatur. 29. d
Abrahā interrogās vnde scire posset quod possessurus esset terram sibi pmissam, nō dubitādī q̄s fuit. 34. b
Abrahæ in forma humana apparuit Dei filius. 47. b
Abrahā cum tam magnus esset, quare se puluerem reputabat. 129. e. f
Abrahæ primo facta est de Christo repromissio. 297. g. & seq.

Abraham, & reliqui eius seminis nō fuerunt primi: quibus Deus de filio suo locutus est. ibid.
Abraham fuit primus, cui in tertia mundi ætate Deus de filio suo locutus est. ibid.
Abrahæ fuerunt manifestè prædicta Dñicę incarnationis arcana. ibid.
Abrahę per quę verba promisit deus filium suum. ibid.
Abrahā quid credidit. 298. a. & seq.
Abraham propter quam fidem iustificatus est. ibidem.
Abrahę semē qui sint. 240. d. & seq.
Abrahę filij qui sint. ibidem. ibid.
Abrahę de semine carnali solū possunt gloriari indæi. 240. e
Abrahę de semine quod iudei sunt, quid illis proffit. ibidem. e. & seq.
Actio in assumptione humane nature cōmunis fuit tribus diuinis personis, & quare. 44. f
Adam quo tēpore fuit in paradiso. 10. f. & seq.
Adamo apparuit Dei filius in forma humana. 47. c
Adam quando peccauit rupti fuerūt omnes fontes abyssi indignationis Dei, & quomodo. 111. e
Adam perfectiones fuerunt ei pondus

I N D E X R E R V M

...dus grauius ad ruinam. 124. g
Adami primi, & secundi differentia. 170. A
Adamum, & Euam quare Deus priuauit bonis suis. 218. e
Adamo quomodo Deus locutus est filio suo 235. h. & seq.
Aliquid potest esse causa lætitię duobus modis. 182. g. h
Amoris vis quanta. 52. d
Amoris Dei erga hominē quod maius iudicium. 169. b
Amor in amante extasim facit. 27. h. 28. a
Angelus Ioachimo nuntiauit natiuituram sibi filiam Mariam vocandam, & à pueritia Deo dicendam. 138. f. g
Angeli in veteri testamēto quare adorari volebāt, & nō in nouo. 86. f. g
Angeli custodis quę præcipua cura circa custoditum. 184. f. g
Angeli quando creati sunt, quam cognitionem habuerunt. 206. e
Angeli in tantis diuitijs creati quid adhuc esuriebant. ibidem.
Angelos esurientes, quibus bonis Deus impleuit. 208. h. 207. a
Angeli cœlo expulsi an dolendi sint. 207. b
Angeli mali quam inanes, & quam diuites remanserunt. 207. c
Angelis malis, quæ cognitio remansit. 207. f. g
Angelorum maldrum cognitio quō in manus ipsorum cedat tormentū. ibid.
Angeli mali quæ cognitione priuati sunt propter peccatum. 208. a

Angelis bonis, & malis quid euenerit 208. f. g
Angeli mali in quem locum ē cœlo dimissi sunt. 209. d
Angeli mali quam merito in acre cōmorentur, 209. d
Angeli ex propria malitia peccauerunt. 231. A
Angeli peccatum fuit actuale in Lucifero, & in alijs angelis peccantibus. 231. b
Angeli obstinatio post peccatū quāta. ibidem.
Angelica natura cum hac cōditione creata fuit, vt peccans non posset amplius surgere. 231. b
Angeli mali quanto tempore in bono permanserunt. 10. g. h
Anima in hoīe vna sola est secundū diuersas operationes. 91. h. 92. a
Anima humana quare anima, & spiritus dicitur. 92. c
Anima, & spiritus diuersa vocabula, ad vnā personā significandā in scriptura sacra adducuntur. ibid.
Animę & spiritus mentionem faciēs ecclesia cum pro defunctis erat, quid petat. 92. d. e
Animam solus Deus replere potest, & quare. 101. b
Anima Christi per humilitatem suā nihil agnoscens soli Deo fidebat, & non sibi. 125. a
Animas duas nonnulli in vnoquoq; homine ponebant, rationalem vnam, & alteram sensualem. 92. a
Anna Samuelis mater quomodo etauit. 95. b

Anna significat gratiam, siue misericordiam. 138.g

Anni quot effluerunt ad exordio mundi vsque ad Christum. 46.f.g

Antichristi qualem curam Deus habebit. 184.d. & seq.

Antichristi curam, quibus de causis Deus habebit. ibidem.

Apollo, & Anuph Abbates ab angelis enutriebantur. 99.e

Aque quare erumpunt in locis altioribus, quam sit terre superficies. 72.f. & seq.

Aqua nostrę ablutionis quomodo à Maria nobis profluxit. 220.h

Aquila ab acumine oculorum sic dicitur. 77.c

Arca dei quare Dagon secum non volebat. 100.a

Arca Noe per particulare priuilegiũ non obruitur aquis. 111.c

D. Augustinus asserens Mariam verbis angeli non credidisse quomodo explicandus est. 4.d

Autoglossę interlinearis quis fuerit. 163.a

B

Beatitudinem quomodo fitiant iustitiam. 215.g.h

D. Bernardus dicens Marię misericordiam miseris sapere dulcius, non ideo existimauit ipsius Marię misericordiam ceteris ipsius virtutibus præcellere. 39.b.c

Bonorum Dei, & mundi conditio. 214.h. 215.a

Bona mundi desiderantes se fugiunt, & e contra. 215.a

Bona mundi, vt habeantur, laborare oportet. 215.b.c

Bona sua Deus, vt nobis conferat, solum sufficit os aperire. ibidem.

Bona sua Deus partio labore hominibus communicat. 215.e

Bona mundi quare Deus vult, vt cũ labore acquirantur. 215.f

Bona mundi pauperes non implent, sed diuites. 216.a

Bona Dei solos vacuos implent. 216.b

Bona sua esurientes, cur Deus aliquando implere differat. 216.c

Brachium Dei, eius filius, siue eius fortitudo quare dicitur. 163.d. & seq.

Brachium suum ante incarnationem Deus non ostendebat. 165.a.b

Brachij Dei opus incarnatio, & redemptio. 165.b.c

Brachij Dei fortitudo in solo incarnationis opere ostendenda. 165.e

Brachium suum quare Deus hominibus promisit. 166.c.d

C

Cantica canticorum omnia cantica euincunt. 62.c. & seq.

Canticorum liber Marię laudibus plenus. 138.c.d

Canticum Marię quare omnibus aliis excellentius. 62.f. & seq.

Canticum Marię omnium aliorum continet summam canticorum. 62.g

Canticum Marię habet omnes perfectiones perfectę musice. 64.b.c

Canticum Marię cur quoti die in ecclesia recitetur. 65.d. & seq.

Canti-

Canticum Marię in dechachordo psalterio præfiguratum. 66.A

Canticum Marię canonica est scriptura. 133.d

Canticum Marię quomodo canonica scriptura sit. 147.F

Caput diaboli conteritur quando in principio tentationis excluditur. 14.A

Cælorum pulchritudo est veluti quædam vox Deum laudans. 69.A

D. Chryostomus asserens Mariã verbis angeli non credidisse quomodo explicandus est. 4.B

Charitas aliena bona sua facit. 41.H

Christus non sic magnus, sicut Ioannes, & quare. 2.E

Christi generatio non solum ex patre, sed ex Virgine est enarrata diffusibilis. 25.d. & seq.

Christus quare à suis consilium petebat. 18.G. & seq.

Christus propter virginum iudaicorum corruptionem non prius venit, sicut dicunt nonnulli hebræorum. 19.d. & seq.

Christus qua ætate mortuus est. 29.F. & seq.

Christus solum illud instans videbatur, expectare, in quo Virgo se humiliaret, vt immundum veniret. 32.c

Christus in primo suę conceptionis instanti fuit perfectus homo. 36.a.b

Christus conceptus de Spiritu sancto, quare non dicitur eius filius. 44.b. & seq.

Christi conceptio sine peccato fuit. 51.a

Christus in vtero matris quomodo sanctus. 51.f.g

Christus à Patre quomodo dicitur sanctificatus. 51.g.h

Christus Mariam matrem suam, mulierem nonnunquam vocat, nè homines ei diuinitatem tribuant. 78.b.c

Pro Christo vitam nostram ponere tenemur, qui pro nobis posuit, & suam. 90.f

Christo sitotos nos tradamus nihil facimus cõparatione illius, quod ipse pro nobis fecit. 90.h

Christi omnia nostra dãda sunt, qui se pro nobis dedit. ibid.

Christus post resurrectionem suam Marię matri prius apparuit, quã alijs. 96.c.d

Christus Martham docuit solũ Deũ amare. 102.c.d

Christus modo præseruatio matrẽ ab originali peccato liberauit. 107.a

Christi merita efficaciora ad conferendam gratiam, quã Adæ peccatum ad culpam. ibidem.

Christus licet sit omnium salus, tamen Marię singulari modo dicitur salutare. ibidem.b

Christus in sua conceptione fecit id quod fecerat pro Adamo, quem formauit ex terra non maledicta. 108.d

Christus quia Deus erat originalem culpam non habuit. 111.c.f

- Christus quare habuit veram, & propriam humilitatem. 118.e
- Christus sua humilitate quomodo ascendit. 130.c.d
- Christus moriens quare nomen suum super caput habere voluit. 150.e
- Christus quia meliorem gemmam non habebat, qua enssem suum ditaret, illum nomine suo ditavit. 150.e.f
- Christi nomen super crucem, ideo graecè, hebraicè, & latine scriptum. ut omnes scirent quanti ipse nomen suum faciebat ibidem.
- Christus cruci affixus quam potens. 167.b.c
- Christus suspensus in ligno mortem retorsit in mortis autorem. 169.e
- Christus per mortem, & passionem suam, quid fecit. 170.c.d
- Christus mortuo diabolus quid amiserit. ibidem.
- Christus in quo Deo Patri æqualis, & in quo minor. 213.c
- Christus ab omni peccato quomodo liber. ibidem.
- Christi passione peracta legalia cessarunt. 213.e
- Christus quomodo erat in sacramentis veteris legis. 213.g
- Christi in populum Israeliticum, quod maius beneficium. 224.a
- Christus per se, & non per alium homines salvandos suscepit. ibid.b
- Christus quod alios suscepit, & alios non suscepit, ipsius culpa non fuit. 226.a
- Christus alium populum ab Israelitico quare elegit, ibidem, b.c
- Christus hominem suscipiens duos fecit, & quare. 230.b
- Christus arcus in nube positus, hoc est in Virgine. 233.h
- Christi tempore introducenda erat iustitia euangelij, quare legis iustitiam superaret. 239.f
- Christi promissio de sessione discipulorum super sedes duodecim in Iuda traditore non fuit adimpleta. 244.e
- Reliqua de Christo, vide verbo, Dei filius.
- Ciuitas in qua Elisabeth habitabat quomodo dicebatur. 57.d. & seq.
- Ciuitas hæc quantum distabat a Nazareth.
- Circumcisio quid poterat. 58.d.
- Tamor cordis quid sit. 82.e.f
- Tauri Christi diabolus perpetuis vulneribus fixerunt. 170.f
- Tauri, & alia instrumenta passionis Christi quantum honorata. 174.c.f.
- Consilium ab æqualibus, & inæqualibus non accipere, res stulta. 19.b
- Consilium à minoribus, & inæqualibus accipiendum. 18.f.g
- Consilium ab omnibus accipiendum. 18.g
- Cordis humani in figura dilectionis modus depictus est. 106.a
- Creatura rationalis, seclusa Dei mantenentia speciali, tanto prior ad casum, quanto in naturalibus ornatior. 124.f
- Creaturæ quomodo ab æterno ordinatæ sunt. 138.a

Cru.

- Cruce Christi quam honorata. 174.d
- Cruce Christi qua adoratione adoratum. 174.f
- D**anieli quomodo Deus de filio suo locutus sit in sexta mundi ætate. 239.f
- Dauid positus, dolebat de malo filij Absolonis, quare de propria perfectione. 83.d
- Dauid coram Dei arca vestes regales deposuit, & vestem laneam induxit. 126.g
- Dauid quomodo ducebat Dei arcem. ibidem.
- Dauid humilitas in reductione arce fuit figura humilitatis Mariæ in incarnatione filij Dei. 127.a
- Dauid humilitas cum Mariæ humilitate comparatur. ibid.a.b
- Dauidis humilitas quanta. ibidem.
- Dauid humanam scientiam nullam acquisiuit. 164.e
- Dauid de filio suo quando, & quomodo Deus locutus sit. 239.b
- Debitum inter homines accipiendo, & promittendo consistit. 243.b
- Decachordum Dauid quid sit. 66.c. & sequen.
- Decimæ in lege antiqua Deo reuerentæ, & quare. 11.d. & seq.
- Deitas mortis aculeum recipere non poterat. 166.f
- Demonum dispersio antiquissima. 166.e
- Dæmones in quam terram ceciderunt. 189.h
- Dæmonum post peccatum pars una statim in infernum, altera in aerem caliginosum descendit. 190.e
- Dæmoniaco Christus quomodo exaltavit. 191.d.e
- Dæmoniacus quam gratus erga Christum. ibidem
- Deuotio quid sit. 84.h
- Deus illis diuitias suas aufert, quos sui oblitos videt. 218.e
- Deus eos quos interius superbos videt, exterius in peccata ruere permittit, & quare. 7.f
- Deus etiam ex eo vnus dicitur, quia nunquam mutatur. 10.c
- Deus quare primitias, & decimas in antiqua lege sibi reseruauit, 11.d. & sequen.
- Deus boni operis principium vult, & finem. 12.a.b
- Deus non solum virtutis florere à nobis vult, sed etiam fructum. ibid.
- Deus non solum quæ ab eo petimus, sed etiam multa alia, quæ petere non presumimus nobis donat. 23.c
- Deus longiores habet manus ad beneficia nobis concedenda, quam nos habemus os, aut linguam ad illa ab eo petenda. 23.e
- Deus quod homo fieret, quam magnum miraculum. 32.e
- Deus si angelum assumpsisset adhuc inuisibilis remaneret. 43.e
- Deus carnem assumpsit, qua hominibus se visibilem redderet, & illis timorem auferret. ibid.
- Deo Patri qualis pro nobis hostia offerenda. 51.g

d 4

Dei

- Dei imago in homine, in quo consideratur. 53. d.
- Dei similitudo in homine quomodo spectatur. 33. g.
- Deus hominem ad se reducere volēs nihil magis desiderabat, quàm audire vocem Mariæ. 54. c.
- Deus quomodo magnificetur. 67. f.
- Dei imago, in quibus creaturis non reperitur. 69. h.
- Dei imago, & ipsius vestigium quomodo differant. ibidem.
- Deus in se ipso magnificari, & exaltari non potest. 74. e.
- Deum exaltare quid sit. ibid. f.
- Dei nomen quomodo sanctificetur. ibidem. g. & seq.
- Deum in nobis quomodo sanctificemus. 75. a.
- Deus quomodo à nobis magnificetur. ibid. b.
- Deus quomodo in Maria repræsentabatur. 80. c. & seq.
- Deus quinque sibi res reseruat, & quæ ille sint. 86. c. & seq.
- Deus quare sibi vindictam reseruat. ibidem.
- Deum cum honoramus nos ipsos honoramus. 87. c.
- Deus qui maior est omni laude, quomodo laudetur à nobis. 87. d.
- Deus solus à nobis vult amari. 99. g.
- Deus solus hominis summa felicitas. 100. g.
- In solo Deo inuenitur verum gaudium. 102. a.
- Deus hominem facilius fecit, quàm refecit. 102. h.
- Deus quare voluit, vt in se solo esset vera hominis delectatio, & bonum. 103. g.
- Deus quare promisit, vt filii israel tam durè in Agypto tractarentur. ibid. h.
- Deum si diligimus stantes in terra in cælo sumus. 105. g.
- Deus depinxit modum dilectionis, in humani cordis figura. 106. a.
- Deus in conceptione Mariæ quomodo eam alloquitur. 108. a. & seq.
- Dei respectus in scriptura tribus modis accipi solet. 112. g.
- Deus de peccatore triumphat ipsum ante suos proprios oculos constituendo. 126. g.
- Dei oculi quos respiciunt virtutibus locupletant. ibidem. d.
- Deus ad humiles descendit, & a superbis longe fit. 228. f.
- Deus cum dicitur peccatores videre à longè, quomodo id intelligendum sit. 129. a. & seq.
- Deus quod homo fieret, quàm mirabile. 145. g.
- Dei opera eius potentiam statim indicant. 147. c.
- Deus decem nominibus vocabatur. 148. c. & seq.
- Deus quare dicitur ineffabilis. ibidem.
- Dei nomen Tetragramaton quanta in reuerentia olim habebatur. ibidem. h.
- Dei nomen quomodo dicitur sanctum. 149. c.

- Dei perfecta misericordia solis eum timentibus conuenit. 152. G.
- Deo quomodo proprium sit miseriri. 153. E. & seq.
- Deus quod iudicet, & condemnet, homines quodammodo compellunt. ibidem.
- Deus ante peccatum erat in centro misericordiæ suæ, à quo post peccatum egredi cepit, & ad iustitiã, proficisci. 153. H. & seq.
- Deus Adamum castigaturus nõ currit, neque volat, sed deambulat, & quare. 154. A. B.
- Deus ad iustitiã accedens à misericordia non discedit. ibidem.
- Deus quod ad aurem post meridiem deambulat, quid significet. ibidem. b. c.
- Deus hominem castigaturus omnes occasiones quærebat, vt à castigando retardaretur. ibidem. d.
- Dei misericordia, non segnīs sed festina, & agilis. ibidem. f.
- Deus ad benefaciendum quantum festinet. ibidem. e.
- Deus potentiam, sapiẽtiam, & iustitiã in quib⁹ manifestauit. 155. d.
- Deus omnibus æqualiter misericordiæ suæ sinum aperit. 156. a.
- Deus contra homines iustitiã nõ vitur, nisi ab ipsis pronocatus. 156. c.
- Deus naturaliter hominibus exhibet pietatem. ibidem.
- Dei misericordia non eadem mensura, & pondere omnibus exhibetur. 156. e.
- Deus timentes se suæ misericordiæ oculis respicit in præfenti, & in futuro. ibidem. h.
- Dei timor quomodo remaneat in patria. 160. a.
- Deus quæ fecit in filij sui incarnatõne. 164. g. h.
- Dei filius corruptibilem naturã quare assumpta. 166. g.
- Dei filius moriendo potẽtiõs fuit, quã si non moreretur. ibidem. g. h.
- Dei filius in sua morte multo potẽtior apparuit. 167. a.
- Dei cor quid significet, & dei mens. 181. g.
- Deus recordari, aut obliuisci quomodo dicitur. 183. e. f.
- Dei filius in mundum venit, vt diabolum, quem de cælesti sede deposuerat, de sede etiam humanorum cordium deponeret. 191. a.
- Deus homines flagellat, vt ad ipsam reuertantur. 197. c. d.
- Deus post minas statim consolationem adhibet. 198. c.
- Dei amor erga dauid. 198. d.
- Deus vt bonis suis nos repleat, non vult nisi vt ea esuriamus. 214. g.
- Dei bonorum, & mundi conditio. ibidem. h.
- Deus sine mediatore exorabilis est. 215. b. & seq.
- Deus sine defatigatione elargitur bona sua. ibidem. c. d. & seq.
- Dei ostium hominibus semper apertum, & mundi clausum. 215. c.
- Deus suum ostium hominibus non solum operit, sed eos querit. ibidem. d.

- Deus** vt bona sua nobis conferat, solum nobis sufficit os operire. 215. e
- Dei** iustitia in quo magis laudanda. 217. a
- Deus** cuius misericordiae fuit recordatus quando hominem se fecit. 232. b. c
- Deus** expectauit vt vniuersum malum in mundo panderetur, vt tunc ipse suae misericordiae medicinam adhiberet. 232. e
- Deus** quomodo recordari dicitur. 232. g. & seq.
- Deus** quibus modis vsus est vt suae misericordiae non obliuisceretur. 233. a. & seq.
- Deus** postquam hominem se fecit, quare suae misericordiae obliuisci non potuit. 233. g
- Dei** digitus Spiritus Sanctus est. 233. c. & seq.
- Deo** vt suae misericordiae recordaretur, sufficiebat, vt poneret arcum suum in nube. 233. g. & seq.
- Deus** in suis promissionibus quam fidelis. 242. g. & seq.
- Deus** filij sui quomodo hominibus debetur. 243. a. & seq.
- Deus** quomodo nulli debetur. ibidem. c
- Deus** promittendo debitor fit. ibid.
- Deus** sicut promittit ita facit. 243. e
- Deus** sepissime multo plura facit, quam promittit. ibidem. f. g
- Deus** quare multa promittit, quae postea non facit. 244. d. & seq.
- Deum** mentiri, & mutari est impossibile. 244. f. & seq.
- Deus** semper illa, quae voluntate absoluta promittit, adimplet. 246. a. b.
- Deo** sicut promittitur, ita faciendam. 246. c. d
- Deo** promittendo, & accipiendo debitores facti sumus. ibi. d. & seq.
- Deus** sicut nobis adimplet quod promittit, ita nos grauiter puniet si illi promissa non impleuerimus. ibidem. f. g
- Deus** non indiget bonis nostris. ibidem. g
- Deus** quare sibi vult illud adimpleri quod ei promittitur. ibid.
- Deus** quando promissa non adimplemus, tunc nostra nos conscientia valde inquietat. ibidem. h
- Reliqua de Deo vide, verbo Dei filius, & Christus.
- Dextera** Dei, & eius sinistra quid significant. 217. a. b.
- Diabolus** per serpentem, & non per aliud animal hominem tentare permissus est. 6. f
- Diaboli** dolus intentanda muliere. ibidem. f. & seq.
- Diabolus** sub pacis specie cruentum bellum nobis parat. 13. f
- Diabolo** in ipso tentationis initio resistendum. 14. a
- Diabolus** Christus, sicut alios sibi putauit obnoxium. 169. f. & seq.
- Diabolus** Christum occidendo quid amisit. 176. c. d.
- Diabolus** Christum crucifigens potius est laesus, quam laesit. ibidem.

diabolo

- Diabolo** in morte Christi quid euenit. 170. g
- Diabolus** quantum pro capiendis hominibus sollicitetur. 185. c. d.
- Diabolus** fremuit cum videt humilem dei adiutorio munitum. 185. e
- Diabolus** quantum laetatur videns superbum dei auxilio destitutum. ibidem. f
- Diabolus** homines non occidit, quia non potest, & non quia non vult. ibidem.
- Reliqua de Diabolo vide, Verbo, Daemon.
- Dies** mortis Christo quantae laetitiae fuit. 172. c
- Dignitates**, & honores non sunt, nisi onera. 8. e
- Dignitates** sunt maxima Crux. ibid.
- Dij** abusive multi dicuntur, sed substantialiter vnus est solus Deus. 89. f
- Diluuium** vniuersale paradysum terrestrem, & Noe arcam non submersit. 111. c. d
- Dionysio** Arcopagitae qualis Maria representabatur. 70. g
- Discipuli** Christi spicas vellentes eas integras non manducabant. 210. h
- Discipulorum** Christi piscatio, Iudeorum erat praedicatio. 228. g
- Discipulis** suis Christus imperat, vt Iudeos ingratos relinquentes, gentibus praedicent. 228. d
- Diuites** accipiuntur pro largis, & liberalibus. 205. g
- Diuites** accipiuntur pro humilibus. ibidem.
- Diuites** accipiuntur pro potentibus. ibidem. h
- Diuites** accipiuntur pro superbis. ibidem.
- Diuites** accipiuntur pro auaris. 206. a
- Diuites** accipiuntur pro raptoribus. ibidem.
- Diuites** accipiuntur pro Daemonibus. ibidem.
- Diuites** inanes dimissi, Iudaei sunt. 210. a
- Diuites** bona temporalia spiritualibus praeferentes fuerunt priuati bonis temporalibus, & spiritualibus. 116. f
- Diuites** mundi inanes sunt, & quibus modis. 217. a. & seq.
- Diuitum** cupiditas terminum nescit. 217. b. & seq.
- Diues** euangelicus licet tantum sibi quietudinem promitteret, eam tamen postea non habuit, & quare. 217. c. d
- Diuitiarum** cupiditas est velut ingens quaedam abyssus, quae semper inuocat aliam abyssum. ibidem. e
- Diuitibus** diuitiae quomodo profunt. ibidem. e
- Diuites** solum post mortem alijs boni sunt. ibidem. g
- Diuites** quod sepe dimittuntur inanes diuinae est opus misericordiae, & quare. 218. b
- Diuitibus** cum se habet Deus sicut medicus cum infermo, & quo. ibid.

Elisa-

E

Elisabeth in qua vrbe habitabat, & quomodo dicebatur. 57. d
 Elisabeth humilitas erga Mariam. 60. f
 Elisabeth triplicem sciētiam concessit Spiritus sanctus. 61. a
 Elementa quomodo dominum suum cognouerunt. 193. f
 Elias in fine mundi venturus. 195. d
 Enoch in fine mundi prædicaturus adueniet. ibidem. f.
 Ephraim frugifer, siue fructificatio interpretatur. 226. h
 Esurientes in scriptura curiosos significat 205. c
 Esurientes significant principes impios, & tyrannos. ibidem. e
 Esurientes dicuntur, qui humanæ salutis famem habent. ibidem.
 Esurientes dicuntur qui indigent bonis spiritualibus, siue temporalibus. ibidem. f
 Esurientes bonis impleti sunt gentiles. 214. b
 Esurientes iustitiam quō beati. ibid.
 Euangeliste quare nō dixerunt Christū post resurrectionem suā matri primo apparuisse. 96. c & seq.
 Eucharistiæ sacramentum continet realiter Christum. 213. g
 Eux superbia suæ iacturæ causa. 6. d. & seq.
 Eua ante tentationē diaboli iam erat morbo affecta superbiæ. ibidem.
 Eua incōsideratio, & imprudētia circa promissionē diaboli. 7. a. & seq.
 Eua interior elata, exterius in pec-

catū ruere permittitur, & quare. ibidem. e. & seq.
 Euthymius asserens Mariam verbis Angeli fuisse incredulam, quomodo explicandus est. 4. a. & seq.
 Expectare in scripturis sanctis pro vehementer desiderare accipitur. 219. c
 Extasis, & similia vnde contingant. 97. c. & seq.
 Exultare, quasi extra saltare. 95. a
 Exultationis tres gradus, infimus, mediū, & supremus. 95. b. & seq.

F

Fama bona post mortē etiam sanctos concomitatur. 134. c
 Fama Mariæ omnium sanctorum fama excellentior. ibidem. g
 Fides quantum cum deo potest. 38. a
 Filij Israel in Ægypto quare tam dure tractati. 103. h
 Filij Israel quare promissionis terrā non possederunt. 274. g. & seq.
 Filium prodigum quare deus permisit tanta fame torqueri. 104. a
 Filius dei ad terras venit, & à paterno sinu nunquam discessit. 45. f
 Filius dei in forma hominis Abrahæ apparuit. 47. b
 Filius dei in humana forma Adamo apparuit. ibidem. d
 Filius dei quare anteq̄ incarnaretur formā assumebat humanā, in qua nonnullis apparebat. 47. h. 48. a
 Filius dei in mundum venire dicebatur, quia Mariæ vocem non audiebat. 48. b. & seq.
 Filius dei tūc venit in mundū, quando

do sciebat esse, qui in eum crederent. 49. a
 Filius dei quare citius non venit. 48. f. & seq.
 Filius dei sua mora capaciores nos suæ vocationis effecit. 49. b
 Filius dei nostra carne vestiri voluit, ut ostēderet quātū nos amaret. 53. a
 Filio dei excepto nullus perfecti⁹ deū representat, quā Maria. 70. d. & seq.
 Filius sapientia Patris, & Spiritus sancti. 167. f. g

G

Gabriel Angelus quare solus ad Mariam mittitur? 1. d. & seq.
 Gabriel cur mittitur, & non homo. ibidem.
 Gabriel angelus cur mittitur, & non alius superior. ibid. e
 Gabriel angelus in specie humana, & in ætate iuuenili Mariæ apparuit. ibid. g
 Gabriele à Maria discedente alij angeli cum ipsa ad custodiā remanserunt. 57. b. c
 Generandi modi quatuor. 132. a
 Generationes à quib⁹ Maria se benedicendā esse dicit, quæ sint. 131. f. g
 Generationes creaturarum in sensibilibus quomodo Mariam benedicant. ibid. h
 Gentiles per arenam siccam significantur. 193. a
 Gētiliū, quæ maior exaltatio, & iudeorū quæ maior fuit depositio. ibi. a. & seq.
 Gentilium laus quanta. ibid.
 Gentiles quam honorati. 194. e
 Gentilium exaltatio sub ligni nomi-

ne in scriptura expressa. 195. b
 Gentiles scripturarum sensum perciperunt. 210. d
 Gētilēs paleas in scriptura abijcētes grana, & frumēta quērunt, ibi. g
 Gentiles confidentes in Christo, quæ bona acquisuerint. 213. f
 Gentilicus populus propter quid Israelitico fuit prælatus. 227. a
 Genus humanum quia non habebat brachium, in quod descenderent diuinę iustitię ictus debiti pro peccato, propterea ad id dedit deus suum brachium. 166. c. & seq.

H

Hebrei asserunt multa præcepta successiue facta fuisse Abrahæ de immolatione filij. 28. g. & seq.
 Homines bonum opus incipientes, & deinde illud dereliquentes ut Deum offendant quid faciunt? 2. a
 Homines resurgent in ætate iuuenili in qua Christus resurrexit. 30. a
 Homines ante incarnationē quātum desiderabant deum videre. 43. c
 Homines solā externam pulchritudinem in Maria cōtemplantes, in eā veluti numē esse existimabāt. 71. a
 Homines abusive domini dñr, solus deus est verus dñs. 89. f. & seq.
 Homines quare sui non sunt, sed Dei. 96. e
 Homines sui oblitos flagellis Deus ad se reuocat. 104. c
 Homines quam facile à Dei amore retrahuntur. 105. b. & seq.
 Homines cor tam parui faciunt, ut illud in terra putrefcere sinant. 106. a. b
 Homines

Homines indignitatibus cōstituti superbiæ ventis agitantur. 129. g
 Homines magis parati ad ascēsum, quàm ad descensum. 130. f
 Hominum nec merita, neque opera concurrerunt, vt Deus homo fieret. 131. g. h
 Homines mali cur in Christi generatione enumerati. 132. a
 Homines alio modo promittunt, & alio faciunt.
 Hominem ad suam imaginem, & similitudinem Deus quare creauit. 54. a
 Hominem ingratum quō Deus incitauit ad se amādum. *ibid.* a. & seq.
 Hominem Deus volens ad se reducere nihil magis desiderabat, quàm audire vocem Mariæ. *ibid.*
 Homini nullus maior honor esse poterat, quàm vt ad imaginem Dei fieret. 73. c. & seq.
 Hominem Deus facilius fecit, quam refecit. 102. h
 Hominis fortitudo maxime pollet in brachijs, & in manibus. 167. b
 Hominem quod Deus redimendum assumpsit pietatis ipsius donum fuit. 230. e
 Homini vbi plus collatum est, quàm Angelis. *ibid.*
 Homo quam instabilis. 9. g
 Homo imago dei, & quare. 69. h
 Homo ante peccatum nihil minus habuit Angelis. 70. b
 Homo ad imaginem dei conditus, vt ipsius imitator esset. 73. c. d
 Homo si ex toto se deum diligit, fa-

cit quod tenetur. 103. c
 Homo quāto magis distat à Deo tanto magis sibi videtur quod sit aliquid. 129. d
 Homo diuinæ curæ quomodo subijciatur. 183. h. 184. a
 Humana natura quare potius assumpta, quàm Angelica. 130. g
 Humanus affectus ad sola cœlestia dilatandus: terrena in puncto solum tangenda. 106. a
 Humiles à Deo exaltati, q. sint. 192. b
 Humiles potētium loco exaltati qui sint. 188. a
 Humilitas in scriptura tribus modis accipitur. 114. e. & seq.
 Humilitas Mariæ quam dñs respexit pro virtute nē, an pro vilitate accipienda sit. 153. f. & seq.
 Humilitas homines dignos facit, nō solum illis, quibus se indignos iudicabant, sed alijs multo maioribus. 119. a. b

I

Iacob directus cū Deo, vel princeps cū Deo interpretatur. 122. c
 Iacob fortitudo *ibidem.* *ibid.*
 Iacob licet fortis fuerit tamen ex illo luctamine suo euasit, neruo semoris sui emarcido. *ibid.*
 Iacob filij sui Ioseph filios benedicēs manus cōmutauit. 226. d. & seq.
 Iacob & Esau fratres figura viri in q, populi Israelitici, & gētili. 226. f
 Iacob de filio suo Deus locutus est. 298. d
 Iacobus Alphej frater domini iudeis ad prædicationem relictus, & ad gentes

gentes ire non permissus. 228. g
 Iesse incendium interpretatur. 4. h
 Ignorantia ex peccato causata. 17. f
 Imago Dei, & eius vestigium quomodo different. 69. h
 Imaginem Dei nullus expressius representat, quàm Maria. 70. d
 Incarnatio dominica quare sexta æta refacienda. 49. g
 Incarnatio dominica quare nec in principio, nec in fine temporum fieri debuit. *ibid.* h
 Incarnatio, & redemptio opera brachij Dei. 165. b. c.
 Incarnationis beneficium quantum ad sufficientiam ad omnes se extendit, quantum ad efficaciam ad iustos solum. 158. h
 Incarnationis opus fuit totius Trinitatis. 44. f
 Ioachim significat, dominus firmabit, siue suscitabit. 138. g
 Ioannes Baptista in vtero matris quomodo Sanctus. 51. g
 Ioannis Baptiste exultatio in vtero quomodo fieri potuit. 58. e
 Ioānes Baptista in vtero matris dñm agnouit, & salutauit. 59. c. & seq.
 Ioannes Baptista fuit plusquam propheta. *ibid.*
 Ioannes Baptista in matris vtero habuit rationis vsum pro illo tunc acceleratum. 59. f. & seq.
 Ioannes Baptista monachorū dux. 60. b
 Ioānes Baptista inter omnes sanctos plus in se ipso deum magnificauit. 76. d. & seq.

De Ioanne Baptista iudei quantam opinionem habebant. *ibid.* e
 Iohannes Baptista habuit vsum rationis in vtero post suam sanctificationem. 19. f. & seq.
 Ioā. Bapt. in sua sanctificatione vsus rationis multo imperfectiorimodo concessus, quam Mariæ. 110. a
 Ioannis Euang. quanta cura fuit in ostendendo Ioannem Baptistam non esse Deum. 77. c. & seq.
 Ioannem Euangelistam Angelus cur prohibuit ne eum adoraret. 86. a
 Ioan. Euang. & virgini Ideo Maria commendatur quia iam tunc Ioseph mortuus erat. 142. c. & seq.
 Ioseph quare Maria desponsatur. 142. a. b
 Ioseph magnum bonum fuit Virgini desponsari. 142. d. e
 Ioseph Mariæ desponsatur, quia nemo tunc tanto honore dignior videbatur. *ibid.* e. & seq.
 Ioseph nobilitas quanta. *ibid.* f
 Ioseph in vtero mris sanctificatus. 138. g
 Ioseph habuit repressionem somitis, præsertim dum Virgini coniunctus est. *ibid.* g. & seq.
 Ioseph animi quāta nobilitas, etiam antequā Mariæ desponsaretur. *ibid.*
 Ioseph simul cum Maria suam virginitatem Deo consecrauit. 143. a
 Ioseph quantum deus cōfidat. *ibid.*
 Ioseph quāta beatus in eo quod Mariæ iungitur. 143. d. & seq.
 Ioseph laudes omnes hæc vnā excidit quod vir Mariæ fuerit. 143. e
 Ioseph ex Mariæ coniunctione quāta bona

bona euenierunt. 143. h. 144. a
 Ioseph & Marię cohabitatio absque
 vlla fuit occasione diffidij. ibid.
 Ioseph sunt omnia, quę Marię sunt,
 quia vir eius est. 144. f. & seq.
 Ioseph quō Rex cęli est. 144. c. d.
 Ioseph quomodo fuit Marię caput.
 ibid. e. & seq.
 Ioseph quāuis Maria superior erat, ta-
 men excellētiōr illa nō erat. ibid.
 Ioseph spōsus. Virginis suscepit pue-
 rum Iesum tanquam mundi Sal-
 uatorem. 225. a
 Israel noīe quid significetur. 222. e
 Israelitici populi ingratiudo quan-
 ta. 224. f
 Israeliticus populus maximis à Deo
 beneficijs semper affectus, eidem
 semper ingratus extitit. 227. c
 Iudæi erga Christi verba, quam in-
 creduli. 5. c
 Iudęi in contrahendis nuptijs nō ad
 pecuniā, sed ad genus per antiquā
 lineā deductū respiciebāt. 142. b
 Iudeorum dispersio duplex. 171. b
 Iudęi quare Christum accusabant af-
 fectati Regni crimine. 171. d
 Iudæi contra Pilatum volētem Chri-
 stum absoluerē calumniose con-
 clamant. ibid. e
 Iudęi quę faciebāt in Christi dedecus
 deus in eius honorem conuer-
 bat. ibidem. f
 Iudæi in morte Christi magis occi-
 si, quam Christus. 172. e
 Iudeorum cęcitas in interficiendo
 Christo quanta. ibid. g
 Iudeorū intellectus quę grossus. 173. d

Iudæi Christum quare non cogno-
 sciebant. ibid. e. f
 Iudæi tātum in Christum odium ha-
 bebant, vt supplicium crucis du-
 plici ex causa Barrabę debitum
 in illum conuerterent. 174. a
 Iudei quomodo dati sunt in oppro-
 brium. ibid. g
 Iudei quare Christum morti turpif-
 simę tradiderunt. 175. b
 Iudei ob mortem Christi quam ma-
 gno flagello percussi. ibid. c
 Iudeorum contumaciam, qui conte-
 rant. ibid. f. & seq.
 Iudei quōd per orbē dispergerentur
 Dei puidētia fuit, & quare. 176. b
 Iudeos quare Dominus noluit om-
 nino occidere. ibid. h
 Iudei baiuli librorum nōrōū. 177. a
 Iudei quare non amiserunt signum
 legis suę. ibid. b
 Iudei in sola scripturę hęrent super-
 ficie. 177. g
 Iudei pro velato mysterio ipsius my-
 sterij velamen tenent. ibid. h
 Iudei solū id, quod litera sonat suum
 reputant: nostrum vero id, quod
 ipsa designat. 178. b
 Iudei mortui sūt scripturę intelle-
 ctum non habentes. ibid. c
 Iudei sicut amentes morbum suum
 uinime agnoscunt. 178. e
 Iudei nullibi in pretio sunt. ibid.
 Iudei scētentium nomen quare con-
 secuti. 178. f
 Iudei adeo scētentes vt eorum scētor
 clausos domos penetret, & ibi exi-
 stentes inuadat. ibid. g

Iudeos

Iudæos tanquam vas immundum to-
 tus orbis abominatur. 179. c
 Iudei ita abominabiles, vt ad mor-
 tuos canes facilius, & tolerabilius
 sit, accedere. ibid. d
 Iudei tanquam vasa immunda po-
 tius scripturarum intelligentiam
 corrumpunt, quam ab illa aliquid
 vtilitatis percipiant. ibid.
 Iudei propter quod maxime delictū
 puniti sunt. 179. g
 Iudeorum iugum quale grauius.
 180. b. & seq.
 Iudei ad fidem Christi inuitantur.
 ibid. c. & seq.
 Iudei diabolo tantum similes, quan-
 tum suis parentibus filij. 191. h
 Iudei de qua nam sede depositi sunt.
 192. b
 Iudei prophetas, sacerdotes, & cęt.
 quare non habent. 192. c
 Iudei per vellius Gedeonis signifi-
 cantur. ibid. g
 Iudei sine Deo remanserunt. 193. b
 Iudeos Christus quanti fecit. ibid. c
 Iudei erga Christum quā ingrati,
 & rabidi. 193. f
 Iudei ad Christi doctrinam semper
 aridi remanserunt. 194. b. c
 Iudei quare nō accessuri benedictio-
 nem à domino. ibid. d
 Iudeorum depositio sub ligni nomi-
 ne expressa. 195. b
 Iudei ad prædicationem Enoch, &
 Elię in fine mundi conuertentur.
 ibid. c. & seq.
 Iudei in fine mundi, qui conuer-

tentur. 196. a
 Iudei quomodo à propheta repre-
 hendantur. 209. g
 Iudei propter quid stulti. 210. c
 Iudei carnales scripturarum sensum
 quare non intelligunt. ibid. d
 Iudei in quo sunt brutis animantibus
 peiores. ibid. e
 Iudei scripturę saporem quare non
 sentiant. ibidem. f
 Iudei benedictionem cęlestis hęre-
 ditatis quare amiserunt. ibid. g
 Iudei velut iumenta solis paleis ve-
 scuntur. ibid.
 Iudei in quo tanquam boues, & iu-
 menta. 211. a
 Iudei quare adeo obtusi sunt. 211. c
 Iudeis legis intelligentia quousque
 occulta erit. ibid. f
 Iudei cur Christi doctrina non ca-
 piuntur. ibid. g
 Iudei tantum tribuunt doctrinę legis
 Mosaicę, vt credant se per illam
 esse saluandos. ibid. h
 Iudei ebrij, & quare. 212. a
 Iudei quā paruis rebus suarum vo-
 lunt acquirere salutem animarum
 ibidem. c
 Iudei ob suam incredulitatem sine
 fructu passionis Christi reman-
 serunt. 213. f
 Iudei ad Christi esuriam inuitantur.
 214. B. & seq.
 Iudei ingratiudinis suę mensuram
 quando impleuerunt. 227. g
 Iudei cur nunc Christum expectēt.
 ibidem. h

e Iudei

Iudæi ad tanta Christi beneficia in-
frugiferi. 222. b
Iudæos tanquam infrugiferos Deus
dereliquit. ibid. f
Iudæi assimilantur cæcis, claudis, &
mutis, & quare. 241. B. & seq.
Iudæi per pedem Iacob claudum,
Christiani, per pedem ipsius re-
ctum significantur. ibid.
Iudæi non sunt filij Abraham, sed dia-
boli. 241. f. & seq.
Iudæi quare sunt genimina vipera-
rum. ibidem.
Iudæi à suis filijs quomodo interfi-
ciuntur. ibidem.
Iudæi Abraham filij non sunt, sed chri-
stiani, & quare. ibidem.
Iudæorum cor quare lōgè à Deo. ibid.
Iudæi quare sint à Christo ex hære-
dati, & gentiles adoptati. ibid.
Iustus de aliorum malo quomodo
lætatur. 182. g. & seq.

L

Labam albus, siue dealbatio inter-
pretatur. 243. h. & seq.
Laudantes Deum, puritate Angelos
esse oportet. 81. f
Laudes exiguæ ex cordis affectu ob-
latæ apud Deum in maxima esti-
matione sunt. 82. b. & seq.
Laus non est Deo grata si desit cor-
dis puritas. 81. e. & seq.
Laus nostra non Deo, sed nobis con-
fert. 81. g. & seq.
Legis veteris sacramenta. quam vir-

tutem habebant. 172. c. & seq.
Legis veteris sacramenta non pote-
rant soluere pro peccato. ibid. d
Leo potius seuit in virum, quàm in
fœminam. 202. d
Leo pueros nō nisi fame coactus at-
tingit. ibid.
Leo supplicibus & prostratis parcit.
ibidem. e
Lia laboriosa, siue defatigata inter-
pretatur. 244. a
Luciferi perfectiones fuerunt, & pon-
dus grauius ad ruinam. 124. g
Lucifer præ alijs angelis quid habue-
rit 167. e. & seq.
Lucifer quare signaculū dicitur simi-
litudinis. ibid.
Lucifer sic vecors vt diceret se esse
Deum. ibid. g
Lucifer propter quid alios despexit
angelos. 168. a.
Luciferi de seipso quæ alijs angeli fa-
cta prædicatio. ibid. b. & seq.
Luciferum quales angeli sint secuti.
ibid. d
Lucifero quid euenit Deum se fa-
cienti. ibid. e
Luciferi & aliorum dæmonū odium
in nos quantum. ibid. g.
Lucifer fuit primus potens à Deo de
sede depositus. 188. f.
Lucifer si in cælo an extra creatus
fuit. ibid.
Lucifer in seipsum tanquam in suo-
rum bonorum autorem omnia re-
ferebat. 189. a
Lucifer quare sub nomine Luciferi
stellæ

stellæ designatur. 188. h
Lucifer in tantum, superbiæ proru-
pit audaciam, vt diceret se esse
Deum. 189. a
Lucifer ex quo tempore est in infer-
no. 190. d. & seq.
Lucifer in cælum discordiam immi-
sit. 209. a. & seq.
Luna quomodo vna sit, & multiplex.
10. a. b.
Lunam Maria quomodo sub pedi-
bus habuit. 71. c
Lux eadem est ægris oculis odiosa,
& sanis amabilis. 96. h

M

Magi fuerunt reges. 89. h
Magnificatio Dei in Maria an
fuerit exultatione prior, an è con-
tra. 93. c. b
Mahumetus Mariam laudat. 70. e
Manasses oblitus, sine obliuio signi-
ficatur. 227. a
Mariæ angelo facta interrogatio ab
omni fuit incredulitate libera.
4. d. & seq.
Mariæ fides circa verba angeli adeo
conculsa fuit, vt nec de facto, nec
de mundo dubitauerit. 6. a
Maria ad promissam sibi dignitatem
matris filij Dei quomodo formi-
dabat. 9. a
Maria ita ab sponso vna nominatur,
vt præter illam nulla sit alia, quæ
sanctos omnes longissimo inter-
uallo antecellat. 9. d. & seq.

Maria semper vna, & nuquam in-
diuersa mutata. ibid.
Maria in suis rebus quam confide-
rata. 13. c
Maria sua interrogatione angelo fa-
cta nos docuit diabolo caput con-
terere statim suæ tentationis ini-
tio. 14. c
Maria perfectam cognitionem ha-
buit circa mysterium incarnatio-
nis. 16. h
Maria licet esset angelo superior, ta-
men ab eo cōsiliū petit, vt homi-
nes non dedignentur à suis inferi-
oribus consiliū petere. 18. d
Maria virginitatē suam ex voto Deo
consecrauit. 19. h. & seq.
Maria vno, an duplici voto virgini-
tatem deo cōsecrauit 20. g. & seq.
Maria sub qua forma deo virginita-
tem vouit. 21. a. b
Maria prophetissa fuit, & optime
prophetas, & scripturam intelli-
gebat. 21. f. & seq.
Mariæ licet angelus dicat, inuenisti
gratiam apud deum, ipsa tamen
non hanc gratiam querebat, vt ma-
ter Dei esset. 22. c
Maria Messie tempore viuere cupie-
bat, vt eius matri posset ancillari.
22. d
Maria legis præcepta seruare non
contenta alia supra legem Deo
offerebat. ibid. e
Mariam desponsari fuit conueniens
tam propter ipsam, quam propter
filium. 24. h

INDEX RERVM.

- Maria erga Deum quanta obedientia. 27. g
 Marię obediētia multo maior quā
 Abrahę. 28. d. & seq.
 Marię dolor in morte filij maior quā
 Abrahę in immolatione filij. 30. b
 Maria bonis à Deo sibi cōcessis non
 extollitur. 31. c
 Maria quomodo seruorum domini
 pedes lauit. ibid. e. f
 Marię oratio, & humilitas Dei filiū
 ad terras adduxit. ibid. g
 Marię verborū quāta opulētia. 32. h
 Mariam nōnulli laudare volentes af-
 ferunt nōnulla scripturę testimo-
 nia, quib⁹ Abrahę fidē infirmam
 esse ostēdant, vt Marię fidem exu-
 lentiozem ostendant, sed isti mul-
 tum errant, & quare. 33. g. & seq.
 Marię fides Abrahę fidem quantum
 superet. 35. a
 Marię verborum virtute, quę mira-
 cula facta sunt. 36. e. & seq.
 Marię verborum quantus effectus.
 35. h. & seq.
 Maria quare miraculorum vsum nō
 habuit. 37. d
 Marię fides quantum cum Deo va-
 luit. 34. e. & seq. 38. a. & seq.
 Marię fides fuit crinis ille, in quo
 sponsus cor suum vulneratum ef-
 se dicebat. 38. d
 Marię virtutes omnes tam perfectę
 sunt, vt iudicari non possit quęuis
 illarum perfectior sit. 38. g
 Mariam maiorem Deus facere non
 posset. 39. d
 Marię virtutes in eaita fuerūt æqua-
 les vt nulla alia minor, aut maior
 existeret. ibid. e
 Maria omnes virtutes in summo pos-
 sidebat. ibid. g
 Maria quod mundo data sit, ex ma-
 gnitudine diuini amoris proces-
 sit, vt pro hominum salute depre-
 caretur. ibid. h. & seq.
 Maria non quærebat quę sua erant
 sed aliorum. 41. c
 Marię vocem quia Dei filius non au-
 diebat ideo in mūdum venire tar-
 dabat. 48. c
 Maria quia in mundo non erat ideo
 Dei filius non veniebat. 50. b
 Maria quantum ad esse ideale, fuit
 ab æterno in mente diuina. 50. c. d
 Maria angelo consentiens tempus vl-
 timate compleuit, quod filius Dei
 expectabat, vt veniret. 50. e
 Maria in vtero matris quomodo san-
 cta. 51. g
 Maria ante incarnationem quantum
 à Deo filio desiderata. 52. f
 Marię Dei filius multo ante incar-
 nationem videbat, vt surgeret, & ve-
 niret. ibid. g
 Marię vocem qui nam amici abscul-
 tabant. 54. d
 Maria in quibus hostis habitabat.
 54. d
 Marię vox, quam sponsus audire de-
 siderabat, qualis erat. ibid. e
 Marię vox quere ad reparationē no-
 stram necessaria. ibid. f
 Marię vox nō solas creaturas, sed to-
 tam

INDEX RERVM.

- tam Trinitatem gaudio impleuit.
 55. c. d
 Marię ad vocem omnes modi gene-
 randi completi. ibid. f
 Marię ad vocem totius mundi per-
 fectio completa fuit. 56. a
 Marię vox quomodo plenissima.
 ibid. b
 Maria postquam filium Dei conce-
 pit, quid genuflexa petiuit. 57. c
 Maria quare post annuntiationē an-
 gelicam ad Elisabēth iuit. ibid. g
 Maria vt Elisabēth ministraret ad
 eius domum properauit. 58. b
 Maria quibus verbis Elisabēth salu-
 tauit. 58. e
 Maria domum Zacharię suauissima
 musica impleuit. 63. d
 Maria angelos docuit decantare glo-
 ria in excelsis Deo. 63. g
 Maria angelis superior. ibid. h
 Maria maiorem habuit scientiam,
 quam angeli. 64. a
 Maria maior omnibus prophetis.
 65. g
 Maria à mahumeto laudata. 70. e
 Maria quare fidelibus multo maior
 apparet, quā infidelibus. ibid. f. g
 Maria Dionysio areopagite qualis
 videbatur. ibid.
 Maria solem quomodo sibi induit.
 71. b. & seq.
 Marię pulchritudo qualis. ibid. d
 Maria post Christum, verum iusti-
 tiam solem, sola formosa vt sol.
 61. g
 Maria supra se solas habet tres san-
 ctissime Trinitaris personas.
 ibid. g. h
 Deus in Maria omnium perfectio-
 num veluti abyssum congrega-
 uit. 62. b
 Maria quare sic vocata. ibid. c
 Maria mari cur assimilatur. ibid. d
 Marię erga Deum gratitudo. ibid. e.
 & sequen.
 Maria dei imaginem semper in se ip-
 sa illesam cōseruauit. 64. c. & seq.
 Maria nemo melius Deum magnifi-
 cavit. 75. b
 Maria quare dicit de presenti, ma-
 gnificat anima mea Dominum.
 75. h. 76. a
 Maria quare dicitur pulchra, vt Lu-
 na, electa, vt sol. 77. f
 Mariam pro deo nonnulli falso in-
 troducebant. 78. a
 Maria supra se Dominum recogno-
 scit, ne homines putarent ipsam
 esse Deum. 78. f
 Marię tanta pulchritudo, vt ipsam
 in Deum crederes transforma-
 tam. ibid. h
 Maria in deum sic transformata, vt
 non nisi de deo loqui posset.
 79. a
 Maria nouum, deum magnificandi
 modū, in mūdum inuenit. ibid. b
 Maria vnus cum deo spiritus effecta,
 non nisi spiritu dominum magni-
 ficat. ibid. c
 Maria quare deum in se ipsa maio-
 rem representabat, quā omnes
 purę creature. 80. g
 e 3 Marię

- Mariæ** vox Deo quàm delectabilis, & quare. 82. b
- Mariæ** vox quare Deo, sic in delicijs fuit. 84. b
- Mariæ** ex memoria beneficiorum Dei, ad eius amorem incitabatur. 85. c
- Mariæ** plura singulariter dona concessa sunt, quàm omnibus generatim. *ibid.* e
- Mariæ** cui Deus plus donavit, plus eum diligere tenebatur. *ibid.* e. f
- De Mariæ** quomodo diuinus amor triumphauit. *ibid.* g. h
- Mariæ** quare non loquitur nisi de Deo. *ibid.*
- Mariæ** cognatam Elisabeth prohibèrè eam laudet ipsamque docet solum Deum latitare. 86. h
- Mariæ** sola, excepto Christo, potest vocare animam, suam animam. 88. a
- Mariæ** anima, semper fuit sua anima. *ibidem.* & seq.
- Mariæ** si Deum tantum diligebat, quomodo eum Dominum dicebat. 88. g
- Mariæ** nonnunquam vidit diuinam essentiam, saltè per breue aliquod temporis spatium. 94. b. & seq.
- Mariæ** in filij conceptione vidit diuinam essentiam. *ibidem.*
- Mariæ** quòd tanto fulgore, & lætitia in cõceptione filij non absorberetur miraculum fuit. *ibid.* f. g
- Mariæ** anima in visione diuinæ essentia an à corpore exierit. 95. d
- Mariæ** quare dixit in præterito exultauit spiritus meus: & non exultat in præsentia. *ibid.* e
- Mariæ** vidit diuinam essentiam in rapto. 96. a. & seq.
- Mariæ** vidisse diuinam essentiam, licet scriptura nò dicat, tñ probabiliter credi potest, & quare. *ibid.* e. & seq.
- Mariæ** perfectius vidit diuinam essentiam, quàm Paulus, & quare. *ibid.*
- Mariæ** in visione diuinæ essentia non est passa stupore sicut Paulus, & quare. 97. a
- Mariæ** mundo mortua erat, & quomodo. 98. e
- Mariæ** corpore in terra, & spiritu in Deo semper erat. *ibid.* f. g
- Mariæ** quare rotæ comparatur. 99. b
- Mariæ** de manu angeli cibum accipere solebat. *ibid.* d
- Mariæ** per columbam quare significatur. 105. e
- Mariæ** Deum suum salutare cur appellet. 106. d
- Mariæ** quomodo à Christo fuerit redempta. 107. a
- Mariæ** in primo suæ sanctificationis instanti fuit sanctificata, & ab originali peccato præseruata. *ibid.*
- Mariæ** ad hominis redemptionem cooperata est, ex suis purissimis sanguinibus redemptionis pretiũ conferendo. *ibid.* b
- Mariæ** in matris utero perfectius exultauit quam Ioannes. 108. g
- Mariæ** nullas peccati tenebras habuit. 109. c. d

- Mariæ** quare semper sancta vocatur. *ibidem.*
- Mariæ** ideo spiritum, suum spiritum vocat, quia nunquam fuit alienus per peccatum. *ibidem.*
- Mariæ** qualem intelligendi modum habuit in primo suæ sanctificationis instanti. 110. b. & seq.
- Mariæ** Deum super omnia dilexit statim in primo suæ sanctificationis instanti. *ibidem.*
- Mariæ** per particulare priuilegium ab originali peccati illius liberata fuit. 111. f
- Mariæ** quare se nullius meriti apud Deum existimabat. 115. d
- Mariæ** est mare in quod omnia flumina intrant, & tamen ipsa non redundat. *ibid.* g. h.
- Mariæ** & Hester in humilitate differentia. 116. a
- Mariæ** quo magis in alto erat, eo maiorem humilitatem ostendebat.
- Mariæ** sua humilitate de congruo ne an de condigno meruit esse mater Dei. 117. b. & seq.
- Mariæ** de humilitatis merito cum Doctores loquuntur, de solo merito de congruo intelligendi sunt. 117. f
- Mariæ** tantam humilitatem assecuta, quanta puræ creaturæ possibilis fuit. 118. d. & seq.
- Mariæ** humilitas quantum Deo placuerit. 120. f. & seq.
- Mariæ** & Abrahæ humilitatis differentiæ. *ibid.* g. & seq.
- Mariæ** humilitas per nardum significatur. 121. e
- Mariæ** sua humilitate vicit inuincibilem. 121. h. & seq.
- Mariæ** ex sua humilitate confecit spiculum præacutum, quod in Deum iaciens eius cor vulnerauit. *ibidem.*
- Mariæ** humilitas erat crinis ille in quo spõsus suum cor vulneratum esse dicebat. *ibidem.*
- Mariæ** non in integra Cæsarie sicut Sanson Philisteos, sed in vno solo crine Deum vicit. 122. b
- Mariæ** Deum in suo humilitatis luctamine non in summo, sicut angelus Iacob, sed in corde vulnerauit. *ibid.* c
- Mariæ** nouem mensibus Deum in suo utero ligatum tenuit, neque inde dimisit, nisi humanitatis vinculis tam bene ligatum, vt nunquam se ab illis exoluat. 126. d
- Mariæ** sua humilitate de Deo triumphauit. *ibid.* e
- Mariæ** à Deo eisdem armis victa quibus ipsa eum vicerat. *ibid.* g. h.
- Mariæ** quibus humilitatis oculis à Deo transfixa. 123. b
- Mariæ** tantam sanctitatem, vt non solum sublimibus collibus, sed Altissimis montibus superior existeret. *ibidem.* c
- Mariæ** adeo humilis, vt præ omnibus paruam, & vilem se reputaret. *ibidem.* c
- Mariæ** quo sublimior ab hominibus

INDEX RERVM.

iudicabatur, eo se omnibus infiore-
riorem reputabat. 124. a
In maria magnum, & mirabile quod
 Dei mater esset, sed mirabilius
 quod nihil sibi, sed Dei gratiæ tri-
 bueret vniversa. ibidem.
 Maria per humilitatem tam alte de-
 scendit, vt se omnium peccatorū pri-
 mam reputaret. 124. d. & seq.
 Maria D. Paulum humilitate non pa-
 rum superauit. ibid. f
 Maria certa erat se peccare non pos-
 se, & hoc maiori certitudine quā
 D. Paulus. 125. b
 Maria ad eō humilis, vt si in mundo
 esset aliquid vno peccatore vilius
 id libentissime sibi præferret.
 126. a
 Mariæ humilitati nihil satis erat.
 126. b
 Mariæ humilitas veluti abyssus, &
 spirituale vacuū, ad quod replen-
 dum cor fluunt omnia, nec tamen
 replere possunt. ibidem. c
 Mariæ humilitas ideo tanta erat quia
 Deus suis oculis eam respexit.
 ibidem. c. d
 Mariæ os cum Dauid cithara com-
 paratur. 127. b
 Mariæ ad vocē spiritus malus à Ioan-
 ne discessit. ibidem.
 Mariæ humilitas maior quā Da-
 uid. 127. g. & seq.
 Maria se humiliādo plus admirabi-
 lis, quā cōtra demones pugnan-
 do. ibidem.
 Maria se humiliādo quantas vires
 assumebat. ibidem.
 maria ideo sic humilis quia suas vir-
 tutes, & merita de longe aspiciē-
 bat. 128. d
 maria nullam maiorem viam inue-
 nire potuisset, quā humilita-
 tem, vt Dei filium ad se attrahe-
 ret. ibid. e. f
 maria in humilitatis conualle Deum
 inuenit. ibidem.
 maria quantum Deo proxima.
 129. c
 maria in alto suæ dignitatis nullis su-
 perbiam ventis agitabatur. ibi. g
 maria in conualle humilitatis diabo-
 lum vicit. 130. a
 mariæ humilitas multa in illa dona
 cumulauit. ibid. b
 marię virtutis ab humilitate valorem
 acceperunt. ibid. c
 mariæ humilitas scala per quam
 ad tantam dignitatem ascendit.
 ibidem. e
 maria fuit prophetissa. 134. h. &
 sequen.
 maria Spiritu Santo dictante protu-
 lit omnia verba sui cantici. ibid.
 maria se omnium nouissimam facie
 bat. 133. g
 maria illis nominis immortalitatem
 appetūt vnicam humilitatis viam
 demonstrat. ibid. h
 maria sua humilitate memoriā, &
 benedictionem cōsecuta. 134. b. e
 mariæ per accommodationem mul-
 ta accommodantur, quæ de æter-
 na sapientia dicuntur. ibid. c.

maria

INDEX RERVM.

Maria suæ humilitatis odorē in om-
 nes generationes (partit. 134. g. h
 Maria non propter suas virtutes di-
 cit se beatam prædicādam. 135. g
 Mariæ magna à Deo facta, quæ sint.
 136. a. b
 Mariæ quę deus fecit adeo magna
 fuerunt, vt vix credi possent, nisi
 factoris potentia cognosceretur.
 ibid. e
 Maria quomodo primogenita sit an-
 te omnes creaturas, 137. h. & seq.
 Maria ab æterno ante omnes creatu-
 ras in matrem Dei electa. 138. b
 Mariæ supremus status maternitas
 filii Dei. ibid. c. & seq.
 Maria vaticinium prophetarum. ibi-
 dem. d
 Maria diuinorum oraculorum sum-
 ma. ibid.
 Maria siue stella maris, siue Deus ex
 genere meo, interpretatur. 139. b
 Maria stellæ, & syderi quomodo re-
 ctissime comparatur. 139. c
 Maria quando in Templum fuit ad-
 ducta tertium ætatis suæ annum
 agebat. 139. f. & seq.
 Maria in sanctiori Tépli loco viue-
 bat. ibid. h
 Maria quare à Deo in Templo recō-
 dita, 140. b
 Maria secundū Euiodiu in Téplo
 vndecim annos traduxit. 140. c
 Maria in Templo singulari Dei cura
 educata. ibid. & seq.
 Maria ministerio angelorum cibum
 sumpsit toto tempore, quo in Té-
 plo fuit. ibid. d. & sequen.
 Maria teste Cedreno duodecimo suę
 ætatis anno in Templo, hanc vocē
 audiuit Paries filium meum. 141.
 h. & seq.
 Maria vndecim annos nata parentes
 amisit. 142. a
 Mariæ quanta laus fuerit Ioseph iun-
 gi. 143. e
 Mariæ sunt omnia, quę Dei sunt, quā
 mater eius est. 143. h. & seq.
 Maria quo ad vsum carnalis copulæ
 sub viri potestate non erat. 144.
 E. F.
 Maria in gratia Ioseph caput, & su-
 perior existebat. 144. G
 Maria in quibus erat sub potestate
 viri, & in quibus non. 145. a. &
 sequen.
 Maria quare dicit, quia fecit mihi
 magna. 145. F. & seq.
 Maria aula cœlestium sacramentō-
 rum. ibid. H
 Maria Apostolis multa reuelabat,
 quæ experimento ipsa didicerat.
 146. A
 Maria qualem diuinorum mysterio-
 rum cognitionem habuit. ibidem.
 & seq.
 Maria Deo multa magna fecit. 146.
 d. & seq.
 Marię deus quomodo debet. ibi-
 dem. H
 Maria cum multa dei debita erga se
 posset allegare, de solis beneficiis
 sibi à deo, collatis mentionem fe-
 cit. 147. a

Marię

Maria singulariter facta ad omnium
sunt salutem ordinata. 152. a
Maria misericordiae mater, & qua-
re. 154. h
Maria quomodo sciuit se à Dei cha-
ritate separari non posse.
158. f
Maria mater timoris. 161. f
Maria superbiorum malo in quantum
est malum, non delectatur, & qua-
re. 182. f. & seq.
Mariae verba, deposuit potentes de
sede, de quibus potentibus intelli-
gantur. 17. c. d
Mariae esuries cuiusnam cibi erat.
219. a
Maria frequentissimis orationibus
incarnationem filij Dei postula-
bat. ibid. d
Mariae esuries quomodo à Deo im-
pleta. ibid. e. & seq.
Mariam tria admirabilem reddide-
runt, & quare. 220. c
Maria aqua nostra beatitudo pro-
fluxit, semper plena remansit.
220. f
Maria in quo fonti assimilatur. ibi-
dem.
Maria quanto plus virtutibus onera-
ta, tanto humilior. 22. b
Maria naui assimilatur. ibid.
Maria quomodo attingit à fine vsque
ad finem. 221. c
Maria quod vinum nobis miscuit,
& quomodo, & quando. ibid. d
Maria quae fata in vnum collegit.
ibid. e

Maria omnium liberalitatem, suo fi-
lio excepto, superauit. ibid. f
Maria mendico mundo quem panem
dedit. ibid.
Mariae filius quem anime cibum ho-
minibus dedit. ibid. g. h
Maria mundum pro Dei filio suspi-
rantem consolatur. 229. & se-
quen.
Maria hortus conclusus, in quo ho-
mo à diabolo deiectus, erectus
est. 229. f
Maria arcui caelesti comparatur.
234. b. & seq.
Maria quam pulchra tempore, quo
Dei filium in utero gestabat. ibi-
dem. d
Maria vera nubes, & quare. ibid. f
Mariam quare Deus inter nos, & ip-
sum esse voluit. ibidem.

N

Nabuchodonosor quare de sede
depositus. 196. f. g
Nabuchodonosor quare iterum fuit
exaltatus. ibid. h. & seq.
Cū Nabuchodonosor qualiter Deus
sefe gesserit. 197. b
Natura humana non adorat angeli-
cam, sed è contra. 230. e. & se-
quen.
Natura humana quare potius est as-
sumpta, quam angelica. ibid. g
Natura humana quare potius redi-
menda assumpta est, quam Ange-
lica. ibid.

Natu-

Natura humana, & non angelica to-
ta perierat. ibid. h
Nazareth flos, vel munditia interpre-
tatur. 1. c
Nobilitas generis quid sit. 142. e
Noe per quid viderit incarnationis
mysterium. 236. f. & seq.
Nomen Dei in scripturis sanctis pro
quibus accipiat. 137. a
Nomen suum quantum Christus fa-
ciebat. 150. e. & seq.
Nominis Iesu quanta virtus, & potè-
tia. ibid. h
Nomen, puer, in scripturis sanctis
multa significat. 223. b
Nubes duo nobis beneficia confe-
runt, & quare. 234. b. & seq.

O

Oculi Dei illos, quos respiciunt
virtutibus locupletant. 126. d
Oculis suis Deus Mariam respiciens
eam tam humilem fecit. ibid.
Oculi septem, quos Zacharias super
lapidem, & Euangelista Ioannes
in capite agni posuit, quid
significent. ibid.
Oculis Christum aliquè respicere,
significat illis omnia sua dona cõ-
municare. ibidem.
Oculis Domini nullum ponitur im-
pedimentum. 129. a
Operibus legis nullus erat iustifican-
dus. 211. e. & seq.
Originale peccatum in solo Adamo
fuit actuale. 231. a

Ostium oris suo tempore claudere,
& suo tempore debemus aperire.
141. e. f
Onis abundantiam significat. 244. a

P

Panis nostrae refectiois à Maria
nobis profluxit. 220. h
Panis quem de celo Maria nobis por-
tauit Christus est. 221. A
Paradisum terrestrem quare diluuiũ
non operuit. 111. c. d
Paruos quare Deus olim dilige-
bat. 119. h
D. Paulus nõ timebat, separari à chi-
ritate Dei, & quare.
Pater, & Spiritus Sanctus quare nõ
fuerunt incarnati. 45. b. & seq.
Pater aeternus pro honore filij sui ze-
lavit nõ Ioannes, & nõ Christus,
Deus esse creditur. 76. f
Pater aeternus est magnitudo filij, &
spiritus sancti. 167. f
Patres veteris testamenti per Christi
fidem saluati. 214. e
Paulus bona aliis facta sibi facta re-
putabat. 42. b
Peccatores in seipsis Deum parum,
& deformem ostendunt. 79. c
Peccati seruitus vbi est, nulla ibi li-
bertas est. 88. a
Peccato contra rationem homo mo-
netur. ibid. b
Peccati seruitus quantum malum.
ibid. c
Peccati sub iugo omnes sancti fue-
runt

ruat excepto Christo, & Maria.
 ibid. e
 Peccatorem Deus ante suos oculos
 constituendo de illo triumphat.
 125. f. & seq.
 Peccator latet se in dorso suo. ibid.
 Peccator ideo in peccatis sibi placet,
 quia non se videt. ibid. g. h
 Peccatores Deus à longe videns, nō
 ideo eos male videt, sed ipsi cū
 deo non sunt, à quo videntur.
 129. b
 Peccatorum memoria, vel statim pu
 trefcit, vel si conseruatur, ideo est,
 vt maledicantur. 134. a
 Peccator ad confessionem ex corde
 currens, si ante illam moriatur,
 iustificatus. 216. g. h
 Petri timor qualis fuit quando Chri
 stum negauit. 157. e
 Pilatus Christum morti tradens pro
 pter timorem Cæsaris, quo timo
 re timuit. ibid.
 Potentia Dei quàm difficilis enarra
 tu. 164. d. & seq.
 Potentia in filio Dei facta quæ fuit.
 164. g. h
 Potentiam suam quomodo Deus o
 stendebat. 165. c
 Potentes de sede à Deo depositi qui
 nam sint. 187. e
 Potentes de sede deponuntur, quia
 ea abutuntur. 196. c.
 Potentes Deus de sede deponens co
 rruin. sedes quare simul non desti
 tuit. 199. b
 Potentes mundi, quàm impotentes.

200. a
 Potētes quibus de causis de sede sua
 deponuntur. ibid. c. & seq.
 Potentes mundi iustitiam, quæ olim
 in capite Regum constituebatur
 sub pedibus ponunt. 201. a
 Potentes mundi suæ utilitati, & non
 populi studentes in Christum de
 berent oculos suos conijcere. ibi
 dem. b
 Potentes mundi quales ergo Abdi
 tos suos esse debent. ibid. d. & seq.
 Potentes mundi pauperes, & debiles
 maxime persequuntur. 202. a. b
 Potētes erga alios mites, erga se ipsos
 vero, & erga sua peccata, crudelēs,
 & immites esse debēt. ibi. f. & seq.
 Potentes mundi, quæ considerare de
 bent. 204. a
 Potentes mundi erga se mites, & er
 ga alios immites sunt. 202. h
 Pretium nostræ redemptionis à Ma
 ria quomodo nobis profluxit.
 221. a. & seq.
 Primitiæ Deo in antiqua lege cur re
 seruata. 11. d
 Principes boni quibus rebus à tyran
 nis distinguntur. 200. g. & seq.
 Principes vt sint à crudelitate maxi
 me alieni Deus vult. 201. h
 Principes quàm misericordes esse de
 bent. 202. a
 Principum animi cōuerti potius de
 betent ad puniendos ministros
 suos, qui pauperes indebitè accu
 sant, quàm ad puniendos paupe
 res ipsos. ibid. c

Prin-

Principes in pauperes vires suas o
 stendentes pusillo animo sunt. ibi
 dem. E
 Principibus ignominiosum in paupe
 res vires suas exercere. ibidem.
 Principes qui à suis offensi eos statim
 summo supplicio afficiunt, cru
 deles sunt. ibid. F. & seq.
 Principes mundi quos honorant.
 216. A
 Principes in hoc quibus similes. ibi
 dem. B
 Promissio Dei facta filijs Israel de
 terra promissionis fuit conditio
 nalis. 244. G. & seq.
 Promissionis terram Caleb, & Iosue
 quare intrauerunt. ibidem.
 Prophete non omnia percipiebāt
 in libro præscientiæ Dei. 245. B
 & sequen.
 Pueri materno nascētes ex vtero pl⁹
 ignorantes nascuntur, quàm bruta
 animalia. 17. G
 Pueri in statu innocētiæ perfecti sciē
 tia non nascerentur, quia hoc erat
 indiuiduale accidens primi homi
 nis in quantum erat pater, & in
 stitutor totius humani generis.
 ibid. H
 Pueritia quid sit. 223. B
 Pulchritudo Patris, & Filij Spiritus
 sanctus est. 167. F

R

R Achel interpretatur ouis. 244. a
 Rationes propter quas certitudi
 naliter non potest sciri quot an

ni effluxerunt ab exordio mundi
 vsque ad Christum. 46. G
 Rationes quare dei filius citius in
 mundum non uenerit. 48. F. & se
 quen. per totum.
 Res sunt prius bene considerandæ,
 & postea executioni demandan
 dæ. 12. H
 Res corporeæ non gerunt imaginem
 dei. 69. H
 Regis accubitus est cor, vel sinus Pa
 tris. 121. E
 Regis Herodis crudelitas quanta.
 202. H. 203. A
 Rabini Hebræorum multi dicunt
 dum propter Christum, & Ma
 riam creatum. 138. B
 Redemptionis modus duplex, præ
 seruatiuus, & subleuatiuus.
 107. A
 Res in sensibiles Dominum cognou
 erunt. 89. A
 Rebus prosperis separamur à Deo,
 & aduersis ipsi appropinquamus.
 104. G
 Respicere accipitur in scriptura pro
 delectare. 120. D
 Respexit humilitatem ancillæ suæ,
 hoc est, videre me fecit humilita
 tem meam. 123. D
 Rebus in mirabilibus tota ratio facti
 est potentia facientis. 148. B
 Respicit nos deus, hoc est, facit, vt
 nos ipsos respiciamus. 123. D. &
 sequen.

S

S Acramenta nouæ legis quid con
 ferant, & quid contineant!

213. F. & sequen.
 Sacramentum Eucharistię statim cōfert gratiam suscipienti disposito. 214. A
 Sacramentum Eucharistię suscipientem dispositum non modo Deo reconciliat, sed etiam omnes alios, pro quibus offertur, dummodo tamen non habeant obicem. ibid.
 Sacramentum Eucharistię continet realiter Christum. 213. G
 Sacrificia veteris legis non continebant realiter Christum. ibid.
 Salomon erga Reginam Saba liberalis extitit. 23. A
 Salomon quantas vxores, & concubinas habuit. 197. F. G.
 Salomonis cor ppter mulieres quantum deprauatum. ibid.
 Salomon quot annis regnavit. ibid.
 Salomon de sede Regni quomodo depositus. 198. A. B
 Salomon quot modis Deum offendit. ibid. & seq.
 Sancti sic gaudent de alienis bonis, sicut de proprijs. 58. A
 Sancti Dei imaginem in se illęsam conseruare quantum studebant. 74. A
 Sancti vnde habebāt, quod plus aut minus Dei imaginem in se ipsis referebant. 75. c. & seq.
 Sancti suis virtutibus memoriam, & laudem consequuntur. 134. A
 Sanctitas quid sit. 149. G
 Sanctificati in vtero licet mortaliter nunquam peccarent, tamen venialia peccata nonnunquam committ
- ebant. 88. F)
 Sanfon quāam fortis. 122. A
 Sapientia Patris, & Spiritus sancti filius est. 167. F
 Saul quare duobus solum annis regnasse dicitur. 196. d. & seq.
 Saul superbi factus potentia. ibid.
 Saul quare à Deo interfectus. ibid.
 Saulus quid significet. 192. B
 Scriptura sancta quare nō dicat Mariam vidisse diuinam essentiam. 96. c. & seq.
 Scriptura sacra nihil superfluum habet. 147. F
 Scripturarum intelligentia quibus reuelatur. 182. B
 Scripturarum intelligentiam quare Deus à superbis abscondit. ibid.
 Semen Abrahę fuit duplex, carnale vnum, & spirituale alterum. 240. D. & seq.
 Semen Abrahę qui dicantur. ibid.
 Serpens an collo, & capite erecto, an vero humi reptans locutus fuerit ad mulierem. 6. F
 Simeon senex à Maria didicit decantare nunc dimittis seruum tuū Domine &c. 63. F. & seq.
 Simeon senex quare non volebat. 98. D
 Spiritui sancto quāta cura fuit in admonendo Mariam non esse Dcū. 77. F. & seq.
 Spiritus sanctus pulchritudo Patris, & filii. 167. F
 Spinea corona, cuius coronę prapatoria. 171. G
 Sole Maria quomodo amicta. 71. B

Spiritus

- Spiritus sanctus, nisi inuindū aduerteret Mariam non esse Deum, ipsa non tantum in Iudęa, sed etiā in toto terrarum orbe pro Deo haberetur, 78. B. & seq.
 Subditorum peccata clementia potius, quā seueritate curāda sunt. 201. H
 Sudor Christi sanguineus, quid portendebat. 80. H
 Sudoris Christi sanguinei quale miraculum. ibid.
 Superbus quare partum Deum in se ipso repręsentet. 80. E. & seq.
 Superbi in oculis Dei quāam parui sunt. 128. H
 Superbia Demoniacę dispersionis causa fuit. 167. E
 Superborum curam cur Deus totaliter non deserat. 184. H
 Superbus humilietur, vt Deus iterū sui recordetur. 186. A
 Suscipere significat, siue sursum erigere, siue sursum accipere. 230. B
- T**
- Abor in monte prę glorię suauitate Petrus mansit à ratione alienus 94. F
 Terram promissionis Iosuz, & Caleb quare intrauerunt. 243. H. & sequen.
 Terrę nomē, chaos in principio Genesis designat. 189. G
 In terra nihil est, quod amare debemus. 106. A
 Testitudo quam aliqui cum alis, aut velis pro particulari suo insigni effingunt, quid significet. 13. B
- Timoris genera quatuor. 157. D. & sequen.
 Timor seruilis, & filialis quomodo differant. ibid.
 Timor quomodo remaneat in patria. 160. A
 Timor filialis habet duos actus. ibidem. B
 Timere Deum in gratia, & extragratiam debemus. ibid. B
 Timoris mater Maria. ibid. F
 Tres sunt status personarum, in quibus Deus videtur. 80. B
 Tres sunt horti, quos Christus intrauit, vt hominem in horto paradisi perditum rectiperaret. 229. F
 Tria Israelis nomine in scriptura significantur, & quę. 230. d
 Tribus modis vti solemus, vt ea, quę volumus memoria retineamus. 233. A. & seq.
 Trinitatis imago in homine quomodo spectatur. 53. d
 Trinitas sancta ipsa est magnitudo, sapientia, & pulchritudo. 167. F
 Triumphus Dei magnus de vno peccatore qualis est. 125. F
 Triumphus Dei magnus de Maria, qualis fuit. 125. H. 126. A
- V**
- As, quod iuxta dictum Apostoli habemus in scitilibus, in religione bene conseruatur. 139. H. & sequen.
 Verbum magnifico in scriptura sancta, quibus modis accipiatur. 67. c
 Victoriā angelorum quis perfecit. 209. B. & seq.

Videre

INDEX RERVM.

Videre Dei, & eius respicere, accipitur pro eo, quod est, uidere nos facere. 123. F
 Videre Dei per gratiam quid sit. 112. H
 Videre Dei, & respicere quomodo inter se differant. 113. A
 Vindictam quare Deus sibi referuauit. 86. C
 Vir, qui luctabatur cum Iacob Christum significauit. 298. d. & seq.
 Viri diuitiarum qui sint. 216. G
 Virginitas homines angelos facit, & ipsis angelis excellentiores. 26. A. & sequen.
 Virginitas in hominibus ab angelis maxime venerata. 25. H
 Vitam nostram tenemur ponere, pro Christo, qui pro nobis posuit, & suam. 90. F

Vitæ Christi, & nostræ, quæ differentia. ibid.
 Voluntas diuina immutabilis est in se ipsa. 245. G. & seq.
 Voluntas diuina quoad nos aliquando mutabilis videtur, sed falso. ibidem.
 Vox Mariæ, vide Mariæ vox.
 Vox interdum animi affectum significat. 83. G

Z

Zachariæ domum Maria sua musica impleuit. 63. D
 Zacharias à Maria didicit decantare benedictus Dominus deus Israel. ibid. F
 Zacharias puerum Iesum quomodo suscepit. 225. C

Finis Indicis Rerum, & Verborum memorabilium.

IN DVOS LIBROS

DE VERBIS
 DOMINAE

AD ANGELVM INTRODVCTIO.

VM Tempus ante omnia sæcula constitutum aduenisset, quo corruptum peccatis originibus. & actualibus mundum, ipsius mundi conditor per mysterium Verbi incarnati uoluit reparare, ut eo ipso Verbo, quo de nihilo cuncta creauerat, ea, quæ perdita fuerant, reformaret, unum ex cœlestibus sedibus in ciuitatē Galileæ misit Angelum Gabrielem, in ciuitatem, inquam, cui nomen Nazareth. Nec immerito: Vbi enim totius castitatis, & munditiæ mater (de Maria loquor) nisi in Nazareth habitare debebat, quæ flos, vel munditia interpretatur? In hanc ciuitatem à Deo ad Virginem missus est nō homo, sed Gabriel Angelus, & hoc his duabus de causis. Primo quia in hoc negotio homo se etiā habebat loco recipientis. & ideo Nuntios esse non debebat, cum beatitudo illa, quæ immediate Virgini annunciabatur in ipsa, & per ipsam annunciaretur toti generi humano. Secundo quia officium hominum est recipere, & Angelorum nunciare.

Solus vero Gabriel à Deo missus perhibetur, & non multi Angeli cum eo missi narrantur, propter mysterij secretum, quod non est, ubi illud, quod agitur multis est cognitum. Atque etiam quia (sicut super missus est cap. 16. dicit Albertus) non est familiariter, & amicabiliter intimatum, quod prius est multitudini reuelatum.

Nec est hoc loco prætereūdum, quod nominatim Angelus Gabriel **E** missus perhibetur, & non aliquis alius de alijs superioribus Angelorū ordinaibus, propter maiorem Virginis ad quam mittebatur commendationem, quia si quis de superioribus Angelis mitteretur, ab ipso illuminari Virgo crederetur. Et ideo de minoribus mittitur, vt ostendatur quod Angelus tantum est negotij minister, & exterior delator: Deus vero per seipsum est negotij inuentor, salutationis dictator, Intellectus inspirator, mentis ad consensum inclinator, ac modi executionis expositor: His, & alijs de causis à Deo missus est Gabriel, vt nouum filij sui conceptum Virgini annunciatet.

Sed quali, quæso, Virgini? Equidem non qualicumque Virgini: sed **F** Virgini non solum carne, sed mente: Virgini professione: Virgini denique tali, qualem ipse describit Apostolus: mente, & corpore sancta: nec nouiter, aut fortuito inuentæ, sed à sæculo electæ, ab Altissimo præcognitæ, & sibi soli præparatæ, ab Angelis seruate, à Patribus præfiguratæ, à prophetis promissæ, & Ioseph viro iusto, & sancto, ac virgini, iam antea desponsatæ.

Ad hanc Virginem, Virginem admirandam, & super omnes alias feminas merito venerandam, ac intra sui cubiculi (sicut puto) penetralia clauso super se ostio, in abscondito orantem ingressus est Angelus: Non quidem in specie serpentina, sicut Diabolus ad Virginem **G** Euam ingressus fuerat. Nec in specie columbina, sicut nonnulli ex congruentia, videntur asserere velle, dicentes quod contraria, contrarijs curantur, ac proinde quod sicut deceptio fuerat per calliditatem serpentinam: ita curatio debuit fieri per simplicitatem columbinam: sed in forma humana, in qua, ipsa scriptura teste, omnes aliæ Angelorum apparitiones fieri solebant: Et ætate non quidem puerili, aut senili, quarum illa nõdum perfectè vtitur discretionem sensum: ista vero deficit secundum sensum: Sed in ætate iuuenili, quæ dicit quandam nouitatem cum perfectione. Et ideo cum Angelus aduenisset, vt illum **H** annunciatet, qui nouus erat secundum humanitatem, & perfectus secundum diuinitatem, in forma iuuenili id debuit efficere.

In hac forma ad Mariam ingressus Angelus: Aue, inquit, gratia plena, Dominus tecum. Hoc est, non tantum ò Virgo Dominus filius tecum, quem carne tua induis: Sed etiam Dominus Spiritus sanctus, de quo concipis, & Dominus Pater, qui genuit, quem tu ipsa concipis. Pater, inquam, tecum, qui filium suum fecit & tuum. Filius tecum, qui ad condendum in te mirabile sacramentum miro modo, & tibi referat genitale secretum, & tibi seruat virginale signaculum. Spiritus san-

A ctus tecum, qui cum Patre, & Filio tuum sanctificat uterum. Benedicta tu in mulieribus. Et bene in mulieribus benedicta per quã mulieribus benedictio datur, & mundus à maledictionibus liberatur. Bene in mulieribus benedicta, quæ illam generalem maledictionem euasisti, de qua dicitur: In tristitia paries filios. Et nihilominus illam **Genes. 3.** qua secutum est: Maledicta sterilis in Israel: & tam singularem consecuta es benedictionem, ut nec sterilis maneat, nec in dolore parias.

Talia Virgo cum audisset turbata est in sermone Angeli, & cogitabat qualis esset illa salutatio. Nam (ut melliflui Patris Bernardi uerbis utar) solent uirgines, quæ veræ uirgines sunt semper timentes, & semper patida, & nunquam esse securæ: & ut caueant timenda, **B** etiam securæ pertimescere, scientes se in uasis scilicet thesaurum portare pretiosum, & minus arduum esse uiuere angelicè inter homines, & in terris more cœlestium conuersari, & in carne cœlibem agere uitam. Ac proinde quidquid nouum, quidquid subitum fuerit, totum suspectas habent insidias, totum contra se existimant machinatum.

Idcirco & Maria turbata est in sermone Angeli. Verum turbata, sed non perturbata. Turbatus sum, & non sum locutus, sed cogitavi dies antiquos, & annos æternos in mente habui, dicebat Propheeta. Eodem modo Maria turbata est, & non est locuta: sed cogitabat qualis esset illa salutatio. Quod turbata est Virgo, uirginalis uerecundia fuit, quod non perturbata, fortitudinis: quod tacuit, & cogitauit prudentia.

Tunc Angelus intuitus Virginem, & varias eam secum uoluere cogitationes deprehendens, familiariter eam uocans ex nomine, benignè nõ timeat, persuadet. Nõ timeas, inquit, Maria: inuenisti gratiam apud Deum. Ac si diceret, nihil in mea legatione doli, nihil in tua annunciatione fallacia est. Nullam circumuentionem, nullas hic suspiceras insidias. Non sum homo, sed spiritus, & Dei Agnelus, nõ satana. Ideo Virgo nõ timeas: inuenisti gratiam apud Deum. Inuenisti, quod quærebas: inuenisti, quod nemo ante te potuit inuenire. Inuenisti Dei, & hominum pacem, mortis destructionem, & uitæ reparationem. Et huius à te inuentæ gratiæ apud Deum hoc tibi signum sit. Ecce concipies in utero, & paries filium, & uocabis nomen eius Iesum. Abscedat Virgo timor, cesset cogitatio, esto securæ, nulla sollicitudine mouearis propter hoc, quod tibi dicere uenio, quia hoc non est timoris, sed gaudij, non est tristitiæ, sed lætitiæ. Paries enim filium, non utique alium, nisi omnium creatorem, &

Philipp. 2. Dominiū. Creator tuus erit filius tuus, qui fecit te, nascetur ex te. **E**
Ioan. 16. Et vocabis nomen eius Iesum Nomen super omne nomen, Nomen in quo omne genu flectetur cœlestium, terrestrium, & infernorum. Nomen in quo si quis aliquid petierit à Patre, statim dabitur ei. Nomen in quo quicumque innocauerit saluus erit.

Hic erit magnus, & filius altissimi uocabitur. Erit magnus, sed nõ eo modo magnus, quo & Ioannem, patri suo Zachariæ, ego magnũ futurum esse prædixi. Nam Ioannes magnus, quasi homo magnus, tuus verò filius magnus quasi Deus magnus. Ioannes magnus, sed non dominus, sed coram Domino: iste verò magnus Dominus, quia filius altissimi uocabitur. **F**

Sed quomodo hoc erit ò Angele Dei? Edisseras, precor, ò sancte Gabriel, quare hic ex uerbis tuus erit, & non potius est magnus, qui semper equaliter magnis non habet quo crescat, nec maior post conceptum futurus sit, quàm ante uel sit, uel fuerit. Cum hæc te minime fugiant ò sancte Gabriel, credo quòd propterea dicis, erit magnus, quia qui magnus Deus erat, magnus homo futurus sit. Si sic intelligis bene utique intelligis: si sic dicis bene planè dicis, cum dicis, hic erit magnus: nempe magnus homo, magnus doctor, magnus Propheta. Sic enim de eo in Euangelio dicitur: Quia propheta magnus surret in nobis. Et à minori quodam propheta magnus iudem propheta **C** venturus promittitur. Ecce inquit, ueniet propheta magnus. & ipse renouabit Ierusalem. Taliter ego magnum eum futuram dico, inquit Gabriel, & non solũ magnum hominem, magnum dictorem, magnum prophetam: Sed magnum etiam Regem.

Dabit enim illi Deus sedem Dauid Patris eius, & regnabit in domo Iacob in æternum, & Regni eius non erit finis. Dabit, inquam, illi non sedem Dauid temporalem, tibi ò eternam: non sensibilem, sed spirituales: non terrenam, sed cœlestem: Sedem, quæ in Dauidis sede fuit adumbrata, & ipsi pro suo tempore tunc promissa, quando **H** à Domino ei dictum fuit: de fructu ventris tui ponam super sedem tuam. Istam sedem Dauidis, ego ideo esse perhibeo, quia illa in qua ipse temporaliter sedit istius sedis, de qua ego tibi loquor ò Virgo gessit imaginem.

Et regnabit in domo Iacob in æternum: in domo Iacob non temporalis. Quomodo enim in illa, quæ eterna non est, in æternum regnaturus est? Regnabit in domo Iacob non illa, quæ domus exasperans est, quæ impie eum abnegabit, & insipienter respiciet antefacient **Ioan. 19.** Pilati, quando eo perhibente: Regem vestrum crucifigam? Vno ore accla-

A clamabit non habemus Regem, nisi Cæsarem: sed regnabit in domo Iacob spirituali, regnabit in cordibus credentium, qui vel de patriarcharum sorte fuerint nati, vel de oleastro incisi in oliuam bonã fuerint inserti.

Ad hæc, ubi Virgo respondit, & respondendo quæsiuit: Quomodo fiet istud, quoniam uirum non cognosco? Angelus statim addidit. Spiritus sanctus superueniet in te, & uirtus. Altissimi obumbrabit tibi. Ac si diceret hic est modus patiendi, ita concipies ita paries: iam nihil est, quod ulterius te interrogare oporteat. Spiritus enim sanctus amplexabitur te, & undique circumdabit te, totam **B** quæ intus, & extra muniet te.

Ideo quæ, & quod nascetur ex te sanctum uocabitur filius Dei, quod nascetur ex te sanctum per Spiritus sanctificationem, & Verbi assumptionem uocabitur filius Dei. Et ecce Elisabeth cognata tua, & ipsa concepit filium in senectute sua. Non solum in te, sed uirtutis miracula operabitur Dominus: Verum etiam in Elisabeth cognata tua. Hæc enim licet uetula sit, & sterilis tamen concepit filium in senectute sua; & iam hic mensis est sextus illi, quæ uocatur sterilis, quia non erit impossibile apud Deum omne uerbum, Quale enim illi uerbum impossibile poterit esse, qui omnia fecit in **C** Verbo?

His auditis Maria mox assensum præbuit, & præbendo in suo utero Dei filium concepit. Ubi enim protulit: Ecce ancilla Domini fiat mihi secundum uerbum tuum: statim in suo utero concepit filium Dei, & suum.

Hæc Mariæ uerba tam illa, quibus Angelo assensit: quàm illa, quibus eum interrogauit, quia duobus sequentibus libris, Deo uolente, explicare conamur, ideo à Virgine ipsa enixè precamur, ut pro sua benignitate nobis à suo, Dei quæ filio impetrare dignetur, non solum, ut conatum nostrum bene fortunet: Sed etiam ut illa, quæ super reliqua ipsius Virginis uerba, ad eius, ac sui filij laudem, & gloriam, in alijs tredecim libris dicere intendimus non tantum faustum habeant initium, sed etiam successum optatum, & euentum prosperum, ac felicem.

DE VERBIS

DOMINAE

AD ANGELVM LIBRI PRIMI,

CAP. PRIMVM.

Non quasi de verbis Angeli Maria diffidens ipsum interrogat, quomodo fiet istud? Sed solum ab eo modum quasiuit, & ordinem, quo illa, qua dicebat facienda forent.

Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? Luc. 1.

BEATISSIMAE Virginis Mariae, quae non nisi quater in omni quatuor Euangeliorum contextu locuta fuisse legitur, haec prima sunt verba, quae protulit. Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? Verba quidem pretiosa, sed non talia, quae ab hominibus considerari, & discenti prout dignum fuerit, valeant. Sunt enim tam suavia ad

gratiam, quam secunda ad sensus, & profunda ad mysteria. Vilis sane, & volatilis res hominum verba: nullius molis, nullius ponderis, nullius pretij, & nullius soliditatis, aerem verberant, vnde & verba dicuntur: & sicut folium, quod vento rapitur effluunt, & non est, qui consideret. Non sic verba Mariae non sic, quae quia tam ponderosa, & tam profunda sunt, ideo multam sacris doctoribus de se loquendi causam, multam quoque & materiam praebuerunt.

Vt igitur ab illis dicendi sumamus initium, qui haec Mariae verba explicantes, videntur sentire, ipsam uerbis Angeli non credidisse, inter eos unum imprimis enumerabimus D. Chrysostomum, qui hom. 49. in Gen. Angelum Gabrielem ad Mariam in hunc modum loquentem inducit. Ne quaeras naturae modum, & exordium quoniam supra naturam sunt, quae fiunt. Sane propter hoc erit, quoniam virum non cognoscis: nam si cognosceres virum, non fuisset habita digna, ut huic ministerio seruiret: atque ad id quod incredula es, per hoc crede. Et post multa alia: Adducit (inquit Chrysostomus de Angelo loquens) eam ad hoc, quod non

per

A per contigerat, ut mentem eius, ad credendum prouocaret.

Graecum autorem D. Chrysostomum, sequitur etiam graecus autor Euthymius super hunc locum Lucae sic inquires. Et haec itaque non credidit sicut Zacharias: non tamen incredulitatis admonita est per penam, ille siquidem multa habuit exempla susceptionis liberorum, Sarram, Rebecam, Rachel, Annam: Virgo autem nullum. Nulla enim Virgo ad illud usque tempus sine viro conceperat, & pepererat. Et quod magis est, eodem fere modo loquitur D. Augustinus lib. quaestionum noui, & veteris testamenti quaestione 51. quo loco sic dicit. Ambigenti Mariae de conceptu possibilitatem Angelus praedicat: tales sunt

Euthy.

D. August.

B supradictorum Patrum sententiae.

Verum quod ad Chrysostomum quidem attinet, & Euthymium, ipsi pie explicandi sunt. Dubitationem enim siue incredulitatem vocant prudentem interrogationem, & aliqualem fortasse moram in credendo: non tamen culpabilem, sed cordatam. Vel certe non loquuntur de dubitatione circa rem reuelatam: Sed solum circa modum, quem Virgo cupiebat ediscere, sicut ex aliorum Patrum sententijs mox patebit.

Ad locum vero Augustini, uel dicendum est librum illum non esse Augustini, cum ipse alio loco contrariam habeat opinionem a nobis statim allegandam. Vel quod uerba eius sunt explicanda eo modo, quo explicantur a D. Thoma 3. p. q. 30. ar. 4. ad 2. Vbi dicit quod D. Thom. dubitatio Virginis, magis fuit admirationis, quam incredulitatis. Nec immerito Augustini uerba ita explicanda sunt. Quis enim credit D. Augustinum in ea fuisse sententiam, ut crederet, quod Virgo electa ad generandum Dei filium, fuisse videatur incredula? Maxime cum non dicam Augustinus, sed minus sapiens aliquis optime cognoscat, quod sicut Virgini prerogatiua maior fuit reseruata, ita etiam ei maior fides debuit reseruari.

His ego adductus, adduci sane non possum, ut credam, D. Augustinum unquam habuisse opinionem, ei contrariam, quam habuit lib. 3. de cap. 2. de miraculis sacrae scripturae, quo loco ita inquit: Quibus uerbis auditis (loquitur de uerbis Angeli) orans Virgo accomodata fide, sine ullo incredulitatis, aut inobedientiae obiecto consentit. Et D. Ambrosius lib. 2. in Lucam de eadem Virgine sic ait. D. Ambr. Etenim cum dicit: Quomodo fiet istud? non de effectu dubitauit, sed qualitatem ipsius quaesuit effectus. Et paulo post clarius. Quanto temperantior, inquit, est Mariae responsio, quam uerba sacerdotis? Haec ait: Quomodo fiet istud? Ille respondet. Vnde hoc etiam Negat ille se credere, qui negat se scire: ista se facere profiteretur,

A 4 nec

nec dubitat esse faciendum, quod quomodo fieri possit, inquit. **E**

D. Bern. De hac etiam re melissius Pater D. Bernardus hom. 4. supermissis est, nobis sic scriptum reliquit. Non dubitat de facto, sed modum requirit & ordinem: nec enim querit: an fiet istud? Sed quomodo? D. Ambrosij, & D. Bernardi sententiae valde consonant ea, quae in primum caput Lucæ hunc etiam in modum tradit Venerabilis

Beda. Beda. Non ait quomodo hoc sciam? Sed quomodo fiet, inquit: ordinem videlicet, cui subdatur inquirens, non autem signum, cui credat flagitans: nec enim decebat electam generando Deo Virginē, dubiam diffidentia, sed prudentia cautam existere.

Præterea superiorum Patrum sententijs, quibus nostræ Virginis **F** fides, ab omni incredulitatis nota clarissimè liberatur merito et addendæ sunt D. Eusebij Emissemi, & sapientissimi Theophylacti snig, quorum Eusebius sermone 4. feriæ ante 4. Dominicam aduentus su per hæc eadem Mariæ verba, sic inquit. Non dubitat fieri, quod Angelus fieri promittit: interrogat tantum, quomodo fiet? Quamquamuis aliquam Virginem parituram audierat: quomodo tamen pareret, non audierat. Dicit enim Isaias: Ecce Virgo concipiet, & pariet filium, quomodo tamen pariet, non dicit. Quia igitur Virgo est, & virum non cognoscit, quomodo pariat, & virgo maneat, interrogat, quia nulli adhuc reuelatum erat. Quod vero attinet ad Theophylactum, is super hunc eundem Euangelistæ **G** locum naultò sanè dissimilius sentit, quam sensere Chrysostronus, & Euthymius. Et quod hac in re valde minor illud est, quod cum sapientissimus Theophylactus opinionum D. Chrysostroni maximus semper sectator extiterit, in hoc tamen eius opinionem minimè secutus fuit, fortè existimans: non quidem id, quod nonnulli perperam iudicant, nempe D. Chrysostronum, sua præ natura scemineis moribus infensum, non potuisse se cohibere, quin aliquid muliebri, etiam nostræ Virginis tribueret: Sed illam opinionem non fuisse D. Chrysostroni, sed alicuius potius indecti, aut hæretici, qui eius operibus eam inferuit. Præsertim cum ipse D. Chrysostr. inter cæteras Mariæ virtutes, eius etiam fidem miris vbique laudibus celebrare consueverit. Sapientissimi Theophylacti de D. Chrysostrono, ita fortè existimantis sententia, talis est.

Theophy. Non quasi discredēs dixit: Quomodo erit mihi istud? Sed ut prudens, ut intelligens, ut dicat modum inquit, non enim prius tale quidam factum est, nec posthac fiet. Ideo & ignoscit ei Angelis, & non condemnat, ut Zachariam, sed magis modum docet. Nam Zacharias meritò condemnatur, habuit enim exempla multa, quæ quidem & mul-

A. & multæ steriles pepererunt: Virgini autem nullum exemplū erat.

Taliter supracitati à nobis Patres Mariæ ad Angelum prima verba exponunt, taliter eius interrogationem ab omni incredulitate liberam omnino esse uolunt.

CAP. II.

Mariæ interrogatio Iudæorum interrogationibus quantum dissimilis. Ipsius Mariæ fides ad verba Angeli, ita in concussa permanfit, ut ex sententia Alberti, nec de facto, nec de modo Virgo dubitauerit.

B Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? Luc. 1.

R

Ostallatas Patrum sententias, quibus Mariæ ad Angelum facta interrogatio, ab omni prorsus diffidentiae suspicione liberatur: Videndum restat, quàm dissimilis in sua interrogatione Virgo fuerit incredulis Iudæis. Neque immerito hoc nobis in præsentiarum videndum est, quia licet à Iudæorum stirpe Maria originem duxerit, nullam tamen (nec minimam **C** illam quidem) ab illis incredulitatis maculam contraxit.

Increduli Iudæi quoties cum Christo loquentes, aut ipsum audientes, hac interrogatione, quomodo, utrebantur, toties suam maximam diffidentiam ostendebant, & Christi doctrinam, in malum conuertebant. Sicut **Simile.** enim mare dulces fluminum aquas in amaras statim conuertit: ita in suorum peccatorum cecitate, & amaritudine viuentes Iudæi salutiferam Christi doctrinam, in amaritudinem illicò conuertebant. Dicebat illis Christus se esse panem viuum, qui de cælo descenderat: ipsi verò murmurantes dicebant. Nonne hic est filius Ioseph, cuius nouimus patrem, & matrem? Quomodo ergo dicit hic, quia de cælo descendi? Rursus **Ioan. 6.** dicebat illis Christus: Panis quem ego dabo caro mea est pro mundi vita. Ipsi verò litigabant dicentes. Quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad **Ioan. 6.** manducandum? Denique ascēdebat Christus in templum, ibique docebat; Iudæi autem mirabantur dicentes: Quomodo hic literas scit cum non didicerit? **Ioan. 7.**

Hoc verò totum tale erat, ac si in prædictis omnibus Iudæi dicerent. Non potest omnino verum esse, quod iste de cælo descenderit: incredibile est, quod nobis carnem suam dare possit, ad manducandum: impossibile est, quod literas sciat, cum nullis in scholis fuerit versatus.

O stultos, & nimium tardos corde ad credendum Iudæos? O corda prorsus obnubilata, & omnium vitiorum sorde polluta. Sicut enim illi **Simile.** omnino stulti dicendi essent, qui solem noctu aspiciere uellent. Et sicut **etiam**

Simile. etiam cæci, meritò insensati dicerentur, si ex eo quòd solem nunquã viderunt, eum in mundo esse negarent: sic etiam omnino stolidi, & amentes dicendi sunt Iudæi, siquidem in suæ infidelitatis nocte remanentes ea, quæ Christus prædicabat cognoscere nolébant: & ex eo quòd præ infidelitate ea, quæ ab ipso Christo dicebantur, non intelligebant, ea prorsus impossibilia esse, credebant. Et sicut etiam speculum, si pollutum illud sit, nullas potest in se imaginum impressiones suscipere: ita Iudeorum corda tanta vitiorum diuersitate polluta, & carnalis sensus affectionibus obtemperata veritatem, quã Christus prædicabat, capere non valebant: Sed in sua diffidentia, ita immobilia persistebant, vt ea omnia crederent esse impossibilia, quæ à summa veritate dicebantur. Longè aliter sanè Maria se habuit, in sua interrogatione erga Angelum, quæ quidem de illis, quæ ab eo dicebantur, minimè dubitauit, sed modum, quo illa fierent, solum interrogauit. Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?

Ianf. 3. Euangelicus ille Nicodemus, cum Dominus ei diceret. Amen dico tibi, nisi quis renatus fuerit de nouo, non potest videre regnum Dei: statim in hunc modum interrogauit. Quomodo potest homo nasci cum sit tenex? Hoc autè sicut placet doctissimo Cornelio Iansenio (licet D. Chrysostronus, & Euthymius in eundem locum aliter opinentur) non ex diffidentia dixit: sed solum ex desiderio sciendi modum, quo fieri possent ea, quæ à Christo dicebantur. Eodem etiam modo, imò multò perfectiori modo, & ab omni incredulitatis suspitione magis, alieno cum Virgo beatissima ab Angèlo interrogat: Quomodo fiet istud? Non quasi diffidens interrogat, sed solù ut modum discat.

Et quorsum? Vel quomodo, de verbis Angeli Maria dubitaret, quæ in prima sua sanctificatione, ita fuit in bono cõfirmata, & tale gratiæ donum, tam singulare ipsius Dei auxilium accepit, vt nec leuissimam culpam posset committere? Non ea sanè erat nostra Virgo, sed quæ infallibilem perseuerandi donum, statim à prima sua sanctificatione acceperat, intrepide oïum vitiorum inquinamenta à se longissimè propulsabat. Quemadmodum is, qui supra excelsam petram stat, fluctus maris ridet, dum uidet ipsos in ipsam petram irruere, & prorsus in spumam solui: ita Maria Virgo sanctissima, ac purissima in firmissima gratiæ petra constituta, nullum prorsus nocuum, nec ab incredulitate, nec à uitij cæteris ferre formidabat, sed semper animo quæta, & tranquilla exiſtebat.

Adeo inconcussa: et circa verba Angeli fuit Mariæ fides, vt Albertus

Abertus magnus supermissus est cap. 259. Postquàm adduxit nonnullorum Patrum sententias, quæ ostendunt Virginem non dubitasse de facto, sed de modo, dicat, idque rationibus cõprobare omnino cõtendat, quod ipsa Virgo, nec de facto, nec de modo dubitauit. Quòd ex hoc (inquit eo in loco Albertus) quòd quæsiuit non sequatur aliqua dubitatio, nec de facto, nec de modo, patet ex hoc, quod nõ omnis quæsiitio est propter dubitationem. Dominus enim in Euangelij sæpe plura quæsiuit, & tamen de nullis vnquam dubitauit. Item Ioannes cum audisset in vinculis opera Christi, mittens duos de discipulis suis, ait illi: Tu es, qui venturus es, an alium expectamus? Quod nõ propter se, sed propter discipulos quæsiuit: similiter videtur quòd etiam beata Virgo quæsiuit non sibi, sed nobis.

Et deinde volens, idem Albertus probare, quod nec de facto, nec de modo Virgo dubitauerit: quod factum quidem sic probat. Legerat Virginem parituram, ergo sciuit per fidem, & ei modo dicitur, quod ipsa sit illa Virgo, ergo credit se Virginem parituram. Quoad modum autem sic: Ipsa credidit articulum de incarnatione: Sed de substantia ipsius articuli est credere Virginem Deum concipere, & eripere: ergo non dubitauit, vtrum manens virgo, esset conceptura, & paritura.

C His, & alijs similibus in huius rei confirmationem sic adductis, tandem concludit illo in loco Albertus, Virginem prudentissimã, & fidelissimam, nec de facto, nec de modo dubitasse, ac proinde quæsiitionem, quam fecit, non propter dubitationem fecisse, sed (sicut ille ait) propter materiæ plenioris descriptionem, propter veritatis maiorem expressionem, propter errorum dubitationem, opinionum exclusionem, & denique propter nostram ædificationem.

CAP. III.

Humilissima Virgo cum bono Angelo, superba matri Eue cum malo, quam dissimilis.

Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? Luc. 1.

Rimæ matris nostræ Eue factum, si diligenter volumus considerare, sanè reperiemus, quod superbia, per quam propriam potestatem, & excellentiam appetijt, in causa fuit, miserandæ illius iacturæ, quam fecit. Versabatur prima illa mulier

E mulier, inter illas terrestres delicias paradisi, vbi Deus eā ex Adami costa nouiter efformatam, cum ipso collocauerat. Diabolus, qui ob suæ voluntatis nequitiam è summo illo cælo proiectus erat, videns formatum hominem, in summo esse honore, sua inuidia abrosus, magna cœpit vti machinatione, non solum vt ipsum hominem, gratia Dei priuare; Sed etiam tantis bonis, per diuinam bonitatem, ipsi concessis, posset spoliare.

Inuento igitur lubrico, & tortuosis anfractibus mobili animali (de serpente loquor) eo quasi instrumento quodam accommodo, vsus est, aut quod illud operi suo congruum, per quod loqueretur, elegerit, aut quia (& hoc magis placet) cum decipere cuperet, non potuit, nisi per quod animal permissus est.

Sed siue hoc, siue illud sit, hoc tamen vnum indubitatissimum est, quod serpente vsus est diabolus, ut per illum, sup plantare posset, im primis mulierem, quæ facilius decipi poterat, vt per illam hominē, postea supplantaret. Per ipsum itaque, siue corpore, collo, & capite sursum erectum, sicut videtur innuere D. Chrysostomus hom. 17. in Gen. siue humi reptans, vt asserunt Augustinus Eugbinus, & Nicolaus de Lyra super 3. cap. Gen. Per ipsum inquam, Diabolus mulieri loquitur sic dicens. Cur præcepit vobis Deus, vt non comederetis ex omni ligno paradisi? Quasi diceret malignissimus insidiator. Quare Deus tanta vos fruitione priuauit? Cur vobis non concecessit, vt participes essetis omnium honorum, quæ sunt in paradiso? Melius sanè esset in paradiso non esse, quàm tam tuanes fructus videre, & non posse comedere. Quæ enim vtilitas esse in paradiso, & non frui his, quæ in illo sunt? Præsertim cum maiorem feratis dolorem ex eo, quod spectare vobis licet, & frui non licet. Sic malitię autor, & totius doli artifex diabolus exorsus est, vt mulierem in colloquium prouocaret.

Sed illa, quæ statim debebat illius fraudem videre, & auersari verba fallacia, & illis prorsus contraria, quæ à Deo dicta fuerant, omne mandatum, quod à Deo acceperant Diabolo detexit, & dixit: De fructu lignorum, quæ sunt in paradiso vescimur, de fructu vero ligni, quod est in medio paradisi præcepit nobis Deus, nè comederemus & nè tangeremus illud, nè fortè moriamur. Quo audito inuidissimus salutis nostræ inimicus respondit. Nequaquam morte moriemini. Sciebat enim (inquit) Deus quod in quocunque die comederetis ex eo, aperiètur oculi vestri, & eritis sicut dii sciètes bonū & malū. Vbi non solū cōtraria oīno verba dicit, his quæ Adamo à Deo facta fuerāt:

Sed

A Sed hoc non contentus apud mulierem, Deum ipsum cœpit inuasare, tanquam inuidum opificem: vt vel sic supplantata muliere posset, propositum suum implere.

Talibus verborum lænociniis à diabolo decepta mulier in tantam venit intemperantiam, vt Dei spreto mandato, statim acciperet de fructu arboris illius. & comederit, dederitq; viro suo, qui comedit. O lachrymandam mulieris imprudentiam. O inconsiderationem sine dolendam. Debebat mulier ad serpentis verba expauescere: debebat videre ea esse pernicioso veneno plena. Sed ea lætiferam esse videre noluit, poterat enim si voluisset.

B Et si verba serpentis illi placebāt ex eo, quod equalitatem cū Deo ei promittebant, saltem tanquam bene cordata, & prudens mulier poterat, non diabolum, qui prorsus ei suspectus esse debebat. Sed saltē maritum interrogare de modo, quo ad promissam sibi altitudinem posset peruenire, vt vel sic impossibilitatem promissorum deprehenderet. Si verò hoc nolebat interrogare, ad minus debebat cogitare, qualia essent demōnis verba quàm fallacia, & quàm pernicioſa. Debebat deniq; se metum in se, & hinc paruitatem suam, inde verò Dei altitudinem considerare, & sic humiliari, & non tam vana diuinitatis spe inflari.

C Verum nihil horum mulier fecit, quia tanta prudentia, & humilitas non Eux, sed Mariæ soli referuabatur. Hæc sola ad angelicæ salutationis vocem expauescit: hæc sola turbatur non ex aspectu angelico quasi insolito, iugiter enim ab Angelis visitari Virgo solebat; sed propter excellentiam diuini promissi, quod propria merita excedere videbatur. Hæc sola cogitat qualis sit Angeli illa salutatio. Hæc sola absque leuitate credit non diabolo per serpentem loquenti, vt Eua; Sed Deo ad ipsam angelum mittenti. Hæc denique sola tanquam humillima, & prudentissima nihil interim dubitans de facto solū quaerit de modo, quo facienda sint ea, quæ sibi ab angelo dicuntur. Quomodo fiet istud, quoniam vinum non cognosco?

D Verè maxima, & fructuosissima res humilitas, quæ semper multo minus sibi tribuit, quàm habet: contra veto superbia omnia sibi deberi existimat. Non terrenis Regnis, nec imperijs nouit esse contenta, sed ad cœlestia adhuc aspirans diuino honore dignam se esse iudicat. Tale quid nostra mater Eua passa esse videtur, etiam antequam à Diabolo tentaretur. Et ideo D. Augustinus lib. 11. super Gen. ad litteram cap. 3. & D. Eucherius in Gen. cap. 24. existimant Euam nullo modo fidem serpenti adhibituram, nisi antea iam inesset menti il-

lius

D. Chryf.
Aug. Eng.
Nic. Lyr.
Gen. 3.

Gen. 3.

Gen. 3.

D. August.
D. Lucas.

Hus amor quidam propria potestatis, & quædam de se superba præsumptio.

Simile.

Neque immerito, si enim Eva non esset superbiæ morbo iam infecta, nequaquam Diabolus tam facile eam decipere potuisset. Sicut enim ignis, magnæ licet sit acuitatis, tamen formam suam non introducit, nisi in materiam bene dispositam: ita Diabolus licet magnam habeat vim ad decipiendum, tamen non tam facile Euam in fraudem induceret, nisi in eius animo superbiæ fomitem inueniret, ubi ignita sua verba sic statim adheserunt. Namque Diabolo audito mulier sibi persuasit, absque vilo prorsus dubio in se omnia illa adimplenda esse, quæ diabolus promittebat. Et quid mirum si promissæ dignitatis, ac diuinitatis spe falleretur, si iam antea propter superbiam tanta secum concipiebat?

Verum quia quidquid erat, ex Deo esse mulier non agnouit, sed supra se ita se extulit, vt æqualis Deo esse vellet, ideo occultam mentis eius superbiam, per manifestam ipsius ruinam percutit Deus. Ipse namque multoties permittit eos, quos interius elatos, & superbos esse nouit, exterius in peccata ruere, vt hoc modo confusi humiliantur. Sicut enim cum seruus sordidam, & laceratam habet vestem, nec tamen curat eam lauare, aut consuere ex eo, quia suapte natura piger est, & immundus: tunc dominus permittit alteri seruo, vt maiorem illi in veste faciat maculam, aut scissuram, vt negligens, & sordidus seruus, sic tandem confusus se refarciat, & lauet: sic Deus occulte animo superbientes, in maiorem sæpe culpam permittit ruere, vt tali modo confusi, ea, quæ antea negligebant, emendent, & curent. Et in hoc sensu exponunt nonnulli illud apocalipsis. Qui in sordibus est sordescat adhuc. hoc est: Qui in minimis sordidus ea non curat, in maiora ruens, resipiscat.

Apoc. 22.

Tali modo Deus Euam superbiæ morbo laborantem curauit, vt sic disceret non quidem extollere se supra se, per superbiam: sed ponere se intra se, & infra se per humilitatem. Id, quod nos Virginem beatissimam clarissimè fecisse videmus, quæ ex vna parte singula cœlestis nuntij verba animo reuoluebat: ex alia vero in semetipsam oculos conuertebat, se discutiebat, se inspiciebat, se quærebat. Et cum propter suam humilitatem nihil tanto oraculo dignum in se inueniret, nec intra se: ideo exterius ab Angelo quærebat: Quomodo fiet istud quoniam virum non cognosco?

Hoc vero tale est, ac si diceret Virgo beatissima, simul & humilissima: Cum meritis multò maiora promittas, dic modum quo ipsa

A in me adimplenda sint. Ego enim quantum ad me attinet nihil prorsus in me inesse cerno, vnde à te tam abundè laudari, & à Deo ad tantum honorem merear assumi. Quare edisseras, precor, ò sancte Gabriel: Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?

CAP. IIII.

Dignitates, & honores Virginis exemplo quam formidandi sunt, & timendi.

B

Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? Luc. 1.

Rosundissimæ suæ humilitatis ingentem abyssum, his verbis Maria mundo declarat. Offerebat ei Angelus Dei nomine, offerebat ei honorem matris filij sui: ipsa vero (id quod summæ eius humilitati tribuendum est) quasi impossibilia esse credebat ea, quæ ab Angelo dicebantur. Non quidè ex parte Dei, quem id facere posse firmissimè Virgo credebat: sed ex parte sui, quia humillima erat, & de se suisque meritis parum confidebat. Confueuit namque humilitas, sicut semper stare sub se, ita difficile fidem accommodare ijs, quæ supra se fore censentur.

C

Si magnus aliquis Rex, mulierem aliquam, infimo loco natam, sibi in vxorem assumere volens, ad ipsam mitteret vnum ex suis, qui ei nuntiaret, ipsum Regem velle, eam in coniugem accipere, meritò talis mulier circa hoc anceps, & dubia remaneret, meritò interrogaret, quomodo id fieri posset. Non quòd crederet, Regem id facere non posse, sed quòd cum sit ita infima, & abiecta, in se nihil videret, vnde Regis vxor esse posset. Pari etiam modo, cum Deus beatissimam Virginem in matrem filij sui elegisset, misit ad eam Angelum, qui ei nuntiaret filij sui ipsam matrem mox futuram. Sed Virgo audito tali nuntio turbata est, & cum in se nihil tanto honore dignum reperisset, statim interrogauit. Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?

D

In hoc nostræ Virginis factò, illud etiam considerare nos decet: Nempè quanta discussione opus sit, in acceptandis honoribus, & dignitatibus, quæ quidem ab hominibus non minus timeri debent, quam maxima onera. Quid enim aliud sunt honores, quam onera? Significant hoc clarissimè Centurionis verba, quibus ait.

Nam

Matt. 8. Nam & ego homo sum sub potestate constitutus. Vbi non in potestate, sed sub potestate se esse dicit, ad denotandum quod sua illa potestas nihil aliud erat quam grauissimum onus, quod supra se habebat.

Et quid dico, potestatem esse onus? Verè est maxima crux. Et **Ephe. 11.** ideo Itaias de Christi loquens principatu. Et factus est, inquit, principatus super humerum eius. Quæ verba exponens glossa interlinearis, pro principatu, crucem interpretatur. Id quod magno mysterio non caret, si quidem id, quod propheta vocat principatum, hoc glossa crucem nominat, ad insinuandum, quod gloria, honor, dignitas, principatus, & huiusmodi alia, nihil aliud sunt, quàm crux, quæ hominibus super humeros imponitur.

Et ideo talia (meo quidem iudicio) non solum formidanda sunt cum habentur, aut offeruntur: sed etiam eorum sola imaginatio hominibus formidini esse debet. D. Paulus aperte docet Christum Dominum in quantum hominem, honorem, & exaltationem suam obtinuisse à Patre per passionem, & mortem crucis. Propter quod, **Philipp. 2.** inquit, & Deus exaltauit illum. Et quia Christus hanc gloriam, & exaltationem valde desiderabat, hinc erat quod mortis horam, horam suam vocabat: hinc denique erat quod Patrem sic orabat. Pater venit hora clarifica filium tuum.

Verum ex alia parte quando de morte cogitabat, per quam istam exaltationem consequi debebat, calicem illum à se transferri postulabat. Et quamuis tunc temporis ab Angelo confortabatur, tamen dicit **Luc. 22.** Euangelista, quod positus est in agonia, & quod factus est sudor eius, tanquam guttæ sanguinis decurrentis in terram. Proh Deus immortalis, quid hoc est? Gloriam, & exaltationem, quam Christus tantopere desiderabat per mortem crucis consecuturus erat: in sua erat passione à Patre clarificandus, imprimis per signa diuinitus ostensa, cuiusmodi sunt solis obscuratio, terremotus, veli templi scissio, & alia, quibus visis gentilis centurio dixit. Verè filius Dei erat iste: Denique per sui corporis gloriam, & exaltationem, quam in sua passione meruit, & præterea per notitiam totius mundi, in quam venturus erat, per gentium credulitatem: ac denique per titulum super eius caput imponendum, per quem erat nominandus; Iesus Nazarenus Rex Iudeorum.

Matt. 27. Et nihilominus cum mortis recordatur, quæ erat medium, per quod hæc omnia assequenda erant, ita timet, ut opus sit quod ab Angelo confortetur: id, quod adhuc non sufficit, sed in agonia venit,

Ioan. 19. Et nihilominus cum mortis recordatur, quæ erat medium, per quod hæc omnia assequenda erant, ita timet, ut opus sit quod ab Angelo confortetur: id, quod adhuc non sufficit, sed in agonia venit,

A & sanguinis guttas sudat, videns peruenicudum sibi esse ad illam honorem, ad illam gloriam per acerbissima tormenta, & per mortem durissimæ crucis, in qua affigendus erat.

Sed ad quid hoc? Sanè ut hominibus suo monstraret exemplo, honores, & gloriam mundi nihil aliud esse, quàm crucem: & quod illa tanquam crucem debent formidare. Hoc autem quanta ratione faciendum sit nobis etiam nostra Virgo indicauit, quæ ad tantam excellentiam, & dignitatem cum eligeretur, sic turbata remansit, ut opus foret quod ab Angelo confortaretur. Nè timeas, inquit, Maria. Quo non contenta adhuc Virgo interrogat: **B** modo fiet istud, quoniam virum non cognosco? Quasi diceret video quod nuntias, considero excellentiam dignitatis, quam promittis, & quia eam meis humeris imparè esse conspicio, cum talis sim, & abiecta, ideo turbor, ideo timeo. Sed siquidè, nè timeas, hortatis, dicas modum, quo ego ad tantum honorem sim peruentura.

Postquam autem Angelus in eam, super venturum spiritum sanctum esse respondit: tunc Virgo statim assensum præbuit, tunc oblatum honorem humiliter acceptauit, nimirum ut hoc modo ostenderet, non omnium quidem esse honores acceptare, sed illorum solum, qui à Deo vocantur. Id etiam Paulo Apostolo sic ait, **Hebr. 5.** testante, ac dicente. Nec quisquam sumit sibi honorem, sed qui vocatur à Deo tanquam Aron,

CAP. V.

Marie Virginis in seruanda Deo promissa Virginitate, constantia fuit per quam maxima.

D Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? **Luc. 1.**

Ponsæ laudes proferens sponsus, de ipsa inter cætera sic ait. Vna est columba mea, perfecta mea. Quæ verba explicans Theodoretus super canonicam, hanc ynam perfectam columbam, dicit esse Mariam, quæ puritate quidem Cherubin, & Seraphin antecellit. Ibi ergo Spiritus Sanctus ex sententia Theodoretis, iam tunc de beatissima Virgine loquens, eam non solum columbam suam perfectam appellat.

lat: Sed etiam eam vnam esse dicit. Ostendens eam ita esse vnam, **E** vt præter illam, nulla sit alia, quæ sanctos omnes longissimo intervallo antecellat.

Veruntamen licet in hoc sensu, sensu supradicto Maria vna re-
ctissime dici possit: tamen à vero (sicut ego quidem existimo) nõ
longe aberrabimus si dixerimus, quòd Spiritus Sanctus, cum de
Maria dicit: Vna est columba mea: apertissime voluit significa-
re, quòd ipsa semper fuit vna: hoc est, nunquam in diuersa muta-
ta. Sed q̄ vna, & eadem existens, in eadẽ gratia, in eadem perfe-
ctione, in eodemq; boni proposito semper stabiliter, & immutabi-
liter permanfit. An non ita Maria vna, quæ ad tantam sibi oblatã **F**
dignitatem inconcussa permanens, de promissa Deo virginitate
solum sollicita requirit: Quomodo fiet istud, quoniam virum nõ
cognosco?

Videbat fidelissima Virgo: Videbat, inquam, ex vna parte ir-
refragabile suæ mentis propositum: ex alia uero cognoscebat, Ga-
brielem talia nuntiantem, nullo modo posse mentiri. Vnde pro-
latam Angeli sententiam, & animi sui propositum, inter se oppo-
sita esse sciens, non dubietatis causa, modum, miraculi neque tanti
præfagij audire desiderans, inquit: Quomodo fiet istud, quoniam **G**
virum non cognosco? Ex quibus verbis liquidissime apparet:
quàm meritò hanc laudem, & hunc vnitatis titulum Spiritus San-
ctus soli Mariæ tribuat, cum de ipsa dicit: Vna est columba
mea.

Homini in stabilitatem, & inconstantiam considerans patien-
Iob. 14. tissimus Iob, de ipso in hunc modum dicit: fugit velut umbra, &
nunquam in eodem statu permanet: Vbi non soli, sed umbræ ho-
minem comparauit: tum quia homo amisso amore Dei calorem
cordis perdidit, & in frigore iniquitatis permansit: tum etiam,
Simile. quia sicut arboris umbra iuxta solis cursum, & elevationem ita au-
fugit ex vna parte in aliam, quòd si ad illam ingentis caloris tem-
pore sedere volueris, opus est quòd sæpe locum mutet: ita etiam **H**
homo nunquam in eodem statu permanet, sed sæpe à virtutis, ac
boni proposito ita mutatur, vt nullo modo de illo dici possit, qđ
vnus sit, sed multiplex.

Et hinc sane esse existimo, quòd hominis vultum, nunc ira-
tum, & tristem, postea uerò mansuetum, & humilem intueamur.
Hinc quòd ipsum hominem nunc de rebus diuinis, & de æternæ

uitæ

A uitæ rebus consulentem, postmodum uerò uel quæ ad auaritiam,
uel quæ ad mundi gloriam pertinent, molentem conspiciamus.
Et sic tot in misero, & mutabili homine personæ esse videntur,
quot in eo mores esse conspiciuntur.

De Camæleonte dicunt naturales, quòd ad colores, quos videt **Simile.**
facillima conuersione variatur. Quis hominem non ita affectũ
esse dicat? Nam homo in tantas quotidie formas mutatur, quot
sunt res, quarum desiderio flagrat: Stultus sicut Luna mutatur, **Eccl. 27.**
dicit scriptura. Sicut enim Luna, licet una sit per substantiæ im- **Simile.**
mutationem: tamen sicut ex ipsa constat, à semetipsa sic semper
B alia est, atque diuersa, quòd non vna sit, sed multiplex: sic mi-
ser homo, cum semper sententiam mutet, & de bono in malum,
de desiderio in desiderium, & de peccato in peccatum sepe pro-
labatur, vnus dici non potest, quia in multiplices quotidie formas
variatur.

Non talis equidem fuit Maria, sed vna, atque eadem continuò
existens, semper in eodem boni proposito stabilis permansit: hac
vna in te, sicut & in ceteris Deum vnum uerissime imitata, de
quo dicitur. Audi Israel: Dominus Deus noster, Deus vnus est; **Deut. 6.**
Quibus verbis (meo quidem iudicio) Deus non tantum vnus nu-
Cmero designatur, qui supra omnem numerum esse, credendus est:
Sed per hoc, etiam vnus dici intelligendus est, quòd nunquam à
semetipso alter efficiatur, nunquam mutetur, nunquam in aliud
vertatur. Tu autem idem ipse es: dicit de Deo regius propheta. **Psal. 101.**
Sed illud etiam in hũc sensum respicit: Ego sum Dominus Deus **Mala. 3.**
vester, & non mutor. Immutabilis igitur est Deus, & per hoc
etiam vnus dicitur, quòd non mutatur.

Ad hunc etiam modum, (sed multò differentiore modum)
imitatrix Dei Maria ab ipso Deo vna columba, & perfecta appel-
latur, quia nunquam in diuersa fuit dispersa, neque diuisa, sed in
D virtutis summa, atque in promissæ Deo uirginitatis proposito con-
sistens, ita vna, & eadem semper apparuit, quòd Angelo respon-
derit: Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?

Hanc Mariæ constantiam considerans D. Laurentius Iustinia- **Lau. Iust.**
nus sermone de annuntiatione, hunc in modum exclamat. O fi-
des inconcussa super humilitatis petram fundata. Et mellifluus
Pater D. Bernardus sermone quodam de beata Virgine super
verbis Apocalypsis non aliunde petit autoritatem, qua osten-

dat Mariæ inuiolabilem in promissa Deo virginitate cōstantiam, **E** quam ex sua hac responsione ad Angelum. Probat enim (inquit deuotissimus Bernardus) propositi inuiolabile fundamentū, quod tam constanter promittenti filium Angelo respondit: Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?

CAP. VI.

Maria Virgo primis parentibus, & malis Angelis se se valde dissimilem præbuit. Ipsa non tam bonorum operum principium:

Sed finem etiam, id, quod in nobis Deus maxime desiderat, ipsi Deo obtulit.

Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? Luc. 1.

IN omnibus, primis illis parentibus Adamo, & Euz, Maria sese valde dissimilem præbuit: tam exiguū enim fuit tēporis spatium, in quo in bono primi parentes permanserunt, ut de Adamo loquens hom. 60. in 18. cap. Mat. dicat D. Chry-

D. Chryf. sostomus, & breui tempore, nec die fortasse integra, in paradiso deliciarum viuens, vnum præceptum seruare non potuerit. Et magna autoritatis v. r. Honorius Augustudunensis lib. 5. de ætatibus mundi rem istā sub dubio minimè relinquēs, (sicut fecit D. Chry sostomus) de Adamo definiens in hūc modum exorditur. Adam primus homo ad imaginem Dei in Hebron formatus in paradiso cum Eua horis septem commoratus, ob mandati transgressionem huius mundi exilium subiit.

Iam verò de malis Angelis quid dicemus? Isti namq; non per septem horas in bono permanserunt, sed statim post primū instās suę creationis peccauerunt. Licet enim à nobis supracitatus Honorius de ipsis Angelis malis sic dicat: Sathael (ita enim appellat Enciferū) primus Archangelus signaculū similitudinis Dei creditus, plenus sapientia, & perfectus decore in delicijs cœlestis paradisi, non plenā horam māsit. Licet, inquam, Honorius sic dicat, existimetq; aliquā moram, quā dicit non plene horę fuisse, inter eorū creationē, & lapsum: & licet etiam præter Honorium, hoc alij quoq; opinentur: tñ, sicut 1. p. q. 63. ar. 6. docet D. Tho. probabilis est, & sanctorū dictis magis consonans, quod Diabolus, & Angeli eius statim post primū instans suę creationis peccauerūt.

Fuerunt

A Fuerunt in primo illo instanti Angeli omnes in gratia creati Deo, qui simul in eis, & naturam condidit, & gratiam cōtulit. Sed post primum illud instans, boni Angeli in laudem Dei sunt conuersi: mali verò in semetipsis remanentes, & per superbiam in tumescentes, in peccatum ceciderunt. O inconstantiam sanè dolendam? Vno solo instanti in gratia permanent Angeli: & per septem tantum horas, aut fortasse minus, iuxta allatas Patrum opinionones, in bono perseuerat homo. Non sic sanè Maria nō sic, quę nec ab amore Deo debito recessit, vt Angeli, nec ipsius Dei præceptum fregit vt homo. Sed quod magis est, cum nullum præceptum, sed neque consilium, neque exemplum haberet virginitatis, prima inter feminas gratissimum Deo virginitatis munus obtulit, & toto amore, totoque studio suo ad hoc solum intenta, corpus, & animam suam virginitate perpetua Deo consecrauit. Et hinc erat quod tam constanter Angelo respondebat: quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?

B Hoc vero tale erat, ac si Virgo diceret: Non diffido verbis tuis Gabriel, quem in dubium, & diuinę voluntatis fidum interpretem esse video: illud solum miror, quod dicis, me tanti filij matrem futuram. Licet enim sponso Ioseph iuncta sim, tamen ab hac cura, & cogitatione vt mater fiam, sum prorsus aliena. cum viri consuetudinem iam antea mihi penitus interdixerim. Vnde explices, precor, ò sanctę Gabriel, quomodo fiet istud, vt & ego promissam Deo virginitatem conseruem, & tuum simul nuntium, Deique decerem, de nascituro ex me, vt dicis, filio, perficiatur.

C Itaque Virgo sanctissima, quia in castimonia virginitatis, totam vitam consummare disposuerat, ideo Angelum interrogat: Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco: Quibus verbis firmissimum sui animi propositum rectissime declarauit. Cognoscebat Virgo beatissima: cognoscebat virgo fidelissima quantum Deo placeret perseuerantia in bono, & ideo in illis, quę animo secum statuerat, tam immobilis permanebat.

D In lege antiqua, Deus sibi primitias, & decimas reseruauit. Exod. 34. Primitias quidem quando dixit. Primitias frugum terrę tuę offeres, in domo Domini Dei tui. Decimas vero cum similiter dixit. Omnes decimę terrę suę de pomis arborum, siue de frugibus, Domini sunt, & illi sanctificantur: & quod attinet ad primitias: Glossa interlinearis locū Exodi sic exponit: principia omnium bonorum

Leuit. 27.

Similiter. Bonorum ascribe Deo, non tibi, hebraicam ueritatē forte secuta, **F** que ubi nos dicimus primitias frugum, habet, principium primitiuorum. Similiter etiam de decimis dicere possumus, quod ideo scriptura sacra, eas Domini esse, declarauit: quia quemadmodū boni operis principium, & inchoatio: ita eius complementum, & perfectio Deo sunt attribuenda, quia sine diuina gratia nullum **Philip. 2.** bonum opus perficitur, aut completur. Ipse enim Dominus (teste Apostolo) operatur in nobis uelle, & perficere, nec sumus sufficientes cogitare aliquid ex nobis, quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est. **2. Cor. 3.**

Quamquā aut talis sit istorum locorum sensus: tamen à uero, **F** sicut credo, non multum aberrabimus, si supracitata scripturæ loca sic exponamus, dicamusque Deum optimum maximum, ideo sibi primitias, & decimas offerri precepisse, ut ostēderet se uelle, non solum nostrorum operum principium, sed etiam finem. Nō uult Deus ut initia quedam honestæ uitæ solum auspicemus: **Simile.** sed uult ut ulterius progrediamur, uult ut ambulemus. Sicut enim nobis nihil prodest, si fata uiridantia in herbis, spem messis nobis ostendant, & postea nos sub ipso falcis tempore subita, uel aeris intemperie, uel pluuiarum inundatione decipiant. Et sicut etiā nobis nihil prodest si uinea spem omnem nobis in flore promittat, & postea uel ferarum incurso, uel uastitas grandinis spem omnem in consumationem subducatur: ita etiam nobis nihil prodest si ut Deo placeamus, sola bonorum operū initia habeamus: **G** sed opus est, ut ea ipsa bona opera ad finem debitū perducamus. Ipse enim ut nobis ostenderet hoc ita esse faciendum, ideo primitias, & decimas in lege sibi offerri precepit: per primitias quidē bonorum operum primordia: & initia: per decimas uero perseverantiam usque in finem perfectionis, uolens intelligere. Primitias ergo, & decimas Deo tunc offerimus, quando opus, quod bene semel incepimus, usque ad finem perducimus. **H**

Mat. 27. Sed heū, & iterum heū heū, miserorū mortalium incōstantia, qui tanquam arūdines uento agitate, ab incepto bono, & uirtute tam facile dimouentur. O Dei offensam non minus quā iudaicam. De Christi crucifixoribus dicit Euangelista, quod arundinem in dextera eius posuerunt, & genuflexo ante eum, illudebant ei, dicentes. Aue Rex Iudeorum. Verūm hīc honor licet esset per irrisionem Christo exhibitus, tū tam parum durauit, ut statim illam arundinem acceperint, eaque uenerandum Iesu caput percussere.

eint.

A rint. Quid quæso aliud per arundinem melius significatur, quā instabilitas, & inconstantia? Quoties ergo uoluntatem nostram Deo offerimus, & paulo post eam illi auferimus, toties uelut Iudei Christo illudimus, & arundinem in eius dextera ponimus, quam postea accipientes sanctissimum redemptoris nostri caput ipsa percutimus.

Vnde si Christum tanta iniuria afficere, nosque ipsos perdere nolumus, opus nobis est, ut non solis uirtutum principijs, & initijs cōtenti simus: sed etiam quod semper proficere studeamus in melius. Non uult enim Deus, solum uirtutis florem, & initium illi ostendamus, sed quod simul fructum faciamus. **Matth. 7.** Quæ non facit fructum bonum excidetur, & in ignem mittetur, dicebat Christus. Non dixit, quæ non facit florem, sed quæ non facit fructum. Ut ostendat quod ad effugiendum miseram illam excisionem, & in ignem missionem, non sufficit nobis quod pulchros bonorum operum flores, & principia ostēdamus, Sed opus esse quod usque in finem in ipsis bonis operibus perseueremus. Nō enim qui incēperit, sed qui perseuerauerit (sicut dicebat Christus) usque in finem, hic saluus erit. **Matth. 10.**

Quid ergo faciemus? Imitemur Virginis nostræ constantiam, quæ quia uirginitatem perpetuū se conseruaturā disposuerat, ideo Angelo constantissime respondit: Quomodo fiet istud, quoniam **C** uirum non cognosco? Quibus uerbis se perpetuū uirum non cognoscituram Virgo asseruit, licet enim de præsentī locuta fuerit, tamen id fecit more hebræorum, qui una, atque eadē uoce & præfens, & futurum tempus sæpe designant. Et ideo Petrus Galatensibus **Pet. Galat.** lib. 7. de arcanis catholicæ ueritatis cap. 14. sic inquit. Hebræa si quidem ipsa (de Maria loquitur) existens non cognosco, pro non cognoscam, dixit.

Consonat huic Petri Galatini sententiæ D. Bonauentura super **D. Bonauentura** hunc locum, qui hæc eadem Mariæ uerba futuro etiam tempore accommodat. Nec solum in Lucam in hac sententiā persistit D. Bonauentura, sed etiam de meditationibus uitæ Christi ad uirginem sanctimoniam cap. 4. D. Bonauenturæ, & Petri Galatini sententiæ non parum suffragatur Venerabilis Beda in eundē sensum uerba ista exponens: Quomodo, inquit, fieri potest, ut concipiā pariamque filium, quæ in castimonia uirginitatis uitam cōsumare disposui? **Beda.**

Nec immeritò hoc modo isti patres hunc locum sic exponunt. Namque si rem istam paulò altius velimus perscrutari, planè reperiemus, quod ab hac Patrum expositione, non procul discedit communis noster loquendi vsus, quo sæpe præsens tempus pro futuro usurpamus. Dicimus enim hoc anno Romam non vado, pro non vadam: Rem istam non facio, pro non faciam: & cum carnes non comedere, aut vitam in Religione perpetuo agere promittimus, carnes non comedo, proprium non possideo, voluntatem meam nõ facio, dicimus, quo sermone non præsens tantum tempus, sed futurum significare, intendimus.

Pari etiam modo cum purissima Virgo, dixit: Virum non cognosco. Minimè præterito, aut præsentem tantum tempori sermonem accommodavit: sed perpetuè intentionis proposito, quod quia in præteritum transitorium non erat, sed in æternum permansurum immobile, ideo ipsa Virgo præsentem tempore significantissime vult, dicens: Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?

CAP. VII.

Tardo Mariæ ad Angelum responso, in consiliandis rebus tarditas, & in consiliatis exequendis, celeritas admonetur.

Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? Luc. 1.

Cum vera pro falsis approbare non nunquam homines soleant, ideo in omnibus operibus suis magno semper consilio illis opus est, nè facili credulitate citò ad falsa prolabantur: vbi verò rebus optimè pensatis, & maturâ consideratione discussis de ipsarum veritate, aut utilitate confiterit, absque omni prorsus cunctatione debent executioni debite demandari. Docet hoc nos diuina scriptura, quæ facilem imprimis credulitatem obiurgans, de illo, qui in consulto, & absque consideratione in rebus persuadetur sic dicit: qui citò credit leuis est corde. Et deinde celebritatem in rebus consideratis commendans. In omnibus, inquit, operibus tuis esto velox. Quibus in locis apertissimè scriptura significat, in principio res esse optimè examinandas, vbi verò bene fuerint examinatæ, & ponderatæ, cum

Eccles. 19.

Eccles. 3 1.

A cum festinatione esse perficiendas. Alioquin quomodo contradictione, & repugnantia carerent loca ista? Videretur enim scriptura sibi contradicere, cum vno in loco celeritatem vituperet, & alio eam commendet. Cum igitur scriptura lenitatem in citò credendo reprehendit, apertè docet, quòd consiliari debemus morosè: & cum velocitatem in omnibus operibus commendet, planè insinuat quòd bene consiliata velociter exequi debemus.

Nautæ cum magnam aliquam navigationem facere volunt, non statim è portu soluunt: sed tempus prius benè considerant, & iterum atque iterum altos montes conscendunt, vt inde ventorum flatus speculentur, quos cum suæ navigationi prosperos esse cognoscunt, tunc vela faciunt, & se navigationi committunt. Eodem modo cum aliquod arduum negotium est à nobis peragendum, nõ illico res ipsa est executioni committenda, sed prius satis superque consideranda, & tunc cum satis à nobis fuerit considerata, tunc velociter eam exequamur, & ad hoc sanè alluisse iudico nonnullos principes, qui præter propria suæ familiæ arma, & insignia, pro peculiari suo insigni testudinem cum alis, aut velis sibi effinxerunt: Volentes vt credo, per testudinem, morositatem, tarditatemque in consulendo: per alas verò, aut vela, velocitatem in exequendo significare.

Sed ad quid multa cum vtrumque nobis Virgo suo exemplo demonstrauerit? Cum enim esset Virgo prudentissima non subito promissam sibi ab Angelo dignitatem acceptauit, sed prius demodo interrogauit; Quomodo, inquit, fiet istud quoniam virum non cognosco? Prius Maria rem ipsam tacita secum considerauit, & postquam rem optimè considerauit tunc assensum præbuit. **O** Virginis factum singulariter venerandum? **O** admirandum exemplum, quo nos ipsa Virgo hortatur, ne in actionibus nostris simus, aut nimium tardi, aut tantum celeres quòd præcipitanter curramus: sed tales quòd in consilio, & consideratione nostra tarditas, in executione verò celeritas cognoscatur.

CA-

Diaboli caput quomodo Maria contriuit ipsa nos docuit tentationum initia cogitare, & in ipsis inimicum Diabolum statim excludere, & ad aliorum auxilium confugere, quando id proprijs viribus efficere non poterimus.

Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? Luc. 1.

Diximus superiori capite in consiliandis rebus tarditatem, in exequendis verò celeritatem esse adhibendam. Verum quia aliquis fortasse credet, hoc in omnibus humanis actionibus esse obseruandum, præsentī capite admonendum esse duximus, hoc non in omnibus ita esse faciendam. Sunt enim permulta, in quibus in consulendo celeritas, in exequendo autem maxima tarditas est adhibenda: id, quod tunc est à nobis maximè obseruandum, quando cum inimico diabolo nobis agendū est. Hic enim cum sit totius doli nequissimus artifex multotiens sub amicitia, & pacis specie cruentum nobis bellum inferre parat. Piratæ, qui depredationis gratia huc atque illuc per mare discurrunt, cum nauem aliquam vident, vt eam facilius capiant, statim eius vexillum obseruāt, quo obseruato, suū vexillum in aliud simile cōmutant, nè illi, qui in nauī sunt propius accedere vercātur, quos cum iuxta se esse vident, ferreis manibus, & vncis nauim statim affigentes, eam capiunt. Pari etiam modo, diabolus cum sit multo peior, quàm omnes mūdi piratæ, & cum ardentissimo desiderio flagret depredādi hominum animas, discurret, & circuit per hoc mundi mare, circuit, inquam teste Petro Apostolo; quærens quem denoret. Et vt hoc facilius faciat suum vexillum, quod est peccatum, in vexillum Christi, quod est virtus, immutat, quādam solam virtutis speciem, ac similitudinem ostendendo, vt hoc modo non solum hominum animas depredetur, sed vt eas in profundum inferni detradat. Nè igitur nobis noceat malignissimus insidiator, sed vt confusus à nobis prorsus aufugiat, fortiter illi est in fide resistendum, cui resistite fortes in fide, dicit idem Apostolus. Vnde etiam per Iacobum sic dicitur: Resistite diabolo, & fugiat à vobis.

Sed

A Sed vt fugiat à nobis diabolus, quādo illi resistendum est? Statim in ipso suæ tentationis, & suggestionis initio. Sic enim eū non solum effugamus, sed eius caput conterimus, quod illi per Mariā conterendū esse, iam olim in ipso statim mundi principio à Deo promissum est. Ipsa conteret, inquit, caput tuum. Quæ verba exponentes multi ex sanctis Patribus, per caput Diaboli, intelligūt initium suggestionis. Ac si nihil aliud sit diaboli caput conterere, quā ei in principio-tentationis resistere. Hinc D. Gregorius lib. 20. moralium sic dicit: Caput serpentis conterere, est initia suggestionis manu sollicitæ considerationis à cordis aditu extirpare. Et **B** D. Eucherius Lib. 1. in Genesim cap. 29. dicit, quòd caput serpentis cōterimus, si eū in ipso initio malæ suggestionis excludimus. Tali modo Mariam serpentis caput contriuisse asserit mellifluus Pater D. Bernardus hom. 2. super Missus est, quo loco de Maria sic loquitur. Ipsa proculdubio caput contriuit venenatum, quæ omnimodam maligni suggestionem, tam de carnis illecebra, quàm de mentis superbia, deduxit ad nihilum. Et D. Cyprianus Lib. Testimoniorum aduersus Iudæos cap. 9. Ponam (inquit Dei nomine cum diabolo loquens) inimicitias inter te, & mulierē, quæ repudiata facilitate credēdi, non solum te nō audiat: sed ipso etiā Gabriele deferente verbum, rationē de promissionis exigat nouitate dicendo: Quomodo fiet istud quoniam virum non cognosco? Tantæ igitur Virginis exemplo diaboli caput conteramus, eiq; in principio suæ tentationis statim resistamus. Ad hoc enim prudentissima Virgo interrogauit: Quomodo fiet istud? Ad hoc de Angeli salutatione cogitauit, vt nos doceret, ita nobis esse faciendum, & multo iustius faciendum cum malo Angelo, quemadmodum ipsa fecit cum bono. Euthymius super illa Lucæ verba: Et cogitabat qualis esset illa salutio, dicit beatā Virginē cogitasse vt illa salutio esset diuina, an à demone, quæ Euthymij sentētia rationi parū satis cōgruere videtur, præsertim cū verisimilius sit, & sanctorū Patrum dictis conformius quod ipsa Virgo Gabrielē nuntium agnouerit, qui vt auctor est D. Ambrosius Lib. 2. de Virginibus, Mariā vbi reuisere solebat, inuenit. Et si hac in re ex Euāgelio etiā coniecturā facere nobis licet, Virgo nostra nō quidē ppter personā Gabrielis sibi ignotā, sed ppter salutationē eius inusitatā, cū oblatas eius laudes nō agnosceret, nō nihil turbata est. Et ideo in Euāgelio nō dicitur quòd

Simile.

1. Pet. 4.

1. Pet. 4.
Iacob. 4.

quòd

quòd turbata fuerit de visione Angeli, sed in sermone eius, propter **E** què cogitabat qualis esset illa salutatio. Perceperat enim Maria auri⁹, qd Angelus proferebat in voce, & ita corde cogitabat, quod audiendò perceperat, ad suæ humilitatis, & prudentiæ cõmendatione, & nostræ etiam vtilitatis instructionem Nam ideo de Angelica salutatione ante omnia Maria cogitabat, vt nos tentationum initia cogitemus, in ipsiq; inimicum statim excludere curemus.

Smile.

Quemadmodũ cum ciuitas aliqua sub obsidione tenetur, illi, qui intus sunt statim in portis hostes ipsos arcere parant, antequã intrent: ita etiam nos, qui continua ipsius inimici obsidione premimur, nè confusi remaneamus in ipso suæ suggestionis aditu, in **F** ipso tentationis principio, in ipsa porta illi resistere debemus. Beatus vir, qui impleuit desiderium suum ex ipsis, non confundetur, cum loqueretur inimicis suis in porta: dicebat regius propheta. Vt enim ostenderet quòd nõ sufficit in portis tantũ in inimicis loqui, nisi simul simus virtutib⁹ bene armati, vt possimus sustinere: ideo dicit, & prius dicit: Beatus vir, qui impleuit desiderium suũ ex ipsis.

Psal. 126.

Sed ex quibus? Sanè ex sagittis de quibus in antecedenti versiculo mentio fit; id, quod clare docet hebraica veritas, què pro eo, quod nos dicimus: Beatus vir, qui impleuit desiderium suum ex ipsis: sic habet. Beatitudin. s viri, qui impleuit pharetram suam ex **G** ipsis nempe sagittis. Sed quid est desiderium siue pharetram sagittis implere? Profecto cor, & animam nostram virtutibus implere, easque tanquã sagittas ibi recondere, ac reponere vt nõ confundamur cum locuti fuerimus inimicis nostris, non in penetralibus, sed in porta. Hoc est in principio illicitæ suggestionis.

Pallad.

In vita Abbatis Eliæ narrat Palladius, quòd quotidie docebat ornari virtutibus, & machinas diaboli in cogitationibus, in principio protinus propulsare, quia contrito (sicut ille dicebat) capite serpentis totum corpus est emortuum. Si verò serpentis caput in principio emortuum, & contritum non fuerit cum lubricus ille **H** sit, totus statim illabitur. Ipse enim sicut ait D. Ambrosius Lib. de Salomone cap. 3. Sensus tenuiter illabendo tentat, quos si conuicerit, medullis se hominum implicat, & immergit. Et ideo contra illum virtutum sagittis armari oportet. Talibus sagittis Maria plena erat. An non plena cui ab Angelo dicebatur: Ave gratia plena? Et quia his virtutum sagittis pharetra, siue animus Virginis plenus erat, ideo cum inimico loquens non confundi debatur. Sed cum

D. Amb.

in

A in porta: hoc est, in principio tentationis statim proffigabat, vt nos suo exemplo doceret, quòd ibi eius caput conteramus.

Quando verò propter ipsius inimici astutiam, id proprijs viribus efficere non poterimus, tunc ad alienum auxilium confugiendum est, tunc est aliorum consilium adhibendum, tunc denique querendum, Quomodo fiet istud? Sed à quibus tale est consiliũ postulandum? Sane non à quibuscunque, sed ab illis solũ, quos prudentiam suam alienã à vitijs nouerimus custodire. Quis enim in cœno fontem requirat? Quis è turbida aqua potum petat? Quis vilem causã alienę iudicet, quem uidet inutilem uitę suę? Certe **B** non est idoneus putandus, qui in alijs det consilium, qui non dat sibi. Itaque probi, & sancti uiri ad hoc negotium admittedi sunt exemplo nostrę Virginis, quę ait: Quomodo fiet istud? Non ad quemcunque, sed ad Angelum, vt hinc discamus probos uiros conuenire, quorum consilio hostis insidias deuitare possimus.

CAP. IX.

Humana Christi generationis modum intellectu satis per difficilem, & non tam sanctis, quã etiam ipsis Angelis absconditum, Maria perfectissime cognouit.

C

Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? Luc. 1.

D

fficillimam quæstionem his suis verbis Maria proponit, & talem, qualem non ita facile quispian poterit enodare. Si enim in sola humani corporis structura, non facile quis dicit, aut percipit, quomodo omnes ipsius corporis partes disponantur, quis, quæso, aut dicit, aut intelliget hoc, quod his verbis Virgo proponit, & proponedo querit: Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?

Non hic agitur de sola humani corporis structura: non interrogatur, quomodo ipsa anima humano infundatur corpori: Sed id queritur, quod multo maius facessit negotium: queritur, in quã, quomodo Dei filius ante sæcula genitus, & æterno Patri sempiterna, & consubstantiali æqualitate cœternus, humana in tempore

pore

pore sit carni veniendus. O rem ineffabilem: O mysterium indicibile? Quis ad hoc inuenietur idoneus? Generatione eius quis enarrabit? Dicebat propheta hac ipsa de re loquens.

Isa. 55.

O Hier.

Licet vero D. Hieronymus in primum cap. Mat. de sola diuinitatis generatione hæc ipsa verba exponat: tamen nonnulli sunt minimè contemnendæ autoritatis Patres, qui ea etiam ad generationem humanitatis accommodat. Inter eos vero vnum solum referemus beatissimum Papam Leonem, qui sermone tertio de Natiuitate: Non enim, inquit, ad illud tantummodo Sacramentum, quo filius Dei cõtempiternus est Patri, sed etiam ad hunc ortum, quo Verbum caro factum est, credimus pertinere, quod dictum est: generationem eius quis enarrabit?

O Leo Pa-
pa.

Tanta igitur est huius humanæ Christi generationis difficultas, quod vt eam Propheta insinualet, dixerit: generationem eius quis enarrabit? Quibus verbis haud obscure, satis ostendit Propheta quanta sit huius generationis difficultas, ad quam enarrandam asserit, neminem idoneum posse reperiri.

D. Chry.

D. Chrysostomus Hom. 2. in Symbolum Apostolorum hac de re agens in hunc modum dicit, tantæ rei ratione reddere esse omnino impossibile. Homines nati (inquit Chrysostomus) de masculo & femina si interrogentur quomodo coagulati sunt in secreto matris, quomodo ossa durata sunt, omnis cõpago membrorum, artusq; omnes ordinati sunt, in harmonia corporis disposita: quis ex inde rationem reddit? Si ergo de Natiuitate, quæ semper in isto flumio sæculi venit, & transit rationem non reddis, de singulari Natiuitate Christi rationem reddes? Et D. Petrus Chysologus Sermone 141. huius rei difficultatem etiam sub his verbis ostendit.

D. Petri
Chry.

Vnde, inquit, o homo his admonitus exemplis æstima quis sis, quantus sis, qualis sis: & tunc demum cogita vtrum possis Dominicæ Natiuitatis penetrare secretum, vtrum merearis ad illius peccatoris cubiculum peruenire, vbi tota superni Regis, tota diuinitatis requiescit magestas: vtrum debeas humanis oculis, corporeis sensibus conceptu Virginis temerarius discissor attendere: vtrum possis ipsas Dei manus operantes sibi corporis templum, intra alium genetricis audax, & curiosus arbiter intueri: conspectibus tuis, absconditum sæculis nudare mysterium, reuelare tibi, ipsis Angelis inuisibile sacramentum, & ita cœlesti fabricæ præsidere, vt deprehendas liquido tu, quomodo Deus penetrare clausæ car-

nis

Anis intrauerit: quemadmodum Sacri Corporis in illo venerabili vtero, præter Virginis conscientiam lineamenta pinxerit: quomodo præter concipientis sensum, manura sæculis ossa solidauerit: qualiter præter hominis ordinem, hominis veram produxerit formam: quemadmodum præter carnis sollicitudine, totam carnis assumpserit veritatem: qua ratione præter naturam nostræ carnis integram suscepit qualitatem: & si ad hæc tibi liber non perpauerit accessus iam Deus ex carne nunc assumere nõ potuit, quod in principio assumpsit ex limo? Immo quia totum Deo est possibile, & tibi nec ad minima quidem operum Dei possibile est peruenire, cõceptum Virginis noli discutere, sed crede. Taliter D. Petrus Chysologus huius mysterij difficultate insinuat, taliter hoc mysterium curiose inquirendum minimè esse docet. Neq; immerito, nihil enim ibi est curiose inquirendum, vbi nihil de ratione constat: sed totum consistit ex fide: vbi totum consistit de ratione Dei; & non de ratione hominis: Hominis inquam, qui huius mysterij rationem minimè reddet, quando ille, quo inter natos mulierum maior nemo surrexit se ad aperiendum tanti mysterij arcanum, sub his verbis indignum esse profitetur: Venit fortior me, post me, cuius non sum dignus pro cumbens soluere corrigiam calciamentorum eius.

C

Sed quid, inquit, huic rei, de qua agitur, cum his Ioannis verbis commune est? Multum sanè per omnem modum. Hoc verò quantum sit, aperiet nobis beatissimus Papa Gregorius Hom. 4. Dominicæ Aduentus Domini, quo loco sic dicit. Quis enim nesciat quod calciamenta ex mortuis animalibus fiunt? Incarnatus enim Dominus veniens, quasi calciatus apparuit, qui in diuinitate sua morticina nostræ corruptionis assumpsit. Vnde etiam per prophetam dicit: In Idumæam extendam calciamentum meum. Per Idumæam quippe gentilitas, per calciamentum verò assumpta mortalitas designatur. In Idumæa verò Dominus calciamentum suum se extendere asserit, quia dum per carnem gentibus innotuit, quasi calciata ad nos diuinitas venit: sed huius incarnationis mysterium humanus oculus penetrare non sufficit. Inuestigari etenim nullatenus potest quomodo summus, & viuificator spiritus intra vterum matris animatur, quomodo is, qui initium non habet etiam existit, & concipitur. Corrigia ergo calciamenti est ligatura mysterij. Ioannes itaque soluere corrigiam calciamenti eius

Mar. 1.

D. Greg.

Psa. 59.

H

eius

est non valet, quia incarnationis mysterium, neque ipse inuestigare sufficit, qui hoc per prophetiæ spiritum agnouit. Quid est ergo dicere non sum dignus soluere corrigiam calciamenti eius, nisi aperte, & humiliter suam ignorantiam profiteri? Ac si aperte dicat. Quid mirum si mihi ille prælatum est, quæ post me quidem natum considero, sed natiuitatis eius mysterium non apprehendo? Ecce Ioannes prophetiæ spiritu impletus mira scientia emicat, & tamen illud de se insinuat quod ignorat.

Sic D. Gregorius nobis aperit, neque ipsum Domini præcursorum, & Baptistam Ioannem tanti mysterij ligaturam dissoluere potuisse. Verum hoc nemini mirum esse debet, cum ipse cælestis nuntius Gabriel à nostra Virgine interrogatus de modo, quo hæc diuini Verbi incarnatio faciendæ foret, tanti, tamque arcani mysterij ligaturam, & nodum nequaquam dissoluit. Et ideo Gabriel Virgine ipsa interrogante: Quomodo fiet istud? Velut aperte profitens se omnino nescire, Virginem ad Spiritum sanctum remisit, sic dicens: Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi. Ac si diceret: Quid à me Virgo quæris quod in te mox experieris? scies, scies, & feliciter scies, attamen nõ me, sed illo doctore, quo & auctore. Ego enim solum ad hoc missus sum, vt diuinum conceptum tibi annuntialem: non vero vt modum, quo ille fieret, enarrarem, quia is nec potest doceri, nisi à donante, nec disci, nisi à suscipiente.

Hoc vero quanto consilio, quantaque ratione ductus Angelus Mariæ responderit, nemo, vt credo, est, qui non videat. Nam inter multa, & varia ipsius Virginis priuilegia, hoc vnum enumeratur à multis, & præsertim ab Alberto magno supermissus est cap. 149: quod Virgo beatissima perfectam habuit cognitionem mysterij incarnationis, & quod talem cognitionem habuerit per gratiam, & singularem experientiam.

Neque huic Mariæ cognitioni ob stare videtur allegata à nobis prophetæ Isaiæ autoritas, nempe; generationem eius quis enarrabit: Quia in illa ipsius prophetæ mens, & consilium fortassis non fuit, vt significaret, quod huius generationis enarratio omnibus esset omnino impossibilis, sed quod nullus aut rarus, eam posset enarrare. Id, quod ego propter vnum Haymonem dixerim, qui hom. 4. Dominicæ, Aduentus, ad dictam ipsius prophetæ Isaiæ questionem, nempe: generationem eius quis enarrabit? Sic respondet:

A spondet: Aut nullus, aut rarus. Et cum hoc ita sit planè non video, cui meliori iure talis cognitio deferatur, quam nostræ Virgini, cuius sanctissima anima tam singulari, & eminenti scientia fuit repleta, vt super missus est cap. 149. idem dicat Albertus, quod sicut anima Christi sciuit omnia, quæ Deus, nõ tamen est ei equalis in scientia propter modum sciendi: & quod sicut anima Christi immediatè se habuit ad Deum: ita anima ipsius Virginis ad animam Christi, & ex consequenti quod sciuit omnia, quæ anima Christi, sed imperfectiori modo.

Pro hac etiam magis confirmanda, & approbanda sententia, non parum facit mellissui Patris D. Bernardi perspicua auctoritas, quæ habetur Homel. 4. super missus est, quo loco sic inquit. Quis enim excepta fortassis illa, quæ hæc sola in se felicissime meruit experiri, intellectu capere, ratione discernere possit, qualiter splendor ille inaccessibilis virgineis se se visceribus infuderit? Et paucis interiectis: Et forte, inquit, propter hoc maxime dictum est, obumbrabit: quia res nimirum erat in sacramento, & quod sola per se trinitas in sola, & cum sola Virgine voluit operari. Soli enim datum est nosse, cui soli datum est experiri. Hoc autem quid clarius dici posset à mellissuo patre, vt perfectæ Mariæ cognitionem circa diuinum incarnationis mysterium ostenderet? Meritò sanè vir sanctissimus talibus verbis Mariam prædicat: meritò singularem eius cognitionem circa tantum mysterium extollit, cognitionem, inquam, quæ in Virgine fuit tam eximia, ut neque de facto, neque de modo dubitauerit, sicut ex Alberto magno à nobis in superioribus ostentum est.

Neque in contrarium sanè est, ipsius Virginis sub his verbis Angelo facta interrogatio: Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? tum quia dicere possumus, quod admirando potius, propter suam humilitatem, quam de facto, aut modo dubitando interrogauit: tum etiam, quia sicut loco citato iam diximus, non omnis interrogatio est propter dubitationem. Quis enim sanè mentis dicat, Christum Dominum de facto, aut modo dubitasse, quando Philippum interrogauit: Vnde emendi essent panes, vt ipsum sequentes manducarent: præsertim cum ipse Euangelista dicat: Ipse enim sciebat quid esset factururus: Pari ergo ratione cum Maria interrogauit: Quomodo fiet istud? Neque de facto, neque de modo dubitauit, sed solum ad nostram

instructionem quæ fuit, sicut iam superiori loco ostensum est, & E
in sequentibus (Deo volente) vberius ostendetur.

C A P. X.

*Maria cum esset Angelo multò superior, tamen ab eo consilium pe-
tere non dedignatur: & quare.*

Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? Luc. 1.

D. Clem.
Mar. Erem.
Beda.

Sap. 11.

Ignorantia, quam D. Clemens 2. lib. recognitionum, Demo-
nem pessimum: & Sanctus Marcus Eremita lib. de lege spi-
ritali, omnium malorum ducem esse dicit: sicut docet Ve-
nerabilis Beda sup. 2. cap. F. pistolæ ad Romanos, ex pecca-
to in hominibus causata fuit. Neque immeritò cum enim pec-
catum primi hominis causatum fuerit ex effrenato appetitu plus
sapienti, quàm oportuit sapere, iuste satis Deus hominem ipsum
puniuit, per ignorantiam eorum, quæ ipsi homini scire necessariū
erat. Sicut enim dicit scriptura: per ea per quæ quis peccat, per
hec punietur.

Ex ista ignorantia, sic per peccatum causata fit, quòd pueri,
qui ex utero prodeunt materno, statim plus ignorantes nascuntur,
quàm bruta animalia, inter quæ sunt aliqua, quæ mox nata, viden-
tur habere naturalis industriæ vsum; agnus enim statim non solū
matrem sequitur, & vbera querit: Sed etiam lupum fugit: id,
quod minime faciunt pueri, qui absque omni prorsus industria,
& scientia nascuntur.

Quamvis in statu innocentie, pueri in scientia perfecti mini-
me nascerentur, quia hoc solū fuit indiuiduale accidens primi
hominis, in quantum scilicet, ipse instituebatur, vt pater, & in-
structor totius humani generis, & ideo quantum ad hoc non ge-
nerabat filios sibi similes; sed solū quantum ad accidentia na-
turalia, vel gratuita totius nature: tamen tales pueri in illo inno-
centie statu habuissent sufficientem scientiā, ad dirigendū eos in

ope-

A operibus iustitie, in quibus homines diriguntur, & habuissent etiā
scientiam omnium illorum, quæ illos scire oporteret, secundum
tempus illud: id, quod totum in illis post peccatum, & per pec-
catum fuit impeditum. Et hinc factū est, quod ita ignorantes na-
scentur.

Verum cum hoc ita sit, & verissimum quidem sit, quòd om-
nes à natiuitate cæci, & ignorantes sumus, nihilominus tamen
erubescimus aliorum consilio nostram vincere ignorantiam.
Et cum videamus Virginem in omnibus, quæ sibi necessaria e-
rant peritissimam propter nostram instructionem, & eruditio-
nem ab Angelo, qui ea inferior existerat, inferior, inquam, non
B naturæ conditione, sed dignitate ad quam Virgo eligebatur,
consilium petere, ac petendo dicere: Quomodo fiet istud? tamen
de hoc nihil curamus, neque Virginem nostram pro nostra vili-
tate imitari procuramus.

Luc. 1.

Interrogat Virgo beatissima, quomodo fiet istud? Angelus
verò respondet: Spiritus sanctus superueniet in te. Ac si aper-
tius dicat: Cur me Virgo interrogas, quasi meum in hoc nego-
tio velis consilium petere? Non est meum tibi consilium dare,
quia ego seruus, & tu domina non solum mea, sed omnium e-
tiam Angelorum consortium, & concuium meorum. Vnde
C tibi consulere non est meum, neque est mihi concessum: Sed
excellentiore, & vni ex tribus sanctissimæ trinitatis personæ re-
seruatur. Spiritus sanctus superueniet in te. Ac si diceret An-
gelus: Iste, quem ego tibi Virgo nomino, iste cui ego huius my-
sterij operationem, non ideo tribuo, quia ipse solus sine Pa-
tre, & filio eam facturus sit, sed propter hoc, & ex hoc solū,
quia ipse est charitas, & donum Patris, & filij, quibus hec om-
nia, quæ tibi annuntio facienda sunt, iste, inquam, tibi consulat,
& non ego.

O profundissimam sanctissimæ Virginis humilitatem, An-
D gelo superior erat, & tamen ipsum interrogat. Quomodo fiet
istud? Quorum hoc? Planè ut suo Virgo hominibus monstra-
ret exemplo, inferiorum consilia non esse vsquequaque respuen-
da. Magnus ille Israeliici populi Dux, & Propheta Moyses,
licet esset Deo plenus, & cum eo facie ad faciem loqueretur: con-
siliū tamen accipiebat à Iethro cognato suo Sacerdote Ma- Exod. 17
diam, quo audito omnia (sicut ipsa ait scriptura) faciebat, quæ

ille suggererat. Non dicebat vir ille Deo valdè familiaris, non E dicebat, quomodo ab homine consilium accipiam, & ab homine gentili alieno à populo Dei? Magna profecto humilitas, sed beatissimæ Virginis multo maior, si quidem cum esset tanto excellentior Angelo effecta, quanto differentiora præ illo dona accepit, neque ob id, tamen dedignatur, ab illo quærere: quomodo fiet istud?

Ab æterno Virgo erat electa in matrem Domini, templum erat Dei vini, sacrarium Spiritus sancti, Regina cælorum, & totius mundi Domina: & tamen quasi tantarum esset oblita dignitatum, pro nostra instructione ab Angelo cupiens edoceri, dicit: F Quomodo fiet istud? Quis, quæso, iam tanto Virginis exemplo admonitus erubescat, à suis inferioribus consilium accipere? Quis iam id facere erubescat, quod Domini sui matrem, & talem matrem fecisse videt? Et quid dico Domini sui matrem? Quis iam erubescat facere id, quod suum Dominum, & Deum fecisse videt? Nam Deus cum esset hominem formaturus: faciamus, inquit, hominem ad imaginem, & similitudinem nostram. Quæ verba exponens Hugo Victorius in suis elucidatorijs annotationibus super Genesim. Nec propterea, inquit, consilium inducit, quin æque possit facere, & magna, & parua: G Sed ut dignitatem creati hominis ostenderet, & ut nos cautos reddat ne dedignemur consilium accipere, & ab æqualibus, & à minoribus, cum ipse ad Angelos, ita loquatur, quorum ministerio forsan, formatum est corpus hominis. Hæc Hugo Victorius loco citato.

Huius quoque rei gratia Christus Dominus, cum de quinque panibus, & duobus piscibus, maximam esset hominum saturaturus multitudinem, dixit ad Philippum: Vnde ememus panes, ut manducent hi? Propter hoc etiam cum turba multa esset cum eo, neque haberent quid manducarent, H conuocatis discipulis suis, ait illis: Misereor super turbam. Quæ verba exponens Haymo: Quare conuocauit, inquit, discipulos suos. Nunquid sine consilio eorum non poterat? Poterat utique, sed ideo conuocauit, ut daret exemplum Regibus, comitibus, & episcopis, & ceteris potestatibus huius sæculi, nè despiciant subiectos suos in suo consilio, quia sæpe reuelat Dñs iuniori, quod melius est. Sic Haymo, qui monachus benedictinus cum

A cum esset, vltima hæc sære sententiæ verba uidetur desumpsisse ex 3.ca. Regulæ sanctissimi Patris nostri D. Benedicti, quo loco (id quod etiam ad præsentis loci institutum non parum attinet) ipse monachorum pater, & Dux Benedictus ordinauit, quod quoties in monasterio res aliquæ graues peragenda sunt, toties Abbas congregationem conuocet: & deinde huius conuocationis rationem reddens statim subdit: Quia sæpe Dominus reuelat iuniori, quod D. Bene. melius est. Ex his omnibus optime liquet inferiorum consilia nõ esse vlllo modo despicienda.

Sed heu hominum infania, qui cum tam filij, quàm matris deberent, & maxime deberent imitari exemplum, & cum etiam legem Dei teneant, neque debeant timere superbia, sed bona cuiusque consilia libenter amplecti, cum auctoris nomine, spernunt simul & consilia, & quis dicat, aut consulat, & non quid dicatur, aut consulatur, auscultant. Hoc autem quid dici possit stultius planè non video. Sicut enim ille, qui grauisima sui laborat meritò insanus dicendus esset, si iuxta fontem positus optimam eius aquam contemneret, ex eo quia per ductilem fistulam ex plumbo, aut ex aliquo alio infimo metallo, & non ex auro confectam, emitteretur: ita etiam ille, qui bonis aliorum consilij indiget insanus profecto, & stolidus dicendus est, si illa spernat ex eo, quia non exeunt ab ore alicuius magnæ autoritatis viri. Præsertim cum omnia probare, & quod bonum est tenere debeamus, quantumuis à paruis, aut magnis illud accipiamus.

CAP. XI.

Israeliticarum mulierum procreandæ sobolis quantum Studium, & quare. Maria sola inter eas ex voto perpetuam virginitatem Deo consecrauit, & sub qua verborum forma, & quando.

D

Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? Luc. 1.

C Vm verus Messias, & vniuersalis omnium redemptor Christus, secundum carnem de populo Israelitico esset nasciturus, ideo præcis illis temporibus Israeliticæ mulieres, tantopere desiderabant maritos accipere, & filios procreare. Cum

E enim ex illo populo Messiam venturum esse expectatēt, vnaque-
 que in illo partem habere, & si non illius mater, saltem illius con-
 sanguinea esse volebat. Et hæc erat causa, ob quam vxor Hele-
 næ Anna, sicut sacra Regum historia nobis refert, tanto affectu,
 & anxietate à Domino filium postulabat, quem postea patiens
 vocauit Samuel, eo quod à Domino postulasset eum. Hinc etiã
 erat, quod filia Iephte cum pater eius eam vellet, in holocaustū
 offerre, multis diebus sibi lugendum esse ducebat, non quidem
 quod insons, & ætate florenti à patre occideretur: Sed quoniam
 absque sobole moreretur. Hoc solum mihi præsta, inquit, di-
 mitte me, ut duobus mensibus circumeam montes, & plangā vir-
 ginitatem meam, cum sodalibus meis. Ad eo in illo populo nihil
 erat, vel optabilius, vel beatius, quam liberos gignere, & pignori-
 bus abundare. Nulla illis fœminis cura seruandi pudoris, sed p-
 creandę sobolis studium erat maximum. Et in hoc tanto pere ex-
 cedebant, vt à nonnullis (etiam Hebręorum) dictum sit, (sicut re-
 fert Petrus Galatinus lib. 7. de Arcanis catholicę veritatis ca. 14.)
 quod causa quare Messias non magis accelerauit aduentus sui tē-
 pus, fuit conscientiarum virginum iudaicarum corruptio, quæ
 omnes vel per coniuges, vel per alios deflorari cupiebant.

Pet. Galat. Itaque secundum istos (sicut refert Galatinus) quare Messias
 citius non aduenit, hæc causa fuit. Verum huic etiam aliam pos-
 sumus adiungere, & dicere Dei filium, ideo tali tempore adue-
 nisse, & non ante, nec post, quia neque antea fuerat, neque postea
 futura erat, nō solum in populo Israelitico, sed neque in toto mun-
 do, mulier, quæ haberet partēs, quas mater eius habere debebat.
 Fuerunt quidem in populo illo mulieres per multę, & neminis
 celebritate, & multarum uirtutum gloria, & splendore insignes:
 Sed nulla earum Domino placuit, ut ab eo in matrem sui filij eli-
 geretur, nisi sola Maria. Et merito: sicut enim in comparatione
 Dei, nemo bonus inuenitur: ita etiam in comparatione Marię
 nulla fœminarum perfecta inuenta fuit, quantumuis uirtutibus
 eximijis comprobata. Et ideo sola Maria Virgo beatissima in ma-
 trem talis filij eligitur, quæ ad tantam corporis, animique purita-
 tem se composuit, vt totum amorem, atque studium suum ad hoc
 solum intenderet, vt corpus, & animam suam, Deo uirginitate
 perpetua consecraret.

Hanc Marię uirginitatem voto firmatã, ex eo colligunt patres,
 quod

A quod ab Angelo salutata, & annuntiatã rñdit: Quomodo fiet
 istud, quā uirum non cognosco? Hinc D. Gregorius Nissenus hæc
 Marię uerba exponens: Si Maria, inquit, libererum causa ducta
 fuisset à Ioseph quomodo parituram Angelo prænuntiatã, se rē
 nouam, & alienam audire præ se tulisset, cum ipsa quoque se ob-
 strinxisset nature lege, vt aliquā mater esset? Verum quia carnem
 Deo consecratam, tanquã sanctum aliquid oblatum minus oportet
 intactam, integramque seruari, idcirco licet, inquit, Ange-
 lus sis, licet de celo uenias, licet id, quod ostēdis naturam superet
 humanam: tamen me uirum cognoscere nefas est: quomodo si-
 ne uiro mater ero? Ioseph enim ipsum noui: sed uirum nō co-
 gnosco? En nobis Marię carnem ex voto Deo consecratã ex ipsius
 uerbis refert Gregorius oratione de humana Christi generatione.

Et ut hoc loco Augustinum, Chrysostrum, multosque alios
 patres tam gręcos quã latinos iacius præteream, id ipsum ostē-
 dit quoq; Hugo Victorinus hom. 4. de natiuitate, quo loco sic di-
 cit. Quid est, uirum non cognosco? Propositum habeo uirum nō
 cognoscere: propositum habeo uirginitatis deus usque in finem
 inuiolatum seruari: quomodo si dixerit quis: uinum non bibo,
 quia in uoto habeo uinum non bibere. Neq; ab istorum Patrum
 sententijs de Marię uirginitate Deo ex uoto consecrata, discedit
 C glossa interlinearis, quę super hæc uerba: Uirum non cognosco:
 Ecce, inquit, tangit quod ipsa uouerat castitatem.

Sciebat Virgo sanctissima, sciebat, inquam, de uoto in scriptu-
 ra consilium dari. ipsa enim scriptura dicit: Vouete & reddite
 Domino Deo uestro. Et cum consilium non detur, nisi de meliori
 bono, ideo uirginitatem, quam Deo perpetuò obseruare statue-
 rat, tanquam melius bonum, & rem magis Deo placituram, ex uo-
 to illi consecrauit. Hoc uero necessarium est, vt concedatur, tum
 quia uniuersalis Ecclesia tenet uirginem beatissimã uirginitatem
 emisisse: tum etiam quia (sicut dicit D. Augustinus lib. de sancta
 uirginitate cap. 4.) non Angelo Virgo respōderet: Quo fiet istud,
 quoniam uirum non cognosco? Nisi Deo uirginem se ante uouisset.
 Quod ergo uirginitatem Maria uouerit, de hoc nulla est diffi-
 cultas: de tempore autem quo id fecerit solum dubium est.

Circa quod duę sunt, sanctorum Patrum opiniones. Gregorius
 Nissenus sermone de Christi natiuitate, existimat ipsam uirginē
 de Patris ac matris suę licentia, huiusmodi uotum fecisse antequã

desponsaretur. Sacordotesq; de hoc certiores factos, Mariæ que-
 E
 fuisse potius suæ virginitatis custodem, quàm maritum. Hanc etiã
 D. Epiph. sententiam apud quendam modernum D. Epiphano attributam
 reperio, præsertim hæresi 78. At ego, vt verum fatear apud D. Epi-
 D. Hiero. phanium eo loco nihil tale inuenio; Sed apud D. Hieronymum,
 præsertim in tractatu de beatæ Virginis natiuitate, quæ ex hebræo
 translulit,
 Nic. Lyr. Verum Nicolaus de Lyra in primum cap. Mat. super illa uer-
 ba inuenta est in utero habens de spiritu sancto, & in primũ etiã
 caput Lucæ super hæc verba: virum non cognosco: & alij, quo-
 D. Thom. rum caput est D. Thom. 3. p. q. 28. ar. 4. tenent, quòd illa iam de-
 sponsata, cum consensu, & societate mariti votum emisisset. Et hu-
 ius rei rationem eo in loco assignat Angelicus doctor, sic dicens:
 Verum quia tempore legis oportebat generationi insistere, tam
 mulieres, quam uiros, quia secundum carnis originem cultus Dei
 propagabatur, antequam ex illo populo Christus nasceretur, ma-
 ter Dei non creditur, antequam desponsaretur Ioseph, absolute
 virginitatem uouisse.

Quamuis uero propter hanc D. Thomæ rationem, & autorita-
 tem opinio ista probabilior sit: tamen vnus non deest Laurentius
 Iustinianus, qui sermone de annuntiatione insinuat, Mariam
 duplex votum fecisse. Ibi enim ipsam Virginem cum Angelo
 loquentem introducens, sic ait. Quomodo fiet istud, vt concipiã
 in utero, & filium pariam, quoniam uirum nunquam cognoscere
 me duplici ex voto constrinxi.

Verum hæc D. Laurentij Iustiniani sententia de duplici Ma-
 riæ voto D. Thomæ autoritati nequaquam repugnat, præsertim si
 dicamus, ipsam Virginem ante desponsationem, non simplici-
 ter, & absolute, sed sub conditione si Deo placeret; desponsa-
 tam uerò, ubi iam de diuino beneplacito innotuerat, simplici-
 ter, & absolute simul cum marito, uirginitatis votum emi-
 sisse.

Si uerò in negotio isto ulterius progredi uoluerimus, ac cum
 D. Laurentio Iustiniano asserere duplex fuisse Mariæ votum, &
 post desponsationem, & ante illam, id, quod D. Thomas non
 concedit propter rationem adductam: Tunc opus est, vt dica-
 mus, quod ipsa Virgo ex speciali Spiritus sancti instinctu etiam
 ante desponsationem, simpliciter, & absolute votum emisit,
 quia

A quia Deus, qui legis autor Dominusq; existit, in amantissima sua
 supra legem operari uoluit. Sed siue hoc siue illud sit, vnum hoc
 asseuerare nobis licet, quod Maria Virgo sanctissima uirgini-
 tatem suam ex voto Deo consecrauit.

Verum quæret aliquis hoc modo. Si Maria uirginitatem uo-
 uuit, sub qua uerborum forma id fecit. Simili quæstioni ex Abdia
 respondet doctissimus Petrus Canisius de Maria Deipara lib. 2. Pet. Cani.
 cap. 4. quo loco dicit hanc Mariæ uouentis fuisse formam: Domi-
 ne offero tibi uirginitatem meam. Hæc eadem uerba, ex D. Hiero-
 nymo refert D. Bonauentura lib. 1. Pharetræ cap. 5. Hæc prima, D. Bon.

B inquit, inter feminas hoc constituit in corde suo, vt diceret Deo:
 Domine offero tibi uirginitatem meam, cum hoc à nullo homine
 nec uerbo didicisset, nec exemplo ad imitationem inuitata fuisset.

O scæminam uere gratia plenam, cui diuino munere collatum
 est, vt prima inter feminas gloriosissimum Deo uirginitatis mu-
 nus offerret, uirginitatis, inquam, quam mundus irridebat lex
 non postulabat, usus ignorabat, populus Israeliticus pro nihilo
 decebat, & corrupta illarum feminarum natura non sustinebat.
 Hæc pijsissima Virgo prima inter omnes Deo dicauit: sciebat enim
 quòd quanto sanctius eam seruaret, tanto sublimius ei, qui omniũ
 C castissimus est, appropinquaret. Quia igitur Virgo in libertate spi-
 ritus posita, & sicut dicit mellissinus Pater D. Bernardus, legis mo-
 raice decreta transcendens, illibatam Deo corporis simul, & spi-
 ritus sanctimoniam uouerat, ideo offerenti sibi Angelo Dei ma-
 tris honorem, respondit. Quomodo fiet istud, quoniam uirum
 non cognosco?

CAP. XII.

D Maria si prophetissa erat, & prophetam de uirgine paritura legerat,
 quare de re, quã sciebat Angelum interrogat. Ipsa non ea spe ui-
 uebat, vt aliquando Dei mater futura esset, sed cum nosset, uirgi-
 nem, uerum Messiam parituram, eius tempore uiuere desidera-
 bat, vt tanti filij matri posset ancillari.

Quomodo fiet istud, quoniam uirum non cognosco? Luc. 1.

Hæc Mariæ interrogatio, quam sub his uerbis Angelo factã
 uidemus, occasionem nobis præbet, vt quæramus hoc loco
 quare

quare ipsa Angelo talem faciat quæstionem. Aut enim Virgo pijs-
sima, simul & sanctissima sciebat ex propheta quod virgo esset
conceptura, simul & paritura, aut non. Et quod hoc Maria scie-
bat, videtur posse abundè probari, tum ex eo, quia ipsa fuit pro-
pheta, sicut patet ex illo Isaia: Et accessi ad prophetissam, & con-
cepit, & peperit filium: quæ verba Patres omnes de beata Virgine
intelligunt: & Glossa etiam interlinearis ea explanans, dicit: Pro-
phetissam istam fuisse illam, quæ prophetauit dicens: Magnificat
anima mea Dominum: tum etiam ex eo, quia D. Augustinus de
Tempore Sermon 9. de ipsa Virgine dicit, quod satis prophetas
intelligebat: & quod ad præsens institutum magis attinet D. Ambrosius lib. 2. in Lucam aperte docet, quod Virgo legerat verba
illa Isaia: Ecce virgo concipiet, & pariet filium.

Ex quibus colligitur, quod si Virgo prophetam legerat, sicut
inquit Ambrosius, & optimè illum intelligebat sicut dicit Augu-
stinus, quod frustra, & absque omni profus necessitate interroga-
uit de re, quam tam bene sciebat. Si verò dicatur quod Virgo for-
tasse nesciebat, quod virgo esset cõceptura, simul & paritura. Re-
spondendum est, hoc minus esse dicendum: tum propter Augu-
stinum, & Ambrosium: tum etiam quia hoc non debebat igno-
rare Virgo beatissima, cum præ ceteris maiorem à Christo gratiæ
plenitudinem obtineret, atque etiam prophetæ vsum haberet, si-
cut 3. p. q. 27. ar. 5. aperte docet D. Thomas.

Ad hæc igitur omnia respondendo dicimus, Virgine m dulcissi-
simam, & prophetissam fuisse, & Isaiam legisse, optimeque illum
intellexisse, & non solum illum, sed omnes etiam alios, & vniuer-
sam simul scripturam. Et quomodo totum non intelligeret Virgo
pudensissima, quæ se in Regis cellaria fatebatur fuisse intro-
ductam, cum dicebat: Introduxit me Rex in cellaria sua. Vbi per
Ruper. ista cellaria ad quæ Virgo à Deo fuit introducta, Tuitiensis Ab-
bas Rupertus lib. 1. super Cantica, mysteria omnia in scripturis
contenta exponit. Et quæ sunt (inquit Rupertus) illa cellaria Re-
gis Dei? Nimirum sacra mysteria, quæ cuncte cõfitebantur in scri-
pturis sanctis. Et paulo post in persona ipsius Virginis loquens,
subdit: In cellaria sua Rex non qualiscunque: sed Rex celi, & ter-
ræ me introduxit: nihil enim à me abscondit: sed omni dulcedine
tua me inebriauit, qui enim Verbum tuum, quod erat, & est in corde
suo, mihi totū infudit, quō nō etiā cum illo, mihi omnia donauit?

Ex

A Ex his omnibus manifeste apparet, quod Virgo Isaia prophe-
tiam, & omnes alias optimè intelligebat. Ad illud autem quod
inde colligitur nempe illam frustra Angelum de eo interrogasse,
quod tam optimè sciebat, respondent ex directo verba Ambrosij, qui loco à nobis citato: legerat, inquit, quia Virgo cõciperet:
non legerat, quemadmodū virgo generaret: legerat, vt dixi, ecce
virgo in vtero accipiet: quomodo autem acciperet, in Euangelio
Angelus primus est locutus. Et ibidem rursus in eundem fere mo-
dum super eadem Isaia verba. Legerat hoc Maria idè credidit
futurum: sed quomodo fieret, ante non legerat, non enim quem-
admodum fieret, vel prophetæ tanto fuerat reuelatum.

Hæc verò D. Ambrosij Sententiæ addere si voluerimus Vir-
ginem intellexisse prophetā, tam quoad factum, quàm quoad mo-
dum, quo Virgo conceptura erat, simul & paritura, nullum ex in-
de sequetur incommodum: neque colligetur ipsam Virginem fru-
stra Angelum interrogasse de re, quam sciebat, cum non propter
se, sed solum propter nostram ædificationem, & instructionem id
quæreret, sicut superius ex Magni Alberti sententiā ostēdimus.

Sed circa prædicta, illud est hoc loco maxime aduertendum,
nempe ex hoc, quod Maria Virgo erat, & Dei matrem, Virginem
futuram esse cognoscebat, minime esse colligendum, quod Maria
sanctissima in ista fide viuebat, vt ipsa esset, quæ Dei mater futu-
ra esset. Nam Virgo licet cognoscebat, & secundum prophetam
intelligebat, Dei filium ex virgine esse nasciturum, tamen cum
esset valde humilis rem altissimam de se ipsa nequaquam præ-
sumebat.

Neque quisquam moueatur ex verbis Angeli, ipsi Virgini sic
dicentis. Inuenisti gratiā apud Deum: quasi Maria hanc gratiam
inuenire laborauerit, eaque antea quæsiuerit. Absit enim vt tale
quippiam de Virgine nostra, nō dicam, credamus: sed neq; etiam
suspicemur. Non hanc gratiā Virgo quærebat; Non propter hanc
virgo esse, se cum disposuerat: non propter hoc, vt Dei mater esset,
suam virginitatem ipsi Deo consecrauerat: Non ieiunauerat;
non vigilijs, & orationibus intenta fuerat: Non denique ex voto
aliquid obtulerat, vt talem gratiam inueniret. Nulla mulier à secu-
lo præsumpsisset hoc inquirere, vt parere potuisset hominum Sal-
uatorem, quantò magis Virgo humillima. Absit, absit, vt tale
quid de Virgine nostra non solum credatur, sed neque etiam ani-
mo

mo concipiatur. Genus erat humanum, & non Virgo, quod gratiam istam quærebat, & pro illa indefinenter suspirabat.

Crediderim tamen Virginem beatissimam, in votis maximè habuisse, non vt Messia mater fieret, sed vt venturi Messia tempore viuere, & eius matri ancillari aliquando potuisset. Vnde! D. Bonau. D. Bonauentura de meditationibus vitæ Christi ad Virginem sanctimoniam cap. 3. refert nonnullas reuelationes factas cuidam ipsius Deiparæ Virginis deuotæ, quæ, sicut ipse ibidem ait, creditur fuisse sancta Elisabeth, cui beatissima Virgo reuelauit. quòd dum esset in templo, semper in noctis medio surgebat, & ante ipsius templi Altare pergebat, vbi stans septem petitiones Domino suo offerebat, inter quas hæc vna erat. Quinto petebam (sunt verba Mariæ à D. Bonauentura ibidem adducta) vt faceret me videre tempus in quo, nata esset illa beatissima Virgo, quæ debebat filium Dei parere, & vt conseruaret oculos meos, vt possem eam videre: linguam, vt possem eam laudare: manus, vt possem ei seruire: pedes, vt possem ire ad seruitium suum: genua, vt possem adorare Dei filium in gremio suo. Hunc in modum eo in loco D. Bonauentura. Nec desunt multi, & grauissimi patres qui asserunt, Mariam taliter erga virginem illam, fuisse affectam, quæ Dei filium esset conceptura, simul & paritura.

CAP. XIII.

Maria sola legis præcepta seruare non fuit contenta: sed legem ipsam transcendens sine vilo, neque præcepto, neque exemplo, aut consilio sese virginitate perpetua Deo consecrauit.

Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? Luc. 1.

EXimia profecto laude, & gloria immortalis digna Maria est, non tantum propter suam Deo dicatam ex voto (sicut diximus) virginitatem: Sed ob id etiam, quod adhuc sub lege viuens Euangelico iam spiritu plena, supra legem ita est philosophata, vt ipsius legis præcepta omnino transcenderet. Hoc autem quantum Deo placuerit, nemo, sicut credo, est, qui non uideat, cum plus Maria illi obtulerit, quam ipse ab eo postulabat,

Astulabat, ea in re (sicut & in cæteris) ipsius Dei conditionem maxime imitata, qua ipse hominibus multo maiora semper bona tribuit, quam ab eo fuerint postulata.

Regis Salomonis liberalitatem erga Reginam Saba commentans scriptura: Rex, inquit, Salomon dedit Reginæ Saba omnia, quæ voluit, & petiuit ab eo, exceptis ijs, quæ vltro obtulerat ei munere regio: Nicolaus de Lyra super hunc locum refert Rabbi Salomonis opinionem, qui dicit, quod per hæc, quæ Regina Saba petiuit notantur solutiones quæstionum, quas ipsa proposuit: id est, quod fortassis hæbraicæ veritati non est parum conforme, quæ dicit: & Rex Salomon dedit Reginæ Saba omnem voluntatē suā quam petiuit: ac si diceret satisfecit voluntati eius per solutionem quæstionum, quas proposuit. Sed alij, vt idem ibidem refert Lyra, dicunt quòd hæc, quæ Regina Saba petiuit, fuerunt quædam semina, & consimilia, quæ non habebantur in terra sua, sed in terra Israel abundabant, propter quod Regina Saba talia petiuit ab eo, rubore, quia non erant magni valoris.

Sed siue hoc, siue illud sit, hoc parum refert, & quod ad præsentis loci institutum magis attinet est, quod Rex Salomon non fuit contentus ea solum dare, quæ ab ipso petebantur, sed præter illa alia etiam multa obtulit munere regio, sicut dicit scriptura. Quis hic per Regem Salomonem, liberalissimum Deum significari non iudicet, qui non solum, quæ petimus, sed etiam alia multa, quæ humana fragilitas aut nescit, aut omnino non præsumit petere, gratuito munere donat? Existunt nobis huius rei locupletissimi testes non solum oblati Christo Paralyticus, & surdus, & mutus, sed etiam Centurio: quorum primus cum Christo offerretur pro obtinenda corporis sanitate, peccatorum etiam remissionem accepit, dicente Domino: Confide filii remittuntur tibi, peccata tua. Secundus cum Christo adduceretur illique, qui eum adducebant, Dominum deprecarentur, vt manum solum illi imponeret, multo plus accepit. Nam liberalissimus Dominus non solum illi manum imposuit, sed eum de turba seorsum apprehendens, misit digitum in auriculas eius, & expuens tetigit linguam eius, & suspiciens in cælum ingemuit. Iam vero de tertio quid dicam? Hic cum ad Christum accessisset, & pro pueri sui, qui in domo Paralyticus iacebat, & malè torquebatur, sanitate etiam deprecatur, ab ipso Domino meruit audire: Ego veniam, & curabo eum.

Quibus

Quibus verbis non solum pueri desideratam sanitatem: Sed diu-
num suum conspectum, & præsentiam etiam, Centurioni pro-
misit.

Sed hoc nemo quidem iam mirari debet, cum hæc sit, & sem-
per fuerit, in æternumque futura sit liberalissimi Dei conditio.
Cum enim sit ipse amor: cum sit ipse charitas, & liberalitas lon-
giores semper manus habere consuevit ad beneficia nobis conce-
denda, quàm nos habemus os, aut linguam ad ipsa postulanda.

Iacob. 1.

Hinc nos ut ab eo petamus Iacobus sanctus inuitans; si quis, in-
quit, vestrum indiget sapientia postulet à Deo, qui dat omnibus
affluenter. Vbi bene, affluenter, dicit Iacobus, quia ipsius Dei
dona, ut ibidem adnotauit glossa interlinearis, non sunt ad men-
suram. Et doctor gentium Paulus de Deo ipso loquens: qui po-
tens est, inquit, omnia facere super abundatè, quàm petimus, aut
intelligimus. Quibus verbis eam esse Dei naturam in beneficijs
concedendis optimè Paulus significauit, quam nostræ Virgo, tunc
est maximè imitata quando virginitatem, quam ipse minime præ-
cipiebat, ex tanto cordis affectu illi conseruare disposuit, ut Ange-
lo responderit: Quomodo fiet istud, quoniam virum non co-
gnosco?

Ephc. 3.

Tantus erat erga Deum sanctissimæ, ac liberalissimæ Virginis
amor, ut parum illi esset, ea adimplere, quæ in lege præcipiebantur,
nisi simul sponte, & ex amore virginitatis donarium Deo of-
ferret. Principum filiorum Israel ex Babilonica captiuitate reuer-
tentiam liberalitatem laudans scriptura, dicit, quod cum ingre-
derentur templum Domini, quod est in Ierusalem, sponte, hoc est,
præcepta legis transcendentis (sicut exponit Glossa interlinea-
ris) obtulerunt in domum Dei ad extruendam eam in loco suo.
Si ergo ab ipsa scriptura istorum Principum maxime laudatur
non attractus seruiliter animus, sed liberaliter & sponte deuotus,
quò munera offerbant, ut templum ibi reedificaretur, ubi antea
fuerat: quanto magis Virginis nostræ animum laudandum esse
putamus, quæ ut viui Dei templum officeretur, perpetuæ virgini-
tatis munus illi obtulit? Munus inquam, quod nulla lex, nulla
iustitia, nulla denique veteris testamenti pagina, non dico, præci-
piebat, sed neque etiam consulebat.

1. Tim. 1.

De iusto, inquit Apostolus, iusto non est lex posita. Et quare
non est posita? quia iusti, tunc probantur non esse sub lege quan-
do

A do iustitias legis non solum implere: verum etiam sic superare
contendunt, ut debitis voluntaria addant. Hinc Abraham ea, quæ
iure victoriæ sibi debebantur, ipso cuius spoglia retulerat suppli-
citer offerente, noluit accipere. Hinc David se persequentes, inter-
fectos desseuit: Hinc filij Ionadab sicut nobis exponit Glossa or-
dinaria super 35. cap. Ieremiæ, ab ipsa scriptura tãtopere laudan-
tur, quoniam offerre decimas possessionum non sunt contenti, sed
possessiones ipsas respicientes, suas animas Deo obtulerunt.

B Verum his omnibus multo excellentior Maria, quæ legis præ-
cepta obseruare nõ est contenta: sed ipsam legem transcendens il-
libatam sui corporis virginitatem Deo voluit consecrare. Et ideo
in Mariæ laudem prorumpens sponsus: Dentes tui, inquit, sicut
greges tonfarum, quæ ascendunt de lauacro omnes gemellis fæ-
tibus. Sed quid causæ est, ut Mariæ dentes, sponsus comparet gre-
gibus tonfarum ascendentibus de lauacro gemellis fætibus? Hu-
ius rei, ut ego quidem existimo, hæc causa est, quia nostra Virgo
non solum legis præcepta adimpleuit, & custodiuit: Sed etiam su-
per eam de suo, etiam addidit, legis præceptum cum consilio sibi
iam tunc optimè componens. Et hoc est bonum geminum: hæc
est fecunditas fetuum gemellorum, quam sponsus in Virgine
tantopere laudabat.

C Quemadmodum terra non solum semina, quæ illi demandantur
producit: sed præter illa, multos etiam flores germinare con-
suecit: ita virgo legis præceptis fecisse satis, non fuit contenta: sed
factis illa etiam excessit. Id quod in Virgine ex eo maxime miran-
dum est, quia ad id faciendum nullum ad huc nec præceptum,
nec exemplum, nec consilium habebat. Hinc velut stupefactus
denotissimus Pater D. Bernardus Hom. 3. super missus est: Vbi le-
geras, inquit, beata Virgo de Virginibus quia cantant canticum
nouum? quod nemo alius cantare poterat, & sequuntur agnum
quocunque ierit? Et postquam multa alia in hunc modum scisci-
tatur, subiungit: tu vero non dicam præceptum, sed neque consi-
lium, neque exemplum, nisi quod vnctio docebat te de omnibus,
& sermo Dei vnus, & efficax ante tibi factus est magister, quàm
filius, prius instruxit mentem, quàm induerit carnem: Quibus ver-
bis optimè quidem Bernardus insinuat, Mariam ipsam Dei spiritum
in plenam, tuam ipsi Virginitatem obtulisse.

Neque obstat quod huius rei nec exemplum, nec consilium
habuit.

habuit: & quod huius consilij perfectio à Christo, sicut aliqui dicunt, debuit inchoari. Quemadmodum enim gratiæ plenitudo (vt autor est D. Th. 3. p. q. 28. ar. 4.) perfectè quidem fuit in Christo, & nihilominus aliqua eius inchoatio in virgine matre præcessit: ita etiam obseruatio consiliorum, quæ per gratiam Dei fit, perfectè quidè in cepit in Christo sed aliquo modo ante fuit inchoata in Virgine. Et inde est, quod omnium prima in carne non carnaliter viuere, sed in terris angelicam ducere vitam, ita firmissimè statuit, vt ab hoc proposito neque per hoc quod viro fuit desponsata vnquam discesserit; sicut eius ad Angelum verba bene declarant. Cum enim Mariæ desponsatæ Angelus filij Dei cõceptum in eius vtero annuntiaret: ipsa firmissimè respõdit: Quomodo fiet istud quoniam virum non cognosco? Et si enim Ioseph desponsata erat, tamen coniugalis ipsi Ioseph datus consensus, sic nullo modo eius perfectionem minuit: quemadmodum neque ipsius castitatem violauit conceptus, neque virgineam integritatem abstulit partus: quia semper perpetua virgo mansit: & licet desponsaretur: tamen virginitatis propositum nunquam deseruit, aut mutauit.

C A P. XIII.

Maria que suam virginitatem Deo obtulerat, quare Ioseph fuit desponsata. Virginitas homines Angelis excellentiores facit.

Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? Luc. 1.

Quamuis sicut diximus, Maria virgo perpetuo permanere disposuerat, tamen Ioseph, ideo fuit desponsata, quia sic conueniens erat nõ solum propter Dei filium, qui ex Virgine nasciturus erat: sed etiam propter ipsam Virginem ex qua ipse nasci dignatus erat. Et quod ad filium attinet conueniens quidem fuit, vt ex Virgine desponsata nasceretur: imprimis ne ab infidelibus tanquam illegitime natus abijceretur. Deinde vt consuetio modo eius generatiõis per virum describeretur. Tertio ad tutelam pueri nati, ne diabolus contra eum vehementius nocumenta procuraret. Quarto vt à Ioseph nutrireretur, vnde eius pater dictus est, quasi nutritius. Propter matrem etiam, hoc

A hoc conueniens fuit, Primo quia per hoc reddebatur immunis à pœna, ne scilicet lapidaretur à Iudæis tanquam adultera. Secundo vt per hoc ab infamia liberaretur. tertio deniq; vt ipse Ioseph ei, sicut & puero ministraret.

Ex his, & alijs multis rationibus, quas hac ipsa de re patres adducunt, & præsertim D. Thomas 3. p. q. 29. ar. 1. manifestè perspicitur, quòd non ea intentione Maria viro nupsit, vt aliarum more sceminarum procreandis liberis operam daret. Hoc enim si ita ab ea factum esset, multum illa quidem de proposito, & virginali integritate remisisset, & animo saltem virgo non esset, si tali affectu nuptias cum viro contraxisset. Non talis igitur erat, integerrimæ Virginis animus. Sed credendum est, sicut eo in loco inquit D. Thomas, quòd ipsa ex familiari instinctu Spiritus sancti voluit desponsari confidens de diuino auxilio, quod nunquã ad carnalem copulam perueniret, quod tamen diuino commisit arbitrio, vnde in nullo detrimentum passa est virginitas: Sed corpore, & animo ita semper remansit intacta, vt verissimè de se Anlo dicere posset: Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?

Hoc verò tale erat, ac si Virgo diceret: quomodo sine viro mater ero? & si enim Ioseph sponsum noui, tamen virum nõ cognosco. Quid facis, aut quid dicis Virgo beatissima, quid dicis? Omnes virgines veteris synagogæ, quæ ante te fuerunt tanta virorum, ac liberorum dulcedine capiebantur, & tu dicis, quoniam virum non cognosco? Esto dicit Virgo: filiorum desiderio capiantur reliquæ. adhæreant aliæ viris suis, & in illis spem ponant: mihi autem adhærere Deo bonum est, & ponere in domino Deo spem Psal. 72. meam. O Virginem beatissimam. Erat Virgo singulari Dei spiritu plena. Et ideo in spiritu iam antea videbatur præuidere totum illud, quod postea D. Paulus erat dicturus nempe, quòd mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir. & quod mulier innupta, & virgo cogitat, quæ domini sunt, vt sit sancta corpore, & spiritu: quæ autem nupta est, cogitat quæ sunt mundi, quomodo placeat viro. Hæc autem & si bene fieri possunt sine culpa, plerunq; tñ rebus cœlestibus impedimèto sunt, id, quod Maria optime intelligens noluit pro sui amoris obiecto, & suarum curarum sine hominem constituere, hominem inquam, natum de muliere breui viuentem tempore, qui quasi flos egreditur, & conteritur, & fugit

& fugit velut umbra, & nunquam in eodem statu permanet: Nō E
tale ergo voluit esse sui amoris obiectum, sed deum: Hic enim
nunquam mutatur, sed semper idem ipse est. Et quod tale esset
suae mentis propositum bene Virgo declarauit cum dixit: Quo-
modo fiet istud, quoniam virum non cognosco?

Introduxerat sponsam suam deus in cellam vinariam, in eaque
tantam charitatem ordinauerat, ut uerissimè de se dicere posset:
Ego dilecto meo, & dilectus meus mihi, vnde Angelo audenter
dicit: Quomodo fiet istud, quoniam uirum non cognosco? Ac si
diceret quomodo fieri potest, ut ego tanti à te promissi filij mater
fiam? Et si enim Ioseph iuncta sum, tamen uiri consuetudinē mi- F
hi prorsus interdixi, & meam uirginitatem alteri sponso consecra-
ui, quem ita diligit anima mea, ut præter illum nihil mihi sit in cæ-
lo, neque habere uelim super terram.

Non qualiscunque erat nostræ Virginis amor, sed adeo gene-
rosus, adeo eximius, ut ad solius Verbi nuptias aspirare, cum deo
miræ societatis fœdus inire, ac suaue amoris iugum, cum ipso Re
ge Angelorum ducere auderet, cui soli castissimo amore nupsit.

D. Bern. D. Bernardus serm. 83. super cantica tractans de conformitate,
quæ inter deum, & animam ex amore generatur, dicit quod talis
conformitas maritat animam Verbo: & paulo post: Ergo, inquit, G
si perfecte diligit, nupsit: scilicet deo. Si ergo de quacunque ani-
ma dei amore capta hoc dicebat Bernardus: quid quæso, de bea-
tissima nostræ Virginis anima nobis dicendum erit, in qua conti-
nuò existerat uiuacissimum erga deum amoris incendium? Verè
tanto altius deo Maria nupsit, quanto cæteris perfectius meruit,
& ab ipso deo diligi, & ipsum diligere, cui se, & suam uirginita-
tem perpetuò consecrauit, & propter quem in populo illo Israeli-
tico contemptibilis esse, & maledictum sterilitatis incurrere non
dubitauit.

Reliquum est ergo, ut omnes, qui Christianos se esse profiten- H
tur, hanc in Virgine uirtutem imitètur: uirtutem, inquam, à deo,
à Maria, & à Sanctis omnibus maximè semper adamatam, & ab
Angelis, in ipsis etiam hominibus ualde ueneratam, sicut nobis
Apoc. 22. Ioannis Apocalypsis clarissimè ostendit: Vbi Angelus ob id for-
san ab ipso Ioanne noluit adorari, quia ipse uirgo erat: Neque ab
hoc glossa Lyrensis uidetur dissentire: licet enim ea, quæ inter-
linearis dicitur apertè ostendat, quod hoc Angelus Ioannem fa-

cere

A cere prohibuit, propter humanam naturam in Christo exaltatā:
tamen glossa Lyrensis dicit quod propter hoc Angelus renuit ac-
cipere reuerentiam, quam sibi Ioannes uolebat exhibere, quia ip-
se adhuc in terra uiuens erat maior homine, & par Angelis: quæ
quidem in Ioanne paritas ex uirginitate, ut puto, proueniebat:
quæ ex hominibus Angelos facit, & si natura dispares, gratia ta-
men pares, sed meritis forsitan ualde dissimiles.

Et quis Virgines homines, Angelis ipsis dissimiles meritis esse
non dicat: Angelis, inquam, dissimiles, quos ipsi homines non
solum multipliciori, sed nobiliori, sed utiliori, sed gloriosiori, sed
B denique laudabiliiori uirginitate antecellunt. Vnum quodq; isto-
rum uideamus. Antecellunt homines Angelos multipliciori uir-
ginitate, quia homines ipsam uirginitatem habent in carne, & spi-
ritu simul, & non in spiritu tantum ut Angeli: nobiliori quia An-
gelorum uirginitas, & castitas naturalis est, hominum uero gra-
tuita: utiliori quia hominum uirginitas est meritoria, Angelorū
uero non item, cum sit ipsis naturalis: gloriosiori quia hominum
uirginitas est cum uictoria, & Angelorum sine illa: laudabiliiori
denique quia hominum uirginitas, & castitas est uoluntaria, &
Angelorum necessaria.

C Quis ergo hanc uirtutem neruis omnibus non studeat compa-
rare? Quis tantum thesaurum non procuret possidere: hoc enim
non terrenum, sed cæleste regnum acquiritur, ubi illi, qui propter
deum uirgines, & steriles esse uoluerunt, non qualemcunque lo-
cum consequentur, sed illum, quem tantæ uirtuti ab ipso deo da-
ri æquum est. Dabo eis (dicit dominus de uirginibus, & eunu-
Ia. 56.
chis loquens) in domo mea, & in muris meis locū, & nomen me-
lius à filijs, & filiabus: hoc est, nomen melius, & excellentius il-
lis dabo, quàm si filios, & filias genuissent.

Verum quia his, quæ à nobis hæcenus dicta sunt super primis
D Mariæ uerbis huic primo libro iam tandem finis accessit, nihil re-
liquum est, nisi ut à Virgine ipsa summis precibus postulemus,
quod sicut ex toto cordis affectu desideramus, ita in reliquis, quæ
dixerimus super alijs ipsius uerbis, non solum eam, sed eius simul
filium dignè laudare ualeamus, ac in utriusq; laudibus nihil om-
nino nobis tribuamus, sed soli Patri luminum, à quo omne datum
optimum, & omne donum perfectum descendit, omnia refera-
mus. Ad sis ergo tu mihi Virgo Sanctissima, ad sis Virgo pu-
rissima

D 2 rissima

rissima, & fac, vt ego, qui ob tanta tua, tuique filij in me quotidie E collata beneficia per me minus idoneus debitor semper existo, nunc saltem per tuum auxilium idoneus solutor existam, existam, inquam, non modo erga te dominam meam dulcissimam, & aduocatam meam potentissimam; Sed etiam erga eundem vnicum filium tuum, Vnigenitum Dei Patris, Deum, & Dominum maiestatis, cum quo tu, & ipse cum eodem Patre, & Spiritu sancto viuit, & regnat per infinita seculorum secula Amen.

FINIS LIBRI PRIM.

DE VER.

DE VERBIS DOMINAE

AD ANGELVM, LIBRI SECVNDI.

CAPVT PRIMVM.

Maria erga Deum obedientia per quam maxima: Ipsius Dei amor, totam Mariam in se conuerterat.

Ecce ancilla Domini fiat mihi secundum verbum tuum. Luc. 1.

COSTQVAM Egitimus de primis illis Mariae verbis, quibus illa quidem ordinem obsequij, cui subderetur inquisiuit, non autem signum, cui crederet, flagitauit: Nunc de eius assensu tractare propositum est. Compleuerat nuntius supernus omnem legationem, Virgincm deuote salutauerat, ab ipsa procul expulerat omnem haesitationis timorem, modum declarauerat, quo possent diuina humanis, & diuinis humana coniungi, denique rationem dederat, dicens, quia non erit impossibile apud Deum omne verbum. Luc. 1.

DVnde nihil iam faciendum supererat ex parte legati, vt Verbum caro fieret. Quod solum restabat, hoc erat, vt respondens Virgo, tam altae legationi praestaret assensum, quem ipse Gabriel praestolaba ut pendens ab ore Virginis, quae tota tunc in Deum conuersa, tota nouae splendore lucis irradiata, tota insolite charitatis aestu liquefacta, tota denique sincero pie deuotionis affectu repleta humillime respondit? Ecce ancilla Domini fiat mihi secundum verbum tuum.

O verba abbreviata de nostrae Virginis cellario sub compendio eruata, quam profunda sunt, quam sancta, quam dulcia,

D 3 quam-

Simile. quàmq; diligentissimè meditanda. Nā sicut thus non redolet, nisi **E** ponatur in igne, nec virtus sinapis sentitur, nisi conteratur in lapide: sic pauca hæc nostræ Virginis verba vim, & profunditatē suam non declinabunt, nisi assidua cordis nostri meditatione tractentur. De sapiente dicit Ecclesiasticus: Sapiens in verbis producit seipsum. talis fuit Virgo sapientissima, paucis se ipsam optime manifestavit; non est in sermonis, & verborum superfluitate diffusa Virgo: Sed in verborum paucitate multas nobis, latentēque diuitias ostendit, si intenta mente omnia consideremus, & in ipsorum solū superficie persistere contenti non simus.

Simile. Sicut enim qui sensibiles Thesauros effodere conantur, non in **F** terræ superficie tantūm fodiunt, sed in profundum descendunt, & interiores terræ sinus scrutantur: sic nos non in superficie tantum manentes, multiplicem virtutum thesaurum sub breuiusculis Mariæ verbis reconditum reperiemus. Vt ergo ex eo diuitias iam extrahere incipiamus, id, quod ex tanto thesauro imprimis se se nobis offert colligendum, est summæ obedientiæ promptitudo, quam erga Deum Maria his suis verbis maxime testata est: Ecce, inquit, ancilla Domini fiat mihi secundum verbum tuum. Quod quidem perinde est, ac si apertius Virgo diceret: Ecce offero me in ancillam Domini mei, paratissimā ad omne obsequium eius. **G** Vnde O Gabriel non solum placet, sed etiam opto, ac vehementer opto, ut fiat mihi secundum verbum tuum.

Theoph. Sapientissimus Theophylactus in Lucam, hæc Mariæ verba exponens, & de ipsius Virginis obedientiæ promptitudine, sub ipsius Virginis nomine agens, sic dicit: tabula sum pictoria pingat pictor, quod voluerit: faciat Deus quod voluerit. Quibus verbis abunde satis Virginis nostræ obedientiam Theophylactus manifestauit significans, quod quemadmodum tabula parata est, ad recipiendas omnes imagines, & omnes colores, quos pictor in ea super inducere vult: ita etiam Virgo in ceterius persona ipse **H** quebatur, paratissima erat ad totum illud, quod Deus de illa facere vellet.

Tanta erat in Virgine beatissima, erga Deum flagrantissimi amoris vis, ut non pateretur, nec sineret eam sui ipsius esse, sed Dei cuius se obsequio totam comiserat: id, quod in Virgine nostra, nemo iam mirari debet. Hæc enim est diuini amoris vis, hæc natura, ut in amante, (sicut lib. de diuinis nominibus cap. 4. inquit

A inquit D. Dyonisius,) extasim faciat, hoc est, ut amantem, sic extra se rapiat, ut iam suus non sit, neq; sibi viuat: Sed illi, quem amat. **D. Dyon.** Viuo autem iam nō ego, viuunt vero in me Christus: dicebat Paulus: ac si diceret: ad alia quidem omnia mortuus sum: non sentio, non attendo, non curro: Si quæ vero sunt Christi, hæc me viuunt inueniunt, & paratum. Si Christi amor hoc efficiebat in Paulo: quid per Deum immortalem in Virgine non effecisset? in Virgine, inquam, quæ multò excellentius quam Paulus, & omnes alij sancti à terrenorum cura ita fuit separata, ut soli Dei, uoluntati se conformaret. **Galat. 2.**

B Sicut enim si alicui ex arboribus rami omnes amputentur, & **Simile.** illorum loco alij nobilioris arboris ramusculi illi arbori inserantur, arbor illa iam non producit flores, nec frondes, nec etiam fructus, nisi illius arboris, à qua ramusculi sunt assumpti: Ita etiam Virgo beatissima sic Dei obsequium in corde, & in anima sua inseruerat, ut iam diuinum illud cor, non operaretur, nisi ad solam voluntatem Dei sui, cuius obsequio tota iam iam Virgo impensa dicebat: Ecce ancilla Domini fiat mihi secundum verbum tuum.

C A P. II.

C *Mariæ obedientia cum Abrahamæ obedientia comparatur, illaque multo excellentior esse comprobatur. Ipsius Virginis obedientiæ tanta vis, ut ad eius verbum diuinum in terris statim ad fuerit Verbum.*

Ecce ancilla Domini fiat mihi secundum verbum tuum. **Luc. 1.**

D **I** NTER Sanctos illos veteris testamenti Patres, qui propter obedientiam Deo valde placuerunt, vnus inuenitur Abraham, qui temporibus suis in nullo Dei contrarius extitit voluntati. **Genes. 12.** Dicitur illi: Exi de cognatione tua, & de domo patris tui. Sine vlla hæsitacione discessit, & ante Euangelij tempus Euangelica iam mandata seruauit, qui ut placeret Deo, nec parentes, nec domum, nec patriam relinquere dubitauit. Postea præcipitur illi, ut corpori tuo, & suorum circumcisionis vulnus infligat, libens cum doloribus acquiescit. **Genes. 17.** Iubetur, ut **Genes. 21.**

filium quamuis de ancilla susceptum, sui tamen seminis cum matre eijciat, non contradicit. Postremò (& hoc multo maius est) imperatur, vt Isaac, quem in x: a scripturę testimoniū diligebat, immolandum, & occidendum Deo offerat. Tolle, inquit, filium tuū vnigenitum, quem diligis, Isaac, & vade in terram visionis, atque ibi offeres eum in holocaustum super vnum mōtium, quem monitium, quem mōnstrauero tibi. Hoc vero (sicut lib. 2. in Gen. c. 37. exponit D. Eucherius) totum illi dictum fuit, vt ex charitatis & dilectionis admonitione, & nominis recordatione tentationis pondus accumularetur, & paternus affectus torqueretur ex memoria promissionis cum ante Deus dixisset ad eum: In Isaac vocabitur tibi semen. Neq; D. Chryostomus hom. 49. in Genesim à D. Eucherio multū dissentit. Vide (inquit ibidē Chryostomus) quō per verba ista maius incendiū succendit, & fornacē amoris, quo iustus in Isaac affectus erat, violentius excitat. Et Hugo Victorinus in suis annotationibus elucidatorijs in Gen. ca. 22. Hoc Deus, inquit, intendebat, vt magis, ac magis accenderet carnalem amorem patris erga filium, vt postea preponat amorem Dei suo carnali amori, & cum vinceret gloriofior esset victoria.

Itaque ex istorum patrum sententia, tale fuit Dei consilium, quando mandauit Abrahę, vt filium suum immolaret. Sed ipse Abraham nihil eorum attendens, vbi primum hanc Dei voluntatem esse cognouit, sine vlla cunctatione vnico Dei mandato statim fuit obsecutus. Dico Abraham fuisse vnico Dei mandato obsecutum, propter hębreos, qui, sicut super eundem locum refert Nicolaus de Lyra, plura pręcepta successiue Abrahę facta fuisse contendunt, asseruntque, quod primo dixit Abrahę Deus: Tolle filium tuum: Et quod ipso Abraham respondente, paratus sum obedire: Sed cum duos filios habeam, de quonam pręceptum intelligis? Dominus secundo dixerit: De vnigenito. Et quod ipso adhuc respondente: quilibet est vnigenitus matris sue: Dominus tertio dixit: quem diligis. Et ipso adhuc respondente: Vtrumque diligo: Dominus iterum dixit: tolle Isaac. Et hoc totum, ideo factum esse contendunt hębrei, vt ex pluribus responsionibus ad obediendum Abraham haberet maiorem mercedē.

Verum quidquid dicant hębrei, tamen doctores nostri vnicum tantum pręceptum, in hoc Abrahę facto fuisse affirmant, cui ipse Abrahā obediens, & de nocte surgens tulit filium suū, & abijt

A abijt ad locum, quem Deus illi pręceperat. Magna profecto, & prompta obedientia, sed cum Marię obediētia nequaquam comparanda: tūm quia si ad personam talem obedientiam exhibentem attendimus, ipsa fuit Virgo ab æterno electa in matrem filij Dei. Vnde cum ipsa sit mater Dei, & Abraham, & reliqui omnes sancti, ipsius Dei tantum serui, id, quod sine dubio multominus est, quā esse matrem Dei, bene quidem sequitur, quod sine aliqua proportione, maior fuit obedientia Virginis matris, q̄ seruorum, sicut Abrahę, & aliorum similibus. Quemadmodum maior est obedientia, quę Regi à Regina exhibetur, quā illa, quę ei datur à suis familiaribus. ita etiam obediētia à Maria ipsi Deo exhibita maior fuit, quā omnium aliorum, tūm etiam quia licet Abrahę obedientia ex eo maxima comprobetur, quia ad Dei pręceptum, quod magnum quidem pondus in se continebat, & rem humanam naturam fere transcendentem, paratus erat absque dilatione filium immolare, quem tantopere diligebat: tamen in hoc multo superior Marię, quā ipsius Abrahę obedientia esse dignoscitur, quia ipsa, sicut æternus Pater, proprio filio suo, & tali filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum. Illum, inquam, cuius vitam Maria plus diligebat, quā Abraham diligebat, non solum filij sui vitam, sed neque etiam suam. Et quid dico suam. Plus diligebat Virgo beatissima vnigeniti filij sui vitam, quā Abraham suam propriam animam. Et tamē Virgo, vt in omnibus, & per omnia diuinę voluntati sese conformaret, tantum, tamque vnice dilectum filium pro nobis omnibus obtulit.

Verum rem istam paulo altius consideremus. Senis Abrahę animus maximē, sicut credo, torquebatur, non solum quando audiuit: tolle filium tuum, quem diligis Isaac: sed etiam quando filium ipsum volens immolare, considerabat illius pueri elegātiā externam, internamque pulchritudinem, obedientiam, gratiam, & ætatis florem: quę omnia cum pius pater cogitaret, mirum est quomodo prę angustia sentis ille spiritus profus non defecerit, qui quasi adamas, omnino manebat inuictus, & obtemperabat magno cum desiderio nutui diuino. Quis non iudicet, magna hęc fortitudinis, & obediētis fuisse insignia? At hęc omnia quid sunt, si cum Marię fortitudine, & obedientia comparentur? Ipsa enim filium obtulit speciosum forma prę filijs hominum, si de externa eius pulchritudine, & elegantiā agendum est. Si vero de interna pulchri-

E pulchritudine, loquendum nobis est: illum obtulit, in quem desiderant Angeli prospicere. Denique si de talis filij obedientia, gratia, & ætate tractandum est: filium Maria obtulit, sibi, & Ioseph suo castissimo sponso obedientia subditum: Et erat subditus illis: dicit de illo Euangelista: filium obtulit gratia, & gloria refertum, & non qualicumque gratia, aut gloria, sed tali gratia, & tali gloria, qualis dicebat talis, ac tanti patris filium, ipso Ioanne de eo sic attestante, ac dicente: Vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti à patre, plenum gratiæ, & veritatis: Denique Maria filium obtulit ætate nec puerum, nec senem, sed iuuenem, iuuenem, inquam, in statu ultimæ perfectionis existentem, qui est in iuuenili ætate. **F**

In hac ætate iuuenili existentem filium Maria obtulit, annos, iuxta veriore opinionem, agentem triginta tres, & nonnullos menses anni trigesimali quarti. Licet enim nonnulli, falso tamen, audent, Christum Dominum passum fuisse ætatis suæ anno quadragesimo sexto, in hoc solum se fundantes, quod templum, quod figura fuit corporis Christi, quadraginta sex annis fuerit reedificatum: Et licet etiam alij opinentur, quod ipse Christus passus sit ætati quinquaginta annorum vicinus, propter illa verba iudeorum, quibus ipsi dixerunt: Quinquaginta annos non dum habes, & Abraham vidisti? Ad quam opinionem magis comprobendam adducunt **G** auctoritatem D. Irenej lib. 2. aduersus hæreses sic d. centis. Quæ autem triginta annorum ætas primæ indolis est iuuenis, & extenditur vsque ad quadragesimum annum, omnis quilibet conturbatur, à quadragesimo, aut quinquagesimo anno declinat iam in ætatem seniore, quam habens Dominus noster docebat: Licet, inquam nonnulli hæc dicant: tamen nec opiniones istæ veræ sunt, nec allegata autoritas est ipsius Irenej, sed potius alicuius falsificatoris operum Irenej. Idque ita esse ex eo maxime constat quia ipse Ireneus eodem loco multa adducens, quæ huic opinioni aperte contradicunt, inter alia sic dicit: complens trigessimum annum **H** (de Christo loquitur) passus est, adhuc iuuenis existens, & qui nec dum prouectiorem haberet ætatem.

Præterea licet etiam alij, in quorum numero sunt multi, & grauissimi patres, dicant, quod Dominus passus est finiens annum trigessimum, secundum, & iam intrans aliquos menses anni trigesimali tertij: tamen sicut colligitur ex D. Chryostomo, Euthymio, & alijs Græcis, & inter Latinos, ex D. Bernardo, Venerabili Beda,

D. Ghry.
Euthy.
D. Bern.
Ven. Beda.

&

A & Nicolao de Lira, verior opinio est, quod Dominus passus sit Nic. Lyr. annum agens trigessimum tertium, & non nullos menses anni trigesimali quarti, quæ ætas florentissima est, & perfectissima. Et in huius rei signum omnes, iuxta sententiam D. Pauli in iuuenili ætate Eph. 4. resurgent, in qua Christus resurrexit: ipso Paulo sic attestante, ac dicente: Donec occurramus omnes in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi. Quæ verba ex sententia D. Aug. D. Aug. lib. 22. de ciuitate Dei cap. 15. de resurrectione corporum intelligenda sunt: quia (sicut diximus) in ea ætate iuuenili, in qua Christus resurrexit, habet natura humana perfectissimum statum.

B Ex his ergo liquet, Mariam filium suum in florentissima ætate obtulisse, filium, inquam, non mortis debitorem sicut Isaac, sed eum, qui inter mortuos erat liber: vnde non necessitate, sed sola charitate mortem sustinuit. Hunc filium, & talem filium Maria offerens tanto cordis dolore præmebatur, vt mirandum profusum sit, quomodo præ illius doloris acerbitate sancta illa anima è corpore non auolarit. Non erat Mariæ dolor, sicut dolor Abraham, sed eum longissimè superabat, quia Abraham dolor quædo filium suum volebat immolare, causabatur solum à natura, & amore naturali: sed Mariæ dolor non solum causabatur, à natura, & amore naturali: sed etiam à gratia, & dilectione gratuita, quæ in proportionabiliter perfectior, & fortior est ipsa natura. Et ideo clarissimè patet, quod in infinitum erat maior dolor beatissimæ Virginis in morte filij sui, quàm dolor Abraham, & aliorum. Si enim dolor ex amore causatur, & illud, quod cum maiori amore possedetur, cum maiori etiam dolore amittitur bene sequitur, quod in Virgine beatissima, fuit quidem improporcionabilis dolor, in qua erat improporcionabiliter maior amor erga filium, quem ipsa ex diuina voluntate offerebat.

D Sed rogabis, quando Virgo filium morti obtulit? Ad hoc dico, quod in preparatione animi, tunc illum obtulit, quando angelice legationi assentiens, Angelo, imo & per Angelum Domino respondit: Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum. **LUC. 1.** Et in effectu quando filium videbat crucifigi. Hoc autem vt rectius intelligatur, aduertendum est, Virginem beatissimam multis modis cognouisse mortem filij sui, etiam antequàm illa eueniret. Imprimis quia sicut super missus est cap. 49. dicit magnus Albertus, ipsa per reuelationem, & in speculo scripturarum, **Alb. mag. habuit**

habuit perfectissimam cognitionem omnium, circa se futurorum. **E**
D. Thom. Deinde quia sicut 3. p. q. 27. inquit D. Thomas, Maria excellenter accepit donum sapientiæ, & gratiam virtutum, atque etiã gratiam prophetiæ, secundum quam debebat cognoscere omnia, quæ à prophetis de morte Melsiæ, totius mundi veri Redemptoris, dicebantur.

Cum ergo Maria, ex parte Dei assumpta fuerit, in matrem, talis Melsiæ, & talis Redemptoris, & ex parte sua, in hoc Virgo expresse consenserit, cum dixit: Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum. Bene sequitur, quod iam tunc, diuino beneplacito, se se totam committebat, & filium in suo utero generandum, pro omnium salute, morti offerrebat. Vnde & dicebat: Ecce ancilla Domini fiat mihi secundum verbum tuum. Ac si diceret. scio, & optime scio ò Gabriel, hunc altissimi filium, quem ex me carnem assumpturum esse dicis, morte turpissima esse condemnandum, & ideo mei ipsius animam, iam nunc acutissimus doloris gladius, incipit pertransire: Verumtamen, quia talis est voluntas Domini, qui te misit: Ecce esus ancilla, & omni optimo iure ancilla, ideo fiat mihi secundum verbum tuum. O Virginis obedientia admiranda: O verba potentissima, quibus cælum, & terra coniuncta sunt.

Merito sanè mirari, & maximè mirari poterant, prisci illi veteris testamenti patres, quãdo in scriptura legebant, quòd ad vnus Iosue Deo obedientis, & cum ipso Deo loquentis, imperium; sol in medio cœli per spatium vnus diei immobilis stetit, & quòd hominis voci, Dominus obediuit. Merito (vt dicimus) mirari poterant patres, hæc omnia ad vnus hominis vocem facta fuisse. Sed nos quomodo hæc iam mirabimur, qui ad vnus mulieris obedientis vocem scimus verum iustitiæ tolem, nõ iam in medio cœli immotum stetit, sed de cœlo ad terras descendisse, & in ipsius Virginis utero, non per vnus tantum diei spatium, sed per nouè continuos menses quiescisse. Magnum fuit, (non dubitamus) quod **H**
Iosue. 10. voci hominis, tunc Deus obedierit, vel potius condescenderit (si proprie loquendum est) effeceritque vt sol non festinaret occumbere, vt interim Iosue posset se de suis inimicis vlcisci. Sed multo equidem maius fuit, quòd ad obedientis Mariæ verbum, diuinum in terris statim adfuerit Verbum: & quòd ipsius Mariæ voci, Deus sic obtemperauerit, vt sine vlla mora, filiũ suum in mundum

A dum miserit. Est enim firmissimè tenendum, atque in dubia fide credendum, quòd post Virginis datum assensum, post prolatum dulcissimum verbum, statim cooperante spiritu sancto in eius sanctissimo utero Dei filius conceptus est. O egregia permutatio: respondit Virgo verbum, & illico cõcepit Verbum, protulit suum, & concepit diuinum: Deniq; emisit verbum transitorium, & amplexata est Verbum sempiternum.

C A P. III.

B *Mariæ humilitas quanta: ipsa Virgo sua humilitate non solum multa mirabilia fuit operata, sed etiam ipsius Dei filium de cælo euocauit, & in mundum adduxit.*

Ecce ancilla Domini fiat mihi secundum verbum tuum. Luc. 1.

C *Postquam duobus superioribus capitibus de eximia, & nunquam satis laudanda Mariæ obedientia pertractauimus, nunc restat, vt de profundissima erit humilitate videamus, quam ijs suis verbis aperte nobis Virgo demonstrauit, in quibus illud imprimis maximè adnotandum esse ducimus, quòd neque propter humilitatem, obedientiæ, neque propter obedientiam, humilitatis censuram Maria præternuit: sed vtriusque virtutis constituta in medio, demisso respõdit eloquio: Ecce ancilla Domini fiat mihi secundum verbum tuum.*

Vbi non solum vt obedientissima, Maria Deo sese offert, sed etiam tanquam humillima, se subijcit, & prosternit altissimo; non matrem, non filiam, non sponsam, non facturam, sed solum domini se fatetur ancillam. Ecce ancilla domini. O mira, & profunda humilitas. Ecce Mariam Angelus alloquitur: Ecce Maria ab Angelo gratia plena vocatur: ecce Mariæ superuëtio Spiritus sancti promittitur: Ecce Maria in matrem domini assumitur: ecce Maria omnibus iam creaturis anteponitur, ecce iam cœli, & terræ Domina Maria efficitur, & tamen pro his omnibus non extollitur, sed mira humilitate deprimitur, & depressa dicit: Ecce ancilla domini, fiat mihi secundum verbum tuum.

De Rege Dauid narrat scriptura, q̄ cum audisset mortuũ esse

E Nabal, misit seruos suos ad Abigail, qui ei nuntiarent, ipsum Dauid velle, eam sibi in vxorem accipere. Vbi hoc Abigail sic fuit nuntiatur, refert scriptura, quod consurgens adorauit prona in terram, & dixit: ecce famula tua, sit in ancillam, vt lauet pedes seruorum Domini mei. Vere magna huius mulieris humilitas, quæ quando in reginam eligebatur, tunc prona in terram adorabat, & se in Regis ancillam, ad lauandos pedes seruorum suorum offerebat: Verumtamen non vterius in humilitate processit, quæ illud, quod ore expressit, opere non perfecit. Sola Maria est, quæ non solum domini ancillam se proficitur, sed etiam seruorum domini ancilla, quodammodo esse dignatur. Ipsa namq; est vera illa Abigail, per quam quasi tot serui Domini loti sunt, quot fideles eius suffragijs à peccatis mundati sunt, ipsa est, quæ quasi tot seruorum domini pedibus, aquam exhibuit, quot pœnitentibus lachrymas compunctionis obtinuit. Ipsa denique est, quæ non in terram prona, tantummodo adorauit, sed mente, & corpore terra postrata humillime respondit: Ecce ancilla Domini fiat mihi secundum verbum tuum.

F **G** **Eccle. 25.** De oratione humilis tractans scriptura: Oratio, inquit, humiliantis se, nubes penetrabit, & donec propinquet, non consolabitur, & non discedet, donec altissimus aspiciat: si ille qui se humiliat sua oratione hoc agit, si illa nubes penetrat, si non consolatur, donec propinquet ad Deum, consequendo effectum, si non discedit, nec desistit ab oratione, donec altissimus aspiciat illum oculis suæ misericordiæ, & concedat, quod petit, quid non ageret omnium humilium humillima Maria, quid non ageret sua oratione, & oratione, qua dixit: Ecce ancilla domini fiat mihi secundum verbum tuum? Vere mirabilia operata est sua oratione, & sua humilitate Maria, quæ in profundo humilitatis demersa, Dei filium è sinu Patris extraxit, eumque ad terras adduxit.

H Quando aliquis est in profundo antro, aut puteo constitutus, etiam in meridie, stellas in ipso cœlo clarissimè videt, quas quidè minimè videret, si esset super ipsum antrum, aut puteum collocatus. Verum hoc neminem iam in admirationem ducat, si quidem Maria tantum ad humilitatis profunda descendit, vt non iam stellas fixas, & immobiles in cœlo conspexerit, sed summum cœlorum penetraverit, indeque Dei filium ad terras euocauerit. Nam quemadmodum excelsus dominus è cœlo humilem in terra respexit

A spexit Mariam: ita etiam ipsa de terra altissimum in cœlo respexit dominum, ipsumque in suum vterum deduxit. Sicut Aquila, quæ ab acumine oculorum sic dicitur, suo volatu nubes penetrat, & irreuerberato oculo, ac visu solem intuetur; sic Virgo beatissima, huius suæ humilis orationis volatu, nubes trāscendens, summum cœlorum penetravit, vbi intima cordis Dei, (sicut supermissus est cap. 193. affirmat Albertus magnus) penetravit, & de intimis misericordiæ suæ visceribus, filium de intimo cordis Patris extraxit.

CAP. IIII.

B *Dei filius vt in mundum veniret, nihil aliud ab ipso mundi principio videbatur expectare, quàm illud instans in quo Virgo se humiliare debebat.*

Ecce ancilla Domini fiat mihi secundum verbum tuum. Lec. 1.

C **D** **Luc. 1.** **Iob. 26.** Ongissimum esset recensere, quot fuerint mulieres, non solum aliarum virtutum gloria, sed etiam humilitatis splendore insignes; sed earum nulla extitit, quæ Deo ita placeret, vt in matrem filij sui eligeretur, nisi sola Maria, cuius humilitatem, vbi primum dominus respexit, statim nostræ redemptionis opus incepit. Ab eo tempore, quo Deus humanum genus redimere statuit, vsque ad Mariam, videbatur quod nihil aliud Deus ipse expectabat, nisi solum illud instans, in quo ipsa esset responsura: Ecce ancilla domini fiat mihi secundum verbum tuum. Hoc autem vbi primum adesse sentit, & Virginem in tantam humilitatem venisset conspexit, in eius sanctissimo vtero nostram humanitatem statim suscepit. Et sic illud patientissimi Iob adimpletum est, quod ipse tantò ante, in spiritu præuidens dixit: Appendit terram super nihilum. Terra enim super nihilum tunc appensa fuit, quādo hæc humilitatis plenissima verba, Maria respondit: Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum. Tunc enim omnipotens Dei filius omnia implens, omnia continens, æqualis per omnia Patri, & in vna ex ipso, & cum ipso consempiternus essentia; naturam in se suscepit humanam, & creator, ac dominus omnium, vnus

vnus dignatus est esse mortalium.

Simile.

Orem admirādam. O miraculum omnia alia ipsius Dei opera longè superans. Nā quod magnum aliquod virtus diuina efficiat, hoc non est ita mirandum, cū sit rei secundū naturam: Sed quod Deus ad id, quod est humile, & abiectum descendat, hoc est illius quædam insignis, & redundans copia potestatis, quæ nequaquam impeditur in his, quæ sunt præter naturam. Quemadmodū enim igni proprium est ferri sursum, neque in flamma cuiquam est admirandum, quod sit naturaliter, sed solum si eam instar grauium corporum, videat deorsum tendere, eius rei ducitur admiratione, quia ex vna parte videt, quod ignis, esse ignis nō desinit, & ex alia quod in modo sui motus propriam naturam excedat, tendens deorsum: sic etiam diuinam, & supereminentem Dei potentiam, luminarium magnitudo, & splendor, mundi ornatus, & eorum, quæ sunt perpetua administratio, non tantū ostendunt, quantum quod Deus ipse, ad hæc nostræ Virginis verba: Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum: sese demisit ad imbecillitatem nostræ naturæ, suam interim bonitatem, ac potentiam sic moderans, atque contemperans, vt & nostra suscipiendo prouheret, & sua communicando non perderet.

O venerandam Dei filij, & purissimæ matris eius humilitatem: & non solum venerandam, sed maximè etiam imitandā. Si enim ad sublimitatem extolli cupimus, per istam virtutem, vt ascendamus, curare debemus: quia hæc est vera via, & non est alia præter ipsam: & qui aliter vadit, potius cadit, quàm ascendit.

C A P. V.

Mariæ fides quanta. Propter fidem, Mariæ Deus sua secreta manifestauit: Ipsa Maria fide Deo filium suum abstulit.

Ecce ancilla Domini fiat mihi secundum verbum tuum. Luc. I.

Verborum Mariæ vis, & natura, si à nobis bene consideretur, opulentis auri, & argenti venis similis, proculdubio reperietur. Nam sicut huiusmodi venæ, raro reperiuntur, quin aliæ etiam

Simile.

A etiam prope finit: sic in Mariæ verbis, nulla quidem virtus solitaria est, sed alia aliam adiungit. Vnde in illis, ad illorum morē nos gerere valde conuenit, qui thesauros in mundo effodiunt, qui licet infinitas inde capiant diuitias, non tamen prius abstinent, quàm totum exhauerint. Ad hunc modum, nos in his diuinis thesauris facere, æquum est, neque prius retrōcedere debemus, quàm totum exhauerimus apparens, apparens autem dicimus, quoniam omnia exhaurire, pro ea, quæ tanta est nostri tenuitas ingenij, non dabitur.

Simile.

B Ad illud igitur venientes, quod in his nostræ Virginis verbis, consequenter considerandum apparet, de eius fide tam singulariter eximia, quàm eximie singulari, nunc consequenter tractare, propositum est: fide enim Virgo non minora, quàm humilitate, & obedientia operata est: si quidem singulari sua fide subnixæ, Dei filium, suum filium fecit: in quo negotio, non obscure quidem nobis datur intelligi, quantum præceteris, vniuersorum Domino fidelissima Virgo placuerit.

Et vt à principio, rem istam paululum repetamus, ac per ea, quæ retro fuerunt sæcula, non nihilum etiam discurramus.

C Aduertendum nobis est, quod fide gratiorem hostiam Abel obtulit Domino, quàm Cain; fide Enoch placuit Deo, & translatus est: fide Noë aptauit arcam in salutem domus suæ: fide Isaac singulos filiorum benedixit: fide Ioseph moriens de reuerfione filiorum Israel, in terram promissionis, & de ossibus suis illuc asportandis mandauit: fide Moyfes natus occultatus est, fide se filium filix Pharæonis negauit, fide Pascha celebravit: fide Israel filij mare rubrum tranfierunt: fide muri Hierico corruerunt: Et quid amplius dicam? Deficiet enim me tempus, de sanctis antiquis narrantem, qui teste D. Paulo, per fidem vicerunt regna operati sunt iustitiam, adepti sunt repromissiones, quorum alij

Heb. II.

D fide obturauerunt ora Leonum, sicut Daniel; alij fide extinxerunt impetum ignis, sicut tres pueri: fide alij conualuerunt de infirmitate, sicut Iacob, & Ezechias: alij fide fortes facti sunt in bello; sicut Iosue, & Iudas Machabæus: fide etiam receperunt mulieres mortuos suos, sicut per Eliam, & Eliseum: Alij propter fidem lapidati sunt, vt Ieremias in Ægypto, & Ezechiel in Babylone: alij secti sunt, vt Isaias, in occisione gladij mortui sunt, vt Vrias, & Iofias: fide alij circuierunt in melotis, vt Elias,

E & isti

Isti omnes, & multi alij pericula præsentis sæculi transferunt, & **E** fidei testimonio probati inuenti sunt. Sed quorsum in istis recensendis immoramur? quorsum istorum fidem hoc loco adducimus, cum eam Mariæ fidei æquiparare fas non sit?

Rom. 4. Vnum in medium producamus, omnium credentium patrem Abraham, Abraham, inquam, in maximæ fidei exemplum hominibus datum, & à doctore gentium D. Paulo, his verbis accuratissimè laudatum. Qui contra spem in spem credidit, ut fieret pater multarum gentium, secundum quod dictum est ei, sic erit semen tuum, sicut stellæ cæli, & arena maris: Et non infirmatus est infidè, nec considerauit corpus suum emortuum, **F** cum iam ferè centum esset annorum, & emortuam vuluam Saræ: in repromissione etiam Dei, non hæsitauit diffidentia: Sed confortatus est fide, dans gloriam Deo, plenissimè sciens, quia quæcunque promisit Deus, potens est & facere. talibus verbis doctor gentium; atque electionis vas D. Paulus Patriarchæ Abrahæ fidem commendat, & meritò sanè commendat.

Gen. 15. Neque quemquam moueat, quòd Abraham ipse, cum terram Chanaam à Deo sibi promissam audiret, respondit: Domine vnde scire possum, quod possessurus suum eam? Neque etiam quod cum ex Sara iam vetula, & sterili sibi promitteretur filius, à Deo, ita benedicendus, ut esset in nationes, & Reges populorum orirentur ex eo, cecidit in faciem suam, & risit in corde suo, dicens: Putas nè centenatio nascetur filius? & Sara nonagenaria pariet? Neque quemquam, inquam, hæc moueant. Nam licet hæc loca nonnulli afferant, vt Mariæ fidem magni faciant, quam cum ipsius Abrahæ fide comparantes, affirmant Abraham, dubitantis more talia respondisse, à Deoque signum petijisse: in Mariam verò nihil tale incidisse, quæ neque exemplum petijt, neque miraculum quesuit: sed in promissione Angeli, cum mysterium in comprehensibile annuntiaret, simpliciter acquieuit: Licet inquam hæc à nonnullis sic afferantur, vt in dubiam Mariæ fidem, cum Abrahæ dubia fide comparantes, eius excellentiam nobis melius demonstrant: tamen (vt ego quidem existimo) à verò isti non parum aberrant, si quidem de nostræ Virginis fide, tam abiectè iudicauerunt, tam dimissè que existimauerunt quasi integerrima, & præstantissima, & nunquã satis laudanda Mariæ fides satis laudari, aut excellentior demonstrari nequaquam.

A quàm possit, nisi tam eximia huius sancti fides obscuretur: de quo scriptura ipsa tam manifestè testatur: credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam: & D. Paulus loco à nobis citatò: **Gen. 15. Rom. 4.** in promissione, inquit, dei non hæsitauit diffidentia, sed confortatus est fide, dans gloriam deo, plenissimè sciens, quia quæcunque promisit deus, potens est & facere. Quibus scripturæ testimonijs, huius Sancti Patriarchæ Abrahæ fides, ab omni prorsus dubitationis suspitione vindicatur.

B Si verò aliquis adhuc vrgeat, & dicat: si Abraham non dubitauit, sed terram Chanaam, à deo promissam certissimè sibi dandam esse credidit, quomodo dicit, aut quomodo interrogat: Domine Deus vnde possum scire: quod possessurus sum eam? Et si etiã ex Sara vetula, & sterili, sibi præ senectute iam ad generandum inepto, dandum esse filium, non dubitauit, quomodo risit, & quomodo dixit: putasne centenatio nascetur filius, & Sara nonagenaria pariet?

C Si aliquis adhuc sic vrgeat fatebimur quidem, & ingenuè fatebimur, quod Abraham à Deo quæsiuit, quomodo scire posset, quòd illam terram sibi promissam esset possessurus: Sed minime quidem concedemus, quòd hoc tentando, aut dubitando interrogauit: Sed sperando, & modum quærendo. Aliter enim quomodo verum esset, quòd scriptura dicit: credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam?

D Ad illud etiam quod de Abrahæ risu etiam obijcitur, dicimus quòd Abraham risit quidem, sed risit propter gaudium, & exultationem, & non propter derisionem. Si enim aliter fecisset increpatus, & obiurgatus esset à Deo, sicut eius vxor Sara obiurgata, atque increpata fuit. Nam eius incredulitatem Dominus simul, atque iterum increpauit: sicut videre est in ipsa scriptura: id, quod **Gen. 18.** similiter fieret Abrahæ si Deus cognosceret illum ex incredulitate risisse.

Ad illud verò quod etiam assertur de ipsius Abrahæ interrogatione, nempe, putas nè centenatio nascetur filius, & Sara nonagenaria pariet? Dicimus quod Abraham hæc dixit, non dubitando, sed diuinum illud beneficium admirando: non disceprando, sed applaudendo. Idque Paulus ipse aperte testatur, si quidem præter alias ipsius Abrahæ laudes hanc vnam annectit: **Rom. 4.** Nec considerauit corpus suum emortuum, cum iam ferè esset centum

annorum, & emortuam vuluam Saræ. Quàm laudem ipse D. E Paulus minime illi tribueret, si dubitando, ac discéptando potius, quàm sperando, atque applaudendo talia diceret.

Ex dictis planè colligitur omnes Abrahæ interrogationes, non fuisse dubitationis. Et quod hoc ita sit, Mariæ exemplo etiam potè apertissimè demonstrari. Hæc enim licet promittenti sibi Angelo, nasciturū ex ipsa Deifilium, responderit: Quomodo fiet istud? tamen ex diffidentia hoc minime dixit, sicut iam ex grauissimorū patrum sententijs superius latissimè comprobauimus.

Talibus huius sanctissimi Patriarchæ fidem duximus defendendam, atque ab omni, & quacunq; quantūnuis leuissima F incredulitatis, & infamiæ nota vindicandam, cum passi minime simus, quòd Patriarcha tanta fide eximius, ab hominibus de incredulitate accusetur, qui de fide, & tali fide ab ipsa scriptura tantopere laudatur. Et cum etiam non feramus, quod eius filia extollatur (de nostra Virgine loquor) cum tanti patris Abrahæ abiectioe.

Huic etiam rationi, hæc vna etiam ratio accedit: quia non multum sanè Mariæ tribuit: Sed de ipsa humiliter satis, atque abiecte sentit ille, qui maximam eius, & ab hominibus nunquam satis laudandam fidem, cum imperfecta Abrahæ fide comparat. Breuissima sanè, ac minima est (michi crede quisquis es, qui ita Mariam laudas) laus ista: altius est dicendi, laudandique stillus attollendus, & non circa tam breuem, ac exiguam Mariæ laudem occupandus. Sicut enim in cithara, tunc melior, suauior, & iocundior redditur illius fidis concentus, què in ea suauiore, & acutiorem sonum emittit, quando omnes chorde pariter temperatæ; & consonantes existunt, quàm quando sunt inter se discrepantes. Ita etiam beatissimè nostrè Virginis fides, tunc perfectior, & excellentior demonstratur, quando cum perfecta, & integra non tantum Abrahæ, sed omnium etiam aliorum credentium fide comparatur: tunc enim clarius, lucidiusque apparet, quòd non tantum offunditur solis luce lucernæ lumen, quantum ipsius Abrahæ, ac omnium aliorum fides, Virginis fide obscuratur.

Sed vt hoc: ita esse clarius iam ostendamus, aliorum fide ommissa, tanti Patriarchæ fidem, & non qualemcunq; fidem, non fidem imperfectā, sed perfectam ipsius fidè, cum nostrè Virginis fide

A fide aliquantulum conferamus. Abraham coniugem sterilem, & vetulam credidit parituram: Maria, virginem Dei matrem credidit futuram. Ille credidit nascituram sibi prolem, ex se viro ætate iam prouecto: hæc credidit ex se absque viro nasciturum sibi filium: Ille purum hominem; hæc Deum, & hominem credidit nasciturum: Ille secundum vsitatum naturæ modum, hæc præter omnem naturæ usum: Ille denique ad hoc, vt facta sibi promissio adimpleretur, sibi persuasit Deum ipsum mortuos posse suscitare: hæc Deum nasci, & mori posse, vt omnes in eo legis promissiones perficerentur, credidit, & credendo assensit, & assentiendo B dixit: Ecce ancilla Domini fiat mihi secundum verbum tuum.

Vides Marianæ fidei excellentiam? Vides quàm longo intervallo Abrahæ fides à Mariæ fide superetur? Maxima, & verè maxima patriarchæ Abrahæ extitit fides. Verum sicut stanni metal- Simile. lum, quod alicuius utilitatis, & gratiæ putabatur, fit argenti contemplatione vilissimum, & rursus auri comparatione meritum euanescit argenti: aurum quoque ipsum gemmarum collatione contemnitur: & ipsarum nihilominus quamuis insignium multitudo gemmarum vnus margaritæ candore superatur: sic Abrahæ, & omnium aliorum fides nihil profus apparet, si cum nostrè C Virginis fide conferatur, quæ ab ipsa sub his verbis tam singulariter fuit demonstrata, ac tam mirificè comprobata. Ecce ancilla Domini fiat mihi secundum verbum tuum.

CAP. VI.

Mariæ promptitudo, & deuotio, erga diuinum beneplacitum, quanta. Ipsius Mariæ verborum media virtute, multa miracula facta sunt.

D Ecce ancilla Domini fiat mihi secundum verbum tuum. Luc. 1.

P Ostquam egimus de singulari Mariæ fide, nunc non tantum de eius promptitudine, & deuotione, sed etiam de virtute verborum ipsius Virginis aliquid dicere æquum est. Quòd igitur attinet ad Mariæ promptitudinem, hæc ex eo maxima esse comprobatur, quòd dicit: Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum. Id, quod totum fuit signifi-

Gen. 46. Num. 22. 1. Reg. 3. Efd. 14. 1. Reg. 25. G

catium maxime obedientie ac promptitudinis ad exequendum diuina imperata. Et in hoc sensu intelligendum est illud Iacob, quo per visionem à Deo nocte vocatus respondit: Ecce adsum. Et illud Balaam ad Balac similiter respondentis: Ecce adsum. Et illud Samuel iter à Domino vocati, & toties ad Heli sacerdotem acurrentis, dicentisque: Ecce ego Domine. Et illud Efdæ Domini voci de rubo exeunti respondentis, & dicentis. Ecce ego Domine. Possent in huiusce rei exemplum infinita alia similiter adduci, quibus sancti hoc solum ostendere volebant, nempe, se paratissimos esse ad implendos Dei iussus: in quo etiam sensu accipiuntur verba hæc, à nostra Virgine sic pronuntata: Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum. Idem enim valent, ac si Virgo diceret: Ecce non refugio, non recuso, non me abscondo, sed promptam, & paratam me offero ad omnia, quæ Dominus meus de me voluerit ordinare. Sed quid mirum? Si enim talem animum erga Regem David (ipsa diuina scriptura attestante) indicauit Abigail, quando eius nuntijs, qui eam in Regis vxorem accipere volebant, respondit: Ecce famula tua: quid erga regum Regem, & Dominum dominantium non faceret Maria? quam promptitudinem, & deuotionem non exhiberet cum ab Angelo in Domini sui matrem eligitur? Ecce inquit ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum.

Quibus verbis Maria non solum animi sui promptitudinem, sed maximam etiam deuotionem ostendit, de qua velut admirandus dicit D. Ambrosius in Lucam: Vide humilitatem, vide deuotionem: ancillam se dicit, quæ mater eligitur. Et Venerabilis Beda. Similiter in Lucam. Quanta cum deuotione, inquit, humilitas, quæ & Angeli promissum optat impleri, & se ipsam, quæ mater eligitur, ancillam nuncupat.

Iam vero ut de miraculo, quod Mariæ fide, suorum media virtute verborum factum fuit, mentionem faciamus, hoc non qualecunque fuit, sed fuit miraculum nouum, & sic nouum quod nemi factum est ante Mariam, & nemini etiam est post illam faciendum. Sed quale, quæso, est illud? illud quod multò ante propheta in spiritu faciendum esse præuidit, cum dixit: Quia, creauit Dominus nouum super terram, fœmina circumdabit virum. Quæ verba sermone 2. de annuntiatione exponens D. Augustinus in hunc modum exclamat. O fœmina super fœminas benedicta, quæ virum.

A rum omnino non nouit, & virum suo vtero circumdedit. circumdat Maria virum Angelo fidem dando, quia Etia perdidit virum serpenti consentiendo. Neque immerito Mariam, his verbis statim facit Augustinus. Ea enim est magna, & sancta illa fœmina, quæ tantæ fidei virtute, gremio sui vteri sacratissimi circumdedit Christum. Christum, inquam, virum perfectum omni scientia, & virtute statim ab instanti suæ incarnationis.

Hoc vero adeo magnum est, adeo nouum, & adeo inusitatum, ut propheta Isaias totus admirandus exclamet: Antequam paraturiret peperit, antequam veniret partus eius, peperit masculum: B quis audiuit vnquam tale? Et quis vidit huic simile? Quid est, quod propheta dicit: Antequam parturiret peperit: nisi quod in ipso statim suæ conceptionis instanti, antequam parturiret, peperit perfectum hominẽ? Quia vero propheta hoc paulo obscurius dixerat, ideo ad maiorem iuxta sententiæ explicationem replicat: antequam veniret partus eius peperit masculum: hoc est, filium nõ quidem secundum corporis quantitatem: sed secundum scientiam, & virtutem, perfectum hominem. tali huius loci explicationi non parum consonat illud prophetæ, quo dicit: Et homo natus est in ea. Id, quod de Christo seruatore nostro intelligitur, qui C in ea, hoc est, in Virgine, ab instanti suæ conceptionis perfectus homo virtutibus, & scientijs fuit.

Et quis Iesum perfectum hominem fuisse non dicat, non solũ cum iam diceretur propheta, potens in opere, & sermone: sed etiã cum tenera adhuc infantis membra, ipsa Dei mater blando foueret in gremio, vel gestaret in vtero? Verè vir erat Iesus nec dum natus: sed sapientia non ætate, animi vigore, non viribus corporis, maturitate sensuum, non corpulentia membrorum. Neque enim minus habuit sapientiæ, imò potius non minus fuit sapientia Iesus conceptus, quàm natus: paruus, quàm magnus: siue ergo latens in vtero, siue vagiens in præsepio, siue iam grandiusculus interrogans doctores in templo, siue iam perfecte ætatis docēs in populo, eque profecto plenus fuit spiritu sancto. Nec fuit hora in quacunque ætate sua, qua de plénitudine ista, quam in sui conceptione accepit in vtero, vel aliquid minueretur, vel aliquid eidem adijceretur: Sed à principio perfectus, quia à principio plenus fuit sapientiæ spiritu, & intellectus, plenus consilij, & fortitudinis, plenus scientiæ, & pietatis plenus spiritu timoris domini.

Vnde aperte satis colligitur verissimum esse quod dicimus de hoc sic nouo, sic inusitato, & à sæculis omnibus nequaquam audito miraculo, quod interueniente Mariæ fide, ad prolationem istorum verborum, credimus esse factum: Ecce ancilla Domini fiat mihi secundum verbum tuum.

Sed quid ego hoc tantum nomino, cum multa alia simul, ad hæc Mariæ verba, si paulo accuratius rem examinemus, facta appareant, quibus ipsi Deo visum est, humanam vnigeniti filij sui conceptionem insigniter exornare, atque vniuerso orbi perpetuò admirandam proponere? miraculum fuit, quod post tantam Virginis fidem, his verbis tam mirificè demonstratam, ad talem, tantumque sætum formandum, omnis virilis opera excluderetur, & virgineus uterus adhiberetur: miraculum fuit, quod tantum de purissimo Virginis sanguine fuit coagulatum, in masculumque formatum, quantum ad generationem hominis sufficiebat: miraculum fuit, quòd consuetus dierum numerus, qui tam ad formandum hominis corpus, quam vt anima in corpus ipsum possit influere desideratur, non expectaretur, sed quod eodem planè momento & corporea substantia ex Virgine assumeretur, & simul animaretur; miraculum fuit quòd vno, eodemque temporis instanti vires omnes vegetandi, & intelligendi pariter adessent, & ad suas functiones, in ipso corpore, rationali anima iam perfectè informato exercendas conspirarent: miraculum fuit, quòd dum anima corpori iungitur, eodem momento diuinitas homini in vnam personam vniretur, & Verbum æternum carni inseparabiliter sociaretur, ad hoc vt idem Dei, atque hominis filius in utero virgineo constitueretur: Miraculum fuit, quòd Mariæ filius, iam inde ab ipso suæ conceptionis instanti, tanta gratia repletur, vt eius anima in eodem materno utero, diuinam essentiam clarissimè intueretur, ac Dei gloria beatissimè perfrueretur: miraculum denique fuit quòd eiusdem Christi anima, ita esset perfecta, tantisque Dei donis resecta, vt non solum omnes thesauri sapientiæ, & scientiæ Dei, in eo reperirentur absconditi, sed etiam vt simulatque Verbum caro factum est, mox in homine Christo omnis diuinitatis plenitudo corporaliter inhabitaret. Talia fuerunt miracula, quæ Mariæ fide, & suorum verborum media virtute, facta dignoscuntur.

CAP. VII.

Verborum Mariæ quanta efficacia: Maria post annunciationem cur miracula non fecit.

Ecce ancilla Domini fiat mihi secundum verbum tuum. Luc. 1.

ROST prædicta, si de singulari verborum Virginis effectu agendum nobis est, hunc talem esse reperiemus, qualem, neque vnquam fuisse, nec esse, sed nec futurum esse, certissimum est. Namque ad hæc Mariæ verba: Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum, statim summus ille omnium montium mons se se tulit, & in mare amarum misit, hoc est, in Mariam.

Ad transferendum vnum montem quantumuis magnum, ex vna parte in aliam, exiguam fidem sufficere docuit Christus, cum dixit: Si habueritis fidem, sicut granum sinapis, dicetis monti huic transi hinc, & transibit, & nihil impossibile erit vobis. Verum ad hoc, vt tam ingens mons sic transferetur, ad hoc, vt natura diuina humanæ sociaretur, maior, & multò quidem maior fides necessaria erat. Ad hoc opus erat fide tam audaci, vt eo perueniret, quò nulla pertingit intelligentia: opus erat fide tam veloci, vt ascenderet super Cherubin, & volaret super Seraphin: Denique opus erat fide tam potenti, vt attingeret in accessum, & comprehenderet immensum. Talis fuit integerrimæ Virginis nostræ fides, quæ cælorum alta conscendens, summam illam ineffabilis diuinitatis immensitatem, suo vastissimo sinu, quodammodo circum clusit, vt eam inter illas virginalis vteri angustias tam mirabiliter deponeret. O fidei effectum singularissimum. O miraculum omnium miraculorum perfectissimum, quod tantæ Virginis mediante fide, constat esse factum.

Et quid mirum, si tanti miraculi effectrix Virgo, postea miraculorum vsum non habuit? Habuit nostra Virgo virtutum, gratiam, & miraculorum virtutem super omnes sanctos, sed eorum vsum non habuit, tum quia sicut 3. par. quæstio. 27. artic. 5. dicit

dicat D. Thomas, confirmanda erat doctrina Christi, ipsius miraculis, unde soli Christo, & eius discipulis, qui erant baiuli doctrinæ Christi, conueniebat facere miracula: Tum etiam quia Virgini (sicut ego quidem existimo) quæ totum iam effecerat, nihil aliud iam restabat faciendum, quod eius virtutem, & miraculorum gratiam magis ostenderet. Et ideo merito postea à miraculorum operatione cessauit, quæ suæ fidei virtute, talia miracula iam antea effecerat, qualia postea facere, ei esset omnino impossibile.

His vero omnibus hoc vnum libet adiungere, nempe, quod Mariæ fide inter Deum, & hominem, siue humanam naturam ininitum fuit matrimonium illud, de quo dicitur: sponsabo te mihi in fide: id, quod de Maria intelligitur, per quam tam mirabilis diuinæ, atque humanæ naturæ vnio facta fuit in eius sacratissimo utero. Vbi enim virgo protulit: Ecce ancilla Domini fiat mihi secundum verbum tuum: statim introiit rex in cubiculum suum: Id, quod D. Augustinus Sermone 21. de tempore, sub his verbis ostendit: Nec mora, inquit, reuertitur nuntius, & nuptialem thalamum ingreditur Christus, accipit stolam carnis in thalamo Virginis. O præstâtissimum Virginis animum. Quis Mariæ mentem non stupeat? quis Virginis animum non miretur? Sane ille, qui quantus sit Deus ignorat. Quantus sit Deus ignorat ille (inquit D. Petrus Chrysologus Sermone 140.) qui huius Virginis mentem non stupet, animum non miratur. Pauet cælum tremunt Angeli, creatura non sustinet, natura non sufficit, & vna puella sic Deum in sui pectoris capit, recipit, & oblectat hospitio, vt pacem terris, cælis gloriam, salutem perditis, terrenis cum cælestibus parentalam, ipsius Dei cum carne commercium, pro ipsa domus exigat pensione, pro ipsius vteri mercede conquirit.

Quod vero omnia ista bona, fide sua Maria nobis conquæsiuerit, præclare idem Chrysologus nobis insinuat, præsertim sermone 142. quo loco sic dicit: Quæ credidit verbo merito concepit Verbum. Nec nuntius Gabriel hoc ita futurum esse ignorabat, quem tanto affectu cum ipsa Virgine loquentem, inducens D. Augustinus de tempore sermone 21. Vsquequo, inquit, moraris. O Virgo nuntium festinantem? Intuere Deum in cæli vestibulo sustententem: responde verbum, & suscipe filium, da fidem, & senti virtutem, pande simus roseos Virgo perpetua, fides tua modò, aut aperit cælum, aut claudit.

Quam-

A Quamquam vero his verbis nuntius Gabriel Mariæ fidei tantum tribuit, vt ea aut claudendum, aut aperiendum cælum esse dicat: tamen hoc minime mirandum est, præsertim cum maiora, & multo sanè maiora soleat fides ipsa efficere. Hæc est enim fortis illa mulier de qua dicitur: confidit in ea cor viri sui. Quibus verbis cum per mulierem fidem, & per virum Deum rectè possimus intelligere, non abs re erit, si dicamus, quod Dei cor in ista sua coniuge confidit, eo nimirum modo, quo secreta sua illi manifestare, & ostendere non dubitat. Et quid dico manifestare, aut ostendere non dubitat? multò plus dicam, & hoc secundum ipsius scripturæ autoritatem, ex qua aperte colligitur, quòd secreta sua Deus huic coniugi non potest abscondere: sic enim ipse locutus est ad Abraham. Num celare poterò Abraham, quæ gesturus sum? Ac si diceret: Non. Tanta erat ipsius Dei confidètia pro constantia fortissimæ coniugis, fidei videlicet, quam in ipso Abraham repererat, vt illi secreta sua abscondere, non posset.

Si vero in Abraham hoc experta est fides, quòd vir suus in ea confideret, ostendens illi, imo non valens non ostendere secreta sua: quid quæso in Virgine beatissima eadem fides non experiretur, de qua multo veracius dici potest, quòd confidit in ea cor viri sui? Etenim in hac Virgine huic coniugi totum cor suum, Deus non potuit non aperire: & non qualicumque apertione, sed planè magna, atque ineffabili, & ita ineffabili, vt faceret in ea cor viri huius totum illud, quod prædixerat per os Dauid: Eructauit cor meum verbum bonum, dico ego opera mea Regi. Namque vbi Virgo dixit: Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum: nulla vltèrius mora fuit, quin Deus statim cor suum illi aperiret: atque ipsam substantiam Verbi æterni in corde suo concepti, & de corde suo ante omnia sæcula geniti mitteret in mentem, & in vterum Virginis fidelissimæ.

Propter hanc causam, hæc Mariæ fides non incongruè per illum crinem potest significari, in quo vno sponsus cor suum ab sponsa vulneratum, imo etiam, & raptum (si in septuaginta versione standum est) esse, hunc in modum tam dulciter conquerebatur. Vulnerasti cor meum soror mea sponsa, vulnerasti cor meum in vno oculorum tuorum, & in vno crine colli

collitui. Quis est iste crinis, in quo veluti in præ acuto spicu-
lo sponfus cor suum semel, & iterum vulneratum esse sentiens,
amantium more tantopere lamentabatur? Etenim Mariæ fides.
Hæc enim ipsius Dei cor non solum vulneravit, sed etiam ab-
stulit, & omnino rapuit. Id, quod ideo dixerim, quia ubi nos
legimus, vulnerasti cor meum; vertunt septuaginta interpre-
tes: Abstulisti mihi cor meum. Id, quod tunc quidem effe-
ctum est, quando Deus ipse potenti Mariæ fide excitatus, vni-
genitum filium suum, & non qualemcunque filium, sed fi-
lium dilectum in quo sibi bene complacuit, nobis dedit.

C A P. VIII.

*In Maria nulla virtus alia maior, vel minor, sed omnes æqualiter
perfectæ: ipsius erga genus humanum quanta charitas.*

Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum. Luc. 1.

Simile.

Deut.

D. Euseb.

Dhuc in his Mariæ verbis persistere opus est, vt G
de ardentissima huius Virginis charitate, non
nihil etiam hoc loco dicamus, de charitate, in-
quam, quæ in his Mariæ verbis, etiam tam sin-
gulariter elucet, vt iudicatu facile non sit, huic
nè, an cui vis alteri ex præstâtissimis Mariæ vir-
tutibus, primas dederis. Quemadmodum enim in prato odo-
rifero, ac varijs floribus distincto, florem pulchriorem, non fa-
cile discreueris, cum vnus quisque non solum odoratum, sed
etiam aspectum ad se rapiat, & vt primo loco discerpatur, sua-
deat: Sic in varijs nostræ Virginis virtutibus, his paucis verbis no
bis tam perspicuè demonstratis, inuentu nequaquam facile est,
quænam ex ipsis præcellat, vt ei victoriæ palma tribuatur.

D. Eusebius Emisensis sermone de annuntiatione, hunc lo-
cum pertractans: Alius, inquit, aliud quiddam in præsentî sermo-
ne extollet apicibus: hic quidem corstantiam, hic obedientiæ
promptitudinem, alius quod non excessit modum in dândo in-
stantias, sed æqualiter cauit, & Euz leuitatem, & Zachariæ
inobe-

A inobedientiam: mihi autem humilitatis profunditas non minus
conspicitur admiranda. Non humilitati Mariæ primas defert vir
sanctissimus, sic dicens: mihi autem humilitatis profunditas plus
conspicitur admiranda: Sed qui omnes in nostra Virgine virtu-
tes æquales, & in summo perfectas esse cognoscebat, simpliciter
dixit: mihi autem humilitatis profunditas, non minus conspici-
tur admiranda.

Verum ipsi Virgini deditissimus, ac deuotissimus Bernardus D. Bern.
sermone 4. de assumptione. Nos quidem, inquit, in ceteris vir-
tutibus congaudemus tibi, sed, in misericordia tua potius nobis
B ipsis. Laudamus virginitatem, humilitatem miramur, sed mi-
sericordia miseris sapit dulcius, hanc amplectimur charius, re-
cordamur sæpius, crebrius inuocamus: hæc est enim, quæ totius
mundi reparationem obtinuit, salutem omnium impetrauit.
Ex hac D. Bernardi sententia facile quis colligere poterit, ip-
sum Virginis misericordiæ primū locū dedisse, ex eo, quod dixit:
Misericordia miseris sapit dulcius, hanc amplectimur charius.

Verum quod non talis fuerit sanctissimi, ac deuotissimi viri
mens, ex eo facile elici potest, quia non bene sequitur, miseri-
cordiam ceteris Mariæ virtutibus præcellere, quia dulcius sapit,
C aut charius eam quis amplectitur. Sicut enim ex cibis dulcius Simile.
nobis sapit vnus, quàm alius: & ex gemmis etiam vnâ cha-
rius, & multò charius amplectimur, quàm aliam, neque exin-
de sequitur, cibum, qui dulcius sapit, aut gemmam, quæ cha-
rius amature esse alijs meliorem, cum meliora, vel saltem æque
meliora, & pretiosiora multa sint, licet neque dulcius sapiant, ne-
que charius possideantur: ita etiā licet D. Bernardus dicat: quod
misericordia miseris sapit dulcius, & quod charius possidetur,
non tamen sequitur, ipsum existimasse misericordiam omnibus
alijs Mariæ virtutibus præcellere.

D Huc etiam accedit, quia in speculo beatæ Virginis cap. 8. de D. Bona.
Maria loquens dicit Seraphicus Doctor D. Bonaventura: Ipsa
est, qua maiorem Deus facere non posset. Maiorem mundum
facere posset Deus: maius cælum facere posset Deus: maiorem
matrem, quàm matrem Dei non posset facere Deus. Et in hu-
ius rei confirmationem adducit mellifluum patrem D. Bernar-
dum, sic dicens: Vnde Bernardus ait. Neque enim decebat
Deum alia mater, quàm Virgo, neque Virginem alius filius,
quàm

quam Deus, quia nec maior inter matres, nec maior inter filios Enasci potuit.

Ex his horum patrum sententijs inferri optimè potest, omnes in Maria virtutes, sic æquales, & summe perfectas fuisse, vt eorum nulla nec maior, nec minor alijs existeret. Quomodo enim maiorem Mariam Deus facere non possèt, sicut dicit D. Bonaventura; & quomodo etiam maior inter matres nasci non potuisset, sicut inquit D. Bernardus: si in illa vel maior vel minor virtus vlla dari possèt? Etenim in ea, quæ ad eam perfecta à Deo effecta est, nihil fuit nec maius, nec minus. Alioquin si concedamus, quòd in Virgine daretur virtus, alia virtute minor opus est, vt etiam concedamus, Deum virtutem ipsam, quæ in ea, alia virtute minor existeret, ita potuisse intendere, vt maiori virtuti adæquaretur. Ex quo sanè factò, apertissimè quidem sequeretur, quòd saltem secundum hanc virtutem, maior Maria efficeretur, quàm antea esset, & ex consequenti quòd non ita perfecta esset, quin maiorem illa Deus facere possèt, quòd non est concedendum. Et ideo dicendum est, omnia in nostra Virgine ita fuisse æqualia, vt cognitu nequaquam facile sit, quænam in ea virtus, cæteris alijs possit præstare. Omnes enim in summo Maria possidebat, summam humilitatem, summam obedientiam, summam fidem, & summam charitatem, id, quòd de alijs virtutibus similiter intelligendum est. Sed ad propositum redeamus, & Mariæ charitatem, qua Virgo accensa respondit. Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum: aliquantulum discutere incipiamus.

Cornelius
Iamsc.
Euthy.
Hayno.

Doctissimus Cornelius Iansenius, in sua concordantia in Lucam hæc Mariæ verba pertractans, sapienter adnotauit, hoc verbum, fiat, his verbis à Virgine prolatum, non tantum consentientis esse, sed simul etiam optantis, ac deprecantis, vt tantum donum consequeretur. Quæ verba etiam exponens Euthymius in suis commentarijs in Lucam. Iam non solum credidit, inquit, sed etiam optabat, vt sibi contingeret, sicut dixerat Angelus. Verum hæc ipsa de re multo clarius Haymo, quàm Euthymius ille enim homilia de Annuntiatione explicans verba ista: fiat mihi secundum verbum tuum: ac si diceret, inquit: Vtinam accipiam de Spiritu Sancto, sicut tu dicis: Vtinam veniat Spiritus Sanctus, & obumbret mihi, & pariam filium Dei.

Et

A Et quòd hoc verbum, fiat in deprecatio, & optatio sensu, hoc loco accipiatur præter Iansenium, Haymonem, & Euthymium, docent etiam multa scripture loca: Et hinc est illud Psal. 68. propheta: fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum. Fiat habitatio eorum deserta. Hinc illud: fiat manus tua super virum dexteræ tuæ. Et illud: fiat misericordia tua, vt consoletur me. Fiat cor meum immaculatum, vt non confundar. Fiat manus tua, vt saluet me. Hinc denique est illud: Fiat pax in virtute tua, in quibus omnibus verbum, fiat, in deprecatio, & optatio sensu accipitur: sicut etiam hoc loco, cum Virgo dicit:

B Ecce ancilla domini, fiat mihi secundum verbum tuum. Quòd perinde est, ac si diceret: Ecce totam me offero ancillam domini mei promptissimam, & paratissimam ad omne obsequium eius. Vnde non solum placet, sed etiam opto, & maxime opto, vt fiat mihi secundum verbum tuum: Id, quòd totum proveniebat ex ardentissima charitate, qua ipsa Virgo tota penitus inflammata, hominum salutem tantopere exoptabat.

Præclarissimus, ac locupletissimus huius rei, nobis testis existit Venerabilis Beda, qui homilia de Annuntiatione huius Virginis desiderium explicans dicit: Famulatum Christo deuota, quòd inbetur, impendit: fiat, inquit, mihi secundum verbum tuum. Fiat vt Spiritus Sanctus adueniens me cælestibus dignam mysterijs reddat: Fiat vt in meo utero Filius Dei humanæ substantiæ habitum induat, atque ad redemptionem mundi, tanquam sponsus suo procedat de thalamo.

Sed quid ego in rebus Virginis, Venerabilem Bedam, aut alios patres commemorem? Vnus præ omnibus alijs Virgini deuotus, in medium prodeat, mellissimus pater D. Bernardus: hic nobis dicat, hic nobis explicet, hic nobis aperiat, hic nobis ostendat, quanto cum affectu, quanto cum desiderio, quanto cum charitate hæc verba Deum orans Maria pronuntiauerit. Is itaque homilia quarta super missus est de Virgine, & cum Virgine agens post alia multa, in hunc modum subdit. Hoc itaque prudens Virgo intellexit, quando præuenienti se muneri gratiæ promissionis, iunxit meritum suæ orationis, fiat, inquit, mihi secundum verbum tuum. Verbum, quòd erat in

E in principio apud Deum, fiat caro de carne mea secundum verbum tuum. Fiat, obsecro, mihi verbum non prolatum, quod transeat, sed conceptum ut maneat, carne videlicet indutum, non aere: fiat mihi non tantum audibile auribus, sed & visibile oculis, palpabile manibus, gestabile humeris. Nec fiat mihi verbum scriptum, & mutum, sed incarnatum, & viuum: Hoc est non multis figuris mortuis in pellibus exaratum, sed in forma humana meis castis visceribus viuaciter impresum, & hoc non mortui calami depictione, sed Sancti Spiritus operatione. Eo videlicet modo fiat mihi, quo nemini ante me factum est, nemini post me faciendum. Porro multifariam multisque modis olim Deus locutus est patribus in prophetis, & alijs quidem in aure, alijs in ore, alijs etiam in manu factum esse verbum Domini memoratur: mihi autem, oro, ut in vtero fiat, iuxta verbum tuum. Nolo autem, ut fiat mihi, aut declamatorie prædicatum, aut figuraliter significatum, aut imaginatorie somniatum, sed silenter inspiratum, personaliter incarnatum, corporaliter inuisceratum. Verbum igitur, quod in te nec poterat fieri, nec indigebat, dignetur in me, dignetur & mihi fieri secundum verbum tuum. Fiat quidem generaliter omni mundo: sed specialiter fiat mihi secundum verbum tuum. Hunc in modum mellissus pater, a quo sanè nihil egregius, nihil ornatius, nihil pulchrius, & nihil denique clarius aut dici, aut excogitari potuisset, quo ingentes illas charitatis flammæ ostenderet, quibus pijsima Virgo tota inflammata dicens orabat: Fiat mihi secundum verbum tuum.

Sed quomodo amore languida, & charitate vulnerata, imo charitate tota liquefacta Virgo, non diceret: Fiat mihi secundum verbum tuum, quæ tota, ut ita dicam, amor erat, tota charitas erat, & tota ignea erat? Ab igne quid nisi ignis? & ab incendio quid nisi deuoratrix, ac deuastatrix flamma procedit? Iesse virga Virgo erat, incendij filia erat, & ideo incensa charitate dicebat: Fiat mihi secundum verbum tuum. An non **I**sa. 11. Iesse virga erat, de qua sic clarè pronuntiat Isaias: Egredietur virga de radice Iesse: Erat quidem. Ergo si Virgo virga erat egrefsa de radice Iesse, planè incendij filia erat, Iesse enim incendium interpre-

A interpretatur: Et ideo nos pulchram istam Iesse virgam igneam appellamus, ac incendij filiam nuncupamus, præsertim cum ex magnitudine diuini amoris processerit, quod Deus mundo Virginem dederit, ut pro hominum redemptione tam affectuosè deprecaretur.

CAP. IX.

Maria quantum de vniuersorum salute sollicita: ipsa de celo ad terras Deum ipsum ligatum deduxit.

B Ecce ancilla Domini fiat mihi secundum verbum tuum. Luc. 1.

R X his, quæ à nobis superius dicta sunt, argui potest, in hunc modum. Vera charitas sua non respicit, neque circa proprium commodum occupatur. Autore enim D. Paulo, imo & Spiritu Sancto per Paulum: **1. Cor. 13.** charitas non quærit, quæ sua sunt: id, quod Maria ipsa minime obseruare, aut sequi videtur, cum sua potius quàm aliorum quærere uideatur, sic dicens. Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum. quibus verbis sibi, & non alijs fieri deprecatur illud, quod ab Angelo promittebatur.

Ad hæc dicimus, quod errat quidem, & vehementer errat quisquis est, qui Mariam eam esse existimat, quæ ad sua potius, quàm ad illa, quæ proximorum sunt animum intenderet. Et ad ostendendum hoc ista esse, sufficeret quidem nobis, & satis superque sufficeret id, quod de Virgine testatur Euangelista, quæ deficiente in nuptijs vino, nulla sui ratione habita, non suo, sed aliorum solummodo commodo intenta, filium pro sponsis, & presentibus simul conuiuantibus, sic dicens deprecabatur. **Ioan. 2.** non habent. Nulla hic propriæ utilitatis ratio inuenitur, nullus proprii commodi respectus reperitur, sed solum maxima Mariæ charitas demonstratur, qua neque admonita, neque rogata sponso, & sponsæ, astantibusque conuiuis condolens, & alienis incommodis sponte cõpatiens, illis apud filium vini beneficium tam diligenter obtinere procurat.

Verum nè nobis obijciatur presentem Ioannis locum solummodo sufficere, ad ostendendum Virginem in nuptijs nullam

rationem habuisse, sed pro alijs solum apud Christum inter-
cescisse, sed cum Angelo apud Lucam longe aliter se habuisse,
& pro se sola deprecata fuisse. Ideo ad ipsum Lucam propius
accedentes, ex ipsius verbis Angeli demonstramus; quantum
pro alijs Maria fuerit sollicita, cui ab ipso Angelo dictum est.

Lucæ 1. Inuenisti gratiam apud Deum: quæ verba procul dubio maxi-
mam in Virgine arguunt charitatem, qua Virgo iam antea non
pro se, aut suis solum, sed pro omnium salute intenta admodum
reddebatur. Neque hoc mellissimum fugit, aut præterit Bernardum,
qui sermone 4. de assumptione, hæc eadē Angeli ver-
ba adducens dicit: constat enim pro vniuerso genere humano
fuisse sollicitam, cui dictum est: Ne timeas Maria, inuenisti
gratiam apud Deum, gratiam utique, quam quærebas. quam
quærebas: dicit D. Bernardus ad insinuandum Virginem iam
ante, gratiam istam vniuerso humano generi tantopere neces-
sariam desiderasse, ac pro ea obtinenda apud Deum sollicita la-
borasse. Et quod erga nos taliter affectus fuerit sanctissime Vir-
ginis animus, præter Angelum. (si supracitatis Bedæ, ac Ber-
nardo credendum est) declarauit etiam Virgo ipsa cū dixit. Ecce
ancilla Domini fiat mihi secundum verbum tuum. Vbi nō sua, sed
aliena Virgo quærebat: quis enim petat, aut querat quod habet?
Sed videamus hoc clarius. Vere plena erat Maria sibi, & sibi
abundabat, quæ ab Angelo gratia plena salutabatur. Aue gra-
tia plena. Et ideo si nunc petit ut sibi fiat secundum ipsius An-
geli verbum, ideo petit quia vult gratiam superabundare sibi,
ut possit abundare alijs: vult supereffluere sibi, ut ad salutem
vniuersitatis possit effluere. Promiserat illi Angelus hanc gra-
tiæ superabundantiam, cum dixit Spiritus Sanctus superueniet
in te: & ideo tanto affectu sic dicens, requirit: fiat mihi secun-
dum verbum tuum. Quod quidem perinde est, ac si clarius vir-
go diceret. O utinam iam fiat, ut pretio sum illud balsamum,
tanta copia, ac plenitudine in me influat, ut copiosissime effluere
possit circumquaque.

Præterea hæc Mariæ verba, ed referre possumus, ut significemus
Virginem in illis, pro alijs, ut dictum est, exorasse, & nihilo-
minus sibi specialiter fieri exoptasse, quod omni mundo genera-
liter fieri desiderabat. Huius rei ea potissimum ratio est, quia
charitas aliena bona sua facit. Vere iam tunc Mariam intus do-
cebat

cebat Deus inuisibilis, qui ex ea nasciturus erat homo visibilis.
Sed quid eam docebat? Id, quod ipse postea facturus erat, cuius
tanta, & tam pia erga suos dignatio futura erat, ut quidquid il-
lis impensum agnosceret, sibi factum esse affirmanter assereret.
Amen, inquit, dico vobis, quandiu fecistis vni de ijs fratribus,
meis minimis, mihi fecistis. Omnium quoque gentium doctor
D. Paulus, tanta erga proximos charitate flagrabat, ut bona il-
lis exhibita, sibi met diceret exhiberi. Et hinc erat quod in ea
Epistola, quam ad Philemonem scripsit, ipsi Philemoni Onesi-
simum commendans dicebat. Tu autem illum, ut mea viscera
suscipe. Et paulo post, clarius, & multo clarius. si ergo inquit,
habes me socium, suscipe illum sicut me. Ac si diceret dulciter,
& benignè illum excipere sciens quod omnis benignitas, & hu-
manitas, qua illum excipiendo usus fueris, sic à me cognoscetur,
sicut si me ipsum exceperis.

Et deinde ut clarius ostenderet D. Paulus sibi ipsi impenden-
dum esse quidquid Onesimo aut fieret, aut dimitteretur, subiun-
git: hoc mihi imputa, ego reddam. Ac si diceret: licet Onesimo
sit, qui accipiat, ego tamen ero, qui pro eo debitor semper
existam. Hoc etiam modo Angelo Virgo responderet, fiat mihi
secundum verbum tuum. Dixerat illi Angelus. Ecce concipies
in utero, & paries filium, & vocabis nomen eius Iesum: ipsa ve-
ro, quæ vniuersorum salutem tantopere desiderabat, omnium
causam in se ipsa suscipiens dicit: fiat mihi secundum verbum
tuum. hoc est, fiat ut in meo utero concipiam, fiat ut talem,
ac tantum filium pariam, fiat, ut ex me Iesus nascatur. Et de
hoc Iesu Ideo fiat mihi secundum verbum tuum, quia licet ipse
omnibus, & pro omnibus veniat, tamen ego beneficium istud,
quod à Deo vniuerso mundo generaliter fit, sic penes me susci-
pio, ac si mihi soli singulariter fiat.

O magnum charitatis affectum. sed affectum ne, an effectum
dicam? Plane vtramque dicam, & bene dicam: æque enim lo-
cuples Virgo est in vtroque. Et quid ni eā in vtroque locupletem
esse dicam, quæ vehementia desiderij, seruire deuotionis, & pu-
ritate huius suæ orationis supra omnes cælos inaccessam attingit
magistatē, eamque ad terras deduxit (id, quod ad eius charitatis
effectum maxime pertinet) ad suscipiendam nostrā humanitatē
Bene quidem huic rei, de qua agimus illud congruit, quod

tractatu de quatuor virtutibus charitatis hunc in modum dicit **E**
D. Auguf. Augustinus, si tamen ille tractatus est Augustini. O charitas, inquit, quam magnas vires habes, de cælo Deum deposuisti. Nec immerito virtuti charitatis tantum tribuit Augustinus. Quibus enim viribus de excelsa cælorum sede Deus deponi potuisset, vt humiles exaltaret, nisi viribus dilectionis? Quibus vinculis ligari potuisset, nisi vinculis charitatis? sicut fortissimus ille Sanlon, qui in vna Asini mādibula mille viros interficiebat, quemq; nulla vincula poterāt colligare, quæ statim sic non effringeret. sicut si rumpat quis filum de stuppa (sunt verba scripturæ) tortum sputamine, cum odorem ignis acceperit, propter **P**
 vnus Dalilæ amorem ira superatus est, vt erutis oculis à Philistæis cathenis vincus deduceretur: ita etiam potentissimus, ac fortissimus Deus vnus Virginis charitate sic superatus est, vt de cælo ad terras ligatus deduceretur. O fortissimum charitatis vinculum. O charitas quam forte est vinculum tuum, si ergo contra Dominum ita fortis fuisti, multo magis contra homines præualebis.

Ose. 11. Olim Deus vnigeniti filij sui incarnationem mundo promittens sic dicebat: In funiculis Adam traham eos, in funiculis charitatis: idq; Dominus ipse bene tunc adimpleuit, quando filium suum misit in mundum, qui nos traxit in funiculis Adam, vt potest factus filius Adam, siue filius hominis. In eo enim q̄ factus est ex carne Adam filius hominis, miro modo sibi nos colligauit, & traxit ad se in funiculis charitatis.

Verum hoc in ipso Deo non ita sane mirandum est: in Virgine autem multum quidem per omnem modum, quia ipsa Dei artem (vt ita dicam) omnino delusit, & sic delusit vt Deum ipsum in eisdem charitatis vinculis, siue funiculis ad nos ipsa attraxerit, quibus ipse nos ad se ipsum attracturus erat, idq; Virgo tunc fecit, quando verba ista de intimo sui cordis extraxit, Fiat mihi secundum verbum tuum. Tunc n. vinculo charitatis Dominus ille tractus descendit ad terras, quem nullum vinculum ad columnam alligatum tenere potuisset, si charitas vinculum defuisset: quem nullum ferrū in cruce detenuisset, nisi charitas affuisset; quem deniq; in monumēto, nullus superpositus lapis in clusum retenuisset, nisi charitas salutis nostræ, eum compulisset.

CAP.

A

CAP. X.

In hominibus ante incarnationem, videndi Deum desiderium maximum. Deus mittendo filium suum, illis satisfacit. filius Dei in ultimo instanti verborum Mariæ in eius utero perfectus simul Deus, & homo conceptus fuit.

Ecce ancilla Domini fiat mihi secundum verbum tuum. Lu. 1.

B IS visis, quæ ex parte nostræ Virginis, diuinam Verbi incarnati conceptionem præcesserūt, non erit abs re, si ad ea, quæ ex parte ipsius Dei, in tanto negotio etiam interuenerunt, animum parumper applicemus: vt vel sic tractationem istā, de illis Mariæ verbis, quæ ipsa ad Angelum locuta est, aliquando tandem absoluamus, & ad eius canticum propereamus.

Quanta sit erga nos dominicæ charitatis, & dilectionis magnitudo, humanum plane pectus non capit, nec terreni corporis pondere mens depressa, Dei erga nos intelligit, aut sentit affectum. Ipse namque minime contentus est in eo, quod nostræ addixerit seruituti, quidquid vastissimo cæli, ac terræ ambitu continetur: minusq; in eo, quod omnes cœlestes spiritus nostrum incommodum deputauerit: Sed quasi hæc minima essent, ad asserendam in nos suam immensam charitatem, ille, qui vultu omnino erat in contemplabilis, visu prorsus imperpicabilis, sensu inæstimabilis, inaccessus mente, & neque ipso quidem hominibus ad plenum notus auditu, humanis se voluit aptare obtutibus. Tanta olim diuinæ claritatis, & magestatis videndæ humana corda flamma accenderat, vt saucia mente cæperint homines, Deum carnalibus velle oculis contueri. Et hinc est quod Moyse dicere audet: si inueni gratiam in oculis **Gene. 33.**
 tuis, ostende mihi faciem tuam. Hinc etiam quod regius propheta dicit: Ostende mihi faciem tuam. **Psal. 79.**

Et vt de gentilibus ipsis, aliqualem etiam mentionem faciamus, ipsi, sicut nonnulli existimant, propter hoc simulacra sibi effinxerunt, vt in ipsis suis erroribus, oculis cernerent, quod colebant. Sciens ergo Deus ipsos mortales, tanto se videndi desi-

F 3 derio

derio teneri, vnde se illis visibilem redderet elegit. Cū. n. Deus, E quem vniuersus mundus non capit, angustus nequaquam capere posset humanus aspectus, ideo assumere decreuit ex nobis, in quo videretur à nobis: Si enim de cælo Angelum assumpsisset, nihilominus inuisibilis ipse remaneret. Si etiam eo modo, se visibilem redderet, quo olim faciebat, timorem potius incuteret, quàm amorem incitaret. Carnem igitur assumpsit, qua se, & visibilem redderet, & hominibus timorē auferret: vt diuinitas ipsis esset causa timoris, caro illis esset occasio amoris: vt si quod Dei est timerent, saltem quod suum est amarent: Denique ut si Dominum fugerent, saltem ad serui formam recurrerent, quam propterea ipse ex Virgine tunc assumpsit, quando ipsa Angelicæ legationi respondit: Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum. F

D. Ioan.
Dam.

D. Ioannes Damascenus de istorum verborum virtute tractās lib. 3. cap. 2. asserit, quod in vltimo istorum verborum instanti Spiritus Sanctus non sine Patre, & Filio collectis purissimis virginis sanguinis guttulis, subito formauit corpusculum in omnibus membris, organis, & liniamentis, sed non quantitate perfectum: in eodem simul animam rationalem omni gratia, sapientia, & beatitudine plenam creauit, creando corpori infudit, infundendo vniuit, & ita humanitatem illam instituit, quā in eodem instanti solus filius assumpsit, & ita assumpsit, vt nec corporis conceptio, hoc est, formatio animationem: nec animatio Verbi incarnationem præcelleret. Sed (sicut ibidem idem dicit Damascenus) simul fuit caro, simul animata caro, simul Verbi Dei caro. G

D. Aug.

D. Augustinus etiam de fide ad Petrum cap. 15. hac ipsa de re tractans sic dicit: firmissime tene, & nullatenus dubites, non carnem Christi, sine Deitate conceptam, in vtero Virginis, priusquam susciperetur à Verbo; Sed ipsum Verbum Deum suę carnis acceptione conceptum, ipsamque carnem Verbi incarnatione susceptam. Et D. Gregorius lib. 9. Epistolarum cap. 61 Non autem, inquit, prius in utero Virginis caro concepta est, & post modum diuinitas venit in carnem: Sed mox Verbum venit in uterum, mox Verbum seruata propriæ virtute naturæ factum est caro. H

D. Greg.

Itaque ex sententia istorum, & aliorum etiam multorum, vbi primum

A primum Virgo verba ista pronunciauit. Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum: statim virtute Spiritus Sancti Dei filium concepit.

CAP. XI.

Dei filius de Spiritu Sancto conceptus, cur eius filius non dicitur, filij corpus, quod Spiritus Sanctus efformauit, quare a tota Trinitate dicitur efformatum. Quare filius, & non pater, aut Spiritus sanctus carnem assumpsit.

B

Ecce ancilla Domini fiat mihi secundum verbum tuum. Lu. r.

Ccasionem eorum, quæ à nobis superiori capite dicta sunt, merito quis sic rogare poterit. si Dei filius conceptus dicitur de Spiritu Sancto: quare non dicitur filius Spiritus Sancti à quo, & de quo conceptus est? Huic questioni diserte satis respondet Haymo super illa verba Angeli ad Ioseph dicentis Ioseph fili Dauid noli timere, accipere Mariam coniugem tuam, quia quod C in ea natum est, de spiritu sancto est. super quæ verba ad istam questionem sic ipse respondet Haymo. Quia non omne quod ex aliquo nascitur, eius filius appellatur. Nam omnes, qui consistimus in Ecclesia per fidem renati sumus ex aqua, & Spiritu Sancto, & tamen non dicimur filij aquæ, sed filij Dei. Sic & mater Simile, nus materia ex nobis ipsis nascitur, capillus ex capite, sed non dicitur filius capitis: nascuntur vngues de manibus, & tamen non dicuntur filij manus: Sic etiam filius Dei licet opera, & ministerio Spiritus Sancti conceptus credatur in vtero virginali, tamen non dicitur filius Spiritus Sancti, sed filius Dei Patris, D à quo ante omnia sæcula est genitus, ne duo patres esse videantur. Hęc Haymo.

His, quæ circa propositam questionem sic ab Haymone dicta sunt, id valde congruit, quod lib. Enchi. cap. 38. & 39. dicit D. Augustinus, quo loco eidem quæstioni sic etiam respondet. D. Aug. Ad hęc ergo dicendum est (inquit Augustinus) quod non est concedendum, quidquid de aliqua re nascitur, continuo eiusdem rei filium nuncupandum. Nam aliter ab homine nascitur:

homo filius, aliter capillus, & pediculus, quorum nihil est filius. **E**
Sed veniamus ad honestiora exempla: certe qui nascuntur ex
aqua et Spiritu Sancto, nō aquæ filios eos, recte dixerit quispiā:
Simile. Sed plane dicuntur filij Dei Patris, & matris Ecclesiæ. Vnde si-
cut non omne, quod dicitur filius est natum ab eo, de quo dici-
tur filius, sicut sunt filij adoptiui, & filij gehēnæ: ita etiam nō
omne quod nascitur ab aliquo dicitur eius filius, à quo natū est.
Et ideo Christus natus est de Spiritu Sancto, non sicut filius, ex
Maria vero natus est sicut filius. Sic etiam de quæstione propo-
sita illo in loco D. Augustinus.

Aduertendum tamen est hoc loco, quod licet dicatur, q̄ Spi-
ritus Sanctus efformauit illud corpus ex Virgine, tamen creden-
dum est, quod ubi ipsa hæc verba locuta est, Ecce ancilla Domi-
ni, fiat mihi secundum verbum tuum: tunc tota simul trinitas,
Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus, illud operata sit, quia quo-
rum inseparabilis est substantia diuinitatis, eorum est insepara-
bilis operatio. Vnde afferit D. Thomas 3. par. q. 3. ar. 4. quod id,
quod est actionis in assumptione humanæ naturæ commune est
tribus personis, cum actus assumptis procedat ex diuina viru-
te, quæ communis est ipsis tribus personis. Secus vero se res
habet si de eo, quod pertinet ad rationem terminari loquamur. **G**
Nam id secundum eundem D. Thomam eodem loco, ita con-
uenit vni personæ, quod non alij. tres enim personæ fecerunt, vt
humana natura vniretur vni personæ filij, qui solus est in carna-
tus. Pater filio vniuit naturam humanam, Spiritus sanctus eam
filio copulauit, sed eam sibi ipse filius assumpsit. sicut si tres uni
ex eis habitum aliquem indueret. In cuius rei explicationem
Simile. simili ferme exemplo vtitur D. Bonauentura de meditationibus
vitæ Christi cap. 4. cuius hæc sunt verba. Scire namque debes,
quod excelsum incarnationis opus totius Trinitatis fuit, licet
sola persona filij fuerit incarnata. Quemadmodum sicut tuni-
cam induenti, duo ex lateribus eius stantes adiuuarent eum, &
tunicæ manicas tenerent.

D. Aug. Præterea D. Augustinus eodem lib. de fide ad Petrum hac etiā
de re sic ait. Reconciliati sumus per solum filium secundum car-
nem, sed non soli filio secundum deitatem. Trinitas. n. nos sibi
reconciliauit, per hoc quod solum Verbum carnem Trinitas ip-
sa fecit. Hoc vero, quod hoc modo dicit Augustinus, apposi-
tissima

A tissima, sicut credo, potest similitudine declarari. Sicut in cithara *Simile.*
tria pariter adesse videntur, nempe ars, manus, & chorda, & tñ
vnus solus sonus efficitur: ars dicat, manus tangit, chorda reso-
nat. tria pariter operantur, sed sola chorda resonat, quia nec ars,
nec manus sonum reddunt, sed cum chorda pariter operantur:
Sic nec pater, nec Spiritus Sanctus susceperunt carnem, & ta-
men cum filio pariter operantur. sonum sola chorda excutit,
carnem solus Christus accepit. Operatio ex tribus constat:
Sed sicut pertinet ad solam chordam soni redditio, sic pertinet
ad solum Christum carnis humanæ susceptio.

B Verum hinc adhuc potest non contemnenda quæstio sub-
oriri: quare scilicet filius, & non Pater, aut Spiritus Sanctus
carnem assumpsit. Cuius rei non vnā solam, sed multas qui-
dem reddunt patres rationes. Inter eos imprimis D. Thomas ad *D. Thom.*
propositam quæstionem respondet 3. p. q. 3. art. 8. Et quod atti-
net ad personam Patris, ideo nō fuit conueniens quod incarna-
retur, quia nihil est, quo humana malitia non possit abuti, quā-
do etiam ipsa Dei bonitate abuitur secundum illud: an diuitias
bonitatis eius contēnis? Vnde etiam si persona Patris fuisset in *Rom. 2.*
carnata, potuisset ex hoc homo alicuius erroris occasionem su-
mere, quasi filius non potuisset sufficere ad humanam naturam
reparandam.

Deinde quod attinet ad Spiritum Sanctum, ideo non decuit
eum incarnari, quia spiritui sancto proprium est, quod sit do-
num Patris, & filij: remissio autem peccatorum fit per Spiritum
Sanctum, tanquam per donum Dei, & ideo conuenientius fuit
ad iustificationem hominum, quod incarnaretur filius, cuius
Spiritus Sanctus est Donum.

Si vero aliquis de conuenientia incarnationis filij, plura vult
uidere, legat D. Thomam loco citato: D. Bonauenturam in illo *D. Bona.*
suo libello, qui amatorius nuncupatur. D. Bernardum sermo- *D. Bern.*
ne primo de aduentu Domini. D. Leonem Papam sermone 12. *D. Leo.*
de passione Domini. Et Alcuinum lib. 3. de Trinitate cap. 10. *Alcuin.*
qui omnes locis citatis multas, easque optimas rationes addu-
cunt, quare filius, & non Pater aut Spiritus Sanctus huma-
nam carnem assumpsit.

Dei Filij ad terras descensus non per localem mutationem, sed per suæ potentiaë manifestationem fuit factus,

Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum. Lu. 1.

Alibus patrum sententijs, fuit à nobis superiori ca-
pitate comprobanda conuenientia, incarnationis
filij Dei, qui post expressum Virginis matris con-
sensum, per hæc verba: Ecce ancilla Domini, fiat
mihi secundum verbum tuum, exhibitum, mox
hæc infima ingressus est, de cœlesti sede descendens, sed ta-
men à paterna gloria minime recedens. Sicut enim fluius li-
cet per multas terrarum prouincias discurrat, de sinu tamen sui
fontis nunquam recedit. Sic Dei filius ad terras venit, Sed de
Patris sinu minime vnquam recessit. Id, quod nos ideo dicimus,
ne hunc filij Dei descensum, localiter factum quisquam chris-
tianus intelligat. fuerunt enim nonnulli (sicut lib. 2. ad Trasi-
mundum Regem cap. 10. refert D. Fulgentius) qui in contume-
liam, ipsius Dei filij conspirantes affirmabāt, eū secundū deitatis
substātiā, aut de loco ad locū motu locali trāsire, aut nō posse
simul, omnia deitatis suæ immēsitare complere. Et ideo cū audie-
bāt eū ad terras descēdisse, credebāt eū in cœlo, vel apud inferos
nō fuisse, & ad infernū secūdū deitatis substātiā, ita Christū de-
scēdisse affirmabāt, vt eū cœlo, et terris tūc desuisse existimarent.

Hoc vero totum quā impium sit, nemo christianus est, qui
nō videat, cū ipsius filij Dei descēsus, & in terram aduētus, nō
mutationem localem, sed suæ potentiaë manifestationem, nobis
ostēdat. Nouit enim ipse Dei filius sic venire, atq; abire, vt neq;
ad locū localiter veniat, neq; localiter de loco discedat: ipse. n.
est virtus, & sapientia Patris de qua dicitur: Attingit à fine vsq;
ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter. Apostolica quoq;
habemus predicatione compertum, q̄ in filio cōdita sūt vniuer-
sa in cœlis, & in terra, visibilia, & inuisibilia, siue Throni, siue
Dominaciones, siue Potestates, omnia in ipso, & p̄ ipsū creata
sunt, & ipse est ante omnia, & omnia in ipso constat. Quid ergo
est.

A est, quod implere sua potentia nequeat, in quo Apostolus vni-
uersa in cœlis, & in terra, visibilia, & inuisibilia cōstare, p̄nūtiat.

Quando ergo vnus quisque filij Dei aduentum audierit, non
aliquā ipsius mobilitatem intelligat, sed opus credat suæ ma-
nifestationis nobis per hoc exhibite, quia quando Pater filium
misit in mundum, hominibus eum visibilem demōstrauit. Ita e-
nim exponit glossa interlinearis verba illa Apostoli. Vbi venit
plenitudo temporis, misit Deus filium suum, id est, fecit visi-
bilem hominibus. Et ideo cum quis audit filij Dei descensum,
aut opus intelligat talis manifestationis, aut nouum effectum in

B Virgine, sicut loquuntur Patres. Inter quos Nico. Lyr. in respon-
sione ad argumēta cuiusdā Iudei ex verbis christianorum affir-
mat, quod descensus filij in uterum Virginis, non est intelligen-
dus per motū localem, sed per nouū effectum in Virgine, qui effe-
ctus est coniunctio diuinæ naturæ, & humanæ in una personā.

Et vnde alijs Patribus interim taceamus, ne multi simus. D. Eu-
chenius in libro. formularum spiritualium dicit, quod descēde-
re Deus in mūdum tunc dicitur, q̄n aliquid nouum, quod antea
non fuerat, in creatura humana operatur. Sicut filius Dei de-
scendisse narratur, quando veram carnem ex Maria Virgine,
propter redemptionem nostram suscepit: & verus homo fieri di-
gnatus est, nō amittendo quod erat, sed assumēdo quod nō erat.

Hoc igitur modo intelligendus est filij Dei descensus, qui his
nostræ Virginis verbis, Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundū
verbum tuum, inuitatus in eius uterum sic descendit, vt tūc in
cœlis maneret apud Patrem, qui in terris generabatur in matre.
Sicut enim ignis est in ferro nō trāsitione, sed communicatione:
nō enim ignis ad ferrū excurrit, sed in suo loco p̄manēs vim suā
ei tribuit, nec tribuēdo minuitur, q̄quā id, qd̄ ipsū recipit totum
compleat. Sic Verbū Dei, nō dimotum est a se ipso, nec à pater-
no sinu discessit, vt generaretur in Virgine, sed sine vlla sui mu-
tatione ex ea humanā carnē, p̄pterea dignatus est habere mor-
talē, vt secūdū ipsā moriēs nostrā mortē destrueret: & vt secun-
dū ipsam, etiā resurgeret, p̄ quā nostra quoq; corpora suscitaret.

O magnum diuinæ dilectionis indicium. Homo Deum cō-
temnens ab ipso Deo discessit. Deus homines diligēs, ad homi-
nes venit: dilexit impios, vt faceret iustos, dilexit infirmos, vt fa-
ceret sanos: dilexit mortuos, vt faceret viuos. Et qd̄ amplius dicā?

Ipse

Simile.

D. Fulg.

Sap. 8.

Colo. 1.

Gala. 4.

Nicu. Ly.

D. Eche.

Simile.

Ipse Deus vnigenitus, humanam tantum naturam dilexit, vt eam non solum à potestate mali Angeli liberaret, sed etiam, vt in se ipso eam, sup omnes Angelos in Patris dextera collocaret.

C A P. XIII.

Dei filius homines amabat, & tamen in hunc mundum venire ideo tardabat, quia Marię vox in eius auribus non personabat.

Ecce ancilla Domini fiat mihi secundum verbum tuum Luc. 1.

Ei filij amorem erga genus humanū, assidua quoties animi cogitatione contemplor, adduci non possum, quin toties in maximam admirationem rapiar, cum ante eius ad homines aduentum, tantum, ac tam longi temporis spatium elapsum esse videam. Et quis, quæso, non mirabitur, & maxime mirabitur, si tanquam prudens ponderator in statera rationis expendat tantum amorem, & tantam dilationem? Dilationem inquam non vnus, non decem, non centum, nō deniq; mille: Sed (si secundū hæbraicam veritatem loquendum est) quatuor millia ducentorū sexaginta triū annorū: tot enim anni effluerūt ab exordio mūdi vsq; ad Christum sicut in chronicon de quinta mundi ætate refert Gregorius Augustudunēsis: quamquam hac de re inter alios autores, non sic determinate constet: Id, quod ostēdit Nicolaus de Lyra super illud: Arenam maris & pluuie guttas, & dies sæculi qs dinumerauit? ibi enim nō nullas rationes reddit, ppter quas tales anni certitudinaliter, & præcisē nō sunt enumerati.

Prima ratio hæc est, quia septuaginta interpretes multo plures annos computāt ab initio mūdi, quàm in libris hæbraicis habeatur. Secūda quia in libris hæbraicis computātur anni secundum vitas Patrū, vt hebetur Genesis quinto, & itē secundum tēpora Regum, vt patet in libris Regum, in qua computatione frequēter vnus annus p duobus computatur, & è conuerso. Tertio quia à redditu captiuitatis babilonicę vsq; ad Christū, nō habetur aliqua enumeratio p sacrā scripturā. Ex quibus rationibus colligit Lyra, dies, sæculi, ppter tantā varietatē, nō esse ab aliquo homine certitudinaliter, & præcisē enumeratos. Verū de hoc quid sit

alij

alij viderint. Nobis interim dubium non est, multos satis annos effluxisse, antequam Dei filius in mundum adueniret.

Quæ ergo illi fuit causa rāte dilationis? Nunquid ideo tardabat, quia tardus erat, aut segnis? Absit, vt tale quid dicatur de eo, qui in omni opere suo velocissimus est. Ecce iste venit (dicit de illo sponsa) saliens in montibus, trāsiliens colles similis est dilectus meus caprę, hinnullogue ceruorū. Nec sola spōsa, sed alię etiam scripturę prophetice eius velocitatem attestātur dicētes: Voca nomen eius accelera spolia, detrahete, festina predari. Et itē: ecce festinus velociter veniet nō ē deficiens, nec laborās

in eo. Quid ergo? forsā ideo nō pperabat, quia nō amabat? Absit etiam, vt tale quid suspicemur de illo, qui ipsamet charitas est, & tanta erga homines charitate accendebatur, vt cū illis esse, suas delicias esse assereret. Delitiæ meæ esse cū filiis hominum.

Hūc etiam spectat illud, quod de hac incarnata sapientia testatur Eusebius Casariensis Euangelicę demōstrationis lib. 5. quo loco de illis tribus viris agens Eusebius, qui Abraham apparuerunt, ingenue fatetur vnum ex eis fuisse Dei filium, qui cum duobus Angelis in forma hominis visus est. Quod si ita est, sicut tenet Eusebius, & cū illo etiam multi ex Patribus

(quos tamen D. Eucherius eodē Genesis loco videt impugnare) nihil nobis dicendum restat, nisi quod ideo Vnigenitus Dei filius humanam speciem, ac figurā induere, & in illa, & cū illa Abraham apparere voluit, quia iam ex tūc suam pietatē, & amoris magnitudinē erga homines, talibus voluit indicijs cōprobare?

Sed quid ego de tēpore Abraham loquor? Multo quidē ante, Dominus ipse istius suę pietatis, ac amoris semina iecit: Si quidē in ipso statim mūdi principio (si tamē Augustino Eugubino credere fas est) iam creato primo nostro parētī Adamo in humana forma visus est. Id, quod ipse Eugubinus super illa verba: Ad imaginem, & similitudinē nostrā: his verbis ostēdit. Accessit ergo filius, & Verbū Dei ad creationē humanā in forma, imagine, habituq; humano gerens speciosissimā, diuinissimamq; formā, & iocundissimā, omniū humanarū formarū pulchritudinē superantem, quā vidētem, atq; intuētem generis nostri principē, cēsendum est amore insanisse, creatoremque omnibus scēminis speciosiorē deperisse. Hęc speciē, diuinamq; pulchritudinē clemētissimus, formosissimusq; assumpsit, quā erat post multa tēpora

vsque

Gre. Aug.

Nico. lvr
Ecclē. 1.

Cant. 2.

Isa. 7.

Prou. 8.

Eu. e. Cęf.
Gen. 18.

D. Euche.

Gen. 1.
Aug. Eug.

vsque ad carnem, & ossa assumpturus. Et post pauca iam tunc **E** inquir, declarabat suam exuberantem elementiam, benignitatemq; Creator donans seipsum homini, & pulchritudinem, diuinitatemq; suā munus faciens, & quantum quod creabat, formam donans ei suam, diligeret comprobans. Hæc Eugubinus.

Quæ si vera sunt, nō immerito possumus asseuerare, quod iam tunc Dominus voluit, vt ibi aliquod indicium eluceret, non tantum sui amoris, sed etiam futuræ suæ incarnationis. Quid enim est, quod ibi tota, atq; indiuidua trinitas se se ad creandum hominem ita inuitat: faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram, & quod solus filius humani corporis similitudinem tunc suscipit? Quid, inquam, hoc est, nisi clara, & manifesta figura illius veritatis, quæ postea in admiranda diuini Verbi incarnatione futura erat? Nam in hac admiranda incarnatione, quamquam omnes tres personæ (vt in superioribus diximus) Pater, Filius, & Spiritus Sanctus fuerunt operatæ, tamen solum diuinum Verbum, ineffabilem illam diuinæ, & humanæ naturæ vnionem terminauit.

Præter hoc, est etiam aliud, quod merito suspiciamus in hac dominica apparitione facta Adamo, & non solum ipsi Adamo, sed omnibus etiam alijs, quibus se ipsum Dominus in humani corporis similitudine manifestauit. Sed quale est illud? Hoc plane quod ex illo facto Dominus iam quandam arram, & pignus suæ incarnationis illis exhibebat, vt hoc modo in eis, sicut in humana carne aduentus, amorem excitaret. Hinc erat (sicut **G** lib. 4. aduersus hæreses cap. 15. docet antiquissimus ille autor, idemq; inuictissimus simul martyr D. Iræneus) quod Abraham tantopere concupisceret illum diem videre, de quo ipse dicit **H** Christus: Abraham pater vester exultauit, vt videret diem meum, vidit & gauisus est: quia, sicut illo in loco tradit ipse Iræneus, doctus erat Patriarcha representatione (intelligitur de representatione Abraham facta in forma humana) quod inter homines, homo futurus esset filius Dei.

Itaque Dei filius, taliter iam tunc conabatur, & hominum amorem erga se excitare, & suum erga illos, per illud manifestare, quod iam tunc delectabatur, illius corporis similitudinem assumere, quod postea in ueritate suscipere volebat, quando humanam carnem accipere debebat. Sicut regis filius quando de-

Ado desponsari vult, in signum amoris, quo sponfam diligit, & desiderij, quod habet, vt suæ desponsationis dies iam adueniat, varijs se vestibus induit, quibus cum amicis colloquatur, præciosioribus alijs vestibus solum in suæ desponsationis diem reseruatis: ita etiam cum Vnigenitus Dei filius, suam Ecclesiam, aut animam nostram desponsare decreuisset, non illic se vestiuit præciosis nostræ humanitatis vestibus, sed eas reseruauit in diem desponsationis suæ, in diem lætitiæ cordis eius.

Verum qualis aut quis fuit iste dies? glossa interlinearis fuerit illa verba: Egredimini filia sion, & videte Regem Salomonem in diademate, quo coronauit eum mater sua, in die desponsationis illius, & in die lætitiæ cordis eius: dicit hunc diem, fuisse diem annuntiationis, in quo Maria Mater, Christum verum Salomonem diademate nostræ humanitatis coronauit. Et ideo quia has vestes Dei filius ad hunc solum diem reseruabat, idcirco antea Adamū creas, & Abrahamæ, & alijs apparens (stans in opinione supradictorum Patrum) humani corporis figuram sibi assumebat: vt saltem illo modo desiderium illud ostenderet, quod habebat, vt illæ suæ desponsationis dies iam adueniret, quo nostræ humanitatis veste vere indutus appareret. **C** Ex his omnibus haud obscure sanè colligitur, quod si Vnigenitus Dei filius non veniebat, non ideo erat, quia amorem non habebat.

Sed dices: si ergo amabat, quare citius venire non properabat? Quia non citius dulcissimæ sponsæ suæ vox in eius auribus personabat. Nam vbi primum per diuinum illud sanctissimæ Virginis os, diuina ista effluxit vox: Ecce ancilla Domini fiat mihi secundum verbum tuum: illic exultauit vt gigas ad **Psal. 17.** currendam viam, & à summo cælo egressio eius. tanta enim tunc Dei filius velocitate de cælo cucurrit ad terras, vt nihil aliud videretur antea expectare, quàm vt à nostra Virgine his verbis vocaretur, & adueniendum statim excitaretur, Ecce ancilla Domini fiat mihi secundum verbum tuum.

Dei filius cur tantum, in mundum venire, distulit. Maria Virgo loquendo tempus compleuit, quod Deus expectabat, ut veniret.

Ecce ancilla Domini fiat mihi secundum verbum tuum. Luc. 1.

Multa ex illa veneranda antiquitate Patres, varias conantur rationes reddere, propter quas Dei filius suum, in mundum, aduentum tantum differabat. Ex illis vnum imprimis enumerabimus D. Gregorium Nissenum magni illius Basilij fratrem qui in ea oratione, quam de Christi natiuitate fecit, hac ipsa, de re in hunc modum loquitur. Quod autem humanæ vitæ non ab initio, sed extremis temporibus Dominus apparuerit: hanc merito fortasse causam quispiam existimabit, quod qui malitiâ vt tolleret, humanam vitam erat ingressurus, expectauit necessario, vt omne ab inimico satum, propagatumque peccatum germinaret. ac tunc demum, vt legitur in Euangelio, radici securim admouit. Nam & qui præstant medendi facultate, dum febris adhuc corpus exurit, & ex causis morbum efficientibus paulatim intenditur, obsecundant morbo quoad vis ad summum peruenit, nec cibi subsidium vllum ægrotanti præbent: at vbi malum constiterit patefacto iam toto morbo, tunc artem adhibent. Sic animorum ægrotantium medicus expectauit, dum malitiæ morbus, quo natura hominum victa laborabat, se totum aperiret, nè latens aliquid incuratum remaneret.

Theophy. Ab hac D. Gregorij sententia, nõ multum sane distat Theophylactus, qui super 4. cap. epistole ad Galatas sic inquit: Omne scelerum genus pergressa humana natura, cum iam haberet opus curatione, emandauit filium suum Deus. hoc est, placuit ei vt veniret. Sic eo in loco Theophylactus ipsum D. Gregorium Nissenum, sicut credo, sequutus, quem super cap. 9. Epistolæ ad hebreos ipse Theophylactus allegans supracitatę D. Gregorij sententię verba refert.

D. Aug. Præterea D. Augustinus lib. de prædestinatione sanctorum cap. primo, hac etiam de re agens dicit, tunc voluisse hominibus appare-

A apparere Christum, & apud eos prædicari doctrinã suam, quando sciebat, & vbi sciebat esse, qui in eum fuerant credituri. His enim temporibus, & his locis, quibus Euangelium eius, non est prædicatum, tales omnes in eius prædicatione futuros esse sciebat, quales, non quidem omnes, sed tamen multi, in eius corporali præsentia fuerunt, qui in eum, nec suscitatis ab ipso mortuis, credere voluerunt. Et paucis interiectis: Quid ergo, inquit, mirum, si tam infidelibus plenum orbem terrarum Christus prioribus sæculis nouerat, vt eis apparere, vel prædicari merito nolet, quos nec verbis, nec miraculis suis credituros esse præsciebat. In hanc D. Augustini sententiam videtur etiam Haymo accedere su Haymo. per 9. cap. epistolæ ad Hebreos, sub his verbis: Merito tunc apparuit, quando multa erant peccata, vt ostenderet diuitias gratiæ sue, si enim in principio fieret, fortassis nullus crederet.

His D. Augustini, ac Haymonis rationibus illa quidem ratio est valde dissimilis, quam sermone 3. de natiuitate in hunc modum adducit beatissimus Leo Papa. Sapientia, & benignitas Dei hac salutiferi operis mora capaciores nos suæ vocationis effecit, vt quod multis signis, multis vocibus, multis mysterijs per tot fuerat sæcula prænuntiatum, in his diebus Euangelij non esset ambiguum: & natiuitas, quæ omnia miracula, omnemque intelligentiæ erat excessura mensuram, tanto constantiorẽ in nobis gigneret fidẽ, quãto prædicatio eius, & antiquior præcessisset, & crebrior. Non itaque nouo consilio Deus rebus humanis, nec Sera miseratione consuluit, sed à constitutione mundi vnã, eandemque omnibus causam salutis instituit. Sic Leo Papa.

Supradictorum Patrum rationibus, Seraphici Doctoris D. Bonauerura quatuor etiam rationes addemus, (& si supradictis non sint omnino dissimiles) quæ habentur 4. p. sui breuiloquij, illarum prima est huiusmodi. Quoniam ergo liberalitas arbitrij hoc requirit, vt ad nihil trahatur inuicta, sic debuit Deus humanum genus reparare, vt salutem inueniret, qui vellet querere Saluatorem, qui verò nollet querere Saluatorem, nec salutem per consequens inueniret. Nullus autem querit medicum, nisi recognoscat morbum, nullus querit doctorem, nisi recognoscat se ignorantem. Nullus querit adiutorem, nisi recognoscat se impotentem, quia igitur homo in principio sui lapsus aded superbiebat de scientia, & virtute ideo præmisit Deus tempus legis nature, in

quo conuinceretur de ignorantia: & postea cognita ignorantia, E
sed permanente superbia de virtute, qua dicebant non deest, qui
faciat, sed deest, qui inbeat, addidit legem præceptis moralibus
erudientem, & ceremonialibus aggrauantem, vt habita scientia,
& cognita impotentia confugeret homo ad diuinam misericor-
diam, & gratiam postulandam, quæ data est nobis in aduentu
Christi. Ideo post legem naturæ, & scripturæ subsequi debuit in-
carnatio Verbi.

Secunda ratio, Rursus quando sublimitas remedij requirit, vt
credatur fide firmissima, & ametur charitate ardentissima tanquã
mysterium secretissimum, & saluberrimum, ideo congruentissi- F
mum fuit, vt ante Christi aduentum, præirent multa testimonia
prophetarum tam explicita in verbis, quam implicita in figuris,
vt multis, & firmis testimonijs, quod erat secretum fieret certum,
& indubitabile: præirent etiam multiplicia promissa, & arden-
tissima desideria, vt promissum beneficium expectaretur, expe-
ctatum differretur dilatatum amplius desideraretur, & diu deside-
ratum feruentius amaretur, & gratiosius susciperetur, susceptum-
que sollicitius seruaretur.

Tertia ratio, Postremo quod integritas, & perfectio vniuersi
requirit, vt vniuersa sint ordinata quantum ad loca, & quantum G
ad tempora: & hoc opus incarnationis erat perfectissimum in-
ter omnia opera diuina: & processus debet esse ab imperfecto
ad perfectum, & non è conuerso. Hinc est quod opus illud de-
buit fieri in fine temporum, vt sicut primus homo, qui erat totius
mundi sensibile ornamentum, vltimo fuerat conditus, scilicet sex-
to die ad totius completionem: Sic secundus homo totius mun-
di reparati complementum, in quo primum principium coniun-
gitur cum vltimo, scilicet, Deus cum limo, fieret in fine tempo-
rum: hoc est, in sexta ætate, quæ est ætas apta ad exercitium sa-
pientiæ, & ad enervationem concupiscentiæ, & ad transitum à sta-
tu turbis ad quietem, quæ omnia competunt sextæ ætati descen-
su mundi, propter incarnationem filij Dei.

Quarta ratio, Sicut Christus non debuit venire in principio
temporis, quia aduentus eius nimis fuisset festinus, sic nec debuit
differre vsque in finem vltimum, quia tunc nimium esset tardus. A
Decebat enim Saluatorem inter tempus morbi, & tempus iudi-
cij in troducere tempus remedij: decebat mediatorem quædam
suorum

A suorum membrorum præcedere, quædam sequi: Decebat ducto-
rem perfectum, tunc se ostendere, cum esset opportunitas curren-
di ad brauium, & hæc est in fine temporum, & citra terminum,
& in approximatione ad finale iudicium, vt per timorem iudicij
stimulati, & per spem præmij attracti, & per perfectionem exem-
pli animati vigurose, & perfecte sequamur ducem de virtute
in virtutem, vsquequod perueniamus ad brauium sælicitatis æ-
terne.

Huc vsque D. Bonauentura, cuius rationibus ille etiam addi
possent, quas affert D. Thomas 3. par. q̄o. 1. ar. 5. quas breuitatis
B causa non solum hoc loco omittimus, sed etiam multas alias alio-
rum autorum, quia huic nostro instituto minus congruere, nobis
visæ sunt, cui tamen huiusmodi ratio non parum accommoda for-
san probabitur: nempe, quod Deus tandiu suum in mudum ad-
uentum distulit, quandiu in illo Maria non erat, quæ vna ex tan-
tis millibus ad hoc à Deo ab æterno electa erat, vt mater filij Dei
efficeretur, & esset.

Vnde non immeritè de Virgine dici potest id, quod dicitur: Prouerb. 8.
Dominus possedit me, in initio viarum suarum, antequam
quicquam faceret à principio, ab æterno ordinata sum; Quæ ver-
ba licet ad literam intelligantur de æterna, & genita Patris sapien-
C tia, filio, scilicet, consubstantiali, per quem fecit, & sæcula, quæ
Patris sapientia non prius est ordinata, quam fuerit, quia semper
fuit, & semper ordinata fuit, semper cum Patre fuit cuncta com-
ponens: tamen ab ecclesia per tropum attribuuntur, & allegoricè
dicuntur de Virgine matre ipsius æternæ sapientiæ, quæ licet non
fuerit ab æterno quantum ad esse actuale, & quantum ad exterior-
em suam productionem in esse, quia quantum ad hoc non ante
omnes creaturas, sed post plurimas in principio vltimæ ætatis sæ-
culi à matre Anna, & à Patre Ioachim genita fuit: tamen fuit ab
D æterno quantum ad esse ideale in mente diuina, in qua omnibus
præ electa fuit creaturis, ad hoc vt mater Dei fieret, & esset in
tempore in ipsa diuina mente etiam præ ordinato. Nam sicut
colligitur ex doctrina D. Thomæ 3. par. quæstio. 24. artic. 4. sub
prædestinatione æterna non solum cadit id, quod est faciendum,
in tempore, sed etiam modus, ordo, & persona, secundum
quam, vel per quam illud complendum est in tempore. Vnde
cum Deus ab æterno, non solum ordinauerit, vt Verbum sibi

coæternum, in tempore caro fieret, sed etiam ut in Maria, & ex Maria fieret, opus erat ut illa prius nasceretur, & ad illam ætatem perueniret, in qua Deus præordinauerat, ut diuinum Verbum, ex ea caro fieret, & per consequens quod tandem Christi aduentus differretur, quandiu tale Virginis, ætatis complementum non adueniret.

In isto ergo suæ ætatis complemento Maria, illam temporis plenitudinem, quam Deus expectabat, ut veniret, Angelo respondendo vltimatè compleuit, & complendo respondit: Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum. Nam ubi hæc verba sic à Virgine dicta sunt, nulla mora fuit, quin statim Dei filius in utero dignaretur descendere matris, in quo veram ferui formam, illi formæ in qua est Deo Patri equalis, vniuit: & tanto fœdere naturam vtramque copulauit, ut neque inferiorem consumeret glorificatio, neque superiorem minueret assumptio: salua enim proprietate vtriusque substantiæ, & in vnam coeunte personam, suscepta, tunc est à maiestate humilitas, à virtute infirmitas, & ab æternitate mortalitas: & ad soluendum violabilis nostræ naturæ debitum, natura inuolabilis naturæ est unita passibili, & homo verus in vnitatem Domini temperatur, ut hoc modo, quod summis nostris malis maximè opus erat, vnus, atque idem Dei, & hominum mediator Christus & mori ex vno, & resurgere posset ex altero.

C A P. XV.

Christus Dominus, ab omni & quacunq; fuit sordibus peccati immunis, & ante fuit Sanctus, quam integerrima Virginis matris nasceretur ex utero.

Ecce ancilla Domini fiat mihi secundum verbum tuum. Luc. 1.

LICET in omnibus matribus: nequaquam fiat, sine peccati sordibus conceptio: tamen filij Dei conceptio; quæ post prolatum Virginis assensum in eius utero facta fuit, ab omni peccati sordibus

A sordibus prorsus extitit aliena. Maria enim inde purgationem traxit, unde concepit: quo enim paterni seminis transfusio non peruenit, peccati se illic origo non miscuit: inuolata virginitas concupiscentiam nesciuit, substantiam ministravit: assumpta est de matre, hominis natura, non culpa: creata est forma serui sine conditione virili, quia nouus homo sic contemperatus est veteri, ut & veritatem susciperet generis, & vitium excluderet vetustatis. **N**on licet in nobis illa, quæ ab initio creator contulit, reparanda susceperit, tamen illa, quæ deceptor inuexit, & homo ab eo deceptus admisit, nullum habuerunt in Salvatore vestigium. **N**ec quia **B** communionem nostræ subiit humanitatis, ideo nostræ particeps fuit iniquitatis.

Sicut enim solem per cœnum, fœtores, & quæq; loca horribilia radios suos diffundit, & in eis operatur secundum suam naturam, nec tamen inde aliqua cõtaminatione sordescit, cum tamen visibilis lux visibilibus sordibus sit natura coniunctior: Sic multò minus pollui poterat Verbum Dei non corporeum, neque visibile humanam in Virgine carnem cum anima, & spiritu assumens, sed impollutum semper permansit.

Itaque Dei filius quamuis respondente Virgine: **E**cce ancilla domini, fiat mihi secundum verbum tuum: Humanam carnem statim in eius utero susceperit, quam diuinitatis participem fecit: tamen sordes suas diuinitati humana caro nequaquam impertijt. Quia sicut ignis ferri ingredinè, frigus, & reliquas ferri proprietates non admittit, licet ferrum calleficiat, tamen candescens ferrum ignem non infuscat: & licet ignis ferrum inflammet, tanta ignis flammam ferrum suo frigore non restringit: ita etiam Christi caro diuinitatis particeps facta, diuinitati sordes suas non communicauit, neq; vllam peccati iniuriam illi irrogauit.

Et ideo eleganter quidè D. Petrus Chrysologus sermone 148. D. Petrus sic dicit: Cesset humanæ Philosophiæ labor, nasci Christum nõ fuit necessitas, sed potestas: fuit honor, iniuria non fuit: sacramentum pietatis fuit, detentis non fuit detrimentum: fuit reparatio salutis humanæ, imminutio naturæ non fuit hoc diuinæ: Qui non nascendo ex intacto limo fecit hominem, nascendo ipse hominem de corpore fecit intacto: manus quæ in nostrum plastam lutum dignanter assumpsit, ad reparationem nostram dignanter assumpsit & carnem. Ergo quod creator in creatura sua, quod Deus inuenitur in carne, creaturæ honor est, non est creatoris iniuria.

Taliter D. Petrus Chryſologus ostendit, Christi redemptoris nostri carnem, nulla, in sua conceptione, humanæ labis affectam fuisse iniuria. Et meritò: quomodo enim ibi esse posset iniuria, vbi carnalis copulæ mixtura nulla fuit? Aut quomodo ibi aliquid immundum, vbi prolatis his Mariæ verbis: Ecce ancilla Domini fiat mihi secundum verbum tuum: Spiritus sanctus in Virginem statim superueniens, ita eam præparauit, vt cœlesti digna esset partu: & in utero Virginis Sanctum, ac venerandum Redemptoris nostri corpus sola sui operatione creauit, & nullo interueniente virili actu, carnem de carne Virginis, sacrosanctam de intemperata formauit? Quomodo denique aliquid ibi esset impurum, vbi altissimi virtus Virgini obumbrans cor illius ita impleuit, ab omni æstu concupiscentiæ carnalis temperauit, à desiderijs temporalibus emundauit, ac donis cœlestibus illius mentem, & corpus simul consecrauit?

Luc. 1.

Sic Virgo nostra præparata sanctum illud concepit, de quo Angelus dixerat, quod enim ex te nascetur Sanctum, vocabitur filius Dei. Id quod Angelus ipse dixit ad distinctionem sanctitatis omnium aliorum. Quamuis enim inter omnes alios sola ipsa Maria, pie credatur nata Sancta, natiuitate in utero: tamen hoc est discrimen inter Christum, & illam: quod ipsa non est nata Sancta ex propagationis suæ conditione, sed ex singulari Dei beneficio præseruante eam ab omni peccati immunditia, & corruptione: Christus vero Sanctus natus est, ex natiuitatis suæ proprietate, sicut ille qui non ex libidine; nec ex immundo semine: Sed ex sancto Spiritu conceptus est, & natus. Præterea D. Ioannes Baptista quâuis natus sit sanctus ex utero, nõ tamen est sanctus natus natiuitate in utero, quia solus Christus qui pro nobis incarnari dignatus est, mox Sanctus natus est, quia sine iniquitate conceptus est.

Sed dices: quomodo Christus mox Sanctus natus est, qui à Patre sanctificatus est. iuxta illud; quem Pater sanctificauit & misit in mundum? ex quo videtur colligi quòd eius sanctificatio fuerit ab aliquo peccato. Ad hoc dicitur: quod hoc de ipso Dei filio vero agno sine macula nequaquam dicendum est. Nec obstat allegata Ioannis autoritas, qua à Patre dicitur sanctificatus, id est, sanctus factus: quia Dei filius licet fuerit sanctificatus, tamen inter eius, & omnium aliorum sanctificationem multum discriminis fuit.

Hoc vero, vt melius intelligatur aduertendum est, quod illud, quod fit non solum fit ex contrario, sed etiam ex opposito negati-

ue,

A uè, siue priuatiuè: sicut verbi gratia, album, nõ solum fit ex nigro, sed etiam ex non albo. Pari etiam ratione nos ex peccatoribus sanctificamur, & ita sanctificatio nostra est ex peccato. At Christus licet secundum hominem factus fuerit sanctus, quia hanc gratiæ sanctitatem semper habuit, non tamen factus est sanctus ex peccatore, quia peccatum nunquam habuit: Sed factus est sanctus ex non sancto secundum hominem, non quidem priuatiuè, ita scilicet, vt aliquando fuerit homo, & non fuerit sanctus: Sed negatiuè, quia scilicet quando non fuit homo, non habuit sanctitatem humanam: & ideo simul factus fuit homo, & Sanctus homo. Et hoc vult Angelus ostendere cum dixit: quod nascetur ex te sanctum vocabitur filius Dei.

Simile.

Luc. 1.

Vnde Venerabilis Beda hæc Angeli verba exponens: ad distinctionem, inquit, nostræ sanctitatis Iesus singulariter sanctus nasciturus asseritur. Nos quippe & si sancti efficitur, non tamen nascimur, quia ipsa naturæ corruptibilis cõditione, ita restringimur, vt meritò cum propheta gementes singuli dicamus: ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea. Ille autem solus veraciter sanctus est, qui vt ipsam conditionem naturæ corruptibilis vinceret, ex commixtione carnalis copulæ conceptus non est.

Psal. 50.

Ex his omnibus liquido iam constare nemo non videt, verum illum Dei agnum per quem omnia mundi peccata tollenda fuerant, nulla peccati labe fuisse conspersum. Nec mirum id quidem, decebat enim, vt ea pro nobis reconciliandis Deo Patri hostia offerretur, quæ & esset nostri generis socia, & nostræ contaminationis aliena.

CAP. XVI.

Deus cur tantum desiderabat, ut Maria nasceretur: ipse humana carne cur vestiri voluit: in mundi principio qualem hominem creauit, & qualiter postea eum recreauit. Mariæ vocem audiendi quantum desiderium in Deo, & in hominibus.

Ecce ancilla Domini fiat mihi secundum verbum tuum. Luc. 1.

AMORIS Ea est vis, eaque natura, vt talem vnquemque esse necesse sit, quale est illud, quod amat, & cui per affectum

coniungitur, in eius velit similitudinē trāsformari. Da amori quantum volueris, facilli quantum potueris, si absq; medio, suo amato non fruatur, totū contēnit, nec conuiescit, donec omnia per transiens ad amatū perueniat. Omnia propter hominem Deus creauerat, eumq; de terra factū omnium terrenorū dominū cōstituerat, ipsi corpus, & animā dederat, corpus, vt ipsius terrenæ substantiæ cōmuniōne esset cū ipsis terrenis cōmunis: animā vero, vt cœlestibus nō esset dissimilis. Et vt homini cū ipso quoq; Deo ratio esset communis, corpus de terra, & animam de cœlo illi dederat, vt in eo nexus cœli, & terræ concordia seruaretur.

Verum quia hoc adhuc amori non sufficit, ideo quid amplius adiiciat ad amorem suum, pius amator excogitat. In homine imaginem suam ponit, vt terris inuisibilem conditorem, visibilis imago præsentem redderet: & nē tam larga hæc mundi possessio vicario destituta esse videretur, in terris dedit Deus homini vices suas. Sed neque hoc quidem amori satis fuit, donec ipse in amati similitudinē transformaretur. Et sic id, quod per se ipsum creator fecit in homine, in se ipso clementer excepit ex Virgine: ex Virgine, inquam, ab ipso Dei filio huius rei causa tantum desiderata, quantum prædulcia eius verba optimè declarant, quibus sub sponsi nomine, ipse Virgini sic dicit: Surge propera amica mea, columba mea, formosa mea, & veni. Quæ verba ipsius filij Dei sunt, veri animarum sponsi valde desiderantis, valde festinantis, & valde denique exoptantis, vt sibi iam adesset materia humanæ carnis, Mariæ, scilicet. cuius sanctissima caro illi materiam daret assumendæ carnis. Et ideo talibus verbis tanto ante, tanquam iam præsentem Mariæ loquebatur iubens, vt surgeret, & properaret: hoc est, vt nasceretur, & hospitium ventis sui, illi citò præpararet. Surge propera amica mea, columba mea, formosa mea, & veni. Er post pauca: Ostende, inquit, mihi faciē tuam, sonet vox tua in auribus meis: vox enim tua dulcis, & H. facies tua decora. Ac si diceret, videam iam te ò amica mea, ò columba mea, ò formosa mea, videam, inquam, te iam præsentem, & audiam cōsentientem per verba illa, quibus Angelo, imò mihi per Angelum responsura es: Ecce ancilla Domini fiat mihi secundum verbum tuum.

O immensam huius Domini pietatem. Et quid, quæso, fuit quod Dominus maiestatis tantopere desiderabat nostra carne vestiri? Nunquid absque tanta difficultate non valebat opus suum.

A suum per Angelum, aut aliquam ex creaturis reparare? Valebat quidem: verumtamen noluit, vt ostenderet quantum nos ipsos amaret. Quemadmodum enim ex medicis, illos maxime laudare, & amare solemus, non qui nos ægros ministris suis curandos committunt: Sed qui pallium deponunt, linteolæ que succinti suis ipsis manibus ferrum accipiunt, vlcusque, si sit opus, incidunt, neque scætozem ipsius vlcæris auersantur, immo profluentem saniem excipiunt, atque vnguenta compingunt: Neque illos Reges admitari, & laudibus ornare solemus, qui regalibus in thalamis enutriti omni deliciarum genere molliter perfrui solent, sed quibus graue non est pro subditis hominibus caput periculis obiectare quique armis obrecti in prima acie cū hoste fortiter dimicant: sic, immo multò melius, Dei filium laudare, & amare debemus, si quidem semetipsum exinanivit formam ipse serui accipiens, vt saltem hoc modo, homines ad se amandum commoueret, qui tantis à largitore suo sibi præstitis beneficijs, ad id faciendum, multò quidem antè iam commoueri debuissent.

Quando Deus hominem voluit creare, non solo iubentis sermone vsus est, sicut circa alia opera sex dierum: Sed consilio sanctæ trinitatis, & opere maiestatis diuinæ creatus est homo, vt ipse ex primæ suæ conditionis, ac creationis modo intelligeret, quantum suo conditori deberet, & sic tanto ardentius eum amaret, quantum mirabilius se à suo conditore factum intelligeret. faciamus, inquit, hominem ad imaginem, & similitudinem nostram. Neque in hoc solum hominis dignitatem agnoscimus, quòd sanctissimæ trinitatis consilio ab ipso Deo sit conditus: Sed in hoc etiam quod ad imaginem, & similitudinem suam omnium creator, eum formauit.

Et quòd ad Dei imaginē imprimis attinet: hæc potissimum ex Deo in ipso homine consideratur, quia sicut Deus semper vbique est totus omnia viuificans, & omnia gubernans secundum id, quod dicitur: In ipso viuimus, mouemur, & sumus: sic anima in suo corpore vbique tota viget viuificans illud, mouens, & gubernans, neque enim in maioribus sui corporis membris maior, & in minoribus minor: Sed in minimis tota est, & in maximis tota. Præter hanc vnitatis imaginem omnipotentis Dei, quam ipsa anima habet in se: habet etiam sanctissimæ trinitatis quantum ad imaginem, quæ in eo maxime spectatur, quia sicut Deus est, viuuit.

Simile.

Philip. 2.

Simile.

Acto. 17.

Simile.

viuit, & sapit: ita anima secundum suum modum est, viuit, at- E
que etiā sapit: Et sicut in vna ipsius Dei natura trinitas est, Pa-
ter, Filius, & Spiritus sanctus: ita etiam in vnius animæ natura
tres sunt dignitates, videlicet, intellectus, memoria, & voluntas:

Matt. 22. id, quod in Euangelio (diuersis tamen verbis) designatur, cum
dicitur: Diliges dominum deum tuum, ex toto corde tuo, & ex
tota anima tua, & ex tota mente tua. hoc est, ex toto intellectu

Simile. tuo, ex tota voluntate tua, & ex tota memoria tua. Nam sicut ex
Patre generatur filius, & ex Patre filioque procedit Spiritus san-
ctus: ita ex intellectu generatur voluntas, & ex his ambobus pro-
cedit memoria, sicut facile à sapiente quolibet intelligi potest. F

Simile. Neque enim anima perfecta esse potest sine his tribus, neque ho-
rum trium vnum aliquid, quantum ad suam beatitudinem per-
tinet, sine alijs duobus integrum constat. Et sicut deus Pater,
deus Filius, deus Spiritus sanctus, non tamen tres dii, sed vnus
est deus habens tres personas: ita etiam anima intellectus, ani-
ma voluntas, anima memoria, non tamen tres animæ in vno
corpore, sed vna anima tres dignitates habens, in quibus dei
imaginem mirabiliter homo gerit, & ex ijs, quasi excellentiori-
bus animæ dignitatibus iubetur deum diligere, vt in quantum
intelligatur diligatur, & quantum intelligitur, semper in me- G
moria habeatur. Nec solum sufficit intellectus de deo, nisi fiat
voluntas in amore, nec hæc duo sufficiunt, nisi memoria adda-
tur, qua semper in mente intelligētis, & diligētis maneat. Et hæc
de hominis imagine.

Simile. Quod verò attinet ad similitudinem, ad quam etiam factus
est homo, hæc præcipuè in moribus spectanda est; eò scilicet
modo, vt simile sicut creator Deus, qui hominem ad suam simi-
litudinem creauit charitas est, bonus est, iustus est, patiens,
& mitis est, mundus, & misericors est, & huiusmodi alia, H
quæ de ipso Deo dicuntur: ita homo creatus est, vt haberet
charitatem, vt bonus, iustus, patiens, mundus, & misericors
esset, quia quantò plures virtutes homo habet in se ipso, tanto
propinquior est Deo, & tanto maiorem sui conditoris similitu-
dinem gerit.

Talem itaque Deus à principio hominem creauit, vt ipse
sue primæ conditionis excellentiam, in se ipso attendens, &
Venerandam Sanctissimæ Trinitatis imaginem in se ipso agno-
scens, & diuinæ similitudinis honorem, in se ipso patre con-
fide-

A siderans, non solum morum nobilitate, & virtutum exercitio in
se sui conditoris imaginem, & similitudinem conseruaret, sed e-
tiam in eo amando, totum seipsum effunderet.

Sed vilissima, & ingratiissima creatura, nec sic ad amandum
factorem suum commota fuit: qua de causa creator, nè abo-
minabile ingratiitudinis vitium, vltra in sua creatura reperiret
pro ea carnem, & in ipsa carne multum laboris, & de fatigatio-
nis assumere statuit: vt eam, quam forsan fecerat minus gra-
tam, & deuotam sue creationis facilitas, eam saltem redderet
amoris debitoricem sue recreationis difficultas. Dicebat forsan

B homo, & insciens homo dicebat inquam apud semetipsum,
dicebat insciens in corde suo: gratis quidem conditus sum, nul-
lo auctoris grauamine vel labore, qui tanta me facilitate creauit,
quanta condidit vniuersa. Ita forsan beneficium creationis atte-
nuans humana impietas, ingratiitudinis materiam inde fumebat,
vnde amoris causam habere debuerat. Ne igitur ingrato homini
vltorius causa esset, tantum despiciendi sui autoris beneficium,
ipse creator de creatore creatura, de domino seruus, & de Dei fi-
lio hominis filius fieri voluit, vt hoc modo ingrato homini inno-
tesceret, quantum pro se ipse creator homo factus dispendium fe-
cerit, cum in ipso faciendo nulla, sed in reficiendo multa & gesse-
rit mira, & pertulerit dura, vt sic tandem, homo ingratus, ad ip-
sum creatorem amandum excitaretur.

Cum ergo pijsissimus dominus, hoc modo humanam ingrati-
tudinem vincere statueret, cum hac via creaturam illam, quæ in
ipso statim sue creationis principio à suo domino, & tam bono
domino recesserat, & ad diabolium accesserat, ad se reducere di-
sponeret quid putas, tunc magis cuperet: quid magis desideraret,
& quid denique vehementius exoptaret? Sanè nihil aliud, quam
si vocem illam audiret pro qua ad Mariam ipse de cælo clama-
D bat, quamque amici auscultabant: Quæ habitas in hortis, inquit,
amici auscultant, fac me audire vocem tuam. Maria namque erat,
quæ in hortis habitabat, in amenitate scilicet, scripturarum, & in
delectatione omnium virtutum pulchrè florentium, bene olen-
tium, & semper virentium. Maria erat quam amici auscultabāt,
imo cui, vt loqueretur affectuosissimè supplicabant.

Sed quinam erant isti amici? Flebilis imprimis Adam, & Eua
cum omni sua prole exules de paradiso. Deinde Abraham, Isaac,
Iacob, & Dauid cum reliquis alijs sanctis patribus, qui habita-
bant

bant in regione umbræ mortis. Isti omnes Mariæ vocem auscultabant, & eam iam audire ardentissimè desiderabant, scientes quia ex ore Virginis pendebat omnis consolatio miserorum, redemptio captiuorum, liberatio damnatorum. Cum igitur hæc Maria esset quid mirum, si amici isti eius vocem audire, tãtopere desiderabant pro qua ipse etiam sponsus tã instanter supplicabat: fac me audire vocem tuam? Sed quàm vocem? Equidem nullam aliam nisi istam. Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum. Hæc est vox, quam dilectus sponsus audire desiderabat, hanc, vt in suis auribus personaret, postulabat.

Poterat quidem, & optime poterat sine Mariæ voce, hominum salutem Deus operari, qui sola voce condidit vniuersa: sed Virginis vocem postulabat, tùm quia nobis opus erat, vt vterque sexus concurreret ad nostram reparationem, qui ad nostram concurreret destructionem: alioquin non plenè suum honorem sexus ille recuperaret, qui hominis reparationi deesset: tum etiam quia congruum erat, lapsui vt ex æquo reparationis modus responderet, id, quod præclare nobis ostendit vterque martyr, & antiquus auctor Iustinus, & Iræneus: Iustinus quidem in colloquio cum Triphone Iudæo de Christo loquens sub his verbis: Homo natus de Virgine, vt per quam viam fraude serpentis subintravit inobedientia, per eandem sequeretur venia: cum enim integra Virgo esset Eua, concepto verbo serpentis in obedientiam, mortemque peperit. At Virgo Maria postquam concepit cum gaudio, afferente sibi Gabriele letum nuntium, quod spiritus domini, ei superueniat, & obumbret ipsam virtus Altissimi, & ideo quod ex ea noscatur sanctum esse filium Dei: respondit fiat mihi secundum verbum tuum. Iræneus vero lib. 5. aduersos hereses inter alia sic dicit: Quemadmodum enim illa per angelicum sermonem seducta est, vt effugeret Deum præuaticata verbum eius: ita hæc per Angelicum sermonem euangelizata est, vt portaret Deum obediens eius verbo. Et sicut illa seducta est, vt effugeret Deum, sic hæc suasa est obedire Deo, vt Virginis Eua: Virgo Maria fieret aduocata. Et quemadmodum attrictum est motu genus humanum per virginem, ita Saluator per Virginem, aqua lance disposita virginalis inobedientia, per virginaliam obedientiam.

De hac re sic Iustinus, & Iræneus, de qua etiam Seraphicus doctor D. Bonaventura 3. cap. quartæ partis sui breuiloquij sic ait: cum ergo genus humanum lapsum fuerit per diabolicam suggestionem,

Iustinus
Iræneus.

D. Bona.

A stionem, & per cõsensum mulieris decepte, & per generationem concupiscentialem transfundentem originalem prolem, oportuit quod è contrario esset Angelus bonus suadens bonum, & virgo credens, & cõsentiens in bonum suatum, & charitas Spiritus sancti sanctificans, & fecundans ad conceptum immaculatum: vt sic contraria contrarijs curarentur. Ac per hoc sicut mulier per diabolum decepta, & per virum concupiscibiliter cognita, & corrupta transfudit in omnes culpam, morbum, & mortem: sic mulier per Angelum erudita, & per spiritum sanctificata, & fecundata absque omni corruptione tã mentis, quàm corporis prolem generaret, quæ omnibus ad ipsum venientibus daret gratiam, sanitatem, & vitam. Hæc D. Bonaventura.

Quia ergo congruum erat, quod medicina ex opposito responderet morbo, reparatio lapsui, & remedium nocumento, ideo tanto affectu dilectus suæ dilectæ vocem desiderat, qua sibi dicat: Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum.

CAP. XVII.

C *Mariæ vox homines, Angelos, ac Deum ipsum gaudio impleuit. Ad eandem Mariæ vocem humanæ generationis, & totius mundi perfectio, ac omnis perfectionis complementum subsequutum est.*

Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum. Luc. 1

D Vana fuerit Mariæ vocis dulcedo, ex hoc solum factis superque apparet, quod ipsa non solum Angelos, & reliquas intellectuales creaturas; sed ipsam etiam sanctam, atque indiuiduam Trinitatem gaudio impleuit. Namque ad hanc Mariæ vocem: Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum: cœlestis pater in desponsatione humanæ naturæ nuptias fecit filio suo, qui tunc humanam naturam inseparabiliter sibi vniuit. Ad hanc vocem filius ipse suarum habuit gaudium nuptiarum, nec non sui natalis in utero, quod postea habiturus erat ex utero. Ad hanc vocem Spiritus Sanctus pariter exultauit, propter opus incarnationis, quod eidem particulariter attribuitur. Ad hanc vocem ipsa gloriosa Virgo etiam particulariter exultauit, si quidem cum eam protulit, à Patre in filia, à filio

filio in matrem, & ab Spiritu sancto in sponsam est assumpta. Ad E
hanc simul vocem vniuersa cœlestis curia exultauit, quia ad illam
eius reparatio inchoata fuit. Ad hanc vocem humana natura ma-
iori cum ratione tota exultauit, quia ad illam eius etiam salus, re-
conciliatio, vita, & redemptio incepta fuit. Ad hanc vocem no-
uam obedientiam suscepit filius à Patre de peragenda humana sa-
lute: Ad hanc vocem ipse de summo cœli egrediens exultauit, vt
gigas ad currendam viam, & se in horro vteri virginalis reclusit,
vbi factus est vnus ex nobis. Ad hanc vocem lux vera de cœlo de-
scendit, ad effugandas nostras tenebras. Denique ad hanc vocem:
Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum: Verbum F
caro factum est, & habitauit in nobis.

Psal. 18.

Ioan. 1.

Sed quid plus dicam de prædulci hac Mariæ voce? Dico quòd
ad hanc vocem completæ sunt omnes generationes, siue omnes
modi generandi. Cum enim iam tres modi præcessissent homi-
nem generandi: quorum primus erat, nec de muliere, nec de viro
sicut Adam. Secundus de viro sine muliere, sicut Eua, tertius de
muliere, & viro sicut nos: cum, inquam, omnes isti tres generandi
modi præcessissent, decuit ad complementum vniuersi, vt quar-
tus etiam modus introduceretur, qui esset de muliere sine viro,
per virtutem Spiritus Sancti summi operatoris. G

De hoc quarto generandi modo, siue de hac quarta generatio-
ne iam olim forsitan dominus ad Abraham loquebatur, quando
Ægyptiacam captiuitatem illi annuntians, quæ animarum capti-
uitatem in inferno præfigurauit, dicebat: Et generatione quarta
reuertentur huc: in quibus verbis, si paulo subtilius in illis veli-
mus indagare, quid per quatuor istas generationes significetur,
planè reperiemus primam istarum generationem fuisse Adæ, qui
(vt supra iam diximus) sine viro, & muliere creatus est: secundam
Euz, quæ ex viro absque muliere producta est: tertiam illorum, H
qui ex muliere, & viro nati sunt, sicut nos: quartam Christi domi-
ni, qui de muliere absque viro nasciturus erat. Et ideo talis est sen-
sus istorum verborum: Et quarta generatione reuertetur huc: hoc
est, adueniente Messiaz generatione animæ ex captiuitate inferni
liberabuntur, & ad patriam cœlestem à qua propter Adæ pecca-
tum expulsæ fuerant, ipso Messia duce reuertentur. Igitur hæc
quarta generatio, ad quam tanta bona subsequutura erant, ad hanc
Mariæ vocem: Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum
tuum: completa fuit.

Gen. 15.

Verum

A Verum nè multi simus in enumerandis bonis, quæ ad hanc
Mariæ vocem subsecuta sunt: ad hanc vocem totius mundi per-
fectio completa fuit: quia ad illam coniunctum est principium
cum fine, & finis cum principio. Quemadmodum enim quando
lineæ principium, quod circulum claudit, suæ extremæ parti con-
iungitur, tunc circulus perfectus fit: sic etiam quando increatum
omnium creaturarum principium, Verbum, scilicet, æternum vl-
timæ creaturæ, homini videlicet, inter omnes alias creaturas ex-
tremo loco creato, ad hanc Mariæ vocem coniunctum fuit, & vni-
tum, tunc mundus habuit suum vltimum complementum. O vo-
cem dulcissimam: vocem suauissimam: vocem denique plenissi-
mam, ad quam omnia perfectissimè completa, & completissimè
completa sunt. Simile

Namque hæc Mariæ vox, est vox illa plenissima sonitus quam
dominus Esdræ audire præcepit. Ostenderat dominus quadam
nocte ipsi Esdræ nonnulla signa, ipse vero Esdras cum illorum
finem scire desiderasset. O dominator, inquit, Domine, si inue-
ni gratiam ante oculos tuos, oro vt demonstrates seruo tuo finem si-
gnorum tuorum, quorum partem mihi demonstraisti nocte præ-
cedente. Ad quæ respondens dominus surge, inquit, super pedes
tuos, & audi vocem plenissimam sonitus. Quasi diceret: finis si-
gnorum meorum, quorum partem nocte præcedente tibi demon-
stravi, tunc erit, quando audies vocem plenissimam sonitus. 4. Esd. 6.

C Hæc vox plenissima sonitus, quam Esdras audire iubebatur, vt
videret finem signorum domini, vox quidem, vox Mariæ erat,
qua dixit: Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum:
Nam vox ista sonitus fuit, quia vbi primum intonuit de terra Do-
mina, & humillima dedit vocem suam, statim & vniuersam in
cœlis lætificauit sanctam ciuitatem Ierusalem, & habitantibus in
regione vmbre mortis lux orta est eis, lux, inquam, noui gaudij,
nouæ lætitiæ, & noui tripudij, quod ibi existentes patres tunc ha-
buerunt. An non vox ista sonitus? An non multo velocior, quam
illorum vox, de quibus dicitur: In omnem terram exiuit sonus
eorum, & in fines orbis terræ verba eorum? Multo quidem per
omnem modum. Siquidem hæc Mariæ vox non solum in omnem
terram, & in fines orbis terræ velociter discurrit: sed cœli, & in-
ferni secreta fortiter penetravit. An non etiam vox ista plenissi-
ma? Plenissima quidem, & plusquam plenissima, ad quam ple-
nissimè Psal. 18.

missimè adimpleta fuerunt omnia signa, omnia figurarum præambula, omnia documenta scripturarum, & omnia desideria prophetarum.

Dan. 2.
Isa. 11.

Ad istam vocem, excisus est lapis sine manibus de vertice montium, & repleuit faciem vniuersæ terræ. Ad istam vocem Aronis virga floruit, & flos de radice eius ascendit, super quem requieuit spiritus sapientiæ, & intellectus, spiritus consilij, & fortitudinis, spiritus scientiæ, & pietatis, spiritus timoris Domini. Ad istam vocem rotauerunt cæli desuper, & nubes pluerunt iustum, aperta est terra, & germinauit Saluatorem, quem propheta prænuntiauerunt, Angelus prædixit, & ipsa Virgo credidit.

1. Tim. 3.

Denique ad istam vocem, vocem plenissimam, plenissime completum fuit magnum illud diuinæ pietatis sacramentum, quod manifestatum est in carne, iustificatum est in spiritu, apparuit Angelis, prædicatum est gentibus, creditum est mundo, & assumptum est in gloria, in qua cum Deo Patre, & Spiritu Sancto ipse Filius viuit, & regnat per infinita seculorum secula. Amen.

FINIS LIBRI SECVNDI.

IN DECEM LIBROS

DE VERBIS

DOMINÆ

AD ELISABETH COGNATAM

INTRODVCTIO.

B Eracto nuntio cælesti, & Dei filio post Virginis assensum, in eius vtero concepto, Gabriel Paranympus, sicut nonnulli dicunt, coram Domina sua genuflectens, atque vsque ad terram sese ei iterum inclinans, ab ea discessit: Interim tamen, ipso Gabriele quantum ad præsentiam recedente cum Virgine Crentanserunt multi Angeli, quantum ad custodiam: sicut sapienter quidè seraphicus doctor adnotauit D. Bonauentura in Luc. cap. 1. quo loco in huius rei confirmationem, adducit illud canticorum, quo dicitur. En lectulum Salomonis sexaginta fortes ambiunt ex fortissimis Israel, quos dicit esse Angelos beatissimos, qui custodiebant Virginem tanquam locum diuinæ habitationis electissimum. Postquam ergo Angelus discessit: sentit idem D. Bonauentura de meditationibus vitæ Christi cap. 4. quòd Virgo nostra tota penitus inflammata; & in Dei amore magis solito succensa, sentiens se concepisse Dei filium, genibus flexis gratias egit de tãto dono, humiliter, & deuote ei supplicans, vt eam sic dignaretur instruere, quòd omnia, quæ circa filium suum facienda occurrerent, faceret sine defectu. Quibus sic peractis à Nazareth Galileæ ipsa Virgo exurgens, sicut dicit Euangelista, abiit in montana cum festinatione, in ciuitatem Iuda.

D. Bonau.

Cant. 3.

D. Bonau.

Lucæ 1.

Circa hæc ciuitatem varia est inter Patres opinio. Euthymius Euthy. supra hunc locum dicit, quòd hæc ciuitas Montana dicebatur,

H Et quòd

Et quod in ea habitabat Elisabeth, ad quod dicendum ipse Euthymius forsan ex eo ducebatur, quia ubi nos legimus abiit in montana, grecus contextus habet: Abiit in Montanam, id quod etiam sic legitur apud eundem Euthymium.

Verum circa hoc, multo melior mihi videtur opinio D. Bonaurenture, hanc ciuitatem Ierusalem fuisse sentientis, & hoc non solum super hunc locum, sed etiam de meditationibus vitæ Christi cap. 5. Et hoc ita esse præter ipsum D. Bonaurenturam plenique etiam existimantur.

In hanc igitur ciuitatem exurgens Maria ire festinauit, non ad explorandam veritatem, sicut ibidem dicit D. Bonaurentura, neque etiam ut maiori certitudine certior redderetur, num Angelus, qui ei apparuerat, circa Elisabeth vera dixisset, ut sic nec de suo dubitaret, sicut tenet Theophylactus sic dicens. Prudens enim cum esset, timebat, ne forte deciperetur, & non ut incredula: Sed ut diligens rem explorare uolebat. Sed ad quid, oro, Virgo aut timuisset ne deciperetur: aut rem explorasset, quæ illam futuram ad eum certo sciebat, ut ab Elisabeth Spiritu Sancto repleta, ex eo beata diceretur, quod credidit?

Vnde melius hac de re videtur scisse D. Ambrosius qui li. 2. commentariorum in Lucam, ubi, inquit, audiuit hoc Maria, non quasi incredula de oraculo, nec quasi incerta de Nuntio, nec quasi dubitans de exemplo: Sed quasi læta pro voto, religiosa pro officio, festina pro gaudio in montana perrexit.

D. Ambrosium sequitur Venerabilis Beda in quadam homilia, qui nostram Virginem ab omni incredulitatis, aut leuis suspitionis nota, sic vindicat. Intrat ergo Domum, atque Elisabeth, quam seruum, ac præcursores Domini parituram nouerat, non quasi dubia de oraculo, quod acceperat: Sed ut congratulatura de dono, quod conseruam accepisse didicerat: Non ut verbum Angeli mulieris attestatione probaret: sed ut mulieri prouectæ ætatis, Virgo iuuenicula ministerium sedula impenderet.

In hanc D. Ambrosij, & Venerabilis Bedæ sententiam quadrare satis videtur id, quod lib. 1. suorum commentariorum in cantica, hunc in modum tradit Tuitiensis Abbas Rupertus. Habent sancti, (inquit ille) hoc proprium omnes, qui in veritate Sanctum habent charitatis spiritum, ut ita gratulentur de

bene-

A beneficijs, quæ alijs impensa perceperunt, quemadmodum & de illis quæ sibi met collata sunt tunc properant mutuos sibi præbere conspectus, tunc dulcia miscere colloquia, certatimque oportuna importuna impendere inuicem deuotæ charitatis obsequia. Quid est hoc nisi trahere, & currere in odorem vnguentorum Domini? Pretiosum erat vnguentum, magnū erat beneficium, quod dederat Dominus sterili, conceptum tantū viri, qui in virtute, & spiritu Eliæ deberet præire ante Dominum, & quo maior non surrexit inter natos mulierum, tanti, ac talis vnguenti odorem perceperat, talis, ac tanti beneficij famam, sicut nuntium ab ipso Angelo acceperat, & de hoc sicut de cæteris quis finis, quæ consummatio futura esset, Spiritu Sancto docente magna prophetissa non ignorabat. Hæc Rupertus.

Si ergo Virgo Spiritu Sancto repleta, non ignorabat, sicut suis his verbis docet Rupertus, quis rei finis, aut consummatio futura erat: quorsum rem exploraret? Quorsum ne deciperetur timeret: certe non hac de causa Virgo a propria domo discedens properat ad alienam: sed ut de dono Elisabeth congratularetur, eique sedulo ministraret. O submissum Virginis animum, quis hic nostræ Virginis humilitatē nō stupeat? Eandem enim quam Angelo humilitatem exhibuerat, mulieri quoque curauit exhibere: Mulieri, inquam, se etiam inferiori, & non parum inferiori. Quis enim nesciat (sicut loco citato inquit Beda) Virginem Deo consecratam muliere Deo dedita gradum habere potiorē? Quis dubitet matrem Regis æterni iure matris militis præferendam? Attamen ipsa memor scripturæ præcipientis: quanto magnus es, te in omnibus humilia: mox ut Angelus, qui loquebatur ei, ad cælestia redijt, surgit, ac montana conscendit, non eques, sed pedes: non maxima sequentium, & antecedentium turma concomitata; sed sua paupertate, sua humilitate, sua verecundia, atque omnium virtutum honestate associata. Sic sola Regina cæli, & terræ, cum solo suo dilectissimo sponso Ioseph, illas montium asperitates festina percurrens, ad illam Iuda ciuitatem properabat, quæ secundum D. Bonaurenturam duodecim tantum, aut quatuordecim, vel circa: secundum alios vero multis a Nazareth miliaribus distabat. Ad hanc ciuitatem ubi Virgo peruenit, intrauit in domum Zachariæ, & Salutauit Elisabeth. Salutauit

H 2 in

Euthy. in quam, siue vt moris erat, sicut ait Euthymnis, illam compellendo: siue, vt loco supracitato inquit D. Bonauentura, dicendo: salue soror mea Elisabeth, siue quocumque alio modo, qui licet sit omnino incertus, certissimum tamen est, tantam fuisse illius salutationis (qualiscumque illa fuerit) vim, quod vt audiuit illam Elisabeth, exultauit in gaudio infans in utero eius.

D. Aug. Hæc Ioannis exultatio in utero, sicut epistola ad Dardanum inquit D. Augustinus, duobus modis potuit fieri: Vno quidem modo, ita vt Ioannes cognosceret per Spiritum Sanctum, Dominum præsentem in utero Virginis: & secundum hoc oportet dicere, quod in eo acceleratus fuit usus rationis: Alio modo ita quod Ioannes nõ quidem cognosceret præsentiam Saluatoris, sed mater eius, quæ habebat usum rationis, & quod illa motio pueri, & exultatio facta fuerit à Deo ad declarationem sanctitatis Virginis, & prolis in ea existentis. Neutrum tamen modum determinate asserit D. Augustinus: Sed dicit quod siue hoc siue illo modo facta fuerit talis exultatio, attribuenda tamen est diuino miraculo, & non ad humanam naturam exemplar trahenda. Nam, vt ille inquit, quando Deus voluit etiam iumentum mutum rationabiliter est locutum.

D. Euche. Verum D. Eucherius de quæstionibus noui testamenti, in quæstionibus in Lucam, in posteriorem dicendi modum omnino inclinat. Quærens enim, quomodo ad aduentum matris Domini Ioannes adhuc sensu carens, in utero potuit exultare materno, ita respondet. Hoc matris magis sensu, vel gaudio à quibusdam factum existimatur, vt etiam interioribus potuerit exultare visceribus. Aut certe si hoc ad Ioannem potius referre placet inter miracula diuina reputandum est: sicut & illud cum vox asine in sonum sermonis erupit. In hanc etiam sententiam

D. Tho. vergit D. Thomas 3. p. q. 27. ar. 6. sic dicens: Sed quia expresse in Euangelio dicitur, quod Spiritu Sæcto replebitur adhuc ex utero matris suæ, & de Ieremia expresse dicitur: Antequam exires de vulua sanctificaui te, asserendum videtur, eos sanctificatos in utero, quãuis in utero usum liberi arbitrij nõ habuerint, quam sententiam etiam amplectuntur multi ex recentioribus.

Sed in contrariam sententiam, quæ mihi etiam satis, imo magis probatur, prorsus accedunt omnes fere græci patres, & multi etiam ex latinis. Ex græcis græcus imprimis interpretis in

auræ

A aurea Cathena à D. Thoma allegatus. Propheta, inquit, parente acutius videt, & audit, salutatque prophetatum: Sed quoniam verbis non poterat: saltat in utero, quod maximum existit in gaudio. Quis vnquam nouit tripudium natiuitate antiquius? insinuauit gratia, quæ naturæ ignota extiterant. Reclusus ventre miles agnoscit Dominum, ac Regem oriturum. Deinde D. Chrysostomus homil. quadam de Ioanne Baptista, & illa etiam quæ est 27. in Matth. in qua de ipso Ioanne loquens, sic dicit. Et quod amplius est, quem (de Christo loquitur) in utero constitutus, priusquam nasceretur, non solum cognouit: sed etiam exultatione spiritali matrem suam fecit esse prophetam. In illa vero homil. quæ est de ipso D. Ioanne: Nouerat, inquit, Christum Ioannes semper esse venturum: & non solum nouerat ab infantia: sed etiam in utero matris nouerat, & eum salutauerat: Denique scribitur exultauit infans in utero matris suæ. Vide quomodo in utero constitutus sensit aduentum Domini.

Præterea græci etiam autores Theophilactus, & Euthymius, vterque in suis commentarijs in Lucam, eandem sententiam confirmant. Quorum Theophilactus sic dicit: Quæcumque n. dixit Elisabeth propheticè ad Mariam, non verba fuerunt Elisabeth, sed infantis: os autem Elisabeth tantum ministravit, sicut & vox Mariæ ministravit filio Dei, qui in utero eius erat. Euthymij vero verba sunt: Christus quidem locutus est per os suæ matris: Ioannes autem audiuit per aures suæ matris, & agnito supernaturaliter Domino suo, exultatione illum prædicauit: infans enim, qui in utero ferebatur Virginis prophetica statim gratia donauit infantem, qui in utero gestabatur sterilis.

Quod vero attinet ad latinis imprimis D. Ambrosius dicit: Ioannem Domini sensisse gratiam, & aduentum, imo vero per os matris prophetasse, quemadmodum & per os Virginis prophetauit Christus. Deinde mellifluus Pater D. Bernardus sermone de natiuitate ipsius Ioannis Baptiste: Illo enim, inquit, in tempore solum potuit illuminare modium suum: soli interim lucere matri, magnum ei pietatis sacramentum reuelans, ipso motu nouæ exultationis. Et Rupertus Abbas lib. 1. in Oseam capite primo. Ioannem plusquam prophetam esse dicit, quia Verbum carnem factum magno quidem, & prophetali mune-

re, sex menses nascendo præuenit.

D.Vincé. Sed ijs omnibus multo clarius **D.Vincétius** ferm. 1. de Ioanne Baptista, vbi apertissime dicit: tanta sanctitas exiuit de Virgine quod sanctificauit Ioannem, in vtero matris existentem, & Ioannes cognouit præsentiam filij Dei, quia dicit Sanctus Thomas, quod vsus liberi arbitrij fuit in eo acceleratus. Id, **Turré.** quod etiam de **D. Thoma** testatur Ioannes de Turrecremata in suis quæstionibus super Euangelia, q. 1. pro festo Visitationis Mariæ, quo loco **D. Thomam** allegat dicentem, quod Ioannes nondum natus habuit vsum liberi arbitrij ad illud momentum, & illustrationem Spiritus Sancti, per quam cognouit Dominum presentem. Et ita dicendum esse (sicut sibi videtur) asserit idem Turrecremata.

Si vero pro hac magis confirmanda, & comprobanda sententia, plurium patrum testimonio nobis opus est, omnibus alijs pro nunc omissis, nè omnia congerere velle videamur, huc etiam accedant **D.Eusebius Emiffenus**, & **Venerabilis Beda**. Ille quidem hom. in Euangelium Exurgens Maria, vbi sic cum ipso Ioanne loquitur: Dic prophetarum omnium maxime, qui digne satis non propheta, sed plusquam propheta vocaberis: Vnde tibi hæc exultatio? Nondum natus, & prophetas? Matrem Domini in voce cognoscis, quàm quia resalutare non potes, exultando agis, quod potes: quàm lætus ei occurreres si iam natus eam videres, cuius voce audita exultando, obuiam ire conaris. Nec minus quidem clare hac etiam de re **Venerabilis Beda** in quadam hom. super eodem. Aperiète, inquit, os ad salutadũ beata Maria Elisabeth, repleta est mox Spiritu Sãcto Elisabeth repletus est & Ioannes, atq; uno eodẽq; Spiritu ambo edocti, illa salutantem, quæ esset agnouit, & vt matrem Domini sui, debita cum benedictione venerata est: ille ipsum Dominũ esse, qui in vtero Virginis portaretur intellexit, & quia lingua nec dũ valuit, animo exultante salutauit, officiumq; sue præcursionis, quàm deuote inuenis esset impleturus, etiam antequã nasceretur, adueniète Domino, quibus valebat indicijs intimauit.

Ex his Patrum sententijs plane intelligitur Ioannem in matris vtero exultantem Domini sui præsentiam per vsum rationis sibi pro illo tunc acceleratum cognouisse, atque ideo exultasse, quia (sicut ait glossa interlinearis) senserat aduentum Domini sui

A fui. Aliter enim neque posset bene uerificari (sicut aduertit ipse Ioannes de Turrecremata) quod de ipso dicitur in Euãgelio, nempe, exultauit in gaudio infans in utero meo: Neque etiam illud, quod in ipsius Ioannis hymno cantatur: Ventris abstruso positus enbili senseras regem thalamo manentem. Et in antiphona quadam officij Visitationis Mariæ sic dicitur: Acceleratur ratio, in puero nondum nato, instinctu sacri neumatis diuinitus sibi dato: nouit presẽtem Dominum in Virgine clam latentem, adorauit eum iniubilo ad seruulum venientem. Nec non & in hymno qui secundum morem nostri Cisterciensis ordinis cantatur in eodem Visitationis festo, sic habetur: sacri iunguntur vteri, milesque sui Domini præsentiam dum percipit hunc exultando suscipit. His pro nostro monachorum duce, & **Baptista Ioanne** (sic enim eum appellat **D. Chryostomus monachus**, principem nostri dogmatis) sic prænotatis ulterius iam procedamus.

Vt ergo audiuit, salutationem Marię Elisabeth, exultauit in gaudio infans in vtero eius, & repleta est Spiritu Sancto Elisabeth: non quod illa prius repleretur, quàm filius: sed filius cum Spiritu Sancto repletus esset, matrem repleuit, eamque intus latens docuit, quid exterius agere deberet. Vnde quasi magna vi interius commota, non solum Virginem resalutauit, verum etiam vocẽ magna clamauit: magna inquam, voce, non tam clamosa, quàm deuota. Neque enim (sicut dicit **Venerabilis Beda**) modicæ vocis deuotione Dominum laudare valebat, quæ & illum in utero gestabat quo in natis mulierum maior nemo est. Tali itaque voce Elisabeth exclamans dixit: Benedicta tu inter mulieres: id, quod glossa interlinearis exponens dicit: Non solum benedicta inter mulieres, sed inter mulieres benedictas maiori benedictione specialiter insignis. Et Benedictus fructus ventris tui: quasi diceret: Benedicta arbor, benedictus etiam talis arboris fructus. Benedicta virga de radice Iesse, benedictus etiam flos, qui de tali radice ascendit: Benedicta talis mater, benedictus etiam filius talis.

Et vnde, hoc mihi, vt veniat mater Domini mei ad me? Hoc non quasi ignorans Elisabeth interrogauit: sciebat enim esse Spiritus Sancti gratiam, & operationẽ, vt mater prophete

à Matre Domini ad profectum sui pignoris salutarerur. Et ideo **E** non humani hoc meriti, sed diuinæ gratiæ munus esse cognoscens. Vnde hoc, inquit, mihi? Hoc est, qua iustitia? quibus factis? quibus meritis meis hoc à te mihi conceditur? certe hoc tantum bonum, quantum mihi accidit, vt veniret mater Domini mei ad me, non cognosco meum, miraculum sentio, mysterium cognosco, & tanto melius cognosco, quanto nec mea sanctitas, nec mea religio, nec nobilitas mea; sed tua solum humilitas hoc mihi præstitit, vt tanto honore, tantaque beatitudine digna fierem. Ego potius debui ire ad te: Sed tua, tuique filij humilitas, te coegit venire ad me.

O quanta in prophetiæ mente humilitas. Matrem quidem Domini, quæ ad se venerat, mox vt vidit, esse cognouit: Sed **F** nihil in se talis meriti reperiens, quo digna fieret à tanta hospite visitari. Vnde hoc mihi inquit, vt veniat mater Domini mei ad me? Vnde hoc illi? Vnde Elisabeth tanta, ac tam profunda humilitas? Mentior, si non ex eo, quia ipse Spiritus, qui ei prophetiæ donum contulit, munus pariter humilitatis præstitit. Prophetico repleta Spiritu, genitricem ad se aduentasse Saluatoris intellexit: Sed humilitatis Spiritu circumspècta, se eius aduentu minus dignam deprehendit, iam tunc mater cum matre opere complens, quod postea filius cum filio completurus erat. Sicut enim postmodum (inquit, Euthymius) filius **G** Elisabeth, veniente ad ipsum Christo, indignum se tali Domini accessu dicebat: ita quoque tunc mater ipsius, indignam sese faterur, tali Domini accessu.

Euchy. Verum Theophylactus hoc tantum humilitatis insigne filio, & non matri sic accommodat: sicut postea, inquit, Ioannes Christum cum venisset, vt baptizaretur, prohibuit propter reuerentiam dicens: Ego non sum dignus: sic & nunc per matrem suam loquitur: Vnde mihi hoc, vt veniat mater Domini mei ad me? Sed propter ea, quæ sequuntur (quidquid dicat **H** Theophylactus) res melius videtur accomodanda matri, quam filio. Nam sequitur: Ecce enim vt facta est vox salutationis tuæ in auribus meis, exultauit in gaudio infans in utero meo: id, quod matri potius attribuendum est, quam filio: Illud autem per inde est: ac si diceret: In aduentu tuo non solum ego, sed & filius meus gratulatur, in tua salutatione lætatur, & quod voce non

A non potest gaudio fatur.

Et beata, quæ credidisti, quoniam perficientur ea, quæ dicta sunt tibi à Domino. Intellexit Elisabeth eodem, quo repleta erat Spiritu sibi reuelante, intellexit, inquam, Mariam omnibus illis, quæ sibi dicta fuerant ab Angelo, credidisse: Vnde & beatam eam prædicat, quæ ijs fidem adhibuerit: Et non solum, hæc, sicut dictum est, Elisabeth præcognouit: Sed etiam, quod illa omnia diuina operante potentia, abique vlla essent dubietate complenda: vnde & dicit: quoniam perficientur ea, quæ dicta sunt tibi à Domino.

B Triplici scientia videmus hoc loco Elisabeth ab Spiritu Sancto esse instructam, præteritorum scilicet, præsentium, & futurorum scientia: Præsentium quia Mariam non solum matrem Domini sui vocauit, & redemptorem humani generis in suo utero gestare demonstrauit: sed etiam fructum ventris eius singulariter benedictum esse, significauit. Præteritorum, quia tam verba ipsius Angeli ad Mariam, quam etiam consensum ipsius Mariæ credentis sibi innotuisse prodidit. futurorum denique quia omnia perficienda esse aperuit, quæ ei à Domino dicta fuerant.

C Itaque si tanta in matre præcursoris lux doni cœlestis emicuit: quis, putas, penetrare, aut æstimare sufficiet, qualis, aut quanta tunc gratia Sancti Spiritus Dei genitricem repleuerit? Audita ergo (sicut inquit glossa inter linearis, atq; etiam Venerabilis Beda) Maria responsione Elisabeth, qua eam beatam inter mulieres prædicauit, matrem Domini sui cognominauit, **Beda.** fide fortem laudauit, non amplius ipsa Virgo silere potuit dona, quæ perceperat. Sed quæ semper animo gerebat, vbi aptum tempus inuenit, etiam deuota oris professione patefecit. Namque vt virginalem decebat pudorem acceptum diuinitus oraculum aliquandiu silentio tegebat, arcanum mysterij cœlestis, in sui pectoris abdito venerabatur occultum, reuerenter expectans donec ipse donorum distributor, quid sibi doni specialis tribuisset, quid secreti reuelasset, quandocunque vellet ostenderet.

D Sed postquam ea, quæ sibi erant charismata præstita Spiritu reuelante, per alios esse patefacta cernebat, mox ipsa tota Spiritu plena, etiam thesaurum cœli, quem in corde seruabat, decre-

decreuit aperire. Ac proinde simulatque dicendi, ac laudandi finem fecit Elisabeth, mox Maria omnem laudem, & gloriam in solum Deum referens, omnes animæ suæ nervos in hymnum ipsi decantandum libentissime, simul & gratulantissime contendit: nec minus humiliter quàm ardenti oratione, Dei magnalia est confessa, ac summe venerata, illo suo cantico suavissimo, ac omnibus misterijs celestibus referentissimo, de quo (ipso Deo dante) mox dicere incipiemus.

DE VERBIS

DOMINAE

AD ELISABETH COGNATAM

LIBRI PRIMI

CAPVT PRIMVM.

Mariæ canticum omnia alia, tam veteris, quàm noui testamenti longe antecellit.

Magnificat anima mea Dominum. Luc. 1.

Ceter ea, quæ permulta in sacra, tam noui, quàm veteris testamenti pagina, cantica reperiuntur, nullum aut præstātius, aut pluribus est modis commendabilius, quàm illud, quod nō simpliciter, & singulariter canticum: sed cantica canticorū fuit appellatum. Cecinit Israel carmen Domino quod gladium pariter, ac iugum euaserit Pharaonis gemino maris mirabiliter liberatus, ac simul uindicatus obsequio: cecinit Delbora, cecinit Iudith, cecinit Anna, cecinerunt quoq; & prophetae, qui omnes (ni fallor) pro quouis suo, suorum uē percepto commodo, ut puta, pro obtentu victoriæ, pro euasione periculi, aut pro concupitæ rei qualiscunq; adepto beneficio. Pro his aut similibus rebus singuli dulciter canebāt, & sua cantica mirifice componebant, nè diuinis beneficijs ingrati esse viderentur. Verum sapientissimus Rex Salomon sapientia singularis, sublimis gloria, rebus affluens, pace securus, & nullius rei egens pro qua talia decantare libuerit, Christi, & Ecclesiæ laudes, & sacri amoris gratiam, ac æterni connubij cecinit sacramenta, simulque expressit sanctæ desiderium animæ, & Epithalamij carmen exultans in Spiritu, iocundo com-

Exod. 15.
Iudi. 5.
Iudith. 16
1. Reg. 2.

composuit eulogio, figurate tamen. Et inde fuit (sicut sermo-
 D. Bern. ne primo in cantica dicit D. Bernardus) quod hoc nuptiale car-
 men pro sui excellentia, huiusmodi titulo præsigniuit, ac canti-
 ca canticorum singulariter appellauit. Siue si magni illius D.
 D. Greg. Gregorij Papæ sententiam ex prologo in cantica canticorum,
 hic afferre libet, ideo non canticum, sed canticorum canticum,
 dictum fuit, quia tantò est omnibus canticis sublimius, quanto
 in nuptijs sublimioris festiuitatis affertur.

Si ergo his de causis, Regis Salomonis illud carmen, nõ sin-
 gulariter canticum, sed canticum canticorum fuit nuncupatū:
 quo nomine appellandum esse censēbimus illud nostræ Vir- F
 ginis singulare Epythalamium, quod ob suam singularem di-
 gnitatem, suauitatemque cunctis, quæ memorauimus, & si
 quæ sunt alia, non quocunque, sed longissimo quidem inter-
 uallo antecellit? An non hoc priori iure canticum canticorum
 appellauerim, quàm illud Salomonis, in quo sponsi, & sponsæ
 laudes, ac æterni connubij sacramenta figurate solum fuerunt
 decantata? Nihil plane in virgineo epythalamio tale reperit-
 tur, in quo cæterorum omnium canticorum dulcissimus ac v-
 berrimus fructus continetur, nullis iam figurarum folijs inuo-
 lutus, sed omnibus denudatus inuolucris. Nulla hic æterni G
 Verbi connubia decantantur, longo temporis discursu celebrā-
 da, sed iam in temporis plenitudine dignissime celebrata in pu-
 rissimæ Virginis vtero.

O suauissimum, & dulcissimum canticum: O hymnum ex-
 cellentissimum, inter omnes veteris, non dicam, testamenti,
 sed noni plane primarium, in quo omnium tam veterum, quā
 nouorum cumulate continetur summa canticorum. Et quid
 ni hoc ita dicere, aut asseuerare ausus fuerim? Dicam qui-
 dem, & satis audenter dicam. In hoc enim cantico imprimi-
 H
 mus audimus verissimam Mariam maximam prophetissam, dul-
 cissime decantantem, ac virgineum agmen ducentem, non
 Exod. 15. quidem propter nouam victoriam de Pharaone reportatam,
 sicut alia Maria faciebat, sed propter victoriam peccatorum,
 quæ omnia in illo mari rubro pretiosissimi sanguinis filij sui
 submergenda esse videbat. Hic audimus verissimam, & stre-
 nuissimam Delboram suauissime decantantem, ac pariter se;
 & alios ad diuinas laudes inuitantem, non iam propter il-
 lum

A lum Sisaram, Dei populum, impiè afflictantem, sicut altera
 illa Delbora faciebat, sed propter deuictum dæmonem accer-
 rimum humani generis hostem miseris hominum animas cru-
 delissime deuastantem. Hic audimus verissimam, ac patien-
 tissimam Annam dulcissime præcinentem, non iam propter
 Samuelis partum, sicut illa altera Anna vxor Elcanæ faciebat,
 sed propter conceptionem Emanuelis, quod est, nobiscum
 Deus. Hic audimus verissimam, & fortissimam Iudith,
 Domino dulcissime concinentem, non propter Holofernem
 capite truncatum, sed propter inuisibilem hostem diuina vir-
 B
 tute subactum. Et ne longius hac de re nostra progrediatur o-
 ratio, hic demum audimus omnium Prophetarum præcipuam
 Prophetissam Mariam, dulcissime, ac suauissime decantantem,
 non iam propter venturum mundi Messiam, aut futuram re-
 demptionem, sicut Prophetæ faciebant, sed quia ipsum Dei fi-
 lium verum totius mundi redemptorem iam in suo vtero sentie-
 bat. Quis audiuit vnquam tale? aut quis vidit huic simile?
 Non quomodocunque, aut qualitercunq; tympanistria nostra
 decantauit: sed omnibus alijs tanto suauius, tanto dulcius, &
 tanto perfectius modulata est, quanto beneficium illud, quod
 C
 acceperat, cætera alia beneficia generi humano impensa super-
 excellebat, beneficium, inquam, quod ipsa non suo tantum,
 sed omnium aliorum nomine iam ipsi Deo cōgratulari studens
 dixit, Magnificat anima mea Dominum.

Neque est sanè mirandum quòd huius suauissimi cantici tan-
 ta sit excellentia, vbi Spiritus Sanctus est, qui dictat, & Ma-
 ria quæ pronuntiat: vbi Maria cantat, & Spiritus Sanctus, quid
 cantandum sit, suggerit. Quid mirum si talis, & tam dulcis
 musica in omnium auribus personuit, vbi Spiritus Sanctus, hoc
 suum instrumentum, Mariam, taliter adaptauit? Multa olim
 D
 musica instrumenta adaptauerat iste citharedus, vt suis ea ma-
 nibus attrahens dulces illos suæ artis sonos redderet, quibus au-
 dientium aures demulceret. Adaptauit Moysen, adaptauit Da-
 uidem, adaptauit denique Prophetas reliquos, qui omnes hu-
 ius optimi citharedi digitis attractati suaues illos suorum canti-
 corum sonos ædiderunt: Verum nullum eorum sic adaptasse
 inuentus est, sicut Mariam, quæ propterea cæteris omnibus
 altius canens, totam illam senis Zachariæ domum harmonia
 suauis-

suauissima implebat, omniūq; ibi habitātium aures, hac sua dulcissima melodia demulcebat. Magnificat anima mea Dominū.

C A P. I I.

Maria, Simeonem, Zachariam, & Angelos etiam Deo docuit decantare. Mariæ musica tanta perfectio, vt propter ipsam, inter omnes Virgines, ipsi soli Mariæ sancti primas tribuant.

Magnificat anima mea Dominum. Luc. 1.

Nillum est mirum, si postea senex Zacharias in cuius domo, nostra Virgo sic dulciter decantauit, tam bonus cantor euasit. Nam domi suæ habuit optimam magistram, ex qua didicit, quod postmodum in hunc modum, Domino suo ipse etiam decantauit. Benedictus Dominus Deus Israel, quia uisitauit, & fecit redemptionem plebis suæ. Nec solum Zachariam, sed & iustum Simeonem ex hac Virgine didicisse putauerim suauissimum illum cantum, quem uelut Cygnus iam morti proximus, tam suauiter sic emisit. Nunc dimittis seruum tuum Domine, G secundum uerbum tuum in pace.

Sed quid ego utrunque senem Zachariam, & Simeonem tantum refero? Illa Angelorum multitudo de qua dicitur: *Lucæ 2.* nascens Domino facta est cum Angelo multitudo militiæ cælestis laudantium Deum, & dicentium: Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ uoluntatis, ex Maria didicit illud melos, quo tunc & Domino suo gloriam, & hominibus pacem tam dulciter decantauit. Neque quisquam miretur quod hoc ita ausim affirmare, si quidem (vt optime sciunt docti omnes) beatissima Virgo ipsis angelis multo superior existebat: cū H uero ipsi Angeli inter se sic sunt dispositi, ut inferiores à suis superioribus illuminentur, nullum est inconueniens, si dicatur, quod iam tunc Angelos ipsos Virgo potuit illuminare, eosq; docere talè concentū efficere, qualem in sui Domini ortu ipsi faciebāt. His adde, quia Virgo prudentissima eminentiorem habuit scientiam, quam ipsi Angeli, id, quod inductione probat Albertus magnus super missus est cap. 19. 1. quo loco de ipsa Maria loquens

Alb. mag. A loquens sic dicit. Potestas imperialis impropotionabiliter est super omnem potestatem ministerialem: Sed potestas eius est imperialis, & omnium Angelorum est ministerialis, ergo potestas eius est super omnem potestatem Angelorum. Sed in perfecte ordinatis ad maiorem potentiam sequitur maior scientia, ergo hæc in beatissima Virgine fuit in summo. Si igitur, (sicut optime concludit Albertus) nostra Virgo in summo habuit maiorem scientiam, quā ipsi Angeli: quā quælo illis iniuriam facimus, cum dicimus quod à Domina, & Regina sua talem musicā discere potuerunt? Præsertim cum ipsi in omnibus suæ Domine, & B Regine semper obtemperarēt: eamque obstetricum uice tunc circumstant: Sicut lib. 3. commentariorum in cantica tradit Turicensis Abbas Rupertus? Perquā maxima certe, nō iniuria, sed lætitia, sed exultatione, sed gaudio, sed iubilo cælestes illos Spiritus affici puto, cum Domina sua in cantandi peritia sic illis anteponitur, quam ipsi optimam esse tympanistram uel tunc experti fuerunt, quando in domo Zachariæ eam sic modulantem audierunt: Magnificat anima mea Dominum.

O musicam planè cælestem? quam modulationem, quā moderationem, & suauem uocis flexum, atq; reflexum in hac sua C musica Virgo non ostendit? Aut quid in musica optime composita requiritur, quod multo perfectius in hac musica non inueniatur? Quemadmodum enim in musica, quæ nihil aliud Simile. est, quàm unio, & aggregatio quædam uocum parium, & imparium, quarum quidem aliæ sunt graues, aliæ acutæ, aliæ mediæ, ex quibus concentus, & melodia multo suauior auribus efficitur, quàm foret si ab una quaque illarum uocum, solum redderetur: ita etiam in hac diuina musica, reperiuntur uoces pares, & impares, ex quibus aliæ sunt graues, aliæ acutæ, & aliæ mediæ. Si de acutis uocibus loquamur: quæ his sunt D acutiores, aut sublimiores? Magnificat anima mea Dominum: Et exultauit spiritus meus in Deo salutari meo? quæ uoces sunt quæ aut acutius penetrant, aut altius attingant, quàm iste, quæ in aere non conuiescunt, sed omnia superant, & usque ad Deum pertingunt? Quod si etiam de grauioribus loquendum est: quæ istis sunt grauiores. Quia respexit humilitatem ancillæ suæ? Quæ uox ad ima sic descendit, sicut uox ista? Vox inquam, Mariæ, qua quidem per humilitatem aut altius, aut profundius ne-

mo descendit. Iam vero si ad perfectionem huius suauissimæ **E** musicæ clare ostendendam, de medijs vocibus mentio quoque facienda sit, hæc, quæ sūt aliq̄ nisi istæ? Ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes? id, quod etiam de omnibus alijs, quæ in reliquis huius diuini cantici versibus continentur, dicendum est.

Sed quid ego huius optimæ psaltis cantum, vulgari musicæ comparo? Nihil enim in eo vulgare esse potest, vbi totum, quod canitur ab illa purissima anima diuinis radijs sic illustrata & in tot Dei magnalium tam alta contemplatione detenta, solo diuino Spiritu mentem pariter, & linguam Virginis moderante proficiscitur? Huius quidem rei de qua agimus, veritati illud valde conuenit, quod dicit Hugo Victorinus in suo prologo super magnificat. Quis, inquit ipse Hugo dubitet beatam Mariam recens Spiritus Sancti in se superuenientis tanta plenitudine, & gratia repletam nõ potuisse paruum aliquid, & quod supra terrenarum mentium capacitatem non esset, in laudem Saluatoris sui proferre? Constat ergo de tanta plenitudine eructantem, tantaque deuotione nouum illud, & humanis mentibus insolitum gaudium Iesu suo iubilatem noua laude, & singulari præconio nouam lætitiã in nouo aduentu æterni Domini prædicasse. **G**

Nouerat etiam huius diuini cantici excellentiam D. August. nouerat & mellifluus Pater D. Bernardus: Nouerat, inquam, vterque non solum huius noui, & inimitabilis cantici excellentiam: sed etiam diuinam ipsam psaltem non terra, sed cælestibus sedibus esse dignam, & ideo illi soli inter omnes illos sãctarum Virginum choros primas tribuunt: atque illam omnium ipsarum virginum ductricem, & antesignanam constituunt. Augustinus quidem sermone 2. de assumptione, quo loco cum ipsa Maria loquens inter cætera sic dicit.

Tu in cælestibus regnis prælata es cunctis Virginum choris, tu agnum quocunque perrexerit sequeris, tu virgineos choros, & ab incentiuæ carnis illecebris alienos per albertia lilia, rosasque vernantes, ad fontes perennis vitæ potandos inuitas. Tu in illa beatorum fœlicissima regia primi ordinis dignitatẽ adeptã, plantis rosæis oberrans inter paradisi amœnitatem, gramineosque crocos tenero poplite peragis, fœlicique palma violas im-

marce-

A marcescibiles carpis. Tu concinis sine fine choris, & cõiuncta summis Angelis, Archangelisque sociata in defessa voce Sanctus, Sanctus, Sanctus clamare non cessas.

Quot vero attinet ad D. Bernardum is, hom. 2. super missus est, sic ait: Nouum quidem canticum illud, quod solis dabitur in Regno Dei cantare Virginibus ipsam virginum Reginam cum cæteris, imò primam inter cæteras esse canituram, nemo est, qui ambigat. Puto, autem illam præter illud, quod solis, licet cum oibus tñ virginibus ei, vt dixi, cõmune erit dulciori quodam, atq; elegantiori carmine lætificaturam esse ciuitatẽ Dei: cuius itaque dulcisonos depromere, vel exprimere modullos, ne ipsarũ quidem virginum vlla digna inuenietur, quia soli meritò de cantandũ seruabitur, quæ sola de partu, & partu diuino gloriatur. Taliter Augustinus, & Bernardus nostram tympanistriam laudant, & meritò laudant, si quidem ipsa tam suauis, & dulci cantu Dominum suum nouit magnificare.

C A P. III.

Maria canticum cur quotidie in Dei Ecclesia recitetur. ipsum in Decachordo psalterio fuit præfiguratum.

C Magnificat anima mea Dominum. Luc. 1.

RATIONI est valde consentaneum, vt illud hoc loco non prætermittamus, quod vel solum ad huius celeberrimi cantici autoritatem commendandam, ac comprobandã sufficere potest. Et ideo inquirẽdum nobis hic est, qua de causa illud tam assiduã, imò quotidiana recitatione sancta per orbem ecclesia frequentat. Non enim videtur, quod sine magna, & valde rõnabili causa cõsuetudo ecclesiastica, hoc præ cæteris omnibus canticis, quæ in sacra scriptura reperiuntur, in tãta ueneratione retentauerit, ac tanti faciendũ putauerit, vt nullũ sinar diẽ prætermitti, quin inter canonicas, & vespertinas horas recitetur.

Venerabilis Beda in hom. pro fer. 6. quatuor temporũ ante 4. Beda. Dñicam Aduentus hanc huius rei rõnem reddit: fit aut largiente dño, vt si B. Mariæ semper actus, & dicta recolamus, semper in nobis, & obseruantia castitatis, & virtutis opẽra perseuerent.

I Nam

Nam & optimus, ac saluberrimus in sancta Ecclesia mos inoleuit, vt hymnus ipsius quotidie cum psalmodia vespertinæ laudis, ab omnibus canatur, quatenus ex hoc animus fidelium, & frequentior dñicę incarnationis memoria ad affectum deuotionis ascendat, & recogitata sæpius exempla genitricis illius, in virtutum soliditate confirmet. Et hoc opportune ad vespervas fieri complacuit, vt videlicet fatigata per diem, & disterta diuersis cogitationibus mens sostra, incumbente tempore quietis, ad vnionem se suę considerationis colligeret: tamq̃; salubriter admonita quidquid superuum, vel nociuum diurnę vagatione contraxisset, totum hoc nocturnis precibus denũtio, ac lachrymis ex tempore mundaret: talę huius rei rationem illo in loco adducit Beda.

At si nobis quodque hac in parte, propriam licet sententiam aperire, non abs re erit, si dicamus, propterea hoc tam celebre, & venerabile canticum tanta in veneratione haberi, & quotidiana recitatione frequentari, maxime inter vespertinas horas id, (quod nullis alijs planè contingit, quæ nocturno tempore solent decantari) vt ex hoc clarè cognoscatur, tantum discriminis esse inter hoc, & alia cantica, quæ maiori ex parte nocturnis horis, & tempore recitantur, quantum vel inter lucem, & tenebras, vel inter diem ac noctem reperitur. Et hoc duabus de causis, præter alias multas. Imprimis, quia hoc Marię canticum plura, & apertiora continet de Christo vero Messia, & vero mundi Redemptore, quam alia veteris testamenti cantica: Deinde etiam quia si personam hoc diuinissimum canticum præcipientem spectes, Mariam esse inuenies omnium prophetarum præcipuam prophetissam. Inter quam, non dicam inter alios prophetas, sed inter ipsum Ioannem, qui ipsius Dñi testimonio non solum fuit propheta, sed etiam plusquam propheta, tñ discriminis est, quod Ioannes Digito filium Dei demonstrauit, vnde plusquam propheta dicitur: Maria autem ipsum Christum nobis generauit, & generatum nobis dedit, quod multo plus est, quam digito illum ostendere. Et ideo eius canticum est omnibus alijs tantò perfectius, quanto illa est omnibus alijs prophetis excellentior, ex eo quia in summo habuit prophetię Spiritum, cum enim spiritus sancti præsentia gratia, & inhabitatio maior in Maria fuerit, quam in alio bene sequitur quod ipsa maiorem habuit inspirationem quam alij. Sed ad institutum reuertamur.

Hoc Marię canticum, cuius excellentiam hoc loco manifestare cona-

A conamur, in decachordo illo psalterio fuit expressè figuratum, in quo regius psaltes, Deo se caniturum esse tunc promittebat, quando dicebat: Deus canticum nouum cantabo tibi, in psalterio decachordo psallam tibi. Videbat diuinissimus vates Deum ipsum, vnum, ipsamque pulcherrimum effinxisse decachordum psalterium totius rationalis creaturæ, in quo sibi debite laudis concertus, & melodia semper concineretur. Videbat, inquam, tale decachordum psalterium imprimis fuisse compactum ex nouem Angelorum choris, & ordinibus, quasi ex nouem chordis argentiis, ac sonorosis: Deinde ex hominibus tanquam ex decima, & vltima, ac etiam sonorosissima chorda. Sed quia istam chordam, quæ in primis parentibus propter peccatum omnino disrupta fuerat, à summo citharedo reformandam, & reparandam esse videbat: ideo eam iam reformatam, ac reparatam videre desiderans: Domine, inquit, inclina cælos tuos, & descende: ac etiam: Emitte manum tuam de alto. Et postea subiungit: Deus canticum nouum cantabo tibi, in psalterio decachordo psallam tibi. Ac si diceret: O Domine inclinentur iam cæli tui, & descende: descende, inquam, Domine non per discessum, sed per tuę potestatis effectum: non per loci mutationem, sed per tuę misericordię, & pietatis condensationem: & emitte Domine, emitte, quæso, iam manum tuam de alto, manum illam potentissimam per quam facta sunt omnia: & illa manus quę formauit, ipsa sit, quæ reformet hanc decimam decachordi tui psalterij chordam, quod propter huius chordę defectum, sonum, & concertum tibi reddit insuauem. Propterea emitte, oro, Domine manum tuam, emitte filium tuum de alto, vbi tecum est, vt carnem induat: Nam si illum mittis, tibi promitto, quod non iam vetus, sed nouum canticum tibi decantabo: non in psalterio nouem chordarum, sed in psalterio decachordo psallam tibi, in instrumento perfecto quod tibi reddet non musicam in compositam, & insuauem, sed melodiam suauissimam, ac omnibus suis numeris absolutissimam.

Hoc erat, vt ego quidē existimo, quod precabatur regius propheta: neque hac in parte parum nobis suffragatur sapientissimus Ioannes Gerson tractatu primo super magnificati Quid appropriatius, inquit, quidve diuinius poterimus accipere, quam ipsummet psalterium Marię decachordum habens decem versus, quasi totidem chordulas sonorosissimas, cõformiter ad illud

vniversale decachordum totius rationalis creaturæ, quod con-
 titur ex nouem ordinibus Angelorum, quasi nouem fidibus ar-
 gutis, iuncta ex hominibus decima, quam in primis parentibus
 per peccatum ruptam summus noster citharista reparauit. Hæc
 Gerson loco à nobis citato.

Sed dices: quando Deus hanc chordam reparauit? Quando
 cælos inclinauit. Ipsi autem tunc inclinati sunt, quando honor, &
 virtus supernorum ad hominem descendit, & forma Dei, formã
 ferui suscepit in sacratissimo nostræ Virginis utero: quæ propte-
 rea in hoc suo decachordo, pro tanto beneficio Dominum exal-
 tans: magnificat, inquit, anima mea dominum.

Et meritò, nemo enim potiori iure tam nouo, & in imitabili
 cantico Dominum posset collaudare nisi Maria. Ad illam specta-
 bat, illam decebat, illi soli competebat tali cantico suum Domi-
 num magnificare, ac Deum ipsum suum pariter filium super exal-
 tare, cui soli datum erat, immo & ipsi Mariæ etiam, illam in no-
 stro decachordo psalterio rapturam reparare, quam propter pec-
 catum prima mater nostra Eua in eo effecerat.

Tribuit & iure optimo tribuit hanc nostræ Virgini prærogati-
 uam inuictissimus Martir Irenæus lib. 3. aduersus hereses cap. 33.
 quo quidem loco sic dicit: Sic autem & Euz inobedienciæ nodus
 solutionem accepit per obedienciã Mariæ: quod enim alligauit
 Virgo Eua per incredulitatem, hoc Virgo Maria soluit per fi-
 dem. Et ipso martyre Irenæo non minus sanè clarè Albertus
 magnus super missus est cap. 192. de Maria loquens, sic inquit.
 Ipsa enim de vltimo fecit primum, & de primo vltimum: immo
 omnia, idest, omnem creaturam in homine reduxit ad principiũ
 à quo exierunt, ipsi se personaliter vniendo. Vnde ipsa est illa
 fortis mulier de qua dicitur: cuius pretium de vltimis finibus. id
 est, de humanitate, & diuinitate coniunctis hominem perditum
 redemit. Et cap. 194. Ipsa, inquit, est mulier, quæ tria sata,
 idest, corpus, & animam, & deitatem coniunxit per quod natu-
 ram in primum, immo super primum statum institutionis redu-
 xit. At hæc de intemerata nostra Virgine, eiusque nunquam sa-
 tis laudando cantico dicta sint, nunc ad ea, quæ vltiora sunt pau-
 latim accedamus.

CAP. IIII.

*Prætermis nonnullis significationibus, quibus verbum, magnifico,
 in sacra scriptura solet vsurpari, duæ tantum ex Patrum senten-
 tia afferuntur, quarum vna est huius loci magis propria.*

Magnificat anima mea Dominum. Luc. 1.

B **S** **Q** **V** **E** Adhuc in superficie tantum horum verborum
 sumus demorati, ad illorum morem, & modum, qui
 aurum, & metalla in terra fodientes, nec minima qui-
 dem frustra prætereunt antequam ad auream venã de-
 scendant, quam vbi nacti fuerint, non acquiescunt donec omnes
 terræ meatus exactè circumspeciant: eodem ferè modo hactenus
 à nobis actum est, qui ea, quæ de huius mariani cantici excellẽtia
 in primo statim aspectu, se se nobis obtulerunt, tacita præterire
 passi non fuimus, antequam ad multa alia, quæ in his recondita
 esse noscuntur, descenderemus. Sed nunc singulaquæque pro
 modulo nostro, iam sigillatim perferetamur.

Verum vt hoc commodius fiat, animaduertendum nobis hic
 est, quod verbum, magnifico, in scriptura sacra in multiplici solet
 acceptione accipi. Interdum enim idem significat, quod exten-
 dere, & dilatare. Sicut videre est apud Matthæum in his Christi
 verbis contra pharisæos. Dilatant enim philateria sua, & magni-
 ficant simbrias. Interdum significat misereri: prout in illo scriptu-
 ræ loco, quo dicitur: in omnibus enim magnificasti populum tuũ
 Domine: quod idem est, ac si diceretur: in omnibus miserus fui-
 sti populi tui. Interdum significat, magnam misericordiam osten-
 dere. Sicut patet ex illo Lucæ, quo dicitur: magnificauit Domi-
 nus misericordiam suam cum illa. Interdum significat castigare,
 sicut apud Isaiam in illis verbis: Vt mirabile faceret consilium,
 & magnificaret iustitiam. Interdum significat laudare, sicut pa-
 tet ex illo psalmi. magnificabo eum in laude. Denique, vt multas
 alias huius verbi acceptiones omittamus, nonnunquam significat
 Deum ipsum per magna opera magnum ostendere. Sicut apud
 ipsos Euangelistas passim inuenitur, vbi Christum propter sua

miracula ab hominibus magnificari sæpe videmus. E

Cum ergo tot, tantæque sint huius verbi significationes, & ex his multæ, nullam, nec minimam illam quidē habeant conuenientiam cum istis Mariæ verbis: & cum etiam Deus ipse nec maior fieri, nec aliquid ei à nobis possit accedere, iuxta illud ecclesiastici: Non est minuere, neque addere, neque est inuenire magnalia: Dei: & iuxta illud etiam eiusdem: Glorificantes Dominū quantum potueritis superualebit adhuc. Et paucis interiectis: Quis magnificabit eum, sicut est ab initio? Cum hæc, inquam, ita sint, videndum nobis est, in qua nam significatione, hæc verba hoc loco accipi debeant, quibus à nostra Virgine dicitur: Magnificat anima mea Dominum. F

Ecclef. 18.

Ecclef. 43.

D. Aug.

D. Euseb.

Theophyl.

Orige.

D. Augustinus de sanctis Sermone 35. qui est secundus de assumptione, hæc Mariæ verba per tractans: Sed sciendum nobis est, inquit, duobus modis dici magnificari: id est, aut magnum facere, aut magnum adorare, magnum admirari. Magnificatur enim Deus à nobis, cum magnificari dignatur à nobis. Hos duos magnificandi modos, præter Augustinum tradit etiam D. Eusebius Emislenus in Homilia feriæ sextæ quatuor temporum Aduentus, quo loco super his verbis: Mariam sic loquentem inducit: Anima mea, mens mea, omnisque intelligentia, & conscientia mea Dominum laudat, benedicit, & prædicat. Et deinde subiungit idem Eusebius: Dominum enim magnificat, qui Domini magnificentiam prædicat. Magnificat autem & ille dominum, in cuius bonitate magnificatur, & laudatur dominus. Sic enim in discipulis magistri: sic in operibus suis singuli artifices laudantur, & magnificantur. Hunc duplicem loquendi, ac magnificandi modum adducit etiam sapientissimus Theophylactus in suis commentarijs in Lucam cap. 1. vbi sic ait: Virgo certior reddita de sætu concepto glorificat deum, illi miraculum tribuens, non sibi ipsi: & post pauca alterum magnificandi modum subindicans, dicit: Magnificas deum, qui dignè iuxta deum ambulat, vocatus Christianus non attempans nomen, & dignitatem Christi faciendo, quod non oportet: sed magnificans operando magna, cælestiaque opera. Hæc Theophylactus. G

Verum antiquissimus autor Origenes Hom. 8. in Lucam, vnū tantum ex his duobus modis amplectens, in eoq; hæc Mariæ verba declarans sic dicit: Sed si considerem dominum Salvatorem imagi-

Amaginem esse inuisibilis dei, & animam factam ad eius imaginem, vt sit imago imaginis, tunc videbo quoniam in exemplo eorum, qui solent imagines pingere, quādo magnificauero animam meam opere, cogitatione, sermone: tūc imago dei grandis efficitur, & ipse dominus cuius imago est, in anima mea magnificatur.

Ad eundem ferè modum hæc eadem Mariæ verba explicat D. Ambrosius lib. 2. commentariorum in Lucam: Magnificatur enim, inquit, dominus, sicut & alibi legisti: Magnificate dominum mecum. Nō quod domino aliquid humana voce possit adiungi, sed quia magnificatur in nobis: imago enim dei Christus est, & ideo si quid iustum, religiosumque fecerit anima, illam imaginem dei, ad cuius similitudinē creata est, magnificat. Et ideo dū magnificat eam, magnitudinis eius quadam participatione sublimior fit, vt illam imaginem splendido bonorum colore factorū, etiam quadam emulatione virtutis, in se videatur exprimere.

Cum D. Ambrosij, & Origenis sententia videtur satis congruere græcus interpres in aurea cathena à D. Tho. allegatus: qui hoc perinde esse inquit, ac si Virgo nostra diceret. Mirabilia; quæ Deus pronuntiauit in meo corpore exercebit: Sed anima mea infructuosa apud Deum non erit: conuenit autem mihi & voluntatis fructum afferre. Nam quantum amplo doceor miraculo, tantum teneor magnificare in me mirabilia operantem. talis est istorum Patrum sententia, ex qua aperte satis colligitur, quod tūc in nobis dominum magnificamus, quando animam nostram, quæ est formata ad imaginem Dei, maiorem in bonis operibus, & virtutibus facimus: tunc enim dominus maior in nobis quodammodo fit, cum imaginem eius magis participamus. D. Amb.

Sed venerabilis Beda alium significandi modum sequitur, illū videlicet, in quo magnificare, pro laudare vsurpamus, atq; ita hūc significandi modum obseruans in Homil. fer. 6. quatuor temporum Aduentus: eius autem anima, inquit, dominum magnificat, qui omnes interioris hominis sui affectus diuinis laudibus, ac seruitijs mancipat. Nec solum Venerabilis Beda, sed etiam grauissimus autor Ioannes Gerson tractatu 1. super magnificat hunc sensum sequitur, ac de eo discipulum volens instruere, cum illo sic loquitur. Hæstas, non intelligens scripturas, quemadmodū dominus à creatura magnificatur: non in augmentum sui in se, sed quia magnus esse prædicatur, canitur, & laudatur. Ex græcis Beda.

Ioan. Ger.

Euthy.

etiam autoribus hunc sensum sequitur. Euthimius in suis cōmentarijs in Lucam, vbi super hæc verba sic ait. Magnificat, hoc est benedicit, glorificat. Est autem hic sermo credentis, ac gratias agentis. Sic Euthymius, cuius sententia, & omnium aliorum simul qui hoc loco, magnificare, pro laudare vsurpant, mihi certe & valde, & magis probatur: præsertim cum hic sit magis proprius huius loci sensus, si magnificare pro laudibus extollere, ac Dei magnitudinem agnoscere, admirari, & prædicare, vsurpemus.

In hoc ergo sensu hæc nostræ Virginis verba vsurpata perinde sunt, ac si Virgo diceret: tu quidem ò Elisabeth me laudas, & magnificas: verum ego obtanta in me collata beneficia dominū ipsum magnifico, & hoc non lingua solum, sed anima, & totis præcordijs talem dominum magnifico, atque ipsius bonitatis, & potentiae magnitudinem prædico. tanto enim munere me dominus iste sublimavit, vt nullo id linguæ officio possim explicare, & iō totū animi interioris affectum magnis laudibus officio. Vnde totū id, quod vido, totum quod sentio, totum, quod discuro, in eius magnitudine contemplanda, ac summa tanti domini laude prædicanda impendens: magnificat anima mea dominum.

Ex his, quæ hæcenus à nobis dicta sunt liquido cōstat, magnificare, in his Mariæ verbis rectius, ac propriè magis accipi pro eo, quod est Deum laudibus extollere, quàm pro ipsum Deū bonis operibus magnum in nobis ipsis ostendere: Verum quia, sicut vidimus, nō desunt multi, & grauissimi Patres, qui hæc verba iuxta vtrunq; sensum declarent: ideo ea etiam iuxta vtrunq; sensum libet per tractare: hoc autem fiet in sequentibus: ibi enim quantū in nobis fuerit (Deo fauente) ostendemus, neminem fuisse, qui non supra Virgine melius, Deum aut laudibus prædicasset, aut bonis suis operibus in se ipso magnum demonstrasset.

CAP. V.

H

Creaturæ quomodo in se ipsis Deum magnificant: Maria non solum hominibus, sed Angelis etiam multo excellentius Deum magnificauit: ipsius Mariæ quanta pulchritudo.

Magnificat anima mea Dominum. Luc. 1.

TANTO artificio, tantoq; ornatu cunctorum opifex cōdidit vniuersa, vt si recta mentis acie in ea homines intenderent, quanta

A quanta sit ipsius Dei magnitudo, quanta magnificentia, quanta gloria, & quantus denique splendor facile deprehenderent. Qui d enim aliud sunt cœli ipsi, quos tāta planetarum, syderumq; varietate, & pulchritudine distinctos videmus: quid, inquam, sunt, nisi veluti validissimæ quædam voces ipsius conditoris potentiam, ac magnificentiam mirabiliter prædicantes? Non habent cœli os, neque linguam, neque vlla illis inest vox, sed per ipsum aspectū, sic suum factorem inculcant, vt cum eorum pulchritudo, magnitudo, situs, ac forma consideratur, necessario ille conijciatur, qui tam pulchrum, & admirabile corpus efformauit. tacent cœli, non nego, sed eorum aspectus vocem tuba clariorem, ac validiorem emitit, qua quāta sit ipsius admirabilis cōditoris gloria haud obscure percipiatur. Hoc regius propheta ita esse demonstrans, dixit: cœli enarrant gloriam Dei.

Psal. 18.

Verum cœlis ipsis interim omissis ad inferiora ista descendamus, ipsisque animum parumper affigamus. Mare, & terra, & ipsum forum ornatus, animalium genera omnigena, plantarum diuersæ varietates, omnia hæc, tūm ob magnitudinem, simul & multitudinem: tum etiam propter ordinem, & pulchritudinem, ipsum opificem veluti magno præconio annuntiant. Hinc illa sapiētis vox: **C** à magnitudine enim speciei, & creaturæ cognoscibiliter poterit creator horum videri: quod perinde est, ac si diceret, (sic enim exponunt hunc locum Nicolans de Lyra, & D. Bonauer tūra) à magnitudine pulchritudinis vniuersi, & virtutis creaturarum nō oculo sensibili, sed intellectualem potest artifex deprehendi, quia per tales effectus facile potest, in cognitionem talis causæ deueniri. Hinc etiam electionis vas Paulus exclamat: Inuisibilia enim ipsius à creatura mundi per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque eius virtus, & diuinitas.

Sap. 3.

Nic. Lyr.
D. Bonau.

Rom 1.

Verum cum vterq; tam Paulus, quàm Salomon non in persua sibilibus humane sapiētie verbis, sed in doctrinis Spiritus sancti eruditi hæc pronuntiauerint: nō sane est tūm mirandum, si sic clamarent. Vnum hoc est maximè quidem mirandū, quod huius veritatis cognitionē tam alto stylo mundo inculcauerit Mercurius ille, à veteribus Trismegistus nūcupatus quasi ter maximus diceretur: quia & summus esset sacerdos, & sapiētissimus philosophus, & Rex potentissimus. Hic enim in libro Pimandri dialogo 5. nobis hac de re sic scriptū reliquit, Deus sane totius expertus inuidie,

Mercur.
Trimeg.

per

per singulas mundi particulas vbiq; sp'endet, atq; adeò se notum **E**
 præstat, vt non intelligere modo, sed manibus etiam ipsis (vt ita
 dixerim) liceat atrectare: nam vndique nostris oculis, eius obser-
 uatur, seque obijcit, & inculcat imago. O vitum sapientissimum.
 Et quid aliud dicere posset, si nostræ esset fidei lumine collu-
 stratus, aut nostris in scholis maximè versatus? In scholis, inquã,
 in quibus tamen nequaquam illi probaretur id, quod de imagine
 dicit, quam vbiq; affirmat splendere: id, quod à theologis nequa-
 quaquam cõceditur, nisi in intelligibilibus creaturis. Verum par-
 camus obsecro gentili homini hac in re improprie sic loquenti,
 cum in nonnullis ita bene loqueretur, vt non iam Basilium, Augu-
 stinum, & Isidorum, & alios venerandæ illius antiquitatis, patres, **F**
 tantum admiremur, si tam clare nobis hanc veritatem ante ocu-
 los proposuerint.

Et quòd attinet ad magnum illum D. Basilium is, homilia vn-
 decima in Hexameron sic dicit: Nam & mundus hic vniuersus,
 velut liber quidam inscriptus est, Dei gloriam denuntians, occul-
 tam, & inuisibilem Dei maiestatem per seipsum annuntians tibi,
 qui mentem habes ad intelligentiam veritatis. In idem ferè reci-
 dit ea sententia quam hac etiam de re afferunt prænominati à no-
 bis Augustinus, & Isidorus, & allegatur à D. Bonauentura in suis **G**
 commentarijs in lib. sapientiæ c. 13. Vbi Augustinus quidem sic
 ait: Omnia clamant Deus me fecit: totus enim mundus est, quasi
 liber quidam, in quo creator potest cognosci per eius potentiam,
 sapientiam, bonitatem relucens in creaturis. Et D. Isidorus crea-
 tor, inquit, per creaturam laudatur, & quòd sit excellentior ex
 operis sui conditione monstratur.

Hæc quæ à sanctis de creaturis sic in generali tam apte dicta
 sunt: de homine possunt, multo potiori iure intelligi, in quo Deus
 omnium creaturarum perfectiones collegit, & quem sua propria **H**
 imagine, & similitudine insigniuit, id quod nulli alij ex corpora-
 libus creaturis cõcessum fuit, in quibus cum intelligibiles nõ sint,
 nulla Dei imago reperitur, sed solum vestigium, prout in scholis
 loquuntur Theologi, qui hoc discriminis esse putant inter imagi-
 nem, & vestigium, quod imago representat rem secundum simi-
 litudinem speciei: vestigium vero per modum effectus, qui ita re-
 fert suam causam, vt tamen minime assequatur eius similitudinẽ
 speciei. Vnde animalia, cunctæq; res corporatæ præter hominẽ,
 quia

A quia uim non habent intelligendi, non gerunt imaginem Dei,
 sed cernitur in eis quasi vestigium quoddam diuinitatis, quatenus
 eorum dispositionẽ, determinationẽ, & mirabilem omnium inter
 se consociationẽ contèplantibus, manifestum fit, fieri non posse,
 quin diuina ratione, sapientia, & intelligentia à principio con-
 stituta sint.

Verum in homine multo aliter se res habet: quia nõ solum est,
 uiuit, & sentit: sed etiã vt Deus (multo tamen differentiari modo)
 intelligit, & sapit, gradum diuinæ naturæ attingens, & propterea
 imago Dei iure est, & appellatur: quia sola hæc pulcherrima ima-
 go, quam sui Deus posuit intra hominẽ, in ipso hominis animò,
 facilius, & expressius, quam aliæ res omnes, simul Dei vim, & na-
 turam non solũ copiose declarat: sed etiã multis modis magnifi-
 cat. Magnificat, fateor, & valde magnificat ipsius Dei potentiam
 pariter, & sapientiã, tam nobiliũ creaturarũ (de Angelis loquor)
 creatio: magnificat etiam ipsam ipsius hominis efformatio: homi-
 nis, inquam, quæ, sicut regius propheta testatur, Deus ipse minuit **Psal. 8.**
 paulo minus ab Angelis. Immo (si D. Chryostomo credendũ est)
 homo ipse ante peccatũ nihil minus habuit Angelis ipsis, sed post
 peccatum ab illis fuit diminutus. Id, quod ipse D. Chryostomus **D. Chry.**
C ostendit homilia 16. in Genesim, quo loco ex eadẽ prophetæ Da-
 uidis autoritate rem istam cõprobans sic dicit: Atque hoc ipsum,
 paulo minus ab Angelis, inobedienciæ peccatum introduxit, nam
 post præuaricationem hoc locutus est propheta. Ecce quomodo
 D. Chryostomus ante peccatũ, hominẽ terrestrem Angelũ fuisse
 ostendit. Vnde meritò dicimus nullã fuisse creaturã, quæ Dei ima-
 ginem aut clarius repræsentaret, aut excellentius magnificaret.

At enim, vt ad id, quod est præsentis loci institutum nostra iam
 recurrat oratio, vnum hoc asseuerare ausus fuerimus, nullã esse nõ
 solum ex humanis, sed neq; etiam ex Angelicis creaturis, quæ Dei
 imaginem expressius repræsentet, quàm Mariã; omnes enim tam **D**
 homines, quã Angelos secundum gratiam, & gloriam longissimè
 superat. Ac proinde inter eos nullus inuenitur, qui Deo ipsi sit si-
 milior, quàm ipsa, in qua sola ipsius Dei imago sic elucet, sic emi-
 cat, & sic splendet, vt post filium suum, qui speciosissimus fuit for-
 ma præ filijs hominũ, immo multis millibus Angelorum, nullus
 alius sit sicut Maria, qui Deũ possit, nõ dico, supexaltare: sed neq;
 in eius laudẽ dignius decantare. Magnificat anima mea Dñm.

Nam

Nam quòd ad Mariam attinet, quis præter illā, Dei imaginem **E** sic expressit: Quis creatoris sui similitudinem sic retulit, sicut Maria? Maria, inquam, quæ propterea non solum ab ipsis fidelibus, sed quòd multò magis est, ab infidelibus ipsis tantis fuit laudibus prædicata. Et vix ipsi vnus referatur Mahumetus, is (sicut sapientissimus refert Nicolaus de Lira tùm alibi sepe, tùm vel maximè in quodam tractatu contra quendam Iudeum, ex verbis euangelij secundū Mathæum, Christum, & eius doctrinā impugnantem) de Maria loquēs, in suo Alchorano sic dicit. O Maria Deus utiq; elegit te, & purificauit te, & elegit te clarā super mulieres populi. Taliter Mahumetus Mariam prædicat, cuius verba ex Nicolaus de Lira hic offerre libuit, tùm vt ex ipsis conijciatur, quantum nostram Virginem etiam Mahumetus extollat: tùm etiam vt perspiciatur, quòd multò perfectior ipsa sit, quàm suis eam verbis Mahumetus ipse depingat.

Simile. Quemadmodum enim turris, quæ ex longinquo magna apparet, multò maior quidem est, si ad illam propius accedatur, ita beatissima Virgo per illā David turrem tam aptè significata, quæ ipsi Mahumeto de tam longinquo suæ incredulitatis atq; infidelitatis aspicienti adeò magna apparuit, multò quidem maior, multò perfectior, & multò formosior sane est, si ab his, qui per fidem **G** propius sunt, aspiciatur. Talibus enim non quomodocunque, aut qualitercunque magna, perfecta, ac pulchra apparet, sed tanquam viuā, & expressā ipsius Dei imago Deum ipsum ad viuū mirabiliter repræsentans, talis quidem multis olim fidelibus, & præsertim magno illi Dionysio Arcopagita nostra Virgo repræsentabatur, cui ipsa adeò perfectam sese exhibebat, vt Deus ipsa non solum videretur, sed etiam crederetur ab ipso Dionysio, nisi Christiana fides ei obstaret. Est enim de ipso Dionysio multorū, & grauium autorum consensu confirmata sententia, quod Dionysius iste, cum ad videndam Mariam ipsam semel adduceretur, sic dicens exclamauit. Nisi scirem alium esse Deum, hanc Virginem deitatem ipsam, ac diuinitatem esse existimarem. Talem se illi Maria exhibebat, tam viuam & expressam ipsius diuinitatis imaginem illi referebat: ac proinde nemo, sicut apparet, maiori ratione de Deo loquens, atque ipsum laudans dicere poterat: Magnificat anima mea Dominum.

Sed quid mirum, si præ cæteris creaturis Maria sola digna existit,

A stit, quæ Deum perfectius possit magnificare. Et quid etiam mirum si homines solam oris suauitatem, & pulchritudinem in Maria contemplantes, in ea veluti numen esse existimarent: cum Deus ipse sub sponsi nomine talibus dilectissimam sponsam suā verbis extollat? Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te. O Virginem formosissimam: O scēminam speciosissimā, in qua ipsi Deo tam bene sibi complacuit, vt in amica sua, in formosa sua, nullam, neque minimam illam quidem maculam inueniret, qui tantam, & in hominibus instabilitatem, & in ipsis Angelis reperit prauitatem: secundum illud: Ecce qui seruiunt ei, **Iob. 4.**

B non sunt stabiles, & in Angelis suis reperit prauitatem. Non sic quidem Maria, non sic, quæ tota pulchra erat, & macula in ea non erat. Vnde non immerito Virgini nostræ, illud accommodandum esse censeo, quo propheta & Euangelista Ioānes in suo libro Apocalypsis, ipsam Virginem describens sic dicit: signum magnum apparuit in cælo mulier amicta sole, & luna sub pedibus eius. Quem locum licet multi, & grauiissimi patres (immo omnes ferè) de ipsa ecclesia interpretentur, tamen nonnulli eum nostræ Virgini accommodant, dicentes, quod ipsa quidem sole tunc amicta fuit quando virtus altissimi eam obumbravit, illumque intra vterum concepit, qui intra omnia, extra omnia, supra omnia, & infra omnia existit incomprehensibilis. Ac etiam quod lunam sic sub pedibus habuit, vt à nemine hæc omnium rerum mutabilium cupido, ita calcari, ac contemni poterit sicut ab ipsa.

Sed multò elegantius ipsi Mariæ deditissimus, ac deuotissimus Bernardus, qui sermone de istismet verbis Apocalypsis, ea ipsi Virgini accommodans, sic inquit. Nimirum ea est, quæ velut alterum solem induit sibi. Quemadmodum enim ille super bonos, & malos indifferenter oritur: sic ipsa quoque præterita non discutit merita: Sed omnibus se se exorabilem, omnibus clementissimam præbet, omnium denique necessitates amplissimo quodam miseratur affectu. Nam & defectus omnis sub ea, & quidquid fragilitatis, seu corruptionis est, excellentissima quadam sublimitate præceteris omnibus excedit, & supergreditur creaturis, vt merito sub pedibus eius luna esse dicatur. Alioquin nihil magnum dixisse videbitur, vt sit luna ista sub pedibus eius, quàm super omnes Angelorum choros, super Cherubin, quoq; & Seraphin exaltatam.

tatam nefas est dubitare. Hæc D. Bernardus. Bene ergo utrumque **E** Mariæ accommodatur, & quod sit amicta Sole, & quod Lunam, hoc est, defectus omnes sub pedibus habeat, quia ad eam nihil pertinet de defectibus, quæ ab ipso Deo tota formosa, & tota pulchra inuenta erat. Talis erat Virginis nostræ, formosæ nostræ pulchritudo, quam ipsa soli Deo referens dicebat: Magnificat anima mea Dominum.

C A P. VI.

In Maria tantos perfectionum thesauros Deus deposuit, ut supra se solum habeat Deum, infra se autem omne id, quod non est Deus. Maria omnes suas perfectiones soli Deo tribuebat.

Magnificat anima mea Dominum. Luc. 1.

Cant. 6.

Apientissimus Rex Salomon Mariæ pulchritudinem, iam antea volens exprimere, inter cetera sic ait. Pulchra ut Luna. Sed quia Luna, ut videmus, suos nonnunquam patitur defectus, idem veluti seipsum reprehendens, quod Mariam Lunæ solum comparavit, statim adiecit: electa ut sol. Nec immerito, quia post Christum verum iustitiæ solem, sola Maria est formosa, & electa ut sol. Sicut enim in cælo nihil est pulchrius: ita etiam in ecclesia excepto Christo, nemo est nostra Virgine pulchrior. Unde sanè est, quod de Virgine iure optimo dici potest, quod sicut sol inter septem planetas, ita medium semper locum obtinet, ut infra se quidem tres habeat planetas, nempe Venere, Mercurium, & Lunam: supra se autem alios tres, ut sunt Mars, Iupiter, & Saturnus: sic beatissima Virgo, quæ sicut Sol electa existit, in cælo ita medium locum obtinet, ut supra se quidem, solas habeat tres sanctissimæ Trinitatis personas, Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum. Infra se autem tres illas Angelorum Hierarchias, quæ in novem ordines Angelorum diuiduntur ipsa vero tanquam sol in medio istorum planetarum existens, post tres illas Angelorum Hierarchias, quas infra se habet, quartam cum filio Hierarchiam constituit. Ipsa namque (sicut optimè super missus

est

A est cap. 190. refert Albertus Magnus) ad dexteram filij collocata, Alb. Mag. in medio illo loco constituta existit, qui est inter Deum, & creaturas.

Nec immerito hoc sic dictum esse, quisquam arbitretur: si enim Rex Salomon iuxta thronum suum matri suæ, ut ad suam dexteram sederet, thronum iussit præparari, ipsa hoc diuina scriptura sic attestat, ac dicente. Positusque est thronus matri Regis, quæ sedit ad dexteram eius: si hoc, inquam, Salomon sic fecit matri suæ, quid, oro, ipse rex gloriæ non faceret matri suæ? Vere ipsi thronus regis gloriæ, collocatur in aula cælestis regni: eamque, ipse Rex gloriæ, ut matrem veram, & decoram sponsam, præ omnibus diligens, amoris amplexu associat sibi. Et quid ni tanto amoris amplexu, eam sibi associaret, quæ ipsi simillima existebat? Quid ni æterni Patris sapientia filius, in quo sunt omnes thesauri sapientiæ, & scientiæ absconditi, matrem iuxta se collocaret, in qua, ipse, qui illi simul & filius, & creator erat, tantos sapientiæ, & scientiæ, ac omnium simul perfectionum thesauros deposuerat? **3. Reg. 2. Colof. 2.**

Sed quid ego dico perfectionum, & scientiæ thesauros? Parum dico, cum in nostram Virginem tanquam in mare magnum, & spatiosum valde, veluti quandam omnium perfectionum immensitatem congregauerit. Et quid erit si propterea summa sapientia nostram Virginem, Mariam appellandam esse iudicauit? Etenim quod Virgo sic appellaretur, vna ex præcipuis causis (sicut ego quidem existimo) fuit, ut nobis sic clarissimè demonstraretur, quod Virgo, idem dicitur Maria, quia sicut in mari est omnium aquarum congregatio si in ipsa est maxima omnium tum gratiarum, tum perfectionum, & virtutum congregatio: ac propterea quod sicut in Genesi congregationes omnium aquarum à Deo vocatæ fuerunt Maria: sic congregatio omnium gratiarum, omnium perfectionum; & omnium virtutum vocanda erat Maria, quæ sola per se efficit magnam quædam omnium perfectionum abyssum: quas tamen humillima Virgo sibi ipsi nequaquam tribuebat, sed in Deum omnium illarum autorem, sic dicens gratulanter refundebat: Magnificat anima mea Dominum. **Simile. Simile. Gen. 1.**

Qua etiam in te, non incongruè mari potest Maria assimilari. Nam in mare omnia flumina decurrunt, nec propterea mare terminos, & ripas suas transgreditur: sed flumina ipsa per occultas terræ venas ad capita fontium regredjuntur, & de matrice abyssos

in

Eccles. 1. DE VERB. DOM. AD ELISABET COGN. **B**
 in sua semper principia ebulliunt: iuxta illud Salomonis: Omnia flumina intrant in mare, & mare non redundat: ad locum vnde exeunt flumina reuertuntur, vt iterum fluant. Quæ Salomonis verba, quàm apte Virgini nostræ conueniant, nemo (vt credo) est, qui dubitet. Nam cū in ipsius animam, tanquàm in profundissimum, & spatiosissimum mare, omnia gratiarum flumina intrarent: tamen nec ob id mare, hoc est, Maria redundabat: quia nec superbiebat, neq; in istis quasi a se hæc essent, se extollebat: sed flumina ipsa ad loca vnde exierant, ita reuertebantur, vt acceptas à Deo gratias ipsi soli tribueret, & tribuendo diceret: Magnificat anima mea Dominum. **F**

Non eueniebat Virgini perfectissimæ, ac omni, acceptorum beneficiorum gratitudine plenissimæ id, quod ipsi mari contingere testatur philosophi, qui asserunt, quod omnes aquæ dulces, quæ inguunt in mare, vel ardente sole consumuntur, vel illius saluginis, quæ est in mari, sunt pabula. Hoc autem quantum ab omni sit ratione alienum, clarissimè ostendit ea, quæ à nobis, paulo ante est allegata scripturæ sacræ autoritas, ex qua haud obscure conijcitur, aquas ipsas per vias subterraneas refluere ad loca remota. Possunt enim aquæ ipsæ motu naturali tantum ascendere quanta est altitudo superficiæ maris, & ad huc plus. Huius rei ratio est, **G** quia sic per terram transeundo, dulces, efficiuntur per talem colationem, & per consequens multò leuiores, quàm aquæ maris salis: & idèd in loco altiori, quàm sit ipsa maris superficies in fontibus erumpunt.

Hoc pari ratione de nostra etiam Virgine dicere possumus, non quidem quod præ dulces illæ aquæ virtutum, & perfectionū, ac donorum Spiritus sancti, quæ ex illo omnium bonorum fonte, & origine, ad modum rapidissimi fluminis in Virginem decurrebant, & eius sanctissimam animam lætificabant, iuxta illud psalmi: fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei. Non, inquam, quod præ dulces illæ aquæ auliquo superbiæ consumerentur ardore, aut ab aliqua ingratitude salugine absorberentur, sicut de aquis influentibus in mare, dicebant Philosophi: sed quod ex anima nostræ Virginis, in quam velut in profundissimum mare influebāt, in Deum iterum refluere, non per alias terræ venas, quàm per profundissimam ipsius Virginis humilitatem, qua tantis donis se **H** se indignam iudicans, iterum in talium donorum fontem, sic di-

cens

A cens erumperebat: Magnificat anima mea dominum. Quibus verbis quanta fuerit erga Deum ipsius Mariæ tum gratitudo, tum humilitas apertè satis nobis declarauit: si quidem Virgo nostra, nihil sibi passa retineri in eum magis vniuersa refudit, cuius in se beneficia sentiebat, & sentiendo publicè manifestabat, ac manifestando prædicabat.

C A P. VII.

B *Deus cur hominem fecit ad imaginem, & similitudinem suam
 Ipse cū sit altissimus, quomodo magnificetur à nobis:
 Maria Virgo quomodo præ omnibus ipsum
 Deum magnificauit.*

Magnificat anima mea Dominum. Luc. 1.

C **V**M Hominem sui imitorem Deus esse velle, eum suæ imaginis sigillo, in ipso statim mundi principio obsignauit. Confirmat hoc nobis præclara Sanctissimi Papæ Leonis autoritas, qui sermone primo de ieiunio decimi mensis: Si fideliter, inquit, dilectissimi, atque sapienter creationis nostræ intelligimus exordium, inueniemus hominem, ideo ad imaginem Dei conditum, vt imitator sui esset autoris: & hanc esse naturalem nostri generis dignitatem, si in nobis, quasi in quodam speculo diuinæ benignitatis forma resplendeat. Et ipso Leone multò antiquior & Papa, & Martyr Anacleus in illa epistola, quam ad omnes ecclesias scripsit, ad rem istam, de qua agimus ostendendam longioribus (elegantissimis tamen) vitur verbis. **Ea** vero sunt huiusmodi: sicut Deus creator, qui hominem ad similitudinem suam creauit, charitas est, bonus, iustus, atque mitis, & misericors, & reliqua virtutum sanctarum insignia, quæ de ipso leguntur: ita homo creatus est, vt charitatem haberet, vt bonus, & iustus: vt patiens, & mitis, mundus, & misericors foret: quas virtutes quanto plus quisquam in se ipso habet, tanto proprior Deo, & maior est: atque sui conditoris gerit similitudinem. Si vero quod absit aliquis per denia vitiorum, & diuortia **K** criminum

Leo. Papa.

Anacle.

Psal. 84.

criminum ab hac nobilissima sui conditoris similitudine deuias E
aberrat, tunc fiet de eo, quod scriptum est, homo cum in hono-
re esset, non intellexit, comparatus est iumentis, & insipientibus,
& similis factus est illis. Quis maior honor potuit homini esse,
quam quod ad similitudinem sui factoris conderetur? Et eisdem
virtutum vestimentis ornaretur, quibus & conditor? de quo
legitur. Dominus regnavit, decorem indutus est: id est, omnium
virtutum splendore, & totius bonitatis decore ornatus. Vel
quod maius homini potest esse dedecus, aut infelicior miseria,
quam ut hac similitudinis gloria sui conditoris amissa, ad infor-
mem, & irrationabilem brutorum, iumentorumque delabatur F
similitudinem? Quapropter quisque diligentius attendat primæ
conditionis suæ excellentiam, & venerandam Sanctæ Trinitatis
in seipso imaginem agnoscat, honoremque similitudinis diuine,
ad quam creatus est, nobilitatem morum, executionem vir-
tutum, dignitatem meritorum habere contendat, ut quando ap-
paruerit qualis sit, tunc similis ei appareat, qui se mirabiliter ad
similitudinem suam in primo Adam condidit, mirabiliusque in-
secundo reformauit. Omnis igitur homo, qui ad imaginem Dei
factus est, illum debet imitari, cuius ad imaginem conditus est:
illius debet sequi vestigia, qui eum ad imaginem suam condidit. G
Huc vsque Anacletus, ex cuius verbis planè perspicimus, Deum,
sui imitorem hominem habere voluisse, atque ideo eum ad ima-
ginem, & similitudinem suam condidisse.

Verum sufficere potuit hoc Deo? Hoc nè solo contentus est?

Minime. Cum enim aliter in homine esse non posset dignitas di-
uinæ maiestatis, nisi in ipso esset imitatio diuinæ voluntatis, ideo
Deo hoc satis non fuit, quod hominem, sicut diximus, suæ imagi-
nis sigillo obsignauerit, ipsoque, tam altè, & tam tenaciter impresso,
ut salua ipsius hominis natura, signaculum illud, auferri nullo mo-
do posset: Sed eum crebrò etiam admonere curauit, se Patrem H
in cælis habere Deum, ut vel sic patrem, quem imagine, & simi-
litudine referebat, bonitate etiam, quantum in se esset, referre stu-
deret. Hinc illud David: Ego dixi dii estis, & filij excelsi om-
nes. Hinc etiam illud Pauli: Estote imitatores Dei, sicut filij
charissimi. Hinc denique Christus cum homines doceret, orare:
Sic ergo, inquit, vos orabitis: Pater noster, qui es in cælis: que
omnia eo tendebant, ut homo, qui se Dei filium credit, & fatetur,
viueret.

Psal. 80.
Eph. 5.

Mat. 6.

A viueret, quasi Dei filius: atque etiam ut actu, vita, moribus, & ho-
nestate tanto genitori responderet: simulque cognosceret nihil
iam sibi esse commune cum terris, qui confitetur, genus sibi esse
de cælis.

Cognoscebant hoc quidem Sancti illi antiqui, & hoc cognos-
centes, cælestem vitam in terrena habitatione ducebant, illamque
Dei imaginem, quam in seipsis impressam gestabant, omnino il-
lesam conseruare pro curabant, in eoque sic faciendo totam suam
curam, & operam collocabant. Sicut enim illi, qui preclaris vesti-
bus indui sunt, omnem rem sordidam fugiunt, nè fortè coinqui-
rent eas, & perdant gratiam, candoris, & decoris sui: Sic viri san-
cti, qui Dei imaginem, & similitudinem in anima susceperunt,
sollicitè obseruabant, nè quid eam posset contaminare, scientes
quia si contaminata fuisset in se sui creatoris, imago, ipse quidem
in sua natura incommutabilis permaneret, sed contaminatio ima-
ginis, in iniuriam ipsius conditoris redundaret.

Verum licet sancti, tanta, tamque peruiigili cura solliciti essent
pro Dei imagine in seipsis illæsa conseruanda: tamen fieri non
potuit, quin ipsa Dei imago aliquas in illis sordes aliquando con-
traxisset: id, quod adeo verum est, ut nullus fuerit inter eos, in
C quo hæc Dei imago, originalis labe peccati, non fuerit aspersa:
nec ab hac remansit illæsus in matris utero sanctificatus Ioannes:
Ioannes, inquam, cui (sicut 3. par. qd. 27. artic. 6. asserit D. Tho-
mas) post suam sanctificationem præstitum fuisse creditur, ut diui-
na eum gratia protegente, mortaliter nunquam peccaret. Neque
hoc solum contentus videtur fuisse Ioannes: Sed sicut de ipso di-
citur (id, quod ad maximam etiam ipsius laudem spectat) nè le-
ui saltem maculare vitam posset, petijt antra deserti tenè-
ris sub annis, fugiens ciuium turmas. Sic Ioannes sui in se crea-
toris imaginem illæsam conseruare procurabat. Veruntamen nec
D ob id, eam ab aliquibus venialium peccatorum maculis (etiam si
leuissimis) omnino conseruauit immuncem. Nam hoc solum no-
stræ Virgini seruabatur, quæ sola post filium, nullam peccati (nec
venialis quidem) maculam cōtraxit: ut vel sic totum illud in ea ple-
nissime adimpleretur, quod dicitur. Tota pulchras es amica mea,
& macula non est in te. O candidissimum nostræ Virginis ani-
mum. O speculum purissimum, & verè sine macula, in quo sui
imago creatoris ita semper lucidissime renitebat, ut à nullo ipse
omnium

Simile.

D. Tho.

D. Tho.

Can. 1.

Omnium creator, non dico magnificari, sed neque dignius exaltari, & sanctificari vnquam potuisset, quàm à Maria, cui soli propterea datur, in ipsius laudē decantare: Magnificat anima mea dñm.

Non ignoro Deum in seipso, nec magnificari, nec exaltari, nec sanctificari posse. Quomodo enim aut exaltabitur altissimus, aut sanctificabitur sanctissimus, aut magnificabitur magnus Dominus, & laudabilis nimis? Absit, absit, vt quidquam tale de Deo nostro, non dico, credamus: sed neque etiam cogitemus.

Non enim is est, qui in seipso aliqua indigeat, tam exaltatione, quàm etiam sanctificatione, aut magnificatione. Verum Dominus iste, qui hæc omnia habet in se, ea etiam vult habere in nobis, in quibus etiam ex altari, sanctificari, & magnificari desiderat.

Sed quomodo inquires hoc fiet? Quomodo? Hoc modo. Si altissima, de altissimo credamus: si sanctissima de sanctissimo cogitemus, & si magnificentissima de magnificentissimo prædicemus. Vt vero hoc ex sanctorum patrum autoritatibus clarius innotescat, horum vnum imprimis in mediū adducemus D. Fulgentium, qui libro 2. ad Trasimundum regem cap. 2. Quid est autem, inquit, Dominum exaltare, nisi quæ altissima sunt de altissimo credere? Sic in nobis verè exaltatur, quando eum exaltamus, cum sit ipse semper altissimus: Sicut in nobis sanctificatur, quando eum sanctificamus, eum semper ipse maneat Sanctus.

1. Pet. 3. Nam beatus Petrus admonet dicens: Dominum vero Christum sanctificate, in cordibus vestris. Quid est autem Christum sanctificare, nisi de Christo, quæ sancta sunt cogitare? Quæ cogitatio non illum, sed nos sanctificat, & sanctificando conseruat.

D. Cypri. Et D. Cyprianus sermone de oratione dominica, super illa verba: sanctificetur nomen tuum: Non quod optemus, inquit, Deo, vt sanctificetur orationibus nostris: Sed quod petamus ab eo, vt nomen eius sanctificetur in nobis. Cæterum à quò Deus sanctificatur, qui ipse sanctificat? Sed quia ipse dixit: Sancti estote, quia ego Sanctus sum. Petimus, & rogamus, vt qui à Deo sanctificati sumus, in eo, quod esse cœpimus perseueremus. Et hoc quotidie deprecamur: opus est enim nobis quotidiana sanctificatione, vt qui quotidie delinquimus delicta nostra, sanctificatione assidua repurgemus. Hæc D. Cyprianus.

Ab hac D. Cypriani sententia, non multum sanè dissentit D. Chrysostomus Hom. 14. operis imperfecti in Matthæum.

quo

A quo loco sic dicit: Quomodo sanctificatur ab homine, qui sanctificat homines? aut quod sanctum est, vt quid sanctificatur? Sed in se quidem sanctum est, hoc autem quæritur, vt sanctificetur in nobis: id est, vt nos illum sanctificemus in nobis: vt cum nos illum sanctificauerimus in nobis, tunc ille nos sanctificet in se. Nam qui non sanctificat Deum, non sanctificatur à Deo: sanctificamus autem Deum in nobis, quando scientes eum sanctum, timemus, & sollicitè vigilamus, ne fortè violemus sanctitatem nominis eius in nobis, per opera nostra mala. De Dei sanctificatione hunc etiam in modum D. Chrysostomus.

B Ad videndum autem, quomodo etiam Deus magnificetur à nobis, sufficere quidem possent ea, quæ à nobis in superioribus dicta sunt, ibi enim iam ostendimus Deum à nobis tunc magnificari, quando animam nostram, quæ ad imaginem Dei formata est, maiorem bonis operibus, & virtutibus facimus in nobis. Vnde cum Virgo beatissima, cæteris omnibus multo perfectius ea omnia habuerit, quæ requiruntur ad ipsam Deum nõ solum exaltandum, ac sanctificandum: sed etiam magnificandum consequens est, vt affirmemus, neminem fuisse, qui illa melius Deum, non dico, sanctificasset, exaltassetque: Sed neque etiam magnificasset. Verum quia de sola domini magnificatione, hoc loco agere æquum est: atque etiam quia ipsam Virginem, sic dicentem audivimus: Magnificat anima mea dominum. Ideo alijs omnibus inrerim omittis, hoc solum nobis adhuc videndum erit, quomodo Virgo ipsa, cæteris altius Dominum magnificauerit.

Hoc autem, vt rectius intelligatur, fingamus, si placet, aliquem simile colossum, ob oculos proponamus aliquam statuam immodicæ proceritatis, qualis erat illa Regis Nabuchodonosor, quæ altitudine cubitorum sexaginta ab ipsa scriptura sacra fuisse narratur. Et huic statuæ paruum aliquod speculum si apponamus, nullum dubium erit, quin parua admodum appareat. Rursus vero si ei aliud maius speculum apponamus, iam non sic parua, sed aliquantulum maior apparebit. Si vero aliud maius speculum, adhuc illi obijciamus, multo maior vt appareat, necesse est. Et tantò maior, quantò etiam maiora fuerint specula, quæ illi obijciuntur. Quæro igitur: hoc prouenit nè ex eo, quod colossus, & statua illa in seipsa crescat, aut decrescat? Minime quidem. Nec vllus sanè mentis hoc assenerare audebit: quia hoc solum prouenit

Simile.

ex speculo, in quo ipsa statuta repræsentatur, secundum capacita-
tem ipsius speculi tantum. Pari etiam modo cum Sancto-
rum animæ essent veluti lucidissima & nitidissima specula, in quibus ip-
sius Dei imago, & similitudo relucebat, non quidem secundum
totam suam magnitudinem: Sed solum secundum capacitatem
tantum unicuiusque ex ipsis, hinc erat, quod secundum maiorem,
aut minorem gradum perfectionis, & sanctitatis ipsorum, plus,
aut minus referebant ipsius Dei imaginem.

Vnde (vt ego quidem existimo) in utroque Ioanne Baptista,
& Euangelista, tanto altius Dei imago, & similitudo resplende-
bat: quanto ipsi præcæteris maiorem sanctitatis, tum amoris
prærogatiua refulgebant. Verum in nostra Virgine, quæ erat non
solum lucidissimum, sed etiam plusquam lucidissimum speculū,
in quo nihil aliud vnquam videbatur, quam expressissima, & vi-
uacissima ipsius Dei similitudo, & imago, non referebatur Deus
sicut in Baptista, & Euangelista: nec sicut in omnibus sanctis, si-
mul. Sed referebatur in illa, quasi in filio, in filio, inquam, qui
solus est splendor gloriæ, & figura substantiæ eius. Ad quem glo-
riæ splendorem, & figuram substantiæ sola Maria immediatè ac-
cedebat, cuius sola anima, & non tantum anima, sed & corpus
etiam (post corpus, & animam ipsius filij Dei, & sui) pul-
cherrima, & nobilissima existebant. O quanto splendore, quan-
to nitore, quanta luce, & quanta simul gloria, in isto nitidissi-
mo Mariæ speculo diuina illa imago irradiabat. O quam ma-
gnam, quam perfectam, quam pulchram, & quam glorio-
sum Deus ipse in Maria omnium oculis se se exhibebat. O quam
altè etiam, quam eximie, quam vehementer, & quam glo-
riose denique diuina illa Mariæ anima Dominum suum magni-
ficabat.

Magnificarunt, fateor, & valdè magnificarunt Dominum
istum, omnes aliorum animæ sanctorum: Sed istorum ma-
gnificationes, quid sunt, si cum Mariæ magnificatione compa-
rentur? Certè nihil, aut quasi nihil. Et hinc esse iudico, quod
Spiritus Sanctus Virgini non permisit, quod alio modo suæ er-
ga Dominum animæ magnificationem declararet, quam isto:
Magnificat anima mea Dominum. Vt apertè significaret tan-
tum discriminis esse, inter magnificationem Mariæ, & omnium
aliorum, quantum est inter hoc verbum, magnificat, sic in præ-
senti

A senti potius, quam in præterito, aut futuro tempore significa-
tum. Nam de omnium aliorum sanctitate, & magnificatione,
non immeritò, sicut credo, dici potest, quod fuit sanctitas, &
magnificatio de præterito aut de futuro, qui de non sanctis, ipsi
à Deo facti fuerunt sancti: at in Mariæ sanctitate, & magnifi-
catione nihil vnquam fuit, aut præteritum, aut futurum, sed so-
lum præsens. Et ideo vt hoc ita esse significetur, non vult Spiritus
Sanctus, quod de præterito, aut de futuro loquens dicat, ma-
gnificauit, aut magnificabit: sed de præsentibus tantum: Magnificat
anima mea Dominum.

CAP. VIII.

*Maria tantam ipsius Dei similitudinem referebat, vt opus esset,
nè circa illam mundus deciperetur, quod Spiritus San-
ctus, & Christus aduenterent, Mariam
non esse Deum.*

Magnificat anima mea Dominum. Luc. 1.

INTER Omnes Sanctos, tam veteris, quam noui
testamenti, ille, qui plus omnibus Deum ma-
gnificauit: hoc est, qui plus Deum in se magnè
ostendit, fuit (vt mihi quidem videtur) D. Ioan-
nes Baptista; Nam vltra hoc, quod coram do-
mino, & non coram hominibus tantum, ab
Angelo magnus futurus Zachariæ patri suo prædicebatur: tantà
virtutum gloria, in omnium oculis clarus existebat, vt pro mirà
suarum virtutum operatione, à Iudæis Christus esse crederetur;
apud quos cum multas Ioannis laudes Christus prædicasset, ne
ipsi Iudæi propterea, talem de Ioanne opinionem animis suis
imbiberent, vt Christum, illum esse existimarent, opus fuit Chri-
sto (vt ita dixerim) & pro suo honore tunc temporis zelare; & ce-
cos Iudæos à tam impio errore reuocare. Et ideo inter alias lau-
des, quas cœpit dicere ad turbas de Ioanne. Amen, inquit, dico
vobis non surrexit inter natos mulierum maior Ioanne Baptista:
qui autem minor est, in Regno cœlorum maior est illo.

Luc. 1.

Hoc autem perinde erat, ac si Christus diceret: Scio optimè **E**
 o Iudæi, quam opinionem de Ioannis sanctitate, & magnitudine
 habeatis: neque ego hoc vobis diffiteor, immo affirmanter vobis
 dico, inter natos mulierum nullum vnquam ipso Ioanne Baptista
 maiorem surrexisse. Vnde non erratis talia de illo credendo:
 Verumtamen nè fallamini plus debito illi tribuendo, opus est
 quod credatis, & omnino cognoscatis, quod ego, qui secun-
 dum vestram opinionem illo minor sum, in Ecclesia Sanctorum
 illi prælatus sum. Sum etenim nunc minor, & quatenus Ioan-
 nes ipse prior me natus est, & quatenus etiam ipse me maior esse
 videtur, ego vero illo minor vobis uideor: Verumtamen illic ego **F**
 maior sum. Itaque ut ex his Christi verbis colligitur, ipsius Chri-
 sti intentum erat, Iudæos ab errore omnino reuocare, nè Ioan-
 nem de quo tantam opinionem habebant, Deum esse existima-
 rent.

Et non solum Christo domino hoc curæ fuit, sed etiam æter-
 no eius Patri necessarium visum fuit, pro dilecti filij sui honore,
 tunc zelare, quando in Iordane ab ipso Ioanne Christus baptiza-
 tus est. Nam (sicut autor est D. Gregorius Neocæsariensis ora-
 tione de Epiphania) Iudæi, qui tunc vel aderant, vel propè,
 aut procul erant, inter se sic dicentes colloquebantur. Haud **G**
 frustra Ioannem esse Christo præstantiorem suspicabamur.

Haud frustra illum, hoc esse excellentiorem putabamus. Non
 nè baptisma hoc Ioanni priores partes ascribit? Nonne ille,
 uti præstantior baptizauit? Hic autem ut inferior est baptizatus?
 Cum autem Iudæi hæc, & his similia inter se sermocinarentur:
 tunc Pater pro filio zelare decreuit, sicut his verbis ostendit,
 idem Gregorius loco citato. Hæc illi, inquit, dum inter se iacta-
 rent dispensationis mysterium ignorantes: ille, qui solus est Do-
 minus, & natura Pater vnigeniti, qui solus exquisitè nouit eum, **H**
 quem vnicum genuit, falsas Iudæorum cogitationes redarguens,
 cælorum fores aperuit, & in columbæ specie Spiritum Sanctum
 demisit super caput Iesu: ac de cælo ipse vehementer exclamās:
 hic est, inquit, filius meus dilectus: Ille Iesus, non Ioannes:
 qui baptizatus est, non qui baptizauit: qui ex me genitus est, an-
 te omne temporis spatium: non ex Zacharia, sed ex Maria geni-
 tus secundum carnem: Non qui ex Elisabeth præter spem, sed
 qui ex Maria eius virginitate minime læsa, sine semine fructus
 apparuit

D. Grego.
Neocæs.

A apparuit, non ex soluta sterilitatis ramo: qui vobiscum versatus
 est, non autem in deserto educatus: hic est filius meus dilectus,
 in quo mihi complacui: filius consubstantialis, non autem alte-
 rius substantiæ: consubstantialis mihi in eo, quod non videtur:
 consubstantialis vobis in eo, quod oculis cernitur absque pec-
 cato: hic est filius meus, dilectus, in quo mihi complacui: Non
 alius est filius meus, & alius Mariæ filius: Sed hic est filius
 meus dilectus, qui & oculis & mente conspicitur: hic est filius
 meus dilectus, in quo mihi complacui, ipsum audite. Si dixe-
 rit, qui videt me, videt & patrem, ipsum audite: Si dixerit, qui
B misit me maior me est dispensatione: vocem eius suscipite: Si
 dixerit, quem me dicunt homines esse filium hominis? respon-
 dete illi: tu es filius Dei viuentis. His verbis de cælo terribiliter
 à Patre profectus illuminatum est hominum genus, ut creatoris,
 & creaturæ Regis, & militis, opificis, & operis discrimen a-
 gnoscentes, & fide confirmati per Ioannis baptisma, ad eum,
 qui Spiritu, & igne baptizat accederent. Hæc Gregorius Neo-
 cæsariensis, ex quibus manifeste patet, quàm sedulo pro filij ho-
 nore Pater zelauit, hominesque ab errore reuocauit, ne Ioanem,
 ipsum Christum esse putarent.

C Sed idem quoque videtur fecisse Euangelista Ioannes, qui
 postquam tanta spiritus sublimitate vnigeniti Dei filij æternam
 nobis generationem aperuit, Ioannem mox collaudare incœpit.
 Sicut enim aquila, quæ ab acumine oculorum sic dicitur, ce- **Simile.**
 leri volatu in maximam aeris altitudinem se se attollit: indeque
 irreuerberato oculo, ac visu solem intuetur: cum postea ad ter-
 ram descendit, non nisi supra altiorem montem conquiescit: sic
 hæc regia aquila Euangelista Ioannes, alta cælorum conscen-
 dens, postquam tanta spiritus sublimitate, in vero iustitiæ sole
 in coniuuentes oculos defixit, & diuinæ generationis arcana tam
D profunde penetrauit, ad terras iterum rediens, non requieuit,
 nisi supra maiorem Sanctum, quem vnquam mulier generauit.
 Et ipsum sic laudare incipiens, fuit, inquit, homo missus à Deo **Ioan. 1.**
 cui nomen erat Ioannes, & nè propter illa, quæ de Ioanne dice-
 bat homines in aliquem errorem inducerentur, solerter statim
 adiecit: Non erat ille lux, sed ut testimonium perhiberet de lu-
 mine. Ac si diceret hic Ioannes, quem ego tantum mundo præ-
 dico, & quem à Deo missum fuisse pronuntio, non erat Deus,
 non

non erat Christus, non erat Messias, non erat lux per quam homines erant illuminandi: Non erat ille lux. **E** Quid ergo erat? Erat testis lucis, luminis illius demonstrator, quod datum erat ad illuminationem, ac reuelationem gentium: Vt testimonium perhiberet de lumine. Talis, tantusque erat Ioannes, tantum in se suum Dñm magnificabat, tam expresse diuinam in se similitudinē referebat, vt opus esse Euāgelista iudicaret, ne totus mundus collaberetur, ipsum mundum admonere, Ioannē non esse lucem, nō esse Christum; sed tantum interesse inter ipsum, & lucem, inter Ioannem, & Christum; quantum interest inter lucem, & illum, qui de luce loquitur, aut de ipsa testimonium perhibet. **F**

Sed quorsum hæc ita ad longum de Ioanne? Non alia sane de causa, nisi vt ostendamus, quanto illo excellentior fuerit Maria, in qua tanta cum vera luce conformitas fuit, & affinitas, vt multis ante seculis, quā ipsa nasceretur, opus esset, quod Spiritus sanctus aduerteret Mariam nō esse Solem, sed electam, vt Solem. Neque hoc solum satis fuit, sed antequam à Salomone spiritu prophético, vt sol electa Maria diceretur, pulchra vt Luna fuit appellata. Pulchra vt Luna, electa vt Sol. **Cant. 6.** Quod idem est, ac si apertius diceret. Nemo iam ex nunc fallatur, nemo decipiatur, nemo in fraudem inducatur cum Virgine de qua tanto ante inbeor prædicere, ipsam fore electam vt solem: quia licet ipsa electa sit, vt sol, tamen natura non idem est quod sol. Cuius rei vel hoc signum sit, q̄ pulchrā vt Lunam eam prædico. Sicut enim Luna lucet quidē, & illuminat, sed tamen luce non sua, sed ab ipso sole accepta: ita etiā Virgo ista hoc ipsum, quod tam lucida est, non à se habet, sed à Deo. **G**

Ecce quō Spiritus sanctus tanto ante præuidit, ne propter Virginem mundus, in immane præcipitium totus iret. Cum enim (vt **D. Ansel.** D. Anselmi verbis utar) ea puritate Maria niteret, qua maior sub Deo nequit intelligi: nisi Spiritus sanctus aduertisset, & nisi etiam fides obstitisset, non solum in Iudæa, vbi à lippientibus, cæcutientibusque, immo omnino cæcis Iudæis Ioannēs Christus credebatur: sed etiam in toto terrarum orbe pro Deo Maria haberetur. Et quid, quæso, esset de magno illo Dionisio Areopagita hanc expressissimā Dei imaginem suis oculis conspiciente? Quid inquam de illo esset, nisi vera de Deo fides illi obstitisset? Certe, sicut ipsemet fatebatur, pro Deo Mariam habuisset. Mariam dico, cuius gratia per multi in tantam amentiam, & insaniam deuenerunt, **H**

A uenerunt, vt eam non tanquam Dei matrem solum suspicerent: sed pro Deo etiam introducerent, sicut facile patebit intuēti apud **D. Epiphanius** contra hæreses hæresi 78. quo loco sic dicit **Epiphanius**: Quomodum autem dicimus, nos hoc audiuisse, quosdam ita ausos fuisse, vt facillime se ipsos proiecerint in peccatum: sic admirati sumus, cum aliud rursus audiuissemus, alios nimirum rursus ita decipere, vt in tractatione de ipsa sancta femper Vergine, pro Deo hanc introducere studuerint, & adhuc studeant, & furore quodam, ac amentia ducantur. Ex quibus Epiphaniij verbis abunde satis colligitur, quam stolide isti de Maria opinari ausi fuerint, quos magis circumspectos esse oportebat erga **B** Virginem, quam ausu tam temerario pro Deo introducebant.

Hoc autem id eodē hoc loco recensuerim, vt inde quousquisque optime intelligat, nostram Virginem tantam cum ipso Deo habuisse conformitatem, tamque expresse sui in se creatoris imaginem, ac similitudinē repræsentasse, ac Dominum ipsum magnificasse, siue magnum ostendisse, vt pro Deo ab illis solum non haberetur, quos diabolus fide Christi armatos inueniret: & quia eximia Mariæ sanctitas, & perfectio Diabolo ansa futura erat, ad decipiendos miseros mortales, præsertim **C** Christus Dominus, vt eos præmuniret, nē Mariæ matri suæ diuinitatem tribuerent, sub mulieris nomine eam non nunquam nominauit. Et præsertim apud Ioannem, vbi Christus cum beatissima Virgine, & matre suā loquens dixit: Quid mihi, & tibi est mulier? **Ioan. 2.** Non dum venit hora mea.

Huius rei locupletissimus testis nobis etiam existit præallegatus à nobis **D. Epiphanius** contra hæreses hæresi 79. vbi in huius rei confirmationem, eundem Ioannis locum adducens, sic dicit: Reuera sanctum erat corpus Mariæ, non tamen Deus: Reuera **D. Epiph.** Virgo erat ipsa, virgo & honorata: sed non ad adorationem nobis data: sed ipsa adorans eum, qui ex ipsa, carne genitus est, de cælis vero ex sinibus paternis accessit. Et propterea Euangelium munit nos dicens: quod ipse Dominus dixerit: Quid mihi & tibi curæ est mulier? Nondum venit hora mea. Quō non putarent aliqui, magis eximiam esse sanctam Virginem, mulierem eam appellauit. Velut prophetans, quæ futura essent interris, sectarum, atque hæreseon gratia, vt nē aliqui nimium admirati sanctam, in hanc hæresim, eiusque deliramenta dilabantur. Ecce quomodo etiam

etiam ex sententia D. Epiphaniij Christus Dominus etiam prouidit, ne in talem homines errorem inciderent, vt pro Deo Virginem adorarent.

Quod si etiam, presentia ipsius Virginis verba altius velimus perscrutari, non admodum difficile nobis erit: hoc ipsum ex illis aliqua ex parte demonstrare. Nam cum pijssima, & humilissima Virgo videret se, à cognata Elisabeth tantopere laudatam, & ab ipso Deo ad tantam dignitate exaltatam, qua sub Deo maior non potest reperiri, in suorum honorum largitore cuncta referens dixit: Magnificat anima mea Dominum. Quatenus ex hoc tam presentes, quam futuri omnes intelligerent, gloriam, & honorem soli Deo esse tribuenda, cui ipsa his suis verbis ea tribuebat, cuique ex toto corde, & ex tota anima pro acceptis tantis beneficijs, non solum gratulabatur: sed etiam illum suum esse Dominum, & se eius humile ancillam ingenue fatebatur: vt vel sic nulla iam circa se errandi hominibus relinqueretur occasio, cum illa supra se Dominum recognoscat.

C A P. IX.

Maria quantum Deo simillima. Ipsa nouum modum magnificandi Deum, in mundum inuexit. Peccatores in seipsis, quam paruum, & vilem Deum ostendunt.

Magnificat anima mea Dominum. Luc. 1.

Nemo mirari debet, propter ea, quæ de nostra Virgine à nobis in superioribus dicta sunt, vt eximiam eiusdem Virginis tum pulchritudinem, tum mirabilem cum Deo similitudinem ostenderemus. Est enim (sicut autor est peruetustus pariter, ac laudatissimus scriptor Arnobius commentario in Psal. 81.) Hoc Deo simile in hominibus, quod ea, quæ Deus naturaliter possidet, homo per imaginem suscipit, tanto plus similitudinis, quanto fuerit amplius suis moribus, eius similitudinem imitatus. Et ideo cum præ cæteris puris creaturis sola Maria, Deum suis moribus perfectius fuerit imitata, nullus fuit, qui illam melius Deum ipsum simularit: Deum, inquam, in quem, totam Mariam, propter eius egregiam pulchritudinem, crederes transformatam.

Sicut

A Sicut enim modica aquæ gutta, multo vino infusa à se tota desinit, vniuersamque saporem, & calorem induit: ferrum candens pristina, ac propria forma exiuit, & igni simillimum efficitur: solis radius aer perfusus in eandem transformatur luminis claritatem: & speculum radijs solaribus directe irradiatum, solis in se recipit similitudinem, idque putares alterum esse solem: ita etiam Virgo sanctissima Dei claritate in intimo suo totaliter irradiata, sic est deformis effecta, atque in ipsius Dei similitudinem transformata, vt iam non posset nisi de Deo loqui, nisi Deum magnificare, & hoc non corde, non ore, non labijs, non lingua: sed spiritu, sed anima

B Magnificat anima mea dominum.

Id, quod de nullo alio, in tota diuina scriptura scriptum reperies, quam de Maria. Euolue, & reuolue, vide, & reuide, si placet, vniuersam sacram tam veteris, quam noui testamenti paginam, & neminem inuenies, qui dominum hoc modo magnificauerit præter Mariam, quæ sola hanc nouam artem, & hanc nouam doctrinam in mundum inuexit: & homines docuit, hoc tam nouo, tamque inusitato modo, dominum suum magnificare. Nam alij, non nisi tympanis, canticis, & laudibus: non nisi corde, ore, lingua, & labijs dominum solebant magnificare: sola vero Maria nequaquam talibus vitur instrumentis: sed cum per fidem, & dilectionem vnus iam cum Deo esset (spiritus omnino effecta, non aliter quam spiritu, & anima dominum magnificat. Magnificat anima mea dominum.

O scæminam felicissimam. O Virginem prudentissimam. Vt inam ex te illi Virgo ediscerent, qui erga hunc dominum sic sese gerunt, vt potius illum paruifacere, quam magnum facere, & magnificare videantur. Hoc autem de illis dixerim, quorum ita sunt peruersi mores, praua natura, & vita corrupta, vt non magnum dominum, sed paruum, sed vilem, & quod magis est, sibi omnino similem, in seipsis ostendat. Non quidem quod in seipso dominus talis sit, sed quia eius imago in istis est omnino deformata, atque omnium peccatorum sordibus obrupta, & omnino obscurata.

Vt enim quando speculum est obnubilatum, & multis maculis refertum, nulla potest in eo facies, quantumcunque pulchra ipsa sit, talis videri: sed similiter obnubilata, & maculata apparet, & omnibus illis maculis referta, quæ in speculo videntur: sic etiam in istis, qui in se Dei imaginem habent omnino obscuratam, culpisque, & peccatis penitus obtenebratam, Deus ipse qui summa est

Est pulchritudo omnino deformis, & obscurus apparet, illis præ-
fertim, qui nullam ipsius dei cognitionem habet: qui omnes cum
tales vident non solum nomen dei blasphemant, cum vident il-
los male viuere, qui nomen sanctitatis habere debebant: iuxta il-
lud Pauli: nomen dei per vos blasphematur inter gentes: quem
Pauli locum expones. D. Petrus Chrysol. Chrysol. sermone 69. Et re-
uera, inquit, filij tunc gentilis nomini derogat Christiano, quãdo
aliter, quã profitetur, & dicitur, viuere viderit Christianum.

Vnde dico, quod isti, qui dei cognitionem non habent, non
solum nomen dei blasphemant: sed etiam (id, quod multò pe-
ius est) talem ipsum deum esse existimant, quales illi sunt, quos
vident male viuere. Quod vero hoc ita sit ex D. Gregorij Nicel-
semi sententia clarissime liquet, qui in suo Hexameron hac de re
in hæc verba scribit. Qualem vitam inter nos viderit is, qui non
dum fideli rationem acceperit, tale nostrum quoque numen esse
existimabit. Sic Gregorius. Et reuera ita esse nemo sanè est, qui
dubitet. Quemadmodum enim Regis decor, & pulchritudo ab
sua imaginis colligitur: Vnde si Rex sit speciosus, & decorus;
tamen si ipsius imago turpis est, & deformis; talis ipse Rex esse
iudicatur, qualis est & imago, in qua ipse representatur: sic etiam
illi, qui dei cognitionem nunquam habuerunt, talem ipsum deum
esse existimabunt, qualis est eius imago, quam in pessimus Chri-
stianis omnino deturpatam conspiciunt.

O homines perditissimos: conqueritur, & optimo iure con-
queritur de talibus deus ipse per prophetam Isaiam sic dicens:
Cui assimilastis me, & adæquastis? comparastis me, & fecistis
similem? Nam licet dominus his verbis, in eos præcipiè inue-
hatur (id, quod glossa etiam ordinaria adnotauit) qui tempore
Achaz, & Ezechiz idola coluerunt in angulis platearum, in
hortis, & in lucis super domos: tamen non in congruè in eos
assumi possunt, qui mali cum sint, vel sibi deum assimilant,
vel eius gloriam tribuunt rebus illis, quas præ cæteris maxime
diligunt. Vt enim autor est D. Basilius Homilia 17. in Psal-
mum 28. Vnusquisque quod præ omnibus magis amplectiti-
tur, ei gloriam dei tribuit.

Ex his omnibus aperte satis colligitur, quantum nostræ Vir-
gini laudis debeat, in qua ipsius dei imago suum splendorem,
&

& nitorem nunquam amisit: sed semper suam gratiam, & pul-
chritudinem ita conseruauit: vt illa melius nemo diuinum illud
in se referret exemplar, ad cuius omnes sumus similitudinem ef-
formati. Hoc autem quantam creatoris redundet ad gloriam,
optimè Virgo, immo Spiritus sanctus per Virginem significauit,
cum dixit: Magnificat anima mea dominum.

CAP. X.

*Maria Deum in se ipsa multò maiorem representauit, quam omnes
puræ creaturæ.*

Magnificat anima mea Dominum. Luc. i.

Res sunt personarum status, in quibus Deus pro
ipsum differentia personarum diuersimode se
se ostendit: sunt enim quidam in quibus non ma-
gnus, sed paruus Deus ostenditur: sunt alij me-
dij, in quibus nec admodum magnus, nec par-
uus Deus conspicitur: sunt deniq; alij, in quibus
non tantum magnus, sed valde magnus Deus ipse videtur.

Hæc vero vt melius intelligantur, tres speculorum differen-
tias in medium adducemus. Nam ex speculis, quædam sunt ro-
tundæ, & prominentis figuræ: quædam figuræ planæ: quædam
deniq; figuræ nec prominentis, nec planæ: sed concauæ. Quem
admodum ergo illa, quæ in speculis figuræ rotundæ, & promi-
nentis representantur, licet magna sint, parua tamen apparent:
& tantò magis parua, quantò specula prominentiora, & rotun-
diora fuerint: sic etiam in nonnullis Deus non magnus, & exi-
mitus: sed omnino paruus, & exiguus apparet: & tantò magis
paruus, quantò quisque fuerit superbior & elatior. An non satis
paruus, & exiguus Deus in superbò representatur? Quis de hoc
dubitet: superbus enim tanquam alter filius perditionis: Aduer-
fatur, & extollitur (sicut ait D. Paulus) supra omnem id, quod di-
citur Deus, aut quod colitur. Et quid hoc tantum dico de super-
bo: Vnusquisque ex superbis non solum extollitur supra Deum,
sed ipsum omnino negat, sicut fecit ille insipiens de quo dicitur:
Dixit

Psal. 13. Dixit insipiens in corde suo, non est Deus. Et quis iste est insipiens, qui hoc dicit in corde suo? Ille qui sic vitam agit, tanquam non sit Deus, quique desiderijs suis, & non Deo obedit. Itaque in his talibus, vel Deus omnino non apparet, vel parvus admodum conspicitur.

Simile. Sunt præterea alij medij, sicut diximus, in quibus Deus, nec omnino parvus, & exiguus: nec magnus, & eximius in summo; Sed medio quodam modo repræsentatur. Et huiusmodi sunt omnes viri sancti. Sicut enim in speculis figuræ planæ, repræsentantur res, nec omnino parvæ, nec totaliter magnæ: Sed mediocriter magnæ: sic in istis Deus, nec omnino parvus, nec omnino magnus, sed tantum mediocriter magnus repræsentatur, diuerso tamen modo pro ipsarum virtutum diuersitate in vnoquoque.

Simile. Sunt denique alij, in quibus Deus, non iam parvus, & exiguus: nec medio quodam modo magnus, & eximius, sed omnino, & simpliciter magnus conspicitur. Huiusmodi sunt, tam Christus Dominus, quam eius mater sanctissima. Sicut enim in concavis speculis videntur res multo maiores, quam in alijs speculis: Sic imprimis in illo homine Christo, in quo habitabat omnis diuinitatis plenitudo, Deus & repræsentabatur, & erat secundum totam suam magnitudinem. Deinde vero in Virgine matre, non quidem eodem modo, sed alio, huic tamen propinquiori, quam aut inneniri, aut excogitari poterat, in omnibus puris creaturis.

Simile. Sicut enim Virgo sanctissima per humilitatem erat magis concava, quam omnes aliæ puræ creaturæ: sic etiam multò maiorem in se Deum repræsentabat, quam illæ. Repræsentarunt, ac magnificarunt, fateor, & non nego, Deum ipsum alij Sancti seipso sub Deo ipso captiuantes, & valde humiliantes: Verum quia Virgo præceteris seipsam humiliavit: ideo cæteris altius Dominum magnificauit. Et ideo sicut nulli alij concessum fuit, taliter Deum posse magnificare: sic etiam nulli alij datum fuit, hanc magnificationem excellentiori modo posse extollere, quam illi: Unde & dicit: Magnificat anima mea dominum. Hoc autem sicut iam supra diximus, de nullo alio in vniuersa sacra scriptura reperimus, quam de Maria, cui soli hoc tanquam speciale priuilegium seruabatur.

A

CAP. XI.

Mariæ laudes, quæ ex maximo sui cordis affectu procedebant, omnium fuerunt excellentissimæ: tantaque eius vocis dulcedine Deus capiebatur, ut ipsam, ut sibi caneret, inuitaret.

Magnificat anima mea Dominum. Luc. 1.

B

Diximus supra, magnificare hoc loco duobus modis accipi posse: nempe, pro eo, quod est, Deum bonis operibus in se magnum ostendere: & pro eo etiam, quod est, Deum laudibus prædicare. Quia vero in præcedentibus satis iam egimus de primo magnificandi modo, quo Maria præ cæteris omnibus Dominum magnificauit: Nunc consequens est, ut de secundo etiam, qui est huius loci magis proprius non nihil dicamus, ostendemusque quam excellenter Virgo ipsa hoc etiam modo Dominum suum magnificauerit.

C Ad debitam, perfectamque laudem tria requiri adnotauit D. D. Bonau. Bonauentura super hunc locum. Quorum primum est laudantis affectio: secundum laudandi ratio: tertium modus diuinæ laudis. Hæc vero tria ad perfectam laudem ita necessaria esse, asserit idem D. Bonauentura, quod sine illis perfecta laus esse non possit. Non enim est, inquit, perfecta laus, nisi adsit debitus affectus, debita causa, & debitus modus. Omnia hæc tria à Maria in hoc suo cantico, inuenimus maxime obseruata: in quo imprimis fuit maxima laudantis Virginis affectio: propter quam dicit: Magnificat anima mea Dominum. Deinde laudandi ratio, quam subindicat cum subdit: quia respexit humilitatem ancillæ suæ. Tertio, & vltimo diuinæ laudis modus, qui in eo clarissime ostenditur, quod dicitur: Et misericordia eius a progenie in progenies timentibus eum. De istis duobus vltimis suo loco (Deo volente) nobis agendum erit: nunc vero circa primum tantum immorabimur, quod est laudantis Virginis maxima animi affectio.

Mellissus Pater D. Bernardus in suis sententijs, tria enumerans, quæ in diuinis laudibus esse oportet, primum locum tribuit

buit laudantis affectioni. Oblatio inquit, nostræ laudis, quam Deo immolamus, uniformis esse debet: affectuosa, ut mens concordet voci, fructuosa, ut ædificationem pariat intuiti, gratiosa, ut placeat conditori, qui gratis dedit. Ecce quomodo D. Bernardus primo loco laudantis assignat affectionem: dicitque laudem ita affectuosam esse debere, ut mens concordet voci. Et reuera si laudantis vox mēti nō respondeat, nec mens voci, talis laus omnino nihil valet. Quemadmodū enim in coronis non fatis est flores esse puros, nisi pura sit etiam manus ipsas coronas contexens: sic etiam in sacris hymnis, & in diuinis laudibus oportet non verba tantum esse pura, pia, & affectuosa, F verum etiam animum hymnos, & laudes concinentem, talem esse oportet. Quomodo enim hymnorum cantus, & laus grata Deo esse poterūt si desit & cordis puritas, & deuotionis feruor? Nam in istis totius nostræ laudis valor, & perfectio continetur.

Simile.

. Chry.

D. Chrysostronus in psalmum 112. Angelicam puritatem Dei laudatori necessariam esse ostendens, sic dicit: oportet itaque Angelum fieri, & ita laudare. Ita Chrysostronus; nec immerito. Quemadmodum enim Deus ipse voluit, ut super cœlestes illæ creaturæ, quas ipse ideo creauit, ut ab ipsis cōtinuè semper laudes sibi deferrentur, puræ essent, & ad diuinas semper laudes accensæ: iuxta illud: Qui facit Angelos suos spiritus, & ministros suos ignem vrentem: ita etiam vult, ut terrestres sui laudatores tales sint, hoc ipsum D. Paulo sic attestante, ac dicente: Spiritu feruentes Domino seruietes.

Simile.

Psal. 103.

His & alijs similibus admonemur, a Deo non tam considerari substantiam operum, & verborum, quæ in eius laudem offerimus, quam deuotionem, feruorem, & charitatem, qua talia illi exhibemus. Minimum namque ac simplex verbum in Dei laudē magno feruore, & charitate exhibitum, maxima ab eo censetur laus: E contra vero innumera, & maxime ornata, ac perpolita verba negligenter, & tæpide pronuntiata, minime Deo sunt laudes, qui non linguæ elegantiam, nec verborum compositionem quærit: Sed cordis feruorem, & animæ polchritudinem requirit.

Simile.

Vt enim apud illos, qui se vnice diligunt, minima semper dona in magno pretio haberi solent, quia in illis, & cum illis, amicorum corda sibi simul data esse videntur. sic exiguæ

A guæ laudis apud Deum in magna æstimatione sunt, dummodo ex magno cordis affectu offerantur, quia ipse non tam verbis, quam corde delectatur: & non tam laude, quam amore ducitur, qui ad vnumquemque nostrum dicit: fili præbe mihi cor tuum. Si ergo Deus in minimis laudibus tantum delectatur, dummodo ex maximo cordis procedant affectu, quid putas, non summe delectaretur, omnium, quæ vnquam fuerunt præstantissimis, & feruentissimis nostræ Virginis laudibus? quibus in eius auribus ipsa Virgo sic inionuit: Magnificat anima mea Dominum.

Prou. 23.

B Crediderim sanè tantis Mariæ laudibus, tamque suauis, & dulci ipsius Virginis cantu; Deum ipsum summe fuisse delectatum, ac eius voce maxime recreatum: ipse enim Mariam ut sibi caneret, tenerissimis verbis sic dicens inuitabat: Ostende mihi faciem tuam, sonet vox tua in auribus meis, vox enim tua dulcis, & facies tua decora. Sed quænam est hæc facies ab sponso, in sua sponsa tantopere adamata? Quæ nam etiam est hæc sponsæ vox ab eo tantopere laudata? D. Bernardus super cantica sermone 62. Vox, inquit, admiratio in animo contemplantis, uox gratiarum actio est. Et post puca de facie sic inquit:

Cant. 2.

D. Bern.

C Hæc forma, quam videre desiderat, cum Ecclesiæ dicit: ostende mihi faciem tuam, forma pietatis, & mansuetudinis. Quamuis autem loco citato mellissimus Pater sponsi verba sic exponat: nihilominus tamen nobis multo magis placet ea eiusdem mellissui Patris sententia, qua serm. 40. super eadem cantica, faciem pro mentis intentione, sub his verbis significat: Cogita animæ faciem, mentis intentionem, ex qua nimirum recondo operis, sicut ex facie pulchritudo corporis æstimatur.

Simile.

Si ergo accipiamus vocem, pro gratiarum actione, & faciem pro mentis intentione, perspicuum nobis relinquitur, Deum ideo Mariæ voce, cantu, & laude tantopere delectari: quia talia concomitabatur decora & pulcra intentionis facies. Non enim tanta solius vocis suauitate Deus ipse caperetur, nisi ipsi simul ex vocis dulcedine, & ex ipsius faciei decore vnus concertus efficeretur. Quemadmodum enim in musicis, si vocum, aut chordarum harmonia fuerit consonanter aptata sonum suauem modulati carminis reddit: si vero aliqua est in vocibus, aut fidibus dissonantia ingratisissimus sonus efficitur, &

Simile.

totius cantici, & carminis dulcedo corrumpitur: sic etiam si E
in his duobus, nempe, voce Virginis, & eius intentione esset
aliqua dissonantia in suavis omnino Deo eius cantus reddere-
tur. At quia vox cōcordabat cum intentione, & intentio cum
voce, ideo Deo gratissimum sonum efficiebat, in cuius laudem,
non tam vocis clamore, quàm cordis feruore ipsa Virgo conci-
nebat. Magnificat anima mea Dominum.

CAP. XII.

*Maria quali vocis sono Deum magnificabat. Qualis consideratio F
in Virgine amoris flammam excitabat. Nullius vox fuit, quæ
Deum ita delectaret, sicut vox Mariae.*

Magnificat anima mea Dominum. Luc. 1.

Diximus superiori capite Mariam, non tam vocis cla-
more, quàm ipsius cordis feruore Dominum ma-
gnificasse: Non enim ea Maria erat, quæ in com-
posite vocem eleuaret: sed quod ore tam alte de-
promere non poterat, propter summam suam mo- G
destiam id corde clamabat, ac ipsius cordis maximo intra se cla-
more intonabat. D. Prosper in psalmum 118. super illum eius-
dem psalmi versiculum: Clamaui in toto corde meo exaudi
me Domine, iustificationes tuas requiram: ostendens quid sit
clamor cordis. Clamor, inquit, cordis est silenti sono vocis
magna cogitationis intentio. Talis clamoris voce Maria de-
cantabat: talis laudis cantu Dominum suum magnificabat.
Licet enim dulcissima Domina ore caneret diuina sibi præstata
beneficia: tamen ea assidua suæ mentis, cordisque cogitatione H
contemplans, in suis intimis dulcius resonabat, ac eorum libe-
ralissimum largitorem, sic dicens summe prædicabat: Magni-
ficat anima mea Dominum.

D. Basilius homilia 20. in psalmum 33. nonnullos modos
tradens, quibus a nobis Dominus in nostro interiori magnifi-
catur, sic dicit: Magnificat porro Dominum qui magna men-
te, & eleuato Spiritu tentationes pro pietate sustinet. Deinde
etiam, qui magna mente, & speculationibus profundissimis
magni-

A magnitudines creationis cōtemplatur, quò ex magnitudine, ac
pulchritudine creaturarū, opificem ipsarum speculatur: quan-
tò enim quis se amplius immerferit rationibus, iuxta quas facta
sunt vniuersa, & secundum quas gubernantur, tanto magis
magnificentiam Domini speculatur, & quantum in se est Do-
minum magnificat. Hæc Basilius. Si ergo Dominus ab eo tan-
tum magnificatur qui creatoris magnitudinem magna mente
cōtemplatur: quomodo satis, & superque satis a nostra Vir-
gine ipse nō magnificaretur, quæ alta mente, & cogitationibus
profundissimis nō tam creationis magnitudinem, quàm recrea-
B tionis amplitudinem speculabatur, & speculando clamabat.
Magnificat anima mea Dominum.

Reuoluebat Virgo animo, & tacita secū mentis altercatio-
ne versabat diuinum illud donum, quod acceperat, & propter
illud fuit Dominum tanto amplius magnificabat, quāto cla-
rius cognoscebat tale donum, dona cætera tantum excedere,
quantum donator excedit, & ipsa. Hæc secum tacita Virgo
cogitabat, & cogitando in Dei laudem sic dicens exultabat: I
Magnificat anima mea Dominum.

In hoc Dei dono, propter quod Virgo tā opere Dominum
C magnificabat, præcipue cognoscitur, quanti humanam natu-
ram suus conditor æstimarit. Cum enim homini multum de-
derit, quod eum ad imaginem suam fecerit, & multo amplius
tribuit, quod eum tali modo reparauerit, & seruili formæ, huius
rei gratia ipse se Dominus coaptauerit. Quamuis enim ex vna,
eademque pietate sit, quidquid creaturæ creator impendit, mi-
nus tamen est hominem ad diuina proficere, quàm Deum ad
humana descendere. hæc, & huiusmodi alia in suis profundis-
simis cogitationibus mente Virgo pertractabat: hæc ad aman-
dum, ac magnificandum Deum ipsam Virginem vehementif-
D sime excitabant, nec immerito excitabant.

Si enim Dauid à facie Absalon filij sui in fuga positus, non
solum non mouebatur contra inipium, & immanem filium eū
durissimè persequentem, sed ex charitate, quam habebat erga
filium, potius dolebat de eius culpa, quàm de persecutione cō-
tā se mora tristabatur: in cuius testimonium sic dicebat: con-
caluit cor meum intra me, & in meditatione mea exarsit
ignis: si, inquam, Dauid hoc ita faciebat, & omnem iræ,

Psal. 38.

odij, & indignationis materiam, in amorem conuertebat, quo eius cor sic exardescibat, & in tanti criminis cōsideratione, charitatis igne concalescebat: quid non faceret Virgo Beatissima? Quid non faceret Virgo pijsissima secū ipsa perpendens, ac profundissima mente reuoluens nō quidem aliquam filij iniuriam, sicut Dauid faciebat, sed tantam bonitatem, tantaque, & tam innumerat sibi, & humano generi præstita beneficia?

Vere omnium istorum consideratio tantas amoris, ac ignis faces in Sanctissima nostræ Virginis anima excitabat, vt merito de se cum Dauide, immo plusquàm Dauid dicere posset; concaluit cor meum intra me, & in meditatione mea exardescet ignis. Tantas namq; tamque viuaces, & ardentes flammæ, has ob res Spiritus Sanctus, in mēte Virginis accenderat, vt diutius iam contineri intus non possent, quin extra illud Sanctissimum Mariæ pectus prodirent. Nam sicut ignis in fornace quanto magis in vnū colligitur tanto amplius nutritur, & quanto amplius flammæ intus continet, tanto vehementius, & impetuosius foras erumpit: ita etiam mens Virginis, quæ tantopere intra se fuerat commōrata, quæq; vnum, & viuidissimum amoris incendium effecta existēbat, minime iam contineri diutius poterat, quin exterius prodiret, atque in hæc verba foras erumperet.

Magnificat anima mea Dominum.

O verba ignita, & tota penitus inflammata; verba veræ sapientię suauissimo nectare condita, verba denique diuinarum laudum splendore irradiata. Sed quomodo non talia essent verba, in tanta amoris officina præparata: atque ex tanto, tamque feruenti cordis, animique affectu eructata? Vere non hominibus tantum, sed ipsi etiam Deo gratissima extiterunt verba ista: & quid nō talia essent Mariæ verba, cuius vox ipsi Deo ita suavis erat, vt nullus vnquàm vox fuerit, qua ipse tantum posset delectari, quantum voce Mariæ, siue eam intelligas quatenus oris sonum: siue quatenus cordis affectum significat. Nam secundus hic significandi modus est etiam in scriptura Sacra frequentissimus, in qua quidem vox præ animi affectu crebrò viurpatur.

Hoc verò ita esse, præter alios complures optime adnotauit, & rationabiliter satis ostendit D. Hilarius enarratione in psalmum 140. super hæc eiusdem psalmi verba. Domine clamaui

D. Hila.
Psalm. 140.

ad te

A ad te exaudi me, intende voci orationis meæ, dum clamauero ad te: quo loco super hæc verba sic dicit. Et vt clamorem istum non vocis sed fidei doceret esse: adiecit. Intende voci orationis meæ. Clamor, etiam inuitis nobis penetrat in auditum: ac se spontè in aures nostras vi intentæ vocis immittit: Sed quia propheta non tali clamore clamat: orat, vt clamante se Deus in vocem orationis intendat: id namque quod intenditur fidei inspectio est, non clamoris auditio. Id enim quod interius est, intenditur. Cæterum clamorem intendi non necesse est, per se metipsum omnem sensum aurium occupantem. Hæc Hilarius.

B Sine igitur oris, siue cordis vocem in Maria spectes, nulla Deo vox sic in amore, ac delitijs fuit, sicut vox Mariæ: id, quod ex eo vel maxime colligi potest, quia ad alias voces audiendas Deus ipse ab hominibus inuitabatur: sicut patet ex præallegato psalmi loco, & ex alijs ipsius scripturæ sacræ perquam multis: Ad audiendam autem suauissimam Mariæ vocem, non opus erat, vt ab aliquo Deus inuitaretur, sed ipse se ipsum inuitabat, ipse Mariam, vt loqueretur, rogabat. Ostende, inquit, mihi faciem tuam, sonet vox tua in auribus meis. Sed quænam est huius rei causa? Ea, quam statim in hunc modum ibi Spiritus Sanctus assignat: Vox enim tua dulcis, & facies tua decora. Vocis erat dulcedo: harmoniæ erat suauitas, qua in Maria Deus tantopere oblectabatur.

Nam de aliorum vocibus dici potest, quod omnes aliquid habuerunt amaritudinis. Omnes enim (sicut ait D. Paulus) Rom. 3. peccauerunt: & ideo illis accommodari optime potest illud Ecclesiastici: Non est speciosa laus in ore peccatoris, id, quod de Maria nequaquàm dici potest, si quidem nunquam peccauit: Vnde eius laus est speciosissima, & plusquam omnium sanctorum laus excellentissima. Nam aliorum sanctorum laus, licet sit suo modo decora, tamen respectu Mariæ laudis, & vocis, non potest dici ita speciosa: in solo enim Mariæ ore, quæ (sicut diximus) nunquam peccauit, laudis vox est tota decora, tota speciosa, tota dulcis, & suavis, & tota denique talis, qualem ipse Deus audire desideras dicit: sonet vox tua in auribus meis. Vox enim tua dulcis, & facies tua decora.

In Mariae laudibus quanta deuotio. Diuinus amor quantum de ipsa Maria triumphauit.

Magnificat anima mea Dominum. Luc. 1.

Non considerandis his Mariae verbis, vltius adhuc procedamus oportet, licet enim pauca sint, tamen in illis innumeræ virtutes continentur. Sicut enim floridum pratū varios, & omnigenos flores nobis offert: sic etiam in his paucis Mariae verbis variæ nobis virtutes ostenduntur. Sed ex illis omnibus duæ solæ a nobis hoc loco tractandæ sūt: quarum prima est Virginis nostræ maxima deuotio: secūda eximia eius, & nunquā satis laudanda fides, in eo vel maxime spectata, q̄ Domino suas laudes Maria offerebat, cui soli eas debitas esse cognoscebat. De illa præsentis capite: de hac vero proxime sequenti agendum nobis erit.

Agemus autem hoc capite de Mariae deuotione, tūm vt ple-
Nico. Iyr. rosq; Patres imitemur, & inter eos præcipue Nic. de Lyra, qui super his verbis, Mariae laudem ex eo imprimis magnā esse cōsiderat, quod dixit: Magnificat: Deinde vero deuotā ex eo, qd̄ addidit: anima mea. tūm etiā q̄a cūm superius egerimus, de causa ipsius deuotionis, amore videlicet, charitate, & deuotione, ex quibus tam affectuosa Virginis laus p̄cedebat: nūc recto ordine de istorū effectu tractādū videtur: de deuotione videlicet, qua

D. Thom. (sicut 2 2. q. 8 2. ar. 2. tradit D. Thomas) ex charitate causatur.

Vt vero quam deuota fuerit erga Dominū sanctissimæ Virginis laus melius perspiciatur, vidēdum imprimis nobis est, quid sit deuotio. Doctissimus Guilēlmus Peraldus Lugdunensis Episcopus, duobus modis deuotionē describit, quorum primus est huiusmodi. Deuotio est teneritudo cordis, qua quis de facili in lacrimas resoluitur. Secūdus modus ē: Deuotio ē feruor bonæ voluntatis, quem mens cohibere nō valēs certis manifestat indicijs. Et secūdus iste deuotionis modus, est Mariae deuotio: his verbis ostensē magis conformis. tātum enim in ipsius voluntate amoris, & charitatis ignis feruorē, & deuotionem excitauit

A ut fieri nequaquam posset, quin eum foras indicaret, & his verbis clarissime manifestaret, Magnificat anima mea Dominum. Propheta Hieremias de illo igne tractas, qui in suis precoribus sētebatur. Et factus est, inquit, in corde meo quasi ignis exestuās, claususq; in visceribus meis, & defeci terre nō sustinēs. Magnus p̄fecto ignis, quo cor, & ossa prophete extrūtur, & ita extrūtur, vt sustineri ab ipso nō possit. Verū multo maior erat ignis, ille qui in Virgine latebat: quiq; nō cor, neq; ossa tantū ipsius, sed animam exurebat, & taliter exurebat, vt cōtineri Virgo nō posset. quin eum foras ostenderet. Sicut enim quādo fornax est, optime incensa, fieri minime potest quin igneæ scintillæ foras exeāt: sic fieri nequaquā potuit, quin dulcissimū illud Virginis os emitteret, nō igneas tantū scintillas, sed viuacissimas flāmas, maximi illius testes in cōdij, quod charitas, & amor in eius anima effectū habebat: quoq; Virgo ipsa in Dei amore, & laude se totā se inquis effundebat. Magnificat anima mea Dominum.

Duplex consideratio (sicut ego quidem existimo) Mariam potissimum inducebat, vt in diuinam laudem sese totam effunderet. Vna ex parte ipsius Dei, & beneficiorū ipsius. Alia vero ex parte ipsius Virginis considerantis paruitatem, vilitatem, & abiectiōnem suā. Quāto enim humilissima Virgo sese viliorē & abiectiorē reputabat, tantō indigniorē se, tantis sibi à Deo collatis beneficijs iudicabat. Et sic ex hac duplici consideratione totus ille tam magnæ deuotionis feruor in Virgine excitabatur. Sicut enim ex crebra ferri ac lapidis collisione excitatur ignis: sic ex frequenti consideratione, & memoria beneficiorū Dei, vehemētissimi amoris ignis in sanctissima Mariae anima accendebatur: ignis, inquam, non qualiscunq; sed maximus, & illo amoris igne, qui erga Deum in aliorum sanctorum animis excitabatur tanto maior, quāto maiora etiam erāt tūm ipsius Dei in Mariam collata beneficia: tūm etiam ipsius Virginis charitas, qua prō tantis beneficijs Deo respondebat. Nam quanto maiora sunt beneficia, & dona, quæ cuique conferuntur: tanto maiorem obligationem habet, ad reddendam Deo prō ipsis rationem. Vnde est illa D. Gregorij vulgatissima sententia, qua vtitur hom. 9. in Euangelia. Cum augentur, inquit, dona, rationes etiam crescunt donorum.

Et ideo cum in sola Maria particulariter, magis aucta fuerint

Luc. 7. rint dona, quàm in omnibus generaliter: consequens est quòd E ipsa etiam magis diligere tenebatur, quàm alij. Hoc vero ita esse, ex illo Euàgelij apud Lucam perspicue satis cõprobat. Ibi enim cum Phariseus ille intra se, contra Christum murmurasset, quòd mulierem peccatricem admitteret: Christus tunc eidem Phariseo similem proposuit quæstionem. Duo debitores, inquit, erant, cuidam fãneratori. Vnus debebat denarios quingentos: & alius quinquaginta. Non habentibus illis vnde redderent, donauit vtrisque. Quis ergo eum plus diligit? Æstimo, respondit Phariseus, quia is, cui plus donauit. Tunc Christus: recte, inquit, iudicasti. Ex his aperte colligitur quòd ille plus tenetur diligere, cui plus donatur: & pari ratione quòd Beatissima Virgo, cui super omnes creaturas a Deo donatum fuit, plus super omnes, ipsum Deum diligere tenebatur. Sed quantum diligere tenebatur tantum dilexit: ergo Deum plusquàm omnes puræ creaturæ dilexit. Et ex consequenti cum habuerit maiorem charitatem, maiorem etiam habuit charitatis feruorem, maius desiderium, & maiorem deuotionem, qua diuino obsequio se se totam tradebat.

Cum enim secundum D. Thomæ opinionem loco, & quæstione à nobis supracitatis deuotio dicatur prompta, & parata voluntas exequendi ea, quæ ad diuinum pertinent cultum, hæud obscure ex his nostræ Virginis verbis possumus conijcere, quàm perfecte hæc omnia, ipsa Maria fuerit executi, de qua diuinus amor, ita triumphauit, vt non tantum Mariæ voluntatem, sed intellectum, sed memoriam, sed animam, sed cor, sed os, sed linguam, sed denique omnia sibi vendicaret: & ita quidem vendicaret: vt præceps, flagrans, vehemens, & impetuofus amor præter Dominum, aliud Mariam nec cogitare, nec loqui sineret. Magnificat anima mea Dominum.

Simile. Et quid mirum, si Mariæ os non finitur loqui, nisi Deum; si eius diuinissimum cor, & anima non habet nisi Deum? Nam sicut ex igne naturaliter non emicat nisi splendor: & ex præstanti quoque vnguento non effunditur nisi odor; sic ex purissima illa Mariæ anima, quæ tota per amorem, vnum cum ipso Deo effecta erat, nihil poterat exire nisi Deus: Magnificat anima mea Dominum, dicit Virgo: quòd perinde est, ac si clarius diceret. Totum, quod in me est voluntatis, quòd intellectus,

A lectus, quòd memoriæ, quòd cordis, quòd rationis, quòd iudicij, quòd consilij, quòd virium totum Domini mei amor sibi vendicauit: fastidit cætera, contemnit vniuersa, vno solo Domino contentus, præter quem sicut nec aliud anima mea nouit amare; ita etiam nec aliud nouit prædicare: Et ideo, Magnificat anima mea Dominum.

C A P. XIII.

B Laudes Deo quanto iure debite: ipse si nostris laudibus non indiget cur à nobis laudetur. Mariæ erga Deum tanta fides, vt cognatam Elisabeth suis laudibus occupatam doceret, laudes ipsas soli Deo deferre, cui illæ iure debentur.

Magnificat anima mea Dominum. Luc. 1.

C AM vero quòd attinet ac singularem Mariæ fidem: hæc in his Mariæ verbis tantum enituit, vt illi soli suas laudes deferret, cui soli eas debitas esse cognoscebat. Laudes tanto iure Deo debentur, vt ipsi soli reseruata reperiantur. Nam Dominus quinque res sibi particulariter reseruauit. Harum prima est creatio. Cum enim creare sit ex nihilo (nullam omnino supponendo materiam) aliquid facere. Nemo, præter Deum, habet hæc potestatem, quam ipse sibi particulariter reseruauit. Secunda est vindicta iuxta illud Pauli. Mihi vindictam (sub intelligitur, reseruata) & ego retribuam dicit Dominus. Quia enim homines tales sunt, vt in vindicta semper velint modum excedere, nec valét cum animi tranquillitate se vindicare, cum ex ira, odio, & huiusmodi alijs moueantur, idcirco misericordiosissimus Dominus præcepit, sibi vindictam reseruari: vt ipse solus eam exequatur, qui immutabilis cum sit, nulla ira mouetur, sed cunctos cum tranquillitate iudicat. De illo enim sic dicitur. Tu autem Domine cum tranquillitate iudicas omnia. Ex quibus optime liquet, quàm merito Deus sibi ipsi vindictam reseruauerit. Est enim illius solum iudicis æquum, iustumque iudicium, qui neque eccedit modum, neque in suo iudicio perturbatur. Tertia est cognitio diei iudicij. Vnde Dominus ipse dicit: de die autem

Rom. 12.

Psal. 12.

Mat. 24.

tem

tem illa, & hora nemo sit, neque Angeli cœlorum nisi Pater E
solus. Quarta est cordis, inspectio, & cognitio. Hinc Domi-
Ierem 17. nus ipse per Hieremiam. Ego inquit, Dominus scrutans cor-
da; & probans renes. Quinta denique est laus, honor, & glo-
1 Thim. 1. ria: Vnde D. Paulus Regi autem seculorum immortalis, inui-
sibili, soli Deo honor, & gloria. Hoc autem cum Virgo opti-
me sciret: cum, inquam, sciret, honorem, gloriam, & laudem
soli Deo deberi à creaturis; ideo ipsi Domino, quod suum est
tribuens dicit: Magnificat anima mea Dominum.

Videbat Virgo beatissima, videbat Virgo fidelissima, vide-
bat cognatam Elisabeth totam in suis laudibus occupatam, & ideo F
tantis se ab illa laudum præconijs extolli non patiens, ipsique
cognata volens ostendere, quem potiori deberet iure laudare;
Magnificat, inquit, anima mea Dominum.

Quando ille Angelus, qui in persona Christi, vt pleriq; Patres
exponit, ad Ioanem missus fuit, vidit ipsū Ioannē ante suos pe-
des prouolutū; vt eum adoraret: narrat scriptura quod ne tale fa-
ceret, eum sub his verbis prohibuit. Vide ne feceris cōseruus tuus
& fratru tuoru suum, habentium testimonium Iesu. Ac si diceret.
Cautē, caue mi Ioannes, caue nē tale feceris, quia vnum Deum G
habemus ego, & tu: & ego in nullo tibi prælatus sum, nisi in do-
ctrina, quā missus sum te docere. Nec solum tuus cōseruus, &
socius sum, sed etiā omniū fratru tuorum, fidelij scilicet homi-
num, me cœqualē profiteor, qui habuerint fidem Iesu. Taliter
tunc Angelus Ioannem prohibebat. Neq; hoc loco præteribo
tacitus, qd cum sæpe, in veteri testamēto Angelos ab hominibus
adoratos fuisse legamus, nusquam tamē reperimus, eos ab Ange-
lis fuisse prohibitos, nē tale quid facerent. Postquam autem
Dominus assumptū hominē sup cœlos erexit, tunc Angelus ab
hominē adorari timuit, quē sup se, & esse, & regnare, cognouit.
Vnde quando Angelus Ioanni interdixit, nē se adorare de-
beret, statim ei ostendit, quē, eum oporteret adorare sic dicens.
Deum adora. Ac si diceret: Noli me adorare o Ioānes qui verba
tantum tibi depromo, sed eum in cuius persona tibi appa-
reo. Eodem etiam modo videbat Virgo sanctissima, videbat omniū
Angelorum vera Regina, videbat cognatam Elisabeth totam
suis laudibus intentam. Et ideo licet nō expressis, tacitis tamē
eam verbis prohibet dicēs. Desine iam, desine o charissima mihi

A cognata Elisabeth, desine me tuis tantum, & in tam sublime lau-
dibus extollere. Vnum enim Dominum habemus ego, et tu.
conserua tua sum, & non tantum conserua, sed etiam ancilla,
& sicut tua ancilla veni in tuam istam domum, vt tibi possem
deseruere. Nam licet videas me in hoc tibi præferri, qd in Domi-
ni matrem electa sum: tamen de cœtero scio, quæ sum. Scio
nec mea me fallit opinio me creaturam esse vilissimam, ac tan-
to Dei munere non solum indignissimam, sed etiam tuis laudi-
bus tam eximijs. Vnde eas ne mihi, quæso, tribuas, sed illi
soli refer, cui potiori satis iure debentur, quemque non os, neq;
B labia tantum, sed anima mea laudat, & exaltat, & laudando,
exaltandoque dico: Magnificat anima mea Dominum.

Sic, vt ego quidem existimo, Maria cognatæ suæ Elisabeth
Dominum, quem laudare deberet, ostendit: sic quoque suo
exemplo nos etiam, ad ipsū Dominum laudandum induxit.
Non propter ipsū Deum, ac Dominum, quē cū incomprehē-
sibilis sit, & ineffabilis, Virgo sciebat omni semper laude ma-
iore existere: Sed ppter nos, quorum affectus excitatur in Deū
ex laude ipsius, quem honor, & laus nostra minime tangit, sed
nos ipsos, quibus plurimum cōfert Deum ipsum laudare. Nam
C Deus nostris non indiget, sed nos illo indigemus: & cum illum
honoramus, nos ipsos magis honoramūs. Sicut enim ille, qui
apertis oculis solis lucem intuetur, dum ipsum solem laudat, &
illius pulchritudinē admiratur, soli ex hoc nihil confert, quip-
pe cum nec intuendo, nec laudando maiorem, aut clariorem
solem facit: sed sibi ipsi soli prodest, cum & solis luce illumi-
netur, & eius calore adiuuetur: ita etiam Deum laudando, nos
nihil prorsus illi conferimus, sed nobis ipsis magis proficimus:
maxima inde emolumenta lucrantes, & innumera apud ipsum
nostrarum laudum præmia procurantes.

D Sed dices: quomodo nostris laudibus Deus non honoratur:
cū ipse de seipso dicat: Sacrificium laudis honorificabit me? Psalm. 49.
Ad hoc responderi potest cū D. Thoma 2. 2. q. 9. 1. ar. 1. vbi di-
cit quod Deus dupliciter consideratur. Vno modo quantum ad
Eccl. 43. eius essentiam: & hoc modo consideratus maior est omni lau-
de. Et secundum hanc considerationem debetur quidem Deo,
non laus, quæ illo multò inferior est, sed maior aliquis cultus,
& maior aliqua reuerentia, sicut est patriæ honor. vt patet ex
illo

Pfal. 64. illo psalmi: Te decet hymnus Deus in syon. Quod translatio **E**
D. Hieronymi sic vertit: tibi filet laus Deus. Alio modo consideratur Deus ipse secundum suos effectus, qui in nostram utilitatem ordinantur. Et hoc modo debetur laus Deo: sicut patet **D. Tho.** ex eodem **D. Thoma** loco citato, ad quem lectorem remittimus si de Dei laude plura videre desiderat.

C A P. XV.

Quid sit quod animam, suam animam Maria dicat. & cum amor Dominum nesciat, quid sit etiam quod ipsa Deum Dominum appetat, quem præ cæteris plus amabat.

Magnificat anima mea Dominum. Luc. 1.

Sfficere possent, sicut ego quidem existimo, ea, quæ pro præfenti huius Mariani cantici versiculo, hætenus à nobis sic ad lógum dicta sunt. Verùm cum in illo adhuc nõ nulla pertractada nobis offeratur, nõ prius videtur desistendum, quam omnia absoluantur. Ad quod ita faciendum vnus etiam **Theodoretus** auctoritate maximè mouemur, qui in sermone tertio de græcarum affectionum curatione, tali ad hoc demonstrandum vtitur similitudine. Sicut, inquit, illi, qui aurum, argentum vè effodiunt, simulatque in multa quædam ramenta inciderint, eiusmodi vestigia sectantes vberiores rimantur venas, neque prius ab effodiendo desistunt, quàm multam auri vim, copiamque inuenerint: ita exhauriendi scripturarum fontes. Sic **Theodoretus**, cuius nos auctoritatem secuti, non prius nobis cessandum esse statuimus, quàm omnia absoluantur, non quidem mysteria, quæ in paucis his Mariæ verbis prope infinita noscuntur esse abscondita: hoc enim impossibile esset nõ solum nobis, verum & cuicumque alij quantumuis altioris sit ingenij: sed ea omnia, quæ pro nostri tenuitate, & exiguitate ingenij super his verbis adhuc dicenda sese offerunt. Inter illa vero illud imprimis adnotandum venit, quod vbi primum, magnificat, Maria dixit: anima mea, statim adiunxit in hunc modum dicens: Magnificat anima mea Dominum.

Etre-

A Et recte animam, suam animam Maria dicit: recte animam suam, Dominum magnificare ostendit. Nam, Maria ipsa excepta nemo sic bene dicere potest, anima mea, nisi solus ille, qui peccatum non fecit, neque inuentus est dolus in ore eius. Et quis, quæso, animam, suam animam potest nominare? Quis nisi ille solus, qui profusus est absque peccato? Oportet, mihi crede, vt animam ab omni peccati seruitute liberam habeat, qui vult dicere, anima mea. Nam vbi peccati seruitus est, quæ oro, libertas est? Nulla certe. Dilecto ipso & Apostolo & Euangelista Ioanne, immo Dei filio per Ioannem, sic attestante: **Ioan. 8.**
B Qui facit peccatum seruus est peccati. Et huius rei talem **Nicolaus de Lyra** super eundem Ioannis locum assignat rationem: Sicut ille dicitur liber, qui mouetur proprio motu: sic dicitur seruus ex eo quod mouetur ad imperium Domini sui. In opere autem peccati, homo mouetur contra illud, quod est sibi proprium, quia viuere secundum rectam rationem, est proprius hominis motus. in peccato autem homo mouetur contra rectam rationem. Et ideo licet peccatum sit voluntarium, tamen in ipso consistit maxima seruitus. De peccati seruitute sic **Nicolaus de Lyra** ex cuius verbis optime liquet, quàm magna illius sit miseria, qui sub graui peccati iugo captiuus detinetur & ita captiuus vt sui iuris iam esse non possit: sed sub dura peccati maneat tyrannide. **Nic. Lyr. Simile.**
C Et quid hac tyrannide miserius? Quid hac seruitute infelicior, aut dici, aut excogitari potest? si ipsa mors est minus formidabilis, & horribilis, quàm sit captiuitas corporalis: in cuius rei signum, permulsi vita se potius priuare voluerunt, quàm in inimicorum manus captiui deuenire: quid de peccati misera dicemus seruitute? Seruitute, inquam, ea, quæ corporalis est tãto miserabiliore, quantò & difficiliore. Nam ab ea quæ corporalis seruitus est, potest quis liberari aut pecunijs, aut principum fauoribus, aut alijs huiusmodi, atq; etiam per alicuius Angeli ministerium, sicut contigit **D. Petro**. Ad illam vero, quæ spiritalis est, nec pecuniæ, nec fauores, & quod magis est, nec ipsi Angeli sufficiunt, nisi solus Deus, ad quæ solū spectat peccata dimittere, & dimittendo miserum peccatoré in suam libertatè restituere. Vt vel sic animam, suam animam cum Maria (multò tamen differentiore modo quàm Maria) possit appellare. **Acto. 12.**
D Dico

Dico multo differentiori modo quàm Maria quia quantumcū-
que aliquis à vitiorum forde inueniatur immunis, aut sanctira-
tis prærogatiua reperiatur insignis: tamen neque ob id potest,
eximium hoc tanti honoris insigne sibi vendicare, vt animam,
suam animam, sicut Maria, in hunc modum possit appellare.
Magnificat anima mea Dominum.

Hoc autem ideo dicimus, quia licet omnes alij sancti magna
fuerint sanctitate præditi, tamen sub duro peccati iugo omnes
aliquando fuerunt, à quo nec illi extiterunt immunes, qui ma-
terno in utero fuerunt sanctificati. Vnde illorum anima saltem
prò illo tempore, quo in peccato fuerunt sua non erat, nec di-
ci poterat. Quamquam enim per talem sanctificationem isti
hoc fuerint adepti, quod de cætero diuina eos protegente gra-
tia, mortaliter nunquam peccarent, tamen venialia peccata
nonnunquam (raro tamen) committebant. Et ideo non tam
bene illis competeat hæc facultas dicendi, anima mea, sicut
Mariæ, quæ ab omni semper peccati, & totius peccati seruitu-
te fuit libera. Et ideo cum nullum fuerit, non dicam, tempus,
sed neque temporis instans, quo eius anima, non fuerit sua a-
nima, merito semper dicere poterat: Magnificat anima mea
Dominum.

Quid ais Virgo beatissima? Quid ais? Dominum dicis, quæ
tantopere diligis, & à quo tu etiam tam vnice diligeris? si ipse
à te tantum amatus, quomodo Dominus? Nam amor Dominū
nescit. Et si ille etiam te tantum amat, quomodo etiam Do-
minus? Quos enim iste tuus dilectus amat, amicos habet non
feruos; quia qui de magistro factus est amicus, quomodo disci-
pulos diceret amicos, si non essent? Vos amici mei eritis, si fe-
ceritis, quæ ego præcipio vobis, inquit ille. Amicos eos vocat
si quæ illis præcepta sunt fecerint. Si ex hoc illi amici vocan-
tur: quanto magis tu Virgo Domina, amica illius vocari digna
es, quæ alia multa, præter illa, quæ tibi præcepta sunt, fecisse
inuenta es? Voca ergo Virgo beatissima, voca Virgo pijsissima,
voca hanc tuū dilectū, nō Dominum, sed amicum, sed filium.

Et amicum, filiumque vocabo (inquit Virgo nostra, & tota
ratio spei nostræ) & Domini titulum, illi non negabo. Quo-
modo enim Dominum non appellem, quem cum æterno Patre
æqualem potestatem habere cognosco? Aut quomodo Dominū

non

A non vocem, quem non tantum ego, Sed & insensibilia ipsa Do-
minum recognoscent? Terra enim hunc dominum, tunc cogno-
scet, quando ad vocem virtutis eius cum voce magna clamauerit:
Lazare veni foras: mortuum hominem sub oculis omnium viuū Ioan. 11.
reddet. Cognoscat etiam mare quando solidum se præbebit sub
pedibus eius. Et quid ego de terra, marique loquor? Ipse in-
fernus eum Dominum, tunc experietur, quando ipse portas eius
æreas, & vectes ferreos non solum confregerit, sed etiam illum in-
satiabilem homicidam alligauerit, qui vocatur diabolus. Ne-
que his ego solum rationibus adducor, vt illum Dominum debeā
B appellare: Sed etiam vno hoc ad id faciendum moueor, & maxi-
me moueor, quod sciam ab hoc, quem Dominum voco, vniuer-
sum esse mundum redimendum, non auro, neque argēto, sed pro-
prio sanguine suo. Si ergo illius, qui emitur, aut redimitur, Domi-
nus censendus iure ille est, à quo redimitur, quo ego iure Do-
minum illum non appellem, quem scio de cælo ad terras, ideo
venire, vt humanum genus, quod à Diabolo captiuum tenebatur,
ab eius potestate eripiat? Appellabo quidem illum dominum,
& tam libenter, quàm etiam audenter de illo pronuntiabo: Ma-
gnificat anima mea dominum.

C A P. XVI.

*Maria cur Deum, Dominum appellet, & non sponsum, nec Patrem,
nec filium. Deus solus verus Dominus, & homines quan-
tumuis sanctitate eximij solum ipsius
Dei serui.*

Magnificat anima mea Dominum. Luc. 1.

D

OTERAT, & optimè poterat Virgo, si veller, dicere:
Magnificat anima mea Deum, aut sponsum, aut filiū,
aut patrem: sed nē se se laudare videretur: solum Do-
minum dixit: qui habet respectum ad seruos, vt vel
sic clarè ostenderet, se esse huius Domini ancillam quem ip-
sa laudans, & magnificans dicit. Magnificat anima mea Do-
minum.

M

Vbi

Vbi aduertatur oportet, quod cum Dominum Virgo dicit: **E** non quemcunque Dominum intelligit, sed illum solum, à quo principium habet, & originem quæcunque alia potestas. De isto Domino ait sap. entillimus Salomon. Per quem Reges regnant, & legum conditores iusta decernunt. Hunc, & non alium dominum Maria vocat: quia si qui sunt alij, qui hoc Domini nomine appellantur, hoc non verè, sed abusiue solum dicuntur, sicut homilia 16. in Mattheum, hunc in modum tradit D. Chryso-
Prou. 8. mus. Nam abusiue & homines, Domini dicuntur: verè autem nemo dominus est nisi Deus.

D. Chry.

1. Cor. 8.

Et D. Paulus hac etiam de re sic inquit. Nam & si sunt, qui **F** dicantur Dij siue in cælo, siue in terra (siquidem sunt Dij multi, & domini multi.) Nobis tamen vnus est Deus Pater, ex quo omnia, & nos in illo: & vnus dominus Iesus Christus per quem omnia, & nos per ipsum. Hoc autem secundum Haymonem perinde est, ac si Paulus ipse diceret: Et si sunt, qui vocantur à paganis Dij in cælo, vt Saturnus, Iupiter, Mercurius: aut certè à Christianis, vt Angeli, & Sancti nuncupatiue, & non substantialiter: siue in terra à Paganis, vt Neptunus, Pluto, aut certè iusti homines, vt Moyses cui dictum est, constitui te Deum Pharaonis: & de quibus dicitur in psalmo: Ego dixi Dij estis. Nobis tamen Aposto-
Haymo. lis, alijsque fidelibus vnus est Deus Pater substantialiter, ex quo omnia constant, & à quo originem cuncta sumpserunt, & nos in illo subsistimus: siue in illum, quasi intra illum subsistimus, quia omnis creatura intra illum consistit: & ipse est extra omnia, & intra omnia. Et vnus dominus Iesus Christus cum Patre, & Spiritu sancto, per quem Dominum Iesum omnia facta sunt, & nos per ipsum creati sumus, & redempti. Sic Haymo.

Exod. 7.
Psal. 81.

In quibus quidem Apostoli verbis, hoc pro principali scopo videtur fuisse Paulo nempe vt ostenderet, quod sicut quantumcunque multi dicantur Dij siue abusiue à Paganis, siue nuncupatiue à Christianis, nihilominus tamen substantialiter vnus, & solus est Deus: ita etiam licet multi abusiue dicantur Domini, substantialiter tamen vnus, & solus verus est Dominus Iesus Christus ante quem nullus nec Rex, nec Dominus dici potest.

Matt. 2.

Estque huius rei nobis euidentissimum exemplum in tribus illis magis qui ab Oriente Hierosolymam venisse narratur, vt Christum adorarent. Nam cum Magos istos Reges fuisse dicant

D. Atha-

A D. Athanasius de varijs quæstionibus q. 2. Tertullianus lib. 3. contra Marcionem. D. Leo Papa, & D. Augustinus de Epiphania Domini. Venerabilis Beda homil. de eadem solemnitate, D. Thomas tam sermone de Epiphania, quam etiam in Aurea cathena, glossa ordinaria, ac tandem catholica Ecclesia: Cum, inquam, Magos istos, Reges fuisse dicant præallegati Patres: tamen Euangelista Mattheus cum de vero Rege Christo, ac de ipsis agit, eos tali nomine appellandos esse nequaquam sentit. Neque immeritò; sicut enim coram Sole alia stellæ minima apparent: sic coram vero Rege Christo alios Reges nihil esse comprobatur.

D. Athan.
Tertull.
Leo Papa.
D. August.
Beda.
D. Thom.

Simile.

B Videtur quidem Magis illis, illud euenisse, quod prætoribus, & iudicibus coram suo Rege solet euenire. Isti namque cum Regem suum allocuturi adueniunt, prius quam in conspectu eius cõpareant, virgas submitunt, quæ ab ipso Rege in eorum signum potestatis illis collatæ sunt. Sic Magis illis contigisse videtur coram vero Rege omnium Regum Christo, ante quem Regum titulum, nomenque deponunt,

Simile.

Sed quare? Quia sicut psalmista nobis testatur; Deus magnus Dominus, & Rex magnus super omnes Deos. Quoniam ipse est, de quo in Apocalypsi dicitur. In capite eius diademata multa. & habet in vestimento, & in fæmore scriptum, Rex Regum, & Dominus dominantium. Quoniam omnes alij præter istum non sunt natura Reges, sed eius vices gerunt. Et in huius rei signum ante illum Regum titulum, nomenque deponunt, ad illorum viginti quatuor seniorum modum, qui ante sedentem in throno adorabant, & mittebant coronas suas, ante thronum dicentes. Dignus es & Domine Deus noster accipere gloriam, & honorem & virtutem. Sic planè faciebant Magi illi, capitis diademata, coronasque deponebant, nec Reges dicebantur coram verò Rege, sed illum veneraturi accedebant regio nomine, coronis, sceptris, alijsque regalibus insignibus omnino depositis. Hæc omnia hoc loco, ideo dicere animum subiit, vt inde colligatur qualis sit iste Dominus in cuius laudem sic dicendo, Maria se se totam effundit: Magnificat anima mea dominum.

Apoc. 4.

D Non alios Dominos Virgo laudat: Sed istum, quem solum, vt tali nomine appelletur dignum, non solum sentit, sed credit. Huius se Domini ancillam Virgo profitetur. Huius etiam

E nos serui sumus, & intantum serui, vt omnino nostri non simus, sed illius, à quo non exiguo, sed magno pretio empti sumus. An nescitis, inquit electionis vas Paulus, quoniam membra vestra templum sunt spiritus sancti, qui in vobis est, quæ habetis à Deo, & non estis vestri? Et velut si ab eo ratio quæreretur: quare Corinthij sui non essent, statim subiunxit: empti enim estis pretio magno. Ac si diceret: ideo vestri non estis, quia cum empti sitis, illius estis, qui pretiosissimo sui sanguinis pretio, vos redimere dignatus est.

Ecce quomodo ex sententia d. Pauli nos qui ab isto domino tanto sui sanguinis pretio empti, atque redempti sumus nostri non sumus: sed illius solū sumus, à quo sic empti sumus. Ecce quō in huius Domini obsequium totos nos expēdere debemus: Ecce denique quomodo pro illo tenemur ponere vitam nostram, qui pro nobis posuit & suam. Et quid ego dico vitam nostram? Nonne si conferrentur in nobis omnes vitæ filiorum Adam, & omnes dies sæculi, omnesque labores omnium hominum, qui fuerunt, qui sunt, & qui erunt, nihil esset ad comparationem corporis illius, quod spectabile, & stupendum est virtutibus etiam supernis? Sed in quibus ipsis virtutibus supernis spectabile, stupendumque? In conceptu de Spiritu sancto in ortu de Virgine, in vitæ innocentia, in doctrinæ affluentia, in conuersionibus miraculorum, in reuelationibus sacramentorum. Et idco sicut exaltantur cæli à terra, sic exaltata est vita illa à vita nostra, quæ tamen posita est pro vita nostra. Et sicut etiam nihil ad aliquid, nullam habet comparationem: ita etiam vita nostra nullam habet ad vitam illam proportionem, cum illa dignior, ista inferior esse non possit. Nec me quisquam putet rem exaggerare sermonibus, quia hic deficit omnis lingua, nec sufficit oculus ad intueudum tantæ dignationis arcanum.

H Cum ergo tanto, ac tali Domino donauerimus quidquid sumus, quidquid possumus, & quidquid habemus: nonne istud sic est, sicut stella ad Solem, gutta ad fluuium, lapis ad montem, granum ad aceruum? Non habemus, nisi minuta duo, immo minutissima corpus, & animam: vel potius vnum solum minutum, voluntatem nostram; & non dabimus illam ad voluntatem illius, qui tantus tantillos tantis beneficijs præuenit, & toto se totos nos comparauit? Demus, demus, & libenter

Simile.

Simile.

A libenter demus, demus huic Domino quidquid viuimus, quidquid sapimus, quidquid intelligimus, quidquid habemus, quidquid possumus & valemus: omnia ista, & si quæ nobis, & in nobis sunt alia huic vni, & soli Domino dedicemus, qui totus est nobis datus, & totus in nostros vsus expensus:

ipsi propterea cum Patre, & Spiritu Sancto sit gloria, & imperium per infinita sæculorum secula. Amen.

B

FINIS LIBRI PRIMI.

DE VERBIS

DOMINAE

AD ELISABETH COGNATAM.

LIBRI SECVNDI.

CAP. PRIMVM.

Reiecta falsa quorundam opinione, qui duas in vnoquoque homine animas esse contendebant, ostenditur per spiritum, & animam in verbis Virginis, eandem essentiam significari secundum diuersas proprietates.

Et exultauit Spiritus meus in Deo salutari meo. Luc. i.

M Omnia, quæ à nostra Virgine dicta sunt, ab intima summæ illius veritatis luce, cui ipsius mens Virginis tam singulariter inheferat, emanauerint, nihil sine magna ratione Mariam dixisse credendum est. Et ideo priusquam aggrediamur cætera, de quibus pro præsentis versiculi explicatione dicere, in animo est: considerare operæpretium imprimis fuerit, quid sibi velit, quod Regina Angelorum & Domina animam, & Spiritum distinctè posuerit. **H** Atque etiam quod anima primo Dominum magnificauerit, & deinde spiritu in Deo suo salutari exultauerit.

Hoc autem vt perfectius intelligamus, aduertendum est, Virginem beatissimam, ideo animam, & spiritum distinctè posuisse, vt vnus, & eiusdem essentiæ diuersam operationem, ac proprietatem ostenderet, non autem vt diuersas essentias significaret: sicut illi faciebant, qui (Hugone Victorino teste super magnificat) duas

duas in vno quoque homine animas esse contendebant. Vnam rationalem, & alteram sensualem rationis expertem, qualis est anima brutorum animalium. In cuius rei confirmationem, præter multa alia, hoc imprimis adducunt, quod in catholicis scripturis frequenter inuenimus, in quibus in vna persona anima, & spiritus geminato vocabulo nominatur. Atque illud etiam quod cum sine vlla erroris suspitione, quotidie in precibus ecclesiæ fidelium funeri obsequium reddimus, animam, & spiritum defuncti, Domino comendamus: quibus rationibus comprobare nituntur, vnum quemque hominem duas animas habere, alteram qua viuit, alteram qua sapit: & vtramque in futuro in electis beatificandam.

B Rationalem quidem per visionem creatoris: sensualem vero per incorruptionem corporis. Similiterque in reprobis vtramque cruciandam, alteram per ignem: alteram per malam conscientiam.

Verum fides catholica hanc assertionem minime recipit. Sed vnam, eandemque animam esse, verissimè testatur, quæ in homine & corpori vitam præbet per sensum, & in semetipsa viuit per intellectum. Neque ab istis adductæ rationes, contrarium probant. Licet enim aliquoties in sacra scriptura propter vnam, & eandem personam designandam, spiritus, & animæ diuersa vocabula adducantur, tamen hoc non propter diuersas essentias significandas factum est: Sed propter vnus, & eiusdem essentiæ diuersam proprietatem.

C Quia vnus, idemque spiritus, ad seipsum, spiritus dicitur, & ad corpus, anima. Vnde & illi spiritus, qui primo conditi sunt, vt in sua puritate persisterent, neque corporibus miscerentur, spiritus dici possunt, & animæ dici non possunt: quia naturam spirituales habent, & animationem corporalem non habent. Brutorum autem animalium spiritus, quia essentialiter corpus sunt, & extra viuificationem corpoream esse non habent, magis propriè animæ dicuntur, quam spiritus. **D** Anima autem humana, quia & in corpore esse habet, & extra corpus, propriè & anima vocatur, & spiritus. Sed anima dicitur in quantum est vita corporis: spiritus autem in quantum est ratione prædita substantia spiritualis.

Ad illud autem, quod de commendatione animarum fidelium defunctorum adducitur. Dicendum est: quod sancta Ecclesia, quæ carnis resurrectionem fidelissime credit, non solum pro spiritibus, sed etiam pro suorum fidelium animabus orat. Hoc uti-

que petens, vt in uisitatione iustorum, cum illa beatitudine, quæ **E**
 ex uisione Dei, mundis cordibus erit, hoc etiam ad gloriam uitæ
 æternæ immortale, & incorruptibile per resurrectionem carnis
 recipiant, quod nunc per mortem carnis corruptibile deponunt.
 Cum igitur pro defunctis orans, de animabus, & spiritibus men-
 tionem facit Ecclesia, hoc pro illis petit: Verum duas in vno
 quoque homine animas, nequaquam esse intelligit: Sed vnā
 solam, quæ licet anima, & spiritus nuncupetur: tamen vnum, at-
 que idem est.

Neque hoc est sanctorum Patrum dictis parum conforme, qui
 omnes pro vna, eademque re animam, & spiritum accipiunt. **F**
 his **D. Augustinus** sermone 2. de Mariæ assumptione hunc locū
 explicans, in persona Virginis, sic inquit: Anima mea, quæ ma-
 gnificat Dominum non in quolibet alio, sed in illo tantum exul-
 tat, quem amando magnificat. **Euthymius** quoque in suis com-
 mentarijs in Lucam, per spiritum, animam hoc loco intelligen-
 dam esse asserit. Id, quod etiam tenent **D. Eusebius Emis-
 senus** Homilia feriæ 6. post 4. Dominicam Aduentus: & **D. Thomas**
 in Aurea cathena in Lucam. Denique **Cornelius Iansenius** in
 sua concordantia in Lucam, hunc Marianum versiculum expla-
 nans, sic pro vna, atque eadem re accipit animam, & spiritum, **G**
 inter vtrumque, differentiam illam nequaquam admittat, quam in
 eo positam habent, quod licet vna, atque eadem res sint anima, &
 spiritus: tamen anima dicitur quatenus animat, & viuificat cor-
 pus, & quæ humana sunt curat: Spiritus verò quatenus superio-
 ribus, & cœlestibus intendit, legesque naturæ transcendit. Quæ dif-
 ferentia (sicut ipse ibidem dicit Iansenius) hic locum habere non
 videtur, quia nulla conueniens ratio assignari potest, quare animā
 suam Maria dicat magnificare: spiritum vero exultare. Nā psal-
 mista inquit: Anima mea exultabit in Domino, & delectabitur
 super salutari suo. Ac proinde (eodem Iansenio teste) cum **H**
 Virgo prius dixit animam, & postea spiritum nominauit: id hebræo-
 rum more fecit, quibus solenne est, & erat (maxime in canticis)
 idem sub diuersis tamen verbis repetere.

Verum **D. Augustinus** in paruo quodam tractatu (si tamē **Au-
 gustini** ille est) quem fecit super magnificat, hunc locū explanās,
 eam differentiam sub his verbis constituit. Vnus & idē spiritus, &
 ad seipsum spiritus dicitur: & ad corpus anima. Et paucis interie-

ctis

Actis: anima dicitur in quantum est vita corporis: spiritus autē in-
 quantum est substantia spiritualis. Præterea **Hugo Victorinus** in **Hag. Vict.**
 suis annotationibus sup magnificat, quærens quare anima magni-
 ficat, & spiritus exultat, sic respondet. idem fortasse alio verbo re-
 petitum est. Nam anima, & spiritus in homine idem est, quamuis
 aliud anima, & aliud spiritus notet. Nam spiritus ad substantiam
 dicitur, anima ad viuificationem. Sed **D. Augustino**, & **Hugone**
Victorino multò clarius **D. Bonauentura** in Lucam, vbi hunc lo- **D. Bonau.**
 cum explicans ostendit, spiritum hoc loco pro anima accipi secū-
 dum suum supremum, animā vero in cōparatione ad corpus. Et
B in huius rei testimonium adducit illud Pauli, quo ad **Thessaloni-** **i. Thessal.**
 censes scribens ait. Ipse autem Deus pacis sanctificet vos per om-
 nia, vt integer spiritus vester, & anima, & corpus sine querela in
 Aduentū Domini nostri Iesu Christi conseruetur.

Hunc **D. Pauli** locum etiam explicantes **D. Chrysostomus**, & **D. Chryf.**
Theophylactus, & ex alijs græcis etiā **D. Gregorius Nissenus**, & **Theophy.**
 ex Latinis autoribus **Haymo**, & **Nicolaus de Lyra**, pro spiritu su- **D. Gregor.**
 periorem animæ partem; pro anima vero, inferiorem declarant: **Nissen.**
 sicut autores illos fecisse videmus, qui hæc Mariæ verba exponen- **Haymo.**
 tes, spiritum pro superiori ipsius animæ parte, animam vero pro **Nic. Lyr.**
C inferiori assumunt, nulla interim inter vtrumque admissa differen-
 tia, nisi quoad diuersam proprietatem tantum.

Iam vero ad illud venientes, quod in principio de nostra **Vir-**
 gine etiam dicebamus, nempe quid sibi vellet, quod anima Dñm
 prius magnificauerit, & postea spiritu in Deo suo salutari exulta-
 uerit: quid circa hoc negotium senserint **D. Bonauentura**, & **Cor-**
nelius Iansenius in medium adducamus: quorum Iansenius su- **Cor. Ians.**
 per hunc locum, sic dicit: Bene autem prius dixit, magnificat:
 Deinde exultauit. Cum enim magnificare pertineat ad intelle-
 ctiuam vim, exultare vero ad voluntatem, & affectum, istud ex il-
D lo nascitur. Verum **D. Bonauentura** loco à nobis supracitato, non **D. Bonau.**
 dicit magnificationem causam fuisse exultationis, sed potius exul-
 tationem magnificationis. Quia enim spiritus, interius exultaue-
 rat (inquit **D. Bonauentura**) ideo anima in uocē magnificabat.
 Et ideo exultationem de præterito, & magnificationem de præ-
 senti ponit, quia exultatio est natura prior. Sic **D. Bonauentu-**
ra, non immeritò (sicut credo) exultationem magnificatione prio-
 rem ponens.

Nam

Simile. — Nam sicut in Magis, qui ab Oriente venerunt, ut dominum adorarent, prior fuit stellæ visio, quam domini adoratio, in cuius rei significatione de utroque loquentes, visionem stellæ in præterito, ad rationem vero in presenti, sic dicentes significarunt. Vidimus enim stellam eius in Oriente, & venimus cum muneribus adorare eum: sic etiam in Virgine beatissima prior fuit in Deo suo salutari exultatio, quam ipsius domini magnificatio. Nam cum illud æternum lumen, cum toto suæ magestatis fulgore in Mariam descenderit; dubium non est, quin cælestium gaudiorum, & æternæ dulcedinis miram, atque indicibilem suavitatem conceperit, & ita conceperit, ut spiritu quidem in Deo suo salutari imprimis exultauerit, & deinde dominum sua voce etiam magnificauerit. Neque minus facere Virgo potuisse videtur, quin ex magna illa spiritus hilaritate, quam Spiritus sanctus ipsi copiosissime infuderat in aperta aliqua tantæ suæ lætitiæ indicia, aliquando tandem ipsa erumperet. Nam feruor ille Spiritus sancti, intus se in illa cohibere non valebat.

Iob. 32. Vnde recte hoc loco Virgini nostræ, illud accommodari posse videtur, quo dicitur: *En venter meus, quasi mustum absque spiraculo, quod lagunculas nouas dirumpit, loquar, & respirabo paululum, aperiam labia mea, & respondebo.* Nam tanta Virgo nostra spiritus lætitiæ, & exultatione plena erat, ut intus sese cohibere minimè valeret, quin in vocem magnificationis erumperet. Neque hoc cuiquam mirum esse videatur, præsertim cum videamus aliquos ex stulta leuitate sese à risu cohibere non posse, ibi etiam ubi pudor humanam imperat disciplinam. Et in humano etiã dolore, & tristitia similiter videmus alios à fletu se non posse temperare, quãuis id libenter facerent. Vbi ergo propter solas humanas affectiones, hoc quotidie videmus euenire, mirum non est, si virgo intra sui peccatoris angustias tantam lætitiã, tantum gaudium, & tantam exultationem cohibere non valens, illam exterius indicauerit, & flammam illam, quam intus patiebatur, tam dulci magnificationis voce foras manifestauerit.

His ita prænotatis cum Seraphico doctore magis tenendum putamus, qui exultationem in nostra virgine, magnificatione prioris posuit. Sicut enim in nobis prior natura est cordis lætitiã, siue tristitiã, quàm risus & fletus. Sic in virgine prior fuit in Deo suo salutari exultatio, quam postea subsequuta fuit tam eximia domini magnificatio.

A

CAP. II.

Maria in sui filij conceptione diuinam essentiam clare vidit. Virgo ipsa diuina essentia visa, quare non defecit. Eadem quomodo ipsam diuinam essentiam vidit, si in corpore, an extra corpus.

Et exultauit spiritus meus in Deo salutari meo. Luc. 1.

B

Vanius in Deo suo salutari semper Maria exultauerit, tamen ad spiritualem exultationem, tunc copiosius fuit excitata, atque omnem abundantiam solite lætitiæ tunc excessit, quãdo Dei mater fuit effecta. Eo enim tempore, non solum multorum mysteriorum conscia esse cepit: sed clarã diuinæ essentia visionem suscepit. Id, quod ego hoc loco idè dixerim, quia Virgo beatissima, cum in hac mortali vita nonnunquam euecta, atque eleuata fuerit ad videndum clare diuinam essentiam, saltem per breue aliquod temporis spatium, pro ut ex multorum, eorumque grauium autorum sententia colligitur, ut ex

C

Ioanne Gersono alphabet 88. titulo 9. Vbertino lib. 1. arboris vitæ crucifixi cap. 9. & D. Cypriano sermone de natiuitate, ubi dicit, in die natiuitatis datum fuisse virgini abundantiore gloriam, qua Christi præsentia intus, & extra frueretur. Cum, inquam virgo, in hac mortali vita ad talem diuinæ essentia visionem fuerit eleuata, verisimilius videtur hoc magis illi contigisse, in filij sui conceptione, quàm alibi vnquam.

Ioan. Ger.
Vberti.
D. Cypri.

D

Facit pro maiori huius rei, de qua agitur, confirmatione, imprimis D. Augustini expressa sententia attractatu super magnificat, quo loco sic inquit: Nam cum se Dominum magnificare perhibuit, reuerendam viuersis æterni numinis magestati interna visione conuerti, se manifeste declarauit. D. Augustini sententiam sic secutus est Hugo Victorinus super Magnificat: ut eius verba nihil fere immutato ibidem adduxerit. Præterea D. Antoninus 4 p. titulo. 15. cap. 17. §. 1. hac eadem de re sic dicit: forte in ipso conceptu, vel partu illi datum est, ad horam, ut videret mysterium huiusmodi, ut in Patria, sicut Paulus vidit Deum in raptu.

D. Aug.

Vug. Viã.

D. Ant.

His D. Augustini, Hugonis Victorini, & D. Antonini sententijs
ego

ego adductus probabilissimum esse purauerim Virgine[m] beatissimam, in sacrosancta diuini Verbi incarnatione, Deum clare vidisse, in illaque visione tantis diuini spiritus splendoribus fuisse irradiatam, totque charitatis iaculis vulneratam, vt non sine maximo miraculo contigisse videatur, quod virgo ipsa tantam vere lucis claritatem videre, tantumque gloriæ pondus sustinere potuerit, absque eo quod immenso illo tot sacramentorum pelago, ac lætitiæ abyssu mens eius omnino non absorberetur.

Mat. 17. Nam si D. Petrus solum Christi transfigurata humanitate, duorumque sanctorum societate ad punctum visa, ita fuit delectatus, vt præ gustu quid diceret, ignoraret, & vere ignoraret, qui oblitus Regnum Dei sanctis à domino non alicubi terrarum, sed in cælis esse promissum; neque recordatus se, suosque condiscipulos mortali adhuc carne circumseptos, immortalis vitæ statum subire nõ posse neque etiã quod in domo Patris, quæ in cælis est, domus manufacta necessaria non sit, in monte Tabor tabernacula facere volebat: si, inquam, Petrus præ illius gloriæ suauitatem ita à ratione mansit alienus, quid, oro, virgo non faceret præ gaudio, præ lætitia, & præ exultatione ob claram summæ illius Deitatis visionem? Et si illo etiã in monte Petrus simul cum Iacobo, & Ioãne, propter solum illius vocis auditum, quæ de nube lucida facta est, omnes ceciderunt in faciem suam, & territi sunt vehementer, ferre non vallentes nubis illius fulgorem, neque vocem ex illa emissam: quomodo, quæso, non dicam adunius lucidæ nubis visum, aut vocis auditum: sed ad claram illius diuinitatis visionem, quæ in Virgine[m] descendebat, ipsa non facta esset velut mortua, nisi diuina eam manus tunc sustentaret?

Cant. 2. O quàm bene tunc virgo tantæ lætitiæ vbertate perfusa, illud sponse dicere poterat: fulcite me floribus stipate me malis, quia amore langueo. Verum non defuit tunc dilectus dilectæ suæ, nec filius matri suæ: sed læua eius sub capite illius, & dextera ipsius amplexata est illam. Nam si corruentibus discipulis, & præ timore in terra ita iacentibus, vt surgere non valerent, Christus clementer accessit, & tetigit eos dicens: Surgite, & nolite timere: quid dilectæ suæ, quid sponsæ suæ Deus non faceret, nè præ tanta lætitia ipsa deficeret? Vere diuina eam tunc virtus clementissimè sustentauit, & ita sustentauit, vt velut odoriferis floribus, & vernantibus lilijs sulcita Virgo non solum non deficeret, sed etiã, vt quod

A quod domi suæ intus accepit, foras sic dicens manifestaret: Et exultauit spiritus meus in Deo salutari meo.

In quibus verbis illud imprimis adnotare nos decet, quod virgo dicit: Et exultauit: quod verbum idem significat, quod extra saltare. Vnde est illud poetæ: Exultantque vada, atque æstu miscentur arenæ. Cum vero huius verbi significatio talis sit. Inuestigandum est hoc loco, vtrum in hac exultatione, quam Virgo habuit, propter claram diuinæ essentiæ visionem, anima, & spiritus Virginis à corpore omnino recesserit, sicut in morte nobis contingit: an vero vtrum manente anima in corpore, (sicut in vehementiori extasi, & excessu solet fieri) in illa visione exultauerit.

Pro maiori ergo huius difficultatis intelligentia, est magnopere adnotandum, non nullos esse, qui vt hanc Mariæ exultationem declarent, triplicem gradum exultationis ponunt, nempe, infimū, medium, & supremum. Et sic existis gradibus, illum infimū esse dicunt, quandò anima super naturaliter eleuatur, ad videndum aliquod occultum, & magnum mysterium. Tunc enim exultat, & lætatur anima, corpore in suo officio immoto permanente. Et hoc modo exultauit Anna Samuelis mater quandò dixit: Exultauit cor meum in domino: & exaltatum est cornu meum in Deo salutari meo. Vbi per cor, animam intelligunt, & per cornu intellectiuam potentiam prophetantem, & ad illa cognoscenda eleuatam, quæ in illo cantico dicebantur.

Medius exultationis modus est, quando anima non solum rapitur, sed secum etiã rapit, & attrahit corpus in altum. Et hoc modo raptum fuisse dicunt D. Franciscum, D. Bernardum, & alios sanctos, quando à terra eleuati in aere videbantur. Quo etiã modo D. Paulum raptum fuisse dicunt, vsque ad tertium cælum. Verum vnde hoc nouerint, nescio; cum ipsemet Paulus dicat se nescire, & ipsum Deum solum scire, an in corpore, an extra corpus raptus fuerit.

Denique tertium ipsumque supremum exultationis gradum ponunt, quandò anima à sensibus abstracta, & à corpore minus quàm in morte, plus tamen quàm in somno alienata, rapitur, & ita rapitur, vt corpus languidum relinquat, neque actus vitales exerceat, sed præ lætitia in Deo tota absorbeatur, & isto modo dicunt Virgine[m] exultasse. Ac proinde dicunt quod ideo Maria in præterito dixit: Exultauit: & non exultat, in præsententi,

Psal. 84. fens, quia tempore illo, quo erat raptus, & ad tantam lætitiã E
elenata, à sensibus ita erat abstracta, vt de præsentis dicere ne-
quaquam posset, exultat spiritus meus, sed de præterito: exul-
tauit, quod tunc fecit quando anima ad vitales operationes
obeundas redijt. Hæc ex istorum sententia, quæ, vt ex di-
ctis patet, inter D. Pauli, & nostræ Virginis raptum, discrimen
constituit.

D. Ant.

Sed D. Antoninus, (sicut ex ipsius à nobis supra citata autori-
tate constat) nullum inter viriusque uisionem discrimen statuit,
sed aperte dicit quod Virgo beatissima habuit hanc uisionem in
raptu sicut Paulus. Cũ ergo probabilis sententia sit, quòd D. Pau- F
lus uiderit diuinam essentiam in illo raptu, qui secundum docto-
res communiter, in illo triduo factus fuit, de quo in Aposto-
lorum actis sub his uerbis mentio fit. Et erat tribus diebus non
uidens, & non manducans, neque bibens. Cum, inquam, pro-
babile sit quòd Apostolus in illo raptu uiderit diuinam essen-
tiam, idem de nostra Virgine sentire non solum est probabile: sed
etiam probabilius præsertim cum omnia priuilegia gratiæ reliquis
concessa, perfectiori, atq; abundantiori modo ipsi Virgini colla-
ta fuerint.

Act. 9.

C A P. X.

*Maria multo perfectius uidit diuinam essentiam, quàm D. Pau-
lus in raptu.*

Et exultaui spiritus meus in Deo salutari meo. Luc. 1.

Is, quæ à nobis superiori capite dicta sunt, & præ-
fenti etiam dicuntur, nequaquam obstat, quòd H
ex nulla diuinæ scripturæ autoritate expressè col-
ligitur diuinæ essentiæ uisio Mariæ concessa, si-
cut fit de Paulo, cuius diuinæ essentiæ uisio cla-
rè colligitur ex ipsius scripturæ diuinæ autorita-
te. Quamuis enim diuina scriptura de Maria minime uideatur
aperte indicare, quòd uiderit diuinam essentiam, sicut de Paulo,
de quo ex ipsius scripturæ uerbis expressè colligitur (& santi ita eã
exponunt) ipsum uidisse diuinam essentiam: Ait enim de ipso
scriptura:

A scriptura: Scio hominem in Christo ante annos quatuordecim 2. Cor. 12.
siue in corpore, siue extra corpus nescio, Deus scit, raptum hu-
iusmodi usque ad tertium cælum. Et scio huiusmodi hominem
siue in corpore, siue extra corpus nescio, Deus scit, quoniam ra-
ptus est in Paradisum, & audiuit arcana uerba, quæ non licet ho-
mini loqui. Quæ uerba exponens D. Augustinus lib. 12. in Ge- D. Aug.
nesim, & lib. de uidendo Deum, expresse dicit D. Paulum, in illo
raptu uidisse diuinam essentiam. D. Augustinum sequitur D. Tho- D. Tho.
mas multis in locis, & præsertim 1. p. q. 12. ar. 1. & multò cla-
rius 2. 2. q. 175. artic. 3. ubi expresse affirmat D. Paulum uidisse
B diuinam essentiam. Quamuis, inquam, hoc ita sit, quòd ex scri-
pturæ expressa autoritate aperte colligatur D. Paulum uidisse di-
uinam essentiam, tamen hoc minime obstat quin idem de Virgi-
ne multò probabilius credi possit, tum quia (sicut supra iam uidi-
mus) non de sunt Patres, qui idem de Vergine similiter sentiant,
tùm etiam quia licet nullum sit scripturæ testimonium, ex quo id
expresse colligatur, sicut de Paulo, tamen hoc nullum est inconue-
niens, in primis quia non opus est speciale scripturæ testimonium
spectare, ubi in ipsa dignitate matris Dei tanquam in radice, &
fonte hæc omnia continentur.

C Deinde quia multa priuilegia probaliter credimus uirgini fuisse
concessa, de quibus tamen in ipsa scriptura nulla mentio fit.
Vbi enim in ipsa scriptura legimus, quòd Christus Dominus,
post resurrectionem suam, matri suæ primò apparuit? Certe nul-
libi. Et tamen absque vlla prorsus dubitatione tenendum, & cre-
dendum est Christum Dominum prius apparuisse matri suæ,
quàm alijs. Id, quòd etiam affirmant D. Ambrosius libro tertio D. Amb.
de uirginibus. Sedulius lib. 5. paschaliũ carminum, D. Bona- Seduli.
uentura de meditationibus uitæ Christi cap. 87. Rupertus Ab- D. Bona.
bas de diuinis officijs cap. 25. & D. Anselmus lib. de uirginis Ruper.
D excellentia cap. 6. quo loco Anselmus in primis rogat: cur Euan- D. Ansel.
gelistæ non narrauerint Christum primo, & præcipue matri ap-
paruisse? Et deinde respondet hoc fuisse, Primo quia hoc ui-
deri poterat superfluum. Deinde ne eam uiderentur æquare
cæteris, quibus Christus apparuit. Id quòd ego pari etiam
ratione dicendum esse putauerim in materia uisionis diuinæ es-
sentiæ, quæ probabiliter creditur Virgini fuisse ostensa, quam-
uis

His hoc scriptura non indicet, id, quod scriptura ipsa idem fortassis fecit, nè aut videretur superfluum, aut alijs Virginem videretur æquare, de quibus ipsa scriptura hoc aperte indicat.

Simile. Ex his omnibus (sicut credo) manifestum satis relinquitur, Virginem beatissimam vidisse diuinam essentiam, sicut Paulum, immo multò clarius, & perfectius quàm Paulum. Quemadmodum enim oculi corporis nostri, non æqualiter illuminantur à Sole, sed quanto quis in altiora loca conscenderit, tantò amplius, & perfectius eius vim percipiet, & calorem. Ita etiam mens Virginis non æqualiter cum Paulo, sed multò perfectius quàm Paulus diuinam essentiam contemplata est. Quanto enim altius, & perfectius Deo appropinquauit, tantò magnificentius, & clarius illius supreme, atque incommutabilis essentiae lumine perfusa est.

Rup. Hoc autem videtur manifeste expressisse Rupertus Abbas lib. 3. Commentariorum in Cantica super illa verba: Oculi tui columbarum. Si enim, inquit Rupertus, quispiam dixit, & teste Deo, vel conscio non mentiens dixit: Raptum se fuisse in Paradisum siue vsque ad tertium cœlum, ita vt nesciat siue in corpore, siue extra corpus raptus fuerit, & audisse arcana verba, quæ non licet homini loqui: quantò magis tu Regina cœlorum per sæpe cœlestibus interfuisti, quippe quam & circumfeterunt obstetricum vice gloriam Deo concinentes Angeli, & inter hæc didicisti, vel affecta es aliquid, quod latet, & latere nos debet. Hæc Rupertus.

Alb. Mag. Verum hac ipsa de re Ruperto ipso multo sanè clarius, & luculentius Albertus Magnus super missus est cap. 96. quo loco non solum indicauit nostram Virginem Deum vidisse, sed etiam in eo videndo, cognoscendoque tantam perspicacitatem ipsi Virgini tribuit, vt asserat, quod non sicut D. Paulus sed multo perfectiori modo Deum viderit, quàm Paulus. Ac pro inde huius rei rationem reddens Albertus, sic inquit. Vnde Paulus excellentiori visione stupefactus dicit: Vtrum in corpore, vel extra corpus nescio, deus scit. Hunc autem stuporem beatissima Virgo non habuit, cuius intellectus deiformior, & illi luci proportionabilior fuit. Vnde sicut lux eadem, quæ est ægris oculis

Simile.

A oculis odiosa, sanis oculis est amabilis, & sicut per eandem lucem clari oculi perfectius vident, & sine perturbatione, ægri **Simile.** autem minus perfecte, & cum perturbatione: ita lux spiritualis quæ oculis Pauli fuit impropportionabilis raptum fecit cum stupore; talis autem lux oculis Beatissimæ Virginis fuit proportionabilis sine stupore, cum delectatione. Hoc enim debebatur ei ratione puritatis, & munditiæ, qua super Paulum, & omnes viatores nitebat impropportionabiliter, & excellenter. Taliter Albertus Mariam prædicat, taliter nostræ Virginis, excellentiam visionis diuinæ essentiæ extollit; vt sine stupore, & cum maxima delectatione Mariam, Deum vidisse affirmet.

Et quid si Virgo ipsa, hoc ipsum etiam voluit significare, cum dixit: Et exultauit spiritus meus in Deo salutari meo: Videtur enim Virgo in istis verbis perinde se habere, ac si aperitius diceret. Cum ad perfectam, & claram diuinæ essentiæ visionem eleuata fuit, nullus ibi mentis excessus, nulla extasis, nullus stupor, nullus sopor, nulla denique à sensibus abstractio, sed immensa suauitas, delectatio maxima, & dulcedo summa, qua perfusus spiritus meus exultauit, in Deo salutari meo.

C Hoc vero ausim ita existimare tum propter hæc Virginis verba, quæ idem videntur sonare, tum etiam propter eundem Albertum, qui loco citato de modo cognitionis Mariæ agens sic dicit: Modus etiam cognoscendi non fuit per modum abstractionis, vel stuporis, vel extasis, vel etiam soporis, hæc autem contingunt propter excellentiam, & impropportionabilitatem luminis ad intellectum, vt patet in lumine corporali in transfiguratione Domini, quando ostendit eis claritatem simillimam claritati gloriæ. Dicitur enim quod Petrus, & qui cum eo erant grauati erant somno, ita vt videre non possent. Vnde tunc Domino Petrus: Bonum est nos hic esse, nesciens quid diceret, stupor enim circumdederat eum. Similiter in lumine spirituali est. Cum ergo ex ista Alberti sententia hæc omnia contingant ex impropportionabilitate luminis ad intellectum illuminabilem, & Virgo ex ipsius etiam Alberti sententia talem impropportionabilitatem non habuerit, sed maximam proportionabilitatem ad diuinam lucem, fit consequens quod absque istis viderit diuinam essentiam, id quod de nullo alio dictum

N reperi-

D.Atha. Athanasius lib. quæstionum ad Antiochum Principem quæst. 28. perspicacitatis, & acuminis tantum attribuit, ut assue-rare non dubitet: sola vero sancta Dei mater (sunt verba Athanasij.) nudam substantiam, sicut re vera est Gabriel, ipsa vidit.

Alb.Mag. Sed ego sanè non miror tale quid de Virgine dixisse Athanasium, præsertim cum Albertus magnus non angelorum, sed diuinissimæ, ac simplicissimæ essentię visionem ipsi adaptauerit, & talem visionem, qualem neque Paulo, neque sanctorum vlli vnquam concessam inuenimus. **Simile.** O Virginem Beatissimam. O aquilam vere Regiam. Nam sicut de nulla auim nisi de sola aquila dicitur, quod solis fulgorem inconniuentibus oculis potest aspicere: ita etiam de nullo sanctorum, nisi de sola Virgine dicitur: quod irreuerberatis mentis oculis in corpore mortali adhuc existens, veram illam æterni solis claritatem potuerit contueri.

C A P. IIII.

Maria huic mundo omnino mortua fuit: De ipsa diuinus amor maximè triumphauit.

Et exultauit spiritus meus in Deo salutari meo. Luc. 1.

Alb.Mag. Albertus Magnus super missus est cap. 96. iam a nobis superiori cap. allegato. Ut marianæ visionis excellentiam melius ostenderet, dixit: Virginis cognitionem Pauli cognitionem, in habitu possessione longè superasse. Huius rei (sicut ille inquit) ratio est: quia talis habitus actus, qualem habuit Paulus in raptu ad tempus in eo fuit, & postea non fuit. Cessauit enim habitus cum actu. Id, quod etiam sub alijs uerbis ostendit Nicolaus de Lyra super. 17. cap. Matthæi, ubi dicit quod lumen eleuans animam Pauli in raptu ad videndam diuinam essentiam non fuit in Paulo, per modum qualitatis permanentis, sed per modum passionis transeuntis: In no-

stra

Astra Virgine vero non item: quia sicut ipse dicit Albertus, perfectiorem habitum semper, & continuè habuit ab eo tempore, quo mater Dei fuit effecta vsque dum ille habitus in gloriosam cognitionem secundum statum patrię perfectus fuit. Et deinde subdit idem Albertus: & ita continuatio possessionis debebatur ei secundum maiorem perfectionem, qua huic uitæ super omnes viatores funditus mortua fuit, propter quod vita eius cum Christo, in Deo abscondita semper fuit, & curiæ angelicæ præsens, intra sanctuarium Dei habitauit.

B Sed quomodo (ut interim multa alia hoc loco taceamus) huic uitæ funditus mortua non esset, cui Deum sic videre datum erat? Sanctus ille Symeon à Luca Euangelista, immo ab spiritu sancto per Lucam tantopere laudatus, simulac Dei Verbum suis oculis conspexit, illico omnia respuens exclamare incepit. Nunc dimittis seruum tuum Domine secundum uerbum tuum in pace, quia uiderunt oculi mei salutare tuum. Quia uiderunt, inquit, oculi mei salutare tuum. O uere Beatos Symeonis oculos: oculos, inquam, non tantum corporis, sed animæ: illis siquidem uisibiliter puerum suspiciebat: istis uero non solum ad puerum attendebat, sed illuminatus fulgore Spiritus Domini Verbum in carne cognoscebat: illis cernebat ex Virgine natum tantillum infantem: istis conspiciebat Dominum omnibus dominantem: illis creatum, istis creatorem: illis infirmum, istis fortissimum: illis alendum, istis alentem; illis non loquentem, istis angelos in cælo docentem: Et sic cum senex ille Symeon utroq; oculos ad utraque flecteret, & Dei atque hominis filium manibus teneret. Te inquit, laudo, te Domine benedico: & pro iam adimpleta promissione tua, & pro cõpleto desiderio meo: Dimitte ergo nunc seruum tuum in pace, quia uidi Dominum **D** Iesum, quia uidi salutare tuum.

Sed quomodo istud à Sancte senex: Quomodo istud? Huc usque mortem nolebas, & vitam uolebas, & nunc quando vitam uides, mortem vis, & vitam non vis? Sciebat Beatissimus senex quia beati essent oculi, qui Christum essent uisuri, & ideo donec illum ipse uideret, nolebat morte dissolui, quem tamen ut uidit mox oprabat in pace dimitti: Conspectus suis oculis Dominum Iesum, & ideo dicebat: Nunc dimittis Domine

N 2 ser-

feruum tuum. Ac si diceret: si ad hoc vsque tempus, mortem nolebam, & vitam volebam, ideo erat, quia salutare tuum meis oculis videre sperabam: Sed nunc quādo iam ipsum vidi, ad quid volo viuere? Non enim æquum iudico, vt amplius viuam, nec illis oculis iam aliud vnquam aspiciam, qui viderunt salutare tuum.

Si ergo (vt iam ad institutum reuertamur) ob solam Verbi incarnati visionem, beatissimus ille senex talis remāsit, vt huic vitę penitus mortuus esse vellet: qualis, putas Virgo remaneret, ob clarissimam, atque simplicissimam illam Dei visionem, quam habuit in filij sui conceptione? Crediderim sanè quod ob illam Dei visionem, huic mundo sic mortua Virgo remansit, quod nihil amaret, aut cuperet, aut admitteret præter Deum, sic ab ipsa tam clare visum. Ac proinde tanquam si ab ea ratio quæreretur, quare sibi omnia tantopere vilescerent, Virgo dixit: Et exultauit spiritus meus in Deo salutari meo. Ac si apertius diceret: Ideo torus mundus mihi crux; carnis voluptas instar fellis, corpus carcer, vita mors, & mori lucrum mihi videtur, quia exultauit spiritus meus in Deo salutari meo.

O amorem ardentissimum, qui ita de Virgine triumphauit, & eius, non tantum cor, & linguam: sed spiritum ita sibi vendicauit, vt iam Virgo in nulla re alia, quàm in solo Deo noverit exultare. O si huius ignis vnica tantum fauilla tangemur. Quomodo tunc fastidiremus omnia, & contemneremus vniuersa præter solum Deum, in quo ideo cum Virgine non exultamus, quia nec minima quidem ipsius amoris scintilla tangimur: si enim tangeremur, nulla iam humanarum rerum dulcedine caperemur: Sed in solo Deo Virginis exemplo exultaremus, quam totam diuinus amor in Deum adeo rapuerat, vt corpore quasi liberata loqueretur. Et exultauit spiritus meus in Deo salutari meo. Marię enim in Deum amor & succensa charitas mentem, & spiritum Virginis à corporalibus ad spiritualia, à præsentibus ad futurā, à visibilibus denique ad inuisibilia ita transtulerat, vt in terra esset, & animo prorsus in cœlestibus habitaret, in corpore degeret, & spiritu in Deo suo salutari exultaret.

CAP. V.

Maria solo corpore in terris posita, semper animo versabatur in cælo. Ipsa non cibum de terra sumebat, Sed de manu Angelis: Deus solus à nobis amari vult: nec sui amoris socium ullum admittit.

Et exultauit spiritus meus in Deo salutari meo. Luc. 1.

B Ntiquus ille, & nequaquam contemnendæ autoritatis autor Arnobius in suis commētarijs in psal-
mos super illa verba psalmi 76. nempe; Et vox tonitruus tui in rota: Eos qui in terris sunt, & ad cœlestia aspirant, rotę comparat siue voci in rota: sic inquit. Rota licet in terra voluatur, tamen dūm steterit magna pars eius aliena est à terra. Et parua pars eius in terra consistit: Vox ergo Dei in rota est, qui paruis rebus terrenis contentus totum, quod sursum est, quærit: quod sursum est pergit, vbi Christus est. Si ergo Arnobius eos, qui paruis rebus contenti totum, quod sursum est quærunt, rotę, siue voci in rota comparat, quę dum stat magna sui parte à terra eleuatur, & parua in ea consistit: Quomodo nos maiori ratione Virginem rotę non comparabimus? Virginem, inquam, quę sicut rota, immo multo perfectius quàm rota tantilla sui parte corpore scilicet, in terra tantummodo existens, sic dicens pergebat in Deum: Et exultauit spiritus meus in Deo salutari meo.

An non perexigua sui parte rota ista terram tangebatur, & maiori sui parte in cœlum tendebatur, quę in terra erat, & nec cibum quidem de terra sumebatur? Nam (vt autor est D. Hieronymus de vita beatę Virginis, & allegatur etiam à D. Bonaventura de meditationibus vitę Christi cap. 4.) Angelus Virgini apparebat, de cuius manu ipsa cibum accipere solebat. Id, quod etiam, præter Hieronymum, affirmat Cedrenus, & Gregorius Nicomediensis: ille in suo compendio historiarum: iste vero homilia de oblatione Virginis in templo.

Nec hoc cuiquam mirum esse videatur, præsertim cum hoc ipsum de multis alijs sanctis memorię etiam proditum reperia-

Palla. mus: ex quibus duos solū hoc loco adducemus sanctissimos Ab bates Apollo, & Anuph, quorū vtrūq; ab angelis nutritum narrat Palladius, qui in vita Apollo: Eius aut, inquit, alimentū, tunc quoq; sicut prius admirabili, & præter opinionem ratione seppeditabatur. Ei enim in solitudine per angelum afferebatur nutrimentum. Quod vero attinet ad Abbatem Anuph de illo etiā, in eius psona sic dicit idē Palladius in vita ipsius Anuph. ex quo seruatoris nomen professus sum, humani cibi nihil sumpsi, me cœlesti alimento alente quotidie angelo.

Simile. Quod si cœlesti alimento sanctos istos Deus sustentabat, quid mirum, si Mariam sic nutrit, & per angelum sustentaret? Ut vel sic ostēderetur quantum à terrenis rebus Virgo inueniretur aliena, quæ nec terreno quidem vteretur cibo. Sicut illi, qui in mari sunt non hauriunt, neque bibunt de mari, neque ex eo victum, aut vestitum sibi sumunt: sic Virgo licet in mundi mari esset, tamen à mundo nihil volebat, sed à Deo propter quæ mundana omnia, libentissime ipsa despiciebat.

Simile. Neque mirum si diuinus amor hoc efficiebat in Virgine. Si enim corporalis amor sic deuinctam tenet animam, vt ab omnibus, etiam necessarijs actibus cogat abscedere, & illi soli, quem amat, operam dare: quomodo amatrix Dei virgo animam, & spiritum à reliquis omnibus non abstraheret, ac affectionibus cunctis non renuntiaret: vt solius Dei amori tota ineumberet? Renuntiavit quidem, ac verissime, & libentissime renuntiavit, sicut ipsa sic dicens nobis clarissime demonstravit. Et exultauit spiritus meus in Deo salutari meo.

Cognoscebat Virgo Beatissima amātissimi Dei sui cōditionē: sciebat quod ipse cum à nobis amatur, solus vult amari, neque secum sui amoris socium vllum admittit; & ideo cum illo nihil amare volebat Deus in amore comparem nullum vult, sed ipse solus esse vult. Hinc illa ipsius verba tota, velut zelotipia plena: **H**
Deut. 32. Videte quod ego sim solus, & non sit alius Deus præter me. Non est Deus noster sicut alij gentium Dij, seu potius dæmonia. Nam alij gentium Dij, immo dæmonia: cum soli esse non vellent dum colerentur, nihil curabant, si alij etiam tanquam Dij ab hominibus haberentur. Verum Deus noster non sic: sed ait: Ecce ego Dominus hoc est nomen meum, & gloriam meā alteri non dabo, & laudem meam sculpsitilibus.

Habe-

A Habemus euidētissimum huius rei exemplum in ipsa diuina scriptura, vbi dicitur quod cum Philistim arcā Dei assumerēt eamque in templum Dagon inferrent, & iuxta ipsum Dagon cā statuerent, altera die diluculo reuertentes, suum Dagon ante Domini arcam, iacentem inuenerunt: quem cum iterum in suo loco reponerent, die altera summo manē cōsurgentes, Dagon similiter in terra iacentem inuenerunt. Permittebat Dagon Dei arcam in altari sibi dicato collocari: sed ipsa Dei arca non sustinebat, illum secum ibi diutius immorari: & ideo cum in terram deiecit: Vt vel sic hominibus innotesceret, Deum nolle ali quem sui amoris comparem habere.

B Hac de causa regius vates: Quid enim, inquit, mihi est in cœlo, & à te quid volui super terrā? pro quo hebraica veritas, sic habet. Et tecū quippiam nolui in terra. Id, quod etiā vertens Chaldaus interpretis ait: Tecum sociū non habui in terra. Hoc autem (siue vno, siue alio velis modo interpretari) nihil melius inueniri potest, ad ostēdendam hanc Dei nostri conditionem: ad quā significandam, illud quoque Moyse maximē spectat, quo dicitur: Diliges Dominum Deum tuū, ex toto corde tuo, ex tota anima tua, & ex tota virtute tua. Id, quod exponēs D. Petrus Chrysologus sermone 147. qui est de in Darnationis Sacramento: **D.** Quidquid est, inquit, cordis, quidquid mentis, quidquid virtutis humanæ, ita Dei amore voluit possideri, vt hominis mundanus non haberet, quid violaret affectus.

C Sciebat hæc omnia Virgo Beatissima: sciebat quidem ex vna parte Deum, totum hominem sibi velle, ex alia vero quod Deum ipsum minus amat, qui cum eo aliquid amat. Et ideo se se à terrenis omnibus libenter abdicauit, vt Deum suum diligeret, ex toto corde, ex tota anima, & ex tota virtute sua. Hoc est, ex omni, quod esset, quod sciret, quod posset. Neque hoc solum Virgo contenta est. Sed cum tanta huius sui amati dulcedine caperetur, & istius dulcedinis, omnes etiam participes esse vellet. Et exultauit, inquit, spiritus meus in Deo salutari meo.

D Hoc autem perinde est ac si apertius Virgo diceret. Quid tam casto labore defudatis? Quid ibi vestra gaudia quæritis vbi nequaquam inuenietis? Si vultis inuenire, ea in Deo querite, in quo solo ego ipsa inueni. Et si fortē non vultis credere mihi dicenti, saltem credite experiēti: quia exultauit

spiritus meus in Deo salutari meo. Dummodo ergo totum id factis, quod in vobis est: non uos ab huius dulcedinis inquisitione retardet, quod charitate ex æquo contendere non valetis, cum eo, qui charitas est: quia etsi minus diligit creatura, quia minor est: tamen si ex tota se diligit, nihil deest, ubi totum est.

CAP. VI.

Veram animi delectationem, in solo Deo consistere Maria docuit. Deus solus, totum bonum nostrum, & tota felicitas nostra.

Et exultauit spiritus meus in Deo salutari meo. Luc. 1.

Veram animi delectationem in solo Deo consistere, ita clarum, atque apertum est, ut etiam veteres illi ethnici, quicumque in hac re inuestiganda paulò altius philosophati sunt, aliud sentire minime potuerint. Ex istis philosophus cum multa de felicitate, in qua summa est delectatio disseruisset, tunc illud ad extremum concludens adiecit, nimirum eam esse in cognitione, & contemplatione Dei & mentium (sicut ille ait) à corpore, & ab omni concretionem abstractarum. Hæc igitur cum ab homine cæco, & à philosopho euangelicæ veritatis summè ignaro tam benè dicta sint; quid à christianis hominibus, & à veræ fidei lumine collustratis philosophis dici, aut existimari par est? Verè nihil aliud, nisi illud, quod verissimum est: nempe, quod nullibi quàm in Deo, summa hominis felicitas est. Nam in Deo solo ipsius hominis animus perfecte satiatur. Omnia enim alia præter Deum, famem homini magis prouocant, quàm extingunt. Neque omnino est ponere satietatis modum, donec videatur impletus; donec vnum solum bonum adeptus sit, quo valeat esse contentus.

Vnde est quod ille, qui verbi gratia, uxorem habet speciosam, petulanti oculo, vel animo respicit pulchriorem? Et qui veste pretiosa indutus est, pretiosorem affectat? Vnde est quod ille, qui multas possidet diuitias, inuidet ditiori? Vnde est, quod videmus per quam multos prædijs, & possessionibus ampliatos, adhuc tamen agrum agro copulare, atque infinita cupidita-

A cupiditate dilatare terminos suos? Vnde denique est, quod videmus multos, qui regalibus domibus amplisque habitantes palatijs, nihilominus non cessant coniungere domum ad domum, & inquieta curiositate edificare, diruere, mutare quadrata rotundis? Vnde hæc omnia? Plane ex eo, quia (sicut sermone D. Bern. Euāgelij, Ecce nos reliquimus omnia, dicit mellifluus Pater D. Bernardus) ad imaginem Dei facta anima rationalis, cæteris omnibus occupari potest, repleti omnino non potest: capacem Dei quidquid Deo minus est non replebit. Quemadmodum vas rotunda figura præditum, non potest omni ex parte repleti nisi à corpore similiter rotundo: ita etiam animus hominis ad imaginem Dei factus repleti, & satiari non potest, nisi à Deo cui similis est. Cum enim homo ad imaginem Dei factus sit, ut posset esse æternitatis, infinitatis, & diuinitatis quodammodo capax, nullum, præter Deum tam ingens bonum inuenitur, quod ipsum explere, & satiare valeat.

Si vero vniuscuiusque hominis tanta est animi capacitas, ut nulla queat re alia perfecte saturari, quam Deo: quid quæso vel dici, vel existimari poterit de augustissimo nostræ Virginis animo, ubi eius solum vteri fuit tanta capacitas, ut ipsum, quem capere non possunt, ipsa suo gremio conferret, & vtero contineret? Quid tantam tamque in immensum protensam altitudinem, latitudinem, & profunditatem ad plenum posset implere? Sane nihil nisi vna, & sola ipsius trinitatis, & diuinitatis magnitudo. Sicut enim si in triangulare aliquod vas, rotundum aliud velimus includere, nihil prorsus efficiemus, cum tres anguli vacui semper remaneant. Si vero in ipsum vas, triangulare aliud includamus, id proculdubio quadrabit, & vacuos alterius vasis angulos replebit: ita etiam sanctissimum Virginis animum, nihil, non dico mundanum: sed neque totus etiam mundus replere poterat. Quid enim commune rotundo cum triangulare? Quid affine mundo, qui figuræ est orbicularis cum Maria? Maria inquam, quæ erat vas admirabile opus excelsi: quæ erat vas elaboratissimum, & perfectissimum? Nam licet vas istud non esset tribus angulis, hoc est, tribus animæ potentij distinctum à cæteris: tamen ad hoc electum, & præelectum erat præ cæteris, ut esset totius sanctissimæ receptaculum Trinitatis, Patris, Filij, & Spiritus Sancti: Vnius Dei, qui

qui est in personis trinus, & in diuinitatis essentia vnus, eternus, vi
uus, & verus Deus, in quo solo nostra Virgo fatiatur, & fatiatā
se vidēs. Et exultauit, inquit, spiritus meus in Deo salutari meo.

Quid ais Virgo Beautissima? Quid ais? te fatiat, te inebriat, &
ita fatiat, & inebriat Deus tuus: Et solum exultat spiritus tuus?
Certe miror potius, quod præ tanta fatietate, & ebrietate non
defecerit animus tuus, quam quod præ gaudio exultauerit spi-
ritus tuus. Nam scio hominem tali fatietate, & ebrietate ma-
dentem, sed quid circa se ageretur, omnino nescientem. Si-
ue in corpore, inquit, siue extra corpus nescio, Deus scit. Ita
inebriatus erat, sic mundus ei in obliuionem venerat, quod se
ipsam nesciebat quanto magis Mundam: Tu vero non item
Virgo Beatissima, sed cum te fatiat Deus tuus, in eo exultat spi-
ritus tuus. Vnde hoc nisi quia ipse qui te fatiauit, ipse te simul su-
stentauit, vt omnino non deficeres, sed nobis sic diceres: Et
exultauit spiritus meus in Deo salutari meo.

Ad quid hoc Virgo Santissima? Ad quid Virgo pijsissima?
Plane vt vel sic tuo nos doceres exemplo, vt in solo Deo no-
strum nos gaudium quæreremus, in quo tu inuenisti, & tuum:
& eo inuento dixisti: Et exultauit spiritus meus in Deo salutari
meo. Ac si apertius Virgo dixisses: Quærite vestrum gaudium, vbi
est summum bonum, quia gaudij, & letitię illis nihil deest, qui-
bus summum bonum, bonum est. Sunt enim & inferiora bona,
quæ alijs bona sunt: Nam pecori nihil bonum est nisi imple-
re ventrem, nisi carere indigentia, nisi dormire, gestire, sanum
esse, & alia huiusmodi: bonum hoc est illi, sed vsque ad quen-
dam modum concessum: vsq; ad certam mensuram ab omnium
rerum creatore Deo tributum. Non tale est vestrum bonum; ne-
que in eo vos vestrum ponatis gaudium, cum sitis hæredes qui-
dem Dei, cohæredes autem Christi. Sed erigite spem vestram,
subleuate desiderium vestrum, ad bonum bonorum omnium: H
quia sicut citra illud nulla vos poterit quies reuocare: sic nec
vltra illud vos valebit inquietudo aliqua sollicitare. Tale ego
bonum semper desideravi, & cum desiderarem inueni, & cum
inuenirem possedi, & cum possiderem, & quid vltra illud iam
quærerem omnino non haberem. Exultauit spiritus meus in
Deo salutari meo.

O si huius Virginis exemplo, vellemus quærere bonum no-
strum:

Astrum: quomodo inueniremus gaudiū nostrū. Sed nostrum gau-
dium ideo non inuenimus, quia bonū nostrum non quærimus,
aut si quærimus, ibi quærimus, vbi nequaquam inueniemus. Putas
nē in terrenis istis inuenies bonum tuum? Reperies gaudium
tuum? Erras quidē, & vehementer erras, si ita putas. Ad altiora
aspices oportet: vt ad ipsum Deum te conferas, tibi est omnino
necessariū. Quia sicut ipse solus est bonum tuum: ita in eo solo
inuenies gaudium tuum. Et non qualecunq; gaudium sed ple-
num gaudium. Huius rei causa David cum se ad laudandum
Dominū vellet excitare: Benedic, inquit, anima mea Domino, Psal. 102.
& omnia, quę intra me sunt nomini sancto eius. Et deinde suā
benedictionis, & laudis causas multas enumerans, simul adiu-
xit: Quia replet in bonis desiderium tuum. Ac si diceret: hunc so-
lum à anima mea debes amare: hunc solū debes, & optimo iure
debes laudare, qui solus potest desiderium tuum satiare.

C A P. VII.

*Deus solus, & nihil aliud, potest nos perfecte satiare. Ipse Deus
quomodo à nobis est amandus.*

Et exultauit spiritus meus in Deo salutari meo. Luc. 1.

Vidē solus Deus animam nostram valeat satiare, il-
lis verbis Christus uoluit nobis aperte significa-
re, quibus ministrantem, & circa frequens mini-
sterium satagentē Martham ipse alloquens: Mar-
tha, Martha, inquit, sollicita es, & turbaris erga
plurima, porro unum est necessariū. Video ait, o Martha, video
te nimis sollicitam, & circa plurima turbatam, quibus me refice-
re paras: Verum tamē scito unum solum esse necessarium, quod
uere reficit. Scito quod una sola refectio, unus cibus, unus
potus, unū ferculum, unum alimentum necessarium est, in quo
solo uera satietas posita est, quæ non in multitudine, sed in so-
la unitate sita est. Cætera omnia quæ in mundo sunt, ho-
minem satiare non ualent. Vnum solum est bonum, & hoc
solum cum inuenitur, satietas inuenitur: in eo solo parando, ac
tibi comparando sollicita sis. Nam illud summo studio com-
parandum

parandum est, quod solum bonum, & verum bonum est: & in quo solo ratio torius boni sita est, quod solus Deus est, qui est essentialiter bonus, & ideo in illo solo perfecta satietas est. Taliter Christus Dominus viderur distractam Martham, ad hoc solum bonum parandum, colligere voluisse, immo & in Martha nos ipsos, vt hoc vnum bonum comparare omnes studeamus, in quo solo mens nostra vere reficitur, & perfecte satiatur. Talem igitur satietatem, vt habeamus, omnem alium affectum à nobis ipsis excludere debemus: Et præter hoc vnum bonum nihil aliud diligere studeamus. Hoc vnum solum amemus, hoc vnum concupiscamus, hoc vnum sitiamus, ad hoc vnum anhelemus, ad hoc unum suspiremus, & si vere sapimus nihil nobis unquam sapiat, nisi hoc uno solo bono cõditum uideamus.

Si uero ad hoc ita faciem dum adhuc satis non mouemur exemplo tam matris, quam filij: filij quem cum Martha ita nouimus colloquentem, & matris, quam in solo Deo uidimus exultantem: hoc saltem nos moueat, quod ab ipso Deo creati sumus, ut ipse in nobis suas delicias haberet: & nos in ipso etiã nostras. Sicut enim quia animalium nullum inueniebatur Adẽ simile, cum quo ipse societatem, amicitiam, & familiaritatem posset inire, creauit Deus Euam tanquam eius sociam: ita etiam creatis rebus corporeis, cum nulla esset Deo similis, cum qua Deus ipse societatem, amicitiam, & familiaritatem habere posset, fecit sui similem hominem, quem Deus ipse amaret, & à quo uicissim tam unice Deus ipse, etiam diligeretur, ut ab alijs omnibus homo semotus, cum nostra Virgine in ueritate dicere possit: Et exultauit Spiritus meus in Deo salutari meo.

Nouerat in Deo hunc uehementissimi amoris affectum, qui dicebat, & dicendo interrogabat, & non qualitercunque, sed totus admirabundus interrogabat. Domine quid est homo, quia magnificas eum: aut quid apponis erga eum cor tuum? Sentiebat, & in se ipse Deus, qui amabat, ac amans talia prorumperebat in uerba. Delitiæ meæ esse cum filijs hominum? Quibus uerbis Deus ipse abunde satis ostendit, suum gaudium, suam delectationem, & suas delicias esse in homine, quem non solum fecit, sed et refecit, & non tam facile refecit, quam fecit. Nam qui hominem dicendo, & tantum dicendo fecit: faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram: in reficiendo profecto, &

A cto, & dixit multa, & gessit innumera, & pertulit dura, & non tantum dura, sed & indigna.

Quid ergo retribuemus tanto amatori pro omnibus, quæ ipse tribuit nobis? Nam in primo opere nos nobis concessit: in secundo se nobis dedit. Et ubi se dedit nos nobis reddidit. Dati ergo, & redditi nos pro nobis debemus, & bis debemus. Te igitur debitum, & bis debitum o homo da datori tuo: repende creatori tuo. Sed quomodo, inquires? In ipso tuas delicias constituendo, qui in te posuit & suas. Erga ipsum cor tuum apponendo, qui erga te apposuit, & suum: Denique amando, & sic amando copiosissimum amatorem tuum, ut ex toto tui cordis affectu dicere ualeas: Et exultauit spiritus meus in Deo salutari meo.

Sed quomodo, inquires, amabo? Quomodo in Deo meo salutari exultabo? Amat me immensitas, amat æternitas, amat supereminens icientia charitas, amat ille cuius magnitudinis non est finis, cuius sapientia non est numerus, amat me Deus meus, & me ex toto se amat (si tamen totum dici potest de infinito, & incomprehensibili, aut certe de simplici) quia tota trinitas amat: Et ego illum amabo? Ego uicem rependam? Que proportio tantilli ad tantum? Quomodo amor meus dirigeretur in immensum? Quomodo conabitur in infinitum? Sufficit, sufficit frater, sufficit quia ita est: sed tamen scito, quia nec sic quidem amandi obligatio tibi deest. Quid enim? Putas fortasse euacuabitur debitum tuum? Destruetur obligatio tua, ex eo, quia non uales ex equo concurrere cum Gigante, dulcedine cum melle contendere, lenitate cum agno, candore cum lilio, claritate cum sole, charitate cum eo, qui charitas est? Non propterea deerit obligatio tua: quia & si minus diligis, quia creatura es: tamen si ex toto te diligis nihil deest, ubi totum est.

Oportet ergo, ut tuam insufficientiam agnoscens, dicas cum propheta: Imperfectum meum uiderunt oculi tui. Veruntamen quia licet imperfectus sim à me tamen uis amari: Diligam te Domine fortitudo mea: firmamentum meum, & refugium meum, & liberator meus, & meum denique quid quid optabile, & amabile dici potest. Sed diligam te pro bono tuo, & modo meo: minus quidem iusto, sed planè non minus

Simile.

Iob. 7.

Prou. 8.

Psal. 138.

Psal. 17.

mus posse meo. Quia & si quantum debeo non possum, potero tamē plus, cum tu plus donare dignaberis nunq̄ tamen pro ut tu dignus haberi. O beatum te, o terque quaterque beatum si sic Deum amaueris, & pro eius amore quidquid potes feceris, & si totum quod debes, non potueris.

CAP. VIII.

Deus homines rebus prosperis sui oblitos, flagellis nonnunquam ad se reuocat. Homines prosperis à Deo recedunt, & aduersis ad ipsum accedunt.

Et exultauit spiritus meus in Deo salutari meo. Luc. 1.

Liximus superiori capite, nec presenti nos iterare piget, veram animi delectationem in solo Deo consistere. Et quamquam hoc maximè cuiquam sit notum, qui brutum penitus, aut stupida planta non sit: tamen ut notius fiat nonnulla adhuc presenti capite afferemus, quibus ostendemus, omnia illa, quæ in mundo sunt, mille esse miseris plena; nec vllibi consolatione posse reperiri, quam in Deo, qui cum sit summum hominis bonum, hoc ita esse voluit, ut vel sic, homo ipse obligaretur, ad ipsum Deum, tanquam ad vltimū finem, & verum ipsius hominis bonū recurrere, in quo solo vera inuenitur quietudo. Quæ admodū amantiores filiorū parentes, cum paruulos suos viderint, à se quæ sepe discedere, & aliorū puerorū lusibus detineri, precipiunt famulis, ut terribilia multa ipsis simulate obijciant, ut exagitati metu paruuli, ad paternū sinū confugere festinent: ita Deus cum homines à se recedere, & creaturis videat adherere, ipsis creaturis præcipit, ut tribulationibus & aduersitatibus à se homines repellant, ut ita compulsi ad ipsum Deum accedant. Hac de causa Deus filios Israel in Ægypto detentos, & in promissionis terrā pducēdos, in ipsa terra Ægypti durè, & aspere tractari, flagellis cedi, & operibus duris opprimi permisit, ut tantis laboribus vexati, iam in Ægypto nolēt habitare, sed ad promissam terrā properare. Hac de causa est, cum Deus vellet ut filius prodigus ad patrem rediret, ipsum permisit tam misera fame torqueri, ut neq; porcorū quidem

A. quidem sagina saturaretur. Nam si Israel filij Ægyptum tantopere diligebant, vbi tam durè tractati, & tam crudeliter fuerant flagellati, ut in media via constituti, inde vellent in Ægyptum reueri. Et si etiam Prodigus filius sui amantissimi, ac liberalissimi patris omnino oblitus, omnibus iam bonis dissipatis, deputari porcis, porcis addici, & porcorū tradi seruituti potius voluit, quam ad patrem redire. Si, inquam, isti taliter tractati ita se gesserunt quid, quæso non fecissent, si cuncta eis prospere successissent? Profecto neque Israeliticus populus ab Ægypto vnquam discederet: neque prodigus ille filius ad domum paternam aliquando accederet. Et ideo opus erat, ut ille sub tam misera positus seruitutē torqueretur, & iste ut neque filiquis famelicus cum esset, saturaretur.

Hinc D. Petrus chryzologus sermone secūdo de filio prodigo sic dicit: fames re vocat, quæ saturitas exularat, fames illi patrem dedit sapere, cui copia tulerat sentire genitorē. Similia fere sunt ea, quæ de eodē filio prodigo lib. 1. cōmentariorū in libros Regū adducit D. Eucherius, quo loco sic inquit: longè quidē à se recesserat, quādō peccauit, & si non esurisset, in se minime redisset, qui postq̄ terrenis rebus indignus, tunc cogitare cæpit, quid de spiritalibus amisit. Et reuera ita est, & ita plane esse in nobis, quotidie experimur. Flagellis. n. Deus nos ad se nonnunq̄ reuocat, & maximè cum videt quod nobis, rebus omnibus prospere succedentibus, ipsius penitus obliuiscimur. Sunt enim fratres Manasses & Ephraim: hoc est, abundantia & obliuio (id, quod etiam adnotauit D. Eucherius lib. 2. in instructionum cap. 1. quod est de hebraicorum nominū interpretatione) Ephraim. n. hebraicè, latine frugifer, siue ubertas, vel auctus: Manasses verò hebraicè, latine oblitus dicitur: Vñ ne ex rerum ubertate, & abundantia Dei obliuio in nobis gignatur, sæpe in hoc mundo affligimur, sepe molestamur, ut uel sic oculos in cælum attollamus, & in solo Deo cum nostra Virgine nostram lætitiā & exultationē constituamus, & constituentē dicamus: Et exultauit spiritus meus in Deo salutari meo.

Quandō Isaac post illam famem, quæ acciderat in diebus Abraham patris sui, abiit ad Abimelech Regem Palestinorum in Gerera, narrat scriptura quod apparuit illi Dominus, & dixit. Nè descendas in Ægyptum. Verum cum Iacob filius eius audito

simile.

F

G

H

D. Petrus Chry.

D. Euche.

Gen. 41.

Gen. 26.

Gen. 46. **A**udite quòd Ioseph viueret vellet in Ægyptum proficisci, E
 vt antequàm moreretur filium videret, tunc audiuit Deum
 se vocantem, ac dicentem: Iacob, Iacob noli timere, sed
 descende in Ægyptum, quia in gentem magnam faciam te
 ibi: Est circa hoc, scitu satis dignum, quid sit quòd vni Deus
 prohibeat, nè descendat in Ægyptum: alteri vero consulat, ne
 timeat, sed quòd in Ægyptum descendat. Nam Isaac ne de-
 scendas, inquit, in Ægyptum: Iacob autem: noli timere, ait,
 sed descende in Ægyptum. Vnde hoc? Quare hoc? Quia Isaac
 orta fame super terram, vt saturitatem quæreret in Ægyptum de-
 scendere volebat. Quia vero in Ægypto, hoc est in mundo nul-
 la vera saturitas reperitur, sed in solo Deo, ideo Isaac ab ipso
 in Ægyptum descendere prohibetur. At vero Iacob, quia non
 simili intentione in Ægyptum descendere volebat, sed vt filiũ
 videret, ideo ei consultitur, quod descendat in Ægyptum. De-
 siderabat, & valde desiderabat Iacob filium suum videre, ve-
 rum formidabat in Ægyptum descendere, tum quia senex erat:
 tum etiam quia timebat in aliena terra sepeliri extra sepulchra
 parentum suorum. Et ideo Dominus qui eius descensum in alio-
 rum etiam vtilitatem, & commodum destinabat: Noli timere,
 inquit, sed descende in Ægyptum.

G Possumus quoq; huius rei aliam rationem reddere, nostro for-
 san instituto magis accõmodam. Nam cum per Ægyptum mun-
 dus, per Isaac risus, & per Iacob supplantator significetur: bene
 Isaac & nõ Iacob in Ægyptũ descendere prohibetur: vt vel sic
 optimè conijciatur Deum potius voluisse vetare risui, lætitiæ,
 & gaudio ne in mundum venirent, quàm supplantationi, dolo,
 & fraudi, quàm pugnæ, & mille alijs aduersitatibus, & miserijs:
 quia risu, lætitia, & gaudio: hoc est, rebus prosperis à Deo,
 & eius amore recedimus: supplantationibus vero, dolis, ac
 fraudibus, pugnis, miserijs, tribulationibus, & aduersitatibus
 ad ipsum Deum accedimus. Nam cum in mundo nihil nisi tri-
 ste inueniamus, ad Dominum cum propheta clamamus: Quid
 enim mihi est in celo, & à te quid volui super terram? Et sic per
 fidem, & amorem soli Deo adherentes ex intimis visceribus cũ
 nostra Virgine toti lætabundi decantamus: Et exultauit spiri-
 tus meus in Deo salutari meo.

A Homines terrenis dediti, quam facile a cœlestium amore retrahun-
 tur. Cor nostrum quomodo in solum Deum sit leuandum.

Et exultauit Spiritus meus in Deo salutari meo. Luc. 1.

B **O**ELICES. admodum, & nimium fortunati homi-
 nes essent, si tẽdio affecti ex amaritudine terrenorum,
 ipsius dulcedinis fontem in eo quærerẽt, de quo ad ho-
 mines per prophetam sic dicitur: Gustate, & videte, Psal. 33.
 quã suavis est Dñs. Sed heu hominum infania, qui terræ dulce-
 dini, imò potius amaritudini, sic inhiant, vt ad Deum, in quo vera
 dulcedo reperitur, cor, & animam leuare non curent. Quod si ali-
 quĩ in Deo delectari student ab eo statim proposito ob terrenorũ
 amorem retrahuntur. Sicut passerculus pede alligatus si in altum
 volare incipiat, illico funiculo illo, quo est alligatus in terram re-
 trahitur: ita homines terrenis affectibus alligati, si ad cœlestium
 amorem aduolare contendunt, à suis affectibus iterum abducun-
 tur, & in terrã retrahuntur, à qua difficillimè eriguntur; ad modũ
 piscium, qui quãuis in ipso statim mundi principio simul cũ au-
 bus ex aqua à Deo creati sunt, iuxta illud: producant aqua reptile
 animę viuẽtis, & volatile super terrã: tñ in ipsarum aquarũ gur-
 gitibus semper remanserunt, nec se simul cũ auibus in aerẽ ere-
 xerunt. Tales sunt, qui terrenis dediti sunt, quia sicut pisces perma-
 nent in loco vbi creati sunt, nec sicut aues, sicut boni, & sancti in
 altum extolluntur. Nam sicut aues suo volatu semper superiora pe-
 tunt, ita boni, & sancti semper ad superiora extolluntur. An non
 sicut piscis illi, qui deserto creatore solis creaturis adherentes dice-
 bant. Venite, & fruamur bonis, quę sunt, vt amur creatura tanquã
 in iuuentute celeriter? An non sicut pisces, qui dicebant, Comeda-
 mus, & bibamus cras enim moriemur? Deniq; an non sicut piscis
 ille stultus, qui tecum sic confabulabatur: Anima mea habes mul-
 ta bona posita in dies plurimos requiesce, comede, bibe, epulare:
 Verè non talis piscis Dauid, qui ex creaturis ad creatore celeri vo-
 latu se transferens inquit: Ad te Domine leuauĩ animam meã. Psal. 41.

Verè etiam non tanquã piscis, sed tanquam regia, & velocissima aquila Maria quæ à terrenorũ amore oĩno elenata, & in solo Deo recreata. Et exultauit, inquit, spiritus meus in Deo salutari meo.

Genes. 8.

De columba illa, quæ tempore diluuii à Noè ex arca missa fuit, dicit scriptura, quod cum non inuenisset, vbi requiesceret pes eius reuerfa est ad eum in arcam. Quis hic per columbam, nisi Mariam existimet significari, quæ affectione in creaturis minimè vnquam quiescens in solo Deo lætabatur, & in suæ lætitiæ signũ in hunc modum loquebatur: Et exultauit spiritus meus in Deo salutari meo. O' columbam verè sine felle. Quis iam Virgo tuo exemplo cor non læuet ad cælum? Quis cor in cælo non collocet, quod in terra tam malè positum est? An non malè in terra est cor? In terra enim putrescit cor: & si læuetur ad Deum semper ab omni putredine liberum existit.

Hoc autem cum ita sit, neque ob id tamen, miserum cor nostrũ è terra leuamus, sed illud tam parui facimus, vt in terra vilescere, in terra torpescere, in terra denique illud computrescere sinamus.

Simile.

O' cæcitatem plusquam dolendam. Frumentum si habemus in inferioribus, nè computrescat ad superiora leuamus: frumento quærimus mutare locum, & cor permittimus in terra putrescere. Cur quæso, id, quod facimus pro frumento nostro, non facimus pro corde nostro? Si frumentum leuamus ad superiora: cur cor nostrum etiam non erigimus ab inferioribus ad altiora? Verum quò, inquires, leuandum est cor? In cælum. Et quomodo, inquires, possum? Qui funes, quæ machinæ, quæ scalæ opus sunt? Scalæ, & gradus affectus nostri sunt. Iter nostrum nostra voluntas est. Amando ascendimus, negligendo descendimus. Stantes in terra in cælo sumus si diligamus Deũ. Non, n. ita elenatur cor, sicut corpus. Corpus vt læuetur locum mutat: cor vt læuetur voluntatem mutat. Sed quomodo mutat? Nihil aliud, præter solum Deum amando; id, quod bene nobis sapiens, tũc significauit cum dixit. Et in simplicitate cordis quærite illum. Hoc est, non aliud tanquam illum; non aliud præter illum, non aliud post illum. Simplex enim natura simplicitatem cordis exquirat. Et hinc illud est, quod dicitur: Et cum simplicibus sermocinatio eius: ac si dicatur, Illos sapientiæ suæ secretis illustrat, ac celestis dulcedinis munere donat, quos nihil terreni effectus, sed totum celestis amoris habere considerat.

Quod

A. Quod si humani cordis naturam velimus attente considerare, nõ difficile nobis erit, ex eo in huius dilectionis cognitionem, quæ à nobis omnium creator exposcit, deuenire. Ipse enim hunc dilectionis modum in ipsa humani cordis figura perfectissimè depinxit. est enim cor superius quidem latum, & inferius acutum. Vt ex eo planè ostendatur, quod ad sola cælestia amanda dilatandus est noster affectus, & quod hæc omnia inferiora in solo puncto tangere debemus, discentes hoc ab Apostolo, qui ad Colloen(s Collo. 3. scribens ait: Que sursum sunt quærite, quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram. Quibus verbis bene sursum bona quære-
B re nos docet Apostolus. Nam in terra nihil est erga quod, non dicam, affectu: Sed neq; cogitatione quidem detineri debeamus. In terra enim vel modica affectione esse, non solum bonum non est, sed omnino molestum est, graue est, periculosum est. Nimirum vbi malitiæ plurimum, sapientiæ modicum, vbi viscosa omnia, vbi lubrica omnia, vbi operta tenebris omnia, vbi obfessa laqueis peccatorum omnia, vbi periclitantur anime, & affliguntur sub sole spiritus, & denique vbi tantummodo vanitas est, & afflictio spiritus.

CAP. X.

C

Maria Virgo in primo suæ conceptionis instanti quomodo fuit à Christo sanctificata. Ipsa quare Deum, suum salutare appellauit.

Et exultauit spiritus meus in Deo salutari meo. Luc. 1.

D

IGNVM non est, vt illa hoc loco taciti prætereamus, quæ in extremis huius versiculi verbis de Deo suo salutari Maria nobis tractanda obtulit. Illis, n. Deũ, qui omnium est salus, suum etiam saluatorem esse, apertissimè profiteatur. Hoc autem quanta ratione ducta Virgo dixerit, ex eo liquidissimè constat, quia totius generis humani vniuersalis redemptor Christus fuit, & pro omnibus mortuus, vt multis suarum epistolarum locis docuit Paulus, & præsertim ad Corinthios, & ad Timotheum scribens. Nam ad Corinthios sic ait. Caritas enim Christi viget nos estimantes hoc, quoniam si vnus pro omnibus mortuus est; ergo omnes mortui sunt: & pro omnibus mortuus.

O 2 est

est: ergo omnes mortui sunt: & pro omnibus mortuus est Christus, ut & qui viuunt iam non sibi viuant, sed ei, qui pro eis mortuus est, & resurrexit. Ad Timothēū vero: Vnus, inquit, Deus, & vnus mediator Dei, & hominum Iesus Christus, qui dedit redemptionē semetipsum pro oībus nobis. Quibus locis apertè insinuat Paulus Christum Dñm vniuersalem oīum fuisse redemptorē. Ab hac autē generali scripturę regulā Virgine excipere, non solū esset aliquo modo Christi dignitati derogare: Sed etiā catholicę fidei maxime contrariū. Si. n. quispiam excipiat, qui à Christo redēptus esse nō dicatur, hoc contra fidē esse docet D. August. de peccatorū meritis, & remissione ad Marcellinū lib. 1. c. 27. & 28. Et ideo circa Virginis redemptionē nullus omnino relinquitur dubitandi locus. Quomodo verò fuerit redempta, & vtrum post contractum originale peccatum: an vero ante illud, de hoc oīs dubitatio est.

Antiqui scholastici, inter quos omnes præcipuum sanè locum obtinet D. Thom. s. tere omnes tenuerunt beatā Virgine in originali peccato fuisse conceptam: & paulo post ab ipso originali peccato redemptam, & sanctificatā fuisse. Confirmantq; sententiā suam imprimis ex ipsius scripturę sacre generalibus locutionib⁹, sicut est illa apud Paulum ad Romanos: Omnes peccauerunt, & regent gloria Dei. & multę alię, quę passim in ipsa sacra scriptura reperiuntur, à quibus regulis (sicut illi dicunt) neminē licet excipere. Secundò ex multis concilijs, quę hoc ipsum videtur definire. Tertio ex patribus, quorū testimonia ad hoc ipsum cōprobandū adducunt. Quarto denique ex rōnibus, sicut est imprimis, quia aliās beata Virgo non fuisset à Christo redēpta. Deinde quia in beata Virgine fuit radix originalis peccati, nēpe libidinosā cōceptio. Tertio quia in illa fuerunt fructus, & pœnæ originalis peccati sicut mors, & similia. Quarto quia aliās si Virgo ipsa ante Christum mortua fuisset vidisset Deum statim, quia ad hoc nullū habuisset impedimētum peccati originalis, quod omnino falsum est. Alias Christus non patefecisset Virgini per mortem suam ianuam Regni cœlestis. Quintò denique (vt multas alias rationes interim omitamus, quia aliās tolleretur Christo singulare ipsius priuilegiū ab ipso Angelo Virgini sub his verbis demonstratū, Quod ex te nascetur sanctum vocabitur filius Dei.

Verum ista sententia cūm omnibus suis rationibus, & fundamentis non obstante, alij, ipsiq; granissimi Theologi tenuerunt Virgi-

A Virginem beatissimam in ipso primo suę conceptionis instanti fuisse sanctificatam, & ab originali peccato præseruatam. Cum enim duplex sit redemptionis modus. Vnus subleuatiuus, qui fit erigendo lapsum: & alter præseruatiuus, qui fit præueniendō iam iam lapsurum nē cadat. Et cūm ex his duobus modis posterior sine dubio sit maioris gratiæ, & benevolentię, & cæteris paribus maioris efficacię, & maioris potestatis, de cuius modo isto nobilissimo Christus matrem suam redimeret. Quis enim ita erit impius vt negēt, ipsius Christi merita potuisse ad vtrumque extendi, præsertim cum ipsa sint infinita, & multò efficaciora ad influendam gratiam, quàm Adæ peccatum ad culpam. Quod si merita illa fuerunt (sicut re vera fuerunt) efficaciam ad hunc effectum, & in aliquo debuerunt manifestari, in nullo sanè alio hoc melius debuit fieri, quàm in eius matre, tum propter singularem cūm ipso coniunctionem: tum etiam quia proprio, & singulari modo ad redemptionem cooperata est, ipsius redemptionis pretium de suis sanguinibus quodammodo conferendo, quatenus ex illis caro Christi formata est. Et hinc sanè est, quodd quamuis Christus, vt supra iam diximus, omnium hominum sit salus: tamen beatissima Virgo singulari modo eum vocat salutem suam.

C Et exultauit, inquit, Spiritus meus in Deo salutari meo.

Quanta vero ratione ducta Virgo, Christum suum salutare singulariter appellet, facile quispiam deprehendet, si aduerterit, & sicut melius est quempiam à vulnere præseruare, quàm ei post acceptum vulnus remedium adhibere: ita etiam longe nobilior, ac perfectior est, Virginem à peccato nē in ipsum caderet præseruasse, quàm ipsam postquàm in peccatum caderet, ab eodem peccato liberare. Hoc vero cum ita sit proculdubio censendum est, Christum dominum nobiliori redemptionis modo, Virgine matrem ab originalis peccati labe liberasse, cūm ipsa que in illa lege dispensasse, qua omnes (ipso Apostolo teste) nascimur iræ filij: præsertim cūm ipse Christus, propter Virginem hoc fecerit in alijs legibus, sicut in lege fomitis, & in illa: In dolore paries filios: & in illa: In puluerem reuerteris; quia non minus potens est ad dispensandum in illa, quàm in istis, in quibus minor erat causa dispensandi. Præsertim cūm ad honorem tam matris, quàm filij non tantum pertineret dispensatio in illis legibus, quàm in ista. Nē videlicet Virgo beatissima, sicut cæteri, iræ filia nasceretur.

Dei filius erga suam matrem, in ipsius matris conceptione quomodo se habuerit: Ipsa Virgo mater, in matris suae utero existens multo perfectius in gaudio exultauit, quam Ioannes.

Et exultauit Spiritus meus in Deo salutari meo. Luc. 1.

QUANDO Rex Assuerus illam sententiam tulit, de profligandis, & extinguendis Iudæis cum coniugibus, & liberis suis: Narrat scriptura quod Regina Esther à Mardochæo sollicitata ingressa est ad Regem, ut rogaret pro populo suo. Verum cum contra Regem in regni sui solio sedentem stetit Esther, in pallorem colore mutato penè examinata est, & lassum (sicut ipsa scriptura ait) super ancillam reclinauit caput. Hoc ubi Rex Assuerus vidit festinus exiliuit de solio, & Reginam Esther vlnis suis sustentans, donec rediret ad se his verbis blandiebatur. Quid habes Esther? Ego sum frater tuus noli metuere: non morieris, nō enim pro te, sed pro omnibus hæc lex constituta est. Si Assuerus hoc modo erga Esther coniugem suam, sui amoris comprobauit affectum; quid, putas, Deo faciendum esset cum Virgine? cum Virgine, inquam, quam potiori iure, & multo rationabilioribus de causis adamabat, quam suā Assuerus Esther? Crediderim sanè (nec mea me fallit opinio) quod Deus statim in illo primo instanti, quo scelicissima illa Virginis anima corpori fuit infusa, eam arripuit, ac suis proprijs manibus sustentauit, nè vllæ eam originalis peccati sordes attingerent. O' quam bene in Virgine, tunc illud adimpletum est, quod tanto ante à Salomone de illa prophetatum, atq; in ipsius Virginis persona hunc in modum pronuntiatum est. *Læua eius sub capite meo, & dextera illius amplexabitur me. Quibus verbis (si ea ad præsens institutum accommodanda sunt) Virgo videtur velle sic dicere. Quando in meæ matris utero concepta fuero, ideo nulla originalis peccati sorde maculata ero, quia tunc Dei læua erit sub capite meo, & dextera ipsius amplexabitur me, & ita amplexabitur, vt in peccatum me cadere non permittat.*

Sed

A Sed quid? sufficeret nè deo, erga nostram Virginem, setalem exhibuisse? Minime id quidam. Non sufficiebat Assuero proprijs vlnis suam, nè caderet, sustentasse Esther: Sed mollibus etiã verbis eam confortabat, & à timore reuocabat: & sufficeret tanto Virginis amatori deo, suam læuam sub Virginis capite solum habuisse, ipsamque sua dextera totam amplexatam fuisse? Etenim si sicut Assuerus cum Esther locutus fuit, ita deo cum Virgine, tunc loquendum esset, talibus eam verbis alloqueretur. Noli timere Maria, noli timere, quia non solum frater tuus sum, sicut Assuerus Esther, sed sponsus, sed filius, sed pater. Omnia hæc. **B** & alia multo plura tibi sum. Et ideo noli timere, quia sub peccato, non dicam, non morieris, sed neque etiam concipieris. Non enim pro te, sed pro omnibus alijs, hæc lex de peccato originali constituta est. Ego enim te ab illa liberabo, ego qui dominus ipse legis sum tecum in illa dispensabo. Ad idque faciendum me non solum mouet singularis meus in te amor: Sed etiam propria mea totius puritatis amatrix condito. Si enim aded sum munditiæ amator, quod permissurus minime sim, vt meum ex te assumendum corpus, postquam iam fuerit emortuum reponatur, nisi in sepulchro nouo, & non nisi in Sindone munda inuoluatur, quomodo permittam: vt illud ipsum corpus, quod opere Spiritus sancti formandum est, reponatur nisi in te, in qua nec modo, nec alio vnquam tempore, demon per peccatum, aliquid habebit, & ideo non habebit, quia tu, & non alia, tu sola es vera illa summi sacerdotis sponsa, quæ secundum legem, nec vidua, nec repudiata, nec alienigena futura erat. Tu es vera illa terra sacerdotalis, quæ ab omni tributo immunis esse debebat. Tu denique es terra nō maledicta mihi secundo Adæ formando præparata. An non modo etiam ego is sum, qui antea fueram? An non eadem mihi nunc potentia est cum illa, quæ antea fuit? Est quidem. Et cum sit pro me etiam nunc volo facere, quod ante feci pro primo omnium parente Adamo. Sicut enim tunc illum ex terra non maledicta efformauit: ita etiam nunc volo, vt tu nequaquam sis maledicta, ex qua ego secundus Adami efformandus sum. Neque hoc solum volo, sed etiam quod sicut in Adamo primo humani generis principio factum est, & in me ultimo eiusdem generis humani fine faciendum est; ita etiam fiat in te; quæ es medium, per quod ipsum genus humanum saluandum est: vt vel sic principium, medium,

Simile.

dium, & finis recte inter se conueniant. Et quomodo conueniēt E
nisi sicut Adam absque originali peccato factus fuit, & ego sine
eo concipiendus sum; ita etiam tu absque illo concipiaris? Fuit
etiam alia conuenientia inter Adamum, & eius vxorem Euan
quam ego etiam inter me, & te esse volo. Nam sicut Eua, quæ
fuit primum medium pro humani generis conseruatione, atque
vna caro cum Adamo, absque originali peccato fuit efformata:
ita quoque necessarium est, vt tu, quæ ab æterno electa es, vt sis vl
timum medium pro hominum reparatione, atque vt vna simecū
caro tuo futuro filio, absque vlla peccati originalis macula concipi
patis. Vnde noli timere Maria, noli timere, quia ego, qui hæc in F
illis feci, & in me facturum sum, ecce ad sum, vt in te etiam totum
illud perficiam.

O animam felicissimam. O Virginem purissimam tantis be
nedictionibus præuentam dulcedinis. O beatos Ioachimi lum
bos, ex quibustam immaculatum semen effluxit. O præclaram
matris Annæ vuluam, in qua sanctissimus fœtus tantis, tamq; in
uitatis incrementis formatus est. Cæterum vt de Ioachimo, &
Anna dicere hoc loco omitamus, Quanto tunc, putas, fuit gau
dio perfusa Virgo quando tot benedictionibus, tot misericordijs,
tot gratijs à Domino præuentam se esse conspexit? Exultauit in G
gaudio ad vocem Mariæ adhuc in matris vtero inclusus, & reclu
sus Ioannes: & non etiam in maximo gaudio exultaret ad tam
dulcem Domini sui vocem, in matris vtero adhuc existens Ma
ria? Verè exultauit. Nam exultatio illa, quæ fuit in Ioanne,
erat amoris signum erga Deum, à quo per vsum rationis, quem
tunc habuit se sanctificari cognoscebat, id, quod multo pfectiori
modo in Virgine concedendum est, cum ipsa (sicut inferius osten
demus) actualem rationis vsum habuerit in primo instanti con
ceptionis, & sanctificationis suæ.

Vnde concedendum est Mariam habuisse, & multò perfectio
ri, atque excellentiori modo gaudium habuisse, quàm Ioannem.
Nam Ioannes licet in matris suæ vtero exultauerit in gaudio, ta
men exultauit post transactos sex menses à conceptione sua: Ma
ria vero non post sex menses, nec dies, nec horas, sed in ipso pri
mo suæ sanctificationis instanti in Deo suo salutari exultauit.
Exultauit Ioannes, non nego, matris inclusus in vulua, verumta
men exultauit postquam se sanctificatum, & ab illo peccato libe
ratum

A ratum vidit, in quo mater sua eum conceperat, in cuius vtero per
tot illos ante actos sex menses tanquam in obscurissimo carcere
inclusus detinebatur. Hoc vero Virgini nequaquam euenit, Vir
gini, inquam, prius mundatæ, quàm maculatæ, prius liberatæ,
quàm ligatæ, prius sanctificatæ, quàm pollutæ, Denique prius gra
tia præuentæ, quàm in peccato, vel à peccato detentæ.

Ad hæc, concedatur oportet, quod Virgini multò maior fuit
causa exultandi, quàm Ioanni, cui illud contigisse videtur, quod
contigit mudo antequam Deus in illo lucem creasset. Sicut enim
antequam in mundo lux esset, tenebræ erant superfaciem abyssi, Simile:
& ipsa luce ex orta diuisit Deus lucem à tenebris: ita etiam Ioan
nes totus in tenebris erat, totus in peccato erat antequam Deus il
lum sanctificaret: Verum vbi sanctificatus, & secundum Angeli
promissionem adhuc in matris vtero consistens Spiritu sancto re
pletus fuit, diuisit Deus in eo lucem à tenebris, & ita diuisit, vt nul
læ iam in eo tenebræ remanerent, sicut in mundo, in quo licet di
uisæ fuerint, tamen lux, & tenebræ, tenebræ & lux semper reman
ferunt, in cuius signum appellauit Deus lucem diem, & tenebras
noctem. At vero in Ioanne non item, qui vbi ab illis peccati te
nebris fuit liberatus, deinceps semper in luce mansit, totus formo
sus, totus clarus, & totus splendidus.

Sed quorsum ista? Etenim vt ostendamus quanto differentior
fuerit Mariæ exultatio, quàm Ioannis, in qua nullæ vnquam pec
cati tenebræ fuerunt, sed semper in luce mansit, semper in gratia.
Et ideo meritò à D. Ioanne Damasceno lib. 3. de fide cap. 2. sem
per sancta Maria vocatur. Ex eo nimirum, quia nunquam in sta
tu peccati fuit, sicut Ioannes. Idque etiam ex ipsius Virginis ver
bis (si altius ea velimus perscrutari) perspicuè conijci potest.
Quid enim est dicere, & exultauit spiritus meus? Nisi apertè de
clarare, spiritum suum nunquam fuisse alienum, sed semper suū,
D & tam optimo iure suum, quòd in eum nullam rationem domi
nij, neque ad vnum solum temporis instans dæmon sibi vendica
uerit? Poterat nè de se hoc ita dicere Ioannes? Poterat nè de suo
spiritu hoc ita asseuerare? Minime quidem. Concedamus ergo
oportet maiorem Mariæ fuisse lætitiæ causam, quàm Ioanni.
Neque vt hoc solum concedamus opus est, sed etiam quòd in pri
mo illo suæ sanctificationis instanti, excellentiori modo Deum
cognouerit quàm Ioannes.

*Maria statim in primo suę sanctificationis instanti multo perfectio-
rem habuit rationis usum, quàm Ioannes. Ipsa iam tunc in Deo
suo saluari exultauit, & pro sua liberatione à peccato originali,
gratias egit.*

Et exultauit spiritus meus in Deo salutari meo. Luc. 1.

Quod vero attinet ad Ioannis cognitionem negandum non est, ipsi concessum fuisse usum rationis tempore suę sanctificationis; id, quod aperte colligitur ex illis verbis Elisabeth ad Verginem: Exultauit in gaudio infans in utero meo. Quę proprie significant actum vitę, qui cognitionem supponit. Quamuis enim exultandi verbum simpliciter dictum, metaphorice interdum in scriptura sumatur: tamen exultare in gaudio (sicut homilia 7. in Lucam adnotauit Origenes) nunquam inuenitur secundum metaphoram dictum. Et hinc est, quod fere omnes Patres tam Gręci, quàm Latini in hac expositione consentiant. Nam D. Ambrosius lib. 7. in Lucam. Habebat, inquit, intelligendi sensum, qui exultandi habebat affectum. Et D. Leo Papa Sermone 10. de natiuitate: Pręcursor, inquit, Christi, spiritum prophetię intra viscera matris accepit, & non dum æditus genetrici domini signa exultationis ostendit. Et nę multus esse videat in referendis reliquorum Patrum autoritatibus, eorum loca solummodo citabo, vt facilius cognoscatur quinam ex Patribus amplexi fuerint hanc expositionem, quam secutus fuit D. Hieronymus epistola 7. ad lætam. D. Petrus Chrysologus sermone 88. D. Augustinus lib. 2. de consensu Euangelistarum cap. 15. & de mirabilibus sacre scripturę cap. 1. Origenes homilia 4. in Lucam. Theophylactus Lucę 1. Cyrillus Hierosolimitanus cathacest 3. D. Chrysostomus homilia 1. in Lucam, & Nicephorus lib. 1. histo. cap. 8. Denique in concilio Basiliensi sessione 43. expresse dicitur Ioannem in utero matris Christum cognouisse. Et ipsa quoque Ecclesiã in ipsius præcursoris officio canit: Senferas Regem thalamo manentem.

Ex

A Ex his omnibus aperte satis colligitur, negandum non esse, Ioannem suę sanctificationis tempore rationis usum habuisse. Verum vnum hoc dicere, & merito dicere audebimus, quod iste rationis usus multo imperfectiori modo fuit illi concessus, quàm Marię. siquidem Ioanni post sex menses, & Marię statim in ipso primo suę sanctificationis instanti concessus fuit. Et quod magis est in Ioanne (sicut ex D. Thoma adnotauit Ioannes de Turrecremata in suis quętionibus in euangelia q. 1. pro festo Visitationis) ille rationis usus non durauit nisi ad illud solum momentum, quo sanctificatus fuit, in Maria vero non item, quia non ad vnum solum momentum, sed semper in ea perdurauit, id quod sermone 5. 1. de beata Virgine cap. 2. ar. 1. affirmat D. Bernardus Senensis. D. Bern. sen.

Si vero obijcias quod ipse D. Bernardus illo in loco, & alij etiam ex recentioribus, sicut Iacobus Christopholanus super hoc Marię Iaco. Chri. Canticum, idem etiam sentiunt de Ioanne. Dicendum est illorum sententia (si tamen illa vera est) non tolli, quin illum rationis usum perfectiori modo Virgo habuerit, quàm Ioannes. De Maria enim dicit idem D. Bernardus sermone 4. de beata Virgine cap. 4. D. Bern. ar. 1. quod in prima sanctificatione quantum ad rationem, & intellectum tanta ei sapietię claritas à Deo super infusa est, quod perfecte intelligebat creaturas, & creatorem, & spiritus, & omnia bona amplectenda, & mala fugienda. In qua sententia videtur etiam fuisse Albertus Magnus multis in locis super missus est, is enim Alb. Mag. cap. 71. dicit Virginem habuisse cognitionem supra fidem, & supra cognitionem pure creature existentis in via. & cap. 96. dicit ipsam simul cum habitu fidei habuisse habitum, quo perfectus quàm Adam in sopore, & quàm Ioannis supra pectus domini recumbens, & quàm Paulus in raptu cognouit mysteria super naturalia. & cap. 132. & 149. inter alia Virginis priuilegia hoc etiam enumerat, nempe quod trinitatem sine medio per specialissimam gratiam in via cognouit.

Talis est intelligendi modus, quem supra citati Patres nostre Virgini à primo suę conceptionis instanti attribuunt. Id, quod neque ipsi (ni fallor) neque alij Ioanni attribuunt. Neque immerito: Nam sola Virgo est, quę tam perfecto intelligendi, & cognoscendi modo, ab illo tempore, quo creata, & sanctificata est, nunquã à Dei cognitione, & amore cessauit. Quę enim causa est, propter quam ipsi angelorum Regine illud negetur, quod ipsis Angelis

gelis ab omnibus libentissime conceditur? Verè nulla. Fateamur
ergo oportet, q̄ in beatissima Virgine in primo illo suę sanctifica-
tionis instanti, simul cū illa cognitione, & rationis vsu fuerit actus
liberi arbitrij in Deum, quo eū sic per omnia dilexit. Quia ad hūc
potissimum finem data est ei (sicut Theologi loquuntur) illa co-
gnitio, nempe vt ex tūc Deum super omnia iam diligeret, à quo
præ omnibus se dilectam conspiciebat.

Simile.

Habuit tunc Virgo, quod habuit Sol quādo à Deo creatus est,
qui statim in primo suę creationis instanti omnē suam claritatem
suos radios, & oēs suas perfectiones adeptus est. Ita in virgine bea-
tissima in primo suę sanctificationis instāti præter claritatē illā co-
gnitionis, & rationis vsū, erant simul ardentissimi amoris radij,
quos iam tūc in Deū suum Saluatorē se direxisse, his verbis Vir-
go confessa est. Et exultauit spiritus meus in Deo salutari meo. Ac
si diceret: quando in meę matris vtero à Deo fui sanctificata, & à
magna illa originalis peccati illuue liberata, quia maiorē gratiā
pro tanto, tamq; singulari accepto beneficio liberatori, & benefa-
ctori meo tūc referre nō poterā, exultauit spiritus meus in Deo sa-
lutari meo. Vt vel sic si non omnia, quę deberem, saltem ea, quę
possem, erga meum redemptorem amoris indicia ostenderem.

Pet. Galat.
Isaia. 61.

Et quomodo in Deo suo salutari iam tunc Maria nō exultaret, G
sic absque originali peccato concepta, sicut eius filius concipien-
dus erat? Petrus Galatinus lib. 7. cap. 5. volens huius Marianę exul-
tationis causam explicare, pro eo, quod nos apud Isaiam legimus:
Gaudens gaudebo in Domino, & exultabit anima mea in Deo
meo, quia induit me vestimentis salutis, & indumento lætitię cir-
cumdedit me: secundum Hebręos sic legit: gaudēs gaudebo ba-
donai, idest, in Deo. Et exultabit anima mea beelohai, idest, in
Deo meo, quia induit me vestimentis Iesu, & chlamide iustitię
circumdedit me. Ac proinde dicit ipse Galatinus quōd propheta
in spiritu vidēs Marię matrem dicturam: Magnificat anima mea H
dominum: Et exultauit spiritus meus in Deo salutari meo: ante
dicta verba ex persona eius protulit. Quasi diceret, propterea gau-
dens gaudebo in Deo, & exultabit anima mea in Deo meo, quia
duplicem gratiam mihi fecit: vnam quidem quia induit me vesti-
mentis Iesu, quod est me absque originali peccato cōceptam fuis-
se: alteram vero quia chlamide iustitię, scilicet originalis circum-
dedit me.

Itaque

A Itaque ex sententia Galatini, hæc exultandi causa Marię fuit,
nempe quōd vestimentis Iesu, quę sunt puritas, & innocentia ip-
sius, induta erat, hoc est, sic absque originali peccato concepta, si-
cut ipse absque originali peccato concipiendus erat. Neque imme-
rito cū se ab illa peccati lege liberatam videret, sub qua omnes
(præter ipsam, & Christum) conditi sunt. Et idē bene quidem
Laurentius Iustinianus lib. de casto connubio verbi, & animæ Lau. Iusti.
cap. 7. Quotquot, inquit, ex ipsa nati sunt propagine, (exceptis
dum taxat mediatore Christo Iesu, & eius matre) sub hac pec-
cati lege sunt conditi.

C A P. XIII.

Lex originalis peccati fuit velut vniuersale diluuium, à quo duo tan-
tum fuerunt liberati, Christus, & eius mater sanctissima. Ipse Chri-
stus multis licet de causis Marię sit salutare, nostrum etiam est, si
nostrum cum facere velimus.

C

Et exultauit spiritus meus in Deo salutari meo. Luc. 1.

Tenim fuit lex illa peccati originalis, tanquā vni-
uersale illud diluuium, quod tempore Noe con-
tigit. Quemadmodum enim in illo vniuersali di-
luuio, quando vniuersam terram Deus aquis
obruit, duo tantummodo remanserunt, quę illa
aquarum multitudine non fuerūt submersa, nem-
pe terrestris paradysus, & ipsius Noe arca. Quorum primum idē
illa aquarum illuuię non operuit, nec valuit naturaliter operire,
quia in altissimo, & sicut quibusdā visum est, loco orbi lunę pro-
ximo positus erat, quam sententiam (si tamen illa vera est) non-
nulli attribuunt D. Augustino, & Bedę; Verum quia apud nul-
lum eorum talis sententia inuenitur: alij Straboni, & eius magi-
stro Rabano eam assignant. Neque ab ipsa dissentit Rupertus Ab-
bas lib. 1. de Trinitate, & operibus eius cap. 37. quō loco ait Para-
disum fuisse locum amenissimum, & cælo proximum. Secundum
vero nempe Noe arca per particulare priuilegium id obtinuit nē
aquis operiretur. Dicimus ergo quōd sicut in illo vniuersali dilu-
uio

Simile.
Gen. 7.

D. Aug.
Beda.
Strabo.
Raba.
Rup. Ab.

Simile. duo ista omnibus alijs rebus obrutis submersa minimè fuerunt: ita etiam ab illa vniuersali originalis peccati illuuiè, duo saluammodo exempti remanserunt, videlicet Redemptor noster Christus verus omnium deliciarum paradisi, & sacratissima Virgo mater eius sanctissima vera arca totius nostri boni.

Quando enim primus parens noster Adam peccauit, rupti fuerunt (vrita dicam) omnes fontes abyssi indignationis Dei: & ita rupti, vt operirent etiam altissimos terræ montes, in tantum, vt omnes à partulo vsque ad magnum, à minimo vsque ad maximum in culpa originali submersi fuerint, exceptis dum taxat Christo domino, & eius matre sanctissima. Ex quibus Christum, idèd originalis culpa nõ potuit naturaliter obtuere, quia Deus erat, in què peccatum cadere non poterat: & idèd etiam, quia non de humano semine, sed de Spiritu sancto conceptus erat. Mariam vero materem eius sanctissimam, idèd vniuersalis peccati illa illuuiès non submersit, quia per particulare filij sui priuilegium, & gratiam ab illa exempta fuit. Qua de causa Virgo ipsum Christum singulari modo vocat salutare suum. Et exultauit spiritus meus in Deo salutari meo.

Nam Christus (sicut supra iam diximus) licet omnium salus sit: tamen singulari modo à Virgine suum salutare appellatur: tùm quia particulari modo eius redemptione operatus est, ipsam ab originali culpa præseruando: tùm etiam quia licet pro omnibus venerat, tamen pro ipsa redimenda cum principalis venisse Virgo intelligebat. Id, quod clarissime colligitur ex Glossa interlineari super illa verba sponsi. Vulnerasti cor meum soror mea sponsa. hoc est, pro amore tuo (sicut eadem Glossa exponit) carnem sumpsi.

Quamquam autem Christus dominus his, & multis alijs de causis Mariæ salutare sit, & dicatur, hoc tamen non tollit, quin noster etiam sit, si per amorem, & fidem nostrum illum facere volumus. Testem enim D. Ambrosio in Lucam: & allegatur etiam à D. Thoma in aurea cathena super primum caput Lucæ: Si secundam carnem vna mater est Christi: secundam fidem tamen omnium factus est Christus. Et D. Paulus ad Hebræos de illis sanctis agens, qui fide Deo placuerunt: Ideo, inquit, non confunditur vocari Deus eorum, quia illi Deo crediderunt, nihilque de terrenis sibi præsumpserunt.

Cum

A Cum igitur hoc ita sit per fidem, & amorem cæterasque virtutes hunc Dominum nostrum faciamus, & ita faciamus, vt merito cum propheta dicere valeamus. Ego autem in Domino gaudebo, & exultabo in Deo Iesu meo. An non noster, & verè noster, de quo per alium prophetam sic dicitur? Paruulus natus est nobis, & filius datus est nobis. Nobis, inquit, non sibi, qui vtique ante tempora multo nobilius natus ex Patre, nasci specialiter non indigebat ex matre: Non Angelis quoque qui cum magnum haberent, paruulum non requirebant. Nobis ergo natus, nobis & datus. Igitur vtamur nostro in nostram vtilitatem: de salutari salutem operemur. Discamus ab ipso, qui mitis est, & humilis corde: nè magnus videlicet Deus sine causa factus sit homo paruus, nè gratis mortuus, nè in vacuum crucifixus: discamus eius humilitatem, imitemur mansuetudinem, amplectamur dilectionem, cõmunicemus passionibus, lauemur in sanguine eius, ipsum offeramus propitiationem pro peccatis nostris, quoniam ad hoc ipse natus, & datus est nobis. Ipsum oculis Patris, ipsum offeramus & suis: quia etiam Pater proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis tradidit illum. Et ipse filius semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens. Ipse tradidit in mortem animam suam, & cum sceleratis reputatus est: ipse peccata multorum tulit, & pro transgressoribus rogauit, vt non perirent. Non possunt enim perire, pro quibus filius rogat nè pereant: pro quibus Pater tradidit filium in mortem, vt viuant. Equaliter ergo ab vtroque speranda est venia, quibus æqualis est in pietate misericordia, par in voluntate potentia, vna in deitate substantia: in qua vnus cum patre Spiritus sanctus viuunt, & regnat Deus per infinita sæculorum æcula.

Amen.

FINIS LIBRI SECUNDI.

DE VER-

DE VERBIS

DOMINAE

AD ELISABETH COGNATAM.

LIBRI TERTII.

CAP. PRIMVM.

Adductis nonnullis significationibus, quibus verbum, respicio, & nomen, humilitas, in scripturis sanctis solent significari, ostenditur, in quam ex illis vtrumque hoc loco intelligi debeat.

Quia respexit humilitatem ancillæ suæ, ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes. Luc. 1.

VOBIS præcedentibus libris de Mariæ magnificatione, ipsiusque in Deo suo salutari exultatione, tractationem absolui-
mus. Nunc ad huius magnificationis, atque exultationis causam accedentes, quam his verbis Virgo insinuat: Quia respexit humilitatē ancillæ suæ: pro maiori huius negotij intelligentia imprimis explicabimus, in quonam sensu hoc loco

accipiantur, tam verbum, respicio, quam nomen, humilitas. **H**
D. August. Et quod ad respiciendi verbum attinet, D. Augustino, & Hugone Victorino testibus, viroque in tractatu super magnificat: Respectus Dei in sacra scriptura, tribus modis accipi solet: videlicet, secundum cognitionem, secundum gratiam, & secundum iudicium. De respectu cognitionis diuinæ dicitur ad hebræos; Hebr. 4. Omnia nuda, & aperta sunt oculis eius. Ex quibus Apostoli ver-
bis

A bis optimè liquet, Deum per cognitionem omnia respicere: non tamen per gratiam, cum de respectu gratiæ dictum sit: Oculi domini super iustos, & aures eius in preces eorum: quem respectum illi non merentur, quibus in fine dicitur. Nescio vos. De respectu iudicij dicitur illud: Oculi domini contemplantur bonos, & malos. Et iterum: Oculi eius super omnem viam filiorum hominis: & omnes gressus eorum considerat, non sunt tenebræ, & non est umbra mortis, vt ibi abscondantur, qui operantur iniquitatem. Ergo videre dei per cognitionem, est nihil eorum, quæ sunt ignorare. Videre per iudicium, est vnum quemq; secundum opera sua **B** iudicare, & aut ad pœnam, aut ad gloriam destinare. Videre denique per gratiam, est dona misericordiæ alicui impendere.

Cum itaque ex vtriusque, tam Augustini, quam Hugonis Victorini sententia, verbum, respicio, hoc loco, de hoc respectu gratiæ intelligatur, pergunt ipsi diligentius adhuc cōsiderantes, quãliter per gratiam hominem deus respiciat. Et ita dicunt, q̄ respicio, quandam expressionē notat, ita vt plus aliquid esse videatur respicere, quàm videre. Est enim (vt inquit) respicere, quasi prius abiectos, & derelictos visitare. Nam quasi auerti ab homine, tunc deus dicitur, cum per districtiōnem iudicij gratiæ suæ dona subtrahit: cum vero placatus per misericordiam subtracta restituit, rursum per respectum gratiæ ad hominem se conuertit.

Bene ergo Maria solam in se humilitatem, Dominum respexit: se testa: ur, quia diuinitatis propitiationem, quam humana natura in primis parentibus per superbiam perdidit, in Maria per humilitatem recuperauit. Nam quia in ea Verbum Patris carnis substantiam, quam sibi vniret, assumpsit, quasi ad eam, quam prius abiecerat naturam sublimandam, per misericordiam respexit.

Respexit igitur humilitatem Mariæ deus, cui propter humilitatis meritum dedit, vt filium suum in carne sua conciperet: & de sua carne verum Deum, & hominem omnium hominum Saluatorem generaret. Verum circa verbum, respicio, hæc ad præsens dicta sint. Nunc ad Virginis humilitatem veniamus, & quibus modis ipsius humilitatis nomen, in ipsis etiam scripturis sanctis accipiat, videamus.

Humilitatis nomen, in scripturis sanctis tripliciter accipitur. Primò in scripturis veteris testamenti sæpe accipitur pro afflictione; sicut apud psalmistam sub his verbis videre est:

Vide humilitatem meam, & eripe me. Et iterum: In humilitate nostra memor fuit nostri. Quæ verba, & alia per multa his similia quæ in scripturis sanctis reperiuntur, de tribulatione, & afflictione intelliguntur. Et in hac acceptione non accipitur hoc loco humilitas.

Secundo nomen humilitas accipitur, pro abiectioe, exiguitate, ignobilitate, & obscuritate, sicut apud D. Paulum: Qui reformabit, inquit Paulus, corpus humilitatis nostræ: hoc est, corpus nostrum vile, ignobile, & abiectum.

Tertio tandem accipitur, secundum usum magis proprium, & usitatum, tam in ipsa scriptura, quam etiam apud Theologos. Accipitur, inquam, pro virtute superbiæ contraria, qua quis seipsum abiectum, vilemque agnoscit, quæ virtus à latinis modestia, siue animi submissio nuncupatur. Cum itaque (sicut diximus) nomen, humilitas, non accipiat hoc loco in prima acceptione istarum trium: sciendum restat, in quam ex alijs duabus acceptionibus, hoc loco sumi debeat: & præsertim cum circa hoc diuersi diuersimode sentiant. Nam plerique ex Patribus in tertia significatione humilitatem hoc loco accipiunt, intelligentes hoc loco significari, Virginem electam in Domini matrem, propter suæ humilitatis virtutem.

Hunc dicendi modum non modo sequitur, sed etiam diserte defendit Origenes homilia 8. in Lucam. Vbi in hunc modum scribit. In quam humilitatem Mariæ respexit Dominus? Quid habet mater Saluatoris humile, atque deiectum, quæ Dei filium gestabat in utero? Quod ergo dixit: Respexit humilitatem ancillæ suæ: tale est, quasi dixerit: Respexit in iustitiam ancillæ suæ: respexit in temperantiam: respexit in fortitudinem: atque sapientiam. Dignum quippe est, ut virtutes respiciat.

Ab hoc etiam Origenis sensu, minime discedit D. Augustinus sermone 2. de assumptione Virginis, quo loco hac ipsa de re in hunc modum loquitur D. Augustinus. Hæc Virgo gloriosa beatam se dici ab omnibus generationibus manifestat, eo quod eius humilitatem Deus respexit. Nam subdit: Quia respexit humilitatem ancillæ suæ: Ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes. O vere beata humilitas, quæ Deum hominibus peperit, vitam mortalibus ædedit, cælos innouauit, mundum purificauit, paradysum aperuit, & hominum animas de inferno liberauit.

Multa

A Multa alia in hunc ferè modum illo in loco adducit D. Augustinus, quibus haud obscure testatur, de humilitatis virtute Mariam fuisse locutam. Id, quod etiam apud Venerabilem Bedam, & Mellissuum patrem D. Bernardum videre licet.

Nam quodd attinet ad Venerabilem Bedam, ipse homilia de visitatione Mariæ: Cuius humilitas, inquit, respicitur, recte beata ab omnibus cognominanda gratulatur. Sicut è contrario, cuius superbia despecta condemnatur Euzæ, id est, v. siue calamitatis nomine multata tabescit. Decebat enim, ut sicut per superbiam primæ nostræ parentis mors in mundum intravit: ita denud per humilitatem Mariæ, vitæ introitus panderetur. Quibus verbis de virtute humilitatis, prout superbiæ vitio opponitur, clarissimè loquitur Beda. Quod vero attinet ad D. Bernardum in homilia. D. Bern. 1. de laudibus Virginis hunc etiam locum; non aliter; quam de humilitatis virtute intelligit. Ac proinde dicere non dubitat. Quod ancillæ suæ humilitatem, potius, quam virginitatem respexit Deus.

Sunt etiam his valde similia, ea, quæ sermone 2. de assumptione Virginis adducit D. Hildephonsus, quo loco affirmat hanc Virginis vocem mira deuotione plenam, & admirabilem philosophiam esse, qua Virgo suam humilitatem, nullamque virtutem aliam, magis à Deo respici confessa est.

Et ut pro hac magis confirmanda sententia nonnullas alias aliorum Patrum sententias hoc loco adducamus: Duos solos nominabimus Tuitiensem Abbatem Rupertum, & Ambrosium Ansbertum: quorum Rupertus lib. 1. in cantica super illa verba sponsæ, nempe: Dum esset Rex in acubitu suo nardus mea dedit odorem suum: In ipsius Virginis persona inter cætera, sic ait. Olim in Eva malo superbiæ fœtore offensus est, & ob hoc ab humano genere auersus fuerat: nunc autem delectatus bono odore, nardo humilitatis meæ, sic ad genus humanum conuersus est.

Ambrosius vero Ansbertus lib. 2. in Ioannis Apocalypsim perspicue inquit: Cum itaque Maria Virgo, ideo beata credenda sit, quia sine humano semine ex spiritu sancto concepit, quia Dei filium hominem factum intemerata virginitate mundo edidit, radicem tamen suæ beatitudinis solerter inspiciens ait: Quia respexit humilitatem ancillæ suæ, ecce enim ex hoc beatam me dicent

dicent omnes generationes. Ac si diceret: quia humilitas vera **E** præcessit, quæ Dei filium ad habitaculum carnis meæ inuitauit, quæ Spiritum sanctum ad munditiam cordis mei attraxit, vt Verbi carnem cum Verbo, & Patre inuisceribus meis formaret, propterea beatitudinis nomen in cunctis generationibus ipsa promeruit. Restat ergo tantorum Patrum confirmatum consensu, quod humilitatis nomen hoc loco in tertia significatione vsurpatur, quatenus scilicet, pro ipsius humilitatis virtute superbiæ contraria accipitur.

Verum his omnibus non obstantibus, alij aliter opinantur, contenduntque quoddam humilitatis nomen hoc loco, in secunda **F** acceptione accipi debeat, videlicet, pro abiectioe, vilitate, & exiguitate. Quia (vt ipsi aiunt) non conuenit summæ modestiæ Virginis, vt dicat, Deum respexisse ad virtutem humilitatis suæ. Quia hoc ab omnibus verè humilibus longe esse debet: quanto magis à Virgine omnium humillima. Vnde necessarium esse dicunt, quoddam nomen, humilitas, accipiatur in secunda significatione: quatenus scilicet, significat exiguitatem, & abiectioem. Et vt verum fatear, præterquam quod hoc videtur nostræ Virginis humilitati, & tam maximè humilitati conuenire, & maximè conuenire: Non desunt etiam Patres ex quorum **G** sententia super hunc locum, hic dicendi, ac significandi modus facile possit insinuari. Nam Græcus imprimis interpretæ à D. Thoma in Aurea cathena allegatus, super hæc verba: Quia respexit humilitatem ancillæ suæ. Quasi diceret, inquit, ipse prouidit, non ego expectaui, humilibus eram contenta: nunc autem ad ineffabile consilium eligor, & exaltor de terra ad sydera.

D. Tho.

Euthym.

Beda.

Deinde Euthymius hoc loco: Seipsam enim, inquit, deiecit quasi tanta re indignam: vel etiam propter abiectioem humane nature comparatæ ad sublimitatem diuinæ. Præterea hic **H** etiam sensus expresse videtur colligi ex Venerabili Beda homilia ferig sextæ ante quartam Dominicam Aduentus, quo loco super hæc Mariæ verba, sic inquit. Humilem quippe Christi ancillam suo iudicio se fuisse demonstrat: Sed respectu gratiæ celestis repente sublimatam pronuntiat, atque intantum glorificatam, vt suâ beatitudo præcipua cunctarum gentium voce miratur.

Denique

A Denique hic sensus est græco cõtextui magis conformis, in quo pro humilitate habetur, tapinosim, quod vocabulum exiguitatem, & paruitatem sonat: Ac proinde in his Mariæ verbis tantum valet, ac si significantius Virgo dixisset: Quamuis parua sim, & minima Domini ancilla, ipse tamen a deo est humilitatis amator, vt oculos conijceret in me infimam ancillam suam. Et in hoc sensu tam Cornelius Ianfenius, quam alij recentiores hunc locum explanant, dicentes quoddam his verbis, non aliquam suam virtutem, sed illam solam exiguitatem Virgo demonstrare intendebat, quã in ea Deus respexit, qui non solum in ancillam suam oculos coniecit: sed etiam in infimam ancillam suam: & quod magis est, in exiguitatem an ancillæ suæ. Id, quod porissimum intelligendam est, de exiguitate, quoad merita. Licet enim tam Angeli, quam ipsius cognatæ Elisabeth testimonio Virgo beata, & plena gratiæ diceretur: tamè se nullius meriti, nullius virtutis, & nullius apud Deum gratiæ existimabat.

CAP. II.

C Maria præ humilitate seipsam nesciebat: & ex eo, quod Dei mater efficitur, nihil omnino intumescibat: sed tunc se magis humiliabat.

Quia respexit humilitatem ancillæ suæ, ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes. Luc. I.

D

ON fictè, aut falsò Virgo nostra nullius apud Deum meriti, aut virtutis se esse existimabat: quoniam considerabat Virgo seipsam ex parte sui, & non ex parte donorum Dei in se: talis enim consideratio verè animi humilitatis mater est. Et ideo in hac consideratione posita, nihil præclari de se ipsa Maria sentiebat: Sed quidquid boni habebat, eo se indignam reputabat: propter quod tanto illa à nobis laudabilior, & sanctior, ac coram Deo, & Angelis sublimior debet reputari, quanto ipsa in Dei matrem iam electa, se virtutis, & meriti egentiorem, diuinæque gratia indigniorè

reputabat. Quid enim sapientius, quid præ clarius, quid sanctius à E
 nostra Virgine aut dici, aut excogitari vnquam potuisset: quàm
 vt tot diuinis donis cumulata, & magnificis titulis exornata, ad
 summumque humanæ fœlicitatis gradum assumpta, seipsam ve-
 lut nesciret, & ignoraret, ac omnes suas dotes tanto animi studio
 contegeret? Hinc est, quod ipsa Virgo adeo se vilem, & exiguâ,
 non quidem Dominam, aut matrem: Sed Domini ancillam vo-
 cat. Quia respexit humilitatem ancillæ suæ.

Diuerfa sane, & satis superque diuerfa Mariæ conditio, ab il-
 lius conditione ancillæ, & pessimæ ancillæ (de Agar loquor) quæ
 sicut Genesis nobis narrat historia, ex eo quod ex Abrahamo se F
 concepit viderat, adeo intumuit, vt Saram Dominam suam sta-
 tum despiceret. Verùm optima ancilla Maria se concepitse vi-
 dens, & Deum concepitse, non solum non intumuit, sed tunc ma-
 gis se humiliavit. Mirabilis prorsus humilitas, & tanto quidem
 mirabilior, quantò in celsitudine maiori fuit ostensa. Et hoc for-
 tè est illud miraculum, quod cum sapiens vellet significare, dixit:
 Omnia flumina intrant in mare, & mare non redundat. Mirum
 sanè videtur, quod mare in seipso recipiat immensas fluminum
 aquas, neque tamen propter id, ita redundet, aut intumescat, vt ter-
 ram absorbeat vniuersam. Sed huius miraculi facilem possumus G
 rationem reddere: neque aliam, quàm illam, quæ ex eodem sa-
 piente colligitur: nempe, quia ad loca vnde exeunt flumina reuertuntur,
 vt iterum fluant. Et ideo mirum non est si mare non redun-
 dat, quia si plurimas aquas recipit, plurimas etiam dat. Illud pla-
 nè miraculum esset, si mare inueniretur, quod omnes aquas in se
 ipso ita reciperet atque contineret, vt neque redundare, neque in-
 tumesceret. Hoc quidem mare Maria est, quæ innumeras gratia-
 rum aquas iam continebat, antequam Dei mater efficeretur: Vn-
 de plena gratia ab Angelo salutatur. Deinde vero spiritus sanctus:
 ita in eam supernenit, vt super effluens fieret. Sed ipsa tantis gra-
 tiarum fluminibus receptis, ac in se ipsa retentis, nec ob id tamen H
 intumescit, nõ in altum eleuatur: Sed magis tunc deprimitur ma-
 gis humiliatur: Quia respexit humilitatem ancillæ suæ.

Quemadmodum arbor maxima pomorum onusta multitudine,
 ramos in terram deijcit, & tanto magis deijcit, quantò magis
 est pomis onustior: ita Maria quantò erat gratia plenior, & diui-
 no illo ventris sui fructu onustior, tantò magis se humiliabat.

Si vero

A Si vero hanc nostræ Virginis admirandam humilitatem alius li-
 bet considerare, in mentem nobis veniat Reginæ Hesther humili-
 tas, vt ex inde cognoscatur non quidem conuenientia, Sed diffe-
 rentia, eaque per quam maxima, inter humilitatem Hesther, &
 Mariæ. Nam Esther humilis quidem erat, & adeo humilis etiam
 postquam Regina esset, vt de illa dictum sit quod: Quidquid Esther. 2.
 Mardocheus illi præcipiebat obseruabat Esther: Et quod ita cum
 cetera faciebat, sicut eo tempore solita erat, quo eam paruulam au-
 triebat. Mirabilis planè humilitas, quam regia dignitas non abstu-
 lit: Sed nostræ Virginis humilitas multò maior, si quidem non re-
 gia dignitate exaltata, sicut Esther: Sed Dei mater efficta plus se
 humiliabat, & in tantum deijciebat, quod neque lucem quidem
 ostentationis, & elationis vmbra, tunc Virgo ostendebat. Sicut Simile.
 Sol quo magis in alto est, eò minores iacit vmbra, & quantò est
 terre propinquior eò maiores efficit, sicut fieri videmus mane, &
 vesperi. Ita Maria quo magis in alto erat, quò magis in excelso
 erat, eò maiorem humilitatem ostendebat. Qua in re quantum
 Deo Virgo placuerit, quantumque apud ipsum meruerit, sequens
 caput indicabit.

C

CAP. III.

Maria sua humilitate Dei mater esse meruit, & quomodo.

Quia respexit humilitatem ancillæ suæ, ecce enim ex hoc beatam
 me dicent omnes generationes. Luc. 1.

VANTUM fuerit Marianæ humilitatis meritum, be-
 ne nobis declarant, non solum hæc Virginis verba,
 quibus ipsa Deum suam humilitatem respexisse apertè
 pronuntiat, sed illa etiam, quæ de Virgine antiqui
 patres nobis scripta reliquerunt, à quibus Mariæ humilitati tan-
 tum tribuitur, vt asseuerare non dubitent quod propter eam, in
 Dei matrem Maria eligi meruit. Inter patres, qui hoc affirmant,
 D. Augustinus tractatu super magnificat (si tamen Augustini ille D. Aug.
 est) hac de re sic loquitur: Quia se humilitatis quod erat ancillæ
 cogitauit, ideo quod non erat sublimitatis mater esse meruit.

Eccles. 1.

Luc. 1.

Simile.

D. Augustinum non solum sequitur : sed etiam eius verba (paucis **E**
Hug. Viç. tamen immutatis) adducit Hugo Victorinus in suis annotationi-
 bus elucidatorijs super magnificat, quo loco sic inquit. Nam quia
 humiliter se quod erat ancillam cognouit : ideo quod nõ erat su-
Amb. An- blimiter mater esse meruit. Præterea Ambrosius Ansbertus, qui
shcz. ante sexcentos annos, optimos in Ioannis Apocalypsim commen-
 tarios conscripsit, ipsorum commentariorum lib. 2. de profundis-
 sima Marię humilitate agens : O quantum, inquit, meruisti, O
 quantum beata humilitas in sacra Virgine valuisti. Quid enim
 in sacra Virgine meruisti nisi vt Deum homini coniungeres, vt
Gabr. Biel. Verbum carni vnires ? Neque vulgaris est autor Gabriel Biel, qui **F**
 rem de qua agimus, non solum sua, sed aliorum etiam sententia
 confirmat, & hoc in celebri illo, ac dignè fati à multis laudato
 sermone, quem de Marię assumptione conscripsit, cuique propter
 rerum, & materiarum diuersitatem generalis sermonis titulus
 appositus est, quò loco citatus Gabriel : Per humilitatem, inquit,
 mater electa, mater Verbi Patris, summi efficitur eius sacrosancta
 conceptione. Nam licet Angelus à Deo missus Virgini collo-
 quitur, salutatur, diuinum partum nuntiat, & Domini præsentia per
 gratiæ, ac benedictionis plenitudinem commendat : nondum ta-
 men Verbum concipit : Sed statim ad eius obedientissimam hu- **G**
 miliationem corde exhibitam, verbo expressam : Ecce ancilla Do-
 mini fiat mihi secundum verbum tuum : sine vltiori môra, in
 primo instanti verborum humillimè subiectionis, Verbum ex
 sinu Patris in vterum matris descendit incarnandum : & sua, Pa-
 tris, & Spiritus sancti operatione humanam ex ea assumpsit natu-
 ram : Ecce quod aliarum virtutum nulla suffecit, humilitas execu-
 ta est. Et Paulo inferius alienam sententiam adducens dicit :
 Hinc de ea quidem ex eius laudatoribus ita ait : Respexit Deus
 humilitatem Marię, cui per humilitatis meritum dedit, vt filium
 suum in carne conciperet : & de sua carne verum Deum, & homi- **H**
 nem omnium hominum Saluatorem generaret. Quanquam ve-
 ro ipse Gabriel non dicat quisnam fuerit iste Marię laudator, ta-
 men nè quis eum spernendę cuiusdam autoritatis fuisse existi-
 met, admonendum ducimus, quod egregius iste Marię laudator
Hug. Viç. fuit Hugo Victorinus, in cuius annotationibus super magnificat,
 hæc ipsa verba à Gabriele allegata reperiuntur.

Non de fuissent etiam aliorum patrum grauissimę sententię,
 quibus

A quibus hoc virginæ humilitatis meritum, abundantius posset de-
 monstrari. Verum quia ex illis, quas iam adduximus, quale illud
 fuerit sufficienter potest intelligi, non est cur in alijs aliorum sen-
 tentijs recitandis tempus coneramus, ex adductis enim satis, su-
 perque constat, quòd sua humilitate Virgo meruit, vt mater Dei
 esset. Verum quomodo id meruerit, an de congruo, an vero de
 condigno, hoc opus, hic labor est.

Quidam ex scholasticis doctoribus, sicut Gabriel dist. 4. q. 1. **Gabriel.**
 ar. 3. dubio 3. Almain q. 1. dubio 3. Maior q. 4. in **Almain.**
 paradoxo primo cap. 34. & 38. tenuerunt beatam Virginem me- **Maïor.**
 ruisse de condigno, vt mater Dei esset, & consequenter vt in ea, & **Abulen.**
B ex ea Deus homo fieret, & nasceretur. Et ad hoc ita tenendum for-
 te fuerunt adducti propter multas sanctorum Patrum sententias,
 qui ipsorum ætatem præcesserunt asserentiũ Virginẽ fuisse condi-
 gnam Dei matrẽ. Vnde D. Ambrosius lib. 2. de Virginibus parũ **D. Amb.**
 post principiũ de Maria loquens : Quæ digna fuit, inquit, ex qua
 filius Dei nasceretur. D. Chrysostomus homil. 49. in Genesim : **D. Chryf.**
 Quo, inquit in persona Virginis fiet istud, quoniam virum nõ co-
 gnosco? Atqui propter hoc ipsum fiet. Nam si cognouisses virũ,
 non fuisses habita digna, vt huic mysterio deseruires. D. Epiph. **D. Epiph.**
C nius hæresi 78. circa principium : Quomodo audent, inquit, impe-
 tere impollutã Virginẽ, quæ digna facta est habitaculum fieri filij
 Dei. D. Ioannes Damascenus lib. 4. cap. 15. Mariam sanctum, ad **Ioã. Dam.**
 mirabile, ac summo Deo dignum templum appellat. D. Bernar- **D. Bern.**
 dus sermone 4. de assumptione : Quæ, inquit, vel angelica puritas
 virginitati illi audeat comparari, quæ digna fuit spiritus sancti
 sacrarium fieri, & habitaculum filij Dei. Itaque his, & alijs simi-
 libus aliorum Patrum sententijs, quas hoc loco recensere longissi-
 mum esset, supracitati doctores forte adducti tenuerunt, beatam
 Virginem de condigno meruisse, vt Dei mater diceretur, & esset.

D Verum communis Theologorum schola, quorum princeps est
 D. Thomas, aliter sentit, & sentiendo affirmat, beatam Virginem
 de congruo solum meruisse, vt mater Dei esset. Et hæc sententia
 non solum verior est, sed etiam antiquorum Patrum granitati, &
 sanctitati magis conformis, apud quos de ipsius Mariæ merito
 multã tam sanctæ, quàm grauitè dicta reperiuntur.

Nam D. Hieronymus tom. 1. epistola 22. de custodia virgini- **D. Hieron.**
 tatis. Propone, inquit, tibi Mariam, quæ tantæ extitit puritatis, vt **D. Ansel.**
 mater

D. Ansel. mater Domini esse mereretur. Apud D. Anselmum etiam de **E**
 laudibus Virginis cap. 8. sic dicitur: Sanctissima puritas, & pu-
 rissima sanctitas peccatoris eius, omnis creaturæ puritatem, & san-
 ctitatem transcendens, incomparabili sublimitate hoc promeruit, ut
D. August. reparatrix perditæ orbis plenissime fieret. Præterea D. Augustinus
 lib. de natura, & gratia cap. 36 sic inquit. Concipere, & parere
Pet. Dam. meruit eum, quem constat nullum habuisse peccatum. Petrus etiã
 Damianus sermone 3. de Mariæ natiuitate: Ad instar, inquit, cœ-
 li plenitudinis totius diuinitatis meruit esse sacrarium, ac templū.
D. Maxen. Denique nē in recitandis aliorum Patrum autoritatibus longiores
D. Euseb. sumus, his similia reperiuntur apud D. Maxentium 4. dialogo cap. **F**
 14. Apud D. Eusebium Emisenum hom. feriæ 4. ante 4. domini-
 cam Aduentus. Apud D. Petrum Chrysologum sermone 143. &
 apud Prudentium in cathemerina. Denique apud D. Patrem no-
 strum Bernardum sermone infesto natiuitatis Mariæ.
 Aduertendum tamen est hoc loco, tam istos Patres, quàm etiã
 omnes illos, quos superius adducimus, pro illorum doctorum cõ-
 firmanda sententia, qui censuerunt beatam Virginem de cõdigno
 meruisse, ut mater Dei esset, cum de Mariæ merito loquuntur, de
 solo merito de congruo intelligendos esse. Quis enim existimet
 Patres istos sui, suæq; sanctitatis modestiæ, & integritatis, ita fuisse **G**
 oblitos, ut Mariæ meritum cum diuinæ gratiæ iniuria effrendū,
 hominibusq; cõmendandū esse vnquam putauerint: Extat enim
D. Bern. non solum vnus melliflui Patris Bernardi sermone 67. in cantica:
 Sed totius etiam catholicæ ecclesiæ cõstans, & firma cõfessio:
 Nolo meritum, quod gratiam excludit. Stat etiam D. Pauli fir-
 ma, & immota sententia. Sufficientes non sumus cogitare aliquid
2. Cor. 3. à nobis, quasi ex nobis (seclusa nempe gratia,) sed sufficientia
 nostra ex deo est. Sufficientia nostra ex deo est, inquit Paulus:
 hoc est, sufficientia siue ad bonum opus faciendum, siue ad le-
 gem implendam, siue ad aliquid pro merendum. Deus est enim, **H**
 qui sua gratuita bonitate commotus, prout ipse vult, dona sua
 vnicuique distribuit, eamque elargitur gratiam sine qua neque
 infantes, neque ætate grandes, iusti, sancti, & salui esse possunt.
Rom. 3. Elargitur, inquam, gratis, sicut loquitur ad Romanos scribens
D. Hieron. Paulus: & pro nihilo, sicut contra Pelagianos affirmat D. Hiero-
 nymus. & denique sine meritis, sicut lib. 4. de natura, & gra-
D. Augu. tia inquit D. Augustinus.

Præte-

A. Præterea tantum abest, ut vel Mariæ, vel cuiuscunque homi-
 nis primam gratiam sub meritum cadere fateamur, ut etiam de
 ipso mundi Redemptore, cuius meritis omnia sanctorum merita
 inniti necesse est, aperte cum D. Augustino lib. 1. de prædestina- **D. Aug.**
 tione sanctorum cap. 15. dicere non dubitemus, neque illum qui-
 dem promeruisse, sed per gratiam accepisse, ut humana ipsius na-
 tura in vnitatem personæ filij Dei singulariter assumeretur.
 Vniuersa quoque Theologorum schola in eo cõspirat, nec pri-
 mam hominis gratiam, qua illum à Deo præueniti, excitari, & ad-
 iuuari necesse est, neque ipsam Redemptoris nostri incarnationē,
 & passionem sub hominis, qui iustificatur, meritum cadere posse. **B**
 De Maria vero, (id, quod præsentis est instituti) cum D. Bonauen- **D. Bona.**
 turæ 3. sententiariū d. 4. q. 2. ingenue profitetur scholastici, quod
 neque illa, ut Dei mater esset, de condigno meruerit, quando qui-
 dem ea res omne meritum, & statum, qui creaturæ debetur, exce-
 dat, ipsorumque meritorum, quæ Virgini competunt, fuerit fun-
 damentum.
 His omnibus D. Thomæ doctrinam, etiam consonare noui **D. Tho.**
 mus 3. p. q. 2. ar. 11. quo loco ipse angelicus doctor affirmat, Ma-
 riam ex gratia sibi data, illum puritatis, & sanctitatis gradum me-
 ruisse, ut mater Dei esse congrue posset. Decuit enim (sicut lib. de **C**
 conceptu virginali scribit D. Anselmus) Christi conceptionem de **D. Ansel.**
 matre purissima fieri, quæ tāta quidē puritate niteret, maior ut sub
 Deo intelligi nequeat.

C A P. III.

*Vera, & propria humilitas in solo Christo fuit, in virgine matre ma-
 ior, quàm in omnibus puris creaturis: ipsa Virgo quantum sua hu-
 militate ascenderit. Humilitas homines dignos facit, non tam illis,
 quibus se indignos iudicant: sed alijs multo maioribus.*

D

Quia respexit humilitatem ancillæ suæ. Luc. 1.

Antam humilitatis virtutem Maria affecuta est, quanta
 in ea possibilis fuit, quæ pura creatura fuit. Hoc autem
 ideo hoc loco dixerimus, quia hæc virtus vere, & pro-
 priè in solo Redemptore nostro, ac domino Iesu Chri-
 sto

sto fuit, & non in homine alio. Nam cum vere, & proprio tunc
 quis demitti, & humiliari dicatur, quando de statu, ac dignitate
 sua aliquid detrahit: sicut verbi gratia, si Rex relicta regali sede
 humiliorem locum eligeret, diceremus eum sese humiliasse. Verum
 ubi alicuius conditio tam humilis est, ut humilior esse nequeat,
 neque inferior locus ei super sit, in quem se demittat, is profecto
 humiliari non potest, cum ulterius nihil habeat, quo descendere
 possit. Cum autem humani generis proprius locus sit ipsum nihil,
 cum ex nihilo omnes facti simus: quando nos nihil esse intelligimus,
 non demittimus nos, neque deijcimus: sed nostrum proprium locum
 tenemus: illi vero qui locum suum tenent, dici non possunt demitti,
 aut humiliari, cum in suo loco sint, & ultra illud descendere non
 valeant.

Vnde dicimus quod solus Dei filius veram, & propriam humilitatis
 virtutem habuisse dicendus est, si quidem ipse cum in forma Dei
 esset, neque rapinam arbitraretur esse se æqualem Deo, & cum iste
 locus eius proprius esset, tamen humiliavit semetipsum, & demisit se
 ad humilitatem nostram, in similitudine hominum factus, & habitu
 inuentus ut homo. In reliquis autem hominibus, eo modo, quo in
 creaturis, & puris creaturis humilitas reperiri potest summam eam
 in Maria fuisse credendum est, si quidem de hac Virgine dicere sancti
 Patres (sicut supra vidimus) non dubitarunt, quod ipsa sua humilitate
 Dei mater esse meruit. Neque immerito. Maria enim per humilitatem
 tantum ascendere meruit, quantum per eam ipsa descendere voluit.
 Sicut aqua quantum descendit, tantum postea ascendit: ita Virgo
 beatissima quantum per humilitatem descendit: tantum postea per
 illam ascendit.

Sed quid dico tantum ascendit? Immo multò plus virgo ascendit,
 quam descendit. Vtrumque videamus. Nam quòd ad descendendum
 quidem attinet, tantum se virgo humiliabat, ut viro indigna, & in
 Israel parere, & filium lactare, se reputaret. Ecce Virginis
 descensus. At de ascensu quid dicemus? Planè quòd propter hunc
 descensum non solum habita est digna viro Ioseph, cui iurata est:
 sed Deo. Non solum digna iudicata est, quæ faceret fructum in
 Israel, sed salutem: non solum denique digna reputata est lactare
 filium hominem, sed Deum, & hominem. Vnde præclare quidem
 Rupertus Abbas lib. 3. Commentariorum in Cantica cum virgine sic
 loquitur. Cum te reputares indignam viro, facta es digna Deo.

A Deo. Cum te indignam iudicares facere semen in Israel, facta es
 digna facere salutem in Israel. Cum indignam te reputares lactare
 filium hominem, digna habita es mammis pulchris, vberibus
 pulcherrimis, mammis virgineis, vberibus intactis lactare filium
 Deum, & hominem.

Neque in Maria solum, sed in nonnullis etiam ex sanctis hunc
 humilitatis effectum (dissimili tamen modo) fuisse scimus. Nam
 Electionis vas Paulus, qui dicebat: Non sum dignus vocari Apo-
 stolus, non solum Apostolus: sed omnium apostolorum primus factus
 est. Domini etiam præcursor Baptista Ioannes de Christo loquens:

B Cuius ego, inquit, non sum dignus, ut soluam corrigiam eius
 calciamenti. In tantum se Ioannes humiliabat, ut indignum se
 iudicaret, qui manu tangeret corrigiam calciamenti domini sui.
 Sed propter hoc ab ipso domino in tantum Ioannes eleuatus fuit,
 ut non dicam, corrigiam calciamenti, aut pedem: sed ipsius Christi
 sanctissimum verticem tangere mereretur. Illam enim manum,
 quam Ioannes dixit indignam soluere Christi calciamentum, super
 caput suum ipse Christus collocavit.

Tanta res est humilitas, ut non solum ad illa nos euehat, quibus
 indignos nos reputamus, sed ad alia etiã multo maiora. Quemad-
 modum quando pila palmam, immo palma pilam percutimus,
 pilamque vehemèti ipsius palmæ ictu ad terram allidimus, ipsa
 pila non solum ad manum redit, à qua impulsæ fuit, & in terram
 allidit, sed etiam ipsum caput transcendit: Ita etiam cum nos humiliamus,
 & nos præ humilitate re aliqua indignos iudicamus, non solum
 ad rem illam ascendimus, sed ipsam sæpe transcendimus, tunc enim
 ad multò maiora ab ipso Deo euehimur.

CAP. V.

D Ante Mariam paruulos, præ alijs Deus diligebat, quia in illis Maria-
 nae humilitatis simulacrum conspiciebat. Per humilitatem Maria
 Deo quantum placuerit.

Quia respexit humilitatem ancillæ suæ. Luc. 1.

Quantum sibi placeret humilitas, in eo Deus nobis optime
 significauit, quòd iam inde ab ipso mundi principio semper ei
 paruuli valde placuerunt. Duos filios habuit

Gen. 4. habuit primus noster Parens Adam, Cain, & Abel. Sed ex illis E
 minor natu Abel Deo placuit. Duo filij fuerunt Abraham, quorum
 Gen. 21. prior natu fuit Ismael, & secundus Isaac: sed de Isaac dicitur Abra-
 ham: In Isaac vocabitur tibi semen, quia hunc elegit dominus.
 Rom. 9. Isaac duos filios habuit Esau, & Jacob, maior natu fuit Esau, Ve-
 rum de Jacob dicitur. Jacob dilexi: de Esau vero: Esau autem odio
 habui. Jacob etiam plures habuit filios ex quibus minores natu
 Gen. 42. fuerunt Ioseph, & Benjamin præ cæteris magis dilecti. Ioseph
 etiam duos filios habuit Ephraim, & Manasse, maior natu fuit
 Manasse, cui minor natu Ephraim in benedictione prælatu fuit.

Præterea electurus Deus Regem populo suo, primum Saul ele- F
 git, qui de seipso ait: Nonne filius Gemini ego sum de minima
 1. Reg. 9. tribu Israel, & cognatio mea nouissima inter omnes familias de
 Tribu Benjamin? Denique electurus etiam Deus secundum Re-
 gem in populo Israel, Samuel in misit in domum Isai, ut unum
 ex eius filijs ungeret in Regem. Ad fuit Samueli Isai filius Ami-
 nadab, adfuit Samma, adfuerunt denique alij quinque ipsius Isai
 filij, ex quibus nullum elegit Dominus, sed solum minimum Da-
 uid. De quo pater cum propheta interrogaret: Nunquid comple-
 1. Reg. 16. ti sunt filij? Respondit: Adhuc reliquus est paruulus, & pascit
 oves, quo præfente dicit Deus Samueli: surge, & unge cum ipse G
 est enim.

Neque hoc solum accidit ipsius Isai filijs; sed ipsius quoque
 3. Reg. 1. Davidis filijs: id contigisse videmus, quorum minimus Salomon
 patris sui sedem, & Regni thalamum adeptus est. Deniq; veniens
 in hunc mundum Dei filius, talem, tantamque erga paruulos di-
 lectionem ostendebat, ut prohibentes paruulos ad se accedere, sic
 Mat. 19. dicens increparet: Sinite paruulos venire ad me talium est enim
 Regnum cælorum. Et rursus cum ad Christum discipuli accessis-
 sent, sic interrogantes. Quis putas maior est in Regno cælorum? H
 aduocans Iesus paruulum statuit eum in medio eorum, & dixit:
 Amen dico vobis nisi conuersi fueritis, & efficiamini sicut paru-
 li non intrabitis in Regnum cælorum.

Sed quorsum ista omnia. Quorsum tanta paruulorum ostensa
 dilectio? Nunquid paruulos Deus amabat, quia ei illi placent, qui
 pueri sunt corpore? Non etenim, sed quia illorum paruitas, &
 humilitas puerorum, veræ illius humilitatis figura erat, quæ
 post Christum, in sola Maria postea reperienda erat. Que mad-
 modum

A modum quando personam aliquam vnice diligimus, si ipsam vi-
 dere oculis non valemus, saltem gaudemus, cum depicta eius ima-
 go nobis ante oculos proponitur; ita etiam Deus cum vehemen-
 tissimè humilitatem diligeret, & tunc in hominibus eam non vi-
 deret, saltem gaudebat cum iam inde à mundi principio, humili-
 tatis figuram in illis paruulis conspiciebat.

Quando Moyses in eo bello, & in illo exercitu, quem ex Dei
 præcepto in Madianitarum ultionem comparauit, quidquid esset Num. 31.
 generis masculini, etiam in paruulis, & mulieres omnes, quæ vi-
 ros nouerunt interfici iussit: simul tunc reseruati præcepit omnes
 B puellas, & fœminas Virgines. Hoc verò Moyses non ea de cau-
 sa fecit, quia infidelium virginitatem Deo gratam esse cognosce-
 ret, quæ virtus non erat. Sed ut ostenderet, virginitatem, quæ vir-
 tus est, & cuius illa infidelium virginitas figura fuit, charissimam
 Deo esse. Eodem etiam modo cum Deus ostendere vellet, quam
 grata sibi humilitas esset, etiam eius simulacrum, & figuram dili-
 gebat.

Si ergo humilitatis similitudinem Deus iam tunc tanti faciebat:
 C si huius virtutis solum simulacrum tantum illi placebat: quid pu-
 tas ipse faceret in Maria, in qua non iam humilitatis similitudi-
 nem, aut simulacrum, sed ipsam veram humilitatem conspicie-
 bat, cuius simulacrum in alijs tanti faciebat? Certè dici non po-
 test, nisi ab ipso Deo, quantum Virginis nostræ vera humilitas ip-
 si placuerit. Sicut enim à nemine dici potest, neque etiam ab ip-
 sa Virgine, quantam humilitatem in illa Deus inuenerit (in cuius
 rei signum Rupertus Abbas lib. 1. suorum commentariorum in-
 cantica in persona ipsius Virginis sic dicit: Nolite incumbere mi-
 hi, ut explicem, quantam in me humilitatem mitis, & humilis cor-
 de inuenerit, non possum alloqui, non possum verbis consequi, res
 ista non est effabilis) ita etiam enarrari non valet, quantum eius
 D humilitas Deo placuerit. Et hinc est, quod Virgo ipsa de sua hu-
 militate tractans solum dicit: quod Deo placuerit, non autem
 quantum placuerit. Quia respexit humilitatem ancillæ suæ, di-
 cit Virgo: Quibus verbis aperte affirmat, suam humilitatem Deo
 placuisse.

Nam respicere, & videre in scriptura sacra, pro delectare, &
 placere, sæpe accipiuntur. Et in hoc sensu explicatur illud ge- Gen. 1.
 neseos: Et vidit Deus lucem, quod esset bona. Id est (sicut glossa
 inter-

Psal. 65. Interlinearis exponit) placuit ei lux. Et illud psalmi: Iniquitatem
 si aspexi in corde meo, non exaudiet Dominus. Hoc est (sicut
 multi exponunt) si in animo meo delector iniquitate, non exau-
 diet Deus meam orationem. Denique quod ad respiciendi ver-
 bum attinet, sic etiam intelligitur illud Genesis. Respexit Deus
 ad Abel, & ad munera eius: id est, facto Abel contentus fuit, si-
 cut exponit D. Chrysostomus. Hoc ergo quod Virgo dixit: Quia
 respexit humilitatem ancillæ suæ: perinde est, ac si diceret: tota
 causa meæ magnificationis, & exultationis hæc est, quia mea hu-
 militate Dominus contentus, & delectatus est.

Simile. Neq; immeritò hunc istorum verborum sensum esse dicimus: **F**
 Nani sicut homines, quod amant respiciunt: ab eo vero quod nõ
 amant faciem auertunt. (Vnde est illud D. Gregorij in primum

D. Greg. caput Job: Nos quod amamus, respicimus: quod vero aduersari
 volumus, ab eo faciem declinamus.) ita etiam Deus humilitatē,
 quam in Virgine amabat respiciebat, quia in illa sibi valde com-
 placebat. Et quid dico, quia sibi in illa valde placebat: Im-
 mo multo plus Deus in Virginis humilitate sibi placebat,
 quàm in humilitate omnium sanctorum: ex quibus vnum solum,
 in medium adducamus Abrahā, qui sua humilitate multum Deo
 placuisse credendus est. Si quidem de seipso tam humiliter sen- **G**
 tiebat, vt diceret: loquar ad Dominum meum, cum sim pulvis, &

Genes. 18. cinis. Verum huic Abrahæ humilitati cum Mariæ humilitate
 nihil sanè commune est: quia de sola Mariæ humilitate Spiritus
 sanctus velut totus admirabundus exclamat. Quæ est ista,

Cant. 3. quæ ascendit per desertum, sicut virgula fumi ex aromatibus mir-
 rhæ, & thuris, & vniuersi pulueris pigmentarij? Cum enim hæc
 verba de Virginis humilitate à multis explicentur: certissimum
 est, Spiritum sanctum per illa insinuare voluisse, quod Mariæ hu-
 militas, non quomodocunque, aut qualitercunque Deo placuerit: **H**
 Sed tanquam res odoratissima, non quidem ex vna solum odoris
 specie confecta, sed ex omnibus aromatibus, vniuersisque odori-
 bus composita, quæ omnigenam odoris suauitatem, & suauitatis
 odorem ex seipsa emittat: emittat, inquam, non creaturæ, sed crea-
 tori: non homini, neque Angelo, sed Deo.

super. Vt autem cognoscamus, verba ista, de Virginis humilitate in-
 telligenda esse: Rupertum audiamus: qui lib. 3. commentario-
 rum in cantica, in hunc modum exclamat. O scelicem mentis
 habi-

A habitum, inquit ille, qui tam magnum habet præconium. Hu-
 militas tua est, O ancilla Domini beata Maria, quam tali admira-
 tione Spiritus sanctus collaudat: odor tuus, odor humilitatis tuæ.
 Et paucis interiectis inter Mariæ, & Abrahæ humilitatem descri-
 men statuens: Abraham, inquit, dixit: Loquar ad Dominum
 meum, cum sim pulvis, & cinis: sed non ita æstimatione Dei;
 aliter, & melius ille te discernit. Tu dicis pulvis sum terræ, qua-
 lem ventus dispergit: aura tollit; & ille dicit non. Sed pulvis
 pigmentarius, siue pulvis pigmentarij, pulvis mirrhæ, & thu-
 ris: qualem pigmentarius spiritus sanctus conficit ex optimo thu-
 re, quod est suauitas mentis, & ex mirrha probatissima, quod
 est mortificatio, siue incorruptio carnis. Tu dicis, fumus ego
 sum teter coram diuinis oculis, qualis de camino, siue de furno
 deficiens ascendit, & ascendens deficit: Et ille dicit: Non:
 Sed fumus ex aromatibus mirrhæ, & thuris, qualem decet ascen-
 dere de aureo thuribulo ante Altare aureum vsque ad os, & olfa-
 ctum Domini. Talis fumus, immo talis fumi virgula tu ò bea-
 tissima Maria suauem odorem spirasti Altissimo. Taliter Ru-
 pertus præallegara scripturæ verba Mariæ, & eius humilitati ac-
 commodat. O Virginem beatissimam: O verissimum post tuū
 filium totius veræ humilitatis perfectissimum architypum. Tu
 enim Virgo beatissima, tu Virgo humillima talem humilitatis
 odorem Altissimo spirasti, qualis de nullo vnquam vsque ad il-
 lum spirari potuit sacrificio.

CAP. VI.

*Maria maximum humilitatis odorem spirauit Altissimo. Ipsa con-
 tra Deum, ita fortis extitit, vt eius cor sua humilitate vulnera-
 ret, & de ipso triumpharet.*

D

Quia respexit humilitatem ancillæ suæ. Luc. 1.

ERAT in sinu, vel in corde Patris, Vnigenitus Dei filius,
 & cum illic esset, tantum humilitatis odorem ipsi Virgo
 inspirauit, vt de altissimis illis sedibus statim respiceret
 humilitatem ancillæ suæ. Et hoc est, quod Maria ipsa,
 immo

Cant. 1.

immo Spiritus sanctus pro Maria voluit significare cum dixit: **E** Cum esset Rex in accubitu suo, nardus mea dedit odorem suum. nihil enim est Regis accubitus, nisi cor, vel sinus Patris. Dum ergo esset Rex in isto suo accubitu Mariæ nardus, id est, humilitas dedit odorem suum. Et tunc dedit, quando ex illo aureo cordis, & oris thuribulo exierunt verba ista: Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum: quando vsque ad os, & olfactum Domini, tanquam odoratissima fumi virgula ascenderunt, quorum odore Dominus delectatus statim descendit in vterum virginalem. Olim in Eva malo superbiæ odore, immo foetore offensus Dominus ab humano genere auersus fuerat: Postea **F** vero delectatus bono odore, & nardo humilitatis Mariæ, sic ad humanum genus conuersus est, vt humanam carnem ex illa assumeret.

Simile.

Neque incongrue Mariæ humilitas per nardum significatur. Quia sicut nardus herba aromatica paruo quidem fructice, vel parua spica nequaquam in altum se se attollit, sed comosa, atque odoratissima flore optimi odoris, atque radícula suauis multis vsibus probatur utilis: sic Mariæ humilitas suo quidem arbitrio, vel iudicio parua res erat, nimiumque exilis: sed iudicio Regis pretiosa erat, & adeo pretiosa, ut ipsum Regem mirum in **G** modum delectaret. Vbi enim ille de illo accubitu suo sensit virgineæ humilitatis odorem, tantum delectatus est, vt de illo statim descenderet, & in Mariæ vtero quiesceret, & nouem continuis mensibus quiesceret. Et hoc modo Mariæ, cuius erat Dominus, factus fuit & filius: pro quo beneficio Virgo illi gratias agens dicit: Quia respexit humilitatem ancillæ suæ.

Non nè vides, non nè sentis, quantas vires Virgo habuit? Non nè vides quantum Virgo ipsa præualuit? que sua humilitate vicit inuincibilem? O feminam fortissimam, que ex sua humilitate confecit spiculum præacutum, quod in Deum ipsum **H** iaciens, eius cor tantopere vulnerauit. Et quid si Mariæ humilitas est vnus ille crinis, in quo ipse sponsus suum cor tantopere vulneratum sentiebat, & sentiens dicebat, & non cuiuscunque, sed ipsi Mariæ dicebat: Vulnerasti cor meum soror mea sponsa, in vno crine colli tui. Vere Mariæ humilitas erat crinis iste: cuius rei nobis locupletissimus testis existit supracitatus auctor Rupertus, qui prope finem lib. 3. commentariorum in can-

tica,

A tica, hæc ipsa verba exponens, sub sponsi nomine cum Maria sic loquitur. Vnum illum crinem tuum, scilicet spiritum humilem, & contribulatum in me iecisti, velut Spiculum præacutum, & vulnerasti cor meum. Hæc Rupertus. Quis hæc videns non mirabitur? Immo quis iam mirabitur aliorum sanctorum fortitudinē, si in Mariæ fortitudinem oculos conijciat?

Rupr.

Admirabantur olim Philistæi audientes, & videntes, admiramur etiā nos legentes fortissimi illius Sansonis fortitudinē, quam non ex dono naturali, sed ex dono gratiæ gratis datæ habebat in Cæsarie: illa enim (ipsa scriptura teste) adeo fortiter ipse Sanson **B** se se gerebat: vt septē neruiceos funes (sunt verba scripturæ) tanquam filum de stuppa tortum sputamine cum odore ignis accepit: Necnon nouos funes, qui nunquā fuerant in opere quasi filatellarum omnino dirumperet. Verū hæc Sansonis fortitudo quid **Iud. 16.** est, si cum Mariæ fortitudine comparatur? Maria enim nõ in integra Cæsarie, sicut Sanson, sed in vno solo crine colli sui, tantam vim, & tantam fortitudinem habebat, vt illo solo crine Deū non solum alligaret, sed ipsius cor etiam vulneraret.

Sed quorsum ego de ipso Sansone loquor, vbi fortiores illo alij inueniuntur, qui non contra Philistæos, sicut ipse Sanson, sed **C** contra ipsum Deum fortes fuerunt? Talis fuit Iacob, qui ex eo quia contra Deū fortis fuit, Israel fuit appellatus, quod interpretatur directus cum Deo, vel princeps cum Deo. Hic enim adeo fortis fuit, & validus, vt virum illum cum quo vsque mane luctabatur, teneret; neque prius dimitteret, quam illi benediceret. Verum Iacob licet ita fortis fuerit, & validus: tamen emarcido neruo femoris sui ex illo luctamine exiuit. Cum enim videret vir ille, cum quo luctabatur, quod eum superare non posset, tetigit neruum femoris eius, & statim emarcuit. Nihil sanè tale contigit Mariæ in amoroso illo humilitatis luctamine, quod habuit cum Deo: nihil, inquam, **D** tale illi contigit, sed Deo, contra quem illa multò fortior extitit, quam Iacob: siquidem Deum sua humilitate vulnerauit, non in femore, sicut vir ille Iacob: sed in corde.

Neque hoc solummodo Virgo contenta fuit: sed ipsum Deū nostræ humanitatis vinculis non solū ligauit, sed totis nouē mensibus in vtero tenuit, neque inde dimisit, nisi ipsius humanitatis vinculis tam bene ligatum, quod ab illis nullo vnquam tempore se se exolueret. Id, quod totum Deo ipsi prouenit ex illo

humilitatis respectu Mariæ, quæ cum nobis hunc suum de ipso Deo triumphum vellet significare, dixit: Quia respexit humilitatem ancillæ suæ. Ac si diceret: tota causa mei de Deo triumpho hæc fuit: Quia ipse respexit humilitatem ancillæ suæ, quam respiciendo eius cor amoris gladio vulneratum, ac sauciatum omnino remansit. Hoc vero ita euenisse, optime sciet ille, qui bene nouit, quid ex suo respectu hominibus nonnunquam contingat. Sicut enim plerumque accidere solet, ut homines, siue hominum animi illarum rerum desiderio, & amore capiantur, quas ipsi suis oculis respiciunt: ita etiam Dei cor totum vulneratum, & sauciatum remansit, cum Mariæ humillimæ ancillæ suæ humilitatem respiceret.

Simile.

CAP. VII.

Humilitatis armis Deus à Maria victus, eisdem eam vicit, ipsique tam acutos humilitatis aculeos infixit, ut præ humilitate Virgo se se vilissimam reputaret.

Quia respexit humilitatem ancillæ suæ, ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes. Luc. 1.

ICUT potuimus superiori capite modum perstrinximus, quo nostra Virgo erga Deum se se gesserit, qui illam respexit: Nunc dicere in animo est, (si tamen possumus) qualiter ipse Deus Virginem respiciendo, etiam erga illam, se se gesserit. Nam Virgo ita in se ipsam, Deum fortissimum experta est, sicut ipse erga se ipsum, Mariam expertus est. Quemadmodum quando duo fortes, & strenui duces in bello mutuo se se impetunt, non est periculum vnus solum ex illis, sed cum vterque sit fortis, & validus ambo simul in terram cadunt, ambo simul se se vincunt: Ita etiam cum duo isti fortissimi, ac strenuissimi duces Deus, & Maria, mutuo se se impeterent, non penes vnum solum ex illis periculum remansit, sed ambo simul victi remanserunt. Vicit humilitate Maria Deum, sicut iam supra diximus, sed non fuit ipse Deus solus, qui in hoc tanto congressu victus remansit, quia ipsa Maria eisdem armis à Deo etiam victa est. Et fortasse illud est, quod nobis in ipsius Mariæ persona per Spiritum sanctum tanto ante sub his verbis significatum est. Dilectus meus mihi, & ego illi. Quasi diceret: dile-

Cant. 2.

ctus

A ctus meus mihi subiectus est, & ego illi etiam (subiecta sum: ego illum vici, & ipse me etiam vicit in illo forti, & non minus amorofo certamine, quod inter nos commissum est.

Neque hunc sensum ab his verbis alienum esse, docuit Mellifluus Pater D. Bernardus sermone de natiuitate Virginis, quo loco sub his sponsæ verbis, quandam luctam inter sponsam, & sponsum significari dicit. An non lucta, inquit, dilectus meus mihi, & ego illi? Itaque his verbis sponsa sponsum à se victum, & se etiam ab ipso sponso victam aperte profitetur. Nam sponsum ubi sponsam humilitate sua, de seipso victoriam reportasse vidit: eisdem dilectam sibi sponsam armis debellare conatus est. Ac proinde dilectissimæ sponsæ suæ cor tam acutis humilitatis spiculis transuerberauit, ut præ humilitate sponsa se ipsam iam veluti igno- raret, ac nullius valoris, & meriti apud Deum, se esse iudicaret, & iudicando diceret: Quia respexit humilitatem ancillæ suæ.

D. Bern.

Et erat Virgo beatissima, omnis sanctitatis prærogatiua tam sublimis, ut non immerito à D. Gregorio in primum caput primi lib. Regum, & ab Euthymio etiam super canticum Abacuc per illum montem significetur, qui sub his verbis à propheta describitur: Et erit in nouissimis diebus præparatus mons domus Domini in vertice montium, & eleuabitur super colles. Quia Maria erat, quæ celsitudine sanctitatis omnibus non solum sublimibus collibus, sed editissimis etiam montibus superior existerat: & cū talis, ac tam sublimis Maria esset, tam acutos humilitatis aculeos Deus illi infixit, ut præ omnibus partum, & vilem se ipsam reputaret: & de se, suisque meritis, ac virtutibus nihil vnquam meritorium iudicaret, sed omnia sic dicens diuinæ bonitati, & gratiæ tribueret; Quia respexit humilitatem ancillæ suæ.

D. Greg. Euthym.

Isa. 2.

Sed videnam, inquires, hoc ita esse ostendes? Nō aliunde quidem quam ex ipsius Virginis verbis, quibus ipsa, tanquam si ab ea ratio quæreretur, ob quam tam vilem, tamque abiectam se se iudicaret, respōdit: Quia respexit humilitatem ancillæ suæ, quod quidem tale est, ac si significantius Maria diceret: Ideo de me tam humiliter, & abiectè sentio, quia Deus meus, ipse sponsus, & dilectus meus respexit humilitatem ancillæ suæ: hoc est, videre me fecit vilitatem, exiguitatemque meam.

Verum nē aliquis fortè existimet, hunc dicendi modum, esse in ipsis scripturis sanctis parum vsitatū, ad monebimus hoc loco,

quod satis usitata sacri eloquij locutione, Videre Dei, dicitur, & E
accipitur pro eo, quod est videre nos facere. Et in hoc sensu expo-
nunt D. Chryl. D. Euche-
D. Greg. Cen. 22.
D. Greg. Deut. 13.
D. Gregor. loco citato exponit verba illa: Tentat vos Dominus
Deus vester, ut sciat si diligitis eum. Id est, ut scire vos faciat.

Præterea his similia in scriptura sacra passim reperiuntur: qua-
lia sunt illa. Proba me Deus est, scito cor meum, & vide si via ini-
quitatis in me est. hoc est, videre me fac. Et illa etiam quibus pa-
tientissimus Iob de æterna, & incarnata sapientia loquens, dicit:
Tunc vidit (Pater scilicet) & enarrauit, & præparauit, & inuesti-
gavit. hoc est (sicut lib. formularum spiritualium exponit D. Euche-
D. Greg. derius, & D. Greg. loco citato) Pater incarnatam sapientiam vi-
deri, & enarrari à prædicatoribus, præparari, & inuestigari ab au-
ditoribus fecit.

Cum itaque loca supra dicta, & alia multa, quæ hoc loco relin-
quimus, tam usitata sacri eloquij locutione, in hoc sensu explicen-
tur, dubium non est: quin in eo etiam explicari possint; hæc nostræ
Virginis verba. Quia respexit humilitatem ancillæ suæ: ac proinde
quod ipsa hunc sensum efficiant. Quia respicere me fecit par-
uitatem, vilitatem, & exiguitatem meam. Nam respiciendo me
oculis suis Deus meus, effecit, ut ego etiam meis oculis me respi-
cerem, & propterea respicerem, quia ipsius domini oculi fuerunt
mihi tanquam lucidissima, ardentissimaque lucerna, qua ego me
clarissime inspicerem, & inspiciendo cognoscerem, quod sicut
est vniuersa vanitas omnis homo viuens: ita etiam ego quidem
ex me, nihil aliud, quam vniuersa vanitas sum: Ex Deo autem sum
totum id, quod sum. Nam ex me omnino inutilis, & insufficiens
sum, non solum ad operandum, sed etiam ad aliquod quantum-
uis paruum bonum cogitandum. Et si ad aliquid sufficiens sum:
hæc sufficientia, non est quidem ex me, sed solum ab ipso Deo,
qui respicere dignatus est, non magnitudinem, sed paruitatem,
non celsitudinem, sed exiguitatem, & humilitatem ancillæ suæ.

O admirabilem Mariæ humilitatem, qua Deus de Virgine: ita
etiam triumphauit, ut Virgo secundum suam æstimationem: id
cæteris omnibus tam mulieribus, quam etiam hominibus inferio-
rem,

A rem, ac humiliorem se semper iudicaret, quo ab hominibus gra-
tia ditior, & dignitate sublimior Virgo ipsa habebatur. Ma-
gnum, & mirabile sane in nostra Virgine, quod virgo esset: ma-
gnum & mirabile, quod mater: maius, & mirabilius, quia vtrū-
que: Sed maius, & mirabilius adhuc, quod cum tanta sit nihil
sibi bonum, & meritorium, sed soli Dei gratiæ tribuat vniuersa:
Quia respexit humilitatem ancillæ suæ.

Christus Dominus humilitatis virtutem suis commendans: Luc. 17.

Cum feceritis, inquit, omnia, quæ præcepta sunt vobis, dicite ser-
ui inutiles sumus, quod debuimus facere fecimus. E ideo viri san-
cti, iuxta hanc Domini sui doctrinam, cum fecissent omnia, quæ
sibi mandata erant, nihilominus tamen se seruos inutiles iudica-
bant. Magna profecto humilitas: sed beatissimæ Virginis mul-
to maior: quæ solis præceptis, & traditionibus impositæ legis non
contenta: se etiam perfectionis consilijs, & suasionibus sponte
mancipauit: Et cum omnia tam præcepta, quam consilia adim-
pleffet, nihilominus tamen se nihil boni fecisse reputabat. Rectè
sic omnia facere, perfecte sic omnia adimplere: & tamen inutile
se se reputare, apud quem inuenitur? Certe apud nullum alium,
quam apud nostram Virginem, quæ propterea illustrior de illu-
C stri, & sanctior de sancta reddita est.

C A P. V I I I.

*Maria præ humilitate, non solum omnium sanctorum minimam. Sed
omnium etiam peccatorum maximam, seipsam reputabat.*

Quia respexit humilitatem ancillæ suæ. Luc. 1.

D **N**ON sufficiebat nostræ Virgini, ita se humiliare, sicut
de illa superiori capite iam diximus. Sed tanquam
si totum illud eximæ eius humilitati parum esset.
Per humilitatem tam altè, & tam profunde adhuc
descendit: ut tanquam alter Paulus, immo multò perfectius, ac
humilius, quam Paulus se se omnium peccatorum primam repu-
taret. Venit Iesus peccatores saluos facere, quorum primus ego 1. Tim. 4.

sum: dicebat Paulus. Sed Virgo multum etiam in hoc Paulum excessit, si Ioanni Gersoni credendum est. Ipse enim in celebri illo sermone, quem fecit de cœna Domini tria humilitatis miracula enumerans, circa tertium sic dicit.

Gerson. Hanc perfectissimam imperfectionem: hanc optimam (si dici potest) peccabilitatem, sibi met acripsit Paulus, dum se primum inter peccatores nominavit: & quia non mentiebatur, ita verè sensit. Hoc planè magnum miraculum videre hominem in virtutibus omnibus clarescere, & laborare plus omnibus: & tamen se primum inter homicidas, & matricidas, & omnes sceleratissimos computare. Dicere aliquid grandius meditor, nescio si potero. Puto, immo certe credo, quod Christus & Maria Paulum in humilitate non paululum transcenderunt. Vellem ergo scire, nunquid fecit hæc humilitas, ut Christus, & Maria se tantò verius inter peccatorum primos nominarent, quantò humiliora Deo in se exeuntes suum imperfectius, lucidius cognouerunt? Poterat, æstimo, sic intelligi: ac (si non abhorrent piæ aures) sic dici: non quidem de peccato contracto, absit: Sed de labilitate ad peccandum. Nam creatura rationalis quælibet, est tantò labilior, & pronior ad casum, & defectum, quantum in naturalibus, & gratuitis fuerit ornatio, seclusa Dei manutentione speciali. Quasi plus habeat creatura omnis de vanitate, & tendentia in nihilum, quantò plus de entitate. Signum huius modi evidens fuit in Lucifero, & Adam, & alijs multis, quorum nobilitates, & perfectiones quid fuerunt eis, nisi pondus gravior ad ruinam? Hoc sensit anima Christi, hoc Maria eò profundiori humilitate, quò lucidius contemplantur. Hinc Augustinus vocavit Mariam puellam vilem, & abiectam in oculis suis. Nam quo pacto Maria, & Christus secundum animam fixius se, & omnia dona sua stabilirent in Domino, si quomodo libet fidendum esse sentirent in viribus suis, & in abundantia divitiarum futurum?

Ex his, quæ sic ad longum hac de re, ab ipso Gerson dicta sunt, optimè (sicut credo) liquet qualem de se ipsa opinionem animo suo Maria imbibisset: Siquidem cum parum illi esset, inutilem Domini sui servam, & ancillam se ipsam iudicare, eò humilitatis peruenit, ut omnium peccatorum primam se ipsam reputaret. Non quidem quòd peccatum aliquod (quantumvis minimum

A nimum illud fuerit) vnquam Virgo contraxerit, aut fecerit: Sed quia maximè nouit suum nihil, & quia maximè caderet, & tantò grauiori quidem casu caderet, quò ipsa in statu erat altiori, nisi ipsius Dei manu ipsa teneretur: Id, quod etiam anima Christi de se ipsa maxime nouit, quæ sicut in esse à Verbi supposito omnino pendebat, neque propria subsistentia nitetur, sed diuina: ita per humilitatem suam nihil maxime nouerat, & ideo soli Deo fidebat, ac innitetur, non sibi. Ad hunc etiam modum Maria, licet tam magna esset: tamen sui cognitione se se valde deiciebat. Sciebat Virgo beatissima, & optimè, certissimeque sciebat: sciebat, inquam, se peccare omnino non posse, & de hoc maiori adhuc certitudine quàm Paulus certa erat.

B Nam D. Paulus licet haberet hanc certitudinem: & illius occasione diceret: Certus sum enim quia neque mors, neque vita, Rom. 8. neque Angeli, neque principatus poterit nos separare à Charitate Dei, tamen non habebat hanc certitudinem, nisi per effectum, & per posterius, sicut super missus est cap. 106. loquitur Albertus Alb. mag. **Alb. mag.** tus magnus: & ideo in sua certitudine, non æquabatur beatæ Virgini, quæ sicut eodem loco idem dicit Albertus, habebat hanc certitudinem non peccandi, per modum cause, quia sciuit se in vtero sanctificatam: sciuit se matrem Dei effectam: sciuit denique se neque vnquam peccasse, neque de cætero peccare posse. Verum Virgo quamuis de hoc certa esset, tamen quia seclusa diuina gratia, sciebat se maxime cadere posse, ideo tantum se humiliabat, ac omnium peccatorum maximam reputabat. **O** Virginis humilitatem vltra quàm dici potest admirandam: humilitatem, inquam, qua Virgo talem se se ante suos oculos conspiciebat. **O** singularem etiam Dei nostri de Virgine tam egregiè reportatum triumphum: si quidem talem, tamque vilem, & abiectam Virginem ante proprios suos oculos constituit, ut sibi profus nihil, sed totum Deo suo referens diceret: Quia respexit

humilitatem ancillæ suæ.

Deus de peccatore triumphum reportat, eum ante suos oculos constituendo. Ipse Mariam ante suos proprios oculos talem constituit, ut si in mundo esset aliquid vno peccatore vilius, id sibi libentissime Virgo praeferret.

Quia respexit humilitatem ancillae suae. Luc. 1.

Magnum de vno peccatore triumphum, Deus tunc reportat, quando peccatorem ipsum, ante faciem suam sic constituit, ut suam abominationem, & suorum peccatorum turpitudinem optime videat. Cum enim sepiissime contingat, ut peccator seipsum lateat in dorso suo, volens Deus facere, ut talis peccator seipsum videat, id quod in dorso, & post dorsum habet, ipsi peccatori ante faciem constituit, ostendendo illi se ditatem, & ignominiam suam. Et hoc ipsum est, quod Deus per prophetam cum peccatore, & de peccatore loquens dicebat. Arguam te, & statuam contra faciem tuam. Quasi diceret: scio de peccator quia ideo in peccatis tibi tantum places, & mihi displices, quia te non vides: quia si te videres dubium non est, quin mihi placeres, & tibi displiceret. Sed scio quid faciam, & quod faciam hoc erit: Arguam te, & arguendo tollam te a tergo tuo, ubi tu te videre non vis dissimulans a factis, & a peccatis tuis: & constituam te ante faciem tuam. Faciam ut ascendas tribunal mentis tuae, & cum fueris tibi iudex, cum timor torquere te inceperit, tunc erumpet a te cognitio tua: tunc erumpet tuorum peccatorum confessio: tunc denique dices mihi: Quoniam iniquitatem meam ego cognosco. & peccatum meum contra me est semper. An non magnus talis Dei de vno peccatore triumphus? An non magnus triumphus, quo Deus id, quod post peccatorem erat, ante ipsum ponit, & ita ponit, ut peccator ipse sic ante se, a Deo constitutus, iam non habeat, quod fugiat a seipso, nisi ad cognitionem, & veram suorum peccatorum cognitionem? Vere magnus talis triumphus.

Verum licet hic triumphus magnus sit: tamen multo maior ille est, quem de Maria Deus consecutus est, quam, cum ipsa esset,

&

A & verè esset omnium sanctorum sanctissima, sic ante faciem suam constituit, ut non solum omnium sanctorum minimam: sed etiam omnium peccatorum maximam, & si quid adhuc esset vno peccatore vilius, se ipsam iudicaret. Et hoc est, quod his verbis Virgo dicebat; Quia respexit humilitatem ancillae suae: Quasi diceret: Ideo omnium sanctorum minimam: & omnium peccatorum maximam me ipsam reputo, quia dominus meus, ipse & Deus meus videre me fecit vilitatem, & exiguitatem meam. Nam me ante meos oculos sic constituit, ut meum nihil ipsa conspiciens tandem cognoscerem quod ex me ipsa nihil sum, & ex eius gratia sum id, quod sum, qui

B respexit humilitatem ancillae suae.

Superbus ille Pharisaeus, qui omnium, qui in orbe erant accusator existebat, tanquam si esset illis melior, omnibus hominibus se proponebat. Non sic humillima Virgo, non sic: sed cum ipsum iam virtutis culmen conscendisset, nihilominus se, non dicam, omnium peccatorum postremam: sed quod maius est, sicut sepe iam diximus, omnium peccatorum maximam, & si quid adhuc in mundo esset vno peccatore vilius, se ipsam existimabat. Nihil beatissimae Virginis humilitati satis erat. Omnia nihil esse reputabat. Erat enim eius humilitas, tanquam in intelligibilis quaedam abyssus omnia aquarum fluentia absorbens, & tanquam spirituale quoddam vacuum, ad quod replendum confluent omnia, nec implere sufficiunt. Unde mihi sanè videtur (neque in hoc sanctissimae Virgini iniuriam aliquam irrogari arbitror) quod si aliquid (sicut diximus, in mundo adhuc esset, quod esset vno peccatore vilius, quod hoc etiam libentissime sibi Virgo praeferret.

Sed vndenam, inquires, tanta Mariae humilitas? Planè non aliunde nisi ex eo quia dominus respexit humilitatem ancillae suae. Et quid mirum, si suis oculis Deus Virginem respiciens tam magnam, atque inexhaustam, non tantum humilitatis. Sed etiam omnium aliarum virtutum in ea deposuit thesaurum? Nam diuinorum oculorum ea est vis, eaque natura, ut eos, quos respiciunt, omnibus soleant virtutum diuitijs locupletare. Idque bene nobis per illos septem oculos significatur, quos Zacharias propheta super unum lapidem: Et Evangelista Ioannes in capite agni positos esse dixit: Cum enim per utrumque tam lapidè, quam agnum. aeterni patris sapientia Christus significetur: Quid, quaeso, est aliud Christum septem oculis homines aspicere: quam illis omnia dona sua communicare? Quae propterea

propterea ab utroque propheta tam Zacharia, quā Ioanne per se-
ptem oculos in septenario numero significantur, quia dona om-
nia spiritualia, quę à Deo fidelibus conceduntur, septenario nu-
mero comprehenduntur. Non contentus est Deus quęcunque
bona electis suis elargiri, nisi simul omnia bona ipsis ab eo com-
municentur.

C A P. X.

*Marię humilitas cum Davidis humilitate comparata, ea multo ex-
cellentior comprobatur. Maxime Marię virtutes, cur ei tam par-
ua apparebant.*

Quia respexit humilitatem ancillę suę: Luc. I.

Marię humilitatem quoties animo reuoluo, toties Da-
uidicum illud factū, mihi venit in mentē, quo regius
propheta magna cum laude suum nomen posteritati
cōmendauit. Ipse enim cū Dei arcam, in domū suam
reducere decreuisset, nō solum in organis armigatis percutiebat,
& totis viribus ante dominum saltabat: sed etiā Ephod lineo ac-
cinctus erat, vt vel sic coram domino se magis humiliaret. Depo-
suerat enim (sicut plerique Patres exponunt) omnia regalia insi-
gnia, & accepit lineam vestem similē leuitis coram Deo admini-
strantibus. Et tali veste Dauid indurus ducebat arcam testamenti
domini, in iubilo, & clangore buccinę. Cūque eius vxor Michol
per fenestram Dauid sic coram domino saltantem prospiceret, eū
in corde despexit suo: Neque hoc contenta est, sed ipsum Dauid
eū iam domū esset reuersus, talibus est verbis allocuta. Quā
gloriosus fuit hodie Rex Israel discooperiens se, ante ancillas ser-
uorum suorū: & nudatus est, quasi nuderet vnus de scurtis: id est,
vnus de inanibus, vel fatuis, sicut est in Hebręo.

Hūc vxoris despectū, ipse Dauid minimē curans respondit, &
Iudam, & vilior fiam plusquā factus sum, & ero humilis in oculis
meis. O singularem humilitatem regio pectore prorsus dignam.
O egregium hominis factū, quo præter alia nobis datur intelligi,
quod sicut antequā domini arca in Dauid domum intraret, opus
fuit, vt ipse se tantopere humiliaret: ita etiā antequam diuinum

Verbum

A Verbum, in hunc mūdum veniret, necesse fuit vt Maria, quę tan-
quam vera Dauid filia Dei filium, in sui vētris domum exceptura
erat, sese valde humiliaret, atque omnia faceret in receptione hu-
ius diuinę arcę, Verbi scilicet diuini, quę fecit pater eius Dauid
in receptione arcę testamenti domini.

Sed hoc iam clarius videamus. Induit se tunc Dauid veste al-
ba: induta est etiam Maria suę puritatis, ac virginitatis candi-
dissima veste: Dauid tūc canebat, & iubilabat: Maria etiam iu-
bilabat, & cantabat: Magnificat anima mea Dominum. Dauid
totis viribus saltabat. Maria etiam toto spiritu in Deo suo saltari

B exultabat. Dauid percutiebat in organis armigatis: & ludebat
coram domino in omnibus lignis Fabrefactis, & Lyris, & Tim-
panis, & Cytharis, inter quas fortassis illa erat, quam cū spi-
ritus domini malus arripiebat Saul, tollebat Dauid, & percu-
tiebat manu sua, & refocillabatur Saul, & leuius habebat, & rece-
debat ab eo spiritus malus: Maria percutiebat in cithara oris sui,
qua in domo Zacharię, cū eius lingua tāquā dulcifona chor-
da Spiritus sancti digitis fuisset acta, tam suauem sonum emi-
sit, vt illo audito spiritus malus, qui Ioannem arripuerat. Itatim ab
eo recederet, & Ioannes sic leuius haberet, vt illico ad Marię vo-
cem in gaudio exultaret. Deniq, Dauid eo tempore humiliorem
se ostendit. quā antea vnquam, & in huius rei signum dicebat:
Et Iudam, & vilior fiam plusquā factus sum, & ero humilis in
oculis meis: Maria etiam tūc humillimam sese exhibebat, & in
huius rei signum dicebat: Quia respexit humilitatem ancillę suę.

C D. Eucherius Regis Dauid humilitatem in hoc suo facto exag-
gerans lib. 2. cōmentariorum in libros Regum cap. 4. Intueri, in-
quit, libet quāta virtutum munera Dauid perceperat: atque in his
omnibus quā forti se humilitate seruabat. Quem enim non ex-
tolleret, ora leonum frangere, & virorum brachia dissipare, despe-
ctis prioribus fratribus eligi, reprobato rege ad regni gube rna-
culam vngi, timendum cunctis vno lapide Goliath sternere, à rege
proposita extinctis allophilis numerosa præputia reportare, pro-
missum tandē regnum percipere, cunctumq; Israeliticum popu-
lum sine vlla contradictione possidere. Et tamen cū arcam Dei
Ierusalem reuocat, quasi oblitus prælatū se hominibus, admixtus
populis ante arcam saltat. Et quia coram arca saltare (vt creditur)
vulgi mos fuerat, Rex se in obsequio diuino per saltatū rotat.

D. Euche.

Ecco

E Ecce quem dominus cunctis singulariter prætulit, sic se sub domino, & exequando minimis, & abiecta exhibendo contemnit. Nō potestas regni ad memoriā ducitur: non subiectorū oculis saltando vilescere metuit: non se honore prælatū cæteris, ante eius arcā, qui honorē dederat recognoscit. Coram Deo egit debilia vel extrema, vt illa ex humilitate solidaret, quæ coram hominibus gesserat fortia. Quid de eius factis à balijs sentiatur ignoro. Ego Dauid plus saltantem stupeo, quàm pugnantem: pugnano quippe hostem subdidit: saltando autem coram domino semetipsum vicit. Hæc D. Eucherius, quæ nihil omnino immutato habentur etiam apud D. Gregorium lib. 27. moralium cap. 27. ex quo loco ordinarius glossator ea deprompsit, & tanquam D. Gregorij verba allegat. Vtrum vero ea D. Eucherij, an D. Gregorij sint alij viderint. Ego tamen existimo iuniorem Gregorium potius ea, ab antiquiori Eucherio desumpsisse, quàm antiquiorem Eucherium à Gregorio. Sed hoc parum refert. Vnum hoc est, quod sane multum interest, nempe, Regium prophetam ab istis duobus patribus tam eximijs fuisse verbis prædicatum.

Verum si ex eorum verbis occasio laudandę Virginis à nobis arripienda est, non difficile nobis erit ostendere, quòd propter humilitatem multò potiori debet Virgo laudari, quàm Dauid. Quem enim non extolleret, non dico, terrestrium leonum, aut vrsorum: sed infernalium ora frangere, & brachia dissipare, antiqui serpentis venenatum caput contere, timendum cunctis diabolum, sternere, relictis alijs in dei matrem, mundi dominam, & cælorum reginam, atque ea de causa, non solius Israelitici populi, sicut Dauid, sed totius vniuersi dominatum possidere? Et tamen Virgo, quasi oblita prælatam se cunctis, non solum hominibus, sed cælestis Curie civibus, postquàm veram dei arcam in sui ventris domum reportauit, statim montana conscendit, vbi quasi mensibus tribus se in Elisabeth obsequijs occupauit. Ecce quam dominus cunctis, non solum scæminis, sed hominibus, sed Angelis singulariter prætulit, sic se sub domino, & exequando minimis, & abiecta in domo cognatæ exhibendo contemnit. Non tantæ sibi à domino concessæ dignitates in memoriā reuocantur. Non inferiorum sibi oculis, sic se humiliando vilescere metuit, non se honore prælatam cæteris, ante eius oculos, qui honorem dederat, recognoscit. Coram Deo egit debilia, vel extrema, vt illa

ex

A ex sua humilitate solidaret, quæ coram Angelis, & hominibus tam fortia gesserat. Reliqua Mariæ egregia facta admirentur alij: Ego Mariam se humiliantem plus stupeo, quàm contra demones pugnantem: pugnano quippe infernales tantum hostes subdidit, humiliando autem se coram Deo, se, & ipsum Deum simul vicit. Nam sicut Antæus Lybicus gigas cum Hercule congressus, quoties membra deficerent tactu terræ recreabatur, & recreatus vincebat, ita Maria se humiliando tantas vires resumebat, vt Deum ipsum vinceret, & vincendo de cælo in terras adduceret, & in suo sacratissimo vtero includeret.

Simile.

B Vnde multò melius Maria quidem, quàm Dauid dicere poterat: ibo, & reducā arcam Dei cum benedictione in domum meam. Dauid enim testamenti arcam de domo Obededom in suam domum reduxit. Maria autem vnigenitum Dei filium de domo, & sinu Patris in sui ventris domum tanta cum benedictione adduxit: vt ex hoc cunctarum gentium ore, & voce beata non solum prædicata, sed etiam vsque in mundi finem prædicanda sit.

2. Reg. 6.

Parum fuit Dauid, in reductione arcæ humilem se exhibere: sed postquam eam in domo sua habuit, adhuc dicebat: Et ludam, & vilior fiam plusquàm factus sum, & ero humilis in oculis meis. Parum etiam fuit Mariæ in reductione diuinæ arcæ se humiliare, & humiliando dicere, Ecce ancilla domini, fiat mihi secundum verbum tuum. Sed postquàm hanc diuinam arcam intra sui ventris domum habuit, adhuc dicebat: Quia respexit humilitatem ancillæ suæ.

Luc. 1.

Multum in reductione istius diuinæ arcæ, de cælo ad terras Virgo fecerat: multas virtutes habebat, quibus de congruo saltē, filij Dei incarnationē meruerat. Et tamen nihil omnino se habere putans omnia in ipsum Deum cunctorū bonorū largitorē referebat, & referendo dicebat: Quia respexit humilitatem ancillæ suæ.

Hoc autem ideo Maria faciebat, quia virtutes, & merita sua de longe aspiciēbat. Sicut enim res, licet magnę in se ipsis sint, tamen si à longe aspiciantur parvæ apparent: ita Mariæ virtutes, & merita, quia de longe ab illa aspiciēbantur, parua illi apparebant, & tam parua vt ingenuè fateretur nihil sibi ex suis virtutibus, aut meritis euenisse: sed ex eo solum quia Dominus respexit humilitatem ancillæ suæ.

Simile.

Superbi à Deo quàm longè sint : Humilis Maria sua humilitate, quantum Deo appropinquauit.

Quia respexit humilitatem ancillæ suæ. Luc. I.

TENIM Nullam meliorem viam, Maria inuenire potuisset, vt Dei filium ad se attraheret, quâ per humilitatem. fons est enim ipse Dei filius ex corde paterno æternaliter promanans, & ideo nõ ascendit per montes, & colles, sed conualles querit. Inter medium montiũ per transibunt aque,

Psal. 103.

dicebat propheta. Et ideo in humilitatis conualle Deum Maria inuenit. Nam cum Deus altissimus sit, & respectu Dei humilis satis Maria: nullus melior modus inueniri poterat, vt Altissimus Deus humillimæ Mariæ vicinaretur, quàm si ipsa sic humiliaretur. Magna mysteria fratres, Deus super omnia est (inquit D. Augustinus in psalmum 33.) erigis te, & non illum tangis, humilias te, & ipse ad te descendit. Et in psalmum quinquagesimum: **N**osti quia excelsus est Deus, si te excelsum feceris longinquabitur à te: si te humiliaueris propinquabit ad te.

D. August.

D. August.

Psal. 137.

Sed D. Augustini autoritatibus, quid opus habemus, vbi ex ipsius scripturæ sacræ autoritate, hoc ita esse, & verissimum esse, potest demonstrari? An non dicit Dauid: Excelsus Dominus, & humilia respicit: & alta à longe cognoscit? Hoc vero perinde est, ac si diceret: Humiles, & abiectos à propè respicit Dominus illos autem qui superbi sunt, & elati a longe cognoscit. Sed vndenam hoc? Propheta ipse nobis dicit. Quoniam excelsus Dominus, inquit. Quasi diceret: ideo Dominus humilia à propè respicit, & alta à longe cognoscit, quia cum tam excelsus sit, & supra se nihil omnino habeat ad quod intendat, opus est, vt inferiora, & humilia respiciat, quia hæc sola in eius oculis aliquid apparent. Quid clarius Dauid dicere potuisset, vt ostenderet, quàm parui sint superbi, & elati in oculis Domini. Nam sicut Sol, Luna, & Stelle, licet in effectu magna sint, tamen in aspectu parua apparent, quia à longè conspiciuntur: ita superbi licet in se, & in

Simile.

fuis

A suis oculis magni sint, tamen in oculis Dei, qui eos à longè respicit, parui omnino sunt.

Hoc autem nemo à nobis, sic dictum esse intelligat, quasi Deus ideo superbos male videat, quia eos à longè videt. Nam teste propheta: De cælo respexit Dominus vidit omnes filios hominum: de præparato habitaculo suo respexit super omnes qui habitant terram. Quæ prophetæ verba exponens D. Basilius super eundem psalmum. Considera, inquit, altum spectatorem considera ex supernis humanas res inspicientem: quocumque tandem iueris, quidquid tandem egeris, siue in tenebris, siue in die inspectantem habes Dei oculum ex parato habitaculo suo. Non aperiantur portæ, non cõtrahuntur vela paratum est ad inspectionem habitaculum Dei, omnes filios hominum respicit. Neque vnus quidem conspectum ipsius effugit, non tenebræ, non parietes contegentes, nullum impedimentum oculis Dei obstat: qui tantum abest, vt ne singula inspiciat, vt etiam corda introspiciat.

Psal. 52.

D. Basil.

Et D. Augustinus in psal. 137. Quid sibi ergo præstat, inquit, D. August. superbus, nisi, vt à longè videatur, non vt non videatur? Ne putes te, ideo securum esse debere, quod minus te bene videat, quia à longe te videt: tu enim quod à longè vides, non bene vides: Deus, & si à longè te videt, perfectè te videt, & tecum nõ est. Hoc agis non vt minus perfectè videatis, sed vt non sis cum illo, à quo videris.

Patet ergo quòd superbi, non male à Deo videntur, quia à longe videntur, sed quod ideo in oculis Dei parui sunt, quia à longe sunt, quia cum Deo non sunt. Non talis sane fuit Maria cui Dñs tam prope erat, vt teste Angelo Dñs ipse cum Maria esse diceretur. Aue gratia plena Dominus tecum, dicebat Angelus: & quâuis hoc ipse non diceret: tamen quantum Mariæ Dominus, & ille Dño esset propinqua bene intelligeretur, saltè ex eo quòd tam parua, tamq; abiectam se se Virgo reputaret. Quia quantò homo magis distat à Deo, tantò magis sibi videtur quod sit aliquid, tunc enim est magis superbus, tunc magis arrogans, tunc magis elatus: contra vero quantò est Deo magis propinquus, tantò magis sibi videtur, quod nihil sit, quã fumus, quã vapor, quã vanitas.

Luc. 1.

Sicut enim stellæ quantò plus recedunt à Sole, tantò lucidiores, splèdidioresq; apparent: & quãtò plus Soli approximãtur, tantò obscuriores redduntur: ita hõ quantò est à Deo remotus, tantò ma-

R. iorem

ioiorem se esse iudicat: & quanto magis Deo appropinquat, tanto E
 vilioiorem, abiectioremque se reputat. Deo propinquus erat Da-
 uid, & ideo exclamat: Et substantia mea tanquam nihilum ante
 te. Iob etiam quia Deo vicinus erat, ideo dicebat: Oculus meus
 videt te propterea ego in cinere, & fauilla pœnitentiæ ago. Sicut
 quanto acutius videmus, tanto magis scimus quàm longè à cœli
 regione distamus. Sic sancti quò magis ad virtutis celsitudinè
 ascendebant, eo magis cognoscebant, quantum esset inter eos, &
 ipsum Deum discrimen. Hinc erat quod Abraham, cum tam ma-
 gnus esset, terram nihilominus, ac cinerem se nominabat. Loquar
 ad Dominum meum cum sim pulvis & cinis, dicebat ille: Hinc F
 etiam erat quod nostra Virgo, cum per virtutum megita tantum
 conscendisset, nullam tamen de suis virtutibus, ac meritis mentio-
 nem faceret: sed de sola Domini bonitate, & liberalitate loquens
 dixit: Quia respexit humilitatem ancillæ suæ,

C A P. XII.

*Maria in sua humilitate à superbia quantum secuta, Virginis hu-
 militas omnes alias ipsius virtutes maxime exornauit.*

Quia respexit humilitatem ancillæ suæ. Luc. 1.

MILLVM In tanta sua dignitate constituta Virgo, ex
 illis periculum experta est, quæ illi solent experiri, qui
 ad honores, & dignitates euehantur. Nam sicut cacu-
 men arborum, quæ in alto positæ sunt, quantumuis le-
 uis aura flauerit, mouetur tamen, & agitatur. Sic homines in di-
 gnitatis culmine existentes superbiæ, & arrogantia ventis exagi-
 tantur. Quò Deus Pharaonem voluit castigare propter hoc, quod H
 populum dimittere nolebat, ut ipsi sacrificaret: dixit ad Moysen,
 & Aaron. Tollite plenas manus cineris de camino, & spargat il-
 lum Moyses coràm Pharaone. Hoc vbi factum fuit, diciscriptura,
 quæ facta sunt vlcera vesicarum turgentium in hominibus. Per puluerè
 in cœlum sparsum rectè homines possumus intelligere, qui vbi pri-
 mum ad supremos honores extolluntur, statim in illis tumor ge-
 neratur, quasi vesicarum turgentium. Verum nullum talem tumorè
 Mariæ præbuit, tanti sibi à Deo concessi honoris celsitudo: quid
 licet

A licet Virgo in alto esset, ibi tamèn nullis superbiæ ventis exagita-
 batur: sed in tanta posita celsitudine dicebat: Quia respexit hu-
 militatem ancillæ suæ.

In tanta celsitudine Virgo constituta adeo tranquilla erat, vt
 veluti in mediâ conualle altissimis vndique montibus, & collibus
 cõprehensa, posita esse videretur. Et quæ maior, securiorq; con-
 uallis poterat reperiri, quàm profundissima Mariæ humilitas: in
 hac conualle Maria sedens antiqui serpentis venenatum caput cõ-
 tuit: Et ipsa cõteret caput tuum: Dixit Dñs ad serpentem: Qui-
 bus verbis ipse iam tunc insinuare volebat, serpentis caput, quòd
 est superbia, iuxta illud: Initium omnis peccati superbiæ; Mariæ
 humilitate esse conterendum. Nec immerito: Nam prima mulier
 Eua in monte superbiæ à diabolo victa est: & ideo in conualle hu-
 militatis ipse diabolus à Maria victus est.

Inter innumeras virtutes, quas Virgo habebat, nulla eam ma-
 gis crescere, & ascendere fecit, quàm humilitas: Hæc est, quæ in
 illa infinita propè dona, & gratias cumulauit: hæc, quæ ceteras
 Mariæ virtutes summopere exornauit: & à qua ipse Mariæ vir-
 tutes decorem, & valorem acceperunt. Sine humilitate audeo di-
 cere, nec virginitas Mariæ placuisset: dicebat mellissus Pater

C D. Bernardus. Et infra: Etiam si placuit ex virginitate, tamen ex
 humilitate cõcepit. Vnde constat, quia etiam vt placeret virgini-
 tas, humilitas proculdubio fecit. Sicut in computis, orbiculare
 illud signum, quod Zifra vocatur, de se, & in se quidem nihil est:
 si vero associetur alijs literis, & notis, quæ in numerando infer-
 uunt, illis incrementum dat: Ita etiam Virginis humilitas, qua
 in se, & in suis oculis ipsa Virgo tam vilis erat, eius meritis & vir-
 tutibus maximum incrementum dedit.

Sed quid ego de Mariæ virtutibus, & meritis solum loquor?
 Etiã Christus Dominus hanc humilitatis Zifram, suis virtutibus,
 & meritis apponere curauit. De illo enim dicit Apostolus: Humi-
 liauit semetipsum: & postea incrementum illud ostendens, quòd
 hoc nihil, & hæc humilitas Zifra, Christi operibus dedit, subiungit:
 Propter quod, & Deus exaltauit illum. Et que modo exaltauit?
 Tertia die ipsum à mortuis suscitando, & quadragesima
 ad cœlos exaltando, & super omnia constituendo. Cum enim
 Christus per naturam diuinam non haberet (sicut sermone 2. de
 ascensione loquitur D. Bernardus) quò cresceret, vel ascenderet,

quia ultra Deum nihil est, per descensum quō cresceret inuenit. **E** Hoc autem ideo Dominus sic fecisse credendus est, ut homines humilitatem doceret, si ascendere volunt. Non enim ascendere possunt, nisi descenderint. Sicut enim æterna lege fixum est: Omnis, qui se exaltat humiliabitur, & qui se humiliat, exaltabitur. Nec Virgo nostra vlla alia, quàm humilitatis scala ad tantum honorem, & dignitatem ascendit. Quia respexit, inquit, humilitatem ancillæ suæ.

Sed sufficet ne hoc, ut homines ita faciant? Et humilientur? Minime quidem. Immo cum ascendere difficillimum sit ascendere autem facillimum: ipsi leuiter ascendunt, & difficilius descendunt, parati ad honores, & celsitudines graduum, ipsi etiam angelicis humeris formidandos. Et non ad sequendum exemplum tam filij, quàm matris, matris, inquam, in tanta Dei matris dignitate, ad ancillæ exiguitatem se humiliantis, ac dicentis, quia respexit humilitatem ancillæ suæ. Verum quia de nostræ Virginis humilitate longius fortassis, quàm par erat à nobis dictū est: iam nunc ad reliqua huius versiculi verba breuius prosequēda, nos transferamus.

CAP. XIII.

An hoc, quod Virgo dicit: Ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes: ad ipsius Virginis humilitatem, an ad tempus, quo eius humilitas à Deo respecta fuit, referendum sit: & omnium generationum nomine, quid hoc loco intelligi debeat.

Ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes. Luc. 1.

INTER Patres, qui præsentem locum explanant D. Bonaventura in suis commentarijs in Lucā, hæc Mariæ verba, ad eius humilitatē videtur referre à Dño respectam, siue ad illud beneficium gratiæ, quo Dñs ipsam Virginem laudabilē fecit. Sic enim de Virgine loquitur eodem loco D. Bonaventura. Fecit, & laudabilē hominibus illud gratiæ beneficiū, & propterea addit: Ecce enim ex hoc beatā me dicent oēs generationes. Quasi sit sensus ex snia ipsius Seraphici Doct. Bonaventuræ. Quia respexit humilitatē ancillæ suæ ex hoc: id est, ideo beatam me dicēt oēs gnationes.

Hunc

A Hunc dicendi modum videtur etiam sequi Venerabilis Beda in Beda. Lucam sub his verbis. Cuius autem humilitas respicitur, recte beata ab omnibus cognominatur. Vnde sequitur: Ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes. hoc est, ex eo quia respexit meam humilitatem. D. Bonaventuram, & Bedam se- Ianfen. Stella. quantur etiam Cornelius Iansenius, & Stella in Lucam.

Verum illorum opinione non obstante, melius (sicut credo) hic locus explicabitur, si hæc verba ad illud tempus referantur, quo Deus Mariæ humilitatem ita respicere, & acceptare dignatus est, ut eam sui proprii filij matrem efficeret. Quod ideo dixerim, **B** quia græcus contextus, nullum alium dicendi, aut significandi modum, in his verbis insinuat. Hic enim pro eo, quod nos dicimus: Ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes. sic habet: Ecce enim ex hoc nunc beatam me dicent omnes generationes. Et hoc in causa fuisse videtur, quare nonnulli ex græcis Patribus, sicut Theophylactus, & Euthymius hunc locum similititer exposuerint. Ex his enim imprimis Euthymius sic legit: Ecce enim posthac beatam me dicent omnes generationes, credentium videlicet. Deinde Theophylactus: Ex hoc tempore, inquit, beatam me dicent omnes generationes. Non sola Elisabeth, sed & eorum generatio, qui crediderint. Nec solū græcos Patres Theophylactum, & Euthymium in hac sententia fuisse clarum est, sed multos etiam ex latinis. Euthy. Thophy.

C Inter hos D. Hieronymus in cap. 8. Isaïæ, pro eo, quod nos dicimus: Ecce enim ex hoc: sic legit: Ecce enim a modo. quod idē sonat, quod ex nunc. Et D. Eusebius Emislenus hom. feriæ sextæ ante quartam Dominicam Aduentus: Nulla enim, inquit, ex eo tempore generatio fuit, quæ eius beatitudinem non prædicauit. D. Augustinus etiam tractatu super Magnificat: Vtque ad illud inquit (tempus videlicet) apud homines opprobrium sterilitatis portauerat, quia integritatem virginittatis thoro maritali præponebat: Sed vnde in priori generatione carnali, quasi maledictionis sententiam sustinuit, inde nunc ab omni generatione mortali benedictionem collaudabiliter recepit. Ipsius D. Augustini tam egregius imitator hæc in parte extitit Hugo Victorinus hunc etiā locum explicans, ut eiusdem D. Augustini verba nihil ferè immutato apposuerit, in suis annotationibus super Magnificat. Et ideo hic significandi modus præsentis loco magis congruere videtur: D. August.

tum propter grecum contextum: tum etiam propter istorum Patrum sententias, quas retulimus: quibus si inhærendum sit, talis est istorum verborum sensus: Non omnes me generationes beatam dicent, O dilectissima mihi cognata Elisabeth, propter virginitatem, neque propter puritatem, neque propter humilitatem, neque propter fidem, neque propter charitatem, neque denique propter aliquam aliam meam virtutem: Sed ex hoc nunc beata ab omnibus prædicabor, quia Domini mater effecta sum. Nam ex hoc instanti, quo tu ò Elisabeth Spiritu sancto plena, Domini matrem me esse cognoscis, & fateris, & tuus etiam filius adhuc in utero tuo existens contra omnem naturalem cursum, meum filium, qui Deus est, adorat: ex hoc, inquam, instanti beatam me dicent omnes generationes. Tu de me nunc dicis, beata que credidisti: Sed ego dico, quod ex hoc nunc beatam me dicent omnes generationes.

Luc. 1.

Quod vero attinet ad generationes istas, à quibus nostra Virgo se beatam prædicandam esse dicit. De illis varij, variè sentiunt. Sunt enim nonnulli, qui dicunt per istas generationes intelligi posse tres generationes creaturarum, quæ in mundo sunt: videlicet generationem creaturarum purè spiritualium, sicut Angelorum, generationem creaturarum partim spiritualium, & partim corporalium, sicut hominum, generationem denique solum corporaliū, sicut animalium: & cæterarum omnium creaturarum tam sensibilem, quàm etiam in sensibilem. Quamquam vero istis facile sit ostendere Virginem à primis duabus istarum generationum, Angelis videlicet, & hominibus beatam fuisse appellatam: tamen quomodo à tertia quoque generatione benedicta fuerit, non tam facile indicabunt: nisi forte dixerint, quod licet per se Virginem non benedicant creaturæ reliquæ, præter homines, & Angelos, quia rationem non habent: tamen suo modo benedicunt: quatenus scilicet, hominibus occasionem præbent laudandæ Virginis, eo modo, quo cæli à propheta Dei gloriam enarrare perhibentur. Sicut enim sufficit, vel sola cælorum pulchritudo, ac magnitudo, quæ apparet ad opificis magnificentiam prædicandam, ita etiam homines, ad ipsam Virginem laudandam inducuntur ex hoc, quia ipsa, quem cæli ipsi capere non possunt, suo gremio contulit.

Simile.

Verum ista opinione non obstante, alij aliter sentiunt, contenduntque

A duntque quod per omnes istas generationes intelligitur ille quatuor generationes, siue illi quatuor generandi modi, qui in mundo reperiuntur. Nam, (sicut alibi iam diximus) quatuor solum generandi modi reperiuntur. Primus neque ex homine, neque ex muliere sicut Adam. Secundus ex homine sine muliere sicut Eua. Tertius ex homine, & muliere simul, sicut communiter hoïes, & mulieres. Quartus denique ex muliere etiam Virgine sine viro, non tamen absque opera Spiritus Sancti: quomodo solus Christus de Virgine nasci dignatus est. Cum igitur in his quatuor modis, quatuor diuersæ generationes includantur, istorum sententia B affirmat bene hunc locum de istis quatuor generationibus, posse intelligi: neque incongruè, cum nemo dubitet, quin Virgo ab omnibus istis quatuor generationibus fuerit prædicata.

Quod enim ad primam, & secundam attinet, quis de hoc iam dubitabit, ubi à sanctis patribus nostri primi parentes Adam, & Eua summis laudibus Mariam prædicantes sæpe sæpius inducuntur? Deinde de tertia quis etiam dubitabit, ubi etiam nostra Virgo omnium credentium ore prædicata fuerit, & nunc etiam prædicetur, atque in mundi finem prædicabitur? Denique de quarta generatione quale, quæso, dubium erit, ubi non aliorum more Christus, sed multò excellentiori modo, & altiori præconio Virginem matrem decorauerit? Cum enim mulier illa euangelica, quæ à nonnullis sancta Marcella fuisse dicitur, Christum non solum prædicasset, sed eius etiam matrem, & nutricem beatificasset, quod talem, ac tantum virum portauerit, & aluerit, ipse tunc respondens dixit: Quinimo beati, qui audiunt verbum Dei, & custodiunt illud. Quibus verbis non negavit matrem ob sui conceptum, & nutritionem esse beatam, sed mulieris sermonem confirmans, subiunxit potiorē beatitudinis rationem, quæ nisi beatæ Virgini cōpeteret, nihil ei partus Christi ad veram beatitudinem profuisset.

Luc. 11.

D Ac proinde dixit: Quinimo beati, qui audiunt verbum Dei, & custodiunt illud. quod perinde est, ac si diceret: Beata quidem est mater mea, felix est venter, qui me portauit: Sed multò quidem felicitior, ac beatior dicenda est, quia verbum Dei audiuit, & audiendo credidit, & credendo custodiuit. Non negat Christus matris beatitudinem ex eo, quod illa ipsum in ventre portauerit, & suis sanctissimis vberibus lactauerit: Sed cum approbatione, & confirmatione dicti refert id, quod est certior, & potior beatitudinis

dinis causa. Patet ergo ex his quomodo ab omnibus quatuor E
istis generationibus nostra Virgo beata fuerit predicata.

D. Bona. Verum duabus istis prioribus sententijs relictis, ad Patres iam
veniamus, & ex eorū sentētia quid circa hoc habendum, ac tenen
dum sit videamus. D. Bonaventura loco à nobis supracitato, per
istas generationes, omnes generationes, virorum & mulierum in
telligit. Et D. Bernardus sermone 2. pentecostes ad Angelorum,
& hominum generationes, eas videtur referre.

Verum communior opinio, eaque omnium Sanctorum dictis
magis cōformis hæc est, quòd per istas generationes, Iudæorum,
& gentilium generationes intelliguntur: idque etiam testantur F
glossæ interlinearis, & Lyrensis super hunc locum, qui tamen non
ita intelligendus est, quasi pro omnibus istis generationibus intel
ligantur omnia indiuidua omnium generationū: sed genera om
nium indiuiduorum. Quia quamuis non omnes hæbrei, & gen
tiles discurrendo per singulas gentium nationes, Virginem bene
dixerint: facile tamē est, quod ex hebræis, turcis, & alijs aliquod
indiuiduum reperiat, à quo Virgo benedicatur.

C A P. XIII.

*Maria verè, & propriè prophetissa fuit omnium prophetarum ex
cellentissima: Ipsa Sancto dictante spiritu protulit omnia verba
sui cantici.*

Ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes. Luc. 1.

RAESSENTIS Loci ratio postulat, vt de Mariæ pro
phetia nonnihil etiam hoc loco annectere curemus.
Est enim sanctorum Patrum communis, & concors H
sententia, Virginem beatissimam verè, & propriè fuis
se prophetissam, atque adeo habuisse donum prophetiæ. Idque
colligunt, non solum ex his Mariæ verbis, sed ex omnibus alijs
sui cantici, in quo Virgo prophetico repleta spiritu omnia locuta
est Vnde D. Ambrosius super hunc locum dicere non dubitat,
Virginem fuisse prophetissam: atque alijs prophetis pleniorē
habuisse prophetiam. Quò maior, inquit Ambrosius, est perso
na eò

D. A. abr.

Ana eò plenior est prophetia. Et Rupertus Abbas lib. 1. in cantica Rup. Abb.
prophetissam prophetarum Mariam vocat: quia & prophetas do
cuit, & de ipsa etiam omnes alij prophetae prophetauerunt. Præ
terea D. Eusebius Emisenus homelia feriæ sextæ ante quartam D. Euseb.
Dominicam Aduentus super hæc ipsa Mariæ verba; Vera est, Emis.
inquit, prophetia, quam veritatis mater de se ipsa prophetauit. D.
Basilius etiam illa verba exponens, quæ habentur apud Isaiam, D. Basil.
nempe, Accessi ad prophetissam, & in vtero concepit: de Maria
Virgine ea interpretatur, dicens; Quod beata Maria prophetis
sa fuerit, ad quam proximè per Spiritus prænotionem accesserit
B Isaias, nemo contradixerit, qui memor sit verborum Mariæ, quæ
prophético afflata spiritu locuta est. Hoc etiam modo illa ipsa
verba exponunt D. Cyrillus, & multi alij, quorum loca solummo
do citabimus, ne multi simus in referendis sanctorum Patrum sen
tentijs, qui Mariam prophetissam fuisse affirmant. Hanc ergo
sententiam de Mariæ prophetia amplectuntur D. Gregorius Na
zianzenus oratione 42. q. 2. in pascha. D. Epiphanius hæresi 78.
propè finem. D. Gregorius Nisenus lib. de testimonijs ex veteri
testamento. Eusebius de demonstratione Euangelica lib. 7. ca. 6.
D. Hieronymus in Isaiam, D. Augustin. lib. 17. de ciuitate Dei.
C cap. vltimo. Et Petrus Galatinus lib. 7. cap. 4. 5. & 12. Denique
hanc eandem sententiam docent omnes tres glossæ, interlinearis,
Lyrensis. & ordinaria. Estque hæc sententia adeo vera, & certa,
vt obiter ex illa inferri possit, accepisse Virginem aliquo modo do
num illud, & singulare spiritus sancti auxilium, quod scriptori sa
cro dari solet ad canonicam scribendam scripturam. Sicut enim
scriptori canonico Spiritus sanctus dictat singula verba, ita be
atissimæ Virgini dictauit omnia, quæ in hoc suo suauissimo cantico
protulit. Quæ omnia sicut ab ipsa prolata sunt, ita Lucas Euange
lista ea scripsit: sic enim pertinebat tam ad fidem historiæ, quam
D etiam ad reuerentiam, quæ Virginis verbis debetur. Canticū au
tem hoc canonica est scriptura, & vt tale accipitur ab vniuersa ec
clesia. Vnde constat quod singula illius verba ab spiritu sancto di
ctata fuerunt. ac proinde quòd Virgo illa proferendo habuit do
num, & gratiam de qua loquimur. Verum hac de re hæc præsen
ti loco dixisse sit satis, quia alia multa iam alibi dixisse memini
mus, quibus Virginem beatissimam prophetissam fuisse ostendi
mus.

D. Cyril.

D. Nazi.
D. Epiph.
D. Greg.
Nisenus.
Euseb.
D. Hieron.
D. Aug.
Petrus Ga.

Simile.

Humilitas Mariam mundo celebrem fecit: Ipsius Mariae nomen, & fama omnium Sanctorum nomen, & famam longe antecellit.

Ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes Luc. 1.

I hæc Maria verba paulò altius à nobis consideretur, proculdubio reperiemus, quòd potissima ratio, ob quã Virgo ab omnibus tam debita benedictione celebratur, hæc est: quia in suis oculis, ita Virgo parua fuit, & abiecta. In quo Virginis factò homines sanè nihil aliud docentur, nisi quòd, si magni esse volunt, & ab omnibus in pretio haberi, debent humilitatis virtutem sectari, & de se nihil magnum reputare. Liquet enim Virginem nulla alia certiori via, ad tantam beatitudinem ascendisse, quàm humilitate. Id quòd non solum his verbis testatur Virgo de se ipsa, sed etiam mellissimus Pater D. Bernardus ingenuè profiteatur: Maria quandò maior erat, humiliabat se, non modo ab omnibus, sed etiam præ omnibus: meritò facta est nouissima prima, quæ cum prima esset, omnium se se nouissimam faciebat: meritò facta est omnium Domina, quæ se omnium exhibebat ancillam: meritò denique super Angelos exaltata est, quæ infra viduas, & pœnitentes, & infra eam, de qua eiecta fuerunt septem dæmonia ineffabili se se mansuetudine inclinabat.

D. Bern.

Simile.

Ecce quibus gradibus Maria ex sententia D. Bernardi ad tantam celsitudinem ascendit: ecce quibus medijs, ut omnium gentium ore benediceretur, affecuta est. Alij ex structuris, statuis, trophæis, libris, & alijs huiusmodi sibi, & alijs gloriam, ac nominis immortalitatem promittunt: Maria vero sibi, & illis, qui nominis immortalitatem appetunt, vnicam humilitatis viam demonstrauit. Ecce enim ex hoc, inquit, beatam me dicent omnes generationes. Ac si diceret: Ecce ò mundi superbi: Ecce ò arrogantes, & ambitiosi quantum mihi à Domino factum est, qui humilitatis causa mundo me celebrem fecit: Ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes.

Non

A Non ab vna tantùm, aut à duabus generationibus dicit Virgo se esse benedicendam: sed ab omnibus vsque in mundi finem generationibus. Ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes. Ex quibus verbis perspicuum quidem fit viros iustos, & sanctos duo inter alia suis virtutibus maximè cõsequi. Vnum est quòd eorum memoria semper durat: iuxta illud: in memoria æterna erit iustus: Aliud est quòd semper laudatur eius memoria. Et idè dicitur: Memoria iusti cum laudibus. Et alibi: Dilectus à Deo, & hominibus cuius memoria in benedictione est. Non ita se habet peccatorum memoria, quia hæc aut subitò deperditur, & putrescit: Vnde dicitur: perijt memoria eorum cum sonitu, & alibi: nomen impiorum putrescet. Aut si conseruatur idè est, ut maledicatur, ipsa scriptura sic attestante, ac dicente: derelinquet in maledictum memoriam illius.

Psal. 131.

Prou. 10.
Eccl. 45.

Psal. 9.
Prou. 10.

Si igitur de duobus illis, quæ viros sanctos, & iustos suis virtutibus adipisci diximus, tractandum est, quis melius quàm Maria, duo illa affecutus est? Sed quomodo hæc duo affecuta Maria est? Non omnimodis virtutibus, quibus referta erat: sed humilitate vtrumque adepta est. Nam primum bene Virgo affecuta est, de qua dicitur memoria mea in generatione seculorum. Et quòd hanc memoriam in omnes seculorum generationes ex sola humilitate Virgo assequeretur bene nobis ostendunt, non solum hæc Virginis verba: Ecce enim ex hoc: id est, ex humilitate (iuxta priorem sententiam in superioribus à nobis allatam) & propter humilitatem, beatam me dicent omnes generationes: sed etiam ea, quæ habentur apud sapientem, vbi sic dicitur: Præterea habebò per hæc (id est per humilitatem) immortalitatem, & memoriam æternam ijs, qui post me futuri sunt, relinquam. Licet enim hæc à sapiente de ipsa sapientia ad literam dicta sint: tamen per applicationem, & accommodationem in Virginem transferri possunt eo modo, quòd Ecclesia ipsi Virgini sæpe accommodat ea, quæ de increata sapientia, ipso dei Verbo, ad literam intelliguntur: sicut est illud: Ab initio, & ante secula creata sum: & multa alia, quæ cum de solo dei verbo ab autore ecclesiastici dicuntur, tamen per applicationem, & accommodationem ad Virginem transferuntur.

Eccl. 24.

Sap. 8.

Eccl. 24.

Patet ergo quomodo ex sola humilitate hoc Virgo fuerit affecuta quòd eius memoria in generationes generationum permanens sit. Temporis accessione opus, & ea, quæ ad corpus spectant inter-

interibunt, vestimenta absumuntur, domus destruentur, aurum, **E**
 atque argentum rubigine consumetur. Sed Mariæ nomen, & fama
 semper in eodem remanebunt vigore, & in omnium credentium ore
 viua perdurabunt, semper enim eius laudes credentes ipsi mirifi-
 cè decantabunt. Id, quod Maria ipsa prophetico repleta spiritu sic
 futurum esse, præuidens dixit: Ecce enim ex hoc beatam me di-
 cent omnes generationes: cum enim dicit omnes generationes, si-
 mul comprehendit, & totius orbis nationes, & succedentes sibi mu-
 tuo usque in seculum futuras generationes, à quibus propter suam
 humilitatem tandiu Virgo prædicabitur, quandiu stabit hoc se-
 culum, in quo generatio præterit, & generatio aduenit. **E**

Parum fuit Mariæ humilitatem, dum ipsa viueret, ab omnibus
 tantum laudari: sed opus erat, quod etiam post mortem, tantæ vir-
 tutis memoria semper duraret. Nam bonum nomen, & fama non
 solum in vita, sed etiam post mortem sanctos, & iustos concomi-
 tatur. Tunc enim suarum virtutum memoriam, tanquam suavis-
 simum odorem post se derelinquunt. Hinc est illud Iob: dies mei
 pertransierunt, quasi naues poma portantes. Quia sicut naues po-
 ma partantes flante vento, etiam post se suauissimum odorem re-
 linquunt. Ita patientissimus Iob talem post se famam dereliquit,
 quod posteris ita grata videretur, sicut suauissimus pomorum odor
 odorantium naribus iocundus esse solet. **G**

Si ergo Iob ita se habuit, quid de nostra virgine, aut dicendum,
 aut existimandum erit? Nam nominis, & famæ Mariæ splendore
 non solum vnus Iob, sed omnium sanctorum nomen, & fama ita
 obscuratur: sicut lumen lucernæ obscuratur, & offunditur luce so-
 lis. Vere multò differentius erit nomen, & fama Mariæ, quam om-
 nium aliorum. Sicut enim odor ex omni genere florum proue-
 niens gratior est omnium pomorum odore: ita Mariæ nomen, &
 fama gratiora sunt, nomine, & fama omnium aliorum sanctorum.

Sciebat suæ odoratissime famæ, & nominis præstantiam, quæ **H**
 dicebat: surge Aquilo, & veni Auster perfla hortum meum, & fluat
 aromata illius. Sed usque quò fluat odor nominis tui? Certè in genera-
 tiones generationum: Quia generatio, & generatio laudabit non
 solum opera tua; sed etiam humilitatem tuam. Quemadmodum
 enim unguentum odoriferum flagrantiam suam in seipso occlu-
 sam non detinet, sed protinus illam emittit, & aerem suo odore
 replet:

A replet: ita etiam tu Virgo beatissima tuæ humilitatis odorem in
 te ipsa non continuisti, sed illum usque in omnes generationes ge-
 nationum sparsisti.

Et quid dico, in omnes generationes generationum sparsisti?
 Certè longius huius tui odoris suauitatem effudisti. Nam tua nar-
 dus (humilitatem tuam dico) cum esset Rex in accubitu suo dedit
 odorem suum. Et talem odorem quòd eo Rex ipse delectatus **Cant. 1.**

mox descendit in uterum tuum. Ille enim qui olim in prima
 matre Eva malo superbiæ odore offensus, & propter
 hoc ab humano genere auersus fuerat, bono
 odore, & nardo tuæ humilitatis delectatus,

B iterum ad humanum genus conuer-
 sus fuit, pro quo ipsi cum patre,
 & Spiritu sancto sit glo-
 ria, & imperium per
 infinita seculo-
 rum secula.
 Amen.

FINIS LIBRI TERTII

DE VERBIS

DOMINAE

AD ELISABETH COGNATAM.

LIBRI QVARTI.

CAP. PRIMVM.

*Magna à Deo Mariæ facta ex Patrum sententia
qualia fuerint.*

Quia fecit mihi magna, qui potens est. Luc. 1.

Dixerat in superioribus Virgo se ab omni-
bus generationibus fore benedicendam:
& ideo ne quis existimaret, eam cum hæc
diceret, aliquem suorum meritum habuisse
respectum, protinus rationem subdit, quare
beatam eam sint omnes prædicaturi. Quia
fecit, inquit, mihi magna, qui potens est,
& sanctum nomen eius. Quasi dicat Virgo
humillima: non propter ali-

quam meam virtutem existimo me ab omnibus
prædicandam esse beatam: sed ex eo, quia
fecit mihi magna, qui potens est. Talem
esse istorum verborum sensum præter alios
patres adnotasse inuentus est sapientissimus
Theophylactus, qui in suis commentarijs in
Lucam hæc ipsa verba explanans, sic dicit:
Quare beatam me dicent? Non propter meam
virtutem: Sed quia fecit mecum magnalia,
qui potens est. His cõsonant ea, quæ apud
D. Thomam in aurea cathena in Lucam habet
Theophilus: Ostendit Virgo, inquit, non per
suam virtutem, se beatam prædicandam: sed
causam

Theophyl.

A sam assignat dicens: Quia fecit mihi magna, qui potens est. Neq; Theophi.
his sunt admodum dissimilia, quæ Homilia Feriæ sextæ Quatuor
Temporum ante quartam Dominicam Aduentus in hunc mo-
dum adducit Venerabilis Beda. Nihil igitur suis meritis tribuit, Beda.
quæ totam magnitudinem, ad illius refert donum, qui essentialiter
potens, & magnus existens fideles suos, de paruis, atque in-
firmis fortes facere consuevit, & magnos.

Quod vero attinet ad magna illa, quæ sibi à domino facta, non
sine magna gratiarum actione Virgo testatur: quæ, & qualia illa
sint, est nunc ex Patrum sententia declarandû, inter quos supra cita-
tus à nobis Theophilus, apud D. Thomam in Aurea Cathena super Theophy.
hunc locum: Quæ tibi, inquit, magna fecit? Credo vt creatura ede-
res creatoris: famula Dñm generares: vt per te mundû Deus redi-
meret: per te illuminaret: per te ad vitã reuocaret. His sunt valde
similia, quæ affert D. Augustinus Serm. 35. de Sanctis, qui est se- D. Aug.
cundus de ipsius Virginis assumptione, ibi enim postquã ex Vir-
gine sic quærit. Quæ tibi magna fecit Domina? Quæ gloriosa Vir-
go, vt dici beata merearis? Sic respondet: Puto, immo veraciter cre-
do, vt creatura ederes creatorem, famula dñm generares. Et tra- D. Aug.
ctatu super magnificat: Magnum fuit, inquit, vt Virgo sine virili
semine filium conciperet: magnû fuit, vt Dei Patris Verbum car-
ne sua indutum vtero gestaret: magnum fuit, dum se ancillã con-
fessa esset: Vt mater fieret sui plasmatore. Hæc eadem D. Augu-
stini verba adducit Hugo Victorinus super Magnificat. Hugo
Victo.

Præterea D. Eusebius Emisenus, homilia illa feriæ 6. Quatuor
Temporû, ante quartã Dominicã Aduentus, sic ait: Verè vtiq; ma-
gna, & tam magna, quã magna nulli alij & fecit, & facturus est.
Ex ea carnẽ suscepit, & cœli terreq; Dominã, & reginã eam fecit;
Et D. Bonaventura in suis Cõmentarijs in Lucã, per magna ista, D. Bona.
mysteriũ Incarnationis intelligit, quia incarnationis mysteriũ, si-
cut ille inquit, magnû est, & imperscrutabile. Deniq; vt vtriusque
Glossæ tam ordinariæ, quàm lyrentis, istorum magnorum expli-
cationem, etiam hoc loco adducamus. Illa sanè sic habet: Fecit
mihi magna, qui in me carnem sumpsit, & me à peccatis munda-
uit, & dona Spiritus sancti mihi contulit. Huius vero talia sunt
verba: fecit mihi magna in sanctificatione sed maxima in filij con-
ceptione. Ex supradictorum Patrum sententia talia sunt magna,
quæ à Deo nostræ Virgini facta perhibentur.

Verum

Verum qualiacunque illa sint, hoc vnum tamen verissimū esse constat, quod ea, quæ à Deo Virgini facta fuerunt, adeo magna extiterunt, vt vix credibilia esse possent, nisi auctoris. & factoris eorum potentia cognosceretur. Et ideo vbi sapientissima Virgo dixit: Quia fecit mihi magna; solemter statim adiecit: qui potens est: Quasi diceret licet ea, quæ mihi Dominus fecit magna sint, impossibilia tamen non sunt ei, à quo facta sunt, quia potens est. Et ideo fecit mihi magna, quia potens est: & singulariter magna, quia singulariter potens.

Vbi etiam ex Hugone Victorino est diligenter adnotandum, quod propterea Virgo non ait: hoc vel hoc potest: sed potens, inquit, est. Vt omnipotentem intelligas, qui absolute potens dicitur, quia omnia potest. Potentem ergo Virgo confessā est, neque amplius dixit, quia credi potest eius potentia quia est, sed quanta sit, aut qualis, comprehendi non potest. Idcirco solum confessā est, potentiam discutere non præsumpsit, quia sciri nō potest, quanta est, de qua verissimè scitur, quia immensa est.

CAP. II.

Nomen Dei, quod Sanctum Virgo testatur, in quam significatione hoc loco prolatum intelligatur.

Et Sanctum nomen eius. Luc. 1.

Sanctorum Patrum sententijs superiori capite ostendimus, qualia fuerunt magna à Deo Mariæ facta; Nunc reliquum est, vt videamus, quomodo intelligatur hoc, quod Virgo dicit: Et Sanctum nomen eius. Pro faciliiori ergo huius rei intelligentia aduertendum est, quod hoc, quod Virgo addidit: Et sanctum nomen eius: ita à nonnullis cum superioribus construitur, vt sit sensus. Qui potens est fecit mihi magna, & sanctum nomen eius fecit mihi magna. Sed melius hæc verba sic intelliguntur. Et sanctum est nomen eius: sicut dicitur in psalmo: Sanctum, & terribile nomen eius: scilicet, est.

Pro planiori autem istorum verborum intelligentia adnotari debet:

A debet: quod nomen Dei in scripturis sanctis frequenter accipitur pro ipso Deo. Et in hac significatione illud intelligitur, quod dicitur Iudith, 9. c. Dominus nomen est tibi, & illud: Dñs comterens bella, Dominus nomen est illi. Et illud psalmi: Iter facite ei, qui ascendit super occasum, Dominus nomen illi. Et illud: Cognoscant quia nomen tibi Dominus: Et illud Isaia: Ego Dñs, hoc est nomen meū. Deniq; ne multi simus, in hac significatione multa alia accipiuntur, quæ in scripturis sanctis passim reperiuntur.

Et hinc est, quod dicimus nomen Dei admirabile, gloriosum, bonū, iustum, & sanctū: quia Deus admirabilis est, gloriosus, bonus, iustus, & sanctus. Sicut enim nomē alicuius dicitur esse amabile, & gratum, aut odiosum, & ingratum, quia talis est, qui nomine illo designatur. ita etiam, quæ Deo cōueniunt, nomini eius tribuntur, eo quod audita quavis Dei appellatione concipiamus, huiusmodi proprietates Deo conuenientes. Audito enim Dei nomine, mox cogitamus rem aliquam sanctissimam, iustissimam, optimam, & potentissimam.

Præterea multis alijs significationibus, hoc loco omissis, nomē Dei accipitur pro eius fama. Et hoc modo intelligitur illud Isaie: Nomen tuum, & memoriale tuo in desiderio animæ. Et illud Ezechielis: Et feci propter nomen meū nē violaretur coram gentibus. Et alia ferè innumera, quæ in sacra scriptura sæpissime reperiuntur. Et in hoc sensu præter multos alios, exponit hunc locum Hugo Victorinus, qui loco à nobis citato: Quid est, inquit, nomen eius? fama eius. Nomen eius cognitio eius: fides, nomen eius.

In quacunque ergo existis duabus significationibus, Dei nomē hoc loco accipiatur, bene à nostra Virgine sanctum prædicatur. Si enim de illo agendum est, prout significat ipsum Deum: Quid sanctius, aut purius dici potest, ipso Deo, cuius sanctitatem, ac puritatem Virgo bene nobis significauit, cum dixit: Et sanctū nomē eius? Nam hebraica dictio, latinè sancto correspondens Cados dicitur, quod illud propriè significat, quod propter suā puritatē prorsus separatū est ab omnibus rebus profanis, & immunditiam aliquam habentibus. Vnde cum Soli Deo perfecta cōueniat sanctitas & puritas solus ipse ob suam puritatem ab omni prorsus vitio, ac labe liberā, Cados dicitur, quod latinè sanctus interpretatur.

Sed quid si nomen Dei in secūda significatione accipiatur pro eius fama? Etiam tunc Dñica fama sub his verbis: Et sanctū no-

men eius bene à Virgine prædicatur. Dum enim Verbum in carne mirabiliter nascitur, gloria, & fama Dei, per ipsum Verbū recte hominibus declaratur. Pater, inquit ipsum Verbum, manifestavi nomen tuū hominibus. Vnde Virgo, vt huius dñicæ famæ dignitatem, & gloriam extollat, dicit: Et sanctum nomen eius. Sed ad alia transeamus.

C A P. III.

Deus magna Mariæ fecit, eam ab æterno ante omnes creaturas præeligendo, proprio ore in tempore laudando, & multis in rebus, & personis, eam præfigurando.

Quia fecit mihi magna, qui potens est. Luc. 1.

Stimile.

Vterioribus duobus capitibus illa adduximus, quæ pro faciliori huius versiculi intelligentia facere videbantur: nunc restat vt ad alia tractanda procedamus. Sicut enim musico vbi Lyrā adaptauerit, & grauiā acutis, & extremis media ex arte sua coniunxerit, nihil aliud restat, nisi vt sonū efficiat. Ita nobis, qui huius versiculi verba explicauimus, nihil reliquum est, nisi vt pro modulo nostro, super illis aliquid dicamus.

Ecc. 24.

Inter illa vero, quæ à nobis dicentur, illud primū locum obtinebit, quod attinet ad magna, quæ sibi à Deo facta Maria ingenuè confessa est, tanquam illa, quæ erga se, ipsum Deum liberalissimū largitorem semper experta est. Id, quod nos etiam vel ex eo facile assequemur, si consideremus quomodo ipsa Virgo, nō dicam, iam inde à mundi principio, sed ante omnia sæcula, ab ipso Altissimo in sua æternitate electa, & præelecta fuerit ante omnes creaturas, ante quas, Maria ipsa ex ipsius Altissimi ore primogenita produit, secundum illud; Ego ex ore Altissimi produi, primogenita ante omnē creaturam. Id, quod nequaquā intelligitur de exteriori Virginis in esse productione, quia secundum hanc non ante omnes creaturas, sed post plurimas iam in sexto mundi millenario, in principio vltimæ mundi ætatis, à matre Anna, & patre Ioachim genita est: sed de æterna electione, & præelectione, secundum quam ante omnes creaturas primogenita dicitur.

Neque his obstat, quod ceteræ etiam creaturæ ab æterno ordinate sint. Quia licet ab æterno ordinate sint secundum ordinem tempo-

A temporis, vel durationis: tamen non sunt simul ordinate secundum ordinem perfectionis, secundum quem sola Virgo statim post Christi humanitatē, prius ordinata fuit, & electa, quam omnes creaturæ, quibus dignior Virgo, ab æterno in matrem vnigeniti filij Dei electa, & præelecta fuit. Vnde meritò de Maria dicitur: In omni populo, & in omni gente primatum habui, & omnium excellentium, & humilium colla calcavi. Ecc. 24.

Habemus itaque, quòd secundum hanc prioritatem, ab æterno Maria electa est, antequam terra, & quælibet creatura fieret, quia super omnes ad supremum creaturæ statum, nempe filij Dei maternitatem, ab ipso Deo electa erat. O beneficium verè magnum iam tunc à Deo Mariæ factum, ipsi que multis postea modis, & rationibus auctum. Nam Deus ipse, qui ab æterno Virginē sic elegerat, & præelegerat, vbi primum mundum creauit (quem propter ipsam, & eius filium, creatum asseuerant nonnulli etiam hebræorum Rabbii apud Perum Galatum lib. 7. cap. 2.) statim huius Virginis laudem, & contra venenatum serpentem virtutem prædicauit. Vnde dicere possumus, quòd sicut de Christo dictū est à propheta: In capite libri scriptum est de me. ita etiam de beata virgine in ipso sacre scripturæ initio dictum est: Inimicitias ponam inter te, & mulierem, ipsa cõteret caput tuum. His enim verbis Deum ipsum, Mariam iam tunc prædixisse, communis est antiquorum Patrum sententia. Pct. Galat. Psal. 39. Gencl. 3.

Vbi ergo ab ipso Deo Maria iam tunc, sic commendata fuit: quid mirum si postea tantis laudibus, ab ipsis Patriarchis, & prophetis fuerit celebrata? Et quid dico de Patriarchis, & prophetis? Nonne inueniuntur in scriptura veteri ipsius Virginis proprietates, & perfectiones in tantis, tamque varijs personis, & rebus præfigurata, quantas hoc loco recensere longum esset? Nonne totus ille Canticornum liber (vt alios interim omittamus) Mariæ laudibus plenus est? Est etenim, siquidem non solum per accommodationem, sed etiam in sensu aliquo ab Spiritu sancto intento Mariam præcinit, sicut intelligunt omnes serè Patres, qui illum interpretantur, & præsertim D. Bernardus, & Rupertus. Ex quibus omnibus (sicut credo) rectè colligitur, quàm meritò nostra Virgo à nonnullis ex Patribus, Vaticanum prophetarum vocetur: ab alijs vero diuinorum oraculorum summa appelletur. Quasi diuina oracula, & prophetarum eò præcipuè tenderent, vt post filium Mariam

D. Bern. Rup. Ab.

riam præcipue annuntiant. Quis hæc magna, & valde magna, & talia magna esse non dicat, qualia sub his verbis iure optimo à Maria prædicantur: Quia fecit mihi magna, qui potens est, & sanctum nomen eius.

C A P. IIII.

Maria magna à Deo facta sunt, ex matre sterili eam creando, & Maria nomen illi imponendo.

Quia fecit mihi magna, qui potens est. Luc. 1.

Verè Virgo magna sunt, ea, quæ (sicut superiori capite recensuimus) tibi à Deo facta sunt: Sed non sola, quæ Dominus contulit in te. Quia qui fecit tibi magna ab æterno præeligendo te, & in tempore laudando, & præfigurando te, antequam crearet te: ipse etiam fecit tibi magna cum iam vellet creare te. Vbi enim perfici, atque exhiberi mundo debuit ingens illud, mysterium, tunc misit Angelum suum, qui patri tuo Ioachimo nuntiaret, nascituram sibi ex te, & Anna matre tua, filiam Mariam nominandam, & à pueritia vsq; ipsi Deo dicendam. Nihil hic Virgo vacat mysterio, & magno mysterio. Nam quod ex tali patre, & ex tali matre Ioachimo videlicet, & Anna nascaris quid aliud fuit, quam apertissimis indicijs Deum voluisse ostendere, se iam velle, & misericordiam erga mundum suscitare, & gratiam in ipso confirmare? Cum enim Anna gratiam, siue misericordiam: Ioachim vero significet Dominus firmabit, siue suscitabit, apertissimè indicatum fuit, parentes tuos fuisse genituros, te filiam suam, per quam Deus & misericordiam suscitaret, & gratiam confirmaret.

An non magna Virgo sunt hæc: Verè magna, & tantum magna, quantum etiam magnum fuit, quod tu Maria voceris, & quod à matre sterili nascereris. Hoc namq; sine miraculo, & supernaturali virtute perfectum non est. Non enim miraculi, & non qualiscunq; miraculi, sed maximi miraculi vim obinet, quod mater tua Anna, multis annis cum viro infecunda permanens, de cuius conceptu, & partu, spes nulla reliqua videbatur, tandem optata, plus gratia diuinitus impetrat?

Quid

A Quid nisi miraculi gerit imaginem, quod mirabilis tua conceptio desperantibus omnibus per Angelum è cælo missum tuis parentibus prænuntiatur? Sed hoc non mirum, quia decuit, ut ad summum miraculum, per miraculum via sterneretur: & ut in te Dei matre fabricanda, quæ digna, Deumq; decens domicilium existis, gratia naturam iuuaret, & ut parentes tui ex quorum senilibus membris, & longè à nature feruore alienis, tanquam quidam diuinitus datus fructus producta es, ad talem, tantumque fructu percipiendum, desiderijs se se, orationibusque præpararent.

Iam vero de tuo Virgo nomine, & tali nomine quid dicam?

B Siue enim interpretatum dicatur, Deus ex genere meo, ut quidam ex tuis familiaribus dicit: Siue stella maris, quæ est magis propria significatio tui nominis: in utroque tamen magna continentur inclusa, quæ tibi Dominus fecit, qui potens est, & sanctum nomen eius.

Nam si interpretatum dicatur, Deus ex genere meo, sicut ille tuus familiaris dicit. Quid maius, quam in tuo nomine Virgo demonstrari, quod Deus Dei filius, par, atque eadem de Patre, & cum Patre substantia, vniuersitatis creator, & Dominus, totus vbique presens, & vniuersa excedens, in ordine temporum, quæ ipsius dispositione decurrunt, diem esset electurus, quo in salutem mundi ex te esset nasciturus?

Si vero de hoc tuo Virgo nomine, nobis agendum est, quatenus interpretatum maris stella dicitur: Quid conuenientius, quàm quod Virgini tale nomen imponatur, quæ propter alia multa magna, quæ sibi fecit, qui potens est, stelle, & syderi aptissime comparatur? Nam sicut sine sui corruptione sydus suum emittit radium: Simile sic tu absque vlla læsione virgo parturisti filium: Neque syderi radius suam minuit claritatem, nec tibi filius tuam abstulit integritatem. Neque propter hoc solum Virgo, Maria, siue stella maris nominaris: sed etiam propter hoc: quia tu es nobilis illa stella Iacob, cuius radius vniuersum orbem illuminat: cuius splendor, & præfulget in supersis, & inferos penetrat, & terras lustrat calefaciens magis mentes, quam corpora. Tu, inquam, es præclara, & eximia illa stella, quæ super hoc mare magnū, & spatiosum, idè res subleuata micans meritis, & illustrans exemplis, ut omnes, qui se intelligunt in huius sæculi profluvio magis inter procellas, & tempestates fluctuare, quam per terram ambulare non auertant.

Virgo oculos à fulgore tuo, si non volunt obrui procellis. Quia **E** siue infurgant venti tentationum: siue incurrantur scopuli tribulationum, solum sufficit te maris stellam respicere, quam qui sequitur, non deuiat, qui rogat, non desperat, & qui cogitat, non errat.

CAP. V.

Deo de Maria tanta cura fuit, vt eam domi suæ afferuaret, & cælesti cibo sustentaret.

Quia fecit mihi magna, qui potens est. Luc. 1.

ENUMERARI Possent, inter magna à Deo Virgini facta, illa omnia, quæ in sanctissima ipsius Virginis conceptione euenerunt, in qua ab originali peccato Virgo fuit præseruata, & in gratia confirmata. Verum quia hac de re iam alibi à nobis dictum est, non est cur hoc loco in ea diutius immoremur. Prætermittentes igitur magna, illa, quæ in eius conceptione Deus Mariæ fecit, ad illa solum explicanda transferimus, quæ post Virginis ortum (quem cum Andrea Cretensi sermone de dormitione Deiparæ plenum miraculo exitisse fatemur, nimirum vt medijs, & extremis inuisitata quoque primordia responderent) ipsi à Deo facta dignoscuntur. Postquam enim puella è maternis prodijt locis (Nicephori verbis vtor ex lib. 1. c. 7.) & à lacte materno iam abhorruit, mammamque attingere noluit, promissionem mater adimplet, & in templum ascendens iuxta votum, eam Deo consecrat, tertium iam tunc ætatis agentem annū. Suscepere Sacerdotes infantem, quæ nõ parentum modò, sed sua etiam voluntate, & ardenti pectore, iam inde à primis annis diuino cultui consecratur. Susceperunt, inquam, infantem tanquam sanctius quoddam donarium, eamque in sacrario fouendam esse duxere ad antiqui illius Samuelis similitudinem.

Iraque Maria sicut res diuina, intacta, & sacrosancta, in templi sanctiori loco, & aditis ipsis viuebat, Deo sic disponente, & ordinante, ad templumque puellam teneram transferente, non quia timeret, quod malitia mutaret intellectum eius, aut fictio deciperet animam illius. Quomodo enim Deus in Virgine hoc timeret, quam

A quam in prima sanctificatione in bono ita confirmauerat, tantumque gratiæ donum, & tam singulare auxilium illi concesserat, vt neque leuissimam quidem culpam committere posset, licet inter omnes mundi peccatores viueret? Nobis qui, teste Apostolo habemus thesaurum istum in vasis fictilibus, opus est, si nolumus vt disruptis vasis thesaurus noster perdatur, vt de sæculo ad templum hoc est de mundo ad religionem transferamur, vbi thesaurus iste conseruetur. Quia sicut vas vitreum in suo proprio regimento reconditum facile conseruatur, & extra illud valde periclitatur. Ita nos extra religionem valde periclitamur, & in illa si tales esse volumus, quales esse debemus, facile conseruamur.

B Non hoc sic erat in Maria, quia licet ipsa etiam haberet thesaurum suum in vase fictili, hoc est in corpore terreno, & fragili: tamen vas illud quando in vtraque matris vtero, à diuino figulo fuit efformatum, sic diuina gratia fuit temperatum, vt frangi minime posset. Vnde non ideo in templo Maria fuit recondita, quia Deus timeret, vt per aliquam nec minimam quidem culpam vas istud disrumperetur: sed vt ostenderet, tum sanctiori Virgini nullum alium, quam sanctiorem terræ locum conuenire: tum etiam quanta de Maria illi cura esset, quam non alibi quam domi suæ afferuandam, & à teneris vsque annis educandam iudicaret.

C In hac Dei domo Maria (teste beatissimo Euodio primo Antiochenæ ecclesiæ post Apostolum Petrum Episcopo apud Nicephorum lib. 1. ecclesiasticæ historiæ cap. 3.) vndecim annos traduxit, tantaque cum laude toto hoc tempore vixit, ac suam infantiam in exercitijs sacris expendit, vt ipsa quam virgines ceteræ præstantioris, ac purioris vitæ specimen ederet. Nam virgines reliquæ (teste Cedreno in compendio historiarum) populo dimisso domum suam redibant: Maria vero in templo permanebat, & si quæ re opus habebat, ad solam Elisabeth cognatam ibat, quæ erat templo vicina. Hoc vero Mariam frequenter fecisse minime crediderim, quia propter singularem curam, quam Deus de Virgine habebat eam paucis indignisse puto.

D Namque sicut concors est, eaque verissima sanctorum Patrum sententia; Virgo in templo singulari Spiritus sancti prudentia fuit educata. Si enim singulari Dei cura Sanson, Samuel, & Domini præcursor, & Baptista Ioannes, ideo enutriti sunt, quia ad maxima munera ab ipso Deo electi sunt, quomodo non singulari

rissima cura Maria educaretur; quæ ad multò maiora, ac digniora munera præparabatur: Vere erga Mariam tam sedulum Deus se curatorem exhibuit, vt non communi, sed cœlesti eam cibo sustentaret. Huic rei maxime consonant D. Hieronymus, (& refertur à D. Bonauentura lib. Meditationum vitæ Christi cap. 3.) Gregorius Nicomediensis lib. de oblatione Virginis in templo, Cedrenus in compendio historiarum, & alij grauissimi autores, qui omnes affirmant, Mariam toto illo tempore, quo in templo fuit versata ministerio angelorum cibum accepisse.

Neque hoc in Virgine est creditu difficile, vbi simile priuilegium concessum legimus multis ex Eremitis, & præsertim Paulorum primo. Vnde mirum sane non est, si hoc Virgini concessum fuerit, eo præsertim tempore, quo tam ardenti desiderio vitæ contemplatiuam profictebatur, vt neque minimum quidem de illius cura remitteret, vt corpori necessaria curaret, quæ propter hæc causam Deus Angelorum ministerio illi suppeditabat. O beneficium vere magnum, & non solum magnum, sed etiam dignum, quod inter illa enumeretur, quæ sub his verbis Virgo tantum exagerat, & amplificat, & amplificando, atque exaggerando dicit: Quia fecit mihi magna, qui potens est, & sanctam nomen eius.

C A P. VI.

Maria adhuc in templo viuenti Deus manifestauit, illam esse suum filium parituram. Ipsa vsque ad filij sui ascensionem, rem istam secretam retinuit.

Quia fecit mihi magna, qui potens est. Luc. i.

R

RAETER ea, quæ superius recensuimus, sunt etiam alia magna, quæ ex veterum narratione Mariæ, cum adhuc in templo illa esset, facta intelligimus. Inter ea verò non infimum sane locum obtinet, reuelatio illa, quæ Virgini ibidem commoranti facta fuit: Cum enim ad ætatis suæ duodecimū, & post ipsius præsentationem in templo, nonum annum Virgo sacra peruenisset, & media nocte orationi, cuius semper studiosissima fuit, operam dedisset, hanc vocem (teste Cedreno in compendio historiarum, si tamen ille hac in re fidelis

- A** delis testis habendus est, & Angelicæ annuntiationi non repugnans, in qua Virginis turbatio, eiusque cogitatio. & interrogatio plane indicant, ipsam Virginem antea prorsus fuisse tanti mysterij ignaram, quod tunc per Angelum didicit, sicut omnes Patres intelligunt) diuinitus ad se delatâ audiuit, nēpe: Paries filiū meū. Quæ verba Virgo audiens tam diligētī cura ea, in cordis sui secreto seruauit, vt ipse asserat Cedrenus, q̄ ante Christi ad cœlos ascēsum nemo huius reuelationis quidquam ex Virgine intellexit, quæ iam tunc omnia, quæ de nascituro ex se filio audiebat, cōseruabat, vt ea post Christi natiuitatem conferret in corde suo: tunc enim
- B** Virgo non solum id, quod hac sua reuelatione perceperat; sed etiā quidquid ei Angelus attulerat, & à pastoribus audierat mente sua congerens, & ad inuicem comparans, hanc vnam ex omnibus, & in omnibus eliciebat, & cernebat concordiam, nempe, quod vere Deus erat, qui natus erat ex ea.

Itaque virgo de nascituro ex se Dei filio, per istam reuelationē (si tamen illa vera est) edocta nihil ore promit, sed totū clauo in corde custodit. Adeo enim erat ad loquendū tarda, & ad audiendum velox, adeo modesta, & adeo verecunda. Neq; hoc quisquā miretur, si hanc vocē: Paries filiū meum t Virgo audiens adeo taceret: si quidem postea tanta de eodē filio non solū audiens, sed vidēs, neq; ob id tñ quodcunq; de illis verbū fecisse reperitur. Vnde meritò ipsius Virginis modestiam, & in loquendo tarditatē laudans mellifluus Pater D. Bernardus sermone de verbis Apocalypsis sic inquit: Totiens Maria filiū audiuit non modo turbis loquentem in parabolis: sed etiā discipulis seorsum Regni Dei mysteria reuelantem: vidit miracula facientem, vidit deinde in cruce pendentem, vidit expirantem: vidit resurgentē: vidit & ascendentem: Sed in his oībus quotiens verecundissime virginis: quotiens pudicissime turturis vox memoratur audita? Sic D. Bernardus: sic virginis taciturnitatē exaggerat, vt nos etiam hanc in nostra virgine virtutē emulemur. Si enim Mariā diligimus, si ei placere studemus, eius modestiā emulari debemus. Nihil. n. tam idoneū hominī, nihil tā cōgruū Christiano, maximeq; monachū nihil adeo decet. Sed v̄, & iterū v̄. Sed cui v̄? Nobis sane v̄, qui (od. mellifluis patre teste) spiritū habemus in naribus: v̄ qui totū proferimus spiritū, & iuxta illud comici, pleni rimarū effluimus vndiq;.

Operiamus ergo rimas nostras, custodiamus os, & linguā nostram: quia qui custoditos suum, & linguam suam custodit ab

angustijs animam suam. Et si sufficientes non sumus hoc pre-
stare ex nobis, quasi ex nobis sufficientiam nostram ex solo Deo
esse cognoscentes, ad ipsum cum propheta ex toto corde claman-
tes dicamus: Pone Dñe custodiam ori meo, & ostium circumstan-
tię labijs meis. Quibus verbis propheta regius, non hoc à Deo ex-
perit, vt omnem sibi loquendi facultatem adimat: sed vt sibi con-
cedat, vt non nisi debito, atque opportuno tempore loquatur. Id,
quod ipse propheta bene significauit, siquidem, in hac sua petiti-
one ostiam, & non murum nominauit. Si enim in ista petitione à
propheta murus poneretur: hoc ipse à Deo postulare velle vide-
retur: nempe, vt loquendi facultas sibi omnino negaretur. Et ideo
cum nō hoc vellet, sed vt suo tempore, & loco loqui posset: Pone,
inquit, Domine custodiam ori meo, & ostium circumstantię labijs
meis. Quasi diceret: hoc vnum Domine mihi presta, non vt mu-
tus omnino sim, sed vt quemadmodum ostium suo tempore clau-
ditur, & suo etiam tempore aperitur: ita ego os meum, & labia
anea suo tempore claudere, & suo tempore valeam aperire.

Sed quando, inquires, cum propheta, ostium oris nostri suo tem-
pore claudere, & suo tempore valebimus aperire? tunc sanè quan-
do illud omni scurrilitati, detractiōi, & alijs huiusmodi claudere:
& Dei laudationi, & magnificationi cum nostra virgine no-
uerimus aperire. Quia fecit, inquit virgo nostra, mihi magna, qui
potens est, & sanctum nomen eius. Ecce ad quid virgo modestis-
sima sanctissimi sui oris ostium nouit aperire, ad Dei magnifica-
tionem, ipsiusque pro tantis sibi prestitis beneficijs exaltationem.
verum his omillis ad alia gradum faciamus.

C A P. VII.

*Egressa è templo Virgo singulari Dei dono Ioseph virgini Commen-
datur, quod licet magnum bonum, Marię fuerit: multò maius ta-
men fuit Ioseph Marię iungi, propter magna beneficia, quę in-
de affectus est.*

Quia fecit mihi magna, qui potens est. Luc. 1.

DE beneficijs, quibus ipse Mariā auxit, quādiu in tēplo ipsa vi-
xit, superius vtcunq; recēsuimus: nunc ea cōsequēter recēsen-
da veniūt; quibus egrediēs è tēplo virgo, ab ipso Deo exornata re-
peritur. Postq̄ enim Mariā adoleuit, & ad annum xv. peruenerat;
confi-

A consilium sacerdotes cogitare ceperunt, quid de ea statuerent, nō
in sacrum eius corpus, admittere quicquam viderētur. Namq; ex
vna parte sacrilegium prorsus se cōmissuros putabant, si viro eam
coniungerēt, atque in seruitutem coniugalis legis illam redigerēt,
quę semel Deo dicata esset. Ex altera vero puellam eo ætatis flo-
re, in sacrationi Templo versari, nec permillum lege putabāt, nec
rem satis decoram, & honestā esse videbant. Sepe itaque, & mul-
tum re ipsa deliberata, diuinitus eis per inspirationem ostenditur,
vt eam, quę (teste Cedreno in Compendio historiarum) vndecim
annos nata parentes suos amiserat, alicui sponsę nomine cōmittē-
rent: cui rei non alius, quam Ioseph visus est esse magis idoneus,
qui licet esset opificio faber, tamen in Spōsum Virginis deligitur,
tūm quia erat ipsius Virginis cōtribulis, & ex stirpe David oriun-
dus, id, quod ad contrahendas cum Maria Nuptias omnino re-
quirebatur: si quidem neque ad pecuniam, neque ad honores re-
spicere: sed ad genus per antiquam lineam ductum, atque proba-
tum, in contrahendis nuptijs penes iudæos fuisse consuetudinem
testatur Iosephus lib. 1. contra Apionem: tūm etiam quia cum vir-
go, Maria esset, nulli melius Marianę virginitatis custodia deman-
dari poterat, quàm Iosepho.

C Huius ergo viri, & tāti viri custodię Marię intemerata cōmitti-
tur virginitas. Quomodo enim huic homini virgini, & tali homi-
ni Deus Virginem, ex qua carnem suscepturus erat, in eo ætatis
flore non tradidisset? Quomodo, inquam, hoc nō fecisset, si factus
iam homo, & ex hoc mūdo migraturus ad Patrem, eandem Vir-
ginem iam senescentem, non nisi Virgini Ioanni cōmendauit? Io-
anni, dico, cureo tempore Virgo ideo fuit cōmendata, quia iam
tunc (sicut probabilior tenet sententia) ipse Virginis sponsus Io-
seph mortuus erat. Nam si adhuc sepe esset si distimus, ac proba-
bilissimus Marianę virginitatis custos Ioseph, haud dubium, quin
illi, & non Ioanni Virgo ita fuisset cōmendata, sicut antea fuerat,
quandō ipsi Iosepho singulari Dei dono fuit desponsata. O do-
num, o beneficium, vere magnum, & certe dignum, quod inter
illa enumeretur, quę Maria ipsa sibi à Deo collata plenissimo
ore, in hūc modū proficitur: Quia fecit mihi magna, qui potēs est.

Magnum fuit (fateor, & ingenuē fateor) Marię, Ioseph despon-
sari: sed maius procul dubio fuit ipsi Iosepho, in tantę Virginis
sponsū à Deo deputari. Magnum Marię, quōd tali sponso iun-
giur.

Gitur: sed maius Iosepho, quòd tali sponsæ coniungitur. Namque si de beneficio Mariæ factò; dùm Iosepho sponso iungitur, nobis agendum est: quis hoc magnum, & valde magnum fuisse non fateatur, vbi tunc nemo in toto terrarum orbe inuentus esset, qui aut tanto honore dignior, aut tãto muneri aptior haberi posset, quàm Ioseph: Ioseph, inquam, qui si generis nobilitatem spectes, ex nobiliori, ac illustriori stirpe descendebat, quam omnes, qui tunc in mundo essent. Cùm enim generis nobilitas, & sanguinis claritas, nihil aliud sit, quàm quædã longa descendentiã, quæ trahitur ab hominibus, qui non solum generis nobilitate, sed virtutum quoque splendore clari extiterunt quis, putas, hanc generis nobilitatẽ melius habuit, quam Ioseph, qui si eius genus velis considerare, non nisi ex Patriarchis, Regibus, Ducibusque descendebat? Lege (si placet) Christi Redemptoris nostri genealogiam ab Euangelista Mattheo descriptam, & in ipso Iosepho terminatam, & prorsus inuenies, quòd ex quadraginta duabus generationibus, quæ ibi enumerantur primæ quatuordecim Patriarcharum, alię quatuordecim Regũ, & totidem alię strenuissimorum Ducum extiterunt. Et quod magis est, Patriarchæ deo valde familiares, Reges ab ipso deo consecrati, & Duces ob summam fortitudinem, quam habuerunt, Dominicæ religionis veri amatores fuerunt.

Gerfon. His adde maiorem aliam, ac veriore, non generis: sed animi nobilitatem, quã Ioseph ipse habuit statim in utero matris suæ, in quo (si Gerfoni credendum est) ipse Ioseph sanctificatus fuit. Nã ex huius auctoris sententia sermone de Natiuitate Virginis, sicut Maria, de qua natus est Iesus fuit in utero sanctificata, ita de Iosepho virginali viro suo pia credulitate credi potest, quamuis non omnino similiter. Nam Ioseph post originale peccatum sanctificatus est, sicut D. Ioannes Baptista & alij plurimi: Maria vero nõ ita: Huic priuilegio aliud quoque eodem loco addere, non dubitat idem auctor Gerfon dicens, quod sicut Maria habuit repressiõnem fomitis originalis, nõ in vitiosam exarsceret concupiscentiam; sic de Ioseph virginali sponso suo intelligi pie potest, præsertim dùm matrimonialiter eidem virgini coniunctus est.

H Verum quia incertum omnino est, vtrum hæc vera sint, ideo illis omnissis hoc vnum pro certo asseuerare audebimus, quod ipse Ioseph tam vera animi nobilitate sic emituit: vt etiam ante matrimonium cum Virgine contractum iam esset vir iustus, & perfectus

Afectus, sicut constat tùm ex illo verbo Matthei: Ioseph autem vir eius cùm esset vir iustus: tùm etiam ex eo, quia vsque ad illud tempus integram seruaui virginitatem, & castitatem, quam postea simul cum Virgine Deo consecrauit tùm denique quia sicut historię referunt, propter summam sanctitatis opinionem idoneus iudicatus est, cui beata Virgo committeretur. Ex quo solum factò optimè conijci, ac iudicari potest quisnã fuerit Ioseph, & quantum Deus de illo confidebat. Sicut enim si Rex, & Princeps fidei alius cuius sui familiaris filium, thesauros, & Regni arces tradat, hoc magnæ confidentiæ, atq; amoris signum est: Ita in Deo vehementissimi amoris erga Iosephum signum fuit, Deum ipsum, eius fidei non solum cõmississe inexpugnabilem arcem Mariam Virginem beatissimam. Sed etiam vnigenitum filium suum, quando de cælo in terram veniens, de Spiritu sancto ex ipsa Maria Virgine incarnatus, & natus est. Vnde non immerito illi accõmodari potest id, quod de alio Iosepho scriptum est: Constituit eum dominum domus suæ, & Principem omnis possessionis suæ.

B Ex his omnibus planissimè quoque intelligitur, quàm meritò D. Pater Bernardus ipsum Ioseph laudibus extollens homilia 2. D. Bernardus super missus est, sic dicat: Non est dubium, quin bonus, & fidelis homo fuerit iste Ioseph cui mater desponsata est Saluatoris. Fidelis, inquam, seruus, & prudens, quem Dominus suæ matris solatium, suæ carnis nutritium, solum denique in terris magni consilij coadiutorem fidelissimum. Huc etiam illud spectat, quod Tuitien sis Abbas Rupertus lib. 1. de Gloria & honore filij hominis scriptum reliquit, & præsertim super illa Matthei verba: Iacob autem genuit Ioseph: quo loco Rupertus totam illam generationum seriem scilicet Iacob cõparans, dicit: supremum scilicet gradum, cui dominus innixus est fuisse Iosephum. Sed quomodo, inquit Rupertus, Deus & homo huic homini innixus est? Vtique tanquam tutori pupillus, quippe qui in hoc mundo sine patre natus est, Ita innixus est, huic beato Iosepho, vt ipse fuerit infantulo pater optimus, cuius solatio paterno puer cù Virgine puerpera sostetaretur.

D Cum igitur tali, ac tanto viro iungitur Maria nonne hoc illi magnũ est: Nonne hoc illi magna laus est: Est etenim: quia sicut laus altera præclarior Mariæ dari non potest, quàm quòd ex illa natus sit dominus noster Iesus Christus: ita post hanc laudem, maior alia nequit illi exhiberi, quàm quòd illi fuerit vir Ioseph iustus,

Et virgo suæ testis, & custos virginitatis.

Verum hoc Mariæ licet magnū fuerit, maius tamen, & multū sanè maius fuit Iosepho, Marię iungi. Si enim (sicut Ecclesiasticus ait) Mulieris bonę beatus vir: & alibi: Beatus, qui habitat cum muliere senfata. Quāto, putas, beator Ioseph non solum dicens, sed habendus etiam est, qui cum tali muliere non solum habitavit, sed etiam eam coniugem habuit? D. Gregorius Nazianzenus volens sororis suę Gorgonię maritum laudare oratione 11. his solum verbis vsus est. Vultis vno verbo virum describam? Vir illius. Neque enim scio, quid amplius dicere necesse sit. Ac si diceret vir sanctissimus: Omne illud, quod in mei leuiri laudem dici potest, hæc vna laus prorsus excedit, atque exuperat, quod vir illius erat, quod sororis meę Gorgonię maritus erat. Ad hunc sanè modum Euangelista Mattheus nobis eum sese gerere visus est, qui Virginis sponsum Ioseph laudare instituens, omnes eius laudes hoc vno, & solo verbo descripsit: Virum Marię, de qua natus est Iesus. Nec immeritò, cum hæc sola laus, omnes alias sanctissimi viri laudes longè antecellat: & in hac vna laude cõtineatur quid quid de illo dici potest. Vnde meritò Euangelista eum laudans solum dicit: Virum Marię de qua natus est Iesus. Quia nihil neque altius, neque dignius de illo dici poterat.

C A P. VIII.

Ex Maria coniunctione Iosepho quanta bona euenerunt: ipse quomodo ipsius Maria caput, & quomodo ipsa superior erat.

Quia fecit mihi magna, qui potens est. Luc 1.

MT verò melius omnibus pateat, quàm magnum fuerit nostro Iosepho Marię iungi, considerare hoc loco libet, quanta bona illi contigerint, ex hoc quod ipse virginis vir esse mereretur. Hæc enim tanta fuisse constat, vt meritò Ioseph ipse, de se illud sapientię dicere posset: Venerūt mihi omnia bona pariter cum illa. Nam licet ipse Ioseph (sicut antea diximus) ante matrimonium cum virgine contractum, iam esset vir iustus: tamen post ipsum matrimonium, in sanctitate, omnium

Aniumque virtutum genere mirum in modum excreuit. Cum enim inter Mariam, & Iosephum intercessisset mutui amoris, perfectissimæque amicitie nodus, & vinculum, quod oriebatur ex eminenti statu, & suprema dignitate ad quam hic vir assumptus est, maximè cum ad sanctitatem vxoris pertineat, non solum vt virum suum diligit, sed etiam vt omne bonum, præsertim animæ, illi exoptet, & procuret: dubium non est, quin ex coniunctione Virginis, maxima dona, & munera beatus Ioseph fuerit consecutus. Nec desunt rationes, quibus optimus quisque adduci possit, vt credat, hoc ita esse. Inter eas vero prima est, ratio gratitudinis, quæ benefactoribus debetur: & nulla re magis, quàm amore persoluitur. Cùm autem beatus Ioseph multa passus fuerit, multosque labores propter Virginem sustinuerit, & hoc quidem maximo amore, ac voluntate (sicut par erat) opus erat vt beatissima, & gratissima Virgo hoc illi cumulatissime persolueret.

Huic etiam rationi alia ratio accedit, & hæc procedit tam ex morum similitudine, quàm ex frequenti, & continua familiaritate, & cohabitatione Virginis cum Iosepho, absque vlla prorsus occasione dissidij aut rixæ, quæ omnia non possent, non parere summum quendam amorem, inter Virginem, & Ioseph. **C**orum felicissimum, qui tantæ Virgini coniunctus est. Verè tantò felicior propter hoc beatissimus Ioseph cęsendus est, quanto maiora sunt dona, quæ propter hoc consecutus est. Nam sicut omnia, quæ Dei sunt Mariæ sunt, quia mater, & sponsa Dei illa est: ita omnia, quæ Mariæ sunt, Ioseph sunt, quia vir eius est. Ac propterea dicere possumus, quod eodem modo, quo Maria Regina cœli est, & omnium Domina: eodè etiam modo Ioseph vir eius, Rex cœli, & omnium Dominus est. Sicut enim si Rex puellam aliquam infimo loco natam vxorem ducat, ipsa quia Regi nupsit, Regina dicèda est ita etiam si quilibet homo Regine nubat, Rex continuo efficitur, & vniuersi Regni Dominus dicitur. Si ergo homo, qui Regine nubet, ex eo felix dicendus esset: quāto, putas, Ioseph felicior dicendus est, siquidem non solum terræ, sed cœli quoque Regine, nubere meruit, propter quod illud etiam obtinuit, vt Mariæ caput esset. Nam teste Apostolo: Caput mulieris vir. Propter quod D. Petrus præcepit, vt mulieres subditæ sint viris suis afferens exemplum Saræ, quæ Abrahæ obediebat, eumque Dominum suum vocabat. Cum ergo Maria multò sanctior, & perfectior

Simile.

Simile.

1. Cor. 11.
1. Pet. 3.
Gen. 18.

perfectior esset, quàm Sara, dubium non est, quin sponsum suum tanquam caput suum reuereretur. Hoc autem ipsi Iosepho tam magnum fuit, ut merito cum nostra Virgine de se ipso dicere possit: Quia fecit mihi magna, qui potens est.

D. August. Neque his illud obstat, quod dicit D. Augustinus opusculo de assumptione Virginis cap. 4. ubi asserit beatissimam Virginem fuisse exemptam ab illa lege: Sub viri potestate eris, & ipse dominabitur tui. Quia ipse D. Augustinus eodem loco statim se se correxit, sic dicens: Mariam non fuisse sub potestate viri, id est, mariti, que integerrimis visceribus de Spiritu sancto Christum suscepit, id,

quod idem est, ac si Augustinus diceret: Virginem beatissimam quantum ad usum carnalis copulæ, non fuisse sub viri potestate: Verum in alijs, sicut in externis, & domesticis rebus, suo modo sub viri potestate erat, illumque tanquam suum caput, & superiorrem agnoscebat.

Sed dicet fortasse aliquis. Ioseph caput & superior Virginis fuit. Ergo excellentior illa fuit. Ad hoc respondetur: id non recte sequi, ac proinde minime dicendum esse. Nam celsitudo Ioseph data est illi propter Mariam, & propter quod unumquodque, tale, & illud magis. Id, quod etiam multò clarius patet, in ipsa Virgine respectu Christi: Licet enim Maria mater sit Christi, & in quantum mater illo superior sit, non tamen ideo est illo excelsior. Eodem modo cum sanctitas Ioseph data sit illi propter Mariam, licet ipse officio sit caput, & superior: tamen in gratia, multò est illa inferior, siquidem in gratia, Maria ipsius Ioseph caput, & superior existit.

Hinc nonnulli dicunt, quòd hoc significatum, & expressum fuit in benedictione illa Ioseph Patriarchæ, qui huius nostri Ioseph nomen, non solum obtinuit, sed etiam figuram in multis expressit. Cuius rei testis est mellissimus Pater D. Bernardus hom. 2. super missus est. quo loco utrumque Ioseph inter se comparans, dicit: ille Domino suo fidem seruans, Domine noluit commiseri: iste Dominam suam, Domini sui matrem virginem agnoscens, & ipse continens fideliter custodiuit. Illi data est intelligentia in mysterijs somniorum: isti datum est consciuum fieri, atque participem celestium secretorum. Ille frumenta seruauit non sibi, sed omni populo: iste panem viuum è cælo, seruandum accepit, tam sibi quam toti mundo.

Illum

A Illum itaque Ioseph, qui huius nostri figura fuit, cum Moyses benediceret talibus verbis usus est: Benedictio illius, qui apparuit in rubo, veniat super caput Ioseph, & super verticem Nazarethi inter fratres suos: quæ verba ad nostrum Ioseph, & Mariam nonnulli referentes dicunt: quòd benedictio illius, qui apparuit in rubo, in Mariam descendit manifeste, quia illa est rubus in combustus, facta mater, & Virgo. Dicitur vero descendere in caput Ioseph, quia licet ille officio sit caput, illa tamen, gratia caput eius erat. Idque optimè colligitur ex D. Tho. 3. par. q. 30. ar. 2. ad 2. ubi Angelicus doctor insinuare videtur, quod in his, quæ pertinent ad mysterium Dei cognitionem, & privilegia gratiæ suscipienda, Maria non debuit pendere à viro, nec sub eius potestate esse. in externis vero, & domesticis rebus (id, quod iam supra vidimus ex D. Augustino, ex quo forsan D. Thomas hanc doctrinam desumpsit) aliter se se res habebat. Quia in his Ioseph Mariæ caput exitebat, & in huius rei signum quando aliquid huiusmodi agendum erat, ex diuino instinctu ipsi Iosepho reuelatio fiebat, sicut patet de fuga in Ægyptum, & de redditu ex Ægypto. Hinc etiam est, quod impositio nominis Iesu, illi inuncta est: sicut patet ex illo Mathæi: Et vocabis nomen eius Iesum.

D. Thom.

C Ex his omnibus apertè satis colligitur Sanctissimum nostræ Virginis sponsum Ioseph ipsa Virgine excellentiorem minime fuisse: licet eius caput, & superior extisset. Id, quod unum sufficit, ad intelligendum manifestissime, quàm magnum illi fuerit, Mariæ suæ sponsæ beatissimæ iungi, atque etiam quam maxima ad hoc gratia illi à Deo omnium rerum liberalissimo largitore collata fuerit. Sicut enim maxima Mariæ gratia ex hoc colligitur, quia tanquam Christi mater, erat illo superior, licet gratia minime excellentior, cum maior gratia fuerit in Christo: Ita etiam summa Ioseph gratia, ex hoc intelligitur, quia in quantum Mariæ sponsus, eius caput, & superior erat. Id, quod unum sufficit, & satis superque sufficit, ad intelligendum, atque optimè cognoscendum qualis, quantumve fuerit noster Ioseph: de quo, quia (ipso Deo volente) alibi latius tractare institumus, hæc sola in præsentiarum dicta sufficiant.

Simile.

Maria Deum sibi magna fecisse dicit: sed non qualia, & quare: Et cum Deo ipsa magna fecerit, nullam tamen de ipsis mentionem faciebat, sed de illis solum, quæ à Deo ipsa acceperat.

Quia fecit mihi magna, qui potens est. Luc. 1.

ROST Aliqualem tractationem beneficiorum, quæ Mariæ à Deo concessa sunt, eo præsertim tempore, quo ipsa in templo versata, & ab ipso egressa fuit: iam nunc tempus est, ut ad alia tractanda veniamus, quæ nobis hæc Mariæ verba manifestissimè suppeditare videntur. In quibus minime illud, hoc loco prætermittendum putamus, quod Virgo dicit: Quia fecit mihi magna, qui potens est: Non enim ait: per me, aut in me, hominibus magna fecit: sed fecit mihi magna. Huius rei ratio hæc mihi esse videtur: quia quod in ea ad omnium salutem factum est, hoc privilegio electionis, ad eius gloriam singulariter ordinatum est. Et ideo licet ea, quæ in Maria facta sunt, ad omnium salutem ordinata sint: tamen Mariæ facta sunt ad gloriam singularem. Et propterea ait, Quia fecit mihi magna.

In his verbis, illud etiam adnotare nos decet: quod licet magna sibi facta Maria dixerit, non ob id tamen addidit qualia. Cuius rei (ut ego quidem existimo) ea ratio est, quia licet omnia Dei opera humani sensus capacitatem omnino exuperent: tamen sacramentum redemptionis, incarnati Verbi mysterium, præcipue super omnia ineffabile esse constat. Nihil enim unquam mirabilius, ac ineffabilius factum est, quam ut Deus homo fieret, & natura in comprehensibilis corporis substantiam: ita sibi uniret, ut nec minus in eo esset, quia in se erat immensa, nec minor in se existeret, quia in illo fuerat tota. Hæc ergo magna, quia ineffabilia sunt, ideo Virgo magna sibi facta esse confiteatur, non tamen qualia illa sint particulariter exponit: Quia fecit, inquit, mihi magna, qui potens est.

Nemo melius quam Virgo diuina mysteria, quæ à Deo in ipsa operata sunt, poterat explicare. tum quia erat aula celestium sacramentorum (sicut lib. 1. de institutione Virginis de Maria ipsa dicit Am-

A cit Ambrosius) tum quia (sicut lib. de excellentia Virginis cap. 7. D. Ambrosius loquitur Anselmus) incomparabiliter eminentius, ac manifestius, quam alij, ipsa per spiritum veritatis, veritatis profunditatem intelligebat. tum denique quia (sicut ibidem idem dicit Anselmus) multa per Virginem Apostolis reuelabantur, quæ in se non solum simplici scientia, sed ipso affectu, ipso experimento didicerat. Cum igitur Maria talem, ac tantam haberet cognitionem nemo melius, quam ipsa diuina mysteria in se operata, poterat manifestare: & tamen ipsa nihil aliud de illis dicit, quam quod magna fuerunt.

Propter quid hoc? Propter hoc, credo, quia nos docere voluit, ut Rom. 12. **B** in his, quæ penitus humanam elocutionem superant, non plus sapiamus, quam oportet sapere, sed ut ad sobrietatem sapiamus: ne nobis illud accidat quod visui dum in radios dirigitur solares: sicut simile. cut enim quantum quis diligentius solares radios videre voluerit, tanto magis sentu læditur, & dum nimium cernere quærit, lumine priuatur. Et sicut etiam, qui igne vult calefieri, quantum plus illum tangit, & interius manum mittit, tanto plus comburitur: ita nos quantum plus diuinorum mysteriorum maiestatem, quæ omnino est ineffabilis voluerimus scrutari, tanto plus detrimenti inde percipiemus. Id, quod etiam sapiens sub hac similitudine nobis aperte significauit: Sicut qui mel multum comedit non est ei bonum: sic qui scrutator est maiestatis opprimetur à gloria. Ut ergo beatissima Virgo nos doceret curiosam diuinorum mysteriorum indaginem euitare, cum de illis ageret non qualia illa essent, sed solum quod magna essent declarauit: Quia fecit mihi magna.

In quibus Mariæ verbis, hoc etiam libet perpendere, quod illis in gratiarum actione totam se Virgo effundit, propter beneficia, quæ à Deo sibi facta esse cognoscebat: nihil interim cogitans de seruitijs illis, quæ ipsa etiam Deo fecerat, & deinceps factura erat. Nam multa propter Deum ad illud usque tempus Maria fecerat, & multa adhuc propter illum factura erat: & tamen de illis coram cognata Elisabeth, nullam prorsus mentionem facit: sed solum Dei beneficia sibi facta apud illam prædicans: Quia fecit, inquit, mihi magna.

Tuiciensis Abbas Rupertus lib. 3. commentariorum in cantica, super illa verba: Odor vnguentorum tuorum super omnia aromata; ut Mariæ in Deum munera, & officia ostendat, filium sponsum, cum Maria sponsa, virgine, & matre in hunc modum loquentem inducit. Quæ autem sunt vnguenta tua, soror mea sponsa? Elemo-

1042. 12. **E** sinæ tue, quas expendisti in me. Audiunt & audituri sunt amici de quadam muliere effundente oleum super caput, & super pedes dilecti tui, & dicunt, quia domus repleta est ex odore unguenti, & intelligunt in illa muliere ecclesiam nostrā, quæ quoties impendit elemosinā pauperibus nostris, toties unguenta sua pedibus meis superfundit, & aromata distribuit. Hæc enim sunt aromata vera, unguenta pretiosa, esurienti cuilibet ex inimicis meis cibum dare, sitienti potum præbere, hospitem, siue peregrinantem colligere, nudum vestire, infirmum visitare, & si in carcere est, ad eum venire. Super omnia hæc aromata, est odor unguentorū tuorū. id est, suauitas elemosinarū tuarū, quia non ut cæteri, in membris meis, **F** sed in me metipso tu mihi munificentissima extitisti: & quidem iure materno, & naturali affectu, tu mihi cuncta debuisti: Verūta-men fidem, & humilitatem, siue charitatem tuam plusquam maternam, cuncta pro optimis unguentis, cuncta pro suauissimis fere elemosinis, ita ut nulla elemosinarum aromata quæcunque mihi in meis expenduntur minimis, unguentis illis valeant aliquatenus comparari.

Metho.

His Ruperti verbis, quibus sub sponsi nomine Mariæ munificentiam, in filiū laudat, Sanctissimi, atque antiquissimi illius martyris Methodi, qui sub Valeriano, & Decio pro Christi cultu, & **G** fide vitam profudit, verba etiam libet annexere, quibus oratione ob Hipopantem Domini, inter alia Virginis munera, quibus Deū ipsa sibi deuinxit, ipsius Virginis munificentiam in Deū sic exaggerat. Tu Deo alioquin nullius rei indigo carnē, quā non habebat dedisti: ut hac ratione omnipotens id, quod esse dignatus est, hō videlicet, vere appareret. Quid hoc illustrius? Quid hoc sublimius? Qui cælum, & terrā implet, cuius præterea sunt omnia, quæcunque mouentur, atque subsistunt, is, mihi factus est indigus. Tu enim admirabile incarnationē, quam aliqui non habuit, Deo mutuā dedisti. **H** Tu potentem illum corpore, tanquā decenti quadā panoplia induisti, per quam quidem facile à me caperetur, & cerneretur: ego vero tutum, & cōmodum ad illum accessum haberem, per quam etiā ignita omnia maligni tela extinguuntur. Euge euge mater Dei, & ancilla: Euge euge quæ debitorem illum habes, qui omnibus mutuū dat. Deo namque vniuersi debemus, tibi vero ille debet.

Ecce quibus verbis inuictissimus hic martyr, Deū Virginis debitorē cōstituit. Ecce qualiter omnium debitorū, quibus etiā ipse Deus **Mariæ**

A Mariæ deuinctus est, mentionem facit. Nec immeritō, dignum est enim, ut alii in Virgine non taceant, quod ipsa de se tacita præterit. Siquidem cum magna Dei debita, erga se etiam posset allegare, nihil tale fecit, sed sola Dei in se beneficia, sub his verbis voluit manifestare: Quia fecit mihi magna: & deinde addidit: qui potens est.

CAP. X.

Cum Dei potentia ab eius operibus optime cognoscatur: & ab effectu etiam Maria cognouerit magna, quæ Dominus sibi fecit: quæ causa fuit, ut ipsam suis verbis, de Deo adderet: qui potens est.

Quia fecit mihi magna, qui potens est. Luc. 1.

D Et Potentiam in eius operibus, ab effectu cognosci posse, nemo est, qui dubitet. Sicut enim si quis **Simile.** videat domum affabrē factam, instructamque vestibulis, parietibus, porticibus, aulis, cubiculis, & id genus cæteris, cogitatione statim percipiet artificem, & eius scientiam, id, quod etiam de ciuitate, aut nauigio, aut de quouis maiori, minorive opere sentiendū est: ita etiam ex Dei operibus immensam, & summam eius potentiam statim percipimus. Si quis enim hunc in mundum, tanquā in maximam domum, aut ciuitatem ingressus fuerit, & viderit cælum in orbem volui, continereque omnia, erraticasque stellas, ac fixa sydera modulatē pariter moueri, summaque cum harmonia ad vtilitatem rerum vniuersarum: terram deinde medium locum sortitam, aquam, aeremque latē vtrumque diffusum, suisque contentum terminis. **D** Ad hæc animalium, stirpium, fructuumque, varias species, statim ratiotinabitur, hæc nō sine perfectissima arte, potentiaque maxima condita, sed fuisse, esseque Deum huius vniuersitatis potentissimum opificem. Id, quod electionis vas Paulus haud obscurē sanē significauit, cū dixit: Inuisibilia enim **Rom. 1.** ipsius à creatura mundi per ea, quæ facta sunt intellecta conspiciuntur: sempiterna quoque eius virtus, & diuinitas.

Cum ergo hoc sic se habeat, cumque beata Elisabeth ipsius Dei **T 3 potent**

LUC. 1.

LUC. 1.

potentiam ab effectu tam in se, quam in Maria ipsa fuerit contem-
plata: in Maria quidem quam Domini sui matrem esse confiteba-
tur, unde hoc mihi, vt veniat mater Domini mei ad me? In se ve-
ro, quia ad salutationem Virginis, quæ Dei filium in utero gesta-
bat, suum statim filium in suo utero exultare sensit: Ecce enim vt
facta est vox salutationis tuæ in auribus meis, exultauit in gaudio
infans in utero meo. Cû hoc, inquam, ita sit, quod Elisabeth Dei
potentiam ab effectu cognoscebat, quid est quod Maria apud il-
lam, Dei potentiam sic prædicat? Sufficiebat enim dicere Deum
fecisse sibi magna, quia fecit mihi magna: vt ex hoc eius poten-
tia colligeretur, absque eo quod Virgo adderet: qui potens est. F

Quid ergo: sunt nè hæc verba; qui potens est, superfluè à Vir-
gine prolata? Absit, absit, quia in scriptura diuina nihil super-
fluum reperitur: nihil in ea continetur, quod non maxima ratio-
ne dictum sit: nihil quod non latentem habeat vtilitatem, & non
qualemcunque vtilitatem, sed vtilitatem per quam maximam.
Ac proinde cum beatissimæ Virginis canticum, cuius hæc verba
sunt, canonica scriptura sit, non solum quasi materialiter, id est,
quia Euangelista refert beatam Virginem illud protulisse: Sed
etiam formaliter, ac per se, vt ab ipsa Virgine prolatum est, nullo
modo dicendum est, quod aliquid superfluum contineat: præfer-
tim cum singula eius verba, Spiritu sancto dictante, ab ipsa Vir-
gine prolata sint. G

Qua de causa necessario fateamur oportet, non sine singulari
Dei consilio, & particulari Spiritus sancti instinctu, hæc verba,
qui potens est, à Virgine fuisse prolata. Nam dato quod hæc ip-
sa verba, quoad Elisabeth necessaria non fuerint, quippe quæ (si-
cut diximus) Dei potentiam tam in se, quam in Virgine ab effectu
optimè experta fuerat: hoc tamen non tollit, quin fuerint maximè
necessaria, quoad aliquos, quos in mundo futuros esse Virgo præ-
uidebat, qui de magnis sibi factis, & præsertim de conceptionis H
negotio, dum Virgo manens concepit, & peperit, diffident. Et
ideo vt istorum diffidentia Maria mederetur, vbi dixit: Quia fecit
mihi magna: protinus adiecit: qui potens est. Et in hoc sensu,
hæc ipsa Mariæ verba explicat Titus, apud D. Thomam in aurea
cathena super hunc locum. Dicit autem, qui potens est (dicit ibi-
dem Titus) vt si quis diffidat in conceptionis negotio, dum virgo
manens concepit, retorqueat miraculum ad potentiam operantis.

Hæc

A Hæc eadem Titi verba sub nomine D. Chrysoctomi referuntur in
glossa morali super hunc locum.

Ex his omnibus patet Virginis intentionem, in his verbis, qui
potens est, fuisse, vt illis omnem diffidentiam diuinorum myste-
riorum, & præsertim admirabilis dominicæ incarnationis myste-
rij, ex hominum animis omnino euelleret. Nec immerito, quia *Simile.*
sicut veniente Sole, tenebræ eius potentiam sustinere omnino nõ
possunt, sed subito dissipant nihil ipsum Solem impediens: ita
in hominum animis, diuinæ potentiæ, quæ omnia potest cogni-
tione refulgente, omnis diffidentia, quæ circa diuina mysteria, à
malis spiritibus solet accidere, statim deperditur. Nam in rebus
mirabilibus (sicut allegatus à D. Bonauentura super hunc locum,
inquit D. Augustinus) tota ratio facti est potentia facientis. Neque *Psal. 134.*
est aliud quærendum, vbi ipse faciens, omnia quæcunque voluit
fecit in cælo, & in terra, in mari, & in omnibus abyssis.

C A P. XI.

*Dominici nominis significationes, quot sint: ipsius sanctitas, virtus,
& potentia quanta sit.*

C

Et sanctum nomen eius. Luc. 1.

D I VINI Nominis sanctitas expostulat, vt de ea etiam
non nihil hoc loco dicamus. Verum priusquam id à
nobis fiat, non abs re fuerit, si decem nomina, quibus
(teste Isidoro Hispallensî lib. 7. etymologiarum cap. *Isido.*
1.) apud Hebræos Deus vocabatur, hoc loco afferamus. Primum
Dei nomen apud Hebræos, El dicebatur, quod alij Deum, alij ety-
mologiam eius exprimentes, Ischyros, id est, fortem interpretati
sunt, ex eo quod Deus nulla infirmitate premitur: sed fortis est,
D & sufficiens ad omnia perpetranda. Secundum Dei nomen est,
Eloi. tertium Eloë. Et utrumque in latinum conuersum, Deus di-
citur. Quartum nomen Dei, dicitur Sabaoth, quod vertitur in
latinum exercituum, siue virtutum: de quo in psalmo ab Ange-
lis dicitur: Quis est iste Rex gloriæ? Dominus virtutum. Sunt *Psal. 13.*
autem in huiusmodi ordinatione virtutes multæ, vt Angeli, Ar-
changeli, & reliqui cælestis militiæ ordines, quorum tamen ille

Titus.

D. Thom.

Simile.

Psal. 134.

Isido.

Psal. 13.

Exod. 14. Dominus est. Quintum nomen est Elion, quod in latinum conuerſum, excelsus dicitur, quia supra cælos est. Sextum nomen est Eieie. id est, qui est: Deus enim solus, quia æternus est, hoc est, quæ exordium non habet, essentiæ nomen verè tenet: hoc enim nomē ad Sanctum Moyſem per Angelum est delatum. Quærenti namque quod esset nomen eius, qui eum pergere præcipiebat ad populum de Ægypto liberandum, respondit: Ego sum, qui sum. hæc dices filijs Israel, qui est misit me ad vos. tanquam in eius comparatione, qui verè est, quia incommutabilis est, ea, quæ mutabilia facta sunt, quasi non sint. Quod enim dicitur, fuit, non est. Et quod dicitur, erit, nondum est. Deus autem esse tantum nomen, fuisse, & futurum esse non nouit. Solus enim Pater, cum Filio, & Spiritu sancto veraciter est, cuius essentiæ comparatum esse nostrum, non esse est. Vnde in colloquijs dicimus: Viuit deus, quia essentia vita viuit, quam mors non habet. Septimum nomen est Adonai, quod generaliter Dominus interpretatur, quod dominetur creaturæ cunctæ, vel quod creatura omnis dominatui eius deferuiat. Dominus ergo est Deus, vel quod dominetur omnibus, vel quod timeatur à cunctis. Octauum nomen est Ia, quod in Deo tantum ponitur, quod etiam in alleluia in nouissima syllaba sonat. Nonum nomen est Tetragramaton, hoc est, quatuor literarum, quod propriè apud Hebræos in Deo ponitur: Iode Iode, id est, duabus, ia, quæ duplicata ineffabile illud, & gloriosum dei nomen efficiunt. Dicitur autem deus ineffabilis, vel eius nomen ineffabile, non quia dici non potest: sed quia finire sensu, & intellectu humano nullatenus potest. Et ideo quia de eo nihil dignum dici potest ineffabilis est. Decimum, & vltimum dei nomen est Iaddai, id est, omnipotens, eo quod omnia potest. Sed à faciendo quod vult, non à patiendo quod non vult, quod si ei accideret nequaquam esset omnipotens, facit enim quidquid vult, & inde omnipotens.

Totidem ipsius dei nomina loco citato enumerat Isidorus, quæ omnia licet apud hebræos in maxima semper veneratione haberentur, tamen Nono, quod est Tetragramaton tantum ab illis honoris, reuerentiæque deferrebat, vt illud in publico nequaquam nominarent, sed tantum in templo, & hoc non quiuis de plebe: sed solum summi sacerdotes in benedictionibus faciendis super populum, qui loco huius nominis Tetragramaton habebat

A bebat nomen Adonai, quod pronuntiabat quoties deum volebat nominare: nam dei nomen Tetragramaton (sicut diximus) erat illis ineffabile: non quod sensibilibus verbis exprimi non posset (sicut ex Venerabili Beda super exodum adnotauit D. Bonauen- Beda. D. Bona- tura de principio sacre scripturæ,) sed quia sensu, & intellectu creaturæ, eius significatum exprimi non poterat.

Ratio vero propter quam hoc nomen Tetragramaton in tanto honore habebatur, est, quia hoc nomen est deo appropriatum: & nulli alij attributum: significat enim (sicut ex Rabbi Moyſe refert Nicolaus de Lyra in Daniele super illa verba: & benedi- Nic. Lyr. ctum nomen gloriæ tuæ) diuinam proprietatem intrinsecam om- Dan. 3. nibus alijs separatis, alia vero nomina diuina imponuntur ab operibus diuinis, sicut patet de nomine Eloim in hebræo, vel deus in latino, quod imponitur à generali prouidentia, & propterea communicatur alijs per quandam participationem: Vnde etiam iudices dicuntur Eloim, vel Dij, vt habetur in Exodo vbi dicitur: si la Exod. 22. tet fur dominus domus applicabitur ad deos, id est, ad iudices? & hoc de alijs nominibus diuinis hoc modo intelligendum est, quæ etiam communicantur creaturis: Nomen vero Domini Tetragramaton, nulli alij communicatur, sed de solo Deo dicitur.

C In quam vero horum decem nominum significatione, Dei nomen hoc loco à Virgine accipiatur, cum dicit: Et sanctum nomen eius: non est cur hoc loco curiosè inuestigemus: illud satis esse existimantes, si dixerimus, Dei nomen hoc loco (id, quod iam in principio huius libri adnotauimus) vel significare ipsum deum, vel eius famam. In prima significatione accipitur à Venerabili Beda homilia illa ferie sexræ quatuor temporum, quo loco super Beda. hæc Mariæ verba. Ipsum enim, inquit, est nomen de quo supra ait: Et exultauit spiritus meus in deo salutari meo: quibus verbis expresse docet nomen dei, pro ipso deo hoc loco accipi.

D Vnde non prætermitemus hoc loco admonere, quod quia nomen Dei, in scriptura sacra sæpe accipitur pro ipso Deo, & est vnū cum eo, ideo in eadem scriptura, quæ attribuuntur Deo, attribuntur etiam eius nomini, cui tantum debetur, quantum ipsi Deo. Dicitur Deus benedictus: dicitur etiam eius nomen benedictum. Benedictum nomen maiestatis eius in æternum. Dicitur Deus terribilis: hoc ipsum habet eius Sanctissimum nomen: dicitur admirabilis: admirabile etiam dicitur eius nomen. Admirabile est nomen

men tuum in vniuersa terra. Deniq; dicitur Deus excelsus, fortis, **E**
 & magnus: hæc omnia habet etiam nomen eius. Mementote quoniam
 Isa. 12. & excellens est nomen eius: est forte, & est magnum, quia de ipso
 Jerem. 10. dicitur. Magnus es tu, & magnum nomen tuum in fortitudine.
 Et ut alia multa, eaque prope infinita, quæ Deo, & eius nomini
 attribuuntur, hoc loco omittamus: dicitur Deus Sanctus: Sanctum
 etiam à nostra Virgine dicitur nomen eius: & sanctum nomen eius.

Sed quomodo quaeso sanctum? Sanctum in se formaliter, &
 effectiue in nobis, quia nos efficit sanctos. Vnde eleganter quidam
 Hug. Vict. Hugo Victorinus super hæc verba: Sanctum est, inquit, in se, &
 in nobis sanctificatur nomen eius, dum nos sanctificamur in nomi- **F**
 ne eius. Itaque nomen Dei Sanctum est, & non quocumque, sed
 eminentius, & perfectius quam alia, quia quicquid in alijs potest
 excogitari, totum eminentius, & perfectius est in eo, longissimo enim
 interuallo omnem sanctitatem superat, & ita superat, ut omnia alia san-
 ctitas respectu sanctitatis, huius domini nominis nihil appareat. Si-
 cut enim stanni metallum, quod alicuius utilitatis, & gratiæ puta-
 batur sit argenti contemplatione vilissimum. & sicut auri comparatione
 meritum euanescent argenti: & sicut aurum quoque ipsum gemma-
 rum collatione contemnitur, & sicut denique ipsa uirginitas (quamuis insi-
 gnium) multitudo gemmarum, unius margaritæ candore supera- **G**
 tur: ita omnia alia sanctitas, quamuis magna sit, & eximia, tamen
 si diuini nominis sanctitati conferatur, vilis, atque (ut ita dixerim)
 inutilis profus censebitur.

D. Dionys. Cum enim (autore D. Dionysio lib. de diuinis nominibus cap.
 12.) sanctitas sit ab omni labe libera, & perfecta, & omnino immacu-
 lata munditia, quis melius quam Dei nomen hanc sanctitatem pote-
 rit habere, quod est idem cum nominato, qui est tota perfectio, &
 perfecta munditia? O nomen sanctissimum, nomen dignissimum,
 nomen super omne nomen sanè pretiosissimum, nomen quod qui-
 cunque inuocauerit saluus erit. Et erit omnis, quicumque; inuocauit **H**
 rit nomen Domini, ait propheta, saluus erit. Et D. Petrus: Nec enim,
 inquit, aliud est nomen sub cælo datum hominibus, in quo oportet
 nos saluos fieri. Hinc D. Ioannes Damascenus lib. 3. huius nomi-
 nis virtutem tantam esse affirmat, ut quicumque illud inuocauerit,
 & inuocando dixerit, verba illa: nempe, Sanctus, Sanctus, Sā-
 ctus Dominus Deus exercituum, plena est omnis terra gloria eius: à
 morte subitanea, & fulgure, & ab omnibus tribulationibus sit securus.

CAP.

CAP. XII.

*Christus Dominus quanti fecerit suum sanctissimum nomen. Ipsa
 Christi sanctissimum nomen aduersus omnia mundi mala securis-
 sima est medicina.*

Et sanctum nomen eius. Luc. 1.

B Idimus superiori capite ex aliorum sententia, & autori-
 tate quanta sit Dominici nominis virtus, & potentia:
 Verum quia Christus dominus huius sui nominis po-
 tentiam melius cognoscebat, quam alij, ex eius etiam
 sententia hoc ipsum hoc loco videamus, & quantum ipse suum
 sanctissimum nomen fecerit paucis aperiamus. Nam Christus do-
 minus cum euangelij omni creaturæ prædicandi causa, discipu-
 pulos suos per vniuersum mundum mittere vellet, & de signis il-
 lis ageret, quæ credentes essent sectura, statim adiecit: In nomine **Mat. 16.**
 meo demonia eijcient linguis loquentur nouis, serpentes tollent,
 & si mortiferum quid biberint non eis nocebit, super ægros ma-
 nus imponent, & bene habebunt: quibus verbis Christus sui nomi-
 nis virtutem, & potentiam optime significauit. Et non solum Chri-
 stus, sed Maria etiam mater eius sanctissima, multo prius quam
 ille hoc fecit. Nam Virgo cum Deum potentem vellet ostendere,
 & de illo diceret: Quia fecit mihi magna, qui potens est, statim
 adiunxit: & sanctum nomen eius. Quasi diceret non solum ille,
 qui fecit mihi magna potens est: sed etiam sanctum nomen
 eius, potens est. Potens ille non nego, sed potens etiam est, sanctum
 nomen eius. Quia fecit mihi magna, qui potens est, & sanctum
D nomen eius.

Verum poterimus ne per hoc sanctissimum nomen, intelligere
 dulcissimum illud Iesu, nomen? Poterimus quidem: Immo de hoc
 nomine potius, quam de alio Virgo nostra loquitur: quæ propterea
 in Deo suo salutaris, id est, in filio Saluatore (sicut hæt Glossa inter-
 linearis) exultauit, quia ipse respexit humilitatem ancillæ suæ, ipse
 fecit sibi magna, qui potens est, & sanctum nomen eius. Et ideo
 cum de filio suo Virgo loquatur, bene sequitur, quod nomen eius,
 id est

Id est filij, sanctum vocans de nomine Iesu intelligit. O nomen po-
tentissimum, nomen pretiosissimum, nomen, quod ipse Mariæ fi-
lius tanti faciebat, vt etiam moriens super caput, illud habere vel-
let: tum vt eo modo ostenderet quanti illud faceret: tum etiam vt
illo crucis suæ trophæum ditaret. Nec hoc cuiquam mirum esse
videatur.

Simile.

Si enim strenui Duces, enses, quibus victoriam ab hostibus re-
portant, ita nobilitare solent, vt in illorum manubrijs prætiosas
quasque margaritas, gemmasque inseri iubeant: Quomodo Chri-
stus enses illum (salutiferam ipsius crucem dico) quo terribili
hostis caput amputauit, non ditaret pretiosissima illa margarita,
& gemma sui nominis, qua meliorem alteram non habebat? Hæc
gemmam Christus tanti faciebat, vt neque moriens eam deferere
vellet. Omnia quæ habebat, Christus deseruerat, vestem in mani-
bus militum, sanguinem peruias, & plateas Ierusalem, vitam de-
nique in manibus inimicorum: Verum nomen, quod tantum ama-
bat nunquam voluit deferere: sed illud mortis suæ tempore super
caput suum, in hunc modum scriptum habere voluit: Iesus Naza-
renus Rex Iudeorum, scriptum inquam, Hebraicè, Græcè, & La-
tinè. Vt ocs pariter cognoscerent, quanti ipse suum nomen faciebat.

Huius rei maximum etiam indicium fuit, id, quod ipse Chri-
stus postea egit cum Paulo. Nam cum hoc diuinissimum nomen,
tanquam ditissimum aliquod donum gentibus, vniuersique mun-
di Regibus mittere vellet, ad hoc munus diuinissimum Paulum
præ cæteris elegit. Sicut quando Principibus, & Regibus aliqua
maximi valoris munera offeruntur, vndique conquiruntur vasa au-
rea, & argentea, in quibus munera illa coram ipsis presententur:
ita Deus cum vellet ditissimum sui nominis munus, mundi regi-
bus, & principibus mittere, conquæsiuit vas inter omnia electissi-
mum, quale erat doctor gentium Paulus, de quo dicitur: Vas ele-
ctionis factus est mihi iste, vt portet nomen meum coram genti-
bus. & Regibus, & filijs Israel.

Acto. 4.

Ecce quanti Deus faciebat hoc sanctissimum nomen: & meri-
to quia hoc est illud nomen præter quod sub cælo nullum aliud
reperitur, in quo oporteat nos saluos fieri: Nec enim aliud est no-
men sub cælo, inquit D. Petrus, datum hominibus, in quo oporteat
nos saluos fieri. Quæ D. Petri verba ita intelligenda sunt, vt
ad omnes infirmitates tum mētis, tum corporis referantur. Ab his

enim

A enim omnibus in isto sanctissime nomine saluamur. Nam si ali-
quis nostrum tristatur, & illi venit in mētem, & cor Iesus, & inde
salit in os, statim ad exortū sanctissimi nominis lumen, omne tri-
stitiæ nubilum diffugit, & redit serenū. Si labitur quis in crimen,
& inde curritur ad laqueum mortis desperando, vbi primum in-
uocat hoc sanctissimum nomen vitæ, statim respirat ad vitam. Ne-
mini vnquam stetit ante faciē huius salutaris nominis duritia cor-
dis, ignauitē torpor, rancor animi, languor accedię. Nemini ita ex-
siccatus est fons lachrymarū, vt inuocato Iesu, continuò non erum-
peret vberior, flueret suauior. Cui in periculis palpitanti, & trepi-
danti inuocatum virtutis nomen, nō statim fiduciam præstitit, de-
pulsit metum? Cui, quæso, indubijs æfluanti, & fluctuanti non su-
bito ad inuocationē, huius clari nominis emicuit certitudo? Cui
in aduersis diffidenti, iam iamq; deficienti, si nomen adiutorij so-
nuit, defuit fortitudo? Nimirum morbi, & languores animi, isti
sunt: Nomen vero istud aduersus illos medicina.

Nihil enim in nobis ita iræ impetum cohibet, superbiæ tumo-
rem sedat, sanat liuoris vultus, & stringit luxuriæ fluxum, extin-
guit libidinis flammam, sitim temperat auaritiæ, actius indecoris
fugat pruriginē, siquidem cum nominamus Iesum, hominem no-
bis proponimus miſerē, & humilē corde, benignū, sobriū, castum
misericordem, & omni deniq; honestate, ac sanctitate conspicuū:
Eundemq; ipsum Deum omnipotentem, qui suos, & exemplo
sanet, & roborat adiutorio.

Hæc omnia à nobis supradicta simul nobis sonant, cum inso-
nuerit Iesus. Sumimus itaq; nobis exempla de homine, & auxiliū
à potente. Illa tanquam pigmentorias species: hoc tanquam vnde
acuamus eas, & facimus cōfectionē, cui similem medicorū nemo
facere possit. Hanc cōfectionem: hoc electuarium reconditum,
& repositum habemus in vasculo vocabuli huius, quod est, Iesus.
D Salutiferum certe, quodq; nulli pesti nostræ inueniatur inefficax
semper igitur hoc sanctissimum nomen nobis in sinu sit, semper in
manu, semper in corde, semper in ore: quia hoc modo semper om-
nes nostri sensus, & actus diriguntur in Iesum, qui cum Patre, &
Spiritu sancto viuuit, & regnat in secula seculorum. Amen.

FINIS LIBRI QVARTI.

DE VER-

DE VERBIS

DOMINAE

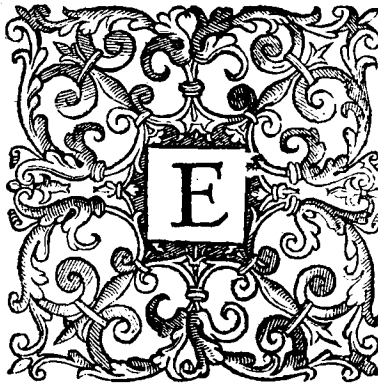
AD ELISABETH COGNATAM.

LIBRI QVINTI.

CAP. PRIMVM.

Dei misericordia non in sola Maria, sed omnibus, qui Deum reuerentur communis fuit: ipsa Dei misericordia licet per omnia eius opera diffusa sit, perfecta tamen misericordia solis Deum timentibus conuenit.

Et misericordia eius à progenie in progenies timentibus eum. Luc 1.

Tit. 3.

Narratis superioribus quatuor huius cantici versiculis, particularibus Dei in se collatis beneficijs, iam Virgo nostra totam se conuertit, ad recolenda vniuerso mundo à Deo etiam exhibita beneficia. Quia vero hæc non ex humanis meritis, sed ex sola Dei misericordia proueniunt, iuxta illud Pauli: Non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit: ideo in illis recensendis ab ipsa Dei misericordia Virgo exorditur. Et misericordia, inquit, eius à progenie in progenies timentibus eum.

Ex

- A** Ex quibus Mariæ verbis, iam liquidius illud apparet, quod superiori versiculo adnotauimus, nempe, quod ea, quæ virgini magna facta sunt ad ipsius virginis gloriam singularem, ad omnium etiam salutem ordinata sunt. Nā verba hæc, & misericordia eius perinde fere sunt (sicut hunc locum exponētes adnotarunt D. Augustinus, & Hugo Victorinus uterq; super magnificat, Theophylactus, Cornelius Iansenius, & Glossa ordinaria, quæ est Venerabilis Bedæ) ac si Virgo dicat: Non mihi soli fecit magna: sed etiam omnibus timentibus eum, in hos enim etiam crescit, & dilatatur misericordia eius. Et misericordia eius à progenie in progenies timentibus eum. Hoc est, non in me sola fuit, non in me sola eluxit Dei misericordia: sed cōmunis etiam est omnibus, qui reuerentur, & timent illum, idque per omnes succedentes sibi generationes, & secula cuncta: Et misericordia eius à progenie in progenies timentibus eum.

D. Aug.
Hug. Vict.
Theophy.
Cor. lan.

- Quod vero attinet ad verba ista: à progenie in progenies: varij varie ea exponunt. D. Eusebius Emislenus homilia feriæ sextæ ante quartam Dominicam Aduentus videtur innuere, quod mens Virginis in his verbis fuerit declarare, quod Dei misericordia nō in sola Iudæorum progenie fuerit compressa: sed quod ab ista in omnes fuerit dilatata. Eius misericordia, inquit, Eusebius, non in vna progenie est, non enim Iudæorum tantum Deus: sed à progenie in progenies dilatatur, & crescit, cunctis subueniens timentibus eum. Fauet huic Eusebij Emisleni sententiæ venerabilis Beda in celebri illa homilia eiusdem feriæ sextæ ante quartam Dominicam Aduentus, quo loco sic inquit Beda: Progenies autem, & progenies, vel vtriusque populi Iudæi videlicet, & Gentilis appellat: vel certè omnium per orbem nationum, quas in Christo credituras esse præuidebat.

D. Euseb.
Emisli.

Vener. Beda.

- Deinde Theophylactus super hunc locum, hæc verba sic intelligit, ut per illa significantur, timētes Deum ipsius misericordiam consequi, & in hac generatione, hoc est, in præsentī seculo. & in futura generatione, hoc est, in futuro seculo: Nam hic centuplum accipiunt, illic verò longe amplius accipiunt. Huius autem Theophylacti sententiæ fuit etiam Theophilus apud D. I. homam in Aurea Cathena super hunc locum, vbi sic dicit: Vel per hoc innuit, quod timentes misericordiam consequentur in generatione ista, id est, in præsentī seculo: & futuram, id est, in seculo futuro,

Theophy.

Theophi.

in hoc seculo centuplum accipientes, in illo vero multo maiora. **E**

Euthy.

Præterea Euthymius super hunc locum, in ea est opinione vt dicat, verba ista: à progenie in progenies: idem significare apud Hebræos, quod semper. Quod dicitur, ait Euthymius, in progeniem & progeniem, & in generationes generationum, aliaque similia, idem significant, quod semper, apud hebræos. Dicit ergo quod etiam misericordia eius, semper est in his, qui timent. Et in hac sua sententia videtur Euthymius imitatus fuisse antiquissimū eundemq; etiam Græcum autorem Origenem, qui in quadam homilia super Magnificat, hæc ipsa verba exponens. Misericordia Dei, inquit, non in vnam, neque in duas, neq; in tres, sed neque in quinq; verum in sempiternum extenditur à generationibus in generationes. Estq; hæc Euthymij, & Origenis sententia per quam similis modo loquendi scripturæ sacræ, in qua his similia multa habentur apud prophetam, & præsertim cum ait: Misericordia autem domini vsque in æternum; idest, sine fine, sicut exponit Glossa interlinearis, super timentes eum. Quia enim misericordia domini semper durabit, & erit absque termino a parte finis super timentes eum timore filialis reuerentię, qui manet etiam in patria, secundum illud: Timor domini sanctus permanens in seculum seculi: Ideo Virgo dicit. Et misericordia eius à progenie in progenies timentibus eum. **G**

Psal. 102.

Psal. 144.

Mat. 5.

Simile.

Iam vero quod attinet ad postrema huius seculi verba, nempe, timentibus eum. Sic accipienda sunt, vt intelligatur, perfectā Dei misericordiam solis timentibus eum conuenire, Nam quamuis Dei misericordia super omnia opera eius diffusa sit, secundum illud: Et miserationes eius super omnia opera eius. Et quamuis etiam Dei misericordia sit secundum aliquos effectus communis timentibus, & non timentibus eum, sicut patet ex illo: Qui solem suum ortiri facit super bonos, & malos, & pluit super iustos, & iniustos: Perfecta tamen Dei misericordia, quæ consistit in subleuatione à vera miseria æternæ damnationis, & in eo quod in præsentia vita, Deus omnia eis in bonum cooperari facit: & post hanc vitam æterna felicitate gaudere donat. Hæc, inquam, Dei perfecta misericordia solis timentibus Deum cōuenit. Sicut enim Sol, & Luna cecos, & non cecos pariter illustrent: verum ipsis corporalibus oculis cecos quamuis illustrent, illi tamen lumen non recipiunt, sed illi soli, qui vident. Ita etiam Dei misericordia, quamuis

A uis super timentes, & non timentes diffundatur: tamen in Solis timentibus Deum suæ virtutis perfectionem ostendit.

Neque hoc loco prætereundum est, quàm apte Virgo potius dixerit, timentibus eum, quàm sperantibus in eum, aut diligentibus eum. Cum enim superiori versiculo de Dei potentia, & sanctitate ageret, quibus in nobis respondet ipsius Dei timor, & reuerentia, ideo dicit: timentibus eum: per quos pie Deum venerantes intelligit, id, quod Dei sanctitati maxime debetur. Vnde dicitur in psalmo: Sanctum & terribile nomen eius. Quibus verbis aperte significatur, Deum quia sanctus est metuendum, & pie à

Psal. 110.

B iustis reuerendum esse.

CAP. II.

Dei misericordiam, inter ceteras ipsius Dei virtutes, cur Maria prius laudat. Deus quàm pronus sit ad miserendum, & quàm tardus ad puniendum.

Et misericordia eius à progenie in progenies timentibus eum. Luc. 1.

C

M

IRVM Non est, si de Dei virtutibus nunc actura Virgo, & inter eas ipsius Dei misericordiam, & iustitiā deinceps præcipuè prædicatura, à misericordia initium sumat. Id enim Maria in Deo prius laudat, quod in eo laudabilius esse nouit. Quid autem laudabilius in Deo (inquit D. Greg. in psalmos penitenciales super illa verba: Dñe labia mea aperies) quàm misericordia: Et paucis interiectis huius rei rationem adducens: Quamuis enim, inquit, laudabile sit, quod hominem de limo terræ condidit: laudabilius tamen est; quod perditum proprii filij sui morte redemit. Deniq; illud potestatis est, hoc gratiæ. Itaq; Virgo nostra id, quod in Deo laudabilius est prius laudat, & illud ante omnia prædicat, quod Deo magis placere non dubitat. Quid enim, obsecro, clemētissimo Deo magis placet, quàm clemētia? Quid benignissimo misericordiarū Patri iocundius est, quàm misericordia? Misericordia, inquā, q̄ illi tam propria est: vt sancta Ecclesia diuino gubernata spiritu, in eius laudē quotidie decantet: Deus cui propriū est misereri semper, & parcere.

D. Greg. Psal. 50.

D

V Neque

- Neque mihi dicas, quomodo illi proprium est misereri, cui nō **E**
- Psal. 110.** sola misericordia, sed iudicium etiam decantatur? Misericordiam, & iudicium cantabo tibi, inquit regius propheta, vnde apparet, quod non minus iustus quàm misericors est, cui misericordia, & iudicium decantatur. Nam ad hoc respondendo dicimus: Verū
- Rom. 9.** hoc, quidē, & illud etiam verissimum esse, quod dicit D. Paulus: Cuius vult miseretur, & quem vult indurat. Sed quod misereatur proprium illi est, ex se enim sumit materiam, & velut quoddam seminarium miserendi. Nam quod iudicat, & condemnat, nos cū quodammodo cogimus, ita vt longe aliter de corde ipsius misera-
F tio, quàm animaduersio procedere videatur.
- Ezech. 18.** Ipsum audi dicentem. Nunquid voluntatis meę est mors impij dicit Dominus, & non magis vt conuertatur, & viuat? Recte igitur illi proprium dicimus misereri semper, & parcere, qui misere-
G rendi, & parcendi causam, & originē sumit ex proprio: iudicandi vero, & vlciscendi magis ex nostro. Quemadmodū terrę propriū est esse immobilis, ex sua enim natura semper stat iuxta illud: Ter-
Simile. ra autē in æternum stat: si qñ vero mouetur hoc ei accidit ab extrinseco: ita etiam Deo proprium est stare, & in sua misericordia tanquam in proprio centro contineri, ex quo non mouetur, nisi à causa externa. Qñ enim peccamus, tunc eum quodāmodo à suo
Eccles. 1. centro exire cōpellimus, vt debitis nos supplicijs afficiat: Sicut ap-
Isa. 26. paret ex illo Isaie, quo dicit: Ecce enim Dñs egredietur de loco suo, vt visitet iniquitatem habitatoris terrę, cōtra eum. Et quis est locus eius, ex quo Dominus egredi dicitur? Misericordia, pietas, inquit glossa interlinearis, locus eius: hoc est eius centrum, ex quo nos cum peccamus exire ipsum compellimus, vt nos castiget.
- Huic Isaie loco alius valde similis reperitur apud prophetam
Micha. 1. Michæam: Cum enim propheta iste populo cōminari vellet sup-
H plicia, quę super eum ventura erant. Quia ecce, inquit, Dñs egre-
dietur de loco suo, & descendet, & caleabit super excelsa terrę. Quem locum exponens Nicolaus de Lyra, huic nostro instituto accōmodatissimē inquit. Proprium enim ipsius Dei est parcere, & misereri: Et ideo locus eius dicitur misericordia, a qua quodā-
E modo videtur egredi, quando punit secundum rigorem iustitię. Vt vero omnia hæc, quę dicimus notiora fiāt, ante nostros oculos vnum proponamus omnium nostrum primum parentē Adam: ante cuius peccatum non legimus quod Deus egrediretur è loco,
& cen-

- A** & centro suę misericordię: Verum vbi primum ipse peccauit sta-
Genes. 3. tim Deus egredi cœpit è loco suo. Namque statim ipse Adam au-
diuit vocem Domini deambulantis in paradiso ad auram post me-
ridiem. Ante peccatum nunquam eum Adam viderat, nec eius
deambulantis vocem audierat. Erat enim tunc Deus in suo loco,
erat in centro misericordię suę, à quo non exibat: sed post pec-
catum statim discedere cœpit à misericordia, & ad iustitiam pro-
ficisci.
- Sed quomodo quæso, hoc? Non festinando: non currendo;
immo non volando sicut homines facere solent ad sumēdam vin-
B dictam, sed deambulando, vt vel sic ostenderet, suę voluntatis mi-
nime esse contra hominem crudelitatis personam sumere. Sicut ille **Simile.**
le, qui inter duos terminos deambulat hūc atque illūc se se mo-
uet, & deambulando sic ab vno termino discedit, vt repetito gres-
su ad illum redeat, à quo recessit: id, quod natura ipsius verbi,
deambulo, manifeste ostendit: id enim est, deambulo, quod de
loco ad locum ambulo: ita Deus post Adam peccatum, inter hęc
duo extrema, misericordiam scilicet, & iustitiam iter faciebat.
Verum quia licet ad iustitiam accedebat, non tamen à misericor-
dia discedebat, ideo scriptura sacra, vt hunc nobis in Deo effe-
C ctum significaret, ipsum Deum deambulantem inducit. Et cum **Genes. 3.**
audissent, inquit diuina scriptura, vocem Domini Dei deambu-
lantis in paradiso, ad auram post meridiem, abscondit se Adam,
& vxor eius.
- Vide quid dicat: non solum dicit, quod pijsimus Dominus
deambulabat, sed quod deambulabat ad auram: & hoc etiā non
summo mane, non meridie, sed post meridiē. Quę oīa Dei mise-
ricordiam redolent, & eius in castigando tarditatē manifestissime
arguunt: hanc enim significat non solum verbum deambulo, sicut
diximus: sed illud etiam, ad auram, & post meridiem. Sicut enim **Simile.**
D qui ad ventum, & cōtra ventum ambulat impeditur, & detinetur
à vento nē tam velociter ambulet: Et sicut etiam si iudex possit
ad puniendum reum summo mane, aut meridie venire, si post me-
ridiem veniat vergente iam ad occasum Sole signum est, quod
non libenter puniat: ita etiam scriptura in eo quod nobis Deum
deambulantem inducit ad auram post meridiem, nobis vult o-
stendere, clementissimum Deum omnes occasiones queritasse,
vt à castigando primo parente nostro Adamo, retardaretur. A deo
V 2 enim

enim illi displicebat, atque (vt ita dixerim) dolebat, quod hominem esset puniturus.

O si ad conferendum aliquod in primum hominem beneficiū Dominus iste tunc veniret: Quomodo, non dicam, deambuleret, sed properaret, sed curreret, sed aduolaret: & hoc non post meridiem, non in meridie, sed mane. Bene nouerat hanc Domini sui conditionem, qui dicebat: & dicendo rogabat: Auditam fac mihi mane misericordiam tuam. Hanc eius in prestanda, vel ad prestandam misericordiam, velocitatem non ignorabat, quæ dicebat: Ecce iste venit saliens in montibus, transfiliens colles, similis est dilectus meus capree, hinnuloque ceruorum.

Psal. 142.

Cant. 3.

Verum quid aliunde petimus exempla, vt hanc Dei proprietatem ostendamus, cum in his nostre Virginis verbis eam optime depictam habeamus? Et misericordia eius, inquit illa, à progenie in progenies timentibus eum. Quasi diceret non segnis, non tarda, non lenta est eius misericordia: sed ita velox, festina, & agilis, vt à vna in omnes progenies summa pernitate currat. Non enim ab vna in aliam, solum currere nouit, & ibi pedem figere: sed ab vna in omnes erumpere, atque exilire solet. Et misericordia eius à progenie in progenies timentibus eum.

C A P. III.

Maria quia mater est misericordiae, inde habet, quod Dei in miserendo proprietates tam optime explicet. Dei misericordia per Mariam in omnes generationes diffusa; & quanam sit hæc misericordia.

Et misericordia eius à progenie in progenies timentibus eum. Luc. 1.

Non dubium quin nostra Virgo his suis verbis, bene nobis pijsimi, ac clementissimi Dei, & Domini nostri proprietatem ante oculos proposuerit. Sed non mirum. Quis enim melius de natura, & cōditione huius Dñi, qui pater est misericordiarum, agere posset, quam illa, quæ mater est misericordie? An non misericordie mater, quæ talibus

ab

A ab vniuersa ecclesia, quotidie verbis salutatur: Salue Regina mater misericordie? An non misericordie mater, quæ Christi mater est, per quem misericordiam à Deo consecuti sumus? Denique an non misericordie mater, quæ nobis quotidie misericordiam à Deo præcatur? Et præcando impetrat? Verè misericordie mater Maria, non solum propter hæc: sed etiam ex eo quia valde misericors est. Sicut enim phrasi hebraica Deus dicitur pater misericordiarum: id est, pater summè misericors: ita etiam Virgo, mater dicitur misericordie, quasi valde misericors.

Simile.

B de clementissimo Domino tam bene loquitur: ideo eius in miserendo proprietatem tam bene explicat. Et maxime cum nosser scripturas propheticas, ipsius Dei in miserendo celeritatem, iam antea fuisse attestatas. Nouerat enim ad hoc illud Isaiæ spectare: Isa. 9. Voca nomen eius accelera, festina prædari. Et illud etiam: Ecce festinus velociter veniet, non est deficiens, neque laborans in eo. Et multa alia his similia, quibus abundè satis, hæc diuine misericordie proprietates declaratur, quæ ihs etiam Mariæ verbis tam pulchrè nobis manifestatur. Et misericordia eius à progenie in progenies timentibus eum.

C Vbi iam aduertatur oportet, quam recto ordine, Maria agat de Dei misericordia à progenie in progenies diffusa. Sicut enim prius agitur de fonte, & postea de ipsius fontis aquæ ductu, & deinde de campis, qui aqua ex ipso fonte, & aquæ ductu profluente irrigantur: Ita Virgo primo loco egit de Deo, qui est totius misericordie fons, & origo: Magnificat anima mea Dominum, Et exultauit spiritus meus in Deo salutari meo. Deinde egit de se ipsa tanquam de aquæ ductu per quem misericordia profluxit: Quia respexit humilitatem ancille sue. Postremo loco egit de hominibus, ad quos misericordia ipsa, quæ à diuino illo fonte per ipsam, tanquam per aquæ ductum effluebat, abundè diffusa est. Et misericordia eius à progenie in progenies timentibus eum.

Simile.

D Sed quanam hæc est misericordia, quæ per Mariam ad homines usque diffusa est? Illa, quam Dauid tam instanter postulabat, & postulando dicebat: Ostende nobis Domine misericordiam tuam, & salutare tuum da nobis. Quasi diceret Dauid: Ostendisti iam Domine sapientiam, potentiam, & iustitiam tuam. Potentiam quidem in mundi creatione ex nihilo, sapientiam, in

ipsius mundi tam ordinata gubernatione, & iustitiam in peccatorum punitione, sicut in diluuiio, & in subuersione Sodoma, & Gomorra: Nunc solum restare videtur, vt misericordiam tuam etiam ostendas, in filij tui incarnatione. Vnde praecor, vt hanc nobis misericordiam ostendere velis: Ostende nobis Domine misericordiam tuam.

Hac igitur est misericordia, quam a Deo, per se ipsam, ad homines vsque diffusam esse Maria testatur: Et misericordia eius a progenie in progenies timentibus eum. Quasi diceret (sicut exponit glossa interlinearis.) Et misericordia eius in me incepta dilatatur a progenie in progenies. hoc est, ex me, quae sum Iudaea natione, in omnium gentium nationes diffunditur.

Simile.

Cant. 4.
Simile.

Hoc verò quam apte Virgo dixerit, bene noscet, qui sciuerit Dei misericordiam esse, velut cuiusdam perennissimi fontis aqua, quae in multas partes, & riuulos deriuatur: & propter hoc forsàn a Salomone hortorum fonti comparatur: fons hortorum putens aquarum viuentiu: Sicut. n. fontis hortoru aqua in multos riuulos deriuata omnium arborum, plantarum, olerum, & herbarum pedes ita irrigat, vt nulla earum remaneat, quam aqua ipsa non attingat: ita Dei misericordia tanquam aqua fontis hortorum, in omnes homines sic profluit, vt nullus eorum sit (dummodo tamen Deum timeat) quem misericordia ipsa intactum derelinquat.

C A P. IIII.

Dei misericordia, quae aequaliter omnibus parata est, inaequaliter hominibus eorum exigentibus meritis exhibetur.

Et misericordia eius a progenie in progenies timentibus eum. Luc. 1.

Simile.

S Nostre Virginis verborum vbertatem, diligenter pensamus, merito ea perenni fonti poterimus comparare. Sicut enim ex fontibus largis, & perennibus scaturientibus fluentis, quò quis plus aquae hauserit, eò magis scaturiunt: Ita ex Mariae verbis quò quis plus sumpserit, eò magis indicibiles inuenit diuitias. Reperimus enim in eis, Dei non solum

A lum in miserendo proprietatem, & ad beneficia conferenda inexplicabilem celeritatem: sed etiam quantum ipse Deus omnibus sit aequalis. Non enim respicit personam hominum (sicut etiam apud Matthaeum de Christo profitebantur Phariseorum discipuli, & Herodiani,) sed omnibus misericordiae suae sinum aperit. Graecus sit Iudaeus sit, Barbarus sit, Schita sit, masculus sit, foemina sit, liber sit, seruus sit, nobilis sit, ignobilis sit, denique magnus sit, paruus sit. Nemo ab eius gratia excluditur, sed ea (omni personarum acceptione prorsus exclusa) in omnes abundè diffunditur. Et misericordia eius a progenie in progenies timentibus eum.

Quemadmodum agricola seminans, campum non discernit, vt in altera eius parte seminet, sed vtrouique procijcit semina, ita etiam Deus, vt suam misericordiam hominibus exhibeat, non diuitem, aut pauperem: non ingeniosum, aut rudem: non fortem, aut ignauium: non denique diligentem, aut desidem discernit, sed omnibus aequalem se se praebet: Et misericordia eius a progenie in progenies timentibus eum.

C Si vero objicias non omnes, ipsius Dei sui misericordia, & maxime cum eius iustitiam multi experiantur. Respondetur, hoc ex ipsius Dei culpa minime prouenire, qui semper paratus est, ad misericordiam omnibus hominibus exhibendam: sed ex ipsorum hominum culpa, qui suis peccatis, ipsius Dei iustitiam, aduersus se ipsos prouocant. Deus enim cum natura sua misericors sit, naturaliter hominibus exhibet misericordiam: vltionem vero, & iustitiam non nisi ab ipsis hominibus prouocatus. Sicut enim mater modo lactat filium, modo nutrit, & fouet: modo verò flagellat, & increpat: magis tamen procedit a pietate materni pectoris fouere, & nutrire, quam flagellare, & increpare. Illud enim naturali pietate facit; hoc vero a filio prouocata. Ita etiam Deus cum naturaliter bonus sit, naturaliter exhibet pietatem: hominum vero peccatis prouocatus vltionem, quod quidem (sicut diximus) non prouenit ex eius culpa, sed hominum, qui se ad misericordiam ditione nolunt, quae aequaliter omnibus parata est. Et misericordia eius a progenie in progenies timentibus eum.

Quemadmodum Sol ad illuminationem omnibus ortus, sine inuidia porrigit suos radios, cunctosque illuminari permittit: Si qui autem oculos claudentes videre eius fulgorem nolunt, non id-

circo reprehendendus est Sol, vel à ceteris despiciendus, aut gloria sui splendoris propter illorum inhonorabitur stultitiam, sed illi potius, qui se lumine eius priuant. Ita etiam diuina misericordia more Solis omnes illuminat, cunctos illustrat, & sui fulgoris radios ad vniuersos diffundit: Si qui vero sunt, qui suæ mentis oculos, diuinæ misericordiæ claudere volunt, ipsa non ideo reprehendenda est, vel ab alijs despicienda: sed illi Solum, qui splendorē diuinæ misericordiæ percipere nolunt, quæ (Virgine nostra teste) omnibus parata est. Et misericordia eius à progenie in progenies timentibus eum.

Hoc tamen, quod dicimus non ita intelligendum est, quasi diuina misericordia eadem mensura, & pondere omnibus exhibeatur. Nam licet Deus, erga omnes misericordia vtatur: tamen erga timentes se perfectiori ipse vtitur misericordia. Sicut enim ille, qui multos habet filios, & seruos simul, cibus alijs ipsos seruos pascit, & alijs ipsos proprios filios ex semine suo natos, quia filij sunt, & hæredes. Ita Deus, qui verus est Dominus, & multos non solum filios, sed etiam seruos habet: seruos, qui eum timent timore seruili, licet erga seruos misericordia vtatur, tamen multò differentiori, erga filios vtatur misericordia, & tali misericordia, quæ semper durabit, & misericordia eius à progenie in progenies timentibus eum. Quod idem est, ac si Virgo diceret (sicut iam superius ex Theophylacto, & multò clarus ex Euthymio adnotauimus) Dei misericordia erga timentes eum semper durabit, non solum in præsentis sæculo, sed etiam in futuro.

CAP. V.

Deus timentes se, non solum in hac vita, sed etiam in futura misericordiæ suæ oculis respicit.

Et misericordia eius à progenie in progenies timentibus eum. Luc. 1.

A Deò beneplacitum est Domino super timentes se, vt misericordiæ suæ oculis eos, non solum in præsentis: sed etiam in futuro respiciat. Et hoc forsitan est, quod Deus ipse, per Isaiam voluit significare, cum dixit: Ad quem autem respiciam

Simile.

Isa. 66.

A spiciam nisi ad pauperulum, & contritum spiritu, & trementem sermones meos? Quasi diceret, ad nullum alium quam ad humilem, & timentem me, respiciam. hoc est, iterum, atque iterum aspiciam. Semel videlicet, in præsentis, & iterum in futuro.

Quod autem hæc sit Dei nostri conditio optimè Regius propheta significauit, cum dixit: Et misericordia tua subsequetur me omnibus diebus vitæ meæ. Nè quis vero existimaret, Dei misericordiam in præsentis solum vita suos subtequi solere, protinus addidit: Et vt in habitem in domo Domini in longitudine dierum.

B Ac si diceret (sicut præter alios Patres hunc psalmi locum exponit D. Theodoretus) Non solum tua me misericordia in præsentis vita subsequetur. Sed etiam in futura. Et hoc ipsum est (sicut sæpe iam diximus) quod Virgo nostra vult significare cum dicit: Et misericordia eius à progenie in progenies timentibus eum. Verum his omissis, iam in sequenti capite videamus, de quonam Dei timore, hæc nostræ Virginis verba intelligere debeamus.

CAP. VI.

C *Enumeratis quatuor timoris generibus, ostenditur de quonam eorum Virgo loquatur, cum de timentibus Deum mentionem facit.*

Et misericordia eius à progenie in progenies timentibus eum. Luc. 1.

Quatuor genera timoris hunc locum explicans adducit Hugo Victorinus in suis ad notationibus elucidatorijs super magnificat. Primum timoris seruilis, secundum timoris mundani, tertium timoris initialis, quartum timoris filialis. Et D. Thomas (magistrum sententiarum secutus lib. D. Thom. 3. dif. 34.) 2. 2. q. 19. ar. 2. totidem timoris modos diuerso tamen ordine enumerat, ponens primo loco timorē mundanū, & quarto loco timorē initialē. Quā vero de Dei timore, etiam Mariæ sermo est, nō erit abs re, si de oibus his timoris modis particulariter dicamus: vt vel sic postea, tandē facilius intelligamus, de quonam ex his timore nostra Virgo loquatur cum dicit, timentibus eum.

Quod igitur attinet ad timorem mundanum (ab hoc enim libet initium

Hug. Vict. initium (sumere) is secundum Hugonem Victorinum loco citato **E**
est, quando pro vitanda pena abstinetur à bono retenta voluntate
Isido. bona; Vel est (secundum Isidorum in prologo super psal. 127.)
 quando timemus pati pericula carnis, vel perdere bona mundi,
 propter quod delinquimus. Hoc modo timuisse **D. Petrus** inuen-
D. Greg. tus est, qui (teste **D. Gregorio**) quia mori timuit vitam negavit.
 Pilatus etiam hoc timore peccauit, qui nē amicitiam **Cæsaris** amit-
 teret, vitę autorem morti tradidit, cum reuera sciret ipsum esse in-
Mat. 40. nocētissimum. Et ideo de hoc timore, qui semper malus est, apud
Mathæum sic scriptum est. Nolite timere eos, qui occidunt cor-
 pus, animam autem non possunt occidere. Hoc est, propter timo- **F**
 rem amittendę vitę Deum nequaquam offendatis.

Secundum genus timoris, quod est timoris seruilis, secundum
 eundem Hugonem est, qñ pro euitāda pena, abstinemus à malo.

D. August. **Ex** sententia **D. Augustini**, quę prorsus in idem recidit, est qñ
 propter timorem gehennę cōtinet se homo à peccato, quo presen-
 tiam iudicis, & penas metuit, & timore facit quidquid boni facit:
 non timore amittendi æternum bonum, quod amat: sed timore
 patiendi malum, quod formidat. Habet hoc timoris genus pro
 suo obiecto malum pœnę, vel æternę, vel temporalis, vt si quis
 vel propter timorem inferni, vel quia timebat gloria priuari, vel **G**
 ipsam diligebat, vel etiam, si propter aliquod damnum, quod sibi
 timebat euenire, desisteret à peccato.

Hug. Vict. Hoc timoris genus, quamquā Hugo Victorinus loco citato
D. August. dicat, quod est malum simul cū primo: tamen **D. Augustinus**,
Pet. Lom. Magister Sctētiarum, & **D. Thomas** eisdem locis dicunt, quod
D. Thom. bonum est. Et contrarium dicere, iam nunc ex determinatione
 Concilij Tridentini sessione 6. canone 3. esset erroneum, ibi enim
 sic dicitur. Si quis dixerit gehennę metum, per quem ad miseri-
 cordiam Dei de peccatis dolendo confugimus, vel à peccatis ab-
 stinemus, esse peccatum, aut peccatores facere, anathema sit. Com- **H**
Mat. 10. mendauit nobis Christus hoc genus timoris cum dixit: Eum ti-
 mete, qui postquam occiderit corpus, potest corpus & animam
 mittere in gehennam ignis.

Tertium timoris genus, quod est timoris initialis, ex sententia
D. Thom. **D. Thomę** loco citato est, quando propter timorē tam pœnę, quā
 culpę abstinemus à peccato, quia enim eā pœnā, quam Deus co-
 minatur, declinare satagimus, nequā nobis sufficere videmus,
 vt ab

A vt ab illicita nos solum operatione contineamus, quia ei, qui cor
 inueter, non est satis ad probationem, si innocens fuerit actio, nisi
 simul ante eius oculos ipsa cordis cogitatio, sincera, atque impol-
 luta appareat. Quia ergo illi displicere metuimus, qui videt totum
 ad perfectam innocentiam coram eo necesse esse consideramus;
 vt mundemus totum. Et ideo ipse timor initialis dicitur, quia ab
 hoc per bonam voluntatem, & virtus initium capit, & vitium fi-
 nem, nec dum tamē perfectio est: quia dum aliud agitur, & aliud
 intenditur, ipsum adhuc propter se bonum, nō amatur. Tunc ac-
 cedit charitas, & intrat per timorē istum, qui dum monstrat, quod
B fugere debeamus periculum, quodāmodo appetere, & desiderare
 facit præsidium. Conuertimus ergo cor ad Deum, vt quodāmo-
 do de ipso fugiamus ad ipsum, & quem cauemus habere iratum,
 studemus habere propitium.

Quartum timoris genus, quod est timoris filialis, tunc est quan-
 do homo abhorret culpā, non propter penam, quā Deus culpam
 cōmittenti cōminatur, quod est propriū timoris seruilis, sed pro-
 pter offensam Dei tantūmodo, quod est proprium timoris filialis.

D. Augustinus in psal. 127. vt doceat quid intersit inter hunc fi- **D. Aug.**
 lialem timorem, & seruilē hac vtitur similitudine. Pone, inquit
C **D. Augustinus**, aliquā scēminam castam timentem virum, aliam **Simile.**
 pone adulteram, & ipsa timet virum. Casta timet nē discedat vir,
 adultera ne veniat. Sed hoc etiam multo clarius idem **Augusti-** **D. Aug.**
nus tractatu nono in epistolam Ioannis. Non potest, inquit me-
 lius explanari, quā intersit inter duos timores, castū, & eum quē **Simile.**
 charitas foras mittit, quam si ponas duas maritatas, quarum vnā
 constituas volentem facere adulterium, delectari nequitia, sed ta-
 men nē damnetur à viro, huic onerosa est viri præsentia: tales sunt
 qui timent nē veniat dies iudicij, ne damnentur: fac alteram ama-
 re virum, debere illi castos amplexus, & nulla se adulterij immu-
D dia maculare, optat præsentiam viri. Vtraque timet, vox vna, di-
 uersus animus, illa timet ne veniat: ista timet nē discedat. Ex quib?
 omnibus bene cognoscitur quantum intersit inter timorem serui-
 lem, & filialē, qui nascitur in nobis ex succedente charitate, ita
 vt ipsum timere, nihil aliud sit, quam degustatum in charitate bo-
 num, iam nolle amittere.

Cum vero hic timor duos habeat actus, vnum scēdum statu-
 tum vitę, qui est timere separari, alium secundum statum paritatis
 qui

quī est reuereri; tūc fit vt aliquid p̄næ secum adiunctum habeat, **E**
dum in incerto laboramus, & potest in vtramque adhuc partem
 declinare status vitæ nostræ. Nā si alicui viatori reuelaretur, quod
 esset in gratia confirmatus, & deberet saluari, hic talis non habe-
 ret hanc p̄nam, cum iam non timeret separari, sicut videtur aper-
 tissimè in beatissimo Paulo, qui ad Romanos scribens ait: Certus
 sum enim quia nec mors, nec vita, neque Angeli, neque princi-
 patus, neque virtus, neque instantia, neque futura, neque for-
 titudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos sepa-
 rare à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu domino nostro. Ha-
 bebat beatissimus Paulus hanc certitudinem, & ideo non time-
 bat separari.

Rom. 8.

Sed quid dico de Paulo? Id etiam habebat Virgo beatissima,
 imo multò excellentius habuit, quàm Paulus, qui (sicut super mis-
 sus est cap. 106. loquitur Albertus Magnus) beatissimæ Virgini
 nequaquam cœquaretur, quia (sicut ille ait) illa Pauli certitudo
 esset per scientiam, & per effectum, per posterius: certitudo autem
 beatissimæ Virginis, qua sciuit se nō separari, fuit per modum cau-
 sæ: sciuit enim se in vitro sanctificatam: sciuit se matrem Dei esse
 effectam, & sciuit se non peccasse, & de cætero nō posse pecca-
 re; & sic sciuit se separari non posse, per modum causæ. **G**

Alb. Mag.

Ex his patet quomodo illi, in quibus hæc certitudo fuerit non
 timebunt separari, in illis vero in quibus non fuerit, timor iste tūc
 cessabit, cum mutabilitas nulla erit. Tūc enim nulla ex incerto
 suspicionis p̄na inerit, & tūc timor quodammodo sine timore
 erit, vbi & de stabilitate certi erunt, & tamen reuerentiam creatō-
 ri exhibere non desistent. At hæc de his quatuor timorem gene-
 ribus, iam dicta sufficiant. Nunc videbimus de quonam ex his ti-
 moris generib⁹ hoc intelligitur, quod Virgo dicit: timentibus eum.

Hug. Viç.

Hugo Victorinus loco citato hæc verba explanans, Ergo, in-
 quit, misericordia eius à progenie in progenies timentibus etim: H
 nec solum timentibus perfecta charitate: sed etiam timere inci-
 piensibus, & per inchoantem sapientiam se conuertentibus. Ve-

Nicu. Lyr.

rum Nicolaus de Lyra de timore filiali, & casto hunc locum in-
 telligit. Nec immeritò licet, enim Dei misericordia, hoc est, in-
 carnationis beneficium, se extendat ad omnes quantum ad suffi-
 cientiam: tamen quantum ad efficaciam non se extendit, nisi tan-
 tum ad iustos timentes Deum timore filiali, & casto. Et ideo vbi

Virgo

A Virgo dixit: Et misericordia eius à progenie in progenies statim
 subdidit: timentibus eum: hoc est, timore filiali, & casto.

CAP. VII.

*Dei misericordia per omnes transit, sed in solis Deum timentibus con-
 quiescit. Ipsa Dei misericordia duplex est: vna generalis, & alte-
 ra specialis.*

B Et misericordia eius à progenie in progenies timen-
 tibus eum. Luc. 1.

Liam Dei, & eius misericordiæ proprietatem sub
 his verbis Virgo nobis demonstrauit, quæ talis
 est: nempe, quod licet a quæ istæ, & aquarum
 riui diuinæ misericordiæ per omnes trāseant,
 tamen in solis Deum timentibus conquiescunt.
 Nam Deus cum velit omnes homines saluos fie-
 ri, omnibus suam gratiam, & misericordiam offert. Verum hæc

C in malis solum pertransit, quia isti non eam recipiunt, non acce-
 ptant: sed solum iusti, & timorati in quibus ipsa conquiescit, quia
 ipsi eam amplectuntur. Sicut enim quando pluit, aqua per totum **Simile.**
 transcurrit: Verumtamen in ea sola terre parte sistit, in qua maio-
 rem concavitatem, & profunditatem inuenit: ita Dei misericor-
 dia per omnes quidem currit, & discurrit: currit per elatos, & ti-
 moratos: discurrit per humiles, & superbos, verumtamen in solis
 humilibus, & timoratis conquiescit tanquam in suo proprio loco,
 tanquam in suo vltimo termino, tanquam in suo centro. Et miseri-
 cordia eius à progenie in progenies timentibus eum.

D Neque in hi obijcias: Dei misericordia omnibus cōmunis est:
 Ergo quod circa solos Deum timentes remaneat fallum omnino
 est. Nam Deus cum omnia possit, & omnia quæ sunt diligit, ne-
 que aliquid eorum, quæ fecit, odiat, sine aliqua prorsus acceptio-
 ne omnium miseretur. Et de hac eius vniuersa, & cōmuni miseri-
 cordia illud intelligitur, quod sub his verbis apud sapientem di-
 citur: Misereris omnium, quia omnia potes: diligis omnia, quæ **Sap. 11.**
 sunt, & nihil odisti eorum, quæ fecisti.

Pro

Pro huius obsecrationis faciliore responsione aduertendum est, **E** duplicem esse Dei misericordiam: vnam generalem, & aliam specialem. Generalis misericordia est illa, qua Deus benefaciendo vni, vel pluribus benefacit etiam vniuersis. Et secundum hanc Dei misericordiam, non potest vnus, aut plures bonum suscipere, quin omnes etiam illud bonum suscipiant: sicut patet de pluuia, de aeris salubritate, de abundantia rerum à terra nascentium, & denique de omnibus similibus, & communibus accidentibus. Et de ista generali Dei misericordia dicendum est, quod Deus vitur illa tam erga bonos, quam etiam erga malos: & de tali misericordia intelligitur, tum illa sapientis autoritas in contrarium adducta: tum **F** etiam illa Christi Domini sententia, qua erga omnes misericordiam commendans dixit: Estote misericordes, sicut & pater vester celestis misericors est; qui solem suum facit oriri super bonos, & malos; & pluit super iustos, & iniustos.

Mat. 5.

Quod vero attinet ad misericordiam Dei specialem, hæc est, qua à Deo beneficium confertur vni, vel pluribus, non tamen omnibus, sed specialiter à Deo determinatis, & de ista misericordia loquitur hic nostra Virgo, & de hac etiam nos loquimur cum dicimus Dei misericordiam apud solos Deum timentes remanere. Cui enim hic agatur de Dei misericordia in filij Dei incarnatione hominibus exhibita, hæc Dei misericordia illi solum specialiter perfruentur, qui se ad illam preparabunt, & Deum timebunt. Et misericordia eius à progenie in progenies timentibus eum.

C A P. VIII.

Dei timor an maneat in patria: ipse Dei timor in hac vita semper est hominibus necessarius.

Et misericordia eius à progenie in progenies timentibus eum. Luc. 1.

Quoniam superius iam diximus, hæc Mariæ verba intelligi de timentibus Deum timore filiali, & casto, restat hoc loco nobis videndum, an huiusmodi timor remanere etiam debeat in beatis post hanc vitam, sicut misericordia

A misericordia de qua dicit nostra Virgo: & misericordia eius à progenie in progenies timentibus eum. Et dicendum est, quod remanebit id regio propheta sic attestante, ac dicente: Timor Domini Sanctus permanet in sæculum seculi. Verumtamen non ita remanebit, vt habeat omnes suos vsus: Et illum duplicem actum, quem habet timor filialis, & castus secundum statum huius vitæ.

Neque in contrarium est Augustini, & Bedæ autoritas, quorum Beda super illud prouerbiorum: Timor Dñi principium sapientie: dicit quod omnis timor in futuro cessabit. D. Augustinus vero super illum locum psalmi: Adorabo ad templum sanctum tuum **D. August. Prou. 1. Plal. 5.**

B in timore tuo. timorem Dei desitutum esse dicit, sub his verbis. Timor Domini est magnum presidium proficientibus ad salutem, sed peruenientibus foras mittitur.

Quæ D. Augustini, & Bedæ sententiæ non ita intelligendæ sunt, quasi timor filialis, & castus desitutus sit in futuro secundum duplicem illum actum, quem habet, sed secundum vnum tantum. Cum enim timor filialis (sicut diximus) habeat duos actus, vnum secundum statum huius vitæ, qui est timere separari: alium secundum statum patriæ, qui est reuereri. Secundum primum actum desinet in futuro, vbi iam nulla timeatur separatio, aut offensio, & **C** in hoc sensu sunt intelligendi D. Augustinus, & Beda. Secundum alium vero actum remanebit, quia licet beati certissimi sint, quod statum beatificum non amittent: tamen reuerentialem quendam Dei timorem habent, quo ipsum Deum venerantur.

O si hoc modo Deum timere iam nobis contingeret. Sed heu, & iterum heu, imò infinites heu, quia sic viuimus, sic in hac lachrymarum valle vitam traducimus, tanta securitate, tanta animi nostri tranquillitate, quasi iam ibi simus, vbi quæ manent, iam sunt de stabilitate securi. O lugendam nostram insaniam. tanti laquei obiecti sunt ante pedes animæ nostræ. tam innumeri hostes obseruât, & custodiunt iter nostrum, tantæ fonee, & tantæ præcipitæ, tantæ rerum difficultates inter iacet, inter nos, & finem nostrum. Via ipsa, quæ per se ardua, & arcta est, tantis spiritualium latronum insidijs obsidetur, tantos nos scopulos, tantos fluctus transire necesse est, & videre: antequam anchoram optato in litore collocemus: & putamus iam nos esse securos: Putamus sine quotidiana anxietate, & cura, sine quotidiana timore, & tremore nos dies nostros transigere debere: Quis, quæ, Simile. transiens super aliquis profunda fluminis, per arctissimi portus angustias,

Etiam, etiam si maiorem partem in offenso trāsmiserit pede. periculū euasisse se credat, cum in ultimo pontis spatio si paululum titubauerit, casum, quem in medio timebat spatio, incurrit? Quis in acie positus ante finem certaminis, aut ante victoriæ sententiam arma deponit? Nemo hoc facit, & nos tam securi viuimus, tantam fiduciam in nostra vita præsumimus, quasi omne iam euaserimus periculum: Vere non hæc est via, quæ ducit ad vitam.

Quid ergo, inquires, nobis faciendum est? Quid timendum: & non tam pernitiōsa securitate in tanto vitæ discrimine, viuendum. Quia cum adhuc in incerto laboremus, non est cur tantopere de securitate confidamus. Sicut mercatores inter nauigandum, quantumuis ventum prosperum, & mare tranquillum habeant, tamen antequam ad portum perueniant semper metunt, ne quoquo modo repente contrario vento excitato fluctibus æstuet mare, & nauis periclitetur: sic nos antequam ad salutis portum perueniamus, semper Dei timorem præ oculis habeamus, & à nostra Virgine admoniti ipsum dominū timeamus, vt vel sic eius misericordiam nobis acquiramus, quam verè timentes semper consequentur: Et misericordia eius à progenie in progenies timentibus eum.

Stimile.

CAP. IX.

Homines Dei timore saucij, ab ipsius Dei offensa facile abstinent. Dei timor habentibus, & non habentibus gratiam, est maximè necessarius.

Et misericordia eius à progenie in progenies timentibus eum. Luc. 1.

Magnus ille Rex, & propheta Dauid, cum tam sanctus, & iustus esset, vt secundum cor domini inuentus esset, cum animam Dei timore haberet transfixam, corpus etiam eodem timore sibi trāstigi, ab ipso Deo instantissime postulabat: Et nos cum tam peccatores simus non timemus? confige timore tuo carnes meas: dicebat Dauid. Quasi diceret anima mea tuo timore induta est: Sed quoniam corpus in hanc confurgit, eiusq; mēbra, obsecro vt hoc tuo timore ita configantur, vt ipsa membra mortua peccato facta, animæ ducantur sequantur.

Psal. 118.

A sequantur. Et ideo, confige, rogo, timore tuo carnes meas. O vitam corpus, & animam tali timore transfixa habemus, quam diligenter omnem Dei offensam non solum euitaremus: sed etiā Dei voluntati nos totos tradēremus. Quemadmodum ille, qui clauos corpori infixos habet, doloribus pressus non facile quicquam agere potest: ita nos si Dei timore confixi simus, non oculo vti præter decorem, non manus ad nefarias mouere actiones, non denique partium aliquid, aut magnum contra Dei voluntatē agere poterimus.

Stimile.

B Nostram igitur Virginem audientes, & ex eius verbis Dei misericordiam minime concessi intelligentes, nisi timentibus eum; Et misericordia eius à progenie in progenies timentibus eum: ad hunc nos timorem disponamus, eumque ante mentis nostræ oculos semper habeamus: siue enim in Dei gratia simus, siue extra illam, tamen semper timere debemus: in gratia ne Dei amoreni amittamus: extra gratiam ne debitas pro nostris peccatis pœnas incurramus. Licet enim cum in gratia sumus ex vna parte lætari debeamus: tamen ex alia parte est, cur maximè timeamus.

C Quemadmodum si quis magnum habens thesaurum profiscatur ad loca, in quibus sunt latrones gaudet quidem propter opes, & thesaurum: & nihilominus metuit ne quo pacto latrones intrant ad deprædandum illum. Ita nos cum in gratia sumus gaudere debemus: sed ita gaudere vt simul etiam timeamus, ne quoquo modo illam amittamus.

Stimile.

D Si vero dum in gratia sumus, ita timere debemus, in quanto timore, simul & tremore nos esse oportet cum extra illam sumus? In quanta tunc animi anxietate nos esse decet? Verè in tanta quantum est periculum, in quo sumus. Sicut ille contra quem mortis sententia, iam pronuntiata est, semper est pavidus, & quoties

Stimile.

D portas carceris aperiti audit, toties tortorem venire iudicat, qui eum ducat ad supplicium, ita nos cum extra gratiam sumus, semper in maximo timore, & tremore esse debemus, ne æternis a Deo supplicijs statim deputemur.

CAP. X.

Conuerso ad Mariam sermone, eidem supplicatur pro impetrando nobis Dei timore, quo eius misericordiam consequamur.

Et misericordia eius à progenie in progenies timentibus eum. Luc. 1.

NON Miror Virgo beatissima, non miror Virgo pijs-
 ma si paucissimis verbis tuis Dei misericordiam, & eius proprietates tam bene comprehendas, & eius simul in hominibus necessarium timorem, nobis tam pulchrè ostendas: quia tu non solum misericordiae mater es, sed timoris, & cum vtriusque mater sis, hinc est quod de vtroque tam bene elocuta sis, Ego mater pulchrae dilectionis, & timoris dicebat quidam de te, & tuo iam tunc Virgo nomine in spiritu sancto prophetando, & te matrem pulchrae dilectionis, & timoris nominando: timoris, inquam, & non qualiscunque timoris, sed timoris salutaris, timoris verè filialis, quo tu dilectissima Dei filia, ipsum Deum patrem tuum, non solum summè venerabaris, sed etià reuereraris, Hunc tu nobis timorem, & talem timorem Virgo impetra, te Dominà mediàte habemus, quidquid boni habemus per te etiam habeamus hunc timorem, quo omnes tantopere indigemus, vt huius misericordiae participes simus, quae in Deo à te tam optimo iure laudatur: & tam iustè non nisi ipsum Deum timentibus datur. Et misericordia eius à progenie in progenies timentibus eum. Quid de nobis Virgo erit, si non timemus? Si enim non timemus, ex tua sententia sine Dei misericordia omnino remanemus. Eia ergo aduocata nostra, eia tota fiducia nostra, eia tota ratio spei nostrae, impetra nobis, quae sumus, impetra, supplicamus, vt Deum sic timeamus, vt sine eius misericordia nequaquam remaneamus. Pro hoc tu Virgo timore, Deum patrem pro nobis non solum roga, sed eum dilectissimo tuo filio vnico Domino nostro etiam fac, vt ipse quoque pro eo nobis impetrando amantissimum patrem suum roget. Quid enim apud talem patrem filius talis non obtineat? Exaudietur vtriusque pro sua reuerentia,

Atia, pater enim amat illum: Exaudietur etiam tu à filio pro tua reuerentia: & non tantum à filio, sed etiam à patre. Apud ipsum ergo tu pro nobis Virgo deprecare: suauissimis, & iocundissimis tuis precibus cum illo fac, vt configat timore suo carnes nostras: à iudicijs enim tuis Virgo timemus, à tua sententia formidamus, & à verbis tuis pauemus. Ex his enim clarissimè intelligimus nos miseros sine Dei misericordia remansuros, si eius timorem non habeamus. Hunc tu timorem Virgo habuisti: huius tu mater extitisti, hunc tu nos fac habere, per eius amorem, quem in tuo vtero Virgo intemerata concepisti. Sicut enim si hunc timorem non habemus, omnino sine Dei misericordia remanemus: ita illum si possidemus, quod sine Dei misericordia sumus, iam amplius non timemus. Quia per illum, aut propter illum Deus nostri, eo modo misereri dignabitur, quo illi misereri proprium est. Scimus enim Virgo beatissima, scimus Virgo pijsima, quod misereri multò aliter dicitur in Deo, quàm in nobis. In nobis enim ipsum misereri, est alienae miseriae compati: in Deo autem multò aliter per omnem modum: quia cum in eo nec passio, nec compassio vlla esse possit, in eo nihil aliud est misereri, quàm nos à nostris miserijs releuare, & releuando nobis miseris tale bonum dare, quale nobis opus est, vt miseri esse desinamus, id, quod solum inuenitur in gloria, in qua Iesus Christus filius tuus Dominus noster cum Patre, & Spiritu sancto viuit, & regnat Deus per infinita saeculorum saecula. Amen.

FINIS LIBRI QVINTI.

DE VERBIS

DOMINAE

AD ELISABETH COGNATAM.

LIBRI SEXTI.

CAP. PRIMVM.

Verbum fecit, in præterito à Virgine prolatum, an in præterito, sicut est, an vero in futuro accipiendum sit. Per Dei brachium eius fortitudo, siue eius filius significatur. Dispersi, per quos Dæmones, Iudæi, & alij superbi intelliguntur, an dispersi dicendi sint, mente cordis sui: an mente ipsius Dei.

Fecit potentiam in brachio suo, dispersit superbos mente cordis sui. Luc. 1.

AVNDE Satis Dei misericordiam, per diuini Verbi incarnationem, Deum timentibus exhibitam, in superioribus Virgo ostendit: hoc præfenti versiculo, & alijs duobus proximè subsequens, iam incipit ostendere, quid deus altissimo incarnationis mysterio erga genus humanum facere decreuerit. Et huius rei gratia in hunc modum ipsa Virgo exorditur. Fecit potentiam in brachio suo, dispersit superbos mente cordis sui.

Circa quæ Mariæ verba hoc imprimis est adnotandum, quod verbum, fecit, in præterito positum, pro futuro hoc loco a nonnullis accipitur. Et in hoc sensu præter alios hunc locum exponit D. Eusebius Emisēnus homilia feriæ sextæ ante quartam Dominicam Aduentus. Et Nicolaus de Lyra super hunc locum: vbi

dicit

D. Euseb.
Emisē.
Nic. Lyr.

A dicit quod Virgo hic loquitur de futuro per modum præteriti, propter certitudinem euentus suæ prophetiæ. Et in hac sententia fuit etiam autor glossæ interlinearis, quem Sixtus Senensis lib. 4. suæ bibliothecæ sanctæ affirmat fuisse Anselmum Laudunensem natione gallum, cognomento scholasticum, qui sequentis versiculi verbum, deposuit, in præterito, in futuro, pro deponet interpretatur. Vnde iuxta hanc sententiam dici potest, quod spiritu prophetico hoc loco, à Virgine illa canuntur, quæ per incarnationē Verbi facienda erant, ac propterea quòd ab ipsa Virgine in præterito canuntur, tanquam iam facta, eo quod iam iam facienda erant, & quia iam erant facta inchoatiue, & in sua radice.

Verum (sicut sapienter quidem super hunc locum adnotauit Cornelius Iansenius) simplicius, & rectius hæc verba intelliguntur in sua generalitate, & vt præterita, sicut eadem ipsa verba sonant. Sicut enim mater Samuelis Anna in suo cantico, post prædicatam singularem Dei in se benignitatem, ex plenitudine deuoti cordis, procedit ad laudandam generaliter Dei potentiam, & iustitiam in varijs præcedentibus operibus frequenter declaratam, dum similia his canit, quæ hic habentur, & canendo dicit. Arcus fortium superatus est, & infirmi accincti sunt robore, repleti prius pro panibus se locauerunt, & famelici saturati sunt; & id genus alia. Ita etiam in præfenti cantico Virgo fecisse videtur. Non tamen his versibus solum intelligendum est, ea cani, quæ præterita erant, sed simul etiam futura. Namque verborum spiritus sancti ea est vbertas, vt eisdem verbis simul plura, ad diuersa tempora pertinentia, significetur. Itaque si verbū, fecit, hoc loco, pro præterito, sicut ipsum sonat, accipiendum est: Istorum verborū, videlicet: Fecit potentiam in brachio suo: talis est sensus. Per virtutem, & fortitudinem suam, siue per filium frequenter operatus est, & mirabilia designauit.

D Per Dei vero brachium, ipsius Dei virtutem, fortitudinem, & robur: siue Dei filium, ideo declaramus. Quia ipsum Dei brachium, pro vtroque in diuina scriptura passim accipitur: in qua verba illa: Ego dominus, qui educam vos de ergastulo Ægyptiorum, & eruam de seruitute, & redimam in brachio extenso. Et illa: Memento quòd ipse serueris in Ægypto, & eduxerit te inde dominus deus tuus in manu forti, & brachio extenso. Et illa: Nolite timere deos alienos: sed dominum deum vestrum, qui eduxit

Six. Sen.
Ansel. Lau.
dun.

Cor. Ians.

1. Reg. 2.

Exod. 6.

Deut. 5.

4. Reg. 17.

Pfal. 43.
Sap. 11.

eduxit vos de terra Ægypti in fortitudine magna, & in brachio extento. Et illa. Brachium eorum non saluauit eos, sed dextera tua, & brachium tuum. Et illa virtuti brachij tui, quis resistit? Et illa saluauit mihi brachium meum. Et denique infinita prope alia, quæ his similia in ipsa scriptura sacra reperiuntur: Dei virtutem, & fortitudinem significant.

Pfal. 70.
Isa. 40.
Isa. 53.

Nec desunt etiam multa alia loca, in quibus Dei brachium, pro ipso Dei filio accipiuntur. Et in hoc sensu planè intelliguntur verba illa psalmi: Donec annuntiem brachium tuum generationi omni, quæ ventura est. Et illa: Ecce Dominus Deus in fortitudine veniet, & brachium eius dominabitur. Et illa: Et brachium Domini, cui reuelatum est? Quæ Isaiæ verba (vt multa alia his similia interim omittamus quæ de Dei filio aperte intelliguntur) D. Ioannes Euangelista de ipso Dei filio expresse intellexit. Reddens enim Euangelista rationem, propter quam increduli Iudæi Christo non credebant. Cùm autem, inquit, tanta signa fecisset coram eis non credebant in eum, vt sermo Isaiæ prophetæ impleteretur, quem dixit. Domine quis credidit auditui nostro? & brachium Domini cui reuelatum est?

Ioan. 12.

Cum ergo Dei brachium vtrumque significet. Hinc est quòd ex patribus, qui hunc locum explanant, alij pro Dei fortitudine: alij vero pro Dei filio, brachium in præsentiarum interpretantur. Inter eos, qui Dei brachium hoc loco pro eius fortitudine interpretati sunt, est D. Eusebius Emisenus homilia supra citata, quo loco: fecit enim, inquit, potentiam Dominus in brachio suo, id est, in virtute, & fortitudine tua, quia diabolus vicit, & infernum spoliavit, & sanctorum animas secum ad cœlestia vexit. Denique ne in referendis aliorum Patrum sententijs multi simus, eiusdem sententiæ est Venerabilis Beda. homilia feriæ sextæ ante quartam Dominicam Aduentus. Euthymius in Lucam super hunc locum, & multi alij patres.

Beda.
Euthy.D. Aug.
Hug. Vict.
Theophy.
D. Bona.

Simile.

Verum D. Augustinus tractatu super magnificat, & ipse D. Augusti sedulus imitator Hugo Victorinus etiam super magnificat. Theophylactus, & D. Bonauentura vterque in Lucam. Et omnes tres glossæ ordinaria, interlinearis, & Lyrensis per Dei brachium hoc loco, eius filium intelligunt. Neque immerito. Sicut enim in nobis brachium, est quo operamur. sic brachium Dei dictum est eius Verbum, per quod operatus est mundum.

Quod

A Quod vero attinet ad verba alia, quæ sequuntur, nempe, dispersit superbos mente cordis sui. Hæc etiam variè variè interpretantur. Quidam enim sicut D. Augustinus, Hugo Victorinus, Eusebius Emisenus, & D. Bonauentura locis citatis, relatiuum, sui, non ad superbos: sed ad Deum ipsum referunt, qui mente cordis sui, id est, profundo consilio, dispersit superbos, siue dæmones, siue Iudæos. Hos enim per dispersos, ac dissipatos superbos, Patres hoc loco intelligunt.

D. Aug.
Hug. Vict.
D. Lu. Em.
D. Bona.

Verum alij contendunt relatiuum sui, non debere quidem ad Deum referri: sed ad superbos ipsos. Et in hac sententia præter alios est, Euthymius super hunc locum. Qui id, quod nos dicimus: Dispersit superbos mente cordis sui, sic interpretatur. Superbos in cogitatione cordis sui, superbos apud se ipsos. Nec mirum quod græcus autor Euthymius in hac fuerit sententia: quia ex græco cōtextu expresse habemus, quod huius modi relatiuum non ad deum, sed ad superbos ipsos refertur: in eo enim pro eo, quod nos dicimus: Dispersit superbos mente cordis sui: sic habetur. Dissipauit superbos cogitatione cordis eorum.

Euthym.

Sed hæc pro faciliiori huius versiculi intelligentia adnotasse sufficiat: nunc ad sequentia properemus, in quibus deo volente, de ipsius dei potentia, in eius brachio (siue per brachium dei fortitudinem, siue ipsius dei filium intelligas) contra dæmones, & Iudæos, ac omnes alios superbos ostensa: necnon de dispersione istorum superborum, tam à mente ipsius dei, quam etiam à cogitatione, & mente ipsorum, non nihil etiam dicemus.

C A P. II.

Deus in brachio suo duo extrema valde distantia coniunxit: omnia Dei opera, præter incarnationis opus, fuerunt opera digitorum eius: solum opus incarnationis, fuit opus brachij eius: Dei brachium ante incarnationem in eius sinu videbatur absconditum.

D

Fecit potentiam in brachio suo dispersit superbos mente cordis sui. Luc. 1.

DE dei potentia dicere volens, sicut superiori capite promisi, timeo, & satis superque timeo, rem aggredi, quam ipsemet regius

regius propheta hominum humeris, adeo imparem iudicabat, ut E
 Psal. 105. diceret: Quis loquetur potentias domini? Quasi diceret: Nul-
 lus, cum sit maior omni laude. Neque in tanto timore, alia mihi
 consolatio, aut respiratio superest, nisi ea, quam alibi in simili oc-
 casione ipse sibi assumebat David. Cum enim ad ipsius Dei lau-
 des prædicandas, propter defectum humanæ scientiæ, quam per
 studij exercitationem nullam acquisuerat, minus idoneum se se
 Psal. 70. sentiret. Quoniam non cognoui, inquit, literaturam, introibo in
 potentias Domini. Hoc est, quoniam non cognoui numeros, si-
 cut habet hebraica veritas: siue, quoniam (& hoc idem est) non
 cognoui numerare (sicut ex interpretatione Symmachi hoc loco F
 Theodo. adnotauit Theodoretus) ingrediari in potentia Domini.

Sed quid sibi ipse voluit David, cum dixit: quoniam non co-
 gnoui literaturam, introibo in potentias Dñi? Vel quæ non cogno-
 ui numeros, siue numerare ingrediari in potetia Dñi? Quid in hoc
 dicere voluit? Hoc planè dicere voluit: Quoniam ex me talis ego
 sum, ut nesciam omnes laudes suis numeris absolutas Deo refer-
 re, ingrediari ad laudandum in potentia Domini. Taliter David
 suatum virium tunc consolabatur inopiam, taliter etiam ego nunc
 meam consolabor. Licet enim is ego sim, qui debitas diuinæ po-
 tentiæ laudes persolvere minime possum, tamen ad illam laudan- G
 dam diuina fretus fortitudine, & potentia, accedam: Et in eius
 potentia, cuius est potentia, quam laudare intendo: dicere inci-
 piam de Domini potentia: de potentia, inquam, non illa, quam
 vel per Moysem quondam contra Ægyptios, vel per Angelum cõ-
 tra Æssyrios ostendit: Sed de illa, quam in proprio brachio, in p-
 proprio videlicet filio incarnato factam, & ostensam, sub his verbis
 Virgo testatur. Fecit potentiam in brachio suo.

Sed quænam iam est potentia illa, quam ex Virginis testimo-
 nio Dominus fecit in filio incarnato? Planè maxima: quia in fi-
 lij sui incarnatione coniunxit Deus duo extrema summè distantia H
 in vnâ personam: coniunxit primum cum vltimo, filium vide-
 licet suum, qui est omnium principium, iuxta illud: Ego princi-
 pium, qui & loquor vobis: cum humana natura, quæ fuit vltima
 Ioan. 8. omnium creaturarum. Et tam potenter, tamq; indissolubili no-
 do coniunxit, ut filius, qui humanam naturam inseparabiliter sibi
 assumebat, inseparabilis nihilominus cum patre, & in patre om-
 nino remaneret. Et hoc etiã est, quod Virgo nostra voluit signifi-
 care

A care cum dixit: Fecit potentiam in brachio suo. Quia sicut de cor-
 pore brachium sine sui separatione porrigitur, sicut per compagi-
 nis virtutem extenditur, & tenetur: Ita Dei filius inseparabilis cū
 patre substantiæ, & ad terrena descendit, & cœlestia nō deseruit,
 hic affuit, & ibi non defuit. Quid hoc potentius potest excogitari?
 An non hæc potentia summa? Verè summa, & ipsi soli Dei bra-
 chio in ipsa incarnatione reseruata.

Ante incarnationem non ostendebat Deus brachium suum:
 sed illud in sinu suo absconditum habere videbatur: & ita absco-
 ditum, ut diceret Isaias: Et brachium Domini cui reuelatum est: Isa. 53.

B Verum in incarnatione, & redemptione reuelauit Deus brachiū
 suum: quia hæc solum opera erant propria brachij sui. Alia enim
 ipsius Dei opera, sicut est opus creationis mundi solum fuerunt
 opera digitorum Dei. Quoniam videbo cœlos tuos, opera digi- Psal. 8.
 torum tuorum, lunam, & stellas, quæ tu fundasti: dicebat Da-
 uid. Quibus verbis aperte videtur propheta voluisse significare, Simile.
 quod sicut nos ad tollenda, mouendaque aliqua leuia, non indige-
 mus nisi digitis: ad tollenda vero, ac mouenda pondera, & onera
 gratia non sufficiunt digiti, sed brachijs, & eorum potetia, & for-
 titudine opus est, ita etiam Deus ad creationem vniuersi non indi-
 guit, nisi digitis (nostro modo loquendo) omnia enim tanta faci-
 litate creauit, ut propterea opera digitorum eius à propheta dican-
 tur. Verum ad incarnationem, & redemptionem opus illi fuit bra-
 chium, & non digitos mouere, & hoc tanta vi, tantaq; fortitudine,
 quod meritò dicat nostra Virgo: Fecit potentiam in brachio suo.

Ostendebat Deus olim suam potentiam, non nego: sed nō in p-
 proprio brachio, non in proprio filio ostendebat. Licet enim, sicut in 4. Reg. 19.
 libris Regū habetur: In castris Assyriorū centū octoginta quinque
 millia hominū percusserit, hoc tñ fecit, non in suo proprio brachio,
 sed mediante Angelo. Eodē etiã modo, quōis Deus in diluuiō oēs Genes. 7.
 homines interfecerit, illis exceptis, qui in arca saluifaciti sunt, & quō-
 nis duas illas ciuitates, Sodomā, & Gomorrā oīno destruxerit: tñ Genes. 19.
 hoc non fecit nisi mediante aqua, & igne: non autē in suo proprio
 brachio, quia hoc solum reseruabat, ad aliud multò maius opus,
 quale erat opus incarnationis, & redemptionis, in quo tantam sui
 brachij fortitudinem, & robur Deus ipse ostendit, quod propte-
 rea Virgo dicat: Fecit potentiam in brachio suo.

O miseros nos, & nimiū sanè miseros: si ad nostrā redēptionē
 Deus

Deus non faceret potentiam in brachio suo. Quis enim nos posset E
liberare? Quis à tanta peccatorum captiuitate eripere, nisi solum
ipſius Dei brachium? Nulla enim neque humana, neque Ange-
lica creatura, erat ad hoc ſufficiens, ſed ſolum Dei brachium hoc
facere debebat, cuius fortitudo in ſolo incarnationis, & redem-
ptionis opere oſtendenda erat.

Sed quomodo, inquires, in ſolo opere incarnationis, diuini bra-
chij fortitudo oſtendenda erat? An nõ multò ante incarnationem
brachium iſtud ſuam iam virtutem, & fortitudinem oſtendebat?
An non iam tunc illam ſic clare oſtendebat, vt dicat de illo Iſaias:

Iſa. 8. **V**oca nomen eius accelera, ſpoglia detrahe, feſtina prædari, quia F
antequam ſciat puer vocare patrem ſuum, & matrem ſuam aufer-
retur fortitudo Damalci, & ſpolia Samariæ coram Rege Aſſy-
riorum. Super quæ Iſaiæ verba Tuitienſis Abbas Rupertus
Rup. Ab. lib. 4. de Victoria Verbi Dei cap. 11. ſic dicit. Planè grandis ac-
celeratio, magna feſtinatio quempiam prius ſpolia detrahere,
quàm de matre natum eſſe, prius in bello prædari, quàm in vtero
concipi. Quomodo igitur hoc Deus fecit, ſi non per ſuum propriũ
brachium fecit: ſicut in incarnatione? Mediantibus hominibus
vel Angelis, ſicut ſuperius diximus, quibus in incarnatione non
iam vitur: ſed multò maiori potentia, quali eſt potentia brachij G
ſui: fecit potentiam in brachio ſuo.

In huius rei ſignum, quando Deus voluit, vt ſuij ſui incarna-
tio, & humani generis redemptio Virgini annuntiaretur: Ga-
brielem Angelum ad eam tunc miſit, qui Dei fortitudinem ſi-
gnificat, quia debebat annuntiare maximam fortitudinem, quæ
in Dei brachio, hoc eſt, in filio facienda erat. Congruentiſſi-
mum enim erat, vt ſicut genus humanum in eſſe exierat per Ver-
bum increatum, & in culpam ceciderat per verbum inſpi-
ratum, ſic etiam à culpa reſurgeret per Verbum incar-
natum, quod eſt brachium illud Dei, quod no-
ſtræ humanitatis ſcutum ſuſcepit, in quo
omnes diuinæ iræ, & iuſtitie ictus,
qui ſuper nos ipſos cadere
debebant, ex-
cepit.

CAP. III.

*Genus humanum propter peccatum, quàm infirmum; ipſum quia
non habebat brachium, in quo exciperet ictus diuinæ iuſtitie, ex-
tendit Deus brachium ſuum, ad illos excipiendos.*

Fecit potentiam in brachio ſuo. LUC. 1.

B Deo debiles, & infirmi omnes remanſimus, poſt tranſ-
greſſionem primi parentis noſtri Adami, vt brachium
nequaquam haberemus, in quo nec minimum quidem
diuinæ iuſtitie ictum recipere poſſemus. Vnde opus
erat nobis alieno brachio, in quod descenderent omnes ictus di-
uinæ iuſtitie pro peccato nobis debiti. Hinc tale brachium totius Iſa. 33.
humani generis nomine Iſaias petebat, quando dicebat. Domine
miſere noſtri, te enim expectauimus, eſto brachium noſtrum in
mane. Quasi diceret: quia nos non habemus brachium, da tu no-
bis domine tuum brachium, da nobis tuum brachium, in quo ſiãt
omnes ſectiones, quibus nos indigemus.

Licet venarum ſciſio infirmis res ſit vtiliſſima; tamen dicunt
medici, quòd minimè eſt ſcindenda vena, niſi quando contingit,
quod duo hæc ſimul concurrunt. Scilicet, morbus grauis, & vir-
tus conſtans. Sicut enim propter leuem morbum, non eſt ſtatim
infirmo ſcindenda vena: ita etiam quando infirmus fuerit adeo
debilis quod nullam habeat virtutem, neque vigorem ad ſuſtinen-
dam ſectionem venæ, non eſt illi talis ſectio facienda propter mor-
tis periculum. Erat genus humanum totum infirmum per pec-
catum: quia licet morbus eſſet grauiſſimus, tamen non habebat
virtutem conſtantem, non habebat brachium in quo fieret ſectio
venæ ipſi tantopere neceſſaria, ideo tetendit Deus brachiũ ſuum,
miſit in mundum filium ſuum, vt diuinæ iuſtitie ferrum in eo ſe-
ctionem faceret, qua nos debiles, & infirmi omnino ſanaremur:
id quod ipſe per Dauid multo ante promiſerat, ſic dicens. Manus
enim mea auxiliabitur ei, & brachium meum confortabit eum:
Quasi diceret: quia non eſt huic infirmo manus, quia non eſt illi
propter ſuam debilitatem, brachium, ex quo ſanguis poſſit exire,
propterea

propterea ego porrigam manum meam, ego extendam brachium meum, cuius sanguine confortabitur, & à tanta infirmitate liberabitur.

O diuinissimum brachium: O brachium potentissimum: brachium quod simul cum sua potentia laudandum, atque prædicandum ipse præuidit David, cum dixit. Thabor, & Hermon in nomine tuo exultabunt, hoc est, laudabunt, & personabunt, sicut est in Hebræo, tuum brachium cum potentia. Et quid ego de Davide loquor, ubi huius diuini brachij. & suæ potentæ nostra Virgo tam egregia laudatrix extitit: Quo enim tendunt hæc nostræ Virginis verba: Quo tendit hoc quod dicit: Fecit potentiam in brachio suo? Quo nisi ad laudandum hoc diuinissimum brachium, brachium potentissimum æterni patris filium, quem in suo utero iam hominem factum Virgo sentiebat, ut moriens pro nobis, nobis vitam donaret, & propterea dicebat: Fecit potentiam in brachio suo?

Cum enim mortis aculeum (ut beatiissimi Leonis Papæ verbis utar sermone de Passione Domini) recipere non posset natura deitatis: suscepit nascendo ex nobis, quod posset offerre pro nobis. Id quod etiam magister gentium Paulus gloriosa voce confessus est, dicens: Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est, esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinaniuit formam serui accipiens. Quando duces exeunt ad prælium, pugnaturo: cum sint naturæ corruptibilis, induit se probatissimis, ac fortissimis armis, quibus corruptibilem naturam, ab inimicorum ictibus possint defendere. Multo contra fecit Dei filius, qui cum esset naturæ incorruptibilis: & in apertum vellet campum, pro nobis pugnaturus descendere, impassibilem naturam passibilitatis, & corruptibilitatis armis induit: in quibus omnes mortis impetus pro nobis posset suscipere, & mori, moriendoque nostram mortem vincere. Id quod ego in ipso Dei filio multo potentius, ac admirabilius esse iudico, quam si ipse non moreretur. Sicut enim in tribus illis

pueris, longe admirabilius fuit, quod ingressi in caminum ignis per eum de ambularent, quam si eo nunquam ingrederentur: Et in Iona etiam multo admirabilius fuit, quod in Cete deciderit, & nihil inde mali peressus fuerit, quam si absorptus nunquam fuisset: sic in Dei filio maiorem admirationem attulit, quod mortuus nostram mortem solueret, quam si mortuus non fuisset: in illo enim multo maiorem potentiam ostendit, quam in isto. Vnde de incarnationis,

A nationis, & redemptionis mysterio agens nostra Virgo, merito inquit: Fecit potentiam in brachio suo.

In omni vitæ suæ cursu maxima semper potestate, & potentia usus est Dei filius homo factus. Potentia enim phreneticos tolerauit, potentia cæcos, claudos, mutos, aridos, ab spiritu immundo captiuos curauit. Verum in sua morte multo maiori potentia usus est Dei filius, multo validius se se ostendit Dei brachium, in cruce enim distentum, in cruce affixum, & omni sanguine exhaustum, quando iam nulla in eo potentia ab inimicis esse putabatur, maiorem suæ potentæ vim absconditam indicauit. Id quod propheta Abacuc multo ante de eo sic prædixerat, dicens. Cornua in manibus eius ibi abscondita est fortitudo eius. Quo loco per cornua, quæ erant in manibus eius, ex multorum Patrum sententia brachia crucis intelligimus, quibus confixæ erant manus Domini. Et ideo bene ibi abscondita erat fortitudo eius, quia ubi nulla prorsus putabatur esse fortitudo, & potentia eius, ibi erat.

Hominis fortitudo maxime pollet in brachijs, & in manibus, & quia Christus confixus cruci, pendeat manibus, pendeat brachijs, ideo videbatur, quod nulla esset fortitudo eius. Verum ubi nulla esse videbatur, ibi nonnulla erat. Sed quid dico nonnulla erat? Immo maxima erat: ibi enim non solum abscondite operabatur clavis illis, qui manus Domini, pedesque transfoderant, perpetuis diabolum configens vulneribus, & sanctorum pœna membrorum, omnem inimicorum interficiens potestatem, sed etiam visibiliter reddentibus elementis omnibus testimonium diuini brachij. Cælum enim, terra, Sol, tydera, petra, monumentaque clarissime tunc pro testata sunt fortitudinem, & potetiam huius diuini brachij, de quo hæc solum in præsentiarum dicere, nos compellunt multa alia, quæ super hunc versiculum dicenda adhuc nobis restant, de illis, quæ in fine prioris capituli promissimus.

C A P. IIII.

Dæmoniaca dispersio ubi incæperit, eius, quæ causa fuerit. Superbus Dæmon à Dei filio mente cordis sui dispersus, intestino propterea nos odio prosequitur.

Dispersit superbos mente cordis sui. Luc. 1.

Diximus supra, & ex patrum sententia ostendimus, per superbos mente cordis sui dispersos, intelligi hoc loco superbos, siue

siue demones, siue iudæos. Reliquum est nunc, ut de dispersione istorum superborum non nihil etiam particulariter dicamus. Quia vero demonum dispersio prior fuit, quam iudeorum de illa hoc presenti capite agendum nobis erit, de hac vero capite proxime sequenti.

Quod igitur attinet ad dispersionem. Superborum demonum, hæc antiquissima fuit, & in ipso statim paradiso incepta. Neque in ipsis demonibus aliam causam habuit, quam superbiam ex spe ciuitate, scientia, ac conditionis, & perfectionis magnitudine, in qua à Deo creati sunt, prouenientem. Habuit namque Lucifer præ alijs magnitudinem, scientiam, & pulchritudinem. Quæ tria quisque perpendens facilius intelliget, cur dum contra eum sub nemine principis Tyri inuehitur propheta ex persona Dei, sic dicit. Tu signaculum similitudinis plenus sapientia, perfectus decore in delicijs paradisi Dei fuisti. Cuius enim similitudinis nisi factæ, & adorandæ trinitatis signaculum, secundum hæc tria fuit. Sancta quippe trinitas ipsa est magnitudo, sapientia, & pulchritudo. Magnitudo namque filij, & Spiritus sancti Pater est: Sapientia patris, & Spiritus sancti filius est. Pulchritudo patris, & filij, Spiritus sanctus est. Et quia Lucifer magnitudinem, scientiam, & pulchritudine plus cæteris participauit, ideo signaculum dicitur similitudinis, plenus sapientia, perfectus decore in delicijs paradisi.

Sed ò vecors, qui cum in tanto honore esset non intellexit. Sed hæc omnia vertit in materiam superbiendi. Non suffecit ei tanta largitas creatoris, nisi idem diceretur, vel existimaretur de ipso, quod de Deo, nisi appellaretur Deus, nisi adoraretur ab Angelis ut Deus: nisi predicaretur etiam ipse increatus. Negauit enim Deum esse creatorem suum, & dixit. (Sed mentita est iniquitas sibi) se esse Deum. Qua de causa sub nomine principis Tyri, dicit Dominus contra eum. Eleuatum est cor tuum, & dixisti, Deus ego sum, & in cathedra Dei sede. Et dedisti cor tuum, quasi cor Dei. Et alibi etiam, dum sub nomine Pharaonis Dominus illi exprobrat sic dicit. Ecce ego ad te Pharaon Rex Ægypti, dracoma-gne, qui cubas in medio fluminum tuorum: & dicis, meus est fluuius ego feci me metipsum.

Vbi ergo mendax iste, mendacium hoc contra Deum locutus est: nempe, Ego feci me metipsum, Deus ego sum. Deliberauit adhuc apud se, & proposuit, dixitq; in corde suo. Ascendam super altitu-

altitudinem nubium, similis ero Altissimo. O quomodo se extollit mendacij pater: quomodo se extollit: Ascendam inquit super altitudinem nubium, similis ero altissimo. Quibus verbis ceteros intelligit, & despicit Angelos, propter magnitudinem, & pulchritudinem suam, quia non paruus erat in oculis suis: tantò omnes alios Angelos semetipso viliores iudicās: quātò nubes licet aliquatenus cādidæ: vel lucide obscuriores sunt pulchritudine Luciferi: Luciferū nāq; volebat se haberi. Vnde & eū improprio ei dicitur. Quō cecidisti de celo Lucifer, qui mane oriebaris? Ex quib⁹ verbis, quib⁹ eū exprobatione Lucifer nuncupatur: Et ex istis etiā nempe, Ascendam super altitudinem nubium, planè datur intelligi, quod ceteros Angelos Lucifer in seipso despiciebat, eosq; quasi viles reputabat, putans de se ipso, quod esset tanquam lux, qua nubes indigent, ut illustrentur. Namque (sicut de illo alio in loco scriptura restatur) omne sublime videt, & ipse est Rex super omnes filios superbie.

Vt igitur Lucifer id, quod mente cogitabat ad effectum perduceret, cepit predicare semetipsum omnibus Angelis: & cum esset plenus sapientia confidebat de seipso, quod crederetur sibi dicenti: Ego sum Deus: Ego feci me metipsum. Hæc Luciferi prædicatio ab Ezechiele propheta innuitur sub his verbis, quib⁹ dominus contra eum sub nomine Assur vsus est dicens: Flumina eius manabant in circuitu radicum eius: & riuos suos emisit ad omnia ligna regionis, & multiplicata sunt arbuta eius, & eleuati sunt rami eius præ aquis multis. Riuos namque suos emisit ad vniuersa ligna, quia sapientiam suam multam effundendo, vniuersas Angelotum multitudines circumuenire, & in suam sententiam trahere, laborauit: ut apud illos tanquam altissimus haberetur, & adoraretur, ut Deus. Et eleuati sunt rami eius præ aquis multis: quia maior quam erat cepit haberi apud magnam partem Angelorum, propter multā sapientiam, qua se apud illos cōmendauit, & cōmendando in suā sententiam deduxit. Id, quod apud eundem prophetam, sub his verbis ita innuitur. Et æmulata sunt eum omnia ligna voluptatis, quæ erant in paradiso Dei. Vbi notandū est ex propheta, quod non dixit: Et æmulata sunt eū omnia ligna regionis: sed ligna voluptatis. Quia licet ad omnia ligna regionis, hoc est, ad omnes Angelos, riuos suos emisit: tamen non æmulata sunt eum nisi sola ligna voluptatis. Cunctos enim Angelos

per suam sapientiam decipere, & ad suas partes deducere tentavit: Verumtamen illi tantummodo illi sunt adulati, qui gloriam suam quærebant, & non Dei: quosque delectabat seruire potius creaturæ, quàm creatori.

Sed quid euenit Lucifero, & alijs Angelis talia molientibus?

Quid illis fecit Deus talia apud se ipsos constituentibus? Omnes illorum conatus Deus non solum destruxit: sed longè aliter illis

Isa. 14. fecit euenire, quàm ipsi cogitabant. Dicebat superbus apud se: In cælum conscendam: super astra Dei exaltabo solum meum: se-

debo in monte testamenti, in lateribus Aquilonis: ascendam super altitudinem nubium, similis ero altissimo. Sed statim mente cor-

Isa. 14. dis sui dispersus est. Ipse namque statim audiuit in infernum de traheris in profundum Laci. Illuc enim statim de iectus est cum

suis sequacibus. Id, quod alius propheta etiam testatur cum dicit.

Eze. 31. Ecce deductus es cum lignis voluptatis ad terram vltimam, in medio circuncisorum dormies, cum his, qui interfecti sunt gladio.

Ecce quomodo dæmones superbi de mente cordis sui, tunc dispersi sunt: Ecce quomodo miseri decepti sunt, & ab illo seculissimo statu in quo erant de iecti sunt. In delicijs paradisi Dei positi

erant: pleni sapientia, & perfecti decore: Verum quia altiora se ipsis quæsiuerunt, & maiora se ipsis scrutati sunt, deorsum miseri

cecidierant. Non steterunt in se, ceciderunt à se ambulantes in magnis, & in mirabilibus super se. quanto v. locius ad alta festina-

runt: tanto celerius ad occasum declinarunt. Sed heu, & iterum heu, quanto, & quàm intestino odio non solum Deum: Sed homi-

nem, quem ad imaginem Dei factum videbant, persecuti sunt. Cum enim non possent, in autorem ipsum, quem ante omnes lædere cu-

piebant suam iram effundere, in eius imaginem eam exercere conati sunt. Quemadmodum enim homo Regi inimicus, quando ip-

sum regem attingere non potest, eius simulachrum cædit: ita dæ-

mon, qui Deum offendere nequibat, hominem, qui ipsius Dei erat

imago per peccatum lædere laborauit, vt vel sic quanto esset, erga

Deum odio affectus, ostenderet.

Sed vide pijissimi conditoris amorem erga facturam suam: erga imaginem suam, quam quia supplantatoris odio, & inuidia læ-

sam, & per peccatum deformatam esse cognouit ideo de throni sui arce descendit, & formam serui accepit: vt hominem, quem diabolus mortifero vulnere in primo parente prostrauerat, ele-

uaret.

A uaret. O inauditum pijissimi conditoris amorem erga facturam suam: O immensam clementissimi creatoris pietatem erga imaginem suam.

CAP. V.

Dei filius qua arte usus fuit in dispergendo dæmone mente cordis sui:

Dæmon Christo mortem parans potius est læsus, quàm læsit.

Dispersit superbos mente cordis sui. Luc. 1.

Dæmoni Amoris erga hominem, maximum in signe fuit, quod inter ipsa mundi principia, imaginem atque similitudinem Dei sui seruus accepit. Verum multò amplius fuit, quod propter seruum, personam, & formam serui Deus creator assumpsit, vt in ea serui forma, & humanum genus repararet, & de inimico diabolo gloriosissime triumpharet. Licet enim Dei misericordiæ ad reparandum humanum genus ineffabiliter multa suppeterent, hanc tamen consulendi viam elegit, qua ad destruendum opus diaboli, non virtute vteretur potentia, sed ratione iustitiæ. Nam superbia hostis antiqui, non immerito sibi in oēs homines ius tyrannicum vendicabat, neque indebito dominatu premebat, quos à mandato Dei spontaneos, in obsequium suæ voluntatis allegerat. Non igitur iuste amitteret originalem deditiij generis seruitutem, nisi de eo, quod subegerat, vinceretur.

Hac ergo de causa misericors, omnipotensq; Saluator reparationis humane cõsiliũ, ita moderatus est, vt virtutẽ, & potentiã suẽ deitatis, per velamen nostrę mortalitatis absconderet. Quemadmodum enim si quis animaduersa in compare, atque emulo suo formidine secum decertandi, imbecillum se fingat, vt illum pelliceat ad pugnam: & ille dum p. o vera habet simulatam illam imbecillitatem audacter incertamen prodeat mox domandus illius generosi athlete viribus: ita Dominus sub specie humane, infirmitatis prouocat aduersarium: vt ipse quasi cum homi-

Simile.

Y ne con-

ne congressurus securius descendat ad pugnam, in qua vires eius E
diuinas experiatur. O profundissimam diuini iudicij abyssum.
O altissimam diuini consilij rationem, qua superbus iste à Dei
filio humana carne vestito de mente cordis sui: ita dispersus re-
mansit, vt cum in Dei filium irrueret, ipse rueret: dum illū capere
vellet, caperetur ab illo. Denique, vt dum persequeretur mor-
talem, incideret, in Saluatorem.

Sic illusa est antiqui hostis astutia, quia natiuitatem pueri in
salutem humani generis procreati, non aliter sibi, quàm omnium
nascentium putauit obnoxiam. Vidit enim vagientem, ac la-
chrymantem puerum: vidit pannis inuolutum, vidit circumcisio-
ni iudicatum, vidit legalis sacrificij oblatione perfunctum. F
Agnouit deinde solita pueritię incrementa, & vsque ad vitiles
annos de naturalibus non dubitauit augmentis. Inter hæc intulit
contumelias, multiplicauit iniurias, adhibuit maledicta, op-
probria, blasphemias, conuicia. Postremo omnem in illum vim
sui furoris effudit: omnia tentamentorum genera procurauit.
Et sciens quò humanam naturam infecisset veneno, nullo modo
credidit primę transgressionis expetentem, quem tot documentis
didicit esse mortalem. Perstitit ergo improbus prædo, & au-
rus exactor in eum, qui nihil ipsius habebat, insurgere, atque G
futare in Christum, neque quiescit donec vitę autorem suspendi
fecit in ligno; Sed ipse exaltatus in ligno mortem retorfit in mor-
tis autorem, & per objectionem patibilis carnis ipsum inimicum
potenter elisit. Dum enim diabolus tantum corpus hominis in
filio Dei considerat: & Deum in illo corpore non agnoscit, quasi
ad præparatam sibi prædam solita auiditate festinat: sed dum
vult auidus prædam rapere, ipse sicut piscis adductus in hamo
præda Domini captus efficitur. Sicut enim hamum esca conse-
ptum, si piscis rapiat, non solum escam cum hamo non remouet:
Sed & ipse de profundo esca alijs futurus educitur: Ita diabolus, H
qui mortis habebat imperium, rapuit quidem in mortem corpus
Iesu non sentiens in eo hamum diuinitatis inclusum, sed vbi de-
uorauit hæsit ipse continuo. Idque de Christo contra diabolum
multò ante sub his verbis prædictū reperitur. In oculis eius qua-
si hamo capiet eum. Quibus verbis designatur quòd Christus
superaturus erat diabolum ostendens ei infirmitatem humanæ
naturæ, quam credens sicut escam deuorare, incluso diuinitatis
hamo.

Simile.

Iob. 40.

A hamo fuit captus.

O insanum quid agis? Quid agis inuentor mortis, superbię
institutor, radix malitię, sceletum caput, omnium vitiorum
princeps, quid agis? Putas nē est hic homo, sicut cæteri homi-
nes? Falleris, falleris, insane, falleris: Quia non est hic homo
sicut cæteri homines: non est hic homo sicut primus homo.

Adam enim primus, & Adam secundus: licet vnum sint carne
non tamen opere: quia in illo omnes moriuntur, & in isto om-
nes viuificabuntur. Ille per superbię cupiditatem iter fecit ad
miseriam: hic per humilitatis fortitudinem, viam parauit ad
B gloriam. Quid ergo insane quæris in isto homine? Quid quæ-
ris in illo, in quo nihil tuum vnquam poteris inuenire? Quid
cum persequeris? cur ei tam acerbum mortis supplicium præparas
inferre? Verè malignitati tuę hoc multò magis prodesset, si ei
parceres, & te ab effusione eius sanguinis abstineres, per quem
omnium saluenda est captiuitas, & reparanda libertas, Sed lucem
tenebrę non comprehenderunt, nec mendax cecitas tua,
tantę sapientiam veritatis potuit inspicere. Et ideo Iesum occi-
disti, qui tenens disposita mansuetudine patientiam, & cohibens
feruentium sibi angelicatum virtutem legionum haussit calicem
C doloris, & mortis, vt totum postea supplicium gloriosum tran-
sferret in triumphum.

Et quis hoc ita esse non videat? Quis hoc ita factum esse non
cognoscat? Nam pijsimus Saluator noster per mortem suam
repulit mortem omnibus debitam, per indignissimam passio-
nem suam, quia propria peccata non habebat, redemit aliena.
Et sic tali iustitia victus est, & tali vinculo tenetur tantus huma-
ni generis inimicus. Nam cum te isti inimico homo vendidisset
per peccati commercium, ille Deum consuetudinaria præsum-
ptione deceptus appetijt: & dum occidit liberum amisit obno-
D xium, perdidit ius suum, dum inuadit hominem non suum.
Totum ergo cum eo perdidit, qui nihil in eo inuenit, quod pos-
set tenere, multum tamen inuenit, quo posset ipse teneri. Sub
opposito enim sibi carnis velamine, deitatis hamum inuenit, quò
tanquam piscis captus est: eo enim quo hominem ceperat instru-
mento, eodem & ipse captus est. Nam diabolus (teste Abacuc
propheta) vniuersum genus humanum hamo ceperat; totum, in-
quit ille, in hamo subleuauit. Quæ verba exponens glossa inter-

Abb. 1.

linearis de genere humano in Adam hamo à diabolo subleuato, **E**ca interpretatur. Vnde qui totum hamo ceperat, bene hamo capitur à filio Dei. Quia dum famulis, & stipendiarijs suis iudæis vehementius in Christum incitatis ipsi mortem parare intendit, in præiudicium suum sæuit: Et dùm putat aliquid facere contra ipsum, de mente cordis sui dispersus omne malum retorquet in se ipsum. Sicut enim qui saxum, aut lapidem impetit potius à lapide læditur, quàm lapidem lædit: Ita diabolus filium Dei crucifigens potius est læsus, quàm læsit.

Simile.

D. August. Et ideo **D. Augustinus** in psalmum 130. de illo damno agens, quod diabolus in morte Christi accepit, sic inquit: Sæniens tradidit Christum, sæniens crucifixit: & crucifixo Christo redemptus est orbis terrarum. Ecce sequitia diaboli diabolo offuit, nobis autem profuit. Sæniendo enim, quos tenebat amisit. Et beatissimus **Leo Papa** sermone 10. de passione Dñi, Clauis illi, inquit, qui manus Dñi, pedesq; transfoderant perpetuis diabolū fixere vulnibus, & Sæctorum pena mēbrorū, inimicariū fuit interfectio potestati. Euenit diabolo in morte Christi illud, qd olim impijssimo illi **Amam** euenisse legimus, qui in eodē ipso patibulo, quod **Mardocho** parauerat suspensus est. Consurrexerunt inuicem duo isti viri **Mardocho**, & **Amam**. Parauit **Amam** patibulum **G** **Mardocho**, sed **Mardocho** sceleriter euadente: **Amam** in ipso patibulo, quod parauerat suspensus est. Hoc etiam modo, pugnaverunt inter se **Christus**, & **diabolus**: parauit **diabolus** crucem **Christo**, sed non ille in ipso patibulo transfixus est (dicit **Rupertus** octauo libro de **Victoria Verbi Dei** cap. 3.) triumphante **Verbo**, quod impassibilis **Deus** est, & resumpta carne in immortalitatem, quæ ad breue tempus passa est mortem: ipsum homicidam **Deus** viuens in suo machinamento strangulauit.

Hef. 7.

Simile.

Ruper.

Colo. 2.

Vnde bene de **Christo** dicit **Apostolus**: Delens quod aduersum nos erat chirographum decreti, quod erat **H** contrarium nobis, & ipsum tulit de medio affigens illud cruci, & exponens. **potestates** traduxit confidenter palam triumphans illos in semetipso.

CAP.

A

CAP. VI.

Omnia, quæ superbi Iudæi in passione Christi, in eius dedecus faciebant, conuertebat Deus in ipsius Christi gloriam, & honorem, & in ipsorum Iudæorum opprobrium. Dies passionis Christi, ipsi tantæ lætitiæ fuit, vt in eo lamentum sibi à mulieribus impendi, dedignaretur.

B

Dispersit superbos mente cordis sui. Luc. 1.

OST Diabolicam dispersionem, iudaica etiam sequitur dispersio, quam duplicem fuisse ostendemus, vnam qua superbi illi Iudæi mente cordis sui omnino dispersi sunt: alteram vero, qua per omnes mundi partes dispersi, vagabundi, & errantes feruntur: Solique, & cæli sui profugii per aliena hospitia iactantur.

C Quod ergo attinet ad primam Iudæorum dispersionem, hanc multis quidem possemus ostendere, quæ Iudæis cum Christo per totum eius vitæ cursum cōtigerunt. Verum satis esse arbitramur, si nonnulla solum adducamus, quæ ipsis Iudæis cum Christo in eius morte euenierunt, ex ipsis vt perspiciatur quàm bene ipsis congruat id, quod tantò ante nostra **Virgo** ipsis Iudæis cum proprio suo, atque æterni patris filio sub his verbis euenturum esse prædixit: Dispersit superbos mente cordis sui.

D Vt ergo id, quod dicimus, ante cuiusque oculos perspicuè obijciamus, ab illis libet fumere dicendi initium, quæ impij, & superbi Iudæi contra **Christum** perpetrarunt. Cum enim multis modis iudaica laboraret impietas, vt occasionem aliquam perpetrandi in **Dominum Iesum** sceleris inueniret, & mendacia, quæ falsi testes iniustus sacerdotibus famulando protulerant, nihil quod morte dignum esset, haberent: hoc ipsi Iudæi quasi insuperabile repererunt, vt **Dominum** mundi affectati **Regni** inuidia apud **Pilatū** sic dicentes, perurgerent. Hunc inuenimus subuertentem gentem nostram, & prohibentē tributa dari **Cæsari**, & dicentem se **Christum Regem** esse. **Luc. 23.**

Cumque **Pilatus** **Iesum**, quem frustra, & sine causa videbat accusari,

Y 3

cæsari,

Ioan. 19. cufari, velle absolueret, contra ipsum calumniosè, & minaciter **E** conclamarunt. Si hunc dimittis, non es amicus Cæsaris: omnis enim qui se Regem facit contradicit Cæsari. Quibus visis Pilatus Iesum flagellatum tradidit eis, vt crucifigeretur: Sed Iesus antequam crucifigatur exiit, & purpureo vestimento induitur, spinea corona super eius caput imponitur, & arundo in eius dextera collocatur, & genu flexo ante eum, his verbis illuditur. **Mat. 27.** Aue Rex Iudæorum. Ecce quomodo Dominus à superbis Iudæis tractatur: Ecce qualis erga eum fuit mens cordis Iudæorum. Videamus ergo iam, quomodo superbi isti mente cordis sui dispersi sunt, de quibus dicit nostra Virgo, quòd Deus dispersit superbos mente cordis sui. **F**

Omnia quæ Iudæi per irrisiónem, & ironiam Christo faciebant, sic in ipsius Christi gloriam, & honorem conuersa sunt, vt Spiritus sanctus ad hanc Iesu gloriam, & honorem contemplandum, filias Sion inuitans: Egredimini, inquit, filiæ Sion, & videte Regem Salomonem, in diademate quo coronauit illum mater sua in die desponsationis illius, & in die lætitiæ cordis eius. Quasi diceret à filiæ Sion, siue filiæ Ierusalem: Venite, & aspiciate, egredimini & videte hunc Regem, hunc Salomonem pacificum, & pacis principem in diademate regali. Videte qualis, quantus, & **G** quam gloriosus sit. Videte hunc Regem coronatum. Videte in manu eius sceptrum; Videte vestem purpuream: Videte salutantes: Videte adorantes. Nolite hoc solum videre in corona eius, quòd spinea sit. Sed videte in spinis illis illam coronam, cuius præparatoriæ spinæ sunt: coronam, inquam, gloriæ, & honoris de qua psalmista cecinit: Minuisti eum paulò minus ab Angelis, gloria, & honore coronasti eum. Videte non solum arundinem pro scepro datam: sed videte rem veram, cuius illa fuit præfagium: nempe, summum cœli ac terræ imperium. quia cum arundine illa, propter arundinem illam, data est illi omnis potestas in **H** cœlo, & in terra. Videte non solum purpuram illam manu factam, huic verò Salomoni irrisoriè circumpositam: sed in purpura illa meditamini purpuream ecclesiam illius sanguine mundatam, sanguinem suum pro illo fufuram. Et in illis Romane potestatis militibus, cum risu genua flectentibus, cum risu, vel ioco adorantibus, videte quid significetur, & illius tacentis cogitatus sonet in auribus cordis vestri, velut si dicat: Vivo ego quia mihi

curua-

A curuabitur Romani imperij genu, & humana lingua, humana; & etiam Romana confitebitur, me Regem esse Iudæorum: immo & Regem Regum, & Dominum dominantium. Neque erit irritum quamuis cum ironia, quauis cum hostili irrisione dixerint: Aue Rex Iudæorum. Talem videntes Regem Salomonem scitote illum diem, quo hæc pertulit, fuisse diem desponsationis illius, diem lætitiæ cordis eius. Desponsationis quidem eius, qua sibi ecclesiam, per suum sanguinem desponsauit: desponsationis multum differentis à desponsationibus carnis, siue huius sæculi, quia illæ à voluptate incipiunt, & in dolore desinunt. Ista autem desponsatio incipit à dolore, & perficitur in æterna voluptate, & lætitiâ cordis.

Talia videtur Spiritus sanctus per illa verba voluisse significare, quibus Sion filias ad egrediendum, ac regem Salomonem videndam inuitauit: Videndum, inquam, cum illa spinea corona, veste purpurea, & arundine triumphantem, & in die mortis suæ, ita exultantem, sicut in die desponsationis suæ, in die lætitiæ cordis eius. Hæc vero omnia cum ita sint, & verissima quidem sint, liquidissimo constat, quàm meritò dicat nostra Virgo: dispersit superbos mente cordis sui: Si quidem ea, quæ Iudæi faciebant in **C** Christi dedecus, & ignominiam, conuertit Deus in eius honorem, & lætitiâ.

A deo dies mortis Christi fuit illi dies cordis eius, vt in eo sibi planctum, & lamentum dedignaretur impendi. Narrat enim Euangelista Lucas, quod cum mulieres plangerent, & lamentarentur eum, ipse ad illas conuersus: filia, inquit, Ierusalem nolite **Luc. 33.** flere super me, sed super vos ipsas flete, & super filios vestros. Quasi diceret: Non est cur me Ierusalem filia dolere debeatis: non est cur me plangatis, quia non decet luctus triumphum: neque lamenta victoriam. Pro vobis plangite, & pro vestris filijs **D** eiulate: super illos plangite, super illos fundantur isti ploratus, quòd tales viscera vestra pepererunt. Lugendum vobis planè est, non de Salvatore credentium: sed de temetitate, & impietate infidelium istorum Iudæorum pereuntium. Ego istam crucem volens patior, & mortem in me, quam sum per empturus, admitto. Nolite flere pro mundi redemptione morientem, quem in potestate patris videbitis iudicantem: sed flete super vos, & super filios vestros Iudæos, flete, qui me morti tradunt, æternam transiturum

ad vitam : æternam ipsi transaturi in mortem . Nam in morte mea isti filij vestri magis occidendi sunt , quam ego : in me enim mors occidenda est : in illis autem iniquitas viuificanda , qua in ipsis viuente ipsi potius mortui erunt , quàm viui .

O bone Iesu , o Iesu dulcissime , Iesu pijsime , quàm bene , quàm verè mater tua , mater intacta , mater purissima , mater sanctissima tunc prophetauit , cùm istorum superbiorum Iudæorum impios conatus à te deludendos esse præuidit , & præuidendo dixit : Dispersit superbos mente cordis sui , Quasi diceret Iudæi superbi foueam ante faciem filij me foderunt : sed ipsi miseri in eam incidunt : in eo enim quòd meum filium ipsi occiderunt : ipsi magis occisi sunt : quia quòd meum filium occiderunt , non illi obfuit , sed ipsis potius Iudæis obfuit . Et ideo dico , quòd dispersit superbos mente cordis sui : quia infixi sunt in interitum , quem fecerunt , & in laqueo mortis quam filio meo absconderunt , comprehensus est pes eorum .

C A P. VII.

Iudæi in cognoscendo Christo ipsis brutis animantibus stupidiores : Christus non solum per crucis mortem fuit exaltatus : Sed eius passionis instrumenta valde honorata remanserunt .

Dispersit superbos mente cordis sui . Luc. i.

LUDAICI , & effrenati populi malitiam , in Christo omnium Salvatore interficiendo tam cæcam fuisse constat , vt omnino miseri , & infelices nescirent , quod si Iesum interficiebant , ad suum proprium malum , & damnum interficiebant . Quemadmodum enim si quis serpentem manu apprehendat , & ipsum conetur in altum proijcere , prorsus ipse à serpente mordetur : aut si quis ignem manuteneat , dum illo hostem vult lædere , ipse potius exurit : Ita Iudæorum malitia aduersus eos militauit . Nam magis eos mors Domini læsit , quàm Dominum .

2. Paral. 20
Simile.

Legitur in scriptura veteris testamenti , quod cum filij Ammon , & Moab ,

A & Moab , & filij montis Seir venissent contra Iosaphat , vertit Dominus insidias eorum in semetipfos . Nam filij Ammon , & Moab consurrexerunt aduersus habitatores montis Seir , vt interficerent , & delerent eos , cumque hoc opere perpetrassent , etiam in semetipfos versi mutuis concidere vulneribus . Pari modo superbis , & cæcis Iudæis euenit , cùm enim vellent Dominum occidere semetipfos occidebant , & non Domino , sed sibi ipsis noxij existebant . Sicut enim si quis lapidem manu secare velit , lapidem quidem non scindit , sed manum vulnerat : ita Iudæi contra Christum agentes , Christum , inquam , lapidem primum , probatum , & pretiosum , lapidem incorruptibilem , lapidem quem reprobauerunt ædificantes , sed ipse factus est in caput anguli , perniciem suam moliebantur , & in immortalem mortem intentantes , ipsi in mortem rapiabantur . Idque Christus cùm illis antea agens , ita ipsis , sub his verbis euenturum esse , clarissimè prædixit . Qui ceciderit super lapidem istum confringetur . Hoc est , quicumque ex vobis super me ceciderit , mihi mortem intentando , ipse potius morietur .

Simile.

Mat. 21.

O Populum nequam , fragilem carne , paruulum sensu , & animo satis humilem : O grossum , vipereumque superbiorum Iudæorum affectum , odire , & interficere hominem , qui hominum & corpora sanabat , & animas saluabat . O intellectum grossum , & non minus quàm bouinum , qui Deum non cognouit , neque in operibus Dei intellexit . Sed quid dicimus , aut quid facimus Iudæorum intellectum bouinum appellantes ? Nimium enim fortassis de nobis conquerentur tanta tui sugillatione Iudæi , quia illorum intellectum dicimus bouinum . Sed legant , si placet , Isaiam , legant , & de nobis conqueri desinant , ex illo enim non solum bouinum , sed plusquam bouinum intelligent . Cognouit , inquit , bos possessorem suum , & asinus præsepe Domini sui , Israel autem non cognouit me , & populus meus non intellexit . Ac si diceret : Bos quidem , & asinus , quæ sunt inertia & stulta animalia , cognoscunt eum , qui ipsa alit , Israel autem multò his à ratione alienior inuenitur , si quidem me non cognouit , & populus meus non intellexit .

Isa. 1.

O bestialem , & plusquam bestialem hebetudinem Iudæorum per ipsum Moysen illis tantò ante prænuntiatam , immo & inter alias multas maledictiones , propter eorum magna peccata comminatam ,

minatam, & præsertim si audire nolent vocem Domini sui, & cu-
 Deut. 28. stodire omnia mandata eius. Erit, inquit Moyses, vita tua quasi
 pendens antete, timebis nocte, & die, & non credes vitæ tuæ.
 O miseros, ò cæcos, ò stupidos. Et quæ maior hebetudo pote-
 rat inueniri? quæ peior, & miserabilior cæcitas poterat excogi-
 tari? Quæ maior miseria poterat detegi, quam hæc, quæ meri-
 to superbię ipsi Iudæis accidit? Videbant vitam suam, que
 Ioan. 4. Christus est, qui est via, veritas, & vita: videbant non à longè,
 non retrò post tergum, non à dextris, neque à sinistris: sed ante
 se, ante eorum oculos, in conspectu suo pendentem, & promundi
 salute morientem eam videbant: & tamen non credebant ei. F
 Vnde hoc? Quare hoc?

D. Cypr. Dicat id nobis inuictissimus martyr D. Cyprianus. Quòd
 autem Iudæorum populus intelligere non potuit (inquit D. Cy-
 prianus tractatu quarto de Idolorum vanitate) delictorum meri-
 tum fuit. Sic erant sapientię, & intelligentię cecitate mulctati,
 ut qui vita indigni essent, haberent vitam ante oculos, nec viderent.
 Hæc est causa propter quam miteri vitam ante se habentes
 non cognoscebant: hæc est causa ob quam Christo non credebant,
 qui Deum se esse ipsis operibus clarissimè clamabat, ac pro-
 pterea dicebat: Si mihi non creditis, operibus credite: & si non G
 facio opera patris mei, nolite mihi credere. Sed neque sic tamen
 euigilabant, & ad credendum properabant. O miseros. Non
 fuga demonum, non obedientia elementorum, non resurrectio,
 & vita mortuorum bestialem hanc & plusquam bestialem hebetu-
 dinem, ac stupiditatem depellere valuit.

Vnde de ista non minus mirabili, quàm miserabili cæcitate
 factum est, ut tauri pingues, vituli multi, frementes bestię, canes
 rabidi in illud tam horrendum, tamque enormiter grossum,
 & grossè enorme facinus pro ruerint, per quod Domino maie-
 statis manus sacrilegas inuulerunt, ipsumque vitæ autorem, & do-
 minum glorię morti tradiderunt: Et non cuiusque, aut quali-
 cūque morti, sed morti turpissimæ, morti ignominiosissimæ, qualis
 erat mors crucis. H

Mors crucis (sicut lib. de speciali lege autor est Philo Iudæus)
 non dabatur tunc tēporis nisi homicidis: & ideo clarissime appa-
 ret, quàm iniuste contra Dei filium se gesserint iudæi, qui sup-
 plicium crucis, quod Barrabæ, quem ipsi sibi dimitti postula-
 bant,

A bant, duplici de causa debebatur. tum vt Latroni: tum quia ho-
 micidium fecerat in seditione, iniuste prorsus ipsi Dei filio irro-
 garnat tanto enim odio in ipsum exardecebant, vt non satis illis
 esset, latronem, & homicidam liberasse, nisi etiam supplicium
 crucis, duplici ex causa (sicut dictum est) illi debitum, in ipsum
 Christum conuertissent.

Adeo enim iudæi Christo erant infensi, & contra illum tam
 acerbo odio incensi, vt non nisi per hoc mortis genus, illum de
 medio tollendum esse iudicarent. Id, quod propheta Isaias iam
 tunc in spiritu, sic euenturum esse prædixit: Et non cognoui, Isa. 11.
 B inquit, quia cogitauerunt super me consilia. Hoc est, non co-
 gnoui in me peccatū, propter quod talia in me consilia cogita-
 rent, dicentes. Mittamus lignum in panem eius: & euadamus
 eum de terra viuentium, & nomen eius non memoretur ampli-
 us. Nam licet in Hebræo, pro eo, quod nos dicimus: Mitta-
 mus lignum in panem eius, habeatur: Corrumparamus lignum in
 pane eius: hoc est, venendò cibum eius corrumparamus: tamen (id,
 quod ad rationem nostri instituti spectat) melius habet nostra
 æditio, quæ dicit: Mittamus lignum: scilicet, crucis in panem
 eius: hoc est in corpus eius nempe Saluatoris, qui est panis, qui
 C de cælo descendit. Quasi dicerent: Crucifigamus eum, & per
 hoc mortis genus eradamus eum de terra viuentium: & nomen
 eius non memoretur amplius.

Sed ò superbi, ò stulti, quomodo à Deo mente cordis sui om-
 nino dispersi sunt. Nam omnia media, quæ ipsi assumebant, vt
 Christum de hominum memoria tollerent, ipsi Deo seruiebant
 vt Christum sublimaret, vt Christum exaltaret. Elegerunt iudæi
 crucem vt Christum humiliarent, & vt per illam Christum, &
 eius nomen obliuioni omnino demandarent. Hæc ipsam crucem
 elegit Deus, vt Christū extolleret, & vt eius nomen perpetuè ho-
 minum memorię cōmendaret. Propter quod (dicit D. Paulus) &
 D Deus exaltauit illum, & donauit illi nomen, quod est super omne
 nomen: vt in nomine Iesu omne genuflectatur cœlestium, terre-
 strium, & infernorum, & omnis lingua cōfiteatur quia Dñs Iesus
 Christus in gloria est Dei Patris. Vides ex Apostoli testimonio
 quam exaltationem, quã nominis gloriam per crucem dñs acqui-
 siuit? Et quid dico de domino Iesu? Neq; etiam ipsa crux propter
 Dominum, qui in ea pependit, sine honore remansit. Cum enim
 sub.

sub antiquis. solum scelerati in ea crucifigerentur, modo nullus **E**
 crucifigitur. Honorata est, & finita est: finita est in pena: manet
 in gloria, & honore. à locis suppliciorum fecit transitum ad fron-
 tes Imperatorum. Vt exinde cognoscamus quid seruis suis, quid
 fidelibus suis ille seruet, qui tantam gloriam, & tantum honorem
 dedit penis suis.

Verum de cruce cur tantum loquimur, vbi nihil fuit in passio-
 ne Christi, quod sine suo honore remaneret? Cum honore reman-
 serunt clauis, lancea, corona, vestes & huiusmodi alia. Et in tali, &
 cum tali honore remanserunt, vt propter Christi contactum ab ho-
 minibus adorentur: sed tamen non eadem adoratione, qua ipsam **F**
 crucem adoramus: quam in quantum nobis repræsentat figuram
 Christi in ea extensi: Et in quantum habuit contactum ad mem-
 bra Christi, & in quantum etiam eius pretiosissimo fuit sanguine
 perfusa, eadem adoratione cum Christo adoramus: nempe, ado-
 ratione latræ. Propter quod etiam ipsam crucem alloquimur, &
 deprecamur quasi ipsum crucifixum, & in ipsa spem salutis poni-
 mus. Vnde de illa canit Ecclesia. O crux aue spes vnica, hoc pas-
 sionis tempore auge pijs iustitiam, reisque dona veniam. Itaque
 nullum fuit instrumentum passionis Christi, quod in glorium re-
 maneret, soli Iudæi fuerunt, qui opprobrio & confusione pleni re-
 manserunt. Vnde de illis multò ante in persona Christi cecinit **G**
 Dauid sic dicens: Dedit in opprobrium conculcantes me.

Psal. 56.

Sed quos dedit in opprobrium? Iudæos. Qui mortuo Christo
 insultauerunt, qui tanquam hominem crucifixerunt, quia Deum
 non intellexerunt, dedit eos in opprobrium. Sequierunt Iudæi in
 Christum, superbierunt in Christum in ciuitate Ierusalem, vbi
 enim regnabant, ibi tumebant, ibi ceruices erigebant: Sed post pas-
 sionem Domini eradicati inde sunt: & regnum perdiderunt, in
 quo Regem Christum agnoscere noluerunt. O quomodo
 dati sunt in opprobrium: dispersi sunt per omnes gen-
 tes, nusquam stabilitatem, nusquam certam **H**
 sedem habentes. Verum quia hæc
 ad secundam eorum di-
 spersionem
 magis pertinent, ea in sequens caput refer-
 uamus, vbi de ea dicere in-
 tendimus.

CAP.

CAP. VIII.

*Judæi ne amitterent regnum, & gentem Christum interfecerunt: sed
 eo interfecto, & regnum, & gentem omnino amiserunt.*

Dispersit superbos mente cordis sui. Luc. 1.

B Alutis nostræ autorem morti turpissimæ Iudæi
 impij, & superbi tradiderunt, neque ad id aliam
 causam inuenerunt, nisi quia videbant ire turbas
 post Christum regnum cælorum prædicantem,
 & multa miracula facientem, propter quæ ipsæ
 turbæ credebant in eum, atque etiam quia time-
 bant perdere terram, locum, & gentem suam. Propter hæc ipso-
 rum Iudæorum Pontifices & Pharisei aduersus Christum conci-
 lium collegerunt dicentes. Quid facimus, quia hic homo multa **Ioan. 11.**
 signa facit? Si dimittimus eum sic omnes credent in eum, & ve-
 nient Romani, & tollent locum nostrum, & gentem. Hæc sunt
 causæ propter quas superbi, & impij Iudæi, vitæ autorem, & Do-
 minum gloriæ tam acerbæ morti tradiderunt.

Sed o miseri quam condigna pena mulctati sunt: post crucifi-
 xum enim Dominum tanto, & tam magno in illos flagello vindi-
 catum est, vt Ierusalem perderent, & ab illo loco eradicarentur,
 vbi tam impia libertate furiosi aduersus dominum insanierunt. Di-
 spersi sunt per omnes gentes, & data est illa terra Christianis: Et
 sic impletum est illud, quod de illis prædixerat dominus ita di-
 cens. Auferetur à vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti **Mat. 21.**
 iustitiam.

D O Iudæi miseri quid fecistis? Ne perderetis terram, ne amitte-
 retis locum, & gentem, terræ, cælique Dominum interfecistis: sed
 eo interfecto omnia simul perdidistis. Accidit vobis id, quod ti-
 mebatis: qui ne perderetis locum crucifixistis Christum: sed vi-
 cerunt vos Romani Imperatores, & Reges gentium, & expulsi
 fuistis de illo loco, vbi Christum tam impie interemistis. Et modò
 locus ille plenus est laudatoribus christianis, impletus est lauda-
 toribus Christi, & caret inimicis Christi. Nullum enim habet ex
 vobis,

Mat. 23. vobis, sicut vobis ipse Christus ante prædixerat. Relinquetur vobis domus vestra deserta. Neque solus Christus, sed vester etiã Dauid propheta propter tantam vestri sceleris atrocitatem non solum prædicebat, sed prædicendo etiam imprecabatur. Fiat, inquit, habitatio eorum deserta, & in tabernaculis eorum non sit, qui in habitet. Factum est totum hoc in vestra ciuitate Ierusalé, in qua visi estis vobis potentes clamando aduersus filium Dei, & dicentes. Crucifige, crucifige eum. Multum vobis potentes, multum magni ibi visi estis: sed consecuta est postea Domini vindicta, expugnata namque est ciuitas, debellati estis vos, occisa sunt multa hominum millia, & modo nullus illic permittitur accedere ex vobis. Vbi potuistis aduersum Dominum clamare ibi à Domino non permittimini habitare.

Ioan. 11. Quid, sodes, quid vobis ò miseri Iudæi profuit? Quid vobis profuit dicere: Si dimittimus eum sic venient Romani, & tollent nobis locum, & gentem? Non eum dimisistis viuum, & tamen ille uixit, & uenerunt Romani, & tulerunt vobis locum, & Regnũ, & modo in tabernaculis vestris non est, qui inhabitet ex vestra gente: nam loca illa omnia, & hominibus plena sunt, & Iudæis omnino inania sunt. Non videtis quomodo à Domino mente cordis vestri dispersi estis? Non videris quã bene in vobis impletũ est, quod à nostra Virgine de vobis tam optimo iure dictũ, & prophetatum est: Dispersit superbos mente cordis sui? Vos enim cum Regnum terrenum timeretis perdere, Regem celi, & terre non dubitastis occidere: sed non sicut existimastis ita vobis euenit: sed multò contra: omnia enim, quæ timebatis perdere perdidistis, & quod multò maius est, qui Deum Dominum, & Regem, & ipsam veram libertatem contempnistis, & Christo Domino, ut decuit seruire nolulistis, eius dominio minime caruistis: illi enim seruiunt Reges, quibus vos per vniuersam terram dispersi seruitis: & sic facti estis mali serui bonorum seruorum Christi, H contra quem vos ipsi clamastis: Non habemus Regem nisi Cæsarem. Isti sunt qui conterunt contumaciam vestram, qui dissipant cõsilia vestra, denique isti sunt, qui retribuunt scelera in capita vestra.

Ioan. 19. Verum quia cum Iudæis ante finem huius libri cõsultius fortassis sumus acturi, cū illis hoc loco fusius agere intermittamus, & eorũ dispersionem per vniuersum orbem iam sequenti capite videamus.

CAP. IX.

Iudæi quare per vniuersum orbem dispersi à Deo sunt, & ab ipso interfecti non sunt: ipsi inuicti testimonium nobis perhibent de Christo, & codices nobis portant, quibus ipse nobis prædictus est.

Dispersit superbos mente cordis sui. Luc. 1.

Diuus Augustinus libro quarto de ciuitate Dei cap. 34. D. Augustinus de Iudæorum dispersione loquens: Et nunc, inquit, per omnes fere terras gentesque dispersi sunt vnius illius veri Dei prouidentia est, ut quod deorum falsorum vsquequaque simulachra, aræ, luci, templa eueruntur, & sacrificia prohibentur, de codicibus eorum probetur quemadmodum hoc fuerit tanto ante prophetatum, nè forte cū legeretur in nostris, à nobis probaretur esse confictum. Hanc eandem huius dispersionis causam adducit idem D. Augustinus lib. 3. de ciuitate Dei cap. 46. sub his verbis: Nobis quidem illa sufficiunt, quæ de nostrorum inimicorum codicibus proferuntur, quos agnoscimus propter hoc testimonium, quod nobis inuicti perhibent eosdem codices habendo, atque seruando per omnes gentes etiam ipsos esse dispersos quaquauersum Christi Ecclesia dilatatur. Neque dissimilem huius iudaicæ dispersionis rationem adducit Rupertus Abbas lib. 3. commentariorum in tertium caput Naum prophetæ, quo loco Rupertus sic inquit, Vnde notandum, iudæorum dispersionem ideo factam esse, ut nõ tantum in vno loco, sed in omni terra fidem gentium confirmarent, dum eum à parentibus suis crucifixum fuisse assererent, & scripturas, in quibus nobis prædictus est, se habere non denegarent.

O miseros, & nimium latis miseros iudæos, non tantum mente cordis sui dispersi: sed per omnes etiam gentes dispersi, ut eorum quoque testimonio gentium fides certior haberetur. Qua in re illud est maximopere notandum, quod piissimus Dominus noluit iudæos omnino occidere, quia occisi nihil valerent ad illud testimonium, quod nobis ab illis necessarium erat. Dispersit ergo illos per vniuersas regiones, ut sic dispersi hoc veritatis testimonium quamuis

quamuis inuicti, & coacti perhiberent. Qua de re præmissa est **E**
Psal. 58. aperta prophetia in Psalmis, in quibus sic scriptum est. Deus ostendit mihi super inimicos meos, ne occidas eos, nequando obliuiscantur populi mei: disperge illos in virtute tua, & depone eos protector meus domine: quæ prophetiæ verba omnes fere patres de iudeis intelligunt. Inter quos **D. Augustinus** hæc eadem verba: Deus ostendit mihi super inimicos meos, sic vertit: Deus meus demonstrauit mihi de inimicis meis, hebraicam veritatem forte secutus, in qua pro eo, quod nos dicimus: Deus ostendit mihi super inimicos meos: sic habetur: Deus videre faciet me in inuidis meis.

Videamus ergo quid hoc sit: videamus quid sibi velit hoc, **F**
 quod dicitur: Deus videre faciet me in inuidis meis: sicut est in hebreo. Siue, deus demonstrauit mihi de inimicis meis: sicut vertit **D. Augustinus**. Quod sane tale est. In inimicis meis, siue per inimicos meos iudeos mihi demonstrauit, quantam super me, & in me habeat misericordiam. Sed cui hoc deus demonstrauit: Ecclesiæ suæ. Nam ecclesiæ suæ deus demonstrauit in eius inimicis iudeis gratiam misericordiæ suæ. Quoniam sicut ad Romanos dicit **Apostolus**: Illorum delicto salus est gentibus. Et ideo non eos deus occidit, hoc est, non in eis perdidit quod sint iudei, quamquam à Romanis victi, & oppressi fuerint, ne obliui legem dei ad hoc de **G**
 quo agimus testimonium inuiles haberentur. Et ideo propheta parum fuit dicere: Ne occidas eos, nequando obliuiscantur legem tuam: sed etiam addidit: disperge illos. Cuius rei ratio est, quia si cum testimonio scripturarum in sua tantummodo terra, & non ubique essent, profecto ecclesiæ, quæ ubiq; est, eos prophetiarum, quæ de Christo præmissæ sunt, in omnibus gentibus testes habere non posset. Hac de causa ergo per omnes gentes superbi à deo disperguntur, vt libros nostros portent ad confusionem suam & ad gloriam nostram. Quando enim volumus ostendere prophetatum Christum proferimus pagani istas literas, & ne ipsi pa **H**
 gani duri ad fidem forte dicant, quia nos illas christiani composuimus, & quod simul cum euangelio, quod prædicamus prophetas quoque finximus, per quos id prædictum videretur, quod prædicamus, hinc eos conuincimus, quia omnes ipsæ literæ, quibus Christus prophetatus est apud iudeos sunt: omnes ipsas literas habent iudei, Et sic proferimus codices ab ipsis inimicis, vt confundamus alios inimicos.

Hoc

A Hoc vero quantum Iudeorum redundet in opprobrium, nemo, sicut credo, est, qui non videat, nisi solus ille, qui sicut ipsi Iudei cæcus, & stolidus omnino fuerit. Codicem enim portat Iudeus vnde credat Christianus, & ideo librarij nostri sunt, in mobiliu baiuli librorum nostrorum. Quia sicut serui post dominos suos **Simile.**
 eodices ferunt, quibus ipsi serui portando deficiunt, Domini vero legendo proficiunt, sic Iudei libros nostros portant, quibus ipsi onerentur, & nos erudiamur. Ad hoc Iudeos conseruari Deus voluit, propter hoc voluit, vt ipsi nunquam legem mutarent, sicut aliæ gentes, quæ à Romanis subingatae sunt, quæ in ritum sacrorum Romanorum transferunt, eademque cum ipsis Romanis celebranda, atque obseruanda susceperunt. Gens vero Iudæa, siue sub paganis regibus, siue sub Christianis fuerit, nunquam amisit signum legis suæ, quo à cæteris gentibus populisque distinguitur. Nam omnis Imperator, vel Rex, qui Iudeos in Regno suo inuenit, cum ipso signo eos inuenit, nec occidit. Hoc est, non efficit, vt non sint Iudei certo quodam, & proprio suæ obseruationis signo à cæterarum gentium communiōe discreti.

Et ideo dici potest, quod videtur Deus posuisse signum in Iudeis, eo modo, quo antefecerat in Cain. Quemadmodum enim **Simile.**
C in illo impijssimo fratricida, quem Deus propter mortem innocenti fratri Abel illatam vagum, & profugum super terram esse decreuit, posuit Deus signum ne occideretur, ipsa hoc diuina scriptura attestante, ac dicente: Posuitque Dominus in Cain signum, vt non interficeret eum, omnis, qui inuenisset eum: ita cum Iudeis fecisse videtur, quos propter mortem verissimi, atque innocentissimi Abel filij sui, super terram vagos, profugos, & dispersos esse voluit. Ne enim per vniuersas mundi partes vagi, profugi, & dispersi occiderentur, posuit Deus in eis signum, & cum eo semper remanserunt tenentes legis reliquias: circuncidentes se.

D (hoc enim est signum, quod habent Iudei) sabbata obseruantes, pascha immolantes, azima comedentes: & cum tali signo inuenienti non occiduntur: quia propter libros, quos (sicut diximus) portant, gentibus creditibus necessarij sunt, inter quas ipsi miserj vagi, profugi, & dispersi feruntur.

Z CAP.

Iudæi suis libris alijs profunt, & sibi non profunt. Ipsi in sola scripturarum superficie hærentes solum id, quod litera sonat suum reputant, nostrum vero id, quod ipsa designat. Post Christi mortem Iudæorum corporibus tam grauis fætor inhæsit, ut fatentium nomen sint consecuti: Ipsi omnibus nationibus abominabiles sunt.

Disperfit superbos mente cordis sui. Luc. i.

RECTAM Mentis aciem si quis in Iudæos conuertat, eos a deo cæcos, & amentes sine dubio esse comperiet, vt libris suis alijs profint, & sibi ipsis nequaquam profint. O miseros, & infelices: Vtinam saperent, & intelligerent: vtinam sicut suis libris alijs profunt, prodesse possent & sibi. Vtinam

quod alij in ipsis vident, viderent & ipsi: Vtinam denique non cæci attenderent ad speculum, intenderent in speculum suum, quod cum ipsi portant, in ipso tamen non videntur, & alij videntur. Sicut enim apparet facies cæci speculum portantis in ipso speculo, ab alijs videtur, ab ipso non videtur: sic Iudæi scripturam tanquam speculum portant: sed in illa veritas ab alijs videtur, & ab ipsis non videtur. Sunt enim omnino cæci, & adeo cæci, vt scripturam portantes, & ipsam legentes extra remaneant, & in sola hæreant superficie ad instar cæcorum forinseca solum palpatæ, & interiora, profundaque minime rimantes.

Et inde fit, vt Iudæi pretiosissimas veritatis exutias ex ipsa scriptura tota auditate diripere, sibi que tollere non possint, neque minus cum propheta decantare. Lætabor ego super eloquia tua, sicut qui inuenit spolia multa. Talia cum propheta spolia Iudæi in scriptura non inueniunt, quia non velatum in ipsa mysterium, sed pro velo mysterio, ipsum solum ipsius mysterii velamen volunt tenere: & ad verum spiritum, qui in profundo scripturæ sanctæ gremio inclusus continetur, mentis oculos nolunt, neque aperire, neque mundare. Et ideo impossibile est quantumuis lectionis instantia desudauerint, quod spiritalem ipsius scripturæ scientiam,

aut

Aut illius cognitionem, in quo (teste Apostolo) sunt omnes thesauri scientiæ, & sapientiæ absconditi, adipiscantur, quia mentis oculos nolunt mundare. Sicut enim matutinos solis ortus si quis spectare desiderat, emundat oculos suos, ne quid pulueris, ne quid purgamentorum ipsis oculis infleat, quo intuentis hebetetur obtutus: ita Iudæi si verum solem Christum, qui in lectione scripturarum oritur, in ipsis scripturis volunt spectare, debent emundare oculos mentis, animiq; interioris obtutus, ne suorum peccatorum festuca, & vtinam non trabes, sui cordis, & mentis turbent, & perturbent aspectum.

B O si ita Iudæi facerent. O si sic mentis suæ oculos emundarent: quam dulce, quamque salutare epulum spiritus eruerent de sterili, & insipida litera, sicut granum de palea, de testa nucem, & de duro osse medullam. Sed o miseri, quia nesciunt, quia nihil sibi, & literæ huic, quæ gustata carnem sapit, & glutita mortem affert: nesciunt quod id, quod in litera relictum est, de spiritu sancto est. Et sic miseri, sic infelices pro velato in ipsa litera mysterio ipsius mysterii solum velamen tenent. Sed quare hoc? Vnde hoc? Ex eo sane, quia adhuc velamen est positum super cor eorum, & tale velamen, vt id solum, quod litera sonat, suum reputent, & nostrum totum, id quod ipsa litera designat. Et ideo est illis ministratio mortis in litera, nobis autem vita in literæ spiritu. Nam teste Euangelista spiritus est, qui viuificat, dat quippe intellectum. An non vita intellectus? Intellectum da mihi, & vitam: dicit propheta Domino. Si ergo teste propheta qui intelligit viuunt: bene sequitur quod Iudæi non intelligentes non viuunt, sed mortui sunt, & adeo mortui, ut illis gentium simulachris merito cõparentur, de quibus idem dicit propheta: Os habent, & non loquentur: oculos habent, & non videbunt: aures habent, & non audient: nares habent, & non odorabunt: manus habent, & non palpant: pedes habent, & non ambulabunt, non clamabunt in guttore suo.

Quis ijs gentium simulachris, Iudæos merito non dixerit cõparari? Ipsi enim ad ueritatem uidentam, ac cognoscendam inter nos, quam externos sensus, ita sopitos habent, ac si non homines: sed saxea quedam essent simulachra. O dolendam Iudæorum cecitatem: & non tantum dolendam, sed multum sane admirandam Iudæis iam olim propter sua peccata, inter alias multas maledictiones, hanc etiam ipse Moyses imprecabatur: Percipiet te Dominus Deus.

Z 2 amen-

amentia, & cęcitate, ac furore męris, vt palpes in meridie sicut pal^Epare solet cęcus in tenebris, & nō dirigas vias tuas. Patiuntur quidē hęc omnia Iudei superbi furiosi, cęci, & amentes, & adeo amentes, & sicut dicit nostra Virgo de mente cordis sui dispersi, vt malū suum minime agnoscat. Sicut enim amentes, mente capti, & attoniti cū egrotant, neq; hoc ipsum sentiunt, se esse egrotos: ita Iudei cum omnino amētes sint, morbum suū nequaquā sentiunt.

Hęc Iudeorum amentia tam insignis ista causa est, non solum, vt sine estimatione, & reputatione dispersi versentur inter gentes: sed etiam vt omnibus in prouerbum, ac fabulam dati fiat, eo modo, quo illis per Moysem multō ante p̄dictū fuit. Et eris perditus ^Fin prouerbum, ac fabulam omnibus populis, ad quos te introduxerit Dominus. Nulla enim terra est, per quam Deus gentem istā non disperferit: iuxta illud eiusdem Deuteronomii: Disperget te Dñs in omnes populos à summitate terre usque ad terminos eius.

Et tamen nullibi in pretio sunt: Sed vbiq; terrarum odio sunt omnibus hominibus, & cunctis nationibus abominabiles redditū.

Neque hoc sanē immeritō, cū eorum corporibus tam granis, ac intolerabilis fetor inhererit, vt ex eo fetentium nomen sint consecuti. Hac de causa Ammianus Marcellinus lib. 2. de Marco Imperatore, sic scribit. Ille enim cum Palestinam transiret, Ægyptū ^Gpetens fetentium Iudeorum, & tumultuantium sępē tēdio percitus dolenter dicitur exclamasse: O Marcomani, o Quadi, o Sarmatę tandem alios vobis deteriores inueni.

Olim Iudei contra Moysem, et Aaron indignati dicebant: Videat Dominus, & iudicet, quoniam fetere fecistis odorem nostrum. Sed nunc multō maiori iure sibi ipsis irasci, & indignari debent, quia se ipsos suis peccatis abominabiles, fetidosque effecerunt. A deo enim Iudei eorum exigentibus meritis, seu potius demeritis, maximeque post illud impiissimum ob mortem Christi commissum facinus, fetidi remanserunt, vt ipsis per vias, & plateas incedentibus, eorum fetor clausas domos penetret, ibiq; existentes inuadat, & grauet.

Postunt in huius rei confirmationem, illa iure optimo adduci, quę lib. 2. miraculorum, siue historiarum memorabilium cap. 26. Narrat antiquus ille venerandę pietatis, reconditęq; doctrinę autor, idemque Cisterciensis monachus Cęsarius, qui ante quadringentos ferē annos scripsit: quo loco dicit, quod veniētē ^Hquodam

A quodam Iudęo cum suis amicis, & cognatis ad monasterium, in quo erat eius filia puella, quę illo inuictō facta fuerat Christiana, vt eam inde educeret: Virgo intus constituta cū de illorum aduentu prorsus nihil sciret, sentire cępit factorem magnum, & sic magnum, & intolerabilem, vt audientibus cunctis in hunc modū loqueretur. Nescio vnde sit, fetor iudaicus me grauat. Cumque interim Iudeis pulsantibus, Abbatisa diceret: filia Catherina (ita enim in bapūfino vocata fuit) parentes tui cupiunt te videre: cui illa statim respondit: Ecce iste est fetor, quem sensi: non videbō illos. Et sic non acquieuit neque exire, neque videre illos. Hęc ^BCęsarius. Ex quibus quidem optime colligitur, quā abominabiles, quāque fetidi Iudei remanserint propter sua peccata, propterque, & p̄sertim propter mortem filij Dei omnem bonū odorem, quem habebant, perdidērunt.

De bono Iudeorum odore, quem ipsi habituri erant prophetās ^{Osc. 14.} Oseas. Israel, inquit, germinabit sicut lilium, & erumpet radix eius vt libani, ibunt rami eius, & erit quasi oliua gloria eius. Verum totus hic odor in Iudeis conuersus est in fetorem, ita vt in illis illud Isaię impleteretur: & erit pro suaui odore fetor. Hunc Iudeorum fetorem p̄ueniēs ^{Isa. 3. Osc. 8.} Oseas: Nunc, inquit, factus est (loquitur de Israel) innationibus quasi vas immundum. Et licet propheta his verbis de p̄terito loquatur, tamen de futuro intelligendus est. Quia in illis (sicut bene super hunc locum adnotauit Nicolaus de Lyra) loquitur ipse propheta de futuro per modum p̄teriti, propter certitudinem suę prophetię.

Sed quid sibi vult, quod propheta dicit: factus est innationibus quasi vas immundum? Hoc planē sibi vult. Vult significare maximam huius miserabilis populi abominationem, quem dicit futurum quasi vas immundum. Sicut enim vas immundum, vas ^{Simile.} horridum, & obscęnum propter eius pessimum odorem omnes abominantur: quia oculis tantum conspectum omnibus horrorem affert, & tedium: ita Iudęos tanquam vas immundum, & obscęnum totus orbis abominatur. Non solum Christianis, sed hęreticis etiam, Mauris, turcis, & denique omni genti, & omni nationi abominabiles sunt, & ita abominabiles, vt ad mortuos canes multō facilius, & tolerabilius sit accedere, quā ad illos propter eorum intolerabilem fetorem.

Et sicut etiam in vas fęridum, putridum, atque corruptum, vn- ^{Simile.}guentium

guentum aliquod nobile, aut mel optimum, aut prætiosi quicquã liquoris nemo infundit: facilius enim quamuis odoratissimam mirram semel imbuta fetoribus testa contaminat, quàm ut aliquid suauitatis, aut gratiæ ipsa concipiat: quia citius munda corrumpuntur, quam corrupta mündentur. Ita infætidus & obsecænos Iudæos tanquam in immunda, fetida, & horrida vasa nõ infunditur prætiosissimum illud vnguentum spiritualis intelligentiæ scripturarum, quia horridissima, & fetidissima vasa sunt: & facilius veram ipsarum scripturarum intelligentiam corrumpunt, atque contaminant, quàm ab earum eloquijs, quæ dulciora sunt super mel, & fauum, aliquid vilitatis percipiant. Sed de ipsorum Iudæorum abominatione, propter quam perpetuè infamiæ nota illis iniusta est, hæc solum in præsentiarum dixisse sit satis.

C A P. X I.

Iudæi propter quodnam eorum maxime delictum sic à Deo puniti sunt. Ipsi ad Christi fidem inuitantur.

Disperfit superbos mente cordis sui. Luc. I.

I Vero à nobis quærat propter quodnam Iudæorum præcipuè delictum, tantam ipsi vindictam experti sunt, quantam in superioribus recensuimus, illud sanè nullum aliud, hoc loco fuisse respondebimus, nisi illud, quod in vnigenitum Dei filium iniquissimè perpetrarunt. Namque si ex vindictæ pondere immanitatem pensamus delicti, non aliud quidem propter quod, talia passi Iudæi sint, inueniemus, quàm horrendum illud, & omnium maxime execrandum facinus, quod in Christum Dei filium à Patre missum, tot oraculis prophetarum testatum: tot, tantisque miraculis illustratum, ac testimonijs declaratum impijssimè admiserunt. Hoc impijssimum, immanissimumq; Iudæorum facinus in causa fuit, ut apud omnes tam abominabiles redderentur, & per omnia terræ loca non solùm miserabiliter dispergerentur: sed quod multò grauius est mente cordis sui dispergerentur: quia non solum Dei filium prædicantem, ipsosque ad salutem inuitantem non audierunt: sed iniustifimè

A simæ etiam eum morti tradiderunt.

Sicut enim gallinarum pulli frequenter à matre vocati, si non obaudierint, neque secuti fuerint matrem, matre ipsa longius aberrante, aut venit accipiter, & dispergit eos, aut longins ab ipsa matre enagantur, ut pereant: Ita Deo frequenter Iudæos ad se vocante, quoniam ipsum Iudæi non audierunt, neque eum sequi voluerunt, deserente eos Domino venit accipiter, venit Rex Romanus, & partem eorum consumpsit gladio, & fame, alij vero per singulas prouincias dispersi sunt, ut perirent sub graui illo, & ferreo iugo, quod Iudæis ab eorum inimicis propter eorum peccata impositum est: & imponendum esse Moyses tunc prædixit, quando dixit: & ponet iugum ferreum super ceruicem tuam, donec te conterat.

Sed vsquequo ò miseri: Vsquequo ò superbi ferream istud iugum vestris sub inimicis patiemini? Vsquequo tam misere captiuitatis iugum portabitis? Et quid dico iugum captiuitatis? Vsquequo vestrorum peccatorum, & ignorantiae iugum portabitis? Vsquequo mente cordis vestri dispersi in tantis cæcitatibus, & ignorantia tenebris perdurabitis? Durum, & graue est illud vestræ captiuitatis iugum, sed multò durius, & grauius est, mihi credite,

C istud vestrorum peccatorum iugum. Deponite ergo illud. excutite illud de collis vestris: Excutite cæcitatem de cordibus & oculis vestris, & excutietis iugum de collis, & duris ceruicibus vestris. Facite quæ vobis vester imperat propheta; Excute, inquit, de puluere, consurge, sede Ierusalem, solue vincula collis tui captiua filia Sion. Non cum faxis, & muris: non cum domibus, & ædificijs loquitur ciuitatis: sed vobis cum loquitur, & loquendo vos admonet, ut vos iam tandem excutiat de puluere peccati obstinationis, & incredulitatis vestræ, ut declinetis à malo, & faciatis bonum: ut sedeatis mente quieta, atque etiam ut captiui vincula collis vestri soluatis. Hoc est, ut qui exæminatione quadam animi vsque hodie iugum vestrorum peccatorum portastis, & vestris vitijs constricti fuistis, ab illis tandem iam nunc vos expediatis. Nõ à se locutus est vester propheta, diuini spiritus instinctu Domini sui iussu vos admonet, & vobis prædicat. Pre-

tritis corde, & prædicarem captiuis indulgentiam, & clausis aper-
 tionem. Si mansueri esse vultis: scia superbi, & obstinati esse non
 vultis, & humiles spiritu esse vultis, pro vobis mittitur propheta,
 vobis loquitur, vobis prædicat indulgentiam, & apertionem:
 Vobis, inquam, captiuis sub diabolo, & erroribus vestris, vobis clau-
 sis intantò infidelitatis, & ignorantia carceris, intantis increduli-
 tatis, & obstinationis tenebris. Exite igitur à miseri, exite de du-
 ricie captiuitatis, & ignorantia vestra, exite de baratro infideli-
 tatis, & ignorantia vestra: Et qui vsque nunc dormistis, tan-
 dem aliquando iam adijcite vt resurgatis. Qui magis tenebras,
 quam lucem vsque modo dilexistis, contemnite tenebras, & lu-
 cem diligite. Denique qui vsque adhuc in yitijs iaculistis, tan-
 dem surgite, & illuminamini fide, quia iam venit lumen vestra,
 iam Dei filius homo factus est. Surge illuminare Ierusalem,
 quia venit lumen tuum. Dicit vester propheta. Dicit vobis,
 quia Dei filius iam homo factus est, qui est verum lumen; lumē
 ad reuelationem gentium, & gloriam plebis suæ Israel. Acce-
 dite ergo ad lumen: accedite, sicut vester etiam David vos inui-
 tat, accedite & illuminamini: Et Isaias etiam: Domus, inquit,
 venite ambulemus in lumine Dei nostri. Occidistis Christum
 in parentibus vestris: tandiu non credidistis, & contra dixistis:
 sed non dum peristis, quia nondum de corpore existis: & nunc
 habetis spatium pœnitentiæ nunc venite. Olim quidem debui-
 stis: sed & nunc venite: non dum enim finiti sunt dies, cui non ve-
 nit vltima dies.

Neque mihi dicatis à Iudæi, quomodo ad eum accedemus?
 tantis malis, tantis peccatis onerati sumus: tanta scelera clamant
 de conscientia nostra. Et quod grauius est, sicut Abel sanguis
 contra Cain clamabat, ita sanguis ipsius filij Dei, quem tam in-
 iuste occidimus, clamat contra nos de terra: quomodo ergo ac-
 cedemus? Quomodo? Si per pœnitentiam humiliemini. Con-
 cedo vobis, non nego vobis, quod sanguis Christi, quem occidi-
 stis clamat contra vos de terra: Idque sanguineus ille Christi fu-
 dor portendebat, de quo Lucas Euangelista dicebat: Et factus est
 sudor eius tanquam gutta sanguinis decurrentis in terram. Hoc
 enim in tanto illo miraculo significabatur. An non maximum
 illud miraculum? Non tantum sane fuit miraculum de vulneri-
 bus eius sanguinem effluere: quia tunc soluta erat caro, & natu-
 rale

A rale est soluta carne sanguinem fluere. Hoc solum insolitum est,
 supra naturam est, integra carne, sana cute, sanguinem fluere, &
 pro sudore de toto corpore in terram decurrere. Quid ergo hoc
 erat nisi vehemens Iudaica vestra perfidia accusatio: nisi terri-
 bilis damnatio populi parricide? Sic enim dicit Apostolus: Ac-
 cessistis, inquit, ad mediatorem Iesum, & sanguinis aspersio-
 nem melius clamantem, quam Abel. Quid fecisti, ait Domi-
 nus, ad Cain? Ecce vox sanguinis fratris tui Abel clamat ad me
 de terra; Quod faciebat sanguis Abel contra Cain, hoc facit san-
 guis Christi contra vos: clamabat ille, clamat iste: sed multò
 B melius clamat: multò melius loquitur, sicut dicit Apostolus.
 Vnde ad Christum accedere minimè timeatis. Nam eius sanguis,
 non est sicut Abel sanguis: quia Abel sanguis solam vindictam
 fraterni homicidij, solam vindictam crudelissimi fratricidij no-
 uerat clamare: Sanguis vero Christi, sicut contra impœnitentes
 nouit clamare vindictam: ita etiam contra pœnitentes non cessat
 clamare misericordiam. Et ideo non est à Iudæi cur timeatis ad
 Christum accedere: non est quod vereanimi ad istud lumen ap-
 propinquare. Accedite ergo ad illud: accedite & illuminamini,
 sicut vester dicit propheta. Qui cum vobis dicit, vt accedatis:
 C non loquitur de gressu pedum, non de subuectione vehiculorum,
 non de celeritate animalium, non de eleuatione pennarum.
 Nec vult vt naues, aut iumenta præparetis, & ea vestris victimis
 oneretis, & de tam longinqua terra pergatis ad locum, vbi Deus
 sacrificia vestra deuotionis acceptet: Sed dicit vobis, vt credatis.

Quod enim eatis, vt ad eum accedatis, cum ipse sit lapis,
 de quo Daniel propheta dicit, quod crescendo
 tam magnus mons factus est, vt imple-
 ret vniuersam faciem ter-
 re? Fidem er-

D go ve-
 stram requirit propheta: per fidem vult, vt ac-
 cedatis, hoc enim modo accedendo non
 laborabitis, ibi enim accedi-
 tis, vbi credi-
 tis.

Mens Dei, & cor Dei, quid sint Deus propter quid à superbis abscondat intelligentiam diuinæ scripturæ, quæ per eius cor significatur: Maria propter hoc, ipsum. Deum laudans, non propterea superbiorum malis delectabatur.

Dispersit superbos mente cordis sui. Luc. 1.

Quoniam extrema hæc huius versiculi verba, duplicem significandi modum admittunt, eum videlicet, quo superbi significantur à Deo dispersi mente cordis sui, hoc est, ipsorum superbiorum. Et illum etiam, quo ipsi superbi significantur dispersi mente cordis ipsius Dei: Idæo ubi iã egimus de primo significandi modo: hoc est, de superbis dispersis mente cordis sui: reliquum est nunc ut agamus de superbis dispersis mente cordis ipsius Dei. Hoc vero ut commodius fiat, viderendum nobis imprimis est, quid sit mens Dei, & cor Dei: his enim visis nunc demum intelligemus, quid hoc sit, quod Virgo dicit: Dispersit superbos mente cordis sui.

Simile. Quod igitur imprimis attinet ad mentem Dei: Dicendum est, quod sicut mens in homine, quæ est princeps ipsius animæ facultas, & intelligentia vocatur, aliquando accipitur pro intellectu, pro voluntate, pro memoria, & pro ratione: ita etiam in Deo mens (semper tamen metaphoricè loquendo) accipitur pro ipsius Dei intellectu, pro voluntate, pro memoria, & pro ratione.

Deinde quod attinet ad Dei cor, quod ei secundum metaphoram etiam attribuitur: cor Dei aliquando designat eius voluntatem, aliquando eius intellectum, aliquando sapientiæ eius arcana, ex quo Verbum, hoc est, filium suum æternaliter genuit ipso per prophetam sic dicente: Eructavit cor meum verbum bonum. Aliquando denique accipitur pro sacra scriptura in qua Deus cor suum, & voluntatem suam hominibus reuelat.

His à nobis sic breuiter adnotatis aduertendum iam est, quod hæc Mariæ verba: Dispersit superbos mente cordis sui: Dupliciter possunt intelligi: vno quidè modo, ita ut sit sensus, quod Deus dispersit

A dispersit superbos mente cordis sui, id est, intelligentia scripturæ. Et hoc modo idem sunt, ac si apertius Virgo diceret: Deus denegauit superbis, abscondit à superbis, & elatis intelligentiam suæ scripturæ. Altero modo possunt intelligi, ita ut sit sensus: Deus dispersit superbos mente cordis sui: hoc est, dispersit illos de intellectu suo, de voluntate sua, & de memoria sua.

Sed age iam, utrumque videamus, & à primo intelligendi modo prius exordientes, illud imprimis perspiciamus, quid sit, quod deus diuinarum scripturarum intelligentiam à superbis abscondat: & quid etiam sit, quod Virgo nostra, propter huiusmodi occultationem superbis factam, ipsum deum laudet, & magnificet.

B Quod ergo attinet ad primum, vna ex præcipuis causis, propter quam scripturarum intelligentia à superbis absconditur, hæc est. Quia Deus nouit cogitationes superbiorum quoniam vanæ sunt, quia nouit ipsos superbos, non eo animo ad scripturas intelligendas accedere, ut illarum scientiam adipiscantur propter suum, & aliorum commodum, hoc est, ut ipsi edificentur, aliosque ædificent. cum enim tali animo, & intentione ad ipsas scripturas accedant, indigni facti sunt, quibus diuinarum scripturarum intelligentia manifestetur: quæ solis humilibus reuelatur, quales illi erant, quibus à Christo dicebatur: Vobis datum est nosse mysterium Regni Dei: ceteris autem in parabolis, ut videntes non videant, & intelligentes non intelligant. Quasi diceret, vobis humilibus, vobis quærentibus, & ea solùm de causa ad scripturas accedentibus, ut discatis datum est à me, & à Patre meo ut earum intelligentiam clare percipiatis, & mysteria in ipsis recondita intelligatis: superbis vero in parabolis: hoc est in obscuritate, sicut exponit Haymo.

Hyamo. Simile. Prou. 11.

D Vere sicut nihil est, quod ad scripturarum intelligentiam magis conducatur, quam humilitas: Vbi enim humilitas (sicut eadem dicit scriptura) ibi sapientia: ita etiam nihil est, quod ad earum intelligentiam magis obsit, quam superbia: quia Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Propter hoc ad Corinthios scribens consulebat Apostolus: Si quis, inquit, videtur inter vos sapiens esse, stultus fiat, ut sit sapiens. Taliter tunc Corinthiis consulebat Apostolus: immo iam tunc per Corinthios, & in Corinthiis etiam nobis, ut stulti fiamus, ut humiliemur, si volumus sapientes esse, si volumus diuinarum scripturarum intelligentiam nosse, quam soli humiles adipiscuntur, & non superbi, quos, sicut dicit

dicit nostra Virgo, propter superbiam Deus dispersit mente cordis sui, hoc est intelligentia sue scripture.

Simile.

Sicut dicitur autem quod propter superbiam illis denegatur sanctorum intelligentia scripturarum, quia sicut humilitas in humilibus est causa dispositiua, vt ipsis reuelentur mysteria in ipsa diuina scriptura contenta, ita superbia in superbis est causa demeritoria, vt ipsis talia mysteria non reuelentur. Nam paruulis, & humilibus, qui ex humilitate putant se sapientes non esse, licet sint, sue scripture intelligentiam Deus reuelat: a sapientibus vero, & superbis, qui se putant esse sapientes cum non sint, eam abscondit: & propter hoc nostra Virgo Deum laudans, & magnificans dicit: Dispersit superbos mente cordis sui.

Sed dices: Beata Virgo Deum laudat, & magnificat, coquod a superbis diuinarum scripturarum scientiam, & intelligentiam abscondat: Ergo ipsa beata Virgo superbiorum malo delectabatur: id, quod omnino sanè est contra Mariæ conditionem, quæ piissima, & misericordiosissima est.

Ad hoc dico, quod errat quidem, & vehementer errat quisquis est, qui hanc de Maria opinionem animo suo imbibat, vt ipsa superbiorum, aut aliorum quorumuis peccatorum malo, in quantum malo delectetur, neque vnquam fuerit delectata: tum quia letari de malo alicuius pertinet ad odium, à quo Virgo beatissima libera semper fuit: tum etiam quia ipsa dei voluntati summe conformis semper existerat. Et cum Deus hominum malis minimè delectetur, nec Maria etiam in omnibus, & per omnia ipsi Deo summe conformis, superbiorum malis delectabatur, loquendo de lætitia, & delectatione simpliciter, & absolute sumpta.

Vnde pro faciliiori huius rei intelligentia notandum est hoc loco, quod duobus modis aliquid lætitiæ, gaudij, & delectationis inate esse potest. Vno modo, per se, & absolute, quando scilicet, de aliquo gaudetur in quantum est huiusmodi, hoc est, in quantum est tale, quod de se ad gaudium moueat: Et hoc modo beatissima Virgo nequaquam superbiorum malo delectabatur. Alio modo per accidens, hoc est, ratione alicuius adiuncti: & hoc modo dici potest, quod beatissima Virgo gaudebat de malo superbiorum, in quantum scilicet, in eo considerabat ordinem diuinæ iustitiæ. Quo modo intelligendum est illud regij prophætæ: Lætabitur iustus cum viderit vindictam. Non enim his verbis hoc vult regius

Psal. 57.

propheta

A propheta significare, quod iustus simpliciter, & absolute loquendo lætetur de vindicta, & pena peccatorum in quantum tali: sed solum per accidens, in quantum scilicet, in tali vindicta diuinæ iustitiæ ordo consideratur.

Possunt præterea hæc Mariæ verba aliter explicari, dicendo scilicet, quod in illis nulla Dei magnificatio, aut laudatio continetur propter malum superbiorum, sed tantum propter bonum dominicæ incarnationis. Sicut enim illis verbis Christi dñi: Confiteor tibi pater Dñe cæli, & terræ, quia abscondisti hæc a prudentibus, & sapientibus, & reuelasti ea paruulis: nulla ipsius Christi dñi laudatio, aut confessio, aut gratiarum actio continetur propter abscondita a sapientibus, & prudentibus mysteria: sed solum propter ea paruulis reuelata. Cum enim de solis beneficijs Deo gratiæ agantur: & hoc, quod est Deum abscondisse a prudentibus, & sapientibus sua secreta nullum sit beneficium, sed potius supplicium: ideo de eo Christus Deo patri gratias non agit, quod lachrymis potius, quam lætitia dignum erat: sed de hoc solum Deum patrem laudat, quod sua secreta paruulis reuelauerit: & non quia prudentibus, & sapientibus ea occultauerit. Pari etiã modo dicendum est, quod nostra Virgo in his verbis: Fecit potentiam in brachio suo, dispersit superbos mente cordis sui: Deum solum laudat, & magnificat ex eo, quia fecit potentiam in brachio suo: hoc est, ex eo quod in filij sui incarnatione suam potentiam mundo manifestauit. Non autem ex eo, quod dispersit superbos mente cordis sui. Siue per hæc verba significetur quod Deus occultauit superbis intelligentiam scripturarum, & mysteriorum, quæ in ipsis continentur, sicut hoc capite iam diximus: siue quod superbos Deus sua memoria dispersit, qua de re in sequentibus dicemus.

Simile.
Mat. 11.

CAP. XIII.

Deus recordari, & obliuisci quid sit: Deus superbiorum memoriam relinquendo, non eorum curam totaliter deserit, quam etiam passer oculis impendit. De Antichristo omnium superbiorum superbissimo Deus etiam curam habebit.

Dispersit superbos mente cordis sui. Luc. 1.

Postquam hæc Mariæ verba superiori capite in eo sensu iam explicauimus, quo significatur Deum dispersisse superbos men-

te cor-

recordis sui, hoc est, intelligentia scripturæ suæ: Reliquum est **E**
hunc, vt de illis in eo sensu dicere incipiamus, qui est huius loci
magis proprius, quatenus scilicet, his Mariæ verbis significatur,
Deum dispersisse superbos mente cordis sui: hoc est, deluisse eos
de memoria sua.

Verum vt hoc facilius intelligatur, aduertendū est, quod Deus
nequaquā proprie dicitur recordari, aut obliuisci: qui enim obli-
uisci non potest, quo pacto recordari potest? Et ideo quando legi-
mus in scriptura, quod Deus alicuius recordatus, aut oblitus fuit
Semper hoc intelligendum est more humano. Sicut enim homi-
nes quando amicos in miserijs adiuuant, tunc eorum recordari **F**
dicuntur: quando vero non adiuuant, tunc recordari non dicun-
tur: sic Deus quia aliquando nos videtur deserere, licet non dese-
rat, nostri dicitur obliuisci: quando vero nos adiuuat, tunc nostri
recordari dicitur. Id, quod semper humano more de eo intelligen-
dum est. Quia sicut etiam nos, eos, quorum recordamur, ample-
ctimur: ab illis autem, quorum obliuiscimur, elongamur: sic etiā
humano vsu, & recordari Deus dicitur, cum bona tribuit: & obli-
uisci, cum in culpa derelinquit. Aliter enim quomodo aut recorde-
dari, aut obliuisci Deus diceretur, qui cuncta pensat, & cuncta si-
ne intermissione alternatione cōsiderat, & recordatur bonorum, **G**
quorum tamen nunquā obliuiscitur: Et nullatenus recordatur
malorum, quos tamen per iudicium semper intuetur? Hinc enim
scriptum est: Oculi domini cōtemplantur bonos, & malos. Hinc
etiam per Psalmistam dicitur: Vultus autem domini superfacien-
tes mala, vt perdat de terra memoriam eorum. Miro igitur modo
malorum, & superbiorum Deus recordatur, vt eos per distric-
tionem sententiæ iudicet, & puniat, & eorum quantum est ad me-
moriā misericordiæ obliuiscitur. Et ideo dicit nostra Virgo. Dispersit
superbos mente cordis sui: Quasi diceret: licet Deus cuius oculis
omnia nuda sunt, & aperta, superbos semper intueatur, eos vt iu-
dicet, & puniat: tamen ad hoc, quod est erga illos sua misericor-
dia vi. Dispersit superbos mente cordis sui.

Est tamen hoc loco magnopere aduertendum, quod hoc, quod
Virgo dicit. Dispersit superbos mente cordis sui: non ita intelli-
gendum est, quasi Deus superbiorum memoriā relinquendo to-
taliter eos deserat, & abiciat. Nam de Deo ipso dicitur, & verissi-
mè dicitur: Cura est ei de omnibus. Et alibi: tu pater gubernas
omnia

A omnia prouidentia; Id, quod in tantum verum est, vt etiam bruta
animantia sub Dei prouidentia cadant. Neque obstat, quod ad
Corinthios scribens dicit Apostolus: Nunquid de bobus cura est **1. Cor. 9.**
Deo? Nam in his verbis Apostoli mens, & intentio non fuit, bo-
ues à generali Dei cura, & prouidentia excludere: sed voluit dice-
re de bobus Deo curam non esse, ita vt de illis legem instruat seu
ita vt de illis in lege detur præceptum. Vel dici potest, quod hæc
Apostoli verba ita intelliguntur, vt sit sensus, quod Deo nulla est
cura de bobus, quantum ad ea, in quibus est ei cura de hominib?
qui non solum generali modo diuinæ curæ, & prouidentię subij-
ciuntur sicut bruta animantia: sed etiam modo speciali, quia Deus
homines ordinauit ad vitam æternam, & confert illis media, qui-
bus ad illam pertueniant: de bobus autem talem curam non ha-
bet, quia felicitatis capaces non sunt.

Patet ergo quod Apostoli dictum, bruta animantia nequa-
quam excludit à generali Dei cura, & prouidentia, quæ vniuer-
saliter ad omnia quantumcumque minima illa sint, sese exten-
dit. Et ideo Christus Dominus hoc volens ostendere: Duo pas- **Mat. 10.**
feres, inquit, asse veneunt, & vnus ex illis non cadet sine patre
vestro. Id est, non occidetur nisi Deo diffiniente. Cum igitur
deus de passeribus talem curam, & sollicitudinē habeat: multo
magis de hominibus eam habebit. De hominibus, inquam, qui
multis passeribus meliores, & pretiosiores sunt, & ideo sunt, quia
rationales sunt, & quia æterni sunt. Et in isto sensu intelligenda
sunt verba illa Christi domini, quibus dixit: Multis passeribus
pluris estis vos. Quando ergo ex Virgine audimus: dispersit su- **Luc. 12.**
perbos mente cordis sui: non ita intelligere debemus quasi deus,
qui etiam passerum recordatur, superbiorum non recordatur, eo-
rumq; curam, & sollicitudinem totaliter abiciat, quantumcumq;
ipsi superbi sint, & elati: nam Deus neque istos totaliter vnquam
abiecit, neque abicit, neque aliquando abiciet.

Quis enim inter omnes filios superbię maior superbus inue-
niatur, quā Antichristus de quo ad Thessalonicenses scribens
dicit Apostolus: Quoniam nisi venerit discessio primū, & re- **2. The. 2.**
uelatus fuerit homo peccati, filius perditionis, qui aduersatur,
& extollitur supra omne, quod dicitur Deus, aut colitur, ita vt in
templo Dei sedeat: Et tamen huic homini peccati, huic filio per-
ditionis omnium superbiorum longè superbissimo Deus specialē curā
non

Simile.

simile.

2. Para. 46
Psal. 33.

Heb. 4.

Sap. 12.

non denegabit. Dabit enim illi particularem Angelum cuius cura, & sollicitudini non solum Christi ecclesia, & electi committentur, contra quos Antichristiana illa persecutio maximè defœniat. Sed etiam ipse Antichristus, & hoc tribus potissimè de causis. Primò nè in ipso intermitti, atque interrumpi videatur ordo à Deo institutus, de providendo cuilibet homini indigenti Angelo custodè, quo etiam ipse Antichristus indigebit, sicut ceteri homines. Secundo ut ipse Antichristus inculpabilis non videatur in malis, quæ egerit, quasi fuerit destitutus auxilio ordinario. Et ex cõsequenti nè ipse pro suis malis videatur iniuste pari, Deus vero indebitè eum punire, & priuare communi auxilio Angeli custodis. Tertio, & præcipuè quia licet Antichristus, nunquam assentiat Angelo custodi, in hoc, quod à malo diuertat, & bonum faciat: tamen Angelus custos Antichristi ipsius Antichristi Satanam impedit, nè ipsum prauas illi cogitationes immittendo ad tanta mala inducat.

Et dato quòd Angelus custos interdum permittat, istas malas cogitationes Antichristo immitti, non tamen permittet eas executioni demandari. Quia vnus ex præcipuis actibus Angeli custodis hic est, arcere videlicet, dæmonum insidias circa custodiam. Vnde nequaquam erit sine actu Angelus custos Antichristi: cum ipsius Angeli custodia indirectè saltem proderit Antichristo, nisi enim Angelus custos Satanam impediret, multò plura mala committeret Antichristus. Et ideo quantò pauciora fuerint peccata eius, tãto minus punietur, id, quod non fieret, si sine Angeli custodia Antichristus relinqueretur. Cum enim tunc plura mala committeret, grauius etiam propter illa puniretur.

Ex dictis utique habemus, quod Deus etiam Antichristo suam curam non denegabit, & ex consequenti, quòd quando Virgo dicit: Disperfit superbos mente cordis sui: non vult dicere, quod Deus superborum: ita obliuiscitur, ut eorum curam, & sollicitudinem totaliter deferat. Si enim hoc ita esset, & omnino à Deo defererentur: omnino etiam in nihilum redigerentur. Quando ergo dicit nostra Virgo: Disperfit superbos mente cordis sui: vult dicere, quod Deus in eo solum superborum curam derelinquit, in quantum permittit eos, vel aliquid pati, vel in grauem aliquam culpam incidere, subrahendo, siue non impendendo illis adiutorium, quod si humiles forent, absque vilo dubio impenderet, ut in talia

A talia mala non inciderent. Neque hoc ipsis superbis leue malum est, sed admodum magnum, & graue, sicut sequens caput mox indicabit.

CAP. XIII.

Superbi Dei auxilio destituti, sunt sicut ciuitas sine muro. Diabolus superbos à Deo derelictos videns, valdè lætatur: quia tunc eos facilius aggreditur. Superbus suum periculum cernens se se coram Deo humiliter accusat petens, ut suum illi contra inimicum diabolum auxilium largiatur.

Disperfit superbos mente cordis sui. Luc. 1.

VANTVM tunc malum sit superbis, quando Deus mente cordis sui, ita eos dispergit, ut sine suo auxilio derelinquat, vel ex eo facile conici potest, quia superbi absque Dei auxilio omnino manent sicut ciuitas sine muro. Sicut enim ciuitas sine muro hostium incursionibus vnde de quaque exposita est. Ita Dei auxilio superbi destituti, dæmonum insidiis vndiq; obiecti sunt. Tanto nos odio prosequitur antiquus noster inimicus, adeo sæuus est, adeo in nos desævire desiderat, ut omnes æqualiter inuadat. Inuadit magnos & paruos, inuadit bonos, & malos: inuadit humiles, & elatos, & vrisq; mortem inferre parat. Sed bonos, & humiles inuadens, eosque Dei auxilio munitos inueniens omnino tristatur, dolet, & fremit, & sic præ dolore tristatus, dolens, ac fremens, circumquaque excurrit, & indefesse custodit, & obseruat, si quomodo tandem ad illos aditum inueniat. Quemadmodum dux, qui vnã ciuitatem longa obsidione premit, & eam capere non valet, tanquã furis agitatus currendo & discurrendo muros circumspicit videns, si quomodo tandem locum possit inuenire, per quem in illam ciuitatem irrumpat: Ita diabolus, qui bonos, & humiles obsidere nõ desistit, non cessat, non acquiescit, sed in continuo circuitu impius ambulat, & quo magis ambulat, & tanto minus videt, quod non est sibi locus irruptioni aptus, tanto magis dolet, fremit, & furit videns, quod ipsis humilibus Dei adiutorio optime munitis nocere non valet. Hunc in diabolo affectum bene nobis depinxit D. Petrus; 1. Pet. 4.

cùm dixit: Quia aduersarius vester diabolus, tanquam leo rugiēs E
circumit quatens quem deuoret.

O quomodo rugit, & quomodo fremit diabolus videns, se in
humilem non posse irruere, quem videt ex vna parte præ humili-
tate tanquam altissimis, ac profundissimis aggeribus circumual-
latum, ex alia vero ipsius Dei adiutorio tanquam fortissimis mu-
ris circumseptum. O quomodo tunc rugit, & quomodo fremit,
quando hoc videt, quando videt humilem sic securum, & Dei ad-
iutorio tam bene munitum, vt meritò de illo dici possit, quòd ha-
bitat in adiutorio altissimi, & in protectione Dei cœli commo-
ratur.

Psal. 90.

Contra vero quantum diabolus lætatur, quantum præ gaudio
exultat, & præ lætitia triumphat, quando videt superbum di-
persum mente cordis Dei, & ita dispersum, vt suo iam cum auxi-
lio destituat. O quomodo tunc diabolus lætatur, quomodo exul-
tat. Verè existimo quòd tunc videtur diabolus se ipsum præ læ-
titia non capere, tunc videtur præ gaudio seipsum nescire. Et sic
velut seipsum nesciens cum gaudio, & iubilo dicit illud prophe-
tæ: Ascendam ad terram absque muro. Hoc est, absque Dei ad-
iutorio, sicut exponit glossa interlinearis.

Ezec. 28.

In quibus verbis illud est diligenter adnotandum, quod dicit: G
Ascendam ad terram absque muro. Ascendam, inquit, & bene
inquit, ascendam potius, quàm descendam: tùm quia cùm super-
bus sit, eius superbia nunquam descendit, sed semper ascendit: Su-
perbia eorum, qui te oderunt (inquit propheta) ascendit semper.
Tùm etiã quia ad ima conualliu: hoc est, ad humiles, non tam fa-
cile descendit, quàm ad montes, & colles ascendit, hoc est, ad su-
perbos, Quia sicut diximus humiles sua humilitate simul cum
Dei adiutorio tanquam altissimis aggeribus vndique vallati sunt.
Superbi vero sunt tanquam terra absque muro, sicut ciuitas absq;
propugnaculis: Et ideo de superbis exultans dicit diabolus: Ascē-
dam ad terram absque muro.

Psal. 73.

O miseros superbos, & quid mali sub tanto inimico, & sub
tam sæuo hoste non patientur? Si ille adeo sæuus est, vt omnes oc-
cidere cupiat: neque ideo non occidit, quasi non cupiat, & vehe-
menter cupiat: sed quia non potest, quia non finitur, quia nõ per-
mittitur: Deus enim ita suos adiunat, ita tuetur, vt eos ab illo lædi
non sinat, quid non faciet de superbis? Quos sæuitiæ, & crudeli-

tatis

A tatis modos in superbos non exercebit ipse tyrannus, cùm eos pro-
pter suam superbiam mente cordis Dei dispersos, & eius auxilio
destitutos inuenerit.

Quid ergo? Quid faciet miser superbus? Quid faciet, vt à tan-
to tyranno liberetur, & vt Deus, qui mente cordis sui eum disper-
sit, eius iterum recordetur? Quid faciet? Coram Deo valde humi-
lietur. Si enim non humilietur, semper in Dei oblivione remane-
bit. Quoniam sicut dicit propheta: Excelsus Dominus, & humili-
lia respicit, & alta à longe cognoscit. Vnde humiliet se superbus:
& per veram animi humilitatem ad Deum conuersus, ad ipsum

Psal. 137.

B ex toto corde clamet cum propheta: Vsq; quo Domine obliui-
sceris me in finem? vsque quo exaltabitur inimicus meus super me.
Respice in me, & miserere mei, quia vnicus, & pauper sum ego.

Psal. 12.

Psal. 14.

Vnicus sum, qui solus sum: & pauper sum, qui tua gratia, tuoque
auxilio destitutus sum. Respice ergo in me vnicum: respice in me
pauperem, respice in me tuæ immensæ pietatis affectu, & miserere
mei in effectu. Si de illo, qui solus est, dicitur, & bene dicitur:
Væ soli, quia cùm ceciderit, non habet se subleuantem. Quomo-
do Domine non mihi væ, & non semel atque iterum væ, sed infi-
nities væ, qui sine te, sine tua gratia, & sine tuo auxilio sum, & ideo

Ecclesi. 4:1

C sum, quia superbus sum. Etiam de solis hominibus loquendo:
Melius est duos esse simul, quàm vnum, habent enim emolumen-
tum societatis suæ; si enim vnus ceciderit ab altero fulcietur,
Si in hominibus, & cum hominibus hoc bonum est, & tantum bo-
num est, quanto maius bonum erit tecum esse, & te Domine sociũ
habere, qui solus es verus adiutor in opportunitatibus, in tribula-
tione: O quàm securus Domine essem si ego tecum essem: quàm

Ecclesi. 4.

securus quiescerem, si talem adiutorem haberem. O quam fidu-
cialiter tunc dicere possem: Si ambulauero in medio vmbre mor-
tis non timebo mala, quoniam tu mecum es. Sed heu me, heu me,

Psal. 9.

Psal. 11.

D quia intanto periculo solus sum, & ideo sine te adiutore, & tali
adiutore sum, quia infœlix ego mea superbia illi homini omnino
similis sum, qui non posuit Deum adiutorem suum, sed sperauit
in multitudine diuitiarum suarum, & præualuit in vanitate sua.
Sed tu domine miserere mei, miserere mei, & nè derelinquas me:
quia qui custodiebant animam meam concilium fecerunt in vniũ;
Dicentes Deus dereliquit eum persequimini, & comprehendite
eum, quia non est, qui eripiat. Ideo Domine miserere mei: mise-

Psal. 70.

Psal. 50.
Psal. 12.
Psal. 39.
 rere mei, quoniam iniquitatem meam ego cognosco: cognosce
 Domine, quia iniquè egi, quia iniquitatem feci: sed tu Domine se-
 cundum multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem
 meam. Et nè quando dicat inimicus meus prævalui aduersus eũ.
 complacet tibi Domine vt eruas me. Domine ad adiuuandũ me
 respice. Confundantur, & reuerentur simul qui, quærunt ani-
 mam meam, vt auferant eam: auertantur retrorsum, & reueren-
 tur, qui volunt mihi mala, ferant confectim confusionem suam,
 qui dicunt mihi Euge, Euge, Ah Domine, Domine: Miserere mei,
 miserere mei, & exaudi me, quia adiutor meus, & protector meus
 es tu. Ideo deus meus nè tardaueris.

Psal. 90.
 O si superbus hoc modo ad Deum clamauerit: O si ex toto sui
 cordis affectu sic Deum inuocauerit. Sane non dubito quod si suã
 superbiam omnino detestando, sic clamauerit, statim exaudietur.
 Nõ dubito quis statim erga se Dei adiutorium paratum inueniet.
 Ipse enim se inuocantibus, & ad se ex toto corde clamantibus adeo
 præstõ est vt meritum exauditionis, in solo constituat clamore po-
 stulationis Clamauit ad me (inquit ille) & ego exaudiam eum,
 cum ipso sum in tribulatione, eripiam eum, & glorificabo eum.
 O Dominum clementissimum. Quis ad tantum, tamque miseri-
 cordem Dominum non clamat? Clamet ergo superbus, & cum
 fiducia clamat. Et nos etiam omnes, qui istius Domini auxilio tan-
 to opere indigemus, ad istum Dominum clamemus: Clamemus,
 vt exaudiamur: clamemus vt in hac vita à malis eripia-
 mur: clamemus denique vt in alia à Christo glo-
 rificemur, qui cum Patre, & Spiritu san-
 cto uiuit, & regnat per infinita
 sæculorum sæcula.
 Amen.

FINIS LIBRI SEXTI.

DE VER-

DE VERBIS

DOMINAE

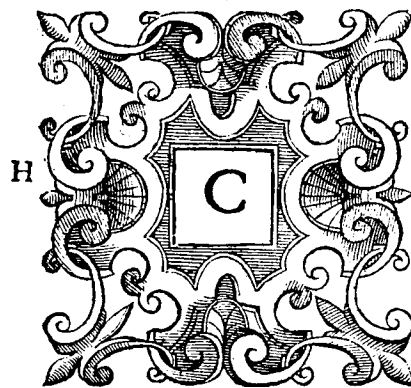
AD ELISABETH COGNATAM.

LIBRI SEPTIMI.

CAP. PRIMVM.

G
*Mariae verba verbis Iob non sunt contraria, quibus dicit, quod Deus
 potentes non abijciet. Per potentes de sede depositos, & humiles
 exaltatos, quoniam potentes, & qui humiles intelligantur.*

Deposuit potentes de sede, & exaltauit humiles. Luc. 1.

H
 V M Sacra scriptura dicat; Iob. 36.
 Deus potentes non abijciet,
 cum & ipse sit potens: mirum
 fortasse alicui videbitur hoc,
 quod nostra Virgo dicit: De-
 posuit potentes de sede, & exal-
 tauit humiles. Videntur enim
 hæc inter se omnino contra-
 ria, nempe potentes non abij-
 cere: & eosdem de sede depo-
 nere. Verum si rem bene cõ-
 sideremus, nullam in his con-
 trarietatem reperiemus. Cum enim dicitur Deus potentes non
 abijciet: de talibus potentibus intelligitur, qualis erat D. Paulus,
 qui dicebat: Omnia possum in eo, qui me confortat. Tales enim
 potentes Deus non solum non abijciet: Sed vt in dies potentiores
 reddantur, suum illis adiutorium impendit, iuxta illud psalms.

AA 3 Posui

Psal. 88. Posui adiutorium super potente. De hoc potentium genere, Vir E
go non loquitur: sed de illis potentibus agit, qui supra mensuram
suar conditionis efferruntur, & in sua solum virtute confidentes, sui
conditoris adiutorium quærere recusant. Hos ergo potentes Deus
de sede deposuit, & in eorum locum, humiles merito exaltauit:
Luc. 18. quia omnis, qui se exultat humiliabitur, & qui se humiliat exal-
tabitur.

Si vero interrogetur quinam per istos potentes, siue superbos
de sede depositos, intelligendi sint. Responderi potest, circa istos
potentes, patres in diuersas sententias abiisse. Nam græcus autor
Euthymius indifferenter de quibuscunque superbis hunc locum F
intelligit, dicens hæc his esse similia, quæ dixit mater Samuelis
Anna: Dominus pauperem facit, & ditat, humiliat, & subleuat.
Deinde D. Eusebius Emisenus homilia feriæ sextæ ante natiuitatem
Domi-
ni, & Nicolaus de Lyra super hunc locum, per istos po-
tentes, iudæos intelligunt, qui erant potentes in lege, & prophetis.
Præterea Theophylactus, & multi alij patres, inter quos est D. Au-
gustinus, & Hugo Victorinus, vterque super magnificat, per hos
potentes tam dæmones, quàm iudæos, exponunt. Nam quod ad
iudæos attinet, istos, qui filij regni videbantur Dominus abiicit,
& humiles, nempe, homines gentiles exaltauit: quia gentes, quæ G
abiectæ erant, per humilem confessionem, in consortium regni,
filiorumque adoptionem assumpsit. Quod vero attinet ad dæmo-
nes, hi contra homines præualuerant, & sedes in humanis pecto-
ribus habebant, in quibus quiescebant: Sed hos Dominus ab hu-
manis pectoribus, cordibusque eiecit. Et humiles ipsos videli-
cet homines, quos prius propter superbiam abiecerat, humiliatos
reparauit.

Denique D. Cyrillus in Aurea Cathena à D. Thoma allega-
tus, per istos superbos, non tantum dæmones, & iudæos: sed etiã
gentiles intelligit. Magna, inquit, superbiebant Dæmones, & H
diabolus, gentiliū sapientes, pharisæi, & scribæ: hos tamen de-
posuit, erexitque humiliantes se sub potenti manu Dei, dans illis
virtutem calcandi serpentes, & scorpiones, omnemque potesta-
tem inimici. De istis potentibus, tales sunt supradictorum pa-
trum sententiæ.

Reliquum est nunc, vt videamus, quales sint humiles, quos ip-
sa Virgine teste, Dominus exaltauit. Et sic dicendum est, per
istos

A istos humiles, tam humiles corde, quam humiles, hoc est, vilis, &
abiectos homines posse intelligi. Vtrumque enim significat græ-
ca dictio, sicut etiam hoc loco adnotauit Iansenius. Verum cum Iansen.
humiles hoc loco potentibus opponantur, potius videtur, quod
per humiles hoc loco, debent intelligi viles, & ignobiles, quàm
humiles corde.

Sed hæc in re vnusquisque suo sensu abundet. Non enim vi-
deo, cur per istos humiles, ipiritu, & corde humiles rectissime in-
telligi non debeant. Et maximè cum non desint patres, inter quos
potissimam est Venerabilis Beda homilia feriæ sextæ quatuor tem Beda.
porum ante dominicam natiuitatem, qui per istos humiles, humi-
les corde intelligant. Quamuis etiam, inquit Beda, ita rectè pos-
sit intelligi, quod nonnunquam illi ipsi, qui merito suæ elationis à
Domino fuerant eiekti, denud miserante illo, ad humilitatis gra-
tiam redeant: sicque merito deuotæ humilitatis erigantur ad glo-
riam.

In his Venerabilis Bedæ verbis non fuerit superuacaneum ad-
uertere, quod hæc nostræ Virginis verba non solum possunt intel-
ligi respectu diuersorum, quales videlicet sunt iudæi, & gentiles,
iudæi, quos Dominus deposuit: & gentiles, quos exaltauit: Sed
respectu vnus, & eiusdem personæ, ita vt idem sit, qui deponitur,
& qui exaltatur. Sicut videre est in D. Paulo, qui propter suam
superbiam de sede doctrinæ depositus est: sed mox propter humi-
litem ad Euangelizandum Christi fidem eleuatus est. Et in hoc
sensu verba hæc etiam intellexit græcus interpret à D. Thoma in D. Thom.
Aurea Cathena allegatus, quo loco sic inquit: Deitatis enim tri-
bunal noster intellectus esse cognoscitur. Sed iniquæ virtutes post
transgressionem incubuerunt præcordijs protoplasti, tanquam in
proprio folio. Ob id, ergo venit Dominus, & Spiritus iniquos
D eiecit è sedibus voluntatum: & prostratos à Dæmonijs exal-
tauit, eorum conscientias purgans, & eorum men-
tem statuens propriam sedem. Ad hæc,
quoad huius versiculi intelli-
gentiam, dicta suf-
ficient.

C A P. II.

*Lucifer, & Angelim ali quàm superbi, boni vero quàm humiles.
Deus malos Angelos de Statu gratiæ deturbauit, in qua eos crea-
uit: bonos vero Angelos ab statu ipsius gratiæ ad statum gloriæ
exaltauit. Mali Angeli in quem locum ceciderunt.*

Deposuit potentes de sede, & exaltauit humiles. Luc. 1.

R I M V S Potens, qui à Deo de sede depositus fuit, Lu-
cifer cum suis socijs fuit. Is enim ab ipso Deo in tan-
to honore, dignitate, pulchritudine, & gratia creatus
(sive hoc fuerit extra cœlum, sicut vult Tuitiensis Ab-
bas Rupertus de Victoria Verbi Dei lib. 1. cap. 25. sive intra cœ-
lum empyreum simul cum ipso cœlo, sicut vult D. Thomas 1. par.
q. 61. ar. 4.) totum statim vertit in materiam superbiendi, & qui
pro bonis sibi in sua creatione concessis, Deum à quo illa omnia
acceperat, recognoscere debuerat, & eum suum fateri creatorem,
in se ipsum, tanquam in sui, ac suorum bonorum autorem omnia
retulit, sic dicens. Ego feci me metipsum. Quasi diceret: ego
creatura Dei nō sum: ego à nullo factus sum: Sed hoc, quod sum,
à me ipso sum. Neque hoc ipsi satis fuit: sed dixit in corde suo.
In cœlum conscendam, super astra Dei exaltabo solium meum:
Sedebo in monte testamenti, in lateribus A quilonis: ascendam su-
per altitudinem nubium, similis ero altissimo.

O superbiam execrandam. Non satis illi fuit, quod omnium
Angelorū sapiētissimus, & eminentissimus fuit, iuxta illud, quod
sub nomine Pharaonis regis Ægypti, de ipso sic dicitur. Cedri nō
fuerunt altiores illo in paradiso Dei. Abietes non adæquauerunt
summitatem eius, & platani non fuerunt æqui frondibus illius.
Omne lignum paradisi dei, non est assimilatum illi, in pulchritu-
dine eius. Hoc etiam per verba illa bene ostenditur: quæ cum
improprio ei in huic modum dicuntur: Quomodo cecidisti de
cœlo Lucifer, qui mane oriebaris? quo loco non alia de causa no-
mine illius stellæ, quæ plus cæteris emicat in cœlo, in eo quæ pul-
chrior apparet, designatur: nisi quia sicut illa stella cæteris omni-
bus

A bus præstat syderibus: ita etiam Lucifer cæteris omnibus Angelis
præstabat. Non hoc, inquam, ei satis fuit, nempe, esse omnium
supremum Angelorum: sed in tantam superbiam prorupit auda-
ciam, ut vellet, quod idē existimaretur, & diceretur de ipso, quod
de Deo, quod appellaretur Deus, quod ab Angelis adoraretur, ut
Deus, quod prædicaretur etiam ipse increatus: negauit quippe,
Deum esse creatorem suum, & dixit se esse Deum.

Hinc enim sub nomine principis Tyri dicit Deus contra eum.
Elevatum est cor tuum, & dixisti Deus ego sum, & in cathedra

B dei sedi, & dedisti cor tuum quasi cor dei. O vecordiam, o auda-
ciam, o superbiam minimè tolerandam. Et quod maius vecordie,
& infamæ signum quærimus in Lucifero: Quemadmodū si quis, cum
statura vnus solius cubiti sit, instar montium, immo altiorē
se putet, atque ideo se ipsum erigat quasi montes excessurus, præter
hoc, nullum iam eius insaniam signum quæremus: Ita etiam in Lu-
cifero nullum maius eius insaniam signū possumus inuenire: quàm
quod per superbiam intantum se extēderet, ut vellet esse sicut Deus,
cum esset ipse creatura determinatam habens statum perfectio-
num mensuram. Vnde de ipso per prophetam merito dicitur.
Tu cherub extensus: quasi diceret: tu Lucifer superbus, qui ultra
id, quod eras te voluisti extendere.

C Verè non sic boni Angeli non sic. Non sic fuerunt boni Ange-
li, non sic fecerant, non sic se extenderunt: Sed humiliabant se sub
potente manu dei, & ab ipso recognoscebant omne id, quod erāt,
& quod habebant. Non efferebantur: non in altum eleuabantur,
ut Lucifer: Sed deprimebant se, submittebant se, humiliabant se.
Sicut apes cum ventus plus æquo perflat, suarum alarum remigiū
sapillis onerant, ne in ipsorum vi ventorum in altum eleuentur, &
per aerem à suis aluarijs longius dispergantur: sic boni Angeli,
nè superbiam vento propter tantas suas perfectiones in altum eue-
herentur, recordatione veluti quodam pondere se onerabant: re-
cordatione, inquam, qua ante sui intellectus oculos proponebant,
se non habere illas perfectiones, illas virtutes, & illam gratiam,
in qua creati fuerunt, ex se: sed ex sui liberalitate, ac largitate crea-
toris. Faciebant boni Angeli, sicut bona ista animalia, de quibus
dicitur. Cumq; starent, dimittebantur pœnæ eorū: & paucis in-
teriectis: stabant, & submittebant alas suas. Sic boni Angeli fa-
ciebant, stabant, quæ dei sunt contēplantes, & non eleuabant se su-
pra se:

pra se: sed dimittebantur pennæ eorū, & submittebant alas suas, humiliantes se, & nihil in se, quasi ex se, aut à se esse cognoscētes, omnia creatori referebant, à quo ea se accepisse conspiciēbant.

Non fuerunt isti sicut miser, & in faelix Lucifer cū suis sequacibus, qui omnes euauerunt in cogitationibus suis. Sed Deus eorum superbiam, & arrogantiam videns statim potentes istos, superbos istos, quos in gratia creauit de illo statu deposuit, de celesti sede deturbauit. Et exaltauit humiles, illos videlicet Angelos, qui in sua obedientia permanserunt, & in humilitate perstiterunt de statu gratiæ ad statum gloriæ, & beatitudinis euexit. Humiliantes se boni Angeli de statu gratiæ ad statum gloriæ exaltantur: è contra vero mali Angeli se exaltantes humiliantur, & in terram cadunt. Et ideo dicit nostra Virgo: Deposuit potentes de sede, & exaltauit humiles.

Sed in quam terram, inquis, ceciderunt? Non in istam, quā modo videmus, siue vt melius dicam, non in talem, sicut modo est ista, quam videmus. Tunc enim (id, quod etiam aduertit Tuiuentis Abbas Rupertus de Victoria Verbi Dei lib. 1. cap. 25) terra inanis erat, & vacua, & tenebræ erant super faciem abyssi: & ipsa terra tegebatur aquis, neq; à ceteris distincta erat elementis, chaos erat magnum, quod in scriptura terræ nomine designatur. Id est, non tantum vnum elementum, quod prius aridam, & deinde terram Deus appellauit: sed tota quatuor elementorum moles confusa. O miseros quanta ex beatitudine inquantam miseriam cecidistis: quantis ex diuitijs inquantam paupertatem incidistis.

Nihil hic miseri nisi tenebras inuenerunt, & tenebras super faciem abyssi: Non erant tunc regna mundi, & gloria eorum, quæ postea ipse diabolus ostendens, & Dño offerens. Hæc omnia inquit, tibi dabo, si cadēs adoraueris me. Et quid dico regna mundi? Nondū tunc erant sol, luna, stellæ, & cætera omnia, quæ die secunda, & deinceps facta sunt. Sed tantum, vt iam diximus, chaos erat, & super faciem abyssi caligo tenebrarum. In istud igitur chaos, in istā tenebrarum caliginem de cælo deturbati sunt potentes isti, superbi isti, qui meritō de cælo cæciderūt, quia quod sibi datum fuerat cælum rapinam arbitrati sunt, & per humilitatem non custodierunt. Sic magister mali, minister doli, iniquitatis artifex, cum suis socijs superbiæ suæ pœnas luunt. Sic in altum tendentes, cadunt ab alto. super altitudinem nubium ascendētes, intrant profundū.

CAP.

CAP. III.

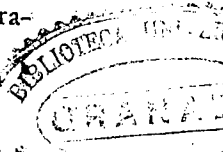
Vna pars demonum statim post peccatum in infernum cecidit, sicut Lucifer eorum antesignanus, & alij: alia vero in aerem caliginosum deiecta fuit. Christus Dominus demones de humanis corporibus, vbi sedem fixerant, eiecit: & ibi propriam sedem constituit.

Deposuit potentes de sede, & exaltauit humiles. Luc. 1.

M

Erunt quia occasione eorum, quæ à nobis superiori capite dicta sunt, rogabit fortè aliquis hoc modo: Nunquid iam tunc demones in infernum ceciderunt? Ideo quid circa hoc tenendum sit, hoc loco aperiemus. Et quantum ad hoc attinet imprimis dicimus, quod hæc quæstionem mouet, & soluit Rupertus Abbas lib. 1. de Victoria Verbi Dei cap. 25. Vbi dicit, quod quamuis Angeli mali nōdum in infernum missi sunt, tamen iam ipse locus infernus est illis, respectu latitudinis, illius domicilij sui, quod dereliquerunt, respectu principatus sui, quem non seruauerunt. His fere similia sunt ea, quæ habent Glossæ ordinaria, & Lyrensis super secundæ Epistolæ D. Petri caput secundum, in illa verba: Si enim Deus Angelis peccantibus non pepercit, sed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit cruciandos, in iudicium reseruari. Nam Glossa ordinaria super hæc verba. Quamuis, inquit, hunc inferiorem aerem, quasi carcerem acceperint, qui quantum ad cælum infernus dicitur, restat adhuc pœna vltimi iudicij, quia paratus est ignis diabolo, & Angelis eius. Glossa vero Lyrensis: primo enim, inquit, ceciderunt in hunc aerem caliginosum, vbi sunt ad exercitium bonorum, habentes tamen suam pœnam, & suppliciu: post iudicium vero detrudentur in inferno, deficiente sanctorum exercitio. Videnturq; hæc omnia cōfirmari ex illis verbis Iudæ Apostoli, quibus dicit: Angelos vero, qui non seruauerunt suum principatum, sed dereliquerunt suum domicilium in iudicium magni Dei vinculis æternis, sub caligine reseruauit id est, sub caligine huius aeris, sicut exponit Glossa interlinearis, iam damnatos reseruauit grauioribus pœnis.

Verum

Verum his non obstantibus, dicendum esse existimo, partem **E** quidem Angelorum, in hunc mundum inferiorem fuisse detrusam: partem vero illorum statim in infernum fuisse proiectam. Equum enim, & rationi consonum erat, quod sicut cum Deo perpetuo sunt aliqui Angeli boni in cælo: Ita perpetuo essent aliqui dæmones in inferno, cum suo antesignano Lucifero, de quo (sicut refert Magister sententiarum lib. 2. dist. 6.) quidam opinantur, quod ex quo cecidit, illuc pro sui peccati magnitudine statim fuit demersus. Quamquam tamen alij putent, quod non est in inferno, nisi solum ab illo tempore, quo Christum in deserto tentavit. Et quod ipse sit in inferno, siue ab hoc siue ab illo tempore, **F** id videtur colligi ex illis verbis Ezechielis: Ecce deductus es cum lignis voluptatis in terram ultimam. Et multo clarius ex illis verbis Isaia: In infernum detraheris. Quod vero alij etiam sint in inferno, id clarissime videtur colligi ex illo Petri Deus Angelis peccantibus non pepercit, sed rudibus inferni detractos, in tartarum tradidit cruciandos, id, quod etiam ex alijs scripturæ locis optime poterat ostendi, quæ omnia breuitatis causa, hoc loco consulto remittimus.

Ad illud vero Iudæ Apostoli, quod in confirmationem sententiæ Rupertii, & vtriusque Glossæ, ordinariæ scilicet, & Lyrensis **G** adducebatur dicendum est. Quod ibi Apostolus non loquitur absolute de omnibus Angelis, sed de illis solum, qui in isto aere delicti sunt, usque ad diem iudicij ad exercitium. & impugnationem nostram, ut vel ea ratione eorum utilitati inferniant, qui hereditatem capiunt salutis, quatenus eorum impugnationibus augetur corona iustorum. Nam de ipsis Angelis præter Iudam Apostolum, loquitur etiam D. Paulus sic dicens: Non est nobis colluctatio aduersus carnem, & sanguinem: sed aduersus principes, & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitie in cælestibus. Et D. Petrus: Aduersarius, inquit, **H** vester diabolus circuit quærens, quem deuoret. Ex his ergo patet, Angelos partim in infernum fuisse detrusos statim post peccatum: partim vero in istum mundum, fuisse deiectos, in quo ipsi de gentes, qui cælum sedem amiserunt, hominum pectora, & corda, sedes suas constituerunt.

Verum hoc videns Dei filius contentus non fuit, eos de cælesti sede deponisse: sed in hunc mundum venit, ut de sede humanorum pectorum,

A pectorum, & cordium, eos etiam deponeret. Sicut enim fortis, & strenuus dux contentus non est, hostem de suo regno eijcere, sed **Simile.** de proprio solo, & regno exit, & ipsius hostis intrat principatum, ut illic bellum illi inferat, & à suo eum principatu deponat. Ita Deus contentus non fuit, diabolum à cælesti regno deijcere; sed hunc mundum etiam intrauit in quo diabolus regnabat, non quia esset mundi Dominus, sed quia per peccatum malis hominibus dominabatur. Intrat ergo Dei filius in mundum, ut diabolum, qui in humanis corporibus sedem fixerat, inde detraheret.

Et hinc est, quod diabolo Christus simulatq; in mundum venit, bellum indicit sic dicēs. Nunc iudicium est mundi: nunc prin- **Ioan. 12.** ceptus huius mundi eijcietur foras. Et ut id, quod voce pronuntiabat, opere, & effectu Christus demonstraret, sua virtute dæmones ab hominum corporibus expellebat, potentesque istos de sede humanorum pectorum, & cordium deponebat. Nō expectabat dux noster, bellator noster Christus, non expectabat, ut diabolus eum quæreret, & inuaderet. Sed ipse inimicum diabolus quærebat, ipse eum fugientem insequeretur, ipse eum inuadebat, non ferēs, non patiens, non sinens, ut diabolus in hominum cordibus sibi sedem figeret.

C Verum hoc quid mirum? Si enim nullus principum terrenorum sustinet, suo subditos imperio à barbaris infestari, quomodo Rex noster sustineret humana corda, quorum ipse dominus est, iuxta illud: Deus cordis mei, & pars mea Deus in æternum: à dæmoni- **Psal. 72.** bus detineri? Propterea Christus non expectat, ut vocetur, ad hoc, ut cum inimico congregiatur: sed ipse non vocatus ad ipsum inimicum accedit, ut eum de suo domicilio, & de sua sede deturbet: sicut videre est in dæmoniaco illo, quem ipse dominus de navi egrediens statim habuit obuium, qui ut eum vidit, totus tremebundus statim procidit ante illum, & exclamans voce magna dixit: **Luc. 1.** **D** Quid mihi, & tibi est Iesu fili Dei altissimi? **Mar. 5.** Obsecro te non me torqueas: præcipiebat enim Christus spiritui immundo, ut exiret ab homine. Et cum deinde dominus diabolum interrogasset: Quod sibi nomen esset: ille, legio, respondit quia intrauerant dæmones multi in hominem illum: qui omnes Iesum rogabant, ne imperaret illis, ut in abyssum irent: sed ut permitteret eis in porcos ingredi. Expulsi ergo, & de corde istius hominis, tanquam de sede depositi, porcos intrarunt: remanete homine isto omnino libero, & sana

sana iam mente, ad pedes Iesu sedente.

Ex his conijci clarissime potest, quàm verum totum hoc sit, quod nostra Virgo dicit: Deposuit potentes de sede, & exaltauit humiles. Nam potentes istos, demones istos Christus de sede cordis istius hominis deposuit, & in porcorum corpora intrare permisit, ibiq; suas sedes figere: humilem vero hominem exaltauit: & adeo exaltauit, vt qui antea tantis demonibus in suo corde sedē dabat, postea in eo soli Iesu sedem daret. An non postea Iesus, iam tunc istius hominis sedebat in corde, quando eum rogabat, vt cum eo esset, & ab eo nunquam discederet? Et rogabat, (inquit euangelista) illum vir à quo dæmonia exierant, vt cum eo esset. Sed cum hoc à domino obtinere non posset, quia ascendens nauim reuersus est, abiit per vniuersam ciuitatem prædicans, quanta sibi fecisset Iesus. Discessit Iesus ab illa regione, verum minime discessit ab istius hominis corde. Ibi enim iam manebat, ibi sedem habebat, & ideo prædicabat, quanta sibi fecisset Iesus.

Pater ergo quomodo Deus non solum potentes demones, de celesti sede deposuit, & humiles Angelos, ad statum gloriæ exaltauit: sed etiam quomodo ipsos demones de humanis peccatoribus, & cordibus, vbi sedem fixerant eos deturbauit, & ibi propriam sedem sibi fixerit: sicut videre est, in demoniaco isto, & in multis etiam alijs, quos ipse dominus à diabolo liberauit.

C A P. IIII.

Iudei de quam sede, à Deo depositi sunt: & eorum loco qui nam humiles fuerint exaltati. Iudei propter suam incredulitatem sine Deo remanserunt: Iesus Deus olim magni faciebat.

Deposuit potentes de sede, & exaltauit humiles. Luc. I.

DE alijs potentibus superioribus tantum similibus, quantum sunt parentibus filij, qui eorum naturam, conditionem, & mores optime imitantur: agendum nobis nunc restat: de iudeis, inquam, de quibus propter eam conformitatem, quæ cum patre diabolo habebat, dicebat Christus: Vos ex patre diabolo estis. Iudei enim, sicut eorum pater diabolus propter

A propter suam superbiam, de sede à Domino depositus est: ita etiam propter suam superbiam, de sua sede misere depositi sunt.

Sed de qua sede inquit? de sede honoris: de sede dignitatis, & potestatis suæ, de sede regali, de sede sacerdotali, de sede iudiciali, de sede propriæ ciuitatis, & loci, de sede denique propriæ domus. de his omnibus sedibus miseros, & infelices potentes istos, superbos istos Iudæos Dominus dignissime deposuit, & eorum loco humiles exaltauit. Deposuit potentes de sede, & exaltauit humiles.

Verum quos humiles? Humiles tam Iudæos, quam Gentiles credentes. Nam quod ad Iudæos quidem atinet plebs illa iudæica, & si magnam paleam habuit multitudinem: tamen granorum habuit occultam virtutem. Vbi enim fuit, quod incenderetur, ibi etiam fuit, vnde Domini horreum repletur. Nam vnde apostoli nisi inde? Vnde Petrus? Vnde Apostoli ceteri? Vnde ipse Paulus primo Saulus? hoc est, primo superbus, & postea humilis. Saulus enim idem est, quod minimus. Vnde denique multitudo illa virorum vna die credentium: de quibus dicitur: Et appositæ sunt, in die illa, animæ circiter tria milia. Omnes isti Iudæi erant: omnes ex illis potentibus, & ex illis superbis originem ducebant, quos Dominus deposuit, & eorum loco humiles exaltauit.

Nam Iudæos ingratos, qui Dominum suum recognoscere noluerunt, sed eum persecuti sunt, & tandem morte eum effecerunt: deposuit Christus de sede regali, de sede sacerdotali, & de sede iudiciali, & homines pauperes, & humiles, quales fuerunt ipsi. Apnstoli exaltauit in sedem sacerdotalem, non secundum ordinem Aaron, sed secundum ordinem Melchisedech, secundum quem ipse etiam Christus verus sacerdos erat: de quo dicitur: tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech.

D De exaltatione vero Gentilium, quid dicemus? Sane illud, quod dicit propheta: qui Iudæorum depositionem, & gentium exaltationem sub his verbis optime significat. Posuit flumina in deserto: & exitus aquarum insitum, terram fructiferam in salstugine à malitia habitantium in ea. Posuit desertum in stagna aquarum, & terram sine aqua in exitus aquarum. In quibus verbis duo nobis propheta ostendit: ostendit miserorum, & infelicitium Iudæorum depositionem, cum dicit posuit flumina in deserto. Currebant

Luc. 8.

E

F

H

Ioan. 8.

Act. 2.

Act. 2.

Psal. 109.

Psal. 106.

Psal. 73.

bant apud Iudeos aquæ, currebant prophetae, sed iam apud eos E non sunt prophetae, & in tantum non sunt prophetae, quod optime dicere possunt. Iam non est propheta, & nos non cognoscet amplius. Sed vnde hoc? Vnde nisi ex eo, quia posuit Dominus flumina in desertum, & exitus aquarum insitum: terram fructiferam in saluginem, à malitia habitantium in ea? Hinc est, & non aliunde est; quod si quærimus apud potentes istos: apud superbos istos fidem Christi, non inuenimus. Hinc est, quod si querimus prophetas non inuenimus. Hinc est, quod si querimus sacerdotem non inuenimus. Hinc, quod si quærimus sacrificium non inuenimus. Hinc denique est, quod si quærimus templum non inuenimus, quia posuit Dominus flumina in desertum, exitus aquarum insitum, terram fructiferam in saluginem. Sed vnde: aut quo merito? à malitia, inquit, habitantium in ea. Quasi diceret propter eorum malitiam, propter eorum superbiam, Deus hæc omnia mala in Iudeos venire permisit: propter eorum peccata potentes istos de sede deposuit, & humiles eorum loco exaltauit. Deposuit potentes de sede, & exaltauit humiles.

s. 2. BA

Ostendit iam nobis propheta, miseram infelicitum Iudeorum depositionem. Ostendat etiam nunc nobis humilium Gentilium exaltationem. Posuit, inquit, desertum in stagna aquarum, & terram sine aqua in exitus aquarum. Quasi diceret, ubi erant omnia immunda sacrificia, quando desertum erant, quando squalebant, quando salinae erant omnes gentes, ibi nunc fontes, ibi nunc flumina, ibi nunc aquarum stagna, & exitus aquarum. Propter hoc sane Iudei, per vellus illud Gedeonis rectissime possunt significari. Petiuit Gedeon à Domino signum: & dixit: Peto Domine, ut vellus, quod in area pono, compluatur: & area sicca sit. Factum est ita, complutum est vellus, & tota area sicca erat. Item petiuit alterum signum. Volo, inquit, Domine, ut vellus siccum sit, & area compluta. Et factum est ita. Quid est hoc vellus? Quid, inquam, est hoc vellus ante complutum, & postea siccum? Quid est nisi miser Iudeorum populus tantis à Deo fauoribus, tantis honoribus, tantis mirabilibus, & tantis prophetarum oraculis complutus; nunc vero propter suam ingratitude omnino siccus? O Iudeorum ingratitude, quomodo fontem diuinorum beneficiorum, quæ quotidie in istam gentem diffundebantur, exsiccasti.

Præte-

A Præterea, quid. quæso, est hæc area antea sterilis, & sicca, quando vellus madidum erat, & tunc tota aqua perfusa, quando vellus siccum erat, quid erat inquam, nisi Gentilium populus, quem Deus sua gratia impleuit? gratia, dico, non tam illa, quæ in veteri testamento in nube erat occulta, sicut imber in uellere, sed gratia manifesta, qua totus orbis propter Christi confessionem, & fidem plenus est, sicut illa area aqua plena erat. Ecce quomodo remanserunt Iudæi: remanserunt quidem sicut vellus antea complutum, sed postea omnino siccum. Remanserunt omnibus suis bonis priuati. Id, quod antea Oseas propheta præuidens dixit. Quia dies multi se-
B debunt filij Israel sine Rege, & sine principe, & sine sacrificio, & sine altari, & sine Ephod, & sine Teraphim.

Ofc. 3.

Sed quæro sufficit ne miseris tanta iactura? Non. Sed quod ijs omnibus Iudæorum malis multo peius est, etiam sine Deo Iudæi remanserunt, sicut Alzarias filius Obed factus in se spiritu Dei in hunc modum prædixit: Transibunt autem multi dies in Israel
C absque Deo vero, & absque sacerdote, & absque doctore, quoque, & absque lege. O miseris, & infelices: & ad quemnam maiorem malorum cumulum peruenire potuissent? Propter suam incredulitatem sine Deo remanserunt, qui antea de eorum patribus propter eorum fidem: ita gloriabatur, ut interrogatus quod esset sibi nomen alius relictus responderet: Ego sum Deus Abraham, Deus
D Isaac, & Deus Iacob. Et ideo D. Paulus ad Hebræos: Ideo, inquit, non confunditur Deus, vocari Deus eorum. Quasi diceret
E propter eorum fidei virtutem a deo eos magnificauit, ut licet sit totius mundi Deus, non erubescat tamen particulariter vocari eorum Deus.

2. Para. 1. 5

Exod. 3.

Heb. 11.

Sed quid de Iudæorum parentibus tantum loquimur? Iudæos ipsos Dei filius tanti fecit, ut ad eos tanquam ad suum particularem, & peculiarem populum veniret. Et ideo Ioannes Euangelista: In propria, inquit, venit, & sui eum non receperunt. Et Christus
D ipse: Non sum missus nisi ad oues, quæ perierunt domus Israel. Ac si diceret: tamen pro omnium salute à patre in mundum
E missus sum, tamen ad gentes non veni, ad quas discipulos mittam: Sed ad Iudæos, quibus meam natiuitatem, mei corporis præsentiam, meorum miraculorum ostensionem, ac meæ resurrectionis virtutem specialiter ostendere volui.

Ioan. 1.

Mat. 14.

Iudæi erga Christum quàm ingrati: Ipsi ob suam ingratitude[m] humiliati, & Gentiles propter suam gratitudinem exaltati.

Deposuit potentes de sede, & exaltauit humiles. Luc. 1.

M I D I M V S superiori capite, inter enarrãdam superborum Iudæorum depositionem, quã illos Christus faciebat, quãta amoris signa erga illos (specialiter ostendebat. Sed heu quam ingrati erga illum Iudæi extiterunt. Cum enim tantum amatorem recipere, & tam magnum benefactorem recognoscere deberent, instar rabidorum canum se se erga illum gesserunt. Sicut enim canes in rabiem conuersi ipsum Dominum imprimis non agnoscunt: sic Iudæi in insaniam versi Dominum suum non cognouerunt, in hoc *ipsis* rebus insensibilibus insensibiliore[s], atque stupidiores effecti. Omnia quippe elementa suum autorem venisse testata sunt. Et ut de illis humano vsu aliquid loquamur, Deum, & Dominum suum cæli cognouerunt, quia prorinus stellam miserunt: Mare cognouit, quia sub pedibus, & plantis eius se se calcabile præbuit. Terra cognouit, quia eo moriente contremuit. Petræ, & saxa cognouerunt, quia tempore mortis eius scissa sunt. Sol cognouit, quia tunc lucis suæ radios abscondit. Infernus cognouit, quia quos habebat mortuos, viuos reddidit. Soli verò Iudæi stupidi eum non cognouerunt. Sed instar rabidorum canum qui in Dominum suum exurgunt, quem aliquando honorabant, ipsi cauda blandiètes: sic Iudæi, qui Christi aduentum expectabant, qui parati erant suscipere spolum, qui obedire diuinis sermonibus promiserant, quando viderunt suum Dominum aduenisse, ignorantes formas, & figuras veritatis, quas propheta prius quam ipse in carnem veniret, expresserant, delineauerant, annuntiauerant, & significauerant, contra ipsum exurgebant dicentes, nunc ipsum blasphemias loqui, nunc demonium habere. Neque his contenti, tanquam rabidissimi canes insurrexerunt in eum, manus iniecerunt in eum, & turpissimæ morti tradiderunt eum. Verum hæc tam immania ipsorum Iudæorum fac-

cinora

A cinora in causa fuerunt, ut ipsi, qui tantis antea à Deo honoribus fuerant exaltati, de omnibus suis honoribus, & dignitatibus deponerentur, ad ipsosque humiles gentiles exaltarentur. Deposuit potentes de sede, & exaltauit humiles.

Et quænam est, obsecro, superbiorum Iudæorum maior depositio? Quænam etiam est, humilium gentilium maior exaltatio: quàm ut illi, qui antea peculiaris Dei populus erant: sine Deo remanerent: isti vero, qui populus Dei non erant, ipsius Dei populus ita efficerentur, ut dicat illis Deus: Populus meus es tu: & ipsi etiam Deo: Deus meus es tu: Et dicam (inquit Deus ipse de Gen-

B tilibus loquens) non populo meo, populus meus es tu: & ipse dicet: Deus meus es tu. Et merito. Gentiles enim licet corporali Domini præsentia non fuerint visitati, tamen ipsi Domino seruiuerunt, ipsique in auditu auris obediuerunt. Id regio propheta in persona Christi sic attestante, ac dicente. Populus quem non cognoui seruiuit mihi, in auditu auris obediuit mihi: hoc est, non videndo, sed audiendo crediderunt. Quibus verbis quanta sit Gentilium laus clarè ostenditur, siquidem solum audierunt, & audiendo crediderunt: Iudæi vero viderunt, & tamen videndo non crediderunt. Viderunt Dei filium, qui in propria persona eis prædicabat, & veritatem dicebat, & tamen non crediderunt: sed tanquàm arena terra aridi semper remanserunt. Sicut enim terra arenosa quamuis pluuiam suscipiat, quia nullos in se habet humores continuo aret: sic Iudæi quamuis cælestis pluuiæ doctrina fuerint compluti, tamen aridi semper remanserunt.

Hinc D. Paulus Iudæos ipsos, qui sæpe biberunt imbrem cælestis doctrinæ: sed nunquam germina fidei, bonorumque operum protulerunt, arguens dicebat. Terra enim sæpe super se venientem imbrem, & generans herbam opportunam illis, a quibus collitur, accipit benedictionem à Deo: proferens autem spinas, & tribulos reproba est, & maledictioni proxima, cuius consummatio in combustionem. Quasi diceret, Iudæos ideo non accepturos benedictionem à Deo, tanquàm bonam terram, quia licet doctrinæ imbrem, & imbrem doctrinæ filij Dei biberint, semper tamen aridi, & sine humore remanserunt. Vnde Deus iam antea per prophetam Isaiam illis comminabatur dicens. Nubibus man dabo ne pluant super eam imbrem. Nempe super vineam, quæ sicut idem propheta eodem loco testatur: Domus Israel est.

BB 2 Vinca

Acto. 13. Vineam autem, inquit, Domini exercituum Domus Israel est. Hac etiam de causa D. Paulus Iudæis non solū Christi, sed suorum Apostolorum doctrina sæpe compluit, semper tū siccis, aridis, & sine humore remanentibus. Vobis, inquit, oportebat primum loqui verbum Dei, sed quia repellitis illud, & indignos vos iudicatis æternæ vitæ, ecce conuertimur ad gentes.

Non tales quidem fuerunt Gentiles, si quidem venientem super se apostolicæ doctrinæ imbrem bibentes, germina fidei protulerunt, & ideo tantam à Domino benedictionem acceperunt, ideo à Deo tantum honorati fuerunt, vt de Iudæis dicat nostra Virgo: Deposuit potentes de sede: de Gentilibus autem, & exaltauit humiles.

O quam honorati, & quam exaltati remanserunt Gentiles: è contra vero Iudæi, quam depositi, & quam humiliati remanserunt. Iudæi cum naturalis oliuæ rami essent, & ipsius oliuæ pinguedinem perciperent, fracti sunt in sua infidelitate remanendo: illi vero cum oleaster essent inserti sunt in illis. Id est, in locum eorum successerunt, & socij facti sunt radicis & pinguedinis oliuæ. Id est, fidei sanctorum patrum, & gratiæ Spiritus sancti.

Rom. 11. Et ideo D. Paulus ad Romanos cum Gentilibus loquens. Quod si aliqui, inquit, ex ramis fracti sunt: tu autem cum oleaster esses insertus es in illis, & socius radicis, & pinguedinis oliuæ factus es, noli gloriari aduersus ramos.

Simile. Ecce quam humiliati, & quam exaltati remanserunt Gentiles, & Iudæi. Iudæi, qui proprij rami erant fracti sunt. Et sicut fracti oliuæ rami in terra iacent, & ab omnibus, pedibus conculcantur, ab omnibus diripiuntur, & in ignem mittuntur.

Ita Iudæi prostrati sunt, abiecti sunt, & in terra, (sed vinam non tanquam sues in suæ infidelitatis luto) iacentes ab omnibus vilipenduntur, ab omnibus conculcantur.

Gentiles vero credentes in tantum à

Domino fuerunt exaltati, vt cum oleaster essent, in oliuam tamen inserti, eius radicis, & pinguedinis socij facti sunt.

CAP.

CAP. VI.

Iudæorum depositio, & Gentilium exaltatio per quid significata sint. Iudæi in fine mundi ad prædicationem Enoch, & Elia conuertentur.

Deposuit potentes de sede, & exaltauit humiles. Luc. 1. cap.

B VPERBORVM Iudæorum depositionem, & humilium Gentilium exaltationem, sub ligni nomine, Deus olim per prophetam Ezechielem, sub his verbis sic expressit: Et scient, inquit, omnia ligna regionis, quia ego Dominus humiliavi lignum sublime, & exaltaui lignum humile, & siccaui lignum viride, & frondere feci lignum aridum: quæ Ezechielis prophetæ verba, his clarissimè respondent, quibus nostra Virgo vtrumque significans, clarius dicit: Deposuit potentes de sede, & exaltauit humiles.

C Sed Gentilium populo iam relicto, quousque tandem naturales isti rami (de Iudæis loquor) quousque, inquam, fracti, depositi, abiecti, & humiliati iacebunt? Nunquid semper à sua radice, hoc est, à fide Christi, & sanctorum Patriarcharum alieni remanebunt? Absit. Nam in fine sæculi ad prædicationem Enoch, & Eliæ suæ arbori resolidabuntur. Non enim excisi omnino sunt: sed fracti sunt. Et ideo sicut fractus arboris ramus potest, vt cumque resolidari, non autem ramus excisus. Sic Iudæi cum fracti sunt, & non omnino excisi sint, tunc temporis Christi, & sanctorum Patriarcharum fidei resolidabuntur: tunc temporis ad veram Christi fidem ad prædicationem istorum duorum, sanctorum conuertentur, qui ante secundum Christi aduentum venturi sunt.

D Et quod ad Eliam attinet, de hoc nulla dubitatio est. Nam propheta Malachias hac de re sub Dei nomine expresse locutus est. Ecce ego, inquit, mittam vobis Eliam prophetam, antequam veniat dies Domini magnus, & horribilis, & conuertet cor patrum ad filios, & cor filiorum ad patres eorum. Idque etiam Christus clarissimè testatur apud Matthæum, ibi enim post transfigurationem suam cum discipulis de Elia loquens: Elias quidem, inquit, Mat. 17.

D. Chryf. venturus est, & restituet omnia; quem Mathæi locum exportens **E**
D. Chryf. D. Chrysostomus sic dicit. De ipso Elia in propria persona loquitur, qui quidem restaurabit omnia, dum corriget infidelitatem Iudæorum, qui tunc inuenientur, quod est conuertere corda patrum ad filios, idest, Iudæorum ad Apostolos. **D. Chryf.** Chrysostomus sequitur
Theophy. Theophylactus, qui super eundem Mathæi locum sic dicit. Dicendo quod Elias quidem veniet, ostendit quod nondum venit, in secundo autem aduentu veniens restituet ad fidem omnes hebræos, quos persuasibiles inueniet, quasi ad hereditatem paternam reducens eos, qui exciderant.

B Quod vero ad Enoch spectat, de hoc quamquam non habemus expressa scripturæ sacræ testimonia: tamen nonnulla sunt, quibus insinuat illi in fine mundi esse venturum, ut gentibus prædicet, & præferim verba illa Ecclesiastici. Enoch translatus est, ut det gentibus penitentiam. In quibus verbis clarissime videtur agi de prædicatione ipsius Enoch futura in fine mundi.

Ecc. 44. Deinde Apocalypsis liber clarè testatur, venturos esse duos divinos testes saccis amictos, qui prophetabunt tempore Antichristi. Licet vero à D. Ioanne non declaretur aperte, quod isti duo viri futuri sint Enoch, & Elias, tamen consideratis circumstantiis earum personarum, quas Ioannes ibi describit, & consideratis etiam illis, quæ alijs in locis de Elia, & Enoch scripta sunt communi fere omnium patrum consensu creditum est, illos duos non esse alios præter Enoch, & Eliam: neque in alium finem translatos esse, & in mortali vita conservatos, nisi ut in fine mundi Antichristo resisterent: Christoque testimonium perhibeant. Sic docent eodem loco Venerabilis Beda. **D. Anselm.** D. Thomas, **D. Augustinus,** Victorinus martyr, & **D. Gregorius** homilia 12. in Ezechielem. **Habemus ergo quod Enoch etiam veniet simul cum Elia.**

Quod vero ad Eliam, & Enoch prædicationem conuertendi sint Iudæi id, affirmant D. Anselmus, & Theodoretus in epistola ad Romanos caput undecimum. D. Hieronymus in illius psalmi: In reliquijs tuis præparabis vultum eorum. Ericus homilia sabbati ante tertiam Dominicam Quadragesimæ. Haymo super epistolam ad hebræos caput undecimum. Et multi alij, quos omnes recensere longum esset.

Per istorum ergo prædicationem conuersi Iudæi Christi fidem recipient, eiusque gloriam non solum voce, sed etiam operibus prædicabunt.

A dicabunt, & illa Apostoli prophetia tunc implebitur, qua dicitur. Quia cum plenitudo gentium intraverit, tunc omnis Israel saluus erit. Id, quod non intelligitur de vniuersis Iudæis: sed de illis solum qui ad æternam vitam fuerint præordinati. Iuxta illud Daniëlis propheta. In tempore illo saluabitur populus tuus omnis, qui inuentus fuerit scriptus in libro.

CAP. VII.

Saul, & Nabuchodonosor propter quid, de sede a Deo depositi sunt.

Deposuit potentes de sede, & exaltauit humiles. Luc. 1.

QUONIAM Sub potentium nomine hoc loco, non solum demones, & Iudæi: sed etiam quicumque alij superbi mundi potentes comprehenduntur, rationis ordo postulat, ut de ijs etiam non nihil dicamus, causamque aperiamus ob quam potentes isti de sede sua etiam olim a Deo depositi fuerint, & hodie etiam deponantur.

Quod igitur ad huius rei causam attinet, hanc ego quidem nullam aliam esse existimo, nisi quia isti sede a Deo sibi data abutebantur. Cum enim sedes ea sit, in qua ita homines sedent, ut neque stent, neque iaceant: quidam peruersi, & iniqui potentes sede sua, ita abutebantur, ut in ea non federet per sapientiam, doctrinam, iustitiam & clementiam: sed vel iacerent, per desidiam, & inertiam, per turpitudinem, & luxuriam: vel starent per superbiam, & arrogantiam, per tyrannidem, & inobedientiam. Id, quod Deus minime ferre volens potentes istos de sede sua deposuit, ad illamque humiles exaltauit. Deposuit potentes de sede, & exaltauit humiles.

Ut autem istorum nonnulla exempla afferamus, ex his, quorum multa nobis scriptura sancta suppeditat in memoriam imprimis reuocemus potentem vnum, qui in sede sui regni non sedit, ut debuit, sed per superbiam, & inobedientiam stetit, ut non debuit. Hunc vero Saulem fuisse ipsa scriptura nobis aperte demonstrat, sic inquit: Mortuus est ergo Saul propter iniquitates suas, eo quod præuaricatus sit mandatum Domini, quod præceperat, &

non custodierit illud: sed insuper etiam Phylonissam cōsuluerit, E
neque sperauerit in Domino, propter quod & interfecit eum.

Sed sufficit nē Domino tantam de Saule sumpsisse vindictam?
Minime quidem: non sufficit ei ipsum Saulem interfecisse, eum-
que vel hoc modo de sede regni deposuisse, sed eius loco humi-
lem exaltauit. Sed qualem humilem? Dauidem, qui suam humi-
litate Deo videndam proponebat, & proponendo dicebat. Vi-
de humilitatem meam, & eripe me. Et ideo postquam diuina scri-
ptura Dei vindictam in Saulem superioribus verbis patefecit, sta-
tim adiecit: & transtulit regnum eius ad Dauid filium Isai, & sic
in utroque eorum adimpletum fuit, quod dicit nostra Virgo: De-
posuit potentes de sede, & exaltauit humiles.

Sed videamus adhuc alium potentem: & forsan ipso Saule nō
solum potentiorē: sed etiam superbiorē; quem quia in sede
sui regni non sedit, sed per superbiam stetit, Dominus de sede mi-
sere deposuit: Hic fuit Nabuchodonosor, qui cum propter super-
biam in hæc verba prorupisset. Nonne hæc est Babylon ciuitas
magna, quam ego ædificauit in domum Regni, in robore fortitu-
dinis meæ, & in gloria decoris mei? Cum, inquam, in hæc verba
prorupisset, & adhuc sermo esset in ore eius, vocē de cælo venien-
tem, sibi que dicentem audiuit. Tibi dicitur Nabuchodonosor G
Rex regnum tuum transibit à te, & ab hominibus eiicient te. &
eum bestijs, & feris erit habitatio tua: fœnum quasi bos come-
des, & septem tempora mutabuntur super te, donec scias, quod do-
minetur excelsus in regno hominum, & cuiusque voluerit det il-
lud. Nec mora: sed eadem hora (sicut dicit scriptura) sermo cō-
pletus est super Nabuchodonosor, & ex hominibus abiectus est,
& fœnum, ut bos comedit, & rore cæli corpus eius infectum est,
donec capilli eius in similitudinem aquilarum crescerent, & vn-
guis eius quasi auium.

Ecce quā miserē potentem istum Dominus de sede deposuit: H
ecce quomodo superbientem istum abiicit. Veruntamen sibi ip-
se melius, & multo sane melius consuluit, quā potens ille Saul,
de quo antea diximus. Quia Nabuchodonosor post depositionē
suam oculos in cœlum leuaui, & reddito sibi sensu suo Altissimo
benedixit: & viuentem in sempiternum laudauit, & glorificauit,
dicens, quia potestas eius, potestas sempiterna; & regnum eius in
generationem, & generationē: & omnes habitatores terræ apud
cum

A cum in nihilum reputati sunt: iuxta voluntatem enim suam facit
tam in virtutibus cœli, quā in habitatoribus terræ, & non est,
qui resistat manui eius: & dicat ei: Quare fecisti?

Et ideo Dominus, qui potentem istum propter suam superbiam
tam misere deposuerat, illum sic humiliatum iterum exaltauit, ip-
so, immo Spiritu sancto per eum, sic attestante, ac dicente. In ipso
tempore sensus meus reuersus est ad me: & ad honorē regni mei
decorēque; perueni: & figura mea reuersa est ad me, & optimates
mei, & magistratus mei, requisierunt me, & in regno meo restitu-
tus sum, & magnificentia mea amplior addita est mihi. Nunc igitur
B ego Nabuchodonosor laudo, & magnifico, & glorifico regē
cœli, quia omnia opera eius vera, & viæ eius iudicia, & gradien-
tes in superbia potest humiliare. Vide quomodo Deus potentem
istum deposuit: Vide etiam quomodo illum iam humilem factū
exaltauit: & cognosce quā meritō de Deo dicat nostra Virgo:
Deposuit potentes de sede, & exaltauit humiles.

Videtur quidem Deus se egisse cum Nabuchodonosor: sicut
pater cum filio. Sicut enim amanatissimus filij pater, ipsum filium *Simile.*
delinquentē ex propria domo frequenter expellit, & à mensa sub-
mouet, non ea intentione, ut semper exulet: sed ut hac correctio-
ne melior redditus cum debita laude in paternū redeat contuber-
num: ita etiam Deus Regē Nabuchodonosor ex proprio regno
eiecit, eumque, cum feris habitare fecit, non ut semper illic exula-
ret, sed ut per supplicium illud melior effectus, ad ipsum Deū de-
bita cum laude rediret, & per veram humilitatem confugeret.

O immensum pijsissimi Domini amorem erga homines. Et quid
plus potest facere erga amatissimum filium pater, quā Deus se
cit erga potentē istum? erga superbū istum? in quem tam ma-
gnū flagellum, ideo venire permisit, ut ad ipsum per veram hu-
militatem iterum confugeret? Sicut enim amantiōres filiorum *Simile.*
D parētes, cum paruulos suos viderint à se quidem sæpe discedere,
& equorum suorum lusibus detineri, obijciunt paruulis ter-
ribilia, & horribilia multa, ut ipsi metu exagitati ad pater-
num sinum confugere festinent. Ita Deus Nabuchodonosor à
se per superbiam discedere videns, & huius mundi fallacijs, at-
que delicijs detineri, ipsum tam horribile supplicium experiri vo-
luit, ut per illud humiliatus cum confessione laudis ad Dominum
confugeret. Id, quod ipse reuera fecit, qui huius Domini po-
tentiam

entiam recognoscens, qui sicut dicit nostra Virgo deposuit potentes de sede, & exaltauit humiles, dicebat laudo, & magnifico, & glorifico Regem celi, quia omnia opera eius vera, & viæ eius iudicia, & gradientes in superbia potest humiliare.

C A P. VIII.

Regem Salomonem de sede Regni Deus ideo deposuit, quia in illa non sedit per obedientiam: sed iacuit per turpitudinem.

Deposuit potentes de sede, & exaltauit humiles. Luc. 1.

MBi egimus superiori capite de depositione potentium, qui in sede regni per superbiam, & in obedientiam steterunt, agendum nobis nunc esset de illis potentibus, qui in sede regni per turpitudinem, & inertiam iacuerunt. Verum ne multi simus ex illis omnibus vnum solum Salomonem referre satis erit, de quo ipsa dicit scriptura quod copulatus erat mulieribus ardentissimo amore. Et quod fuerunt ei vxores quasi reginæ septingente, & concubinæ trecentæ propter quas omnes, cum iam senex esset, cor eius ita deprauatum est, vt sequerentur Deos alienos, nec esset cor eius perfectum cum domino Deo suo, sicut cor Dauid patris eius.

Ecce quomodo etiam Salomon in sede Regni iacebat: ecce quomodo in ea, vt sic dicam, dormiebat. Id, quod fortasse scriptura ipsa voluit significare, quæ de tempore regni Salomonis agens dixit ipsum regnasse quadraginta annis. Dies autem, inquit, quos regnauit Salomon in Ierusalem super omnem Israel quadraginta anni sunt. Cum enim Rex Salomon (sicut eodem loco adnotauit Nicolaus de Lyra: nec non Iosephus de antiquitate Iudaica lib. 8. cap. 3.) octoginta annis regnauerit, scriptura de solis quadraginta mentionem faciens totidem aliis resecat, sicut fecit cum Saule, qui enim multis annis regnasset, tamen scriptura eum solis duobus annis regnasse commemorat super Israel. Propter hoc videlicet, quia iuste, & mansuete, solum duobus annis regnauit. Quia vero postea magis tyrannus fuit, quam Rex, ideo de alijs annis regni eius mentio non fit. Eodem modo quia Salomon quadraginta

A draginta solum annis bonus fuit, quia bonus existens sedebat in sede regni sui, ideo scriptura dicit, ipsum regnasse annis quadraginta, præteriens alios quadraginta, quia in istis potius in sede iacuit, potius in ea, dormiuit per luxuriam, & turpitudinem, quam sedit per iustitiam, & bonitatem, ceterasque animi virtutes, quæ Regem potius decebant.

Sed videamus quid propter hoc fecerit Deus Salomoni: deposuit ne enim de sede Regni sui, & eius loco aliquem humilem exaltauit? Deposuit: non tamen in propria persona, sed in persona filij sui Roboam, cui Dominus vnam tantum tribum præter suam (sicut ibidem adnotauit Glossa interlinearis) dereliquit, & decem reliquas abstulit, super easque Ieroboam seruum Salomonis Regem constituit. Id, quod dominus eidem Salomoni, sic euenturum esse, sub his verbis ante prædixit. Quia habuisti hoc apud te, & non custodisti pactum meum, & præcepta mea, quæ mandauit tibi, dirumpens scindam regnum tuum, & dabo illud seruo tuo. Verumtamen in diebus tuis non faciam, propter Dauid patrem tuum. De manu filij tui scindam illud, nec totum Regnum auferam, sed tribum vnã dabo filio tuo propter Dauid seruum meum, & Ierusalem, quam elegi. 3. Reg. 11.

C In quibus scripturæ verbis duo possumus adnotare: videlicet, ipsius Dei clementiam erga Salomonem, & amorem erga patrem eius Dauid. Nam Deus cum ipsi Salomoni minaretur, dicens: Dirumpens scindam Regnum tuum, & dabo illud seruo tuo; statim consolationem addidit dicens: Verumtamen in diebus tuis non faciam. More medicorum, qui cum alte secuerint, & per incisionem fecerint doloris augmentum, solatium statim afferunt, & remedium illi loco, in quo dolor in est. Eodem modo fecit Deus, postquam Salomonem concussit, & eius animum mentione pænæ compunxit, pænæ inquam, quæ pro sua turpitudine, & idolatria infligenda erat: statim illum consolatus est dicens. Verum tamen in diebus tuis non faciam, propter Dauid patrem tuum. 3. Reg. 11.

D Quod vero attinet ad ipsius Dei amorem erga Dauid: is in hoc etiam negotio non exiguus quidem fuit. Cum enim Dauid in vita sua Salomonem filium suum Regem constituisset, sicut ex eadem constat scriptura: si tempore Salomonis Regnum scisum fuisset, totum hoc videretur redundare in culpam Dauid, atque etiam in eius opprobrium, quia eius memoria

ria adhuc erat multum recens. Et ideo dominus dixit: Verum-
tamen in diebus tuis non faciam propter David patrem tuum. **E**
Quasi diceret propter eum, qui te Regem constituit tibi parco:
Simile. propter eum pœnam tibi debitam in filium tuum transfero. An
non hoc erga David fuit maximum diuini amoris indicium? Vere
maximum. Sicut enim quādo filius familiaris, alicuius regis, iam
mortui aliqua crimina læsæ maiestatis contra ipsum Regem com-
mittit, si Rex propter patris familiaritatem ea illi condonat, dicimus
maximum erga illum familiarem fuisse, & esse talis Regis
amorem: Ita etiam quando videmus Salomonem propter suam
turpitudinem, tantis diuinā maiestatem modis offendisse: Primo **F**
quia inordinate, & ardentem nimis mulieres adamauit: Secundo
quia contra legem Moyse, vxores alienigenas accepit: Tertio (vt
Exod. 34. multos alios diuinę offensę modos interim prætermittamus) quia
Deut. 17. vxores sibi vltra modum multiplicauit, contra legem Deuteronomij,
qua prohibetur Regi accipere vxores plurimas allicientes animum
eius. Quando, inquam, videmus Salomonem ita Deum offendisse:
& tamen Deum ipsum, tanta cum illo misericordia vsum fuisse,
propter David patrem eius, opus est vt dicamus, maximum erga
David fuisse ipsius dei amorem, si quidē propter illum Salomoni
eius filio in vita sua pepercit, & regnum illi non abstulit, sed **G**
eius filio Roboam, de cuius manu decem tribus abstulit, & dedit
3. Reg. 11. eas seruo patris eius Ieroboam, cui ex parte domini per Ahiam
prophetam dictum est. Auferam regnum de manu filij eius, &
dabo tibi decem tribus: filio autē eius dabo tribum vnā. Et post
paucā te autem assumam, & regnabis super omnia, quæ desiderat
anima tua. Erisque Rex super Israel.

Ecce quomodo iacentem, & in sede regni sui Regem Salomonem
dormientem, in persona filij sui Dominus de sede deposuit:
& ad eam humilem seruum exaltauit, vt illi liberi homines
seruirent, iuxta illud: Seruo sensato liberi seruiant. **H**

Ecce etiam quam bene Virgo nostra dei conditionem nobis depinxit, qui potentibus
eorum exigentibus meritis, siue potius demeritis, de
sede deposuit, &
exaltauit humiles.

A

C A P. IX.

Deus quare potentes de sede deponendo, eorum sedes simul non destruit, sicut fecit Christus, qui vendentium in templo cathedras subuertit.

Dispersit superbos mente cordis sui. Luc. 1.

B

Inter ea, quæ super hunc versiculum adhuc dicenda
de se offerunt, hoc imprimis inuestigare fuerit
valde congruum, nempe quia de causa dominus
potentium peccatis offensus, præterquam eos de
sede deponat, eorum sedem simul non destruat, **Mat. 21.**
sicut Christus dominus legitur fecisse in templo,
qui in ipsum templū intrans, non solum vendentes, emētesque om-
nes de templo eiecit, non patiens eos ibi vendere, aut emere. Sed
etiam mensas numulariorum, & cathedras vendentium columbas
euerit. Non satis fuit Domino vendentes, & emētes in templo,
C de templo eicere. Sed ne deinceps illis relinqueretur occasio ta-
lia in templo faciendi, eorum mēsas, & cathedras euerit. Quia igitur
de causa dominus cum potentibus hoc similiter non fecit? Quia
de causa eos de sede deponens eorum sedem simul non destruit:
vt vel hoc modo tam ipsis, quàm alijs omnis peccandi occasio
prorsus præscindatur?

Huius rei (meo quidem iudicio) hæc potissima causa est, quia
potentium, & vendentium munera sunt omnino illicita. Nam ven-
dentium in templo munera erunt omnino illicita: nō poterant enim
columbas vendere in templo, quod domus domini, & domus ora-
tionis erat, sicut Christus dominus illis dicebat. Et ideo quia om-
nibus cōmuniter illicitam erat, talia in templo exercere, contentus
non fuit dominus, si illos solum de templo eiecisset, sed illis, &
omnibus alijs tale quid faciendi, occasio ē omnino amputare vo-
lens eorum cathedras euerit.

In potentibus vero ratio est omnino dissimilis. Nam istorum mu-
nera, sicut est regnare, imperare, & huiusmodi alia: tantum abest
quod sint illicita, quod ab ipso Deo approbata, & ordinata sunt,
& in

Prou. 7.

& in tantum ab ipso approbata, & ordinata sunt, ut ipse dicat: Per me Reges regnant, & legitimi conditores iusta decernunt: per me principes imperant, & potentes decernunt iustitiam. Et ideo Dominus quando isti suum munus non bene exequuntur, non eorum sedes propterea destruit: sed eos solum de illis deponit, ut illorum loco alios, qui muneri, & officio suo melius satisficiant, exaltet talia enim sunt potentium munera, quod si à nonnullis recte non exerceantur, ab alijs tamen bene administrantur, quos dominus ad illa obeunda idoneos esse cognoscens, potentium sedes non destruit: sed potentes ipsos de illis deponit, & illorum loco eos, quos idoneos esse cognoscit, exaltat. Et ideo Virgo nobis demonstrare volens, quod dominus sic facere consuevit, dicit: Deposuit potentes de sede, & exaltauit humiles.

Mat. 21.
Eccle. 10.

Verum poterit aliquis in hunc modum obijcere: Sicut Christus vendentium cathedras euertit: ita etiam Deus non nullorum sedes destruere consuevit, sicut clarissime patet ex illo Ecclesiastici: sedes ducum superbiorum destruxit Deus.

Ad istam obiectionem respondendum est: per locum illum Ecclesiastici solum significari animaduersionem, non quidem in sedes, quasi in illas dominus inuheretur ipsas destruendo: sed in duces superbos, quos dominus ipse propter eorum peccata, de sede deponit. Et quod talis sit illius loci sensus, bene colligitur ex eodem loco, ubi post hæc verba, nempe: sedes ducum superbiorum destruxit Deus: statim adijcitur: Et sedere fecit mites pro eis. Vbi enim mites sederent, si dominus sedes destrueret: Vult ergo locus ille significare, quod dominus duces superbos de sede sua deponit, & sedere fecit mites pro eis. Et ideo Glossa interlinearis eundem ecclesiastici locum, per hæc nostræ Virginis verba declarat, nempe: Deposuit potentes de sede, & exaltauit humiles.

CAP. X.

Mundi potentes quam parum possint. Deus propter quid eos de sede deponit, & humiles exaltat.

Deposuit potentes de sede, & exaltauit humiles. Luc. 1.

Item tempus est, ut ad vteriora procedamus, atque ut ex his nostræ Virginis verbis imprimis cognoscamus, quam parum possint,

A sint, quamque in potentes sint omnes mundi potentes, qui neque sibi placentes exaltare, nec sibi displicentes deponere, & humiliare possunt: quia hoc solum illius est proprium, qui (teste regio propheta) sicut sibi placet: Hunc humiliat, & hunc exaltat: & pro sua voluntate pauperem facit, & ditat, humiliat, & subleuat, sicut sciat de puluere egenum, & de stercore, eleuat pauperem, ut se deat cum principibus, & solium gloriæ teneat. Faciant mundi reges, & principes quantum potuerint, laborent, & sudent quantum voluerint pro deprimendo, & humiliando vno, & subleuando, exaltandoque alio, quia nunquam poterunt efficere, ut ille, qui in se magnus, & sublimis est, humilis, & paruus sit: ille vero, qui in se humilis, & vilis est, magnus, & sublimis existat.

Sicut enim si ex vna parte paruam statuam ponamus, ex alia vero ingentis, & pro ceræ magnitudinis Collossum constituamus, & paruam illam statuam super montem altissimum: Collossum vero in profundissima valle statuamus: Neque ob id tamen poterimus efficere quin collossus in profundissima valle constituatur magnus: statua vero altissimo in monte posita parua existat: ita etiam Reges, & principes efficere non poterunt (loquendo de vera, & non apparenti magnitudine, aut paruitate) ut illi, qui in se magni sunt, parui: illi vero, qui parui sunt, sublimes euadant, quia hoc solum illi competit, qui sicut dicit nostra Virgo: Deposuit potentes de sede, & exaltauit humiles.

Si vero quæras quænam sit causa ob quam Dominus potentes de sede deponit: Hanc non vnicam tantum, sed multiplicem ex ipsa sacra scriptura poterimus assignare. Et ideo dicimus, quod prima causa est, malignitas ipsorum potentium. Vnde dicitur: Sap. 5. malignitas euertet sedes potentium. Secunda superbia: & ideo dicit scriptura: sedes ducum superbiorum destruxit Deus. Tertia insipientia. Et ideo dicitur: Non vocabitur ultra, qui insipiens est princeps: & illud etiam: Rex insipiens perdit populum suum. Quarta est inobedientia: & ideo Sauli dictum fuit: pro eo quod abiicisti, abiicite Dominus ne sis Rex. Sunt præterea aliæ multæ causæ, quæ ex ipsa scriptura clarissime apparent, sicut sunt iniuriæ, contumeliæ, & doli: Vnde dicit Ecclesiasticus: Regnum a gente in gentem transfertur propter iniurias, & contumeliâs, & vniuersos dolos.

Præter causas prædictas sunt etiam aliæ, quæ & si in ipsa scriptura

prura clarissime non apparent: tamen ex ipsa aperitissime colliguntur. Et huiusmodi sunt iniustitia, crudelitas, & mendacium.

Sap. 11

Pro. 26

Vult enim Deus, ut Reges, & principes, qui terram iudicant, sint iusti. Et ideo illis dicitur: Diligite iustitiam, qui iudicatis terram.

Vult etiam ut sint misericordes, & clementes, & veri. Et ideo dicitur. Misericordia, & veritas custodiunt Regem, & roborabitur clementia thronus eius. Propter has ergo causas, & huiusmodi alias Dominus deposuit potentes de sede, & exaltauit humiles.

Quia vero inter has causas à nobis enumeratas, potentium iniustitia, crudelitas, & superbia præcipuum locum obtinent, & ad istas tres causas, omnes aliæ causæ ferè reducuntur, propter quas potentes ipsi à Domino de sede deponuntur: ideo sequenti capite

de solis istis causis per ordinem aliquid dicemus.

C A P. XI.

Multi mundi potentes de sede à Deo deponuntur propter eorum superbiam, crudelitatem, & iniustitiam, quam erga pauperes, & impotentes, maxime suorum pessimorum ministrorum culpâ, exercent.

Deposuit potentes de sede, & exaltauit humiles. Luc. 1.

DE Tribus illis præcipuis causis, superbia videlicet, crudelitate, & iniustitia, propter quas potentes de sede à Deo deponuntur, acturi, sicut superiori capite promissimus, ab eorum iniustitia libet initium sumere. Hæc vero in nonnullis talis est, ut illud sapientiæ apud se prorsus constituisse videantur, quo dicitur: Opprimamus pauperem iustum, & non parcamus viduæ, neque veterano, nec reueremur canos multi temporis: sit autem fortitudo nostra lex iniustitiæ.

Sap. 2.

4. Reg. 11.

Quando pontifex Ioiadas voluit ungeri in Regem Ioas filium Regis Ochoziæ, quem Iosaba ipsius Regis Ochoziæ soror tyrannidi, & neci Athaliæ subtraxerat, videns quod ipsa Athalia regnandi cupida mortuo Ochozzia Rege filio, omne semen regni inter-

A interficerebat: Narrat scriptura quod Ioiadas pontifex posuit super Ioas diadema, quod erat insigne capitis Regum, & testimonium per quod Dei lex intelligitur. Ad significandum quod novus Rex lege illa, & testimonio doceri debebat, qualiter sibi vivendum, quid sibi agendum, & quanta cum iustitia regnandum esset. Multo contra fit hodie in mundo. Nam legem Dei, & iustitiæ quæ olim in Regum capite ponebatur hanc hodie ponunt mundi potentes sub pedibus suis, & solam legem iniustitiæ: ita in capite constituunt, ut illi soli studere, & in ea solum meditari videantur.

B An non in sola iniustitiæ lege illi student, quorum oculi, & cor (sicut ad Sellam filium Iosai Regem Iudæ dicebat Ieremias) ad avaritiam, & sanguinem innocentem fundendum, & ad calumniam, & ad cursum mali operis? An non in sola iniustitiæ lege meditantur illi, qui (sicut ait Isaias) pupilo non iudicant, & causa viduæ non ingreditur ad eos? An non in sola iniustitiæ lege meditantur, qui solum in illis rebus occupantur, quæ ad suum commodum, & utilitatem spectant, propter quæ multoties domos suas pauperum rapina implere, eorumque sanguinem bibere non dubitant? Verè qui talia agunt, in sola iniustitiæ lege meditan-

C tur. Quomodo enim in lege iustitiæ meditari illi dicentur, qui existimant se ad regnum, & potestatem venisse, ut sibi, & suæ utilitati potius, quam suorum subditorum inferniant? Deberent isti quidem oculos suos conijcere in verum totius mundi principem Dei filium, de quo dicitur: Exulta satis filia Sion, iubila filia Ierusalem, ecce Rex tuus veniet tibi: quasi diceretur: Ideo Sion, & Ierusalem filia te ad exultandum, & iubilandum exhortor, quia habebis Regem non tyrannum, & iniustum, qui omnia in suum commodum, & utilitatem conuertat, sicut faciunt alij mundi Reges, & potentes: sed adeo æquum, & iustum, ut tuæ utilitati potius prospiciat, quam suæ: Ecce Rex tuus veniet tibi.

Ecce qualis erat totius mundi verus princeps Dei filius: ecce etiam quales omnes mundi potentes esse oportet. Sicut enim medicus languentis utilitati, & non suæ: & gubernator eorum, quos vehit commodo debet consulere: ita principes ad eorum, quibus imperant, utilitatem debent attendere, & non ad suam, si tanquam veri principes à tyrannis volunt distingui. Nam tyranni à veris regibus in hoc differunt: quod isti omnia ordinant ad utilitatem,

& commodum subditorum: illi vero solum suum commodum E
ingunt. Quia vero tyrannos istos multi mundi potentes suis
iniustitijs imitantur, ideo Dominus eos de sede deponit, & multo
tiss de carcere, & cathenis iustos educit, vt illorū loco eos exaltet.
Nam Dominus in tantum amat iustum, & eius iustitiam, vt de iu
sto dicat scriptura. Et in vinculis non dereliquit illum, donec af
feret illi sceptrum Regni.

Sap. 2.

Hæc eorum mala, quia mundi potentes minime cogitant, ne
que considerant, vt illis admoniti in meliorem frugem se se redu
cant, ideo dicitur de illis: Melior est puer pauper & sapiens Re
ge senæ, & stulto, qui nescit præuidere in posterum, quod de car
cere cathenisque quis egrediatur ad regnum, & alius natus in Re
gno inopia consumatur. Neque hoc immerito: vult enim Deus,
vt mala, quæ illis propter eorum iniustitias superuentura sunt,
potentes considerent, vult vt sapiant, & intelligant, quod iustus
Dominus, & iustitias dilexit, æquitatem vidit vultus eius, vt hæc
considerantes suas iniustitias effugiant, si quidem his Dominus
sæpe offensus deposuit potentes de sede, & exaltauit humiles.

Ecclef. 4.

Psal. 10.

Mat. 5.

Mat. 11.

Simile.

Secunda causa depositionis potentium est crudelitas, à qua Do
minus non solum principes, sed omnes etiam particulares homi
nes maximè alienos esse volens dixit: Beati misericordes, quos
nam ipsi misericordiam consequentur. Et alio loco se homini
bus omnibus discendæ misericordiæ magistrum proponens: Dis
cite, inquit, à me quia mitis sum, & humilis corde. Si ergo ex
Domini voluntate omnes mites, & misericordes esse debent, quā
to magis principes, & potentes? Nam sicut Rex apum solus acicu
leum non habet, aut certe eo non vtitur, si habet: sic principes
oportet esse clementissimos, & in suos sicut agnos mansuetissi
mos.

Isa. 16.

Hinc propheta Isaias filij Dei aduentum in mundum postu
lans, inquit. Emitte agnum Domine dominatorem terræ: agnum H
eum vocat: tum vt ostendat eum mansuetudine verum agnum
esse: tum etiam vt doceat omnes, qui alijs dominantur, mansue
tudine agnos esse debere: & subditorum delicta potius miseri
cordia, & clementia, quam crudelitate, & seueritate curare: si
cut fecit Christus, de quo Ioannes Baptista testatur: Ecce agnus
Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Quasi diceret: non demon
stro vobis lupum, sed agnum non hominem solum, qui per seue
ritatem

Aritatem, & crudelitatem mundi peccata auferat: Sed Deum
simul, & hominem, qui per clementiam, & misericordiam ea tol
lat. Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. In quibus
Ioannis verbis illud etiam adnotare oportet, quod postquā Chri
stum agnum vocauit Ioannes, postea addidit: Ecce qui tollit
peccata mundi: quasi ostendere volens eos solum aptos, & ido
neos esse ad aliorum peccata corrigenda, qui agni sunt, & non
lupi, hoc est, qui non sanctorum, sed mansuetudine præditi sunt.

Verum de hoc ipsi mundi potentes modo nihil curant, sed
suam crudelitatem: ita sectantur, ac si eam. & non misericor
diam Deus hominibus suaderet. Dicit D. Paulus, quod in no
uissimis diebus erunt homines immites, & sine benignitate. His
iam hodie sunt similes mundi potentes, & maximè erga homi
nes pauperes, & debiles. Quia sicut balæna paruos pisces magis
insectatur, quàm magnos, alterius parui piscis ad hoc ministerio
uens, qui per mare discurrens balæna prædam quærit, & ea in
uenta, immani illi belluæ ad prædam postea ducatum præstat:
Ita quidam mundi potentes, tanquam immanissimæ belluæ, po
tius pauperculos, & pusillos homines persequuntur, quàm ma
gnos, suorum pessimorum ministrorum ad hoc adminiculis vten
tes, qui pauperes, & sæpe innocentes homines, quos antea po
tentes ipsi nunquam nec agnouerunt, neque agnoscunt, ipsis po
tentibus in mentem reuocant, eosque apud ipsos criminantur, ne
que à criminando desistunt, quin prius ipsorum potentium ani
mos ad persequendos pauperes non solum motos, sed omnino
conuersos, & intentos habeant.

2. Tim. 3.

Simile.

Quanto maiori, quantoque potiori iure ipsorum principum
animi conuerti deberent, ad puniendos suos istos speculatores, &
crudelitates, iniquitatisque ministros, qui suis persuasionibus,
& falsis sæpe criminationibus eos in pauperes immanes, & immi
tes efficiunt. Sicut enim grauissimè puniuntur, qui in publicos
fontes venenum iniiciunt: ita grauissimè & acerbissimè illi qui
dem plectendi essent, qui potentium animos, contra pauperculos
homines corruptentes, eos ipsos feris immaniores, ac crudeliores
reddunt.

Simile.

Id, quod ideo dixerim, quia Leo (sicut de eo scriptum repe
ritur) citius sæuit in virum, quàm in feminam: pueros non nisi
summa fame coactus attingit, supplicibus, & prostratis parcit:

Contra vero mundi potentes magnis ignoscentes, in solos paupes deserviunt, non cognoscentes, nec cognoscere volentes, quod præter hoc quod faciet Dominus iudicium inopis, & vindictam pauperum: angusti, & pupilli satis animi est, in pauperes vires ostendere, quas in Christianæ fidei hostes pulchrius experientur. Rex David à Saule etiam in deserto Engaddi persecutus, ipsum Saulem alloquens: Quem persequeris, inquit, Rex Israel: quem persequeris? Canem mortuum persequeris, & pulicem vnum. Quasi diceret, vile est tibi me ignobilem, & impotentem persequi, etiã dato quod essem nactus, cum respectu tui, qui Rex es, nullius momenti ego sum. Ex hoc Danidis exemplo bene colligitur, quàm indecorum, & ignominiosum sit potentibus in pauperes, & debiles, suas vires exercere.

Præter hoc est etiam aliud crudelitatis genus, quod potentibus, Regibus, & principibus non minorem ignominie notam inurit. Nam à subditis suis offensi, eos statim summo supplicio affici iubent: cum quidem multò gloriøsus ipsis foret, si parceret, & per misericordiam delinquentes emendarent. Sicut enim muscus chordas dissonantes non statim abiecit, aut incidit, sed eas sensim intendens, & remittens ad concentum adducit: ita potentes, peccantes leniter emendare deberent, & non statim de medio illos tollere: illud Dñi dictum semper in memoria vivum habentes, quo dicit:

Nunquid voluntatis meæ est mors impij dicit Dñs Deus: & non ut convertatur à vijs suis, & vivat? Sicut medicus illam medicinam magis approbat, quæ vitiosas partes corporis sanat, quàm illam, quæ exurit: ita Dominus impios magis corrigere, quàm eos è medio tollere vult: ut hoc modo potentibus ostendat, quomodo se se agere debeant, erga subditos suos, in quos, mites, & mansuetos eos esse maxime oportet, exemplo Domini sui, de quo dicitur. Dicite filiæ Sion, Ecce Rex tuus venit tibi mansuetus. Tibi dicit, & non sibi: ut ostendat potentes erga alios mansuetos, & mites: sibi vero, & suis peccatis severos, & immites esse oportere.

Verum mundi potentes multo aliter faciunt: nam sibi solis mites, & omnibus alijs (& nonnunquam etiam suis proprijs propinquis, & etiam filijs) immittes sunt. Quia sicut dicit Salomon: qui crudelis est, etiam propinquos abiecit. Hoc autem quàm verum sit in Herode clarissimè videmus, cuius crudelitas tanta fuisse perhibetur, ut non tantum in extraneos, sed in suos etiam crudelis,

A delis, & immanis existeret. Interfecit enim (sicut autor est Philo Iudæus lib. 2. de temporibus) Salomen sororem suam, & virum Philo eius: & præter hos, proprium filium. Vnde est illud Augusti celeberrimum dictum, qui (sicut autor est Macrobius lib. 2. satir. cap. 4.) cum audisset inter eos, quos in Syria Rex Herodes Iudæorum inter bimatum iussit interfici, filium quoque eius occisum fuisse: Melius est, inquit, Herodis porcum esse, quàm filium.

Talis eo tempore fuit impijssimi Herodis immanitas: talis est etiam hodie multorum crudelitas, ut non solum in alios, sed in suos etiã in misericordes se se exhibeant. Hoc autem quatum Deo displicet, ex eo vel maxime constat, quod eos sepe de sede deponens, eorum loco mansuetos constituit: iuxta illud, quod dicitur: Sedes ducum superbiorum destruxit Deus, & sedere fecit mites pro eis. Hoc autem, sicut exponit glossa interlinearis, idem est, cum hoc, quod dicit nostra Virgo: Deposuit potentes de sede, & exaltauit Ecc. 10. humiles.

Tertia causa depositionis potentium est superbia, ad quam nihil eos magis inducit, quàm potentia sua: sicut videre est in Sennecherib, de quo dicitur: Superbus factus est potentia sua. Et quid de solo Sennecherib loquimur? Quid fecit Saulem superbum nisi potentia? Antequam enim Rex esset, & cum regnare cœpisset humilis erat, & adeo humilis, ut dicat de illo scriptura: filius vnius anni erat Saul cum regnare cœpisset. Quasi diceret: Erat humilis tanquam paruulus, & lactens: Verumtamen postquam se impotentia constitutum vidit, statim superbiuit. Et sic propter suam superbiam simul cum alijs peccatis, in eo illud adimpletum est, quod dicit nostra Virgo: Deposuit potentes de sede, & exaltauit humiles.

CAP. XII.

D Mundi potentes solum in sua potentia, & non in Deo spem collocant. Deus sicut olim propter crudelitatem, superbiam, & iniustitiam potentes de sede deponebat, & humiles exaltabat: ita etiam nunc faciet contra mundi potentes, si ipsi non resipiscant.

Deposuit potentes de sede, & exaltauit humiles. Luc. 1.

P Ræter illos potentes quos in fine superioris capituli enumeravimus, qui sua potentia superbi effecti sunt, fuerunt etiam

olim multi alij superbi, quos scriptura commemorat: & sunt etiã E
 hodie multi alij, qui commemorari etiam possent, qui propter suã
 potentiam superbi effecti sunt. Sicut folles, & vres vento tument:
 sic isti sua potentia inflantur: & ita inflantur, vt in ea sola, & non
 in Deo, omnem suam spem collocare videantur. Narrat scriptu-
 ra quod postquam Sennecherib Rex Assyriorum cœpit ciuitates
 munitas Iuda, misit cum magno exercitu Rapsacem de Lachis in
 Jerusalem ad Regem Ezechiam. Cumque ad eum egrederen-
 tur nonnulli de ciuitate, ipse Regis Sennecherib nomine, sic ad eos
 locutus est. Dicite Regi Ezechia. Hęc dicit Rex magnus, Rex
 Assyriorum, quæ est ista fiducia qua confidis, aut quo consilio, vel
 fortitudine rebellare disponis? Super quem habes fiduciam, quia
 recessisti à me? Ecce confidis super baculum arundineum contra-
 ctum istum, super Ægyptum, cui si innixus fuerit homo, intrabit
 in manum eius, & perforabit eam: sic Pharaon Rex Ægypti omni-
 bus, qui confidunt in eo.

O quanto melius hæc omnia, huius temporis potentibus dici
 poterant: quanto melius vniciq; eorum, ipsius Dei nomine hoc
 dici oportebat, quod nomine vnus tyranni Regi Ezechia diceba-
 tur. Quanto melius, inquam, hoc vnicique nostrorum potentium
 dici poterat. Hęc dicit Rex Regum, & Dominus dominantiam,
 Rex magnus super omnes Deos: hæc dicit Dominus Deus. Quæ
 est ista fiducia, qua confidis: aut quo consilio, vel qua fortitudine
 non in me, sed in sola potentia tua spem habere disponis? Si in me
 non spem collocas super quem habes fiduciam? Ecce confidis su-
 per baculum arundineum contractum istum, super Ægyptum:
 confidis mundo, confidis tuæ potentię, & tuis diuitijs confi-
 dis, quæ omnia nihil aliud sunt, quàm baculus arundineus contra-
 ctus, & virga arundinea conquassata, cui si innixus fueris intrabit
 in manum tuam, sed te sustinere non poterit quin cadas. Quia si-
 cut baculus arundineus contractus, & omnino conquassatus in-
 gredientes sibi non solum non sustinet, sed etiam eorum manus pun-
 git, perforat, & dilacerat: sic Pharaon, sic mundus, sic omnis eius
 potentia, & diuitiæ tibi facient, qui confidis in eis: non solum te
 pungent, tuum cor perforabunt, & omnino dilacerabunt, sed te
 etiam sustinere non poterunt; & adeo non poterunt, vt velis, nolis,
 necessario cadas. Quia despererunt omnes, qui confisi, aut sufful-
 ti sunt argento. Et qui confidit in diuitijs suis hic corruet.

Vnde

A Vnde si non vis disperire, si corruere non vis oportet quod non in
 potentia tua: sed in solo Domino confidas. Non enim qui confi-
 dunt in virtute sua, & in multitudine diuitiarum suarum gloriantur:
 sed qui confidunt in Domino, ij sunt, sicut mons Syon, immo-
 biles, & stabiles.

Possent hæc, sicut credo, mundi potentibus optime dici, vt vel
 sic à sua superbia abstinerent. Possent etiam ipsi ad cor redeun-
 tes intelligere hoc semper esse non solum verum, sed verissimum:
 nempe, quod superbum sequitur humilitas: & humilem spiritu
 suscipiet gloria. Et quod Deus sicut olim propter superbiam, in-
 credulitatem, & iniustitiam, deposuit potentes de sede, & exalta-
 uit humiles: ita etiam hodie propter hæc tria eos de sede deponet,
 & humiles exaltabit. Hęc mundi potentes non semel, aut bis, sed
 semper considerent, & quoties se in sua sede constitutos viderint,
 toties in memoriam reuocent illam sedem, multis superbis fuisse
 suę depositionis causam, humilibus vero suæ exaltationis occasio-
 nem extitisse.

Ad huiusmodi vero considerationem habendam inter multa
 alia, hoc vnum præcipue ipsos mundi potentes commouere de-
 bet, præsertim si nolunt, vt illud sibi cum Deo contingat, quod
 olim Regi Sedecia contigit, cui Dominus tria criminum genera
 obijciens propter illa ipsi coronam detraxit sic dicens. Aufer Cy-
 darim, tolle coronam. Nonne hæc est, quæ humilem subleua-
 uit, & sublimem humiliavit? Iniquitatem, iniquitatem, iniquita-
 tem ponam eam. Quasi diceret deponere, deponere istam coronam,
 quæ te tam parum cautum effecit. Cum enim continuò recordari
 deberes, istam coronam humilem David subleuasse, & super-
 bum Saulem humiliasse, & hoc modo à mea offensa abstinere,
 hoc facere minime voluisti, sed me tribus præcipue peccatis offen-
 disti. Iniquitatem, iniquitatem, iniquitatem, ponam eam. Quia
 igitur te tam parum consideratum exhibuisti, & ex aliorum malo,
 tuum quoque proprium malum præcauere non didicisti, ideo pro-
 pter hæc tria peccata coronam tibi deponam.

Ne ergo potentibus cum Deo similiter contingat, propter suã
 iniustitiam, crudelitatem & superbiam: bonum, & multum bo-
 num esset eis, si recordarentur, multos sede sua fuisse humiliatos,
 eademque alios pariter exaltatos, vt vel sic cautiore redderentur:
 Sicut enim bonum est nautis, si cognoscant, vbi in mari sunt illi

CC 4 scopuli

scopuli, in quibus alij naufragium fecerunt, vt per illa loca nauigantes scopulos illos effugiant: sic bonum esset potentibus, si in sua sede scientiam haberent, qua illa pericula effugerent, quæ alij in ipsa constituti, experti fuerunt. Hinc enim est illud, quod scriptura sacra cum potentibus loquens, illis tantum sapientiam commēdat, cum dicit. Si delectamini sedibus, & sceptris, ò Reges populi diligite sapientiam, vt in perpetuum Regnetis. Sed quam sapientiam? Illam, de qua alibi dicitur: Vtinam saperent, & intelligerent, ac nouissima prouiderent. Qui enim hoc modo sapiēs fuerit, ac nouissima prouiderit, non solum in sua sede periculum non incurret in hac vita: Sed etiam in alia à Domino sedem recipiet, & non quamcūque sedem, sed gloriæ sedem sempiternæ, ad quam ipse Christus Dominus Dei, & Mariæ filius nos perducatur, qui cum patre, & Spiritu sancto viuit, & regnat Deus per infinita sæculorum sæcula.

Amen.

FINIS LIBRI SEPTIMI.

DE VER-

DE VERBIS

DOMINAE

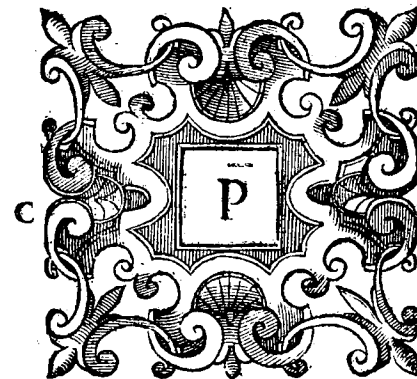
AD ELISABETH COGNATAM.

LIBRI OCTAUI.

CAP. PRIMVM.

Addeſtis nonnullis eſurientium, diuitumque ſignificationibus, declaratur, in quibusnam earum, intelligantur eſurientes à Deo bonis impleti, & diuites inanes dimiſſi.

Eſurientes impleuit bonis, & diuites dimiſit inanes. ENC. I.

OST Potentiam deiectionē, humiliumque exaltationem, de diuitum exinanitione, & pauperum impletione Virgo mentionem faciens, sic inquit: Eſurientes impleuit bonis, & diuites dimiſit inanes. Quæ verba vt rectius intelligantur operæpretium imprimis fuerit explicare, quid hoc loco per eſurientes, & quid etiam per diuites intelligendum ſit. Cum enim hæc duo in ſcripturis ſanctis varios habeant ſignificatus, videndum eſt, in quonam eorum, vnumquodque iſtorum hoc loco à Virgine accipiendum ſit.

Quod igitur attinet ad eſurientes. Eſurientes imprimis, illos ſignificant, qui curioſi ſunt, illos nimirum, qui plus volunt ſapere, quam

quam oportet sapere. De istis hoc loco non est Mariæ sermo. **E**
 Nam tales esurientes Deus non solum non implet: sed etiam eis
 panem detrahit. Et hinc est illud, quo dicitur. Esurienti subtra-
 xisti panem.

Iob. 22. Præterea esurientes, significant principes impios, & tyrannos,
Prou. 28. & ideo de talibus dicitur: Leo rugiens, & vrsus esuriens princeps
Similc. impius super populum pauperem: Sicut enim Leo rugiens, &
 Vrsus esuriens alia minora animalia interficiunt: Sic principes
 impij, & tyranni, pauperes sibi resistere non valentes opprimunt.

Tertio esurientes significant illos, qui humanæ salutis famem
 habent: Et ideo dicitur D. Petro, quod esuriens salutem Iudeorū,
 data est illi salus gentium. **F**

Denique, vt multas alias esurientium significationes hoc loco
 prætermittamus, & eas omnes sub generali vocabulo comprehen-
 damus, esurientes eos significant, qui bonis tam spiritualibus,
 quàm temporalibus indigent.

Cum ergo esurientes in tot significationibus accipiuntur: scien-
 dum est, hoc loco non agi de esurientibus in prima, aut secunda
 significatione, sed in tertia, & quarta acceptis. Sicut enim Deus
 animarum salutem esurientes bono suo desiderio sæpe implet: ita
 etiam esurientes, hoc est, pauperes tam temporaliter, quàm spiri-
 tualiter, frequentissime diuites facit. **G**

Post has esurientium significationes, sequitur vt de diuitibus
 etiam videamus, qui in multiplici quoque significatione in scri-
 ptura sacra sumuntur. Primò enim accipiuntur, pro largis, & li-
 beralibus. Vnde est illud ecclesiastici: Diuitis autem & paupe-
 ris eor bonum, in omni tempore vultus illorum hilaris. **Ecccl. 26.**

Secundo diuites accipiuntur, pro humilibus, & de talibus diui-
 tibus dicitur in Epistola Iacobi: Non ne Deus elegit pauperes in
 hoc mundo diuites in fide, & hæredes regni? De talibus etiam
 dicitur: Scio tribulatione tuam, & paupertate tuam, sed diues es. **H**

Tertio diuites accipiuntur pro potentibus: Et ideo dicitur de
2. Para. 18 Iosaphat Rege Iuda: fuit ergo Iosaphat diues.

Quarto accipiuntur pro superbis: & de his intelligitur illud:
Iob. 12. Deridetur iusti simplicitas quasi lampas contempta apud cogita-
Prou. 28. tiones diuitum, parata ad tempus statutum. Et illud etiam: Me-
 lior est pauper ambulans in simplicitate sua, quàm diues in pra-
 uis itineribus: & multa alia his similia.

Quinto

A Quinto accipiuntur pro auaris, & de talibus proprio suo ore ad
 discipulos protulit Christus. Amen dico vobis, quia diues diffi-
 le intrabit in regnū cælorum. Et iterum dico vobis facilius est ca-
 melum per foramen acus transire, quam diuitem intrare in re-
 gnum cælorum.

Sexto accipiuntur pro raptoribus. Et de talibus diuitibus lo-
 quitur scriptura cum dicit. Venatio Leonis onager in eremo, sic **Eccle. 13.**
 pascua sunt diuitum pauperes.

Septimo, & vltimo accipiuntur pro dæmonibus, de quibus il-
 lud eiusdem scripturæ sacræ intelligitur: Sedit in insidijs cum di-
 uitibus in occultis. **B** **Psal. 9.**

His sic præ notatis aduertendum est, quod hæc nostræ Virginis
 verba: & diuites dimisit inanes: de his omnib⁹ acceptionibus pos-
 sunt intelligi, præterquã de prima, & secunda. Nam Deus omnes
 istos diuites quales sunt potentes, superbi, auari, raptores, & dæ-
 mones olim sæpe inanes dimisit, & hodie etiam dimittit. Illi vero
 qui diuites hoc est humiles sunt, & in pauperes liberales, & largi,
 quales sunt diuites primæ, & secundæ acceptionis, tantum abest
 quod à Domino inanes dimittantur, quod illos sicut veros esu-
 rientes bonis implet. Diuitibus enim, hoc est, de largis, & in pau-
 peres liberalibus in scriptura, sic dicitur: Honora Dominum de **Prou. 3.**

tua substantia, & de primitijs frugum tuarum da pauperibus, &
 implebuntur horrea tua saturitate: Et alibi: Dispersit dedit pau-
 peribus iustitia eius manet in seculum seculi. De diuitibus vero,
 hoc est, de humilibus etiam dicitur. Humiles spiritu saluabit: at-
 que illud. Humilem spiritu suscipiet gloria. Hæc de esurientium, **Psal. 35.**
 & diuitum acceptionibus. Nunc cetera persequamur. **Prou. 29.**

C A P. II.

D *Angeli boni, & mali fuerunt esuriētes, qui bonis à Deo impleti sunt,
 & diuites, qui inanes ab ipso, dimissi sunt.*

Esurientes impleti bonis, & diuites dimisit inanes. **Luc. 12.**

D Rimi esurientes, qui à Deo bonis impleti sunt, & diui-
 tes, qui inanes ab ipso dimissi sunt, boni & mali Ange-
 li fuerunt. Hos enim propter suam superbiam omnib⁹
 bonis spoliatos è cælo dimisit Deus: illos vero propter
 suam

quam humilitatem, bonis omnibus impleuit. Vtrumq; emulca-
tius videamus: Et ab Angelis esurientibus imprimis incipiamus,
eo ipso ordine, quem nostra Virgo seruauit, quæ tam de esurien-
tibus, quàm de diuitibus loquens, ab esurientibus exorsa est di-
cens. Esurientes impleuit bonis, & diuites dimisit inanes.

Quamquam boni Angeli in sua statim creatione multis diui-
tijs abundauerint: Vtpote qui à Deo in gratia creati sunt, & non
solum in gratia, & naturali beatitudine, quæ in ea Dei optimi ma-
ximi cognitione, & contemplatione consistit, quæ naturaliter ha-
beri potest: Sed etiam in beatitudine super naturali, infra beatam
(sicut loquuntur theologi) Non solum enim, vbi conditi sunt, seip-
sos perfecte cognouerunt, & in seipsis causam primam Deum opti-
mum maximum, à quo conditi sunt, attributaque omnia, quæ de
illo naturaliter cognosci possunt: sed etiam tunc statim habuerunt
habitus super naturales tam fidei, & sapientiæ ex parte intellectus:
quàm charitatis, & spei, ex parte voluntatis: Quamquàm inquam,
Angeli boni in sua creatione, his omnibus diuitijs abundauerunt: ta-
men alijs maioribus diuitijs adhuc carentes, qualis erat visio diui-
næ essentiæ, esuriebat. Fecerat Deus (teste regio propheta) An-
gelos suos spiritus, & ministros suos ignem vrentem, siue flam-
mam ignis, sicut de illis dicit Apostolus. Et ideo sicut ignis quânto
magis ligna acceperit, tanto magis accenditur, & inualefcit: ita
Angeli quanto plures à Deo diuitias acceperant, tanto maiores
esuriebant. Fecerat eos Dominus ad se, condiderat illos, vt in vi-
sione fruerebantur. Et ideo licet diuites essent: tamen esuriebant do-
nec ad suum Dominum peruenirent, donec illius visionem con-
sequi mererentur.

Quemadmodum ille, qui Regno inhiat, licet purpuræ loco,
alium quemuis honorem assequatur: tamen cõtentus minime est
donec ad optatum Regni fastigium perueniat: ita bonis Angelis
diuitiæ illæ non sufficiebant, sed maiores alias esuriebant. Et quid
erit si de hac bonorum Angelorum esurie regius propheta tunc
loquebatur, cum dicebat: Diuites egerunt, & esurierunt inqui-
rentes autem Dominum, non minuentur omni bono: Quasi dice-
ret, cum diuites essent tamen egerunt, & esurierunt: & quia in
hac sua esurie Dominum inquisierunt, non diminuti sunt omni
bono. Sed quali, quæso, omni bono? Sanè illo, de quo Dominus
ad Moysen dicebat. Ego ostendam omne bonum tibi. Hoc est,

ostendam

A ostendam tibi me ipsum, & illam felicitatem tibi communicabo,
quæ in sola mei visione consistit. Hoc ergo omni bono Angelis
esurientes non sunt diminuti, quia eam in sua esurie dominum, &
non seipfos inquisierunt, sicut fecerunt mali Angeli seipfos, &
non dominum inquirentes, ipse Dñs esuriētes illos bonis omnibus
impleuit, bonis inquam, gloriæ suæ, bonis beatitudinis suæ, bonis
visionis suæ. Esurientes impleuit bonis, & diuites dimisit inanes.

Vidimus bonos Angelos esuriētes, bonis impletos. Videamus
nunc malos Angelos diuites, inanes dimissos. Et sicut de imple-
tione esurientium letamur Angelorum: ita etiam de diuitum An-
gelorum exinanitione dolcamus. Si enim sola patria, & terrena
patria quis expulsus ab hominibus miserabilis iudicatur, & quis
quis hæreditatem amiserit videtur omnibus esse dolendus: Angē-
li, qui cælo priuati sunt, & propter suam superbiam omnibus illic
repositis bonis exinaniti ab ipso Deo dimissi sunt, quantis sunt la-
chrymis plangendi? immo non plangendi, plangitur enim quis-
quam (vt D. Chrysostomi verbis vtar homilia 23. in Epistolam
ad Hebræos) cum passus fuerit aliquid, cuius ipse causa non est:
cum autem ex propria voluntate mali Angeli semetipfos in tan-
tam miseriam detruserint, non lachrymis, sed lamentationibus, &
C luctu digni sunt.

Fuerunt miseri isti, fuerunt infelices isti, simul cum bonis Ange-
lis in gratia, & in illa beatitudine, quam diximus creati: habuerunt
simul omnes illas perfectiones, & diuitias, quas illi habuerunt, sed
quia ipsas solas sine Deo, sibi sufficere posse crediderunt, ina-
nes diuites remanserunt. O quam diuites, & quàm inanes. Diui-
tes superbia, & inanes humilitate: diuites odio, & inanes charita-
te: diuites peccatis, & inanes virtutibus. An non superbia diues,
& humilitate inanis (id quod de alijs similiter intell. ge) qui dice-
bat: Deus ego sum? An non odio diues, & charitate inanis, qui so-
lo Dei odio, ipsum creatorem negans, & se sui ipsius factorem in-
troducens dicebat: Ego feci memetipsum? An non peccatis diues,
& virtutibus profus inanis, qui totum cælum sua malitia voluit
conturbare? Qui non posuit Deum adiutorem suum, sed spera-
uit in multitudine diuitiarum suarum, & præualuit in vanitate sua?
Vere diues superbia, diues odio, & diues peccatis: & inanis cha-
ritate, inanis humilitate, inanisque virtutibus.

Verum tamen puniuit Deus diuitem istum, inanem istum, cum
omnibus

Psal. 103.
Heb. 1.
Simile.

Simile.

Psal. 33.

Exod. 33.

Simile.

D. Chry.

omnibus suis sequacibus. Præterquã quod enim de cælo ceciderunt ex eo quia in diuitijs suis tantum confidebant, quia sicut de similibus testatur sapiens: Qui confidit in diuitijs suis corruet: suis quoque bonis, & diuitijs sic inanes, & vacui remanserunt, vt merito hoc nostrę Virginis illis cõueniat. Et diuites dimisit inanes.

CAP. III.

Mali Angeli quibus bonis sint inanes dimissi: Angeli boni suis diuitijs, & bonis non contenti, per humilitatem, ad maiores alias diuitias peruenerunt.

Efuriens impleuit bonis, & diuites dimisit inanes. Luc. r.

Merum quia ex his nostrę Virginis verbis, poterit curiosus quisque sic obijcere: Quomodo de malis Angelis? Hęc Marię verba possunt intelligi? Quomodo malos Angelos (suis diuitijs inanes Deus dimisit? Non ne remansit in eis integra cognitio naturalis, quam habuerunt ante peccatum? Nonne remansit etiam in eis aliqua cognitio rerum super naturalium, illarum saltem, quę eis reuelatę sunt dum adhuc essent in via? Quia, inquam, curiosus quisque sic potest obijcere: ideo adhęc respondentes dicimus, simulque libentissime fateamur, quod vtraque hęc cognitio in malis Angelis remansit: hoc enim ita esse constat inter omnes theologos. Verum quod attinet ad cognitionem naturalem: quamquam D. Dionysius de diuinis nominibus cap. 4. & cum eo communis doctorum sententia teneat, quod intellectus, & voluntas in dæmonibus integra remanserunt: tamen intellectum, & voluntatem in eis integra remansisse, quoad vim naturalem, totum cadit in maiorem miserorum istorum, ac infelicitium cruciatum, & miseriam, quia quo plus penetrant miserum suum statum, & afflictionem, eo plus dolēt, & maiori afficiuntur tristitia voluntatis.

Quod vero attinet ad cognitionem rerum super naturalium, dicendum est, quod quamuis in eis remanserit cognitio illarum rerum supernaturalium, quę antea eis fuerant reuelatę: & quamuis etiam euidentia miraculorum, & rerum, quās experti fuerunt,

A & nunc etiam experiuntur, ipsi conuicti fidem adhibeant (non tamen eliciendo actum supernaturalem fidei, à Deo per concursum habitus supernaturalis, aut per auxilium supernaturale, ad esse supernaturale eleuatum) rebus fidei nostrę: tamen nullus habitus supernaturalis in eis remansit, quia vbi primum damnati sunt, & pœna æterna puniri cęperunt, statim omnibus fuerunt spoliati, & tãquã illis prorsus indigni, omnino ab æternę vitę spe, & ab omni re, quę ad illam ordinabatur prorsus exclusi. Fuerunt item spoliati omni cognitione supernaturali, quę ad ordinem gratię spectat, aut à Deo per auxilium supernaturale sit eleuata.

B O miseri, ò infelices quam diuites eratis, & quam inanes remansistis. Cum ergo his omnibus diuitijs mali Angeli sic priuati sint, quis nesciat recte de illis hoc posse intelligi, quod nostrã Virgo dicit: Et diuites dimisit inanes?

Videtur bonis, & malis Angelis illud euenisse, quod illis solet euenire, qui iter faciunt studio, & cupiditate videndi magnam aliquod spectaculum in aliqua ciuitate. Queadmodum enim quando multi homines alicuius magni spectaculi videndi gratia ad aliquam celeberrimam ciuitatem simul properant: si ex ipsis aliqui ad mœnia ciuitatis peruenerint, reperto ibi diuersorio requiescunt, & modicum illud vię, quod restat, propter pigritiam, & desidiam perficere detrectant, alij vero paululum illud vię ob videndi studium, & desiderium perficere nõ recusant, quemadmodum, inquam, quando hoc sic contingit, illi quidẽ qui pigri sunt, toleratũ itineris laborẽ inanem reddunt, & præter hoc delectabili illo spectaculo, quod in vrbe videre poterant, prorsus carēt: illi vero qui diligentes, & curiosi extiterũt, nequaquã neque itineris laborem, neque delectationem spectaculi amittunt: Ita etiam quando Deus Angelos creauit, omnes quidem ex illo statu gratię, & beatitudinis (sumptę eo modo quo supradiximus) quasi ad videndũ Deum proficiscebantur: sed mali Angeli, quasi ad mœnia perueniẽtes ciuitatis ibi pedẽ fixerunt: ibi enim suarũ diuitiarũ, & perfectionũ velut diuersoriorũ inuenientes in illis acquieuerunt, ipsisq; taliter cor apposuerunt, vt ultra deuidẽdo Deo minime curarẽt: quasi iã diuites essent, & maiores alias diuitias querere non indigerent. Nõ sic boni Angeli nõ sic: nõ enim qui uenerũt donec totũ suũ iter perfecerunt: hoc est, suis diuitijs cõtenti nõ remaserũt, sed ad maiores alias, qualis erat visio beatifica, toto desiderio

derio, aspirarūt. Vnde effectū est, vt bonis istis Angelis Deus non solum suas diuitias, non immineret: Sed etiam vt eos multo maioribus bonis impleret. Esurientes impleuit bonis. Bonis gloriæ, & beatitudinis suæ, bonis visionis suæ: Angelos vero malos, & propter superbiam sic diuites, vt de maioribus diuitijs, & de videro Deo iam amplius non curarent, inanes dimisit: Et diuites dimisit inanes: inanes omnibus bonis, & bonis visionis diuinæ essentia, in qua omnium bonorum summa perfectissimè continentur.

C A P. III.

Bonis & malis Angelis cum Deo quid contigerit. Diabolus volens in cælum discordiam immittere, ab eo expulsus fuit, & in quem locum.

Esurientes impleuit bonis, & diuites dimisit inanes. Luc. 1.

BONIS, & malis Angelis totum id contigisse videtur, quod in illa parabola narratur, quam Christus Dominus proposuit, vt ostenderet, quid in fine sæculi bonis, & malis esset euenturum. Cum enim hoc Christus vellet ostendere. Simile est, inquit, Regnum cælorum sagenæ missæ in mare, & ex omni genere piscium congreganti, quam cum impleta esset educentes, & secus litus sedentes, elegerunt bonos in vasa, malos autem foras miserunt. Totum hoc videtur bonis, & malis Angelis contigisse. Expandit enim Deus quando Angelos creauit sagenam gratiæ suæ, & in ista sua sarena ex omni genere piscium congregauit, qui tam bonos, quam malos Angelos in gratia creauit, utrosque enim in hac sua sarena comprehendit, quia vtrisque suam gratiam communicauit. Et cum hæc sarena sic bonis, & malis Angelis impleta esset, eam Deus veluti educens, & in ea bonos malosq; Angelos inueniens, elegit bonos in vasa, quia bonos, humiles, & diuinam visionem esurientes Angelos, in æterna tabernacula elegit, vt illic bonis eos impleret: Esurientes impleuit bonis: malos autem foras misit: quia superbos, & in suis solis diuitijs confidentes Angelos, vacuos, & inanes dimisit: & diuites dimisit inanes.

Sed vnde, aut quod eos dimisit? E. cælo in terram, non tamen

A talem (sicut superius iam diximus) qualem nunc eam videmus. Peccator Lucifer cum suis sequacibus cælum impyreum sua superbia conturbare, & de medio Angelorum pacem auferre tentauerunt. Et hac de causa sub nominibus hominum, qui terram conturbauerunt ipse Lucifer arguitur, nempe sub Assur nomine, Pharaonis, Regis Tyri, & Nabuchodonosor Regis Babylonis, cuique dicitur: Nunquid iste est vir, qui conturbauit terram, qui concussit regna, qui posuit orbem desertum, & vrbes eius destruxit? Et Salomon etiam eum sub nomine viri peccatoris comprehendens Vir peccator, inquit, conturbabit amicos, & in medio pacem habentium immittet inimicitias. Quid enim quietius, & quid tranquillius quam cælum? Et tamen in cælum discordiam, contentionem, & bellum diabolus immisit. Quemadmodum in portum tranquillum feroces irruentes venti quo vis illum turbine, ac fero periculosiorem reddunt. Ita diabolica superbia in cælum ingressa omnia subuertere, & confundere voluit.

Hinc est quod factum est prælium magnū in cælo, & Michael, & Angeli eius præliabantur cum dracone: & draco pugnabat, & Angeli eius, & non præualuerunt, neque locus inuentus est eorum amplius in cælo. In isto prælio Michael, & Angeli eius præliabantur cum dracone, non utiq; armis materialibus, sed armatura Verbi Dei, quod illis rebellibus spiritibus vim suam per Angelos suos intentans, per semetipsum victoriam perfecit. Ignis quippe est Dei Verbum sic intolerabile impijs, ac malignis spiritibus: sicut est infirmis oculis ignis visibilis. Hoc itaque Verbum est, quod (sicut ait patientissimus Iob) fecit concordiam in sublimibus. Hoc Michael contra draconem, & eius Angelos assumens, & contra illos hæc solum verba validissime proferens: Quis sicut Deus? impium illum cum suis Angelis statim elisit. Hoc denique superbos illos de cælo in terram dimisit inanes. Inanes, in terram inanem, & vacuam. Et merito: sic enim decebat fieri, vt in omnibus, & per omnia locus assimilaretur locato. Tūc enim terra erat inanis, & vacua: & tenebræ erant superfaciem abyssi. In istas igitur tenebras, in istā tenebrarū caliginē, in istum aerē caliginosum diuites isti tūc dimissi sunt inanes, & in eo iure optimo etiam nō eō morantur. Equū. n. est, vt ventos possideant, qui tantos superbiæ vētos, in cælestē illam domū immittere tētauerunt. Nā iuxta Salomonis sententiam: Qui conturbat domū suam possidebit ventos.

Per esurientes bonis impletos, Gentiles: per diuites vero inanes dimissos, Iudæi significantur. Iudæi sola scripturæ literali intelligentia contenti spiritualem omnino contemnunt.

Esurientes impleuit bonis, & diuites dimisit inanes. Luc. I.

Ræsentis loci opportunitas, ad Iudæos nos iterum nūc redire compellit: de quib⁹ necesse est, vt impræsentiarum aliquid adhuc dicamus, quod eos fortassis magis tanget, quàm ea, quæ duobus præcedentibus libris de illis nos dixisse meminimus. Verumtamen non solum, vt nobis libenter parcant, sed etiam vt libenter id sufferant oportet. Si enim ea quæ à nobis etiam nunc dicentur libenter tulerint ad eorum dicentur alloquium: si vero indignanter tulerint, ad eorum dicentur opprobrium. Dicantur tamen oportet siue volentibus, siue nolentibus illis. Nō enim ego, sed propheta, quem legūt, per quem Deum locutum non possunt negare; quem de auctoritate diuinarum scripturarum non possunt auferre, que ad modum illi Dominus imperauit, vehementer exclamat, & quasi tuba exaltat vocem suam, eosque increpat dicens. Pro eo quod vocati, & non respondistis, locutus sum, & non audistis, & faciebatis malum in oculis meis, & quæ nolui elegistis. Propter hoc, hæc dicit Dominus Deus. Ecce serui mei comedent, & vos esurietis: ecce serui mei bibent, & vos sitiatis. Quasi diceret: pro eo quod vocaui per prophetas, & non respondistis peccata vestra confitendo, sed magis prophetas ipsos derisistis, & deridendo interfecistis: locutus sum in propria persona humanitate assumpta, & nō audistis: sed magis doctrinam meam neglexistis, & faciebatis malum in oculis meis qui omnia video, bona pauperum rapiendo, & vestros fratres odiendo. Propter hoc hæc dicit Dominus: Ecce serui mei Gentiles ad fidem conuersi comedent cibum corporis mei, comedent doctrinam spiritualem, & vos famem patientini vt canes; Ecce serui mei Gentiles ipsi bibent aquam viuam salientem in vitam æternam, ipsi bibent sanguinem meum, & vos siti aridi remanebitis. O miseros: o infelices, & quid clarius de misero-

Ma. 65.

F

G

H

A miserorum, infeliciūque Iudeorum futura fame, & esurie, & de Gentilium saturitate poterat dici? Hanc Iudeorum esuriam, & Gentilium saturitatem tanto ante præuidit propheta, eamque per verba de futuro, futuram esse prædixit: hanc etiam tanto post præuidit nostra Virgo, eamque propter rei certitudinem, per verba de præterito futuram etiam prædixit dicens: Esurientes impleuit bonis, & diuites dimisit inanes.

Ex his ergo tam prophetæ, quàm Mariæ verbis habemus, quod esurientes bonis impleti, Gentiles: diuites vero inanes dimissi, Iudæi sunt. De vtriusque tam Iudæis, quàm Gentilibus Anna propheta sic dicit: Repleti prius pro panibus se locauerunt, & famelici saturati sunt. Quibus Annæ verbis aperte satis ostenditur qualiter propter Iudeorum malitiam, eorum bona spiritualia in Gentiles translata sunt. Iudæi enim, qui prius saturati fuerant miseris eloquiorum, qui prius repleti fuerat bonis spiritualibus; postea pro panibus se locauerunt, hoc est, pro cibis spiritualibus: continuo enim laborant, & non possunt attingere intelligentiam scripturæ, nec alia bona gratiæ: Vel pro panibus se locauerunt: id est, separauerunt (sicut exponit glossa ordinaria) à Deo, vel à proprijs sedibus euulserunt, ne reciperent Euangelium: gens de pane, qui de cælo descendit. Et famelici saturati sunt: hoc est, Gentiles, qui nunquam habuerunt leges, neque prophetas, Gentiles pane verbi Dei egentes saturati sunt vera diuinarum scripturarū intelligentia.

1. Rei. 2.

Sunt ijs Annæ prophetissæ verbis, ea ferè similia, quibus apud patientissimum Iob hæc diuinitum Iudeorum esuries: & esurientiū Gentilium saturitas, in hunc modum prædicitur. Ego vidi stultum cuius messem famelicus comedit. Hoc est, vidi stultum populū Iudeorum, cuius messem famelicus Gentiliū populus comedit. An non stultus, & verè stultus populus Iudeorū, qui ipsam in carne præsentia eterne sapietiæ spiciunt: An nō stultus, & maximè sanè stultus, qui verba quidē legis, verba prophetarum verborenis habuit, sed per fatuitatis fastidium ab eius intellectu ieiunauit: Huius ergo stulti messem famelicus comedit, quia nimirū Gentilicus populus verba legis intelligendo edit, ad quæ plebs iudaica sine intellectu laborauit. Sicut ille, qui in superficie aquarū uersatur maris, Simil. garitas nō possidet, sed ille solū qui nouit se mergere, & mergendo eas de profundo maris extrahere: Ita Iudæi in superficie diui-

narum scripturarum tantum versantes, absconditas diuinorū mysteriorum margaritas tanquam carnales non perceperunt: sed Gētiles, qui in altitudinem, & profunditatem diuinorum sensuū tanquam spirituales descenderunt.

Verè sunt in hoc Iudæi brutis animantibus multo peiores: quorum aliqua ex eo quod ruminant, ab ipsis Iudæis munda dicuntur, alia vero propterea ab eis immunda appellantur, & reputantur, quia non ruminant: id quod ipsi quidem Iudæi de se ipsis iure optimo sentire, & melius sentire deberent, cum ipsi omnes ab omnibus ex eo immundi dicendi sint, quia non ruminant, non reuocant, verba scripturæ, quam legunt. Legunt, inquam, sine vtilitate, sine fructu, & sine sapore illo, quem habet. Sicut ille, qui cibum sumit, nisi ipsum optimè masticauerit, & dentibus comminuerit non sentit saporem eius: ita ipsi Iudæi diuinarum scripturarum saporem non sentiunt, quia ipsarum verba non masticant, nec penetrant: sed ea cum cortice simul deglutiunt: & sic cum solo corticis sapore remanent, nihil de interiori curantes, sed solo extrinseco contenti.

In hoc sane Iudæi Patriarchæ Isaac priori natu filio Esau aptissimè assimulantur. Sicut enim Esau prior natu fo. is venationi deseruiens patris benedictionem amisit: ita Iudæi foris vagantes. Hoc est, foris in litera iustitiam quærentes benedictionem cœlestis hæreditatis amiserunt, quam Iacob posterior natu domi remanens acquisiuit. Hoc est, Gentilis populus soli interiori, & spiritali sensui deseruiens à Deo consecutus est. Tegitur diuinæ scripturæ spiritalis sensus in litera sicut in paleis frumenta, sed Iudæi velut iumenta nulla ratione vtentia, solis paleis vescuntur, solo literali sensu vtuntur: Gentiles vero paleas abijcientes frumenta spiritus ædunt: & illis solis bonis, quæ intus sunt, bonis spiritalibus implentur. Hæc enim sunt bona, quibus nostra Virgo eos repletos, & Iudæos spoliatos videns exclamat. Esurientes impleuit bonis, & diuites dimisit inanes.

Narrat Euāgelista Matthæus quòd cum Christus dominus per fata sabbato transfret, discipuli eius esurientes cœperunt vellere de spicis, & manducare. Sciamus ergo hoc loco: Nūquid Christi discipuli integras spicas manducabant: cum solū dicat Euāgelista, quod eas vellebāt, & manducabāt? Absit, quia nō erāt Christi discipuli sicut boues, aut iumenta, quæ integras spicas manducant, sed

A sed eos ipsos spicas suis manibus confricabant, & excussa ex ipsis grana ædebant. Et ideo dicit alius Euāgelista, quod cum per Luc. 6. transfret per fata vellebant discipuli eius spicas, & manducabant confricantes manibus. Hoc ipsum euenit his esurientibus, de quibus hic nostra Virgo loquitur. Conflicauerunt spicas, excussisque ex ipsis spicis, hoc est, ex ipsa sacra scriptura granis repleti fuerunt: Esurientes impleuit bonis. Iudæi vero diuites, qui spicas noluerunt confricare, sed eas sic integras tanquam boues, & iumenta voluerunt deuorare, inanes remanserunt. Et diuites dimisit inanes. O quàm diuites, & quàm inanes: diuites sola litera, & inanes 2. Cor. 3. animæ vita. Diuites litera, quæ occidit, & inanes spiritu, qui viuificat. Diuites literali intelligentia legis, quæ animam occidit, & inanes spiritali illa intelligentia, quæ vitam æternam præstat.

CAP. VI.

Iudæi diuinarum scripturarum intelligentiam quare non percipiunt. Ipsi de suæ legis operibus tantum præsumunt, vt existiment, se per illa esse iustificandos, saluandosque. Eorum, in hoc quanta stulticia.

Esurientes impleuit bonis, & diuites dimisit inanes. Luc. 1.

PIRITVALEM Scripturæ sacræ intelligentiam miserè Iudæi, ideo non percipiunt, quia eorum sensus infidelitatis perfidia omnino obtusi sunt: & ideo sanè sunt, quia nolunt in Christum credere, & credendo mentis suæ oculos emundare. Quemadmodum matutinòs solis ortus si quis spectare desiderat, opus est vt mundet oculos suos nè quid pulueris, nè quid purgamentorum oculis eius insiliat, quo ipsi hebetetur obtutus. Ita Iudæi mentis suæ oculos, animique interiores obtutus mundare deberent, si vellent splendore, & gloriam spiritalis sensus percipere, qui sub litera tanquam sub velamine occultus latet: Sicut Moyse glorificata facies sub velamine latebat. Cū enim faciem Moyse haberet glorificatam, operiebat faciem suā, si quando loquebatur ad filios Israel. Id, quod etiam Apostolus testatur sic dicens: Moyse ponebat velamen super faciem suam, vt non intenderent filij Israel in faciem eius. 2. Cor. 3.

Ubi hoc est obiter adnotandum, quod vultus quidem Moysi E
 glorificatus refertur, sed tamen velamine contactus: manus autē
 eius in sinum missa leprosa facta esse memoratur sicut nix: in quo
 sicut videtur, totius legis forma plenissime designatur. Quia enim
 ex operibus legis nullus erat iustificandus: nihil enim ad perfe-
 ctum adduxit lex, ideo manus Moysi leprosa fit, & in sinu recon-
 ditur, tanquam nihil perfecti operis habitura: facies vero eius glo-
 rificata est, & velamine tegitur, quia sermo eius habet scientiæ glo-
 riam, sed occultam: occultam, inquam, illis præsertim, de quibus
 2. Cor. 3. Apostolus loquitur dicens. Usque ad hodiernum diem cum le-
 gitur Moyses, velamen positum est super cor eorum. Sed quorū? F
 Sanè Iudæorum. De illis enim loquitur Apostolus, & illi sunt in-
 creduli, qui vsque in hodiernum diem cum legitur Moyses, hoc
 est, lex, quæ per Moysen data est, habet velamen positum super
 cor suum. Hoc est, ignorantiam, & cæcitatem intelligentiæ, ne
 valeant penetrare spirituales intelligentiam legis, quæ obscura,
 & occulta illis erit, quousque in Christum credant, à quo vera le-
 gis intelligentia illis aperiat. Non enim prius auferetur ab eis
 hoc velamen, hæc cæcitas, & hæc ignorantia: Sed tunc auferetur
 cum conuersi fuerint ad eum: Sic enim de illis dicit Apostolus. G
 Cum autem conuersi fuerint ad Deum auferetur velamen.

Sed heu corda dura: heu corda omnino saxea, & in tantum sa-
 xea, vt non iam velamen, sed paries, sed murus positus sit super
 cordibus eorum. Non ne paries: non ne murus positus est super
 cordibus Iudæorum, qui obturant aures suas ne Christi fidem au-
 diant? Non ne paries, non ne murus illorum cordibus est imposi-
 tus, qui quando Christianos audiunt Dominum Iesum prædican-
 tes, furor est illis secundum similitudinem serpentis, sicut aspidis
 surdæ, & obturantis aures suas, quæ non exaudiet vocem incan-
 tantium, & venefici incantantis sapienter? Sicut enim apides, H
 ab incantatoribus non capiuntur, quia ponunt vnā aurem in
 terra, & alteram caudæ suæ acumine obturant, nè audiant vocem
 incantantis sapienter. Ita Iudæi Christi doctrinam minimè capiun-
 tur, quia ipsi sicut apides surdæ obturant aures suas, & nolunt au-
 dire ipsam doctrinam Christi, doctrinam euangelicam, doctrinā
 veram: sed solam doctrinam legis suæ, doctrinam legis Mosai-
 cæ, cui ipsi Iudæi tantum tribuunt, vt credant, per eam solam, &
 eius opera se esse iustificandos, & saluandos. Nec est, qui eos ab

hoc

A hoc impio errore possit reuocare: immo contrarium maximum
 errorem esse existimant.

Hoc autem errore, hac crassissima ignorantia, quid grauius sit
 plane non video. Nihil enim grauius, nihil intolerabilius, quàm
 si id, quod ignorat quis, scire se credat, & defendat verum esse id,
 quod omnino falsum est. Et hoc sanè tale est, quale si quis, cum
 ebrius ipse sit, sobrium se reputet, & agat cuncta vt ebrius, & ta-
 men sobrium se esse existimet. Ita sunt miseri Iudæi, sunt ebrij, &
 non vino vitis, sed vitij, quia ignorantes quod verum est, ipsum ta-
 men verum tenere se putant, cum dicunt se per legis opera esse iu-
 stificandos, & saluandos. Hoc autem quàm falsum sit sub his ver-
 bis aperte docuit D. Paulus, qui in hoc iam suo tempore infide-
 lium Iudæorum os voluit obstruere. Vt autem, inquit, omnes os Rom. 3.
 obstruatur, & subditus fiat omnis mundus Deo, quia ex operibus
 legis non iustificabitur omnis caro coram illo. Quid clarius pote-
 rat dici, contra hanc falsam diuinitum, sed inanium Iudæorum opi-
 nionem, qui in falsis legis suæ diuitijs tantum confidunt, vt asse-
 rant, se per eius sola opera esse iustificandos, & saluandos.

Vide stultorum diuinitum vesaniam; vide miserorum & infeli-
 cium Iudæorum insaniam: Vide quàm paruis rebus suarum vo-
 lunt acquirere salutem animarum: Vide quàm vili pretio sibi vo-
 lunt bona emere cælestia, qui non nisi magno sua solent vendere
 temporalia. Verè si nostrarum in eorum esset manu salus anima-
 rum, multò carius ipsi eam nobis venderent, quàm sibi volunt
 emere. Tam stulti enim sunt, vt in solis operibus legis, & legis iā
 emortuæ, iam eneruatæ, iam in Christo, & per Christum viribus
 omnibus omnino euacuatæ, suam iustificationem, & suam salutē
 solum constituant. Si quando lex adhuc omnibus suis viribus pol-
 lebat, hanc virtutem non habebat: quomodo eam nunc habebit
 iam prorsus emortua? Opera legis erant circumcisio, sacrificia, &
 cætera veteris legis sacramenta: & tamen nec circumcisio, nec ani-
 malia in lege immolata, nec cætera ipsius legis sacramenta de se,
 & per se sufficiebant ad iustificandum hominem, ad educendum
 ipsum de peccato, ad reducendum ipsum in gratiam Dei, & ad fa-
 ciendum ipsum meritorium, & dignum vita æterna.

Paulo accuratius hæc videamus. Et imprimis quantum ad cir-
 cuncisionem attinet, hæc non poterat hominem de se absoluerē à
 peccato originali, & seruitute, & reducere illum in gratiam Dei,

& facere illum dignum vita æterna. Non poterat enim minima, E
& vilior hominis pars esse sufficiens pretium, ad abluendum totum hominem à seruitute, & condemnatione peccati, ad quod totus homo quoad corpus, & quoad animam simul obligabatur. Quomodo enim minima illa pellicula, quæ scindebatur, & modicus ille sanguis, qui in circuncisione effundebatur esset pretium sufficiens pro toto homine, & maximè cum ipse sint partes vilissimæ respectu animæ?

Ià vero de sacrificijs, & alijs veteris legis sacris quid dicemus? Dicemus verum: Quale verum? Hoc verum, quod neque animalia in lege immolata, neque cætera ipsius veteris legis sacramenta poterant pro peccato satisfacere: neque hominem à mortali peccato liberare: Non enim in se tantum pretium continebant, vt possent soluere pro peccatore, cum essent animalia bruta, quæ nõ poterant Deum placare, & ipsi Deo peccatorem reconciliare. Nam pretium satisfactiuum, & (vt sic dicam) placatiuum debet esse per se gratum, debet tenere medium inter Deum, & hominè peccatorem, & per consequens debet esse melius quocunque homine, & per se tam bonum, & tam purum, vt Deo sit charum, & ita charum atque acceptum, vt eius medio, & intercessione Deus ipse moueatur, ad miserandum, atque ad dimittendum peccatori: id, quod non habebant animalia in lege occisa, quæ erant minora, & inferiora hominibus in pretio, & dignitate, & sic nullum conueniens, & sufficiens pretium in se continebant, ad satisfaciendum pro peccato, & ad liberandum hominem à peccato mortali. Et propter hoc dicebat Apostolus, impossibile esse sanguine tauro- rum, aut hircorum auferri peccata. Si ergo quando lex adhuc vi-

Heb. 10.

gebat eius opera neminem poterant iustificare, quomodo dicunt diuites isti, sed manes, quomodo dicunt Iudæi se esse iustificandos per opera legis
suz iam emortuæ, iam eneruatæ, iam denique omnibus suis viribus omnino euacuata?

CAP.

A

CAP. VII.

Iudæi quia virtutem nouæ legis, & passionis Christi nunquam intelligere voluerunt, ideo sine eius fructu remanserunt. Gentiles suam salutem esurientes, & in passione Christi, & eius mentis confidentes, multis bonis à Deo impleti sunt. Ad talem esurientem Iudæi inuitantur.

B Esurientes impleuit bonis, & diuites dimisit inanes. Luc. 1.

Erè multū de operibus legis suæ præsumūt Iudæi: verè magnas diuitias, in ipsius legis sacrificijs, & sacramentis sibi ipsis constituunt: Et ideo sanè constituunt, quia nesciunt aliam esse legem, legem non veterem iam emortuam: sed legem nouam, legem euangelicam, cuius vnum solum sacrificium (vt de alijs ipsius sacramentis interim taceamus) habuit sufficiens pretium, ad satisfaciendum pro omni peccato, ad iustificandum omnem hominem, & ad merendam vitam æternam. Solum enim illud sacrificium sufficiens erat, ad redimendū totum genus humanum, quod in se continebat pretium infinitū, & erat de se liberum, immune, & nulli omnino peccato obnoxium, & per se Deo charum, & acceptum tenens medium, & dignitatē inter Deum, & hominem. Tale quidem sacrificium constat fuisse illud, in quo verus ille agnus Christi Iesus Dominus noster immolatus fuit, qui abstulit peccata mudi. Nam Christus erat Deus Ioan. 11. & homo. Et ideo licet in quantum Deus esset æterno patri equalis: tamen in quantum homo erat minor patre, & melior omni homine in dignitate, & virtute, & sic erat sufficiens mediator, & pretium eius erat infinitum in valore ratione diuinitatis: & in quantum homo erat liber ab omni peccato in natura, & persona, & ita erat conueniens oblatio propter puritatem, & innocentiam, & erat Deo charum, & acceptum sacrificium propter immensam charitatem, & obedientiam. Vnde sequitur quod eius mors, & passio fuit Deo chara, & accepta, & sufficiens ad placandam iram Dei, ad satisfaciendum pro peccato, & denique ad iustificandum hominem.

Quam-

Quamquam vero hoc verissimum sit, hanc tamen veritatē Iudei intelligere minime voluerunt, neque in Christo, & eius passione spem aliquā sibi collocare: sed solum in sua lege, & in eius operibus, & sacrificijs, illis solum se diuites reputantes, propter quod Christus eos dimisit inanes. Sed quibus rebus inanes? Inanes lege, inanes sacrificijs, inanes denique reliquis omnibus, quæ in lege fiebant, quia peracta Christi passione, hæc omnia cessarūt, & simul cum illo mortua fuerunt. In cuius rei testimonium ipse Christus in cruce pendens antequam spiritum emitteret, sic dixit consummatum est. Ad significandum quod omnia cum eo moriebantur.

Ioan. 19.

Itaque his omnibus inanes propter suum peccatum remanserunt Iudei: & quod peius est remanserunt sine Christo, & sine fructu passionis, & sanguinis Christi, per quem erant iustificandi, & saluandi. Gentiles vero qui in nullis suis, aut suæ legis operibus confidebant, sed solum suam salutem esuriebant confidendo in solo Christo, & in eius passione, impleuit ipse Christus bonis passionis suæ, bonis mortis, & sanguinis sui, bonis sacramentorum legis suæ, legis nouæ, legis euangelicæ, quæ bona de se talia sunt, vt possint tollere peccatum, gratiam conferre, & hominem iustificare. Sunt enim instrumenta realiter continentia virtutem, & pretium passionis Christi, instituta ad tollendum peccatum, ad conferendam gratiam, & ad iustificandum hominem, id, quod non habebant sacrificia, & sacramenta veteris legis, quia non continebant realiter Christum, nec pretium passionis eius, quod totum est in sacramentis nouæ legis: quæ aut continent realiter Christum (sicut Eucharistiæ sacramentum) aut continent pretium, & virtutem passionis eius, sicut baptismus, confirmatio, pœnitentia, & sacramenta reliqua, & ideo illico conferunt gratiam inuisibilem, quam visibiliter significant: illico soluūt pro peccatore, quia Christus operatur per illa, tanquam per manualia instrumenta continentia virtualiter pretium, & thesaurum passionis suæ. Id, quod nullo modo est dicendum de sacramentis veteris legis, in quibus non erat Christus realiter, neque eius passio, sed solum tanquam in signo; in quantum illa erant figura Christi in cruce immolati. Et ideo neque de presenti efficiebant gratiam, quam significabāt, neque soluebant pretiū redemptionis, quod figurabant, per Christum in cruce esse soluendum.

Non

Non ergo sunt huiusmodi (sicut iam diximus) sacramenta nouæ legis, quæ illico efficiunt id quod significant, eo quod realiter continent pretium passionis Christi. Et Eucharistiæ sacramentum, in quo Christus realiter continetur, illico per se confert gratiam sciipienti disposito, & non solum ipsum Deo recõciat, sed omnes alios pro quibus offertur nisi habeant obicem. Et Baptismus illico soluit pretium passionis Christi pro baptizato, & pœnitentia pro peccatore pœnitente, & sic de alijs. Vnde liquidissime sane cõstat, quod sacramenta ista illico efficiunt hominem dignum vita æterna, & illum ita iustificant, vt moriens illico ad cœlum euolet virtute ipsius passionis Christi, quam recipit per sacramenta. His omnibus bonis, quibus (sicut vidimus) nouæ legis sacramenta sunt referta esuriētes gentiles Christus impleuit, & diuites Iudæos priuauit. Esurientes impleuit bonis, & diuites dimisit inanes.

Quid ergo modo iam facietis o Iudei (libet enim nūc vos absentes, tanquā præsentes alloqui) quid facietis tantis bonis inanes, & vacui? Quid facietis vt illis etiā, sicut gentiles, vos impleamini? Vultis vt, quid faciat, vobis dicā, & vobis consulā? Esurite, sicut illi esurierūt. Esurite Christū: esurite fidē Christi; esurite pretium passionis Christi, propter quod, & per quod solū iustificādi, & saluandi estis, & nō per opera legis vestræ, sicut falso existimatis. Esurite diuitias factorum, quæ ipse instituit, quia eos, qui sic esuriūt Dñs impleuit bonis. Esurientes impleuit bonis, dicit nostra Virgo. Sed quibus bonis, quæ retis vos? Illis, quibus si inanes dimitti nō vultis, opus est vobis, vt agnoscat, paupertatē vestrā. Desinite ergo esse tā diuites: & nolite multiplicare loqui sublimia gloriantes de lege, & prophetis: gloriantes de vestra scripturarum intelligentia, & intelligentia literali. Recedant vetera de ore vestro, vetera ceremonialia, vetera sacrificia, & vetera sacramēta, quæ oīa iam abierunt: oīa deniq; vetera de ore vestro recedant: & noua sint omnia, noua lex euangelica, cui nomen date, noua legis nouæ sacramēta. Recipite doctrinā Christi euangelicā, in qua declarantur sacramenta clausa in litera legis vestræ, quæ omnia ipsæ Christus aperuit, quia ipse est Deus, & dñs scientiarum omnium, cum sit sapientia patris per essentiam. Et ipsi preparantur cogitationes. hoc est, reuelationes Patriarcharum, & Prophetarum. Cum enim ipse sit finis legis, omnes Patriarchæ, & Prophetæ de ipso locuti sunt, & in ipsum tendunt omnes ipsorum visiones, & Prophetiæ.

Hunc

Hunc ergo cognoscite o Iudæi: huius fidem suscipite, per quam **E** omnes patres antiqui, veteris testamenti, iustificati, & saluati sunt. Et sine qua impossibile est vos posse placere Deo. Hoc Iudæi si facitis, & vos, sicut soletis, tam diuites non reputatis, non solum inanes non remanebitis, sed veris Dei bonis impletos vos statim sentietis.

C A P. VIII.

Mundi bona desiderata aufugiunt, eadem magno cum labore acquiruntur, & non nisi impletos implent. Dei bona solum esurita accedunt, eadē ex igno labore cōparantur, & non nisi vacuos replēt. **F**

Esurientes impleuit bonis, & diuites dimisit inanes. Luc. 1.

Resurientes iam bonis, & malis Angelis: iudæis, & gentilibus, de quibus, præcedentibus capitibus egimus: de alijs esurientibus, & diuitibus nunc nobis agendum restat, vt vel sic tandem vniuersam huius versiculi tractationem absoluamus: in quo **G** Dei misericordiam, & liberalitatem ex vna parte: ex alia vero ipsius iustitiam, & iudicium: misericordiam quidem, & liberalitatem erga esurientes: iustitiam vero, & iudicium erga diuites Virgo nostra cumulate describens inquit: Esurientes impleuit bonis, & diuites dimisit inanes.

Quod igitur attinet ad Dei liberalitatem, quam Virgo his paucis verbis describit, nempe, Esurientes impleuit bonis: Ea ex illis tantā esse cognoscitur, vt ad vera Dei bona cōsequēda, nihil aliud nobis opus sit, quā bene esurire. Nihil aliud Deus à nobis vult, nihil aliud a nobis expectat: solum bene esuriamus, & eius statim **H** bonis replebimur. Esurientes impleuit bonis.

Vide Dei misericordiam, vide liberalitatem, vide, & ex ea considera discrimen inter Deum, & mundum, agnosce differentiam inter Dei, bona, & mundi bona. Bona namque mundi, quæ comparatione bonorum Dei, potius mala dici merentur, quam bona, quo magis esuriuntur eo minus satiant, quo magis ea homines desiderant, eo magis ipsos homines fugiunt, & se in sequentes deserunt. Mundus transit, & concupiscentia eius, dicebat Apostolus,

1. Ioan. 2.

&

A & Euangelista Ioannes. Cum enim paulo antea dixisset nolite diligere mundum, neque ea, quæ in mundo sunt. Statim subiunxit: mundus transit, & concupiscentia eius. Quasi diceret: Ideo nolite diligere mundum, neq; eius bona, quia tam mundus, quàm eius bona transeunt, sunt in continuo cursu, sunt in continua fuga illorum, qui ipsum mundum, & eius bona desiderant. Sicut corporis **Simile.** vmbra in sequentem se fugit, & fugientem insequitur: Ita mundus, & eius bona se desiderantes fugiunt, & fugientes, contemnentq; se insequuntur. Et hinc veteres, (neq; hoc immerito) mundi gloriam, Crocodilum appellarunt. Sicut enim Crocodilus homi **Simile.** nem fugientem persequitur, & insequentem se fugit: ita gloriam mundi appetentes ipsa gloria fugit, eandē vero fugientes, ipsa pertinaciter insequitur. Non sic Dei bona, non sic. Neminem deserunt, neminem fugiunt, nulli opus est post illa currere, & curiendo defatigari, solum sufficit, vt habeantur, ea desiderare, ea esurire, quia solum desiderata, solū esurita replent. Esurientes impleuit bonis.

Itaq; non sunt Dei bona, sicut bona mundi. Nam ad bona ex mundo, & ab hominibus mundi consequenda, ad consequendos honores, & dignitates, opus est laborare, & non dormire, laborandoq; & non dormiendo multum temporis cōsumere, opus est **sta-** tim primo mane domo exire, opus est multas scalas ascendere, ad ostia pulsare, opus est homines exorare, cum ipsiq; multas expensas facere, opus est deprecando, & multoties clamando sibi caput rumpere, & alijs aures obtundere. Sed in Deo nihil est tale, in eius bonis nihil inuenitur simile: quia Deus sine mediatore exorabilis est, sine pecunia, sine expensis, sine defatigatione bona sua largitur. Non opus est multas scalas ascendere, & ad eius ostium pulsare sicut fit in mundo, vbi multoties pullantium in facies ostia clauduntur, & per ignominiam impelluntur: quia Dei ostium si velimus, semper nobis est apertum. Ecce dedi (inquit ille) ostium oper **Apoca. 3.** tum coram te, quod nemo potest claudere. Neq; hoc pijsimo largitori nostro sufficit: non sufficit, inquam, illi semper habere suum ostium nobis apertum. Sed ipse nos quærit, ipse ad nos venit ipse ad nostrum ostium pulsat. Ecce sto, inquit, ad ostium, & pulso **Apoca. 3.** Ipse vocem audire, & illi aperire solum nobis opus est, vt omnia bona sua nobis communitet. Ipse enim dicit: Si quis audierit vocem meam, & aperuerit mihi ianuam, intrabo ad illum, & cœnabo cum illo, & ipse mecum. Cum Deo non nobis opus est, clau **mando**

mando nostrum caput rumpere, aut illi aures obtundere: cum il-
 lo solum sufficit os aperire, vt nos bonis suis impleat. Dilata os
 tuum, & implebo illud. Et quid dico os aperire? Cum Deo non
 opus est oris apertione, sed cordis. Solo enim cordis vero deside-
 rio, sola cordis vera esurie nos bonis suis implet. Esurientes im-
 pleuit bonis.

O incredibilem Dei nostri liberalitatem, qui tam paruo, &
 tam exiguo labore, tam vera, & tam magna bona hominib⁹ com-
 municat; qui in falsis mundi bonis consequendis tantum laboris,
 tantum curæ, & sollicitudinis impendunt. Verum hoc non sine
 magna ipsius Dei misericordia fit, qui ideo tantum difficultatis,
 laboris, & amaritudinis in consequendis mundi bonis esse voluit,
 vt hoïes ipsis contéptis sola Dei bona, & vera bona consequi stu-
 deant. Sicut enim amantissimus filij pater postquam eum iam vi-
 det ad firmioris ætatis mensuram perductum, in qua illi iam ma-
 milla inuälis iudicatur, si conspicit eum nihil de solido cibo, sed
 de sola nutrice sua mamilla curare, eam non solum verbis hor-
 ribilem facit, sed etiam amaris quibusdam herbarum succis eam
 obliniri curat, vt cum sermone nequiuert, importunè circa illam
 pueri desiderium compescere, illis saltem rebus illud extinguat.
 Sic Deus cum videat homines circa sola mundi bona intentos, &
 de veris illis cœli bonis nihil omnino curantes, in ipsis mundi bo-
 nis tantum laboris, & difficultatis apponit, quo hominum erga il-
 la desiderium compescat, & illud circa sua bona solummodo ac-
 cendat, quæ sola esurita ipsos homines implent, & satiant. Esu-
 rientes impleuit bonis.

Hoc autem quod de ipsis Dei bonis dicimus, adeo verissimum
 est, vt Christus ipse exclamet. Beati qui esuriunt, & sitiunt iusti-
 tiam, quoniam ipsi saturabuntur. Non dixit: Beati qui iustifican-
 tur: sed beati, qui esuriunt, & sitiunt iustitiam. Quia potest con-
 tingere, vt aliquis infidelis esuriens, & sitiens iustitiam cum omni
 conatu, & sollicitudine veniat ad baptismum, qui si in via moti-
 ur, ex sola illa esurie, & siti iustitiæ iustificatur, & baptizatur ba-
 ptismo flammis. Atque etiam quod magnis aliquis peccator ex
 toto corde sub ad Deum conuersus, ad pœnitentiam, & confes-
 sionem velociter currat, qui si in illo intervallo etiam moritur, ex so-
 la illa esurie, & siti confessionis, & pœnitentiæ iustificatur, & per
 consequens in spe (sicut loquitur D. Augustinus libro de pœnitentia)

tia) beatificatur. Ex solo enim illo sacerdotis desiderio fit dignus
 venia, & illa sola confessionis esurie omnibus illis bonis à Deo im-
 pletur, quæ ipsius confessionis interuentu consequeretur. Nam ta-
 liter esurientes solet Dominus bonis suis implere. Esurientes im-
 pleuit bonis.

Præter supradictam honorum Dei, & mundi differentiam, est
 etiam alia, nempe, quod bona mundi non implent pauperes, &
 vacuos, sed solos repletos, & diuites: Bonà verò Dei non repletos,
 & diuites, sed solos pauperes, & vacuos. Solos enim honoratos
 honorant principes mundi, solis diuitibus maiores diuitias conse-
 runt, solis in dignitate cõstitutis alias maiores dignitates largiuntur:
 & ideo eorum bona non replent, nisi solum diuites, & reple-
 tos. Quæ in re ipsi sunt fluminibus per quam similes, quæ aquas
 suas in mare mittunt, terras vero sitientes minime irrigant. Dei ve-
 ro bona non sic se habent, quia non replent nisi vacuos. Sicut Eli-
 seus non nisi vacua vasa oleo impleuit: ita Deus non nisi pauperes
 spiritu, & bonis mundi vacuos, suis bonis implet. Esurientes im-
 pleuit bonis.

Verum tamen est quod Deus nonnunquã esurientes bonis suis
 implere differt. Sed hoc nulla alia de causa facit nisi vt magis
 esuriant, & esuriendo suorum bonorum capaciores reddantur.
 Cum enim infinita sint bona, quæ esurientibus Deus largitur,
 vult ipse, vt esurientes suos sinus bene dilatent, & extendant vt
 bene dilatati, & extenti tanta Dei bona capere possint. Et hinc
 est quod ad hanc dilatationem, & extensionem, esurientem ani-
 mam inuitans dicit. Dilata os tuum, & implebo illud. Sicut
 enim si velles rebus magni pretij alicui sinum implere, illi dice-
 res, vt sinum bene extenderet, & dilataret, vt sic extensus,

& dilatatus illarum rerum capacior redderetur: Ita
 deus volens esurientem animam bonis suis im-
 plere, illi imperat, vt extendat sinum suum,
 vt dilatet desiderium suum. Dilata os
 tuum. Nam se extendendo, &
 dilatando illorù bonorum
 capacior fit, quibus
 deus esurientes
 impleuit.

*Dei iustitia, & iudicium in exinanendis diuitibus quantum eluceat,
Diuites quantum sint inanes.*

Esurientes impleuit bonis, & diuites dimisit inanes. Luc. 1.

Idimus iam quam magna sit Dei misericordia, & liberalitas in implendis esurientibus, suis bonis: Videamus nunc quanta eius sit iustitia, & iudicium in exinanendis diuitibus. Ea namq; maxima etiam esse apparet ex his paucissimis nostrę Virginis verbis: Et diuites dimisit inanes. Quib⁹ significatur diuites, qui præ temporalium rerum amore, ipsa temporalia bona spiritualibus, & terrena cęlestibus prætulērunt, non solum ipsis temporalibus, & terrenis bonis, sed etiam spiritualibus, & cęlestib⁹ fuisse priuatos. Et vt verū dicatur. Quid æquius, quid iustius, & maximo Dei iudicio quid dignius, quā vt illi, qui mundi diuitijs, & bonis se ita dedicarunt, vt nihil interim de Deo crederent, nullam de bonis cęlestibus sollicitudinem gerant, tam ipsis mundi diuitijs, quā Deo, & eius gratia, & bonis priuentur: & in tanta miseria à Deo positi relinquuntur, quod possit de illis optimo iure dici, & diuites dimisit inanes?

Habemus huius rei de qua agimus appositissimum exemplum in duobus illis diuitibus auaris, qui ex eo quia iuxta dictum prophetę: Viti diuitiarum fuerunt. Hoc est ex eo quia suarum diuitiarum magis serui, quā domini extiterunt (hoc est enim esse viros diuitiarum) & tanquam diuitiarum serui nihil de Deo, sed de solis diuitijs, quarum serui erant, curarunt, tam Deo, & eius gloria, quam ipsis diuitijs priuati remanserunt. Istorum vnus quia dicebat. Anima mea habes multa bona posita in annos plurimos requiesce (nulla hic de Deo cura, nulla memoria) comede, bibe, epulare: à Deo audiuit: Stulte hac nocte animam tuam repetunt à te, quę parasti cuius erunt: Alter vero quia induebatur purpura, & bysso, & epulabatur quotidie splendide nihil de mendico Lazaro curans, qui iacebat ad ianuam eius vlceribus plenus cupiens faturari

A faturari de micis, quę cadebant de mensa diuitis, quas nemo illi dabat, mortuus sepultus est in inferno. Et sic ambos hos diuites Deus dimisit inanes. Et diuites dimisit inanes. Inanes bonis, quę habebant, inanes gratia in præsentī, & gloria, ac ipsius glorię Domino in futuro. Sunt enim inferno sepulti.

Verè est in omnibus, & per omnia summa Dei iustitia maximè semper laudanda: sed in hoc quod mortuos diuites inanes dimittit, multo sane magis. Iustissime enim diuites mortui à Deo inanes dimittuntur, qui dum viuunt, licet sint diuites, tamen inanes se tempore existunt. Sed quātis modis inanes? Multis sane modis inanes.

B Verū breuitati cōsultentes solos duos præsentī capite enumerabim⁹.

Sunt imprimis diuites inanes, quia etiam si multas habeant diuitias: Nunquam tamen satiantur. Sicut enim infernus quantumcunque mortuos plurimos deuoret, nunquam tamen dicit sufficit: sic diuites licet multa possideant: tamè ea nunquam illis sufficiūt.

Et sicut ignis quanto magis ligna accipit, tantò vehementius accenditur. Sic quanto plura diuites adipiscuntur, tanto vehementior fit eorum cupiditas. Habet mare terminos suos. Nox item leges antiquas non egreditur. Sola diuitum cupiditas nullum terminū noscit: nulla opum, & diuitiarum successione cedit. Et ideo miror, & maxime miror diuitem illum, de quo paulo ante mentionē fecimus, tantam sibi in suis diuitijs quietudinem pollicentem. Dicebat enim: Anima mea habes multa bona posita in annos plurimos requiesce, comede, bibe, epulare.

Verū cum video ipsum non loqui de præsentī suo statu, sed de illo, quem habiturus erat, postquā haberet omnia sua bona cōgregata facile adducor, vt credam, quod ipsis bonis cōgregatis, præ cupiditate aliorum minime quiesceret, eo modo, quo sibi promittebat. Antequā enim bona sua cōgregaret, vidēs vberes fructus sui agri, cogitabat intra se dicens. Non habeo quod congregē fructus meos.

D Et dixit: hoc faciā: destrua horrea mea, & maiora faciam, & illic cōgregabo omnia, quę nata sunt mihi, & bona mea, & dicam animę meę: Anima mea habes multa bona posita in annos plurimos quiesce, comede, bibe, epulare. Tunc hæc dicebat, antequam bona sua cōgregaret: sed postquā ea cōgregasset, alius forsā appareret. Sicut enim illi, qui sunt cibo saturati putant se longa tolerare posse ieiunia, cum vero eos ceperit saltē leuis esuries alia ipsos desideria subintrant: Et sicut illi, qui sunt ab ebrietate liberi putant se

posse illam superare passionē, cum vero fuerint illius morbi capti
libidine, iam illis primum iudicium nō remanet: sic diues iste an-
requā horrea deltrueret, & maiora faceret, in ipsisq; bona sua cō-
gregaret, existimabat oībus illis à se peractis se posse cōquiescere,
comedere, bibere, & epulari: Sed ipsis cōgregatis nec quiesceret,
neque comederet, nec biberet, nec epularetur præ cupiditate alio-
rum. Est enim ipsa diuitiarum cupiditas velut ingens quædam a-
byssus, quæ semper inuocat aliam abyssum: sic enim dicit prophe-
ta: Abyssus abyssum inuocat. Et ideo non finit diuites quiescere,
sed in cōtinua eos sollicitudine detentos, & occupatos habet, quia
quod plura habent eō plura habere student, & ex consequenti sem-
per sunt pauperes, semper vacui, & semper inanes.

Simile.

Psal. 4. r.

Eccl. 6.

Simile.

Simile.

Psal. 2.

Deinde etiam, sunt diuites inanes, quia eorum diuitiæ neq; ami-
cis, neq; liberis, neq; sibi ipsis deniq; profunt: eas enim ad hoc tm̄
possident ne possidere alteri liceat, nec sibi. Nō solum enim alios,
sed quod magis est, se ipsos etiam præ auaritia, fame enecant. Hoc
autē, quantum malum sit, hæc Ecclesiastes verba declarāt. Est aliud,
inquit, malum, quod vidi sub sole, quod est frequens apud hoīes
vir cui dedit Deus diuitias, & honorē, & substantiā, & nihil deest
animæ suæ ex oībus, quæ desiderat, nec tribuit ei Deus potestātē,
vt comedat ex eo. Hac de causa merito de diuitibus dicere possu-
mus, quod eorū diuitiæ nullo modo eis profunt, nisi eo solū mo-
do, quo quis compedes habet, quibus compeditus est, & qui po-
tius dominantur ei, quàm seruiant.

Quomodo enim nō dominantur pecuniæ diuitibus, quæ ipsos,
neq; in se ipsos, neq; in alios (saltē eorum vita durante) bonos esse
finūt? Dico eorū vita durate, quia solū post mortē alijs boni sunt,
qui sibi ipsis in vita nequissimi extiterunt. Sicut vasa terrea, quæ fi-
guli ad elemosinas petendas integra, cū solo tenuissimo forami-
ne conficiunt, pecunias quas in se recipiunt non reddunt, nisi
prius rumpantur, plena enim ad terram allidūtur, & allisa reddūt
pecunias, quas receperunt: sic diuites diuitias, quas cōgregant, nō
reddunt, nisi cōfringantur, nisi moriantur. Confringit illos Deus
tanquam vasa terrea, tanquam vasa figuli lutea; & tanquā vas figu-
li cōfringes eos: dicebat propheta. Et tunc quando sunt cōfracti
suis diuitijs alijs boni sunt, qui dum integri essent, dū viui essent,
non solum alijs, nō solum pauperibus, & egenis, sed sibi ipsis ma-
li, misericordia vacui, & charitate inanes extiterunt.

Itaque

A Itaque diuites, qui viuentes a deo inanes permanserunt, iustissi-
mè morientes à Deo dimittuntur inanes. Inanes, inquam, bonis,
& diuitijs, quas habebāt, inanes gratia, inanes gloria, inanes deni-
que bonis omnibus tam tēporalibus, quàm spiritualibus, tam ter-
renis, quàm cœlestibus, vt vel sic ex omni parte hoc eis conueniat,
quod pijsima Virgo dicit: Et diuites dimisit inanes.

CAP. X.

*Dei misericordia, & clementia in priuandis, & exinaniendis diuiti-
bus, diuitijs suis, etiam emicat, & splendet.*

B

Esurientes impleuit bonis, & diuites dimisit inanes. Luc. 1.

D

Aulo lenius, quàm huc vsque fecimus, verba ista hoc lo-
co à nobis pertractanda sunt: & qui Dei iustitiam, &
iudicium in exinaniendis diuitibus in morte, & post
mortem etiam, considerauimus: ipsius lenitatē, chari-
tatem, & misericordiam in exinaniendis illis in vita, pariter confi-
deremus. Lenitatis enim, charitatis, & misericordiæ Dei est, cum
multos ipse diuites dimittit inanes. Premuntur namq; sæpe diui-
tes misera seruitute, & ideo Deus diuitias illis aufert, vt eos à pessi-
ma illa liberet seruitute. Quemadmodum pater optimus cum vi-
derit filium amore meretricis alicuius deperire, si filius admoni-
tiones eius neglexerit, illam meretricē de medio auferens, in exilia
longinqua detrudit: ita verus oīum pater, & optimus Dñs curam
de diuitibus gerens illos admonet, & admonēdo dicit: filij homi-
num vsquequo graui corde? Vt quid diligitis vanitatē, & quæritis
mendaciū? Et item diuitiæ si affluant nolite cor apponere: sed vbi
videt has admonitiones nihil diuitibus p̄ficere, tūc eis pecunias,
& diuitias aufert, quarū amore mens illorū ita corrūpitur. vt nul-
lum illis verarū diuitiarū desideriū insit. Sicut paruulus, si quid
habeat puerile, idq; rebus necessarijs p̄ferat, pater tūc ipsum pueri
libus priuat, vt vel sic inuictum ipsum ad meliora tradueat: ita
Deus, vt diuitum vota, atque desideria ad cœlestiā transferat, eos
bonis suis priuat, & diuitijs inanes dimittit: Esurientes impleuit
bonis, & diuites dimisit inanes.

Facit Deus in hoc cum diuitibus, sicut ipse in ipso mundi prin-
cipio fecit cū Adamo, & eius vxore Eua. Hos enim vt vidit nimia

E E 2 delicia-

deliciarum, & diuitiarum prosperitate in terrestri paradiso, in mali tunc precipitium delapsos esse, vltus est hoc remedium nepe, diuites dimisit inanes. Priuauit enim tunc eos omnibus bonis, quae eis dederat, taliterque priuatos cum sola tunica pellicea de paradiso eiecit. Emisit eum Deus, inquit scriptura de Adamo ipso loquens, de paradiso voluptatis, ut operaretur terram, de qua assumptus est. Ut hoc modo illum, quem nimia prosperitas de paradiso abduxerat, cum nimia etiam aduersitas in illa terra de qua assumptus est, ad ipsum Deum reduceret. Simili modo facit Deus cum diuitibus. Videt eos, quos alioquin de stercore erexerat, sicut Adam de terra. Videt, inquam, praeter nimiam diuitiarum abundantiam in immane precipitium totos ire, videt de foliis terrenis, & non celestibus esse sollicitos, & ideo omnibus bonis priuatos, veluti de suarum diuitiarum paradiso emittit, & in illam terram de qua assumpti sunt restituit, in illam videlicet paupertatem, in illam miseriam, ut vel sic eos, quos diuitiarum nimia abundantia a se auocauerat, paupertas, & indigentia ad se reuocet.

Simile. Boni, & experti medici cum vident infirmi vitam periclitari in alieno solo, vel propter ipsius aeris intemperiam, vel propter contrarios cibos, vel propter aliam quamcumque causam infirmi sanitati aduersantem, ipsum infirmum omnibus cibis, qui illi obnoxierant, vacuam, ad propria redire compellunt: ut cui alienum solum, & extraneus cibus infirmitatem auxerat, ipsi solum proprium, & domesticum cibus sanitatem restituant. Sic se habet optimus, & piissimus amentium nostrarum medicus Deus cum diuitibus, cum videt eos in diuitiarum abundantia tanquam in alieno solo periclitari, cum videt noxios deliciarum, & diuitiarum cibos ipsis infirmitatem augere, omnia tunc illis aufert, & auferendo ad antiquam, & pristinam paupertatem eos, tanquam ad proprium solum inanes dimittit. Et diuites dimisit inanes. Scit enim eos, qui nimia prosperitate in alieno diuitiarum solo infirmabantur, sola aduersitate in proprio paupertatis solo, posse conualescere.

CAP. XI.

Inter omnes esurientes, qui hominum salutem esuriebant, nemo melius, quam Maria, eam esuriit. Mariam sic esurentem, quantus Deus bonis impleuit.

Esurientes impleuit bonis, & diuites dimisit inanes. Luc. 1.

His, quae superiori capite a nobis dicta sunt, vniuersam huius versiculi tractationem absolueret, in animo erat. Verumtamen cum

A in ipso agatur de esurientibus, a Deo bonis impletis, & inter eos nemo fuerit, qui aut melius esurierit, aut diuinis bonis melius impletus fuerit, quam nostra Virgo, rationi valde consonum iudicamus, si de eius etiam esurie, & donorum plenitudine, in praesentiarum aliquid dicamus.

B Exordientes ergo ab ipsius Virginis esurie, haec non alterius cibi fuit, quam eius, quem ipsius Virginis filius suum esse assererat, & asserendo dicebat. Meus cibus est, ut faciam voluntatem eius, qui misit me. Glossa ordinaria super hunc Ioannis locum de Dei voluntate tractans. Voluntas, inquit, patris est, ut credatur in eum. **B** Id est, in filium, quem ipse misit, opus patris est nostra Salus. Hunc cibum esuriebat Virgo: Hanc hominum salutem, & fidem a deo desiderabat (ita enim referunt multi, & antiquissimi patres) toto eo tempore, quod incarnationi praecessit, ut ardentissimis desideriis, & frequentissimis orationibus incarnationem filii Dei postularet, tanto maiori desiderio, & amore, merito, atque efficacia, quam omnes superiores sancti, ac prophetae, quanto eos maiori perfectione gratiae, & sanctitatis superabat.

C Multum hanc hominum salutem Simeon ille sanctus, & iustus esuriebat. De ipso namque dicitur, quod erat expectans consolationem Israel. Hoc est, vehementer desiderans consolationem Israel. Expectare enim in scripturis sanctis, nonnunquam accipitur pro vehementer desiderare. Et in hac significatione accipitur illud Iob. Qui expectant mortem, & non venit. Itaque secundum hunc sensum ardentissime quidem Simeon desiderabat, vehementissime esuriebat consolationem Israel. Et ideo responsum accepit non visurum se mortem nisi prius videret Christum Domini: hoc est, nisi prius haec eius esuries satiaretur per visionem Saluatoris.

D Sed quanto putas, ardentius, quanto vehementius, non solius Israel, sed totius mundi salutem Virgo nostra desiderabat? Solita erat nostra Virgo a tenera usque aetate in noctis medio surgere, & in templo procumbens Deum, inter alia, vehementissime, & ardentissime exorabat, ut mereretur videre tempus illud, quo virgo Dei filium pro redemptione generis humani partura erat: tum ut posset tali virgini seruire: tum etiam ut in eius gremio, ipsum Dei filium posset adorare. Non sinebat haec esuries Virginem adhuc teneram somnum capere, non permittebat illi, ut requiesceret.

E Sed vide, quæso, vide quantis bonis Virginem esurientem, & **E**
Luc. 1. taliter esurientem Deus impleuit. Ne enim Mariam, quæ propter
Luc. 1. profundissimam suam humilitatem se dignam non reputabat, vt
Luc. 1. esset illa Dei genetrix Virgo, sed solû postulabat, vt mereretur vi-
 dere tempus virginis illius, quæ Dei genetrix futura erat, vt posset
 illi seruire, in matrem filij sui elegit. Et hac de causa Gabrielem
 Archangelum ad eam misit: missus est Angelus Gabriel à Deo ad
 Virginem, inquit Euangelista. Qui ad eam ingressus inter alia di-
 xit. Ne timeas Maria inuenisti enim gratiam apud Deum. Quasi
 diceret: tu Virgo beatissima, quæ redemptionem generis humani
 tantopere esuriebas, & præ magna tua humilitate illam solum gra-
 tiam apud Deum inuenire cupiebas, vt posses videre matrem filij
 eius; tu, inquam, inuenisti gratiam apud Deum, non vt videas vir-
 ginem illam matrem, sed vt sis Virgo illa mater. Ecce concipies
 in utero, & paries filium, & vocabis nomen eius Iesum. Non in
 alia à te, sed in te ipsa implebitur tua esuries: quia tu ipsa in tuo vte-
 ro concipies, tu ipsa paries humani generis redemptorem. Et quæ
 in alterius gremio cupiebas adorare, non solum in tuo vtero con-
 ceptum, sed iam natum in tuo Virgo gremio, in tuis manibus, &
 in tuis brachijs adorabis. Quia tu ipsa, & non alia est, cui hoc tan-
 tum bonum promissum est, tu ipsa, & non alia est. Tu sola es pro-
 missa illa Virga egressura de radice Iesse, de cuius radice flos mi-
 ro plenus odore ascensurus est, tu es illa promissa, illa expectata,
 illa desiderata, ex qua sancti patres tui Abraham, Isaac, & Iacob
 salutare Dei expectabant. Tu ipsa es, & non alia est, in qua, & per
 quam Deus ipse Rex noster ante sæcula disposuit operari salutem
 in medio terræ. Non ergo Virgo Domina ab alia expectes id,
 quod tibi offertur: non per aliam expectes, quod per te mox exhi-
 bebitor, dummodo præbeas assensum, respondeas verbû. Respon-
 de igitur verbum, & suscipe Verbum, profertuum, & concipe di-
 uinû, emitte transitoriû, & amplectere sempiternum. Aperi, aperi
 Virgo beatissima, aperi Virgo fidelissima, aperi cor fidei, labia cõ-
 fessionis, viscera creatori, aperi nè tardes, quia ecce desideratus cum
 ceteris gentibus fortis pulsatur ad ostium.

Luc. 1. Quid hic Virgo fecit? Quid ad hæc Angelij verba respondit?
 Tota plena humilitate: tota etiam plena esurie. Ecce, inquit, an-
 cilla Dñi. An nõ plena humilitate, quæ cum in matrem ipsius Dei
 eligitur ancillam se nominat? An nõ etiam plena esurie, quæ iam
 in se

A in se expectari desiderans, quod in alia videre esuriebat, protinus
 addidit: fiat mihi secundum verbum tuum? Per quid melius Vir-
 go posset suam esuriam Deo, aut Angelo significare, quã per hoc
 verbum, fiat? fiat, inquit mihi secundum verbum tuum: Quod non
 fuit maximè desiderantis, & vehementissimè esurientis signum.

Nam id, quod Virgo dixit, tale erat, ac si apertius (sicut homil.
 4. super missus est mellissus pater adnotauit D. Bernardus) Virgo **D. Bern.**
 diceret. Fiat mihi de Verbo secundum verbum tuum. Verbum, quod
 erat in principio apud Deum fiat caro de carne mea, secundum ver-
 bum tuum. Fiat, obsecro, verbum non prolatum, quod tã fecit: sed
B conceptum vt maneat, carne videlicet indutum nõ acre. Fiat mihi
 nõ tantum audibile auribus, sed etiã visibile oculis, palpabile ma-
 nibus, gestabile humeris. O quomodo esurit nostra Virgo, quo-
 modo esurit. Sed ò quomodo etiam Deus illam esurientem bonis
 impleuit, Vbi enim ore suo Virgo protulit: fiat mihi secundum ver-
 bum tuum: statim in suo vtero concepit filium Dei, & suû, O esu-
 ries, o saturitas. Esuries Saluatoris, & saturitas Saluatoris. Esuries
 Dei, & saturitas Dei, quem Virgo esuriuit, & ab illo saturata est.
 ab illo bonis impleta est, quia sicut de illo Virgo ipsa testata est, ip-
 se solus est, qui esurientes impleuit bonis, & diuites dimisit inanes.

C O quã impleta remansit hic nostra Virgo: quam impletum remã-
 fit vas virgineum? Et quid dico vas? Bene equidẽ dico vas: sed tamẽ
 nõ qualecunque vas: sed vas admirabile, opus excelsum. Sicut tria **Eccles. 4.3.**
 sunt, quæ vnũ vas admirabile reddunt: Primũ si se ipso maius re-
 cipiat. Secundũ si aquam simul, & vinum sine vlla mixtione cõti-
 neat. Tertium si manens clausum omnia in se recipiat, & clausum
 etiam omnia effundat: Ita etiã hæc tria fuerunt, quæ hoc diuinum
 vas (Mariam dico) admirabile reddiderunt. Imprimis enim hoc
 diuinum vas continuit in se maius se, quia quem totus non caput
 orbis, in eius se clausit viscera factus homo. Deinde vinũ diuinita-
 tis, & à quã humanitatis simul cõtinuit, & hoc sine aliqua mixtio-
 ne, aut confusione naturarum, aut proprietatũ. Non enim cõmix-
 tionẽ passus est, neq; diuisionẽ. Deniq; hoc sanctissimũ vas clau-
 sum manens recepit, & quod clausum recepit, clausum etiã effun-
 dit. Nam Maria filium Dei virgo concepit, & post partũ virgo in-
 uiolata permanens. Et ideo in huius veritatis signũ, ab sponso per
 hortum cõclusum, & fontem signatum: A propheta verò per por-
 tam clausam rectissime Maria significatur. **Cant. 4.**
Ezcc. 44.

Omnis nostra beatitudo à Maria profluxit : ipsa sua plenitudine esurientem mundum saturauit, eumque bonis omnibus impleuit.

Esurientes impleuit bonis, & diuites dimisit inanes. Luc. 1.

Similc.

Quamquam omnis nostra beatitudo à Maria profluxit, ipsa nihilominus semper plena remansit. Est enim Virgo tanquam fons, qui plenus effluit, & effluens, plenus remanet. Sic est Virgo beatissima, est fons plenus, & effluens, effluens, sed plenus semper remanens. Et ideo melius ipsa; quam Hester per illum fontem potest significari, de quo dicitur: Paruus fons, qui creuit in fluuium, & in aquas plurimas redundauit Hester est. Dico melius quam Hester, quia Maria est fons paruus per humilitatem, qui creuit in fluuium, & in aquas plurimas redundauit: Maria est fons ex cuius plenitudine omnis beatitudo humani generis profluxit ab ipsa namque tanquam ex fonte plenissimo profluxit nobis pretium redemptionis, aqua ablutionis, & panis refectiois.

Hest. 10.

Prou. 31.

Psal. 18.

Zach. 13.
Apo. 1.

Utrumque videamus. Profluxit imprimis nobis à Maria pretium redemptionis, quia Maria est fortis illa mulier de qua dicitur. Mulierem fortem quis inueniet? Procul & ab ultimis finibus pretium eius. Dicitur vero hoc pretium, quod à Maria nobis profluxit, procul, & ab ultimis finibus: aut propter extremam ipsius Mariæ humilitatem: aut propter coniunctionem Dei, & hominis, qui sunt duo fines: aut propter cælum vnde hoc pretium egressum est, iuxta illud prophetæ à summo cælo egressio eius. Hoc nostræ redemptionis pretium in die annuntiationis, in vtero ipsius Virginis collectum est: & in die passionis pro nobis persolutum. Quod vero attinet ad aquam nostræ ablutionis hanc etiā à Maria effluxisse clarum est. Ipsa enim est fons de quo dicitur. Erit fons patens domui David, & habitantibus Hierusalē in ablutione peccatoris. Et huius fontis aqua Christus est, qui dilexit nos, & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo. Denique à Maria nobis profluxit panis nostræ refectiois, panis, qui esurientes impleuit bonis.

Sed

A Sed quisnam est hic panis, & vnde delatus? Panis ipse Christus est, quem ipsa Virgo de cælo nobis asportauit. Ipsa enim est mulier illa, de qua dicitur, quod facta est quasi nauis in stitoris de longe portans panem suum. Facta est Maria quasi nauis. & non quæcunque nauis, sed nauis integra, & non rupta, nauis solida, & non quassata, sicut aliæ naues: hoc est, sicut aliæ mulieres, quæ omnes sicut naues fuerunt ruptæ, & conquassatæ ad scopulum peccati. In omnes alias intrauerunt amarissima peccati aqua: sola Maria fuit, quæ super aquas miseriarum huius mundi stetit absque eo, quod tales aquæ in ipsam intrarent. Aquæ multæ non poterunt extinguere charitatem, neque flumina obruent illam. Et sicut nauis quanto plus est mercibus onerata, tanto plus aquarum profunda petit: ita Maria quanto fuit gratiæ, & aliarum omnium virtutem diuitijs plenior, tanto plus ad humilitatis abyssum tendens dicebat: Ecce ancilla Domini fiat mihi secundum verbum tuum. Fuit ergo quasi nauis Maria: fuit quasi nauis de longe portans panem suum, suum, inquam, particulariter, sed totius mundi vniuersaliter. Hunc suum panem, & nostrum Maria de longe portauit, quia de cælo descendit. Ego sum panis viuus, qui de cælo descendi. Hoc pane esurientem mundum Maria saturauit. Cum enim facta est fames in terra, nauis ista tanquam è portu egrediens attigit à fine vsque ad finem fortiter, & disposuit omnia satiuiter.

Prou. 31.

Cant. 8.
Simile.

Luc. 1.

Ioan. 6.

Sed quomodo Maria attigit à fine vsque ad finem? Attigit à fine humilitatis vsque ad finem diuinitatis, & disposuit nobis omnia satiuiter, quia è cælo panem nobis portauit, quo esurientes bonis impleuit bonis saturitatis, bonis abundantia, & tantæ abundantia: vt iam non necesse sit fame laborare: vt iam nulla sit ratio conquerendi, ac dicendi. Paruuli petierunt panem, & non erat qui frangeret eis. Ipsa enim Virgo ad hunc panem nos vocat, & sic dicens omnes inuitat. Venite comedite panem meum, & bibite vinum, quod miscui vobis. Quibus verbis ad duo Maria omnes inuitat: nempe ad comedendum panem suum, & ad bibendum vinum, quod ipsa miscuit. Licet enim Deus ipse sit, qui aquam humanitatis cum vino diuinitatis miscuit, quando humanam naturam diuinæ vniuit: tamen Virgo beatissima hoc vinum, & hanc aquam tunc etiam miscuit, quando credidit, & consensit. Et non tantum hoc fecit, sed etiam panem ipsa nobis cōfecit. Ipsa enim est mulier illa

Tren. 4.

Prou. 9.

Mat. 13.
Luc. 15.

illa Euangelica, quæ fermentum, abscondit in farinae satis tribus, E
donec fermentatum est totum. Hoc est, quæ fermento fidei suæ tria
fata in vnum collegit. Id est, corpus Christi, & animam, & diui-
nitatem coniunxit: Et ex istis tribus nobis illum panem, & verum
panem confecit, quem Isaias esurienti mundo frangi postulabat
sic dicens. Frange esurienti panem tuum.

Isa. 38.

Ex supradictis ergo iam constat, quod à Maria nobis profuxit,
& ipsa nobis concessit pretium nostræ redemptionis, aquam no-
stræ ablutionis, & panem nostræ refectiois, immo panem nostræ
saturacionis, nostræ impletionis, & non qualiscunque impletionis,
sed impletionis bonorum. Esurientes impleuit bonis. F

O Virginem beatissimam. Et quid maius Virgo pijsissima, quid
maius Virgo liberalissima esurienti, & iam quasi fame confecto
mundo facere potuisses? In quo magis tam liberalitatem erga estu-
rientem mundum ostendere posses? Tu enim omnium aliorum libe-
ralitatem (tuo solo filio excepto) longissime superasti: siquidem
de substantia tui corporis (id, quod nullus alius fecit) partem ac-
cepisti, eamque ad refectioem animarum hominibus dedisti. Tu
namque de purissima carne, & sanguine tuo panem nobis confeci-
sti, panem videlicet viuum, qui de cælo descendit, qui est vera vi-
ta, quemque qui manducauerit mortem non gustabit in æternum. G
Hunc tu panem mendico mundo Virgo dedisti: Hoc tu ipsum estu-
rientem, & famelicum saturasti. Vnde de te etiam, sicut de Vnige-
nito filio tuo dici potest (modo tamen inæquali) quod tu esturien-
tes bonis implesti. Dico modo inæquali: quia tu de substantia tui
corporis vniam partem accepisti, eamque esurienti mundo in refe-
ctionem dedisti. Tuus vero filius non tantum partem sui corpo-
ris, sed totum, & integrum corpus, & animam, & diuinitatem si-
mial vitam in hac vita, in cibum animæ hominibus dedit, sub spe-
cie tamen aliena. Verum in alia vita totum seipsum, totum corpus
videlicet, & animam, & diuinitatem sub specie, propria in cibum H
corporis, & animæ simul, & semper in eterna illa beatitudine ipsis
hominibus præstabit. Pro tanta igitur, & tam incredibili liberali-
tate tam filio tuo vnico domino nostro, quam tibi eius matri sanctis-
simæ, à qua tantum bonum nobis emanauit, sit laus & gloria, Per
infinita seculorum secula Amen.

FINIS LIBRI OCTAUI.

DE VER-

DE VERBIS

DOMINAE

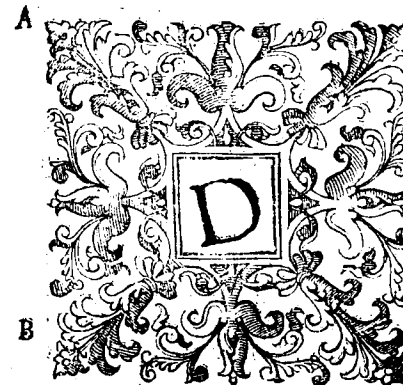
AD ELISABETH COGNATAM.

LIBRI NONI.

CAP. PRIMVM.

*De quonam Israel in verbis Virginis sermo sit. Ipsum Israel nomen,
in nominatiuo ne, an in accusatiuo sit positum. Per puerum suum,
puer Iesus ne, an ipse Israel intelligatur. Et in quam signifi-
catione nomen, puer, accipiat.*

Suscepit Israel puerum suum recordatus misericor-
diæ suæ. Luc. 1.

recordatus misericordiæ suæ.

Quæ Mariæ verba diuersi diuersimode interpretantur. Qui-
dam

Vo beneficiorum genera Ma-
ria in præcedentibus recoluit,
illa videlicet, quæ sibi à Deo
particulariter facta fuerunt, &
illa etiam, quæ mundo vniuer-
saliter concessa extiterunt. Nunc
post illorum commemoratio-
nem, commendationemque ad
singulatam etiam ipsius dei er-
ga populum Israeliticum libe-
ralitatem descendens: Susce-
pit, inquit, Israel puerum suum

Theopy. dam enim nomine Israel, vtrumq; populum iudaicum scilicet, & Gentilium intelligunt, quidam solum Gentilium, & quidam alij tantum Israeliticum. Inter eos, qui hunc locum explicantes per Israel, vtrumq; populum intelligunt, est imprimis Theophylactus in Lucam, quo loco hæc Mariæ verba: suscepit Israel puerum suum, exponens. Vel carnales inquit Israelitas dicit, vel etiam de spiritali Israel dicit. Deinde Ioannes Gerson tractatu 10. super Magnificat hanc locum explanans duplicem Israel commemorat, vnum populum Israeliticum, ex quo Christus carnem sumpsit, & alterum populum Gentilicum.

D. Eusef. Beda. Quod verò attinet ad illos, qui tantum de populo Gētilico hoc nomen exponunt, inter eos est D. Eusebius Emiffenus homilia ferriæ sextæ ante 4. dominicam Aduentus. Venerabilis Beda in Aurea cathena à D. Thoma allegatus: quorum ille, puerum, inquit, Israel dicit, non autem senem Israel: id est, non veteris, sed noui testamenti sectatores: Iste vero, Israel, inquit, dicit non materialem, quem sola nobilitabat appellatio; sed spiritualement, qui nomen fidei retinebat.

Euthy. D. Bona. Nic. Lyr. Deinde quod ad illos spectat, qui per Israel solum Iudaicum populum intelligunt. Ex istorum numero est imprimis Euthymius in Lucam, D. Bonaventura etiam in Lucam, Nicolaus de Lyr, & multi alij super hunc locum: qui omnes per Israel, populum Iudaicum aperte intelligunt. Omittimus verò singulorum verba hoc loco referre, tum vt breuitati studeamus: tum etiam vt ad verba vltiora, videlicet, puerum suum, explicanda gradatim procedamus, in quibus, sicut credimus, multo maior lis est.

Nam sunt aliqui, qui volunt, per puerum suum, puerum Iesum hoc loco significari. Et secundum istos, verbum, suscepit, non est referendum ad Deum, sed ad populum Iudaicum puerum Iesum suscipientem: quasi Maria suum canticum concludens dicere velit. Ideo Magnificat anima mea dñum, Et exultauit spiritus meus in Deo salutari meo, quia iam Israel suscepit puerum suum Iesum: Et iam Deus recordatus est misericordiæ suæ, mittendo filium suum mundi Saluatorem, sicut locutus est quondam ad patres nostros Abraham, & semini eius in secula, id est, successiue per singula secula, & ætates.

Quamquam vero istorum opinio probabilis sit: tamen illorum opinionem ego quidem probabiliorem esse existimo, qui verbū, suscepit,

A suscepit, non ad Israel, sed ad ipsum Deum, & verba, puerum suum, non ad Iesum referunt, sed ad ipsum Israel. Et secundum hoc possunt quidem hæc verba dupliciter explicari. Primo ita vt sit sensus, quod Deus ideo dicitur suscepisse Israel, quia ex Israelitico populo humanam sibi naturam assumpsit. Id, quod valde cogitatum eo, quod ad Hebræos scribēs dicit Apostolus. Nisi quāquam Angelos apprehendit, sed semen Abraham apprehendit. Secundo ita vt sit sensus, quod Deus ideo suscepisse Israel dicitur, quia more auxiliantis, succurrentis, ac manum porrigētis hunc populum ab hostibus saluandum, & ab omni malo liberandum suscepit. Et hic sensus est doctrinæ Venerabilis Bedæ, & Euthymij hunc locum explicantium valde conformis. Ex quibus Euthymij verba hæc sunt. Auxiliatus est Israel puero suo. Beda vero, suscepit, inquit, Israel quasi medicus ægrum, quem curaret. Israelē vero nostra Virgo puerum vocat, secundum vsitatum scripturæ morem, in qua Israel, puer vocauit. Sicut pater ex illo. Quia puer Israel, & dilexi eum: & ex Ægypto vocauit filium meum.

C Sed aduertendum est hoc loco, quod nomen, puer, multa in scripturis sanctis significat. Præter quàm quod enim significat illum, qui est in tenera ætate, quæ pueritia dicitur, quæ à septimo vsque anno vsq; ad quartum decimum augmentari solet. Quandoq; tamen præter multa alia, quæ hoc loco recensere longum esset significat innocentem, & simplicem sine malitia: Et in hoc sensu intelliguntur verba illa Christi Domini. Sinite pueros venire ad me, & nolite vetare eos. Quandoq; significat ipsos Christi discipulos, sicut videre est apud Ioannem, vbi Christus post resurrectionem suam ad mare Tyberiadis se se suis discipulis manifestans dixit. Pueri nunquid pulmentarium habetis? Denique quandoq; tum filium, tum seruum significat. Quia vero duplex hæc pueri significatio est in scriptura sacra frequentissima, ideo necesse non est, ex ipsa autoritates mutuare, quibus hoc nomen, puer, pro filio, & pro seruo accipitur.

D Deinde aduertendum est, quod quamuis in tot significationibus, nomen, puer, accipiat: tamen hoc loco in solis duabus potestatem potest assumi. Et sic quando Virgo dicit: Suscepit Israel puerum suum, per puerum vel possumus intelligere filium, quo filij nomine Deus ipsum Israelē nonnunquam nobilitauit. Sicut pater ex illo Osee: Quia puer Israel, & dilexi eum, & ex Ægypto vocauit

Exod. 4. vocauit filium meum. Et ex illo etiam exodi ubi Deus Israel em filium, & non quomodocunque filium, sed filium primogenitum vocat dicens. Filius meus primogenitus Israel. Vel etiam possumus intelligere seruum, in quo etiam sensu plerique ex Patribus hæc Mariæ verba exponunt.

Quod vero attinet ad sequentia huius versiculi verba, nempe memorari misericordiae suae, sicut est in Græco contextu, & in codicibus etiam Latinis, qui emendatius, & recentius impressi sunt, quomodo etiam legunt multi ex patribus. Siue recordatus misericordiae suae, sicut habent Latini codices antiquiores, & sicut etiã legunt multi, ex antiquis patribus, & cantatur etiã quotidie in Ecclesia. Quod, inquam, attinet ad hæc verba si quis ea, sicut patet, perscrutetur, sanè inueniet, bene à Maria fuisse subiuncta. Quia quod Deus hominem, ut redimeret assumpsit, non humanæ meriti conditionis, sed diuinæ donum pietatis extitit. Quid enim (ut Venerabilis Bedæ loco citato verbis utar) post culpam præuaricationis, nisi iustam conditionis iram meruimus? Vnde restat, ut quotquot ad salutem, vitamque recuperamur æternam, non hoc nobis, sed eius gratiæ tribuamus, cui dictum est: In ira misericordiae memor eris.

C A P. II.

Dei filius non per alium, sed per se ipsum vniuersum Israel suscepit saluandum.

Suscepit Israel puerum suum recordatus misericordiae suae. Luc. 1.

DE I, ac Vnigeniti filij eius amorem, erga Israeliticum populum, venustè satis sub his verbis Maria expressit. Suscepit Israel puerum suum. Nihil sanè melius dici, nihil venustius excogitari posset, ad Dei nostri amorem erga istum populum ostendendum, ipsumque, ante omnium oculos clarissime proponendum. Multa Deus olim erga istum populum sui amoris insignia ostèdit, propter quem Reges multos subuertit,

Attetit, Pharaonem cum omni exercitu suo percussit, què de Ægypto eduxit, & per aquam nimiam trāsitexit, cui ducem dedit Moysen, & Aaron sacerdotem, cui lucem per columnam ignis contulit, cui denique infinita alia beneficia præstitit: Verum omne id longe superat, quod filius Dei, non iam per alios sicut antea faciebat, sed per seipsum suscepit, & in propria persona suscepit Israel puerum suum. Et quod magis est, non qualitercunque Israel suscepit, sed ipsum regendum, adiuuandum, defendendum, curandum, & per proprium sanguinem redimendum suscepit.

Quemadmodum medicos illos magis laudare solemus, non qui nos ægros ministris suis curandos committunt: sed qui palliū deponunt in theolomūque succincti suis ipsis manibus ferrum accipiunt, & si sit opus vlcus incidunt, neque scætozem vlceris auerfantur, sed profluentem ex vlcere saniem excipiunt, atque vnguenta compingunt. Et sicut etiam illos Reges magis admirari, & laudibus exornare solemus, non qui regalibus in thalamis molliter nutriti omni deliciarum genere perfruuntur: sed quibus graue non est, pro subditis hominibus caput periculis obiectare: ita etiã filium Dei magis laudamus, qui per se ipsum, & non per homines, aut Angelos hunc populum quasi medicus ægrum curandū, & sanandū, & tanquam Rex seruum, & subditum defendendū, & liberandum suscepit. Et ideo nostra Virgo volens filij sui amorem erga istum populum ostendere, ipsumque pro tanto amore magnificare, non refert multa alia beneficia præstita populo Israelitico, sed hoc solum, quod omnia alia superat. Suscepit Israel puerum suum.

Est tamen in his Mariæ verbis magnopere adnotandum, quod Virgo non dicit, quod Deus vnum tantum hominem, aut vnā tantum mulierem ex isto populo suscepit saluandos, aut redimendos: sed quod totum, & vniuersum Israel simul suscepit. Suscepit Israel puerum suum. Neque mirum. Nam si dies omnibus æqualiter nascitur: & si sol etiam super omnes pari, & æquali luce diffunditur: quanto magis Dei filius Sol, & dies verus hoc faceret? Verè sine sexus varietate, sine annorum discrimine, sine accèptione personæ suscepit vniuersum Israel. Suscepit Israel puerum suum, recordatus misericordiae suae.

Israeliticus populus erga Dei filium, adeo ingratus extitit, vt vnum renueret recipere puerum Iesum, qui vniuersum venerat suscipere Israel puerum suum.

Suscepit Israel puerum suum, recordatus misericordiae suae. LUC. I.

Israeliticæ gentis ingratitude tanta fuit, vt vnum nolet recipere puerum Iesum, qui totum venerat suscipere Israel puerum suum. O ingratitude, & tanta ingratitude, ingratitude gentis iudaicæ, quæ vnum renuit suscipere Saluatorem, quem non vnus, sed omnium habuit susceptorem. Suscepit Israel puerum suum.

Verum, ita nẽ, inquires, fuit Israelitici populi gens ingrata, vt omnes simul reijcerent puerum Iesum, qui totum suscepit Israel puerum suum? Tametsi non omnes simul illum reiecerunt, tamen paucissimi fuerunt, qui illum susceperunt: ex quibus non nullos hoc loco enumerabimus, inter quos primũ, & præcipuum locum obtinet nostra Virgo, quæ tanquam vera Israelitica in qua dolus non erat suscepit puerum Iesum tanquam verum Messiam, redemptorem, & Saluatorem in lege promissum, & non solum suscepit illum mente, sed vtero quãdo dixit: Ecce ancilla Domini fiat mihi secundum verbum tuum. Tunc enim in eodem instanti opere Spiritus sancti corpus Christi fuit ex purissimis Mariæ sanguinibus formatum, & perfecte organizatum, & à tota Trinitate anima fuit in illo corpore creata, & in eodem instanti tota illa humanitas fuit à Verbo personaliter assumpta. Et sic Virgo nostra sanctissima, & purissima, in eodem instanti concepit, & suscepit in vtero suo virginali Iesum, verum, & perfectum Deum, & hominem tanquam mundi redemptorem.

Post Virginem nostram primum locum obtinet Ioseph eius sanctissimus, & Virginalis sponsus, qui ipsum puerum Iesum suscepit. Cum enim Maria inuenta esset, in vtero habens de Spiritu sancto,

A sancto; & eius sponsus de illa tunc occultè dimittenda cogitaret, tunc Angelus, sicut Mathæus Euangelista refert, apparuit in Ioniis ipsi Ioseph dicens. Ioseph fili David noli timere accipere Mariam coniugem tuam, quod enim in ea natum est de Spiritu sancto est. Pariet autem filium, & vocabis nomen eius Iesum, ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum. Hoc audito illico exurgens à somno Ioseph fecit sicut præcepit ei Angelus, & accepit coniugem suam, & non cognoscebat eam, donec peperit filium suum primogenitum, & vocauit nomen eius Iesum. Ex quibus optime quidem infertur, quod non solum Ioseph accepit Mariam tanquam matrem Dei, sed etiam puerum Iesum, tanquam verum Dei filium, & mundi redemptorem.

Post Mariam, & Ioseph eius sanctissimum Sponsum in tertio loco est D. Ioãnes Baptista, qui etiam suscepit puerum Iesum tanquam Dominum, & Saluatorem mundi: Et hoc quando Maria ingressa est domum patris sui Zachariæ, & salutauit matrem eius Elisabeth, quia tunc Ioannes exultauit in gaudio in vtero matris suæ, quæ plena Spiritu sancto Mariam tanquam matrem Dei recepit, & non solum Mariam, sed etiam puerum Iesum tanquam Dominum & Saluatorem mundi. Et ideo dicebat. Et Vnde hoc michi, vt veniat mater Domini mei ad me? Ex quibus apertissime constat quod isti tres, scilicet Ioseph, Ioannes Baptista, & Elisabeth susceperunt Christum in Saluatorem, & Dominum mundi, & tanquam talem eum recognouerunt adhuc in matris vtero existentem.

In quarto loco est etiam Zacharias pater ipsius Ioannes, qui in filij sui natiuitate plenus Spiritu sancto prophetauit dicens. Benedictus Dominus Deus Israel, quia visitauit, & fecit redemptionem plebis suæ, quibus verbis, & alijs, quæ in eius cantico subsequuntur, ipse Zacharias annuntiat, & confitetur Saluatorem, & redemptorem mundi venisse, ad faciendam salutem, & redemptionem plebis suæ: confiteturque in Christo esse adimpletas omnes promissiones factas ipsi Abraham, & omnibus patriarchis, & prophetis de Messia mundi Saluatore, & redemptore, simulque prædicit filium suum Ioannem Baptistam futurum Christi præcurso-rem ad præparandas vias eius. Vnde etiam patet quod Zacharias suscepit Christum adhuc in vtero matris existentem, & illum tanquam Saluatorem, & redemptorem, & Regem Israel; & ex consequenti tanquam verum Messiam in lege, prophetisq; promissum.

In quinto loco sunt pastores, qui Angeli monitu venerunt, ad E
suscipiendum, adorandumq; Christum, in Betseem nouiter natū.

In sexto loco fuerūt Magi, & fuit Simeō ille senex sanctus, & iu
sus, qui in tēplo puerū Iesum de manibus Virginis sanctissime p
sentatum suscepit, & hunc nō tanquā peccatorem, sed tanquā pec
catorum omnium Saluatorem, & totius Israel à iugo legis libera
torem. Cumq; ipse Simeon, qui diu eum maximo desiderio expe
ctauerat redemptionē Israel, & ab spiritu sancto acceperat non vi
surum se mortē, nisi prius videret Christū Dñi, cognouisset in spi
ritu illum, qui sibi præsentabatur esse Saluatorem, & redemptorem
mundi, statim eum in vlnas suas cum gaudio, & lachrymis acci
piens, Deū benedixit sic dicens. Nunc dimittis seruum tuū Dñe
secundum verbum tuum in pace, quia viderunt oculi mei salutare
tuum. Vnde constat sanctissimum Simeonē, puerum Iesum quo
que suscepisse tanquam Saluatorem, tanquam Messiam, & tan
quam vniuersalem totius mundi redemptorem.

In septimo loco fuerūt Apostoli, & discipuli ipsius Christi, qui
trigesimo anno, & tempore ostensionis, & manifestationis suæ ip
sum susceperunt, simul cum mulieribus, quæ ipsum sunt secute vs
que ad passionem, & sepulturam, & ex inde post missionem spiri
tus sancti suscepit etiam ipsum magna cōuersorum multitudo ex
ipso populo Israelitico, sicut constat ex ipsorum Apostolorum a
ctis. Omnes isti à nobis sic enumerati, & multi alij, Christum sus
ceperunt.

Sed isti omnes comparati ad reliquam ipsius Israeliticæ gentis
multitudinē, quæ ipsum minime suscepit, paucissimi sane fuerūt.
reliqui omnes omnino cæci remanserunt. Sed hoc non fuit culpa
Saluatoris. De ipso enim dicit nostra Virgo, quod suscepit Israel
puerum suum, hoc est, non determinate, neq; particulariter vnū,
aut duos, sed ab olure, & vniuersaliter omnes. Et ideo quod om
nes alij cæci remanserunt, hoc non fuit culpa Saluatoris, sed ipsius
Israel cæci, & obstinati, qui noluit recipere puerum Iesum, verum
Messiam, verum redemptorem, & verum Saluatorem suum.

Simile. Sicut cōmunis hic Sol æque quotidie se omnibus præbet, nec
magis minusve irradiat vnū, quàm alium, sed in omnes ex æquo
exercet vim suam: autamen si quis acutiori visu possit, plus eius
splendoris recipit: non quod Sol magis in eum agat, quàm in cæ
teros, sed propter vim oculorum eximiam: si quis vero infirmus
habeat

A habeat oculos, nec contueri quidem tantam lucem poterit, pro
pter eorum hebetudinem: Sic etiam Christus verus totius iustitiæ
Sol, idemq; etiam verus Dei, & Virginis nostræ filius ex æquo om
ni populo Israelitico affuit, nec magis, minusve vnū suscepit,
quàm alium de quo indeterminatè, & abolutè sic dicitur. Susce
pit Israel puerum suum. Quod vero istius veri Solis splendor a
lios illuminauerit, & alios non illuminauerit, quod Christus alios
susceperit, & alios abiecerit, hoc non propter ipsius culpam pro
uenit, qui ad illuminationem omnibus ortus, omnibus sine inui
dia portexit suos radios, sine discriminē omnes suscepit: Sed il
lorum, qui oculos suos claudentes, videre huius Solis splendo
rem noluerunt, & se ipsos suscipientem puerum Iesum suscipere
renuerunt.

Fuit hæc Israelitici populi ingratitude tam eximia, & tam exi
mie singularis, propter quem Dei filius potissimè incarnatus est,
& ex quo matrem non solum elgere, sed eius etiam cognatus di
ci dignatus est, & præter hæc illum docere, apud illum miracula
facere, & suam virtutem ostendere: vt ipsemet Dei filius (sicut se
quenti capite copiosius forsan à nobis dicitur) qui missus nō erat
nisi ad ones, quæ perierunt domus Israel, hoc Israelitico populo,
relictō quæretet alium magis gratum, vt relicto Israel carnali sus
ciperet spiritualem, Denique vt relicto veteri Israel susciperet no
uum, & quod magis est, vt relicto suo susciperet alienum, postquā
vidit, quod in propria venit, & sui eum non receperunt.

C A P. IIII.

D^eus propter ingentem veteris, & carnalis Israelis ingritudinem,
nouum, & spiritualementem suscepit, ipsumque nouum Is
raelem, quem antea habebat ad sinistram, ad dexteram suam colloca
uit: & veterem Israelem ad sinistram suam posuit, quem antea
habebat ad dexteram.

Suscepit Israel puerum suum, recordatus misericordie
sue. Luc. 1.

D^e magno illo, & sancto Patriarcha Ioseph ipsa diuina scri
ptura narrate didicimus, quod vbi illi nuntiatiū est, qd tenet
FF 2 Iacob

Iacob pater eius ægrotaret, statim ad illū, duobus secū assumptis **E** filijs Ephraim, & Manasse ire festinavit, qui ante patrem senem ægrotum, & qui præ nimia senectute iam caligantibus oculis clare videre non poterat, constitutus (omissis alijs, quæ ibi interuenerunt) de patris gremio filios tulit, quorum Ephraim minorem natu, pro suscipienda benedictione ad sinistram, maiorem vero natu Manassem ad dexteram patris collocavit. Verum senex, qui plus mentis oculis, quā corporis videbat, ipsos benedicere volens manus suas commutavit, & dexteram posuit super caput Ephraim minoris fratris, sinistram autem super caput Manassem, qui maior natu erat. **F**

Hęc omnia presenti loco ideo adducimus, vt ostendamus taliter quidem euenisse duobus istis populis Israelitico, & Gentilico cum Deo, qualiter euenit duobus illis fratribus Ephraim, & Manasse, cum sui patris Ioseph patre, & patre senes Iacob. Sicut duo filij Isaac, nempe Iacob, & Esau figuram gesserunt istorum duorum populorum, Iudæici scilicet, & Gentilici, quamuis quantum ad carnis propagationem pertinet (sicut lib. 3. in Genesim cap. 36. etiam adnotauit D. Eucherius) nec Iudæi uenerunt de semine Esau, sed Idumæi: neque Christianæ gentes de Iacob, sed potius Iudei: ita etiam isti duo filij Ioseph figuram gesserunt istorum populorum, quorū maior gessit typum Iudæorū: minor uero Christianorū. Et sicut etiam Ioseph duos filios habuit Ephraim, & Manassem, quorum minorem natu Ephraim, qui erat ad sinistrā, Iacob prætulit maiori natu Manasse, quem habebat ad dexterā, manum dexteram ponens super minorem, quem habebat ad sinistrā, sinistram uero super maiore, quem habebat ad dexterā. Ita etiam Deus duos istos populos habuit, tanquā duos filios. Illorū maior natu erat populus Israel, iuxta illud: filius meus primogenitus Israel. Minor natu erat populus Gentilis. Verum Deus super duos istos populos manus commutavit. & super maiore natum, quē antea habebat ad dexteram, posuit sinistram, super minorem uero, quem habebat ad sinistram, posuit dexteram. **H**

Nec hoc mirum cuiquam esse videatur. Nam si Iacob nimia iam senectute oppressus, & a deo oppressus, vt præ ipsa senectute iam caligarent oculi eius, mentis oculis, & non corporis suum. a præuidens, talem fecit manuum commutationem, vt dexterā quidem poneret super minorem natu Ephraim, qui frugifer, siue fructifi-

A fructificatio interpretatur: sinistram uero super maiore natu Manassem, per quē oblitus, siue obliuio significatur: quomodo Deus, qui ipsi Iacob dedit in spiritu futura præ videre, & cuius oculis iuxta dictum Apostoli, omnia nuda sunt, & aperta, Israelitici populi in Manasse figurati ingratitude, & tantorum beneficiorum obliuionem, non dicam, antea præuidens, sed postea in filij sui incarnatione re ipsa experiens, illi Gentilicum populum, per Ephraim significatum non præferret? Quomodo istius populi augmentū, & fructificationem, & illius sterilitatē præuidens, super istum dexteram manum, hoc est, suam electionem, suam misericordiam, suā gratiam, & suum auxilium: super illum uero sinistram, hoc est, re probationem, & reiectionem nō collocaret? Verē præuidit Deus hæc omnia, præuidit etiam nostra Virgo: præuidit unius populi ingratitude, & alterius gratitudine erga susceptorem suum, erga Saluatorem suum. Et ideo dixit. Suscepit Israel puerū suum. Ac si apertius diceret: Suscepit Deus Israel nō ingratum, sed gratum: nō carnalem, sed spiritualem; nō ueterem, sed nouum: nō sterile, & infrugiferū, sed feracem, & frugiferū: Deniq; nō senē, sed puerū: Suscepit Israel puerum suū, recōrdatus misericordiæ suæ. Verē si ad ea, quæ retroactis temporibus, populo isti Israelitico à Deo facta sunt, mentis aciem conuertere uoluimus, proculdubio inueniemus, maximis semper hunc populū fuisse ab ipso Deo beneficijs affectum: sed ipsum nihilominus semper Deo extitisse ingratum, semper omnium eius beneficiorum summē immemorem. De Ægypto eductus, & in desertum adductus populus iste, cum ibi esuriret, & ad Dominū clamaret, doluit Dominus gemitus eius, & dedit illi mamma in escam, panem angelorum manducauit. Cum sitisset, petram percussit, & fluxerunt aquæ in saturitate. Propter æstum folijs arborum eum contexit: diuisit illi terras pingues. Quid plura? in deserto cum esset, in flumine amorrhæo sitiens, & blasphemans nomen Domini, nō ignem ei pro blasphemijs misit: sed mittens lignum in aquam, dulce fecit flumen, vt biberent. Denique semper istum populū Deus, vt filium habuit, amauit, & rogauit, & tamē temper in sua obstinatione permansit, & Domini uocem nunquam audire uoluit. Hinc uox iila Domini cōquerentis, ac dicentis. Nonne ego uos rogauit, vt pater filios, & ut nutritrix paruulos suos, ut essetis mihi in populū, & ego uobis in Deum, & uos mihi in filios, & ego uobis in patrem? **4. Eld. 1.**

Ita vos collegi, vt gallina pullos suos sub alas suas. Modo autem **E** quid faciam vobis? Projiciam vos à facie mea. Hoc est, à facie cognitionis meæ, siue à cognitione mea, nō vos vltius cognoscam, vestri non recordabor, sed vestri obliuiscar, vos derelinquam, qui me dereliquistis. Transferam me ad alias gentes, & dabo eis nomen meum, vt custodiant legitima mea. Cōmutabo manus meas, & vos, qui vsque nunc fuistis ad dexteram meam, remanebitis ad sinistram meam, propter vestram ingratiudinem, propter vestrā sterilitatem, & super populum, qui vsque adhuc fuit ad sinistram meam, propter eius gratitudinem, & fructificationem ponam dexteram meam.

CAP. V.

*Judæi in morte Christi suæ ingratiudinis mensuram impleuerunt.
Deus propter banc ingratiudinem, eos dereliquit.
licet non ex toto.*

Suscepit Israel puerum suum recordatus misericordiæ
suæ. Luc. i.

Merè erga vtrumque populum Israeliticum, & Gentilicum, magna Dei nostri dignatio, & indignatio fuit. Dignatio, inquam, erga puerum Israel, quem suscepit, & indignatio erga Senem Israel, quem reiecit, & propterea reiecit, quia licet semper per omnia retro acta sæcula fuerit Deus ingratus, & eius beneficiorum oblitus: tamen tunc totius suæ ingratiudinis mensuram impleuit, quando Deus misit filium suum in mundum factum ex muliere, factum sub lege, vt eos, qui sub lege erant redimeret: redimeret, inquam, non corruptibilibus auro, & argento, sed pretioso sanguine filij sui. Tunc enim Iudæi non modo Dei filium non receperunt, neque eum tãquam verum Messiam, & verum redemptorem cognouerunt: sed etiam ipsum interfecerunt, & sic sine eius passionis fructu sine suo Messia, & sine suo saluatore omnino remanserunt: & quod magis est, illum, quē tunc non cognoscere, nec recipere voluerunt, & propterea sine illo remanserunt, nunc adhuc expectant, quia tunc nec ad eius cognitionem, neque ad virtutem passionis eius peruenire potuerunt.

Sicut

A Sicut dico illi pueri Abrahæ non peruenerunt ad locum sacri-
ficij, sed cum asino expectarunt, donec ab ipso sacrificio Abraham
reuerteretur: Ita Iudæi, qui per istos duos pueros optime signifi-
cantur, cum carnaliter viuerent, & carnaliter saperent, non intelle-
xerunt humilitatem Christi, nec virtutem passionis Christi: sed ex-
pectant nunc cum asino, hoc est, cum sua stupiditate, & stultitia
adhuc Messiam expectant, qui iam venit, & iam puerum Israel
suscepit. Suscepit Israel puerum suum.

Sed Iudæi hoc intelligere nolentes mernerunt, vt ipsis relictis
propter quos Christus præcipue veniebat, susciperet Israel puerum
B suum. Hoc est nouum papulum Gentilem, qui Deum videret, qui
Christum pro nobis mortuum verum mundi Saluatorem, & re-
demptorem per fidem agnosceret, & in eius fide fructificaret, id
quod ipsi Iudæi minime facere voluerunt, qui tantis Christi mi-
raculis, tantis prædicationibus, tanto denique & tam pretioso san-
guine pro ipsis in sua passione, & morte effuso nihil penitus præ-
fecerunt, sed semper infructuosi, & in frugiferi remanserunt. Et
hinc effectum fuit, quod ipsis relictis Deus suscepit Israel pue-
rum suum.

Vtrumque in mysteriosa illa Petri, & aliorum Christi discipu-
lorum piscatione videamus. Narrat Euangelista Ioannes, quod
cum Petrus, & alij discipuli post Christi resurrectionem tota nocte
piscantes nihil caperent, quod apparuit illis Iesus eos sic inter-
rogans. Pueri nunquid pulmentarium habetis? Et ipsis respon-
dentibus, non: Dixit. Mittite ad dexteram nauigij rete, & inue-
nietis. Quid melius per istam discipulorum Christi piscationem,
quàm ipsorum ad Iudæos prædicatione significatur? Piscabantur
discipuli, & tota nocte laborantes nihil capiebant, quia obstina-
ti Iudæi ex eorum prædicatione nihil proficiebant. Tunc mane
facto: hoc est, transacta passionis, & mortis nocte, & facto iam
resurrectionis mane, apparuit illis Iesus dicens: Mittite ad dexte-
ram nauigij rete. Ac si diceret. Video ò discipuli, video quod
vsque modo ad sinistram nauigij laborastis, video quod vsq; modo
huic populo Israelitico prædicastis: video etiam quod ex vestra
prædicatione populus iste ingratus nihil proficere vult, sicut
nec ex mea etiam proficere voluit. Propter hoc ego cōmuto ma-
nus meis: Et sicut eorum pater Iacob super Manassem oblitum
posuit sinistram suam: ita ego super populum istum ingratum, & Gen. 48.

FF 4 meorum

meorum beneficiorum omnino oblitum ponam nunc sinistram E
meam. Et ideo in huius rei signum vobis dico, quod non iam ad
sinistram nauigij laboretis: sed mittite ad dexteram nauigij rete.
Vestrae doctrinae, vestrae praedicationis rete super Gentilicum po-
pulum expandite super quem ego posui dexteram meam, sicut Ia-
cob super Ephraim posuit dexteram suam. Hic enim est verus E-
phraim, hic est populus frugifer, quem elegi, hic puer meus Israel,
quem suscepi, ideo veterem Israel relinquentes, ite & praedicate
huic nouo Israel. Euntes in mundum vniuersum praedicate Euan-
gelium omni creaturae.

Matth. 16.

Simile. Sicut agricola cum post multos labores, & ærumnas sterilem F
videt agrum, neque digna laboribus mercede respondentem, non
pari alacritate, & studio illum seminat, & colit, sed in alio fertilio-
ri culturam exercet. Et sicut medicus videns infirmum suis præce-
ptis non obtemperare, sed quotidie illis vacare, quæ morbum in-
crudescere faciunt, sæpenumero in sua illum ægretudine derelin-
quit, & in alio obedientiori infirmo suæ artis perentiam demon-
strat. Ita Christus populū Israeliticum sterilem, & inobedientem
dereliquit, & obedientem, & frugiferum Israel suscepit: Suscepit
Israel puerum suum. Et in isto puero Israel excollendo suæ do-
ctrinae, & suæ praedicationis virtutem ostendit. G

Sed nunquid, inquires: ex toto repulit, & dereliquit Deus popu-
lum Israeliticum? Absit. Non ex toto repulit Deus populum istū.
Rom. 11. quia iuxta dictum Apostoli: Non repulit Deus plebem suam,
quam præsciuit, nec sua doctrina illum destituit. Sed propter ma-
iorem istius populi ingrati multitudinem ad gentes se transtu-
lit, & propter eos, qui ex isto populo hæreditatem caperent salu-
tis, illis reliquit Iacobum Alphei fratrem Domini, eundemq; in-
stum nominatum, qui propterea non legitur in externas profectus
esse prouincias, sed qui Hierosolymorum creatus erat episcopus
in eodem loco remansit, nec sicut ceteri ad gentes in diuersas orbis H
partes abire permissus est, ne Iudæi, quorum causa munus illud
susceperat omnino derelicti, & Christiana doctrina destituti ha-
berentur. Quemadmodum aquarum venæ etiam si omnes nō ve-
niant aquarum, tamen manant: & fontes licet vniuersi ex ipsis
non exhauriant, tamen scatebras emittunt: & amnes tametsi cun-
cti non bibant, nihilominus fluunt: Sic Christus verus Dei filius
licet omnes Iudæi suam, & suorum discipulorum doctrinam non

Simile.

perci-

A perciperent, tamen propter illos paucos, qui illam capiebant, illis
reliquit Apostolos, qui prædicarunt.

CAP. VI.

Mundo pro Dei filio suspiranti, & propter eius moram quasi dissiden-
ti, Christi in carne præsentiam Virgo annuntiat. Christus homi-
nem, quem diabolus in horto terrestris paradisi deiecit, in horto
vteri virginis erexit.

B

Suscepit Israel puerum suum, recordatus miseri-
cordiæ suæ. Luc. 1.

ILLI Dei in carne præsentia adeo erat olim in mundo
desiderata, vt longus huius desiderij ardor, sanctos il-
los veteris testamenti patres, non solum conficere, sed
etiam, vt aliquibus longa expectatione defatigata fides,
omnino iam deficere videretur. An non desiderij ardor eos penè
C conficiebat, qui dicebant: Veni Domine, & noli tardare, mitte
quem missurus es: & alia huiusmodi? An non in illis fides quasi
deficiebat, qui tam longæ expectationis tedio moti aduersus Dei
promissa murmurabant, & murmurantes dicebant; Manda rem-
mandata, expecta reexpecta, modicum ibi, modicum ibi: Nutan-
tem istorum fidem videntes multi ex sanctis, diuini honoris zelo
accensi, alij anxias, & plenas pietate preces effundebant dicen-
tes: Suscita preces quas locuti sunt in nomine tuo prophetae
D darent, blandas, & omni consolatione plenas promissiones illi fa-
ciebant dicentes. Ecce apparebit Dominus, & non mentietur si
moram fecerit expecta eam, quia veniens veniet, & non tardabit.
Et item Prope est, vt veniat tempus eius, dies eius non elonga-
buntur. Isa. 28.

Isa. 28.

Eccles. 36.

Isa. 14.

Itaque ne moram faciente Dei filio alii desiderio, alii vero de-
speratione perirent, tales sancti consolationes afferbant: sed
neque sic ad plenum sufficebant, aut suspirantium desiderium
miti-

mitigare, aut infirmantium fidem solidare. Sola Virgo ad hoc expectabatur, sola eius suavissima vox requirebatur; quæ ad plenum, & perfectorum desiderio satisfaceret, & imperfectis etiam fidem faceret, iam in terras aduenisse Dei filium, iam esse incarnatum. Et ideo vbi cum Virgo in suo purissimo utero concepit, statim exclamare cœpit: Suscepit Israel puerum suum. Ac si diceret: Cesset iam, cesset infidelis populi vetus querela, cessent querulæ illæ, & plenæ murmure voces, cessent etiam suspirantium ardentia desideria, & desiderantium longa suspiria, quia qui promittebatur ecce iam præsens est, & qui loquebatur ecce iam adest, iam enim in meo utero homo factus est. Suscepit Israeli puerum suum, F recordatus misericordiæ suæ.

○ Virginem sanctissimam, Virginem purissimam? Et quis melius Virgo beatissima, quis melius Virgo purissima, quis melius hoc nuntium, nuntium lætissimum, & omni consolatione plenissimum mundo dare poterat quàm tu? Quàm tu, inquam, quæ es hortus ille conclusus, in quo Deus iacentem hominem erexit, quæ diabolus in horto terrestris paradisi deiecit.

Tres sunt horti in quos Dei filius intrauit, vt hominem, quem in horto perdiderat, in horto etiam recuperaret. Primus hortus fuit huius integerrimæ Virginis sanctissimus uterus, in quo ipse Dei filius hominem prius cœpit recreare, quàm mundo se in carne manifestare.

Secundus hortus fuit ille, in quem Dei filius mundo per tot annos iam manifestatus ante passionem, cum suis discipulis intrauit. vt hominis redemptionem ibi inciperet, quam moriendo, in cruce perficeret. De isto horto agit Euangelista Ioannes cum dicit. Egressus est cum discipulis suis trans torrentem Cedron, vbi erat hortus in quem introiuit ipse, & discipuli eius.

Tertius hortus fuit ille, in quo erat nouum illud monumentum, in quo ipse Dei filius post passionem, & mortem suam, sepultus est. & de hoc dicitur. Erat autem in loco vbi crucifixus est, hortus, & in horto monumentum nouum, in quo nondum quisquam positus fuerat: ibi ergo propter parasceuen Iudeorum, quia iuxta erat monumentum, posuerunt Iesum. In hoc horto post resurrectionem suam, Mariæ Magdalenæ existimanti quod hortolanus esset Christus apparuit, vt in horto ostenderet, se, hominem, quem in horto perdiderat, in horto iam recuperasse.

Itaque

A Itaque in omnes istos tres hortos Christus intrauit, in quorum duobus vltimis operatus est nostram reparationem, & in primo nostram incepit refectionem: Vt inde inciperet nostra reparatio, vnde inceperat nostra perditio: & vt sicut in horto terrestris paradisi fuit nostra deiectio, ita in horto vteri virginis fieret nostra susceptio, quam tota exultabunda mundo Virgo annuntiat, & annuntiando exclamat: Suscepit Israel puerum suum recordatus misericordiæ suæ.

In quibus Manæ verbis hoc etiam adnotare, nos decet, quod suscepit Virgo dixit: hoc est, sursum accepit: siue in suam accepit. Duo enim hæc significat verbum, suscepit: & duo etiã hæc operatus est Dei filius incarnando, & hominem sursum accepit, hoc est, per peccatum deiectum erexit: & ipsum hominem in suum accepit, humanam carnem in suam carnem assumendo, & suam postea vocando cum dixit: Caro mea vere est cibus. Hæc duo significat igitur nostra Virgo cum dicit: Suscepit Israel puerum suum. Ioan. 6.

CAP. VII.

C Deus totam humanam naturam saluandam suscepit: ipse quæ de causa, naturam potius humanam, quàm Angelicam, redimendam suscepit.

Suscepit Israel puerum suum, recordatus misericordiæ suæ. Luc. 1.

Vamquam nomine Israelis tria in scriptura sacra significantur, videlicet, Israelis particularis persona, de qua dicitur. Non vocaberis ultra Iacob, sed Israel appellabitur nomen tuum: Particularis populus de quo dicitur: Vniuersus Israel secutus est Absolon. Et particulare regnum de quo etiam dicitur. In Iacob in habita, & in Israel hæreditare: tamen hoc loco nomine Israelis, tota natura humana significatur, Et ideo hoc quod Virgo dicit: Suscepit Israel puerum suum, tantum valet, ac si diceret: Suscepit non hominem, aut personam particularem: non Israel populum peculiarem: non regnum Israelis singulare: sed vniuersam naturam humanam assumpsit: vt ei suam

Genes. 32.

2. Reg. 15.

Ecclesi. 24.

ei suam naturam communicaret, vt suam gratiam ei tribueret, & E vt denique eam ab inimicis, & peccato liberaret, & in cœlo glorificaret. Suscepit Israel puerum suum.

Heb. 21 O gratiam super omnem gratiam. O donum super omne donum. Donum, quod considerans D. Paulus quasi totus stupore plenus dixit. Nusquam enim Angelos apprehendit: sed semen Abrahæ apprehendit. Neque immerito tantam Dei erga genus humanum benignitatem, tantam charitatem, tantum studium, tantam curam, & tantam etiam ipsius generis humani dignitatem considerans D. Paulus quasi stupet. **D. Chryf.** Quia (sicut homilia in Epistolam ad Hebræos inquit D. Chrysofomus hunc D. Pauli locum explanans) est reuera magnum, est admirabile, est stupore plenum carnem nostram sursum sedere, & adorari ab Angelis, & Archangelis, & Cherubin, & Seraphin. Acceperunt Angeli in sua creatione multo plus quàm homo non nego. Sed homini, qui minus Angelis acceperat in sua creatione, plus collatum est in sua glorificatione per gratiam. Non enim natura humana adorat supra se naturam Angelicam: sed natura Angelica adorat humanam, quam Dei filius ad hanc dignitatem tunc euexit, quando in sanctissimo matris utero: Suscepit Israel puerum suum.

Verum his omissis, quæret à nobis aliquis hoc modo: **G** Quare Deus potius suscepit naturam humanam, quàm angelicam? Quare etiam potius illam, quam istam, suscepit redimendam? Ad istos ut primum respondemus. Quia homo redimendus erat morte filij Dei, & non Angelus, ideo non angelicam naturam assumpsit, que mortem non potest pati, sed humanam in qua mori potuisset.

Quod vero attinet ad secundum, nempe, quare Deus potius humanam, quam angelicam naturam suscepit redimendam: dicimus quod huius rei multæ possunt rationes assignari, inter quas prima sit: **H** Quod ideo Deus potius suscepit humanam, quàm angelicam naturam redimendam, quia angelica natura non tota perierat, sed ex parte perstiterat: humana vero tota perierat, & ideo nè tota perderetur, redempta est, vt in deruina suppleretur angelica.

Secunda ratio est, quia Angelus sine occasione, sine tentatione extrinseca, sed ex mera, & propria malitia, ex propria sponte peccauit: homo verò à muliere inductus, quæ prius à serpente decipita est. Sic enim de illa testatur Paulus sic dicens: Serpens seduxit

1. Cor. 11.

A xit Euam astutia sua. Et ipsa etiam Eva à Deo reprehensa respondit: Serpens decepit me. **1. Cor. 11. Gen. 3.**

Tertia huic annexa ratio est, quia singuli Angeli propria voluntate peccarunt: homines vero vnus tantum Adami voluntate lapsi sunt. Et ideo decuit, vt illi, qui vnus voluntate corruerant, vnus etiam Christi beneficio redimerentur. Teste enim **1. Cor. 15** Apoſtolo: Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes viuificabuntur.

B Quarta ratio est, quia peccatum hominis originale, non fuit actuale, nisi in solo Adamo: peccatum vero Angeli fuit actuale non solum in Luciferò, sed etiam in omnibus Angelis, qui peccauerunt. Et quia etiam homo de suo peccato à Deo reprehensus peccatum cognouit, & de illo pœnitentiã egit. Angelus vero post peccatum ita obstinatus, & induratus remansit, vt de suo peccato neque pœniteret, neque pœnitere vnquam potuerit.

Quinta ratio est, quia Deus creauit has duas naturas Angelicam, & humanam, cum hoc ordine, & cum hac conditione, quod natura angelica peccando non posset amplius surgere: natura vero humana hoc posset per diuinam gratiam.

C Sexta ratio est, quia humana natura imbecillior est, quàm angelica. Nam illa tegmen carnis habuit: hæc vero nihil infirmum de carne gestauit: Quia Angelus est solum spiritus: homo vero est spiritus & caro. Et ideo misertus creator, vt redimeret, illam naturam ad se debuit reducere, quam in perpetracione culpæ, & infirmitate aliquid constat habuisse. Hinc bene psalmista cum misertum creatorem hominibus diceret, hanc quoque misericordiam causam expressit sic dicens. Recordatus est, quia caro sunt. Ac si diceret. Quo eorum infirma vidit, eò districtè culpas punire noluit. **Psal. 77.**

D Septima, & vltima ratio est, quia omnia creata sunt, non propter Angelum, sed propter hominem, & ipse propter Deum, qui non putauit cõremnendum eum, cuius gratia cuncta creauerat. Et ideo hominem potius suscepit redimendum, quàm Angelum.

Ex his omnibus optime liquet quare & Deus hominem potius redemerit, quàm Angelum, & nostra Virgo potius dixerit: Suscepit Israel puerum suum, quàm suscepit Angelum primogenitum suum. Nam Angelus præter quàm quod erat nature excellentioris, & firmitioris, nullum post peccatum habuit neque pudorem, neque

Gen. 3. naque Dei timorem. Homo vero præterquam quod erat naturæ E
deiectionis, & infirmioris postquam peccauit, & Dei timorē ha-
luit, & pudorem. Vocem tuam Domine audiui, inquit, ille, in pa-
radiso, & timui eo quod nudus essem, & abscondi me. Misertus
est ergo Deus hominis timentis se, & se præ naturæ suæ infirmitate
offendentis. Misertus est timentis, quia quemadmodum misere-
tur pater filiorum, ita misertus est Dominus timentibus se. Miser-
tus est etiam præ naturæ infirmitate, & imbecillitate peccantis, &
Psal. 102. offendentis: Quoniam ipse cognouit figmentum nostrum, recor-
datus est quoniam puluis sumus, homo sicut scenum.

C A P. VIII.

*Diuina incarnationis beneficium, non humanis meritis, sed filij Dei
misericordiæ esse tribuendum, Maria docuit. Deus cum hominem
se fecit, cuius misericordiæ fuit recordatus.*

Suscepit Israel puerum suum recordatus misere-
cordiæ suæ. Luc. 1.

D I V I N I Verbi in carne præsentiam postquam
Virgo mundo manifestauit, per verba ista: Sus-
cepit Israel puerum suum; pergit deinde ad
eruentiam ab hominum pectoribus omnē ex-
tollentiam. Ne enim homines elati, & vana ali-
qua præsumptione inflati, tantum, tamque sin-
gulare beneficium humanis potius meritis, quã
diuinæ gratiæ, & misericordiæ, cui illud tribuendum est, asigna-
rent, ostendit Virgo Deum suæ misericordiæ recordatum, susce-
pisse Israel puerum suum. Suscepit Israel puerum suum, recor-
datus misericordiæ suæ. Quasi apertius Virgo diceret. Nemo me
audiens fallatur, nemo decipjatur, nemo in fraudem inducatur
existimans, quod si Deus puerum suum Israel suscepit, propter ip-
sius merita suscepit: ad hoc enim quod Deus Israel suscepit, &
hominem se fecit, nec hominum merita concurrerunt, nec ope-
ra. Non Abraham fides, non Moysis mansuetudo, non patientia
Iob, non Ieremiæ plangus, non virtutes patriarcharum, neque ora-
tiones

A r tiones prophetarum: sed solius suæ misericordiæ recordatus hoc
fecit. Suscepit Israel puerum suum, recordatus misericordiæ suæ.
Euangelista Matthæus totam Christi genealogiam secundum Sim le:
carnem statim in principio sui Euangelij contexens, ideo diuino
spiritu afflatus inter alios, multos, eosque nequissimos homines Mat. 1.
enumerat, ex quorum semine illi proflexerunt, qui Christi patres
secundum carnem exiterunt, quia si Christus ex solis sanctis; &
iustis nasceretur, & de istis solis in sua genealogia mentio fieret,
facile quisquam posset existimare, Deum propter bona eorum o-
pera. & sanctitatis merita ex eorum stirpe humanam carnem ac-
cepisse. Vt ergo Euangelista ostenderet, non aliqua humana me-
rita, sed solam misericordiam diuinam, tanti boni causam exti-
tisse, ideo multos nequissimos homines in Christi generatione ad-
duxit, vt exinde cognosceretur, Deum cum hominem se fecit,
non ad istorum merita, sed ad solam suam misericordiam atten-
disse. Eodem modo fecit nostra Virgo: nè enim crederetur, quod
Deus ad humana merita, & non ad suam misericordiam respiciēs
hominem se fecit: postquam præmisit suscepit Israel puerum suum:
Solertèr adiecit, atque ait: recordatus misericordiæ suæ.

Sed cuius nam misericordiæ recordatus est Dominus, cum ho-
minem se fecit? Eius quam Dauid sanctus postulabat, & sub his
verbis iptum Deum ad sui miserandum inuitabat. Miserere mei Psal. 50.
Deus secundum magnam misericordiam tuam. An non putas,
quod opus erat, vt magnæ suæ misericordiæ Deus tunc recorda-
retur, quando mundus in magna erat miseria? Cum enim obie-
ctum diuinæ misericordiæ humana miseria sit, vbi maior erat mi-
seria, ibi queque maior fuit à Deo impensa misericordia. Vbi a-
bundauit delictum superabundauit & gratia, dicit Apostolus.
Nunquam mundus in maiori miseria fuit constitutus, quam quan-
do Dei filius humanam carnem assumpsit: tunc enim ad totius Rom. 5.
miseriæ cummum peruenit, Deo sic permittente, vt cum præ mi-
seriæ magnitudine mundus esset iam quasi desperatus, tunc ma-
gnæ suæ misericordiæ ipse recordaretur, vt mundum liberaret. Simile.
Sicut excellentissimus medicus infirmos ab alijs desperatos liben-
ter curat, vt artis suæ vim in illis medendis ostendat: Ita Deus
vt suam misericordiam hominibus manifestaret, cum ipsi essent
iam quasi desperati præ peccatorum ægitudine, & magnitudi-
ne, tunc suæ misericordiæ recordatus eos sanandos, & redimen-
dos

dos suscepit. Suscepit Israel puerum suum, recordatus misericordiae suae.

Simile. Omnibus retro actis temporibus Deus expectauit, vt vniuersum malum, vniuersa peccatorum infirmitas pande retur, vt quando totus morbus esset manifestus, tunc ipse suae misericordiae medicinam adhiberet. Sicut medici cum febris adhuc inuis corpus succendit nullum adhibent remedium, neque aliquod agrorum ex cibis conferunt auxilium, sed expectant donec malum ad summum increseat, vt tunc remedia apponant. Ita Dei filius expectauit, vt vniuersa peccati malitia, & aegritudo manifestaretur, & cum manifestata fuit, tunc pharmaca adhibuit, tunc suae misericordiae recordatus, & hominem se fecit, & Israelem suscepit. Suscepit Israel puerum suum recordatus misericordiae suae.

C A P. IX.

Deus adeo est miserendi cupidus, vt modis multis vteretur, suae vt nunquam misericordiae obliuisceretur.

Suscepit Israel puerum suum, recordatus misericordiae suae. LUC. I.

MINIME hoc loco praetermittendum putamus hoc, quod Virgo dicit, nempe recordatus misericordiae suae. Cum ergo a Virgine audimus Deum recordatum misericordiae suae, non hoc quomodocumque intelligamus, sed sicut dignum est de Deo intelligere, ita intelligamus, & crassa haec verba, solum nostrae naturae infirmitati ascribamus. Nam quantum ad ineffabilem ipsius Dei naturam attinet, indignum sane fuisset hoc verbum: quantum vero ad nostram infirmitatem, imbecillitatemque spectat, appositissime est a nostra Virgine prolatum. Cum ergo Virgo dicit: recordatus misericordiae suae. Non intelligamus, in Deo nunc esse obliuionem, & postea recordationem, sicut in nobis ipsis contingit: sed intelligamus Virginem ipsam de Deo metaphoricè loqui. Sicut enim ille, qui aliquid se nobis daturum promisit, quandiu promissum non implet, rei promissae quasi oblitus dicitur. Ita Deus, qui filium suum totius mundi redempto-

Simile.

A demptorem promiserat, quandiu ipsum filium non dabat, & in mundum non mittebat, videbatur quasi oblitus tanti promissi. Verum postquam illum misit, tunc Deus, qui antea videbatur oblitus dicitur suae misericordiae recordatus. Et ideo per metaphoram de Deo dicit nostra Virgo. Suscepit Israel puerum suum recordatus misericordiae suae.

Sed quomodo Dominus suae misericordiae non recordaretur, qui tantis semper modis usus est, vt eius nunquam obliuisceretur? Nam sicut nos tribus remedijs vti solemus, vt ea, quae volumus memoria retineamus: aut enim in sudario nodum damus: aut

B indigito aliquid ligamus: aut in libro scriptitamus: ita omnibus istis tribus remedijs Deus usus esse videtur (metaphoricè tamen de eo semper loquendo) vt nunquam suae erga nos promissionis obliuisceretur. Imprimis enim indissolubilem nodum dedit, & tunc dedit quando filium promittendo se specialiter Abraham obligauit, cui primo facta est à Deo de Christo repromissio. Benedicam, inquit illi Deus, benedicientibus tibi, & maledicam maledicentibus tibi, atque in te benedicentur vniuersae cognationes terrae. Et iterum. Benedicam tibi, & multiplicabo semen tuum, sicut stellas caeli, & velut arenam, quae est in littore maris, possidebit semen tuum portas inimicorum suorum, & benedicentur in semine tuo omnes gentes terrae. Hinc etiam de Abraham dicit Apostolus. Abraham dictae sunt promissiones, & semini eius.

C Deinde fecit Deus signum in digito suo. Et quid dico signum? immo multa signa in digito suo, hoc est, in Spiritu sancto, operatus est, propter quae omnino stupefacti malefici Pharaonis dicebant: digitus Dei est hic. De hoc etiam Dei digito locutus est Christus cum dixit. Porro si in digito Dei eijsio demonia profecto peruenit in vos regnum Dei. Hoc suo digito significauit Deus, & in cordibus, & linguis prophetarum scripsit quaecumque ipsi de filio suo prophetarunt. Et ideo D. Petrus. Hoc primum intelligentes, inquit, quod omnis prophetia propria interpretatione non fit, non enim voluntate humana illata est aliquando prophetia, sed Spiritu sancto inspirati locuti sunt sancti Dei homines.

D Denique vt Deus semper recordaretur promissionis suae factae de mundi redemptore usus est etiam tertio remedio, scripsit in libro. Et ideo in persona Christi dicit propheta. In capite libri scriptum est de me, vt facerem voluntatem tuam Deus meus volui.

GG

Idque

Gen. 12.

Gen. 22.

Galat. 3.

Exod. 8.

Luc. 11.

2. Pet. 1.

psal. 39.

Idque est valde conforme, cum illo quod in propria persona ipse E
 Ioan. 6. dicit Christus. Descendi de cœlo non vt faciam voluntatem meã,
 sed voluntatem eius, qui misit me. Itaque omnibus istis tribus re-
 medijs vsus est Deus, vt recordaretur ad implere quod tanto ante
 promisit. Vnde merito dicit nostra Virgo: Suscepit Israel puerũ
 suum recordatus misericordiæ suę.

C A P. X.

*Maria fuit nubes, in qua Deus posuit arcum suum, vt erga mun-
 dum suę misericordiæ recordaretur. Duo beneficia, quę ex nube F
 nobis conferuntur, videlicet, à Solis calore defensio, & aqua irro-
 ratio, Maria multò excellentius nobis præstitit.*

Suscepit Israel puerum suum, recordatus misericordię
 suę. Luc. I.

VAMQVAM Deus nunquam suę misericordię er- G
 ga mundum oblitus fuit: tamen postquam ipse homi-
 nem se fecit, tunc præcipue suę misericordiæ obliui-
 sci non potuit. Quomodo enim possibile esset, vt suę
 misericordiæ Deus non recordaretur, postquam eius filius in vte-
 ro virgineo humanam carnem assumpsit? Sufficiebat olim Deo
 postquam aquis diluuij vniuersam carnem delenerat: sufficiebat,
 inquã, tunc illi, quod poneret arcum suum in nubibus, vt non
 perderet vltra aquis diluuij omnem carnem. Arcum meum, in-
 quit, ponam in nubibus cœsi, & erit signum fœderis inter me, &
 inter terram. Cumque obduxero nubibus cœlum apparebit ar- H
 cus meus in nubibus, & recordabor fœderis mei, quod pepigi vo-
 biscum, & cum omni anima viuente, quę carnem vegetat, & non
 erunt vltra aque diluuij ad delendam vniuersam carnem. Suffi-
 ciebat, inquã, tunc temporis hoc Deo, & non sufficeret illi, vt
 suę misericordię recordaretur, quod poneret diuinum illum ar-
 cum, qui est Verbum suum in nube, hoc est, in Virgine? O arcũ?
 O nubem? Arcum fortissimum, & nubem fœcundissimam: At-
 eum vnde excussę sunt sagitte potentis acute, quę inferni claustra
 pene-

Psal. 119.

A penetrarunt: Nubem ex qua egressę sunt præ dulces aque gratię
 quę vniuersum mundum inebriarunt. Hunc arcum postquam in
 nube, hoc est, in Virgine positum Deus vidit, statim recordatus
 misericordiæ suę suscepit Israel puerum suum. Suscepit Israel
 puerum suum: hic est arcus in nube positus: recordatus miseri-
 cordiæ suę. Ecce diuinę misericordiæ recordatio.

Si Salomon solius Iridis, quę est arcus ille cœlestis, qui quo-
 tidie nobis in cœlo apparet: Si inquã, Salomon solius Iridis pul-
 chritudinem contemplans, homines ad eius considerationem, &
 contemplationem non solum vocabat: Sed etiam ad Deum, qui
 B illum arcum fecit laudandum, sic dicens inuitabat. Vide ar- Eccl. 43.
 cum, & benedic eum, qui fecit illum, valde speciosus est in splen-
 dore suo. Quid faceret ipse: immo quid non faceret: aut quid
 non diceret, si huius diuini arcus in tali nube positi speciosita-
 tem contemplans, nos ad eius considerationem inuitaret? Est
 enim arcus iste in infinitũ pulchrior Iride: est in infinitum mira-
 bilior arcu cœlesti. Et si etiam ipse Salomon Simonem Oniæ
 filium magnum sacerdotem commendans, inter alias eius lau-
 des hanc vnam annectit, dicens quod erat quasi arcus refulgens
 inter nebulas glorię: quid ipse non diceret, aut quas laudes non
 C adduceret: si, non dicam Simonem Oniæ filium sacerdotem; Eccl. 50.
 Sed æterni patris filium verum, & æternum sacerdotem secun-
 dum ordinem Melchisedech laudare vellet? Verè ampliores de
 illo laudes adduceret. Et si de Dei filio in Virgine posito, in Ma-
 ria humanato hanc vnam laudem afferret, altius sane de ipso esset
 intelligenda. Nam ipse in Virgine positus licet sit, quasi arcus
 refulgens (vt Salomonis verbis vtamur) inter nebulas glorię:
 tamen eius refulgentia multum distat à refulgentia arcus. Nam
 arcus cœlestis propter solares radios cauę nubi immisos solum
 D refulget: Sed iste diuinus arcus non propter solares radios nubi
 immisos, sed propter diuinitatem in Virginem ingressam splen-
 det. Nubes in cœlo Solis radijs solum penetrata mirabilem il-
 lam arcus varietatem, & pulchritudinem exprimit: Maria to-
 ta ab Spiritu sancto superuenta, & altissimi virtute obumbrata
 tantos, tamque mirabiles speciositatis, & pulchritudinis ra-
 dios emittebat, eo præsertim tempore, quo ipsa vnigenitum Dei
 filium in suo sanctissimo vtero gestabat, vt ipse etiam Ioseph
 GG 2 eius

Mat. 7. eius sponsus sanctissimus, & purissimus eam tunc non agnosce-
ret sensibiliter. Et in hoc sensu nonnulli exponunt verba il-
la: Et non cognoscebat eam, donec peperit filium suum pri-
mogenitum. E

Simile.
Exod. 34. Sicut Moyses cum Deo loquentis, ita glorificata est facies, vt
non possent intendere in eum filij Israel: sic Maria claritate, &
virtute altissimi obumbrata cognosci non poterat à Ioseph donec
pareret. O Virginem speciosissimam? O nubem fecundissi-
mam. Duo nobis beneficia ex nube conferuntur. Solis obte-
ctus vnus, & alterum pluuia. Nam interiecta inter nos & ipsum F
Solem nubes ipsius Solis vigorem, & rigorem mitigat, nosque ab
eius calore defendit. Deinde ipsa nubes terram Solis calore per-
ustam, & arefactam madeficit, & irrorat.

O Virginem beatissimam? Virginem fecundissimam? Quis
melius hæc duo beneficia nobis confert quam tu? Tu enim es nu-
bes illa, & vera nubes, nubes qua Dominus Solem se obtecurum
Ezech. 32. promisit, cum dixit: Solem nube tegam: quamque alius prophe-
Isa. 19. ta in Spiritu etiam præuidens: Ecce, inquit, Dominus ascendet su-
per nubem leuem. Quibus verbis de nulla alia nube, quam de
te loquitur, quæ es nubes leuis sine peccato, & sine pondere pec- G
cati: Super te nubem, & veram nubem Dominus: tunc ascendit,
quando in tuo sanctissimo utero incarnatus est. Tu Virgo es nu-
bes, quæ diuinæ iustitiæ Solem non solum obtegis, mundumque
ab eius rigore defendis: sed etiam pluuia gratiæ irroras. Sicut
enim summus omnium moderator, ad ipsius Solis temperamen-
tum nubes inter nos, & ipsum Solem quandoque interijci iubet,
quæ & Solis ardorem comprimant, & eius calore arefacta irro-
rent: ita etiam te, inter nos, & ipsum esse voluit, vt diuinam nobis
comprimas iram, & nos gratiæ tuæ rore perfundas.

Simile.
Isa. 5. Effunde ergo in nos Virgo beatissima, effunde gratia plenif- H
sima, effunde in nos de abundantia, & super abundantia gratia tua,
vt ipsa perfusi vnusquisque nostrum Israel puer, & talis puer ef-
ficiatur, quem suscipiat Vnigenitus filius tuus recordatus mi-
sericordiæ suæ. Scimus Virgo beatissima, & ipso filio tuo per
scripturas docente, optime scimus, quod est puer, & puer: puer
sensibus, & non malitia, & moribus, qualis est puer centum an-
norum maledictus: tales pueri nos inueniri nolumus: sed pue-
ri in quibus sit innocentia, in quibus sit humilitas, & in quibus sit

obe-

A obedientia. Vt tales igitur nos pueri simus, tu Virgo pijsissima ab
vnigenito filio tuo nobis impetra.

Sed tu etiam o bone Iesu, recordare illius vocis mansuetudinis
tuæ, qua dixisti. Eum, qui venit ad me non eiiciam foras. Et tu, Ioan. 6.
qui olim ferebas indigne si quis prohiberet paruulos ad te venire: Mat. 19.
Suscipe nos venientes ad te, & nos in tua gratia conferua, vt ipsa
mediante, omnes, qui à te in hac vita suscepti sumus ad gra-
tiam, in alia etiam vita suscipiamur ad gloriam, in qua
te simul cum patre, & Spiritu sancto omnes

laudemus per infinita seculorum secula.

B

Amen.

FINIS LIBRI NONI.

DE VERBIS

DOMINAE

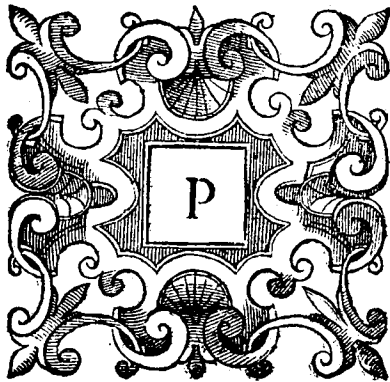
AD ELISABETH COGNATAM.

LIBRI DECIMI.

CAP. PRIMVM.

Abraham, & reliqui eius seminis patres non fuerunt primi, quibus Deus de incarnatione filij sui locutus est: ante illos alij fuerunt in prima, & secunda mundi etate, quibus Deus de hoc locutus fuit. G

Sicut locutus est ad patres nostros Abraham, & semini eius in secula. Luc. 1.

POST Tàm longam huius diuinissimi cantaci tractatione, ad eius vltimum versiculum deuenientes, eiusque expositionem aggredientes illud imprimis adnotare nos decet, nempe, verba ista non ita esse intelligenda, quasi Abraham, & semini eius priusquam alij locutus fuerit Deus Christum promittendo. Nam multo ante, & in prima illa statim mundi etate de hoc locutus est Dominus ad nostrum primũ parentem Adam post eius lapsum. Et per tunicas illas pelliceas, quas ipsi, & Eue eius vxori fecit, & quibus eos induit, ipsi Adamo tanquam in clarissima, ac manifestissima figura significauit, quod sicut

A sicut ipse propter peccatum pellibus induebatur mortuorum animalium. Ita secundus Adamus sanctus, innocens, impollutus, segregatus à peccatoribus, & excelsior cœlis factus induendus erat propter primi Adæ peccatum pellibus mortuorum animalium: hoc est, vestiri debebat nostra mortalitate, vt habitu inuentus, vt homo, & in similitudinem carnis peccati factus, hominem saluaret.

Ex his itaque patet quomodo statim post peccatum promissit Deus Adamo filium suum. Et ideo in libro cit Deum homodicit D. Augustinus, quod licet Deus in puniendo Adamo propter eius inobedientiam iustitia vsus fuerit: tamen recordatus suæ misericordiæ promissit illi mittere filium suum in carnem, qui eum cum tota sua posteritate per carnem suam redimeret: vt hoc modo si de instanti sua miseria Adam ipse doleret, de suo, sua que posteritatis remedio iam de tam longinquo etiam gauderet.

Post primum parentem nostrum Adamum de Christo in mundum venturo locutus est Dominus ad Abel filium eius. Ipsi Abel per mortem illam à proprio fratre Cain in agro sibi illatam, illatam, inquam, ligno, siue per lignum, vt quidam existimant, indicans venturum Messiam à fratre suo Cain, hoc est, à populo Iudaico per Cain significato, ligno, siue per lignum, crucis videlicet, esse interficiendum.

Sed vndenam scis, inquires, mortem Abel fuisse ligno, siue per lignum illi illatam? Cum scriptura tale non dicat, qua ratione ductus audes hoc asseuerare? Ea, qua ipse, & eius mors fuit figura Christi, & mortis Christi. Atque etiam ea, qua constat ipsius Abel necem fuisse cum sanguinis effusione coniunctam, sicut aperte Dominus his verbis indicauit. Ecce vox sanguinis fratris tui Abel clamat ad me de terra. Et apud Euangelistam Mathæum etiam dicitur. A sanguine Abel iusti vsque ad sanguinem Zachariae filij Barachia, quem occidistis inter templum, & altare. Vnde manifeste satis colligitur ipsius Abel mortem fuisse mortem sanguinis.

Sed vt hoc melius intelligatur est hoc loco magnopere aduertendum nonnullos hebreorum fuisse, qui asseuerarunt iustũ Abel à fratre Cain morsibus fuisse dilaceratum, asseuerabant isti hoc non quia verum sit, sed vt vel sic vehementius odium, & rabiem Cain aduersus fratrem eius Abel exaggerarent. Quamquam autem tã

lis sit quorundam Hebræorum conficta opinio, tamen alij existi-
mant iustum Abel non morsibus, neque strangulatione, neque de-
merfione in aquam, sed ferro potius, aut lapidibus, aut fustibus à
fratre Cam fuisse peremptum. Cuius quidem opinionis illam par-
tem ego magis probauerim, quæ dicit Abel fustibus, & ligno fuis-
se peremptum. Cum enim (sicut iam diximus) iustus Abel Chri-
sti, & eius mortis figura fuerit, vt figura melius responderet figu-
rato, potius dixerim ipsum magis ligno fuisse interfectum, quam
quauis re alia, quia in hoc etiam Christus interficiendus erat. Sed
ad institutum reuertamur.

In secunda mundi ætate de filio suo locutus est Dominus ad
Noe cum quo post diluuium pepigit fœdus, & pactû fidei iniuit,
& hoc promittendo ipsi Christum Saluatorem mundi per figu-
ram, & mysterium arcus cœlestis, per quod mysterium præuidit
ipse Noe (sicut multi dicunt) totum mysterium incarnationis, &
nostræ redemptionis. Et ideo iuxta istorum opinionem bene po-
test dici, quod iam tunc ipse Noe præuidit, quod sicut in illo ar-
cu cœlesti, qui est velut imago ipsius Solis ex penetratione radio-
rum, qui in nubem immittuntur præter alios colores apparent
tres illi principales, qui sunt rubeus, viridis, & cæruleus: ita
etiam in filio Dei, qui est vera imago patris quando debebat de
cœlo descendere, & poni, latere, & abscondi in nube humani-
tatis, Verbum, caro, & anima tanquam tres colores esse debe-
bant.

Simile. Præuidit etiam tunc Noe, quod sicut quando apparebat ille ar-
cus fœderis Domini in aere, siue in nube, iam tunc tempestas, aut
diluium timendum non erat: Ita etiam quando Dei filius in nu-
be nostræ humanitatis in mundo erat appariturus iam amplius
damnationis diluuium timeri non debebat. Et quod sicut Deus
respiciens ad illum arcum, iuxta suam promissionem recordari
debebat fœderis, & pacti nè amplius diluuium super terram in-
duceret; ita etiam Deus ipse Christum incarnatum, & in cruce
suspensum, & pro nobis mortuum respiciens, recordari debebat
misericordiæ suæ.

Ex his itaque patet, neque Abraham, neque alios eius seminis
patres primos fuisse, quibus Dominus filium suum promisit.
Et ideo quando Virgo dicit: Sicut locutus est ad patres nostros
Abraham, & semini eius in sæcula: Non intelligit per patres
à se

A à se nominatos ipsum Abraham, & eius semen, sicut Isaac, Ia-
cob, & reliquos, Sed patres primæ, & secundæ mundi æta-
tis, qui ipsum Abraham antecesserunt, cui de filio suo in tertia
mundi ætate Deus locutus est, sicut sequenti capite mox dice-
mus.

Et quod hic locus hoc modo intelligi debeat, clare ipse Euan-
gelista subindicat in mutatione constructionis, ponens ipsum
Abraham in datiuo casu, quod ipse non faceret, si per patres à
Virgine nominatos intelligi deberent ipse Abraham, & eius se-
men. Sed diceret: sicut locutus est patribus nostris Abraham,
& semini eius.

Ex locutionis igitur variatione clare sub inferitur diuersos fuis-
se patres in principio huius versiculi à nostra Virgine in accusa-
tiuo nominatos: diuersos, inquam, fuisse ab Abraham, quem (si-
cut diximus) in datiuo indeclinabiliter posuit, secundum vsita-
tum ipsius scripturæ modum, in qua hoc nomen, Abraham, fre-
quentissime in declinabiliter ponitur. Et ideo nomina ista, vi-
delicet Abraham, & semini eius, reguntur ab illo verbo locu-
tus est iterum repetito, & ad diuersa relato: ita vt sit sensus: sicut
Deus locutus est ad patres nostros primæ, & secundæ ætatis: &
sicut locutus est Abraham, & semini eius. Neque mirandum sa-
ne est Euangelistam talem variationem, ac casuum mutationem
attulisse, cum talis constructionis mutatio nonnunquam in ipsa
scriptura reperitur frequentissima, sicut videre est, ex illo psal-
mi. Et iustitia illius in filios filiorum, his, qui seruant testamen-
tum eius: estque huius constructionis mutatio hebraicæ linguæ
perquam familiaris.

Præterea aduertendum est hoc loco, quod illud: in sæcula:
siue in sæculum, sicut græcus habet contextus, dupliciter potest
ordinari. Primo cum vltimis verbis superioris versiculi, nempe,
recordatus misericordiæ suæ: ita vt hunc sensum efficiant. Deus
recordatus misericordiæ suæ in sæcula, id est, in æternum, quia in
æternum misericordia eius. Secundo potest ordinari cum ver-
bis huius vltimi versiculi, nempe sicut locutus est, & tunc idem
est, quod per sæcula: hoc est, per singula sæcula, & ætates succes-
siue.

Neque est hoc loco prætereundum quàm apte nostra Virgo,
quæ canticum suum inceperat à magnitudine suum principij,
ipsum

ipsum finiat in eternitate finis. Laudat enim eum, qui est Alpha, & Omega, principium & finis. Et quidem satis recte, sicut super hunc locum adnotauit D. Bonauentura, quia in hoc cantico Virgo ostendit cōsummationem omnium beneficiorum esse factam, & ideo consummatiuum est omnium laudum, & canticorum, & scripturarum.

CAP. II.

Quomodo, quando, & quibus patribus de semine Abraham, per singulas mundi ætates ab ipso Abraham usque ad Christum, locutus fuerit Deus de filio suo.

Sicut locutus est ad patres nostros, Abraham, & semini eius in sæcula. Luc. 1.

DIXIMVS Superiori capite, & inter explicanda præsentis versiculi verba ostendimus nonnullos ex patribus, quibus iam olim in prima, & secunda mundi ætate Deus filium suum, ipsius mundi redemptorem promiserat. Nunc agendum nobis erit de patribus illis, quibus in tertia mundi ætate, & in alijs subsequentijs usque ad Christum, Deus hac ipsa de re locutus fuit.

Incipientes igitur ab ipso Abraham, quem Virgo nostra patrū memoriā faciens specialiter nominat, dicimus illum fuisse primum, cui in tertia illa mundi ætate Dominicę incarnationis mysteria fuerunt prædicta. Quamuis enim multi, & sancti patres Dominicę incarnationis testimonium mysticę pronulerunt: tamē ipsi Abraham primò manifeste sunt eiusdem incarnationis, ac nostrę redemptionis arcana prædicta: ipsi specialiter promissum Genes. 12. est: Atque in te benedicentur vniuersę cognationes terrę. Id, quod ad Dominum Salvatore pertineret nullus fidelium dubitat: ipse enim ad dandam nobis benedictionem, & non quancunque benedictionem, sed benedictionem perpetuam, de stirpe Abraham ad nos venire dignatus est. Neque per supradicta solum verba: In te benedicentur vniuersę cognationes terrę: Abraham promissit Deus filium suum: Sed per illa etiam, quibus postea ad eum locutus est

A est dicens. Suspice cælum, & numera stellas si potes, sic erit semetipsum: quo audito credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam. Gen. 15. Rom. 4.

Sed quid credidit Abraham: aut quomodo credidit? credidit illud, quod omnino est supra naturam: credidit illud, quod apud homines omnino est impossibile: credidit illud ad quod humana potentia nequaquam attingit: credidit denique quod ex semine suo nasciturus erat verus Messias, verus mundi Redemptor, & quia hoc modo credidit, ideo in virtute tantę fidei iustificatus est: id, quod non fieret si per promissionem illis verbis à Deo sibi factam, solum intelligeret vnā generationem carnalem ex ipsius semine futuram, & non Dei filium debere incarnari.

Propter fidem ergo quam habuit de semine suo è cælo venturo, in cuius rei signum cælum suspicere, & non terram respicere iubetur, hoc est, de Dei filio è cælo descensuro, vt humanam carnem de suo semine, hoc est, de Virgine assumeret, iustificatus est. Et sic patet quomodo ad Abraham de filio suo Deus locutus est.

Verum quia non tantum Abraham, sed eius etiam semini, iuxta nostrę Virginis testimonium de filio suo Deus locutus est restat nunc videndum cui nam post Abraham de eodem filio suo Deus locutus fuerit. Et sic dicimus quod post Abraham eius filio Isaac de hac ipsa re Dominus tunc locutus fuit, quando ipse morti proximus adducto ante se benedicendo à se filio, ipsum mortui animalis pelle coopertum tangendo. Ecce, inquit, odor filij mei, sicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus. Tunc enim in Spiritu præuidit, quod Dei filius homo fieri, & ex Iacob semine carnem assumere debebat: tunc præsentit odorem humanitatis Verbo unitę, qui odor est infinitum meritum passionis Christi, quo vniuersum genus humanum erat redimendum. Gen. 27.

Postquam hoc modo locutus est Deus ad Abraham, & Isaac, in eadem tertia ætate locutus est etiam ipsius Isaac filio Iacob scalam videnti super terram stantem, cuius summitas cælum tangebatur, & Angelos ascendentes, & descendentes per eam, & Dominum innoxium scalam, ac dicenti: Ego sum Dominus Deus Abraham Patris tui, & Deus Isaac: tunc enim facta est illi repromissio de Christo futuro: tunc in illa scala præuidit Christum, qui est via (sicut exponit glossa interlinearis super hunc locum:) tunc denique in illa scala cælum tangente præuidit Christum sursum esse

Gen. 23. esse in capite suo, qui futurus erat deorsum in corpore suo. Præ-
 tera ipsi Jacob multo clarius locutus est Dominus de filio suo, quã-
 do ipse Jacob locutus est cum Angelo in forma viri. In illa enim
 lucta principaliter dominici sacramenti imago figurata est: in il-
 lâ ostensum est virum illum, cui volenti ipse Jacob præualuit, vt
 mysterium dominicæ passionis significaret, significare Christum
 futurum, cui volenti Iudæi in sua passione præualuerunt, ipsum
 interficiendo. Denique multo etiam clarius præuidit ipse Jacob
 Gen. 49. mysterium incarnationis, & passionis Christi, & conuersionem
 gentium quando dixit. Non auferetur sceptrum de Iuda, & dux
 de fœmore eius, donec veniat, qui mittendus est, & ipse erit expe-
 ctatio gentium: quibus verbis aperte significauit Iudæorum re-
 gnum, & ducem de eorum generatione non esse auferendum, do-
 nec Christus patre mittendus veniret, Christus, inquã, salus gen-
 tium expectata, quas ipse suo sanguine erat redempturus. Non
 enim ad Iudæos tantum saluandos, sed ad gentes etiam suo san-
 guine redimendas venturus erat.

Exod. 33. In quarta mundi ætate locutus est etiã Deus de filio suo, seruo
 suo Moyse dicens illi. Ego ostendã omne bonũ tibi, & vocabor in
 nomine Domini coram te. Quasi diceret: Ego ostendam tibi re-
 quiem, & gloriã æternam, in qua est omne bonum in visione dei, G
 & per prædicatores, & Apostolos meos inuocabor in nomine fi-
 lij mei, cuius incarnationem prædicabunt. Et Paulopost: Vide-
 bis, inquit, posteriora mea: hoc est, (sicut lib. 3. moralium cap. 7.
 D. Greg. exponit D. Gregorius) eius, quæ post modum futura est, mysteria
 incarnationis intelliges.

Deut. 18. Præterea eidem Moyse de filio suo multo clarius tunc deus lo-
 cutus est, quando illi promisit, ipsum filium suum in carne ventu-
 rum sub his verbis. Prophetam suscitabo eis de medio fratrum
 suorum similem tui: quod singulariter de Christo, & non de ali-
 quo alio prophetarum veteris testamenti intelligendum est. Cum H
 nullus eorum fuerit suscitatus ad dandam legem: vnde oportet vt
 verba ista intelligantur de Christo, quem ipsi Moyse similem hoc
 est verum hominem suscitauit Dominus de medio fratrum suorum,
 hoc est, de semine Dauid, sicut exponit glossa interlinearis. Quia
 vero Dominus ipsi Moyse de filio suo tam clarè locutus fuit. Ideo
 Moyses ipse de Christo clarissime, & manifestissime ad populum
 Deut. 18. loquens: Prophetam, inquit, de gente tua, & de fratribus tuis, si-
 cut

A cut me, suscitabit tibi Dominus Deus tuus, ipsum audies. Quæ
 verba quamquam historialiter de illis prophetis accipi possint,
 qui post Moysen in populo Israel repleti sunt spiritu Dei. tamen
 multo melius de Domino prophetarum accipiuntur, de quo tur-
 bæ, ab ipso saturatæ dixerunt. Hic est vere propheta, qui venturus Ioan. 6.
 est in mundum. Et alibi etiam: Propheta magnus surrexit in Luc. 7.
 nobis.

Habemus ergo quemadmodũ Moyse de filio suo Deus locutus
 fuerit: Habemus etiam qualiter ipse Moyses de Christo ad popu-
 lum iam tunc loqueretur præcipiendo illi, vt ipsum audiret cre-
 B dendo illi, id, quod ipsi Iudæi tanto ante ab ipso Moyse admoniti
 Christi tempore facere noluerunt: propter quod Christus ipsos
 redarguendo. Si crederetis, inquit, Moyse, crederetis forsitan & Ioan. 5.
 mihi, de me enim ille scripsit, scilicet, vt mihi crederetis.

In quinta mudi ætate locutus est etiã Dominus ad Dauid pro-
 mittendo ipsi Christum incarnandũ, idque quãdo ipsi Dauid di- 2. Reg. 2.
 xit: Cum dormieris cum patribus tuis, suscitabo semen tuum post
 te, quod egredietur de utero, & firmabo regnum, ipse ædificabit
 domum nomini meo, & stabiliam thronum eius vsque in sempi-
 ternum. Et ego ero ei in patrem, & ipse erit mihi in filium. Et alibi Psal. 131.
 C de fructu, inquit, ventris tui ponam super sedem tuam.

Hæc etiam de re in eadem ætate locutus est etiam Dominus
 ad Isaiam, & Ieremiam, & Ezechielem. Ad Isaiam quidem pro-
 mittendo illi Christum sic dicens: Ecce Virgo concipiet, & pa-
 riet filium, & vocabitur nomen eius Emmanuel; Et alibi de Chri-
 sto etiam loquens ipse propheta sic dicit. Paruulus natus est no-
 bis, & filius datus est nobis, & factus est principatus super hume-
 rum eius, & vocabitur nomen eius admirabilis Deus fortis, prin-
 ceptus pacis, pater futuri sæculi. Ad Ieremiam etiam locutus est
 Dominus de filio suo, vnde etiam dixit. Nouum creauit Dominus
 D super terram, mulier circundabit virum. Et alibi: Germinare faci-
 am Dauid germen iustum, & faciet iudicium, & iustitiam in ter-
 ra? & saluabitur Iuda, & Ierusalem, & hoc est nomen, quod vo-
 cabunt eum Dominus iustus noster. Item ad Ezechielem in eadẽ
 ætate locutus est Dominus: Cum sanctificatus, inquit, fuero in vo-
 bis, effundam super vos aquam mundam, & mundabimini ab om-
 nibus inquinamentis vestris, & ab vniuersis idolis vestris munda-
 bo vos: & dabo vobis cor nouum, & spiritum nouum ponam in
 medio.

medio vestri : Ac si apertius Dominus diceret. Cum sanctificatus E
fuero in vobis effundam super vos credentes aquam doctrinæ fer
monis mei, aquam baptismi salutaris, cuius virtute abluemini ab
omnibus peccatis vestris, & ab vniuersis idolis, quæ in corde ve
stro simulastis. Et post effusionem istius aquæ baptismi salutaris
dabo vobis cor nouum, & spiritum nouum, dabo vobis cor, quod
per peccatum perdidistis, & spiritum nouum credendi in filium
meum dabo vobis : & tale cor, & talem spiritum dabo vobis, qua
lem Dauid postulabat, cum dicebat : Cor mundum crea in me
Deus, & spiritum rectum in noua in visceribus meis.

Psal. 50.
Simile.

In sexta denique mundi ætate de filio suo locutus est Deus per F
Angelum Gabrielem prophete Danieli dicens : Septuagintæ heb
domadæ abbreviatæ sunt super populum tuum, & super Urbem
sanctam tuam : vt consumatur præuaticatio, & finē accipiat pec
catū, & deleatur iniquitas, & inducatur iustitia sempiterna, & im
pleatur visio, & prophetia, & vngatur sanctus sanctorū. Quæ Da
nielis verba aperte quidem intelliguntur de tēpore gratiæ futuro,
tempore Christi, quo tempore per ipsius Christi passionem delen
dum erat peccatum, & adducenda, introducendaq; iustitia Euan
gelij, quæ legis iustitiam vinceret : quo tempore implendæ erant
visio, & prophetia de Christo prædictæ, ipse enim est sanctus san
ctorū, qui in humanitate vnctus est oleo gratiæ præ cōsortib⁹ suis.

Item in eadem sexta ætate locutus est Dominus Aggeō ppheta G
tæ promittendo illi filium suum dicens. Adhuc vnum modicum
est, & ego commouebo cælum, & terram, & mare, & aridam, &
mouebo omnes gentes, & veniet desideratus cunctis gentibus, &
implebo domum istam gloria : quæ verba similiter de Christo in
telliguntur, in cuius natiuitate, & passione commotum est cælū :
in natiuitate quando stella noua apparuit : in passione vero quan
do Sol obscuratus est. Quando enim Christus venit non solum
cælum, sicut diximus, commotum est, terra mare, & arida : sed H
etiam omnes gentes commotæ sunt, sicut patet ex illa vniuersali
descriptione facta iussu Cæsaris Augusti. Denique quando Chri
stus venit cunctis gētib⁹ desideratus, & pro illarum salute à Deo
patre missus, tunc domus Domini gloria impleta fuit, quia tunc
fuit Christus in templo à matre oblat⁹, tunc in tēplo pluries præ
dicauit, tunc in templo plurima miracula fecit, quibus domus Do
mini gloria impleta est.

Simi-

A Similiter in eadem sexta ætate locutus est Dominus ad Zacha- Zacha. 2.
riam dicens : Lauda & letare filia Sion, quia ecce ego venio, & Zacha. 9.
habitabo in medio tui. E alibi : Exulta, inquit, satis filia Sion, iubi
la filia Ierusalem : Ecce Rex tuus venit tibi iustus, & Saluator, ip
se pauper, & ascendens super asinam, & super pullum filium asi
næ. In eadem ætate locutus est etiam Dominus ad propheta Ma
lachiam dicens. Ecce ego mitto Angelum meum, & præparabit Malac. 3.
viam ante faciē meam, & statim veniet ad tēplum sanctum suum
Dominator, quē nos queritis, & Angelus testamēti, quē vos vultis.

Ex his omnibus, & ex multis alijs, quæ in huius rei confirma
B tionem possent adduci liquidissime constat quomodo, quādo, &
quibus patribus locutus fuerit Dominus in veteri testamento de
filio suo in mundum venturo, & quomodo etiam hoc ipsum Do
minus ipse promiserit Abraham, & semini eius in sæcula.

C A P. III.

*Verum Abrahæ semen non Iudæi, sed Christiani sunt, qui ab Abra
ham originem ducunt secundum spiritum, & non secundum car
nem, sicut Iudæi.*

C Sicut locutus est ad patres nostros Abraham, & semini eius
in sæcula. Luc. 1.

T præcedentium capitulum tractationi præcedētis que
que capituli tractatio cohæreat, vbi egimus de locutio
ne Dei Abrahæ facta, & reliquis patribus veteris testa
menti, de ipsius Abrahæ semine nobis nunc agendum
erit. Huic enim Deum etiā de filio suo locutū fuisse nostra
testata est : Videndum igitur nobis est quodnam sit semen Abra
D hæ : & vtrum solis Iudæis, an nobis etiam simul cum ipsis, de
Abrahæ semine liceat gloriari.

Hoc vero vt dilucidius pateat aduertendum nobis est, duplex
fuisse Abrahæ semen, vnum carnale, & alterum spirituale. Et v
trumque in illis verbis significatur, quibus Abrahæ Dominus di
xit : Multiplicabo semen tuum sicut stellas cæli, & sicut arenā quæ
est in littore maris. Per semē enim sicut stellas cæli multiplicandū
semē Abrahæ spirituale intelligitur : Per semē vero multiplicandū
sicut

Gen. 22.

sicut arenam, quæ est in littore maris, intelligitur semen ipsius Abrahamæ carnale.

His ita animaduersis dicendum est, quod de semine Abrahamæ spirituali, simul & carnali, possunt gloriari illi, qui Abrahamæ carnem non solum gerunt, sed eius etiam fidem tenent. De semine Abrahamæ spirituali, & non carnali possumus gloriari nos, qui Christiani sumus. Abrahamæ namque semen non illi tantum dicuntur electi, qui ex Abrahamæ progenie sunt corporaliter editi: sed illi etiam, qui de gentibus ad Christum congregati, illis fidei societate patribus copulamur, à quibus profapiæ carnalis origine longè segregamur. Et nos enim semen, ac filij sumus Abrahamæ, cum sacramentis nostri redemptoris, qui de semine Abrahamæ carnem assumpsit, renascimur. Nos sumus filij Abrahamæ cum illum videre solerti intentione querimus cuius diem ipse Abraham exultat, ut videret, & vidit, & gauisus est. Vnde & Apostolus ait: Si autè, & vos Christi, ergo semen Abrahamæ estis secundum promissionem heredes.

Denique de Abrahamæ semine, semine, inquam, carnali, & nõ spirituali gloriari possunt solum perfidi Iudæi, ipsi Abrahamæ sanguine quidem adherentes, sed moribus, ac vita ab eo degenerantes, & in hoc sensu intelligendus est Christus, qui cum Iudæi se se iactantes, & de Abrahamæ semine gloriantes dicerent: Semen Abrahamæ sumus. Scio, inquit, quia semen Abrahamæ estis, sed queritis me interficere. Quasi diceret. Vobis non nego, immo vobis concedo, vobis assentior quoddam carnalem cognationem, quæ est ex illo sancto seruetis: Verum tamen spiritualis cognatio à vobis abest. Ille siquidem iustus, misericors, & hospitalis fuit: Vos autem homicidæ estis, & immisericordes: queritis enim me occidere. Quomodo igitur illius semen, & filij verè estis, qui paternus characteres ita dereliquistis?

Et deinde cum Iudæi adhuc superbientes, & de Abrahamæ semine nimium gloriantes adderent. Pater noster Abraham est. Christus nimiam eorum iactantiam tollere, eisque persuadere volens, nè in hac tam vana carnalis nobilitatis spuma spem haberent, sed in sola voluntatis, ac bonitatis similitudine. Si filij, inquit, Abrahamæ estis, opera Abrahamæ facite.

Sed ò verè perfidi, & cæci Iudæi, qui de eius sanguine se iactare volunt, cuius vitam imitari nolunt. Quid miseris istis, cæcis istis, perfidis istis hoc prodest? Certè nihil aliud, quàm id, quod prodest

A prodest riuiulo spurcitia pleno si ex nitido, & puro fonte profluat. Sicut enim riuiulo si ipse sit spurcitia plenus, corruptus, & omni ex parte contaminatus nihil prodest, si fluat ex puro, & salutari fonte: Eodem modo Iudæis patris Abrahamæ nobilitas, & sanctitas nihil confert, cum ipsi sint vitij omnibus imbuti, & veneno flagitiorum infecti. Et sicut etiam elingui ad dicendum nihil prodest paterna, vel auita eloquentia: Et oculis omnino orbato suorum maiorum perspicacitas oculorum nequaquam prodest. Et sicut denique claudis suorum, vel extraneorum pernicitas, & velocitas nequaquam utilis est: Ita etiam miseris, & infidelibus Iudæis elinguis ad confessionem, quæ ore fit ad salutem; cæcis ad videndam lucem, quæ est Christus: claudis ad currendum viam mandatorum Domini, ad quam currendam, ut gigas deberent exultare, nihil Abrahamæ fides, nihil virtus, nihil sanctitas denique prodest. Sunt enim ipsi per se omnino muti ad Christi fidem cõfendam, sunt omnino cæci ad veritatem legis euangelicæ videndam, & sunt denique omnino claudi ad bona opera perficienda.

Et propter hoc sane Iudæi per pedem Iacob claudum optime significantur: Christiani vero, qui Christi fidem tenent, & profitentur per ipsius Iacob pedem rectum intelliguntur. Nam sicut Iacob duos pedes habuit vnum rectum, & alterum claudum, de quo dicitur: Ipse vero claudicabat pede. Ita Deus duos populos habuit, vnum rectum, & alterum claudum: Vnum bonum, qui est populus Gentilis: & alterum malum, qui est populus Iudæus. De populo bono, & recto dicit Dominus ipse. Populus, quem non cognoui seruiuit mihi, in auditu auris obediuit mihi: hoc est, populus Gentilis; quem corporali præsentia non visitavi, in meo seruitio rectè se habuit: & ipse, qui me proprijs oculis non vidit, meos prædicatores recipiendo in auditu auris obediuit mihi. De populo vero malo, & claudis. Filij, inquit, alieni mentiti sunt mihi filij alieni inueterati sunt, & claudicauerunt à semitis suis. Quasi diceret: Iudæi filij non mei dicendi, sed potius alieni mihi mentiti sunt: & isti filij alieni, quibus ego ut renouarentur nouum testamentum attuli, in veteri homine nihilominus remanserunt, & tanquam vno pede debiles, quia vetus tenentes, nouum omnino respiciunt, claudi omnino effecti sunt, non incedendo per viam bonorum, nec per semitam mandatorum meorum: sed aberrando ab itineribus meorum præceptorum.

Carpuntur Iudæi quòd de Abrahamæ semine gloriantur, cuius opera non imitantur. Ipsi ostenditur, quòd veri Abrahamæ filij solum sunt Christiani.

Sicut locutus est ad Patres nostros Abraham, & semini eius in sæcula. Luc. 1.

VAM QVAM erga Dominum adeo ingrati, & infideles Iudæi extiterunt, neque ob id tamè de Abrahamæ semine gloriari desinunt, cuius opera imitari, tantopere contemnunt. O miseri, & infelices Iudæi, si tales erga Dominum estis, quomodo Abrahamæ filij, & semen vocari non erubescitis? Quandiu tales estis (michi credite) non Abrahamæ filij estis: Sed sicut de vobis Dominus ipse dicebat: Ex patre diabolo estis. Quandiu tales estis non Abrahamæ semen estis: Sed (sicut eiusdem Domini præcursor de vobis dicebat Ioannes:) viperarum generimina estis. Ioannes enim vos progeniem viperarum vocabat, & merito vocabat. Quia sicut vipera quando concipit, masculum interficit: ita vos venientem ad vos Christum, & vos sui verbi semine fecundantem, sicut venenosa & impia vipera contra eum insurgentes, ipsum interfecistis. Vnde merito ipsi debitas vestri scelere pœnas, eidem Domino luitis. Quia sicut vipera postquam concipit, & masculum interficit, ipsa quoque quando parit à filiis occiditur: Ita vos, qui Christum interfecistis, à filiis vestris occisi fuistis. Nam ipsi Iudæi, ipsi filij vestri ad fidem venientes vos dant, vos vituperant, vos argunt, & vos suorum verborum iaculis velut interficiunt.

Quando ergo à Iudæi tales estis ne velitis dicere intra vos (sicut ipsa Baptista vobis consulebat) ne velitis dicere intra vos: Patrem habemus Abraham. Sed magis erubescite, quia filij eius estis, & eius sanctitatis hæredes non estis. Et si vultis, ut rem istam ego vobis magis aperiam. Audeo vobis dicere à Iudæi, quod vos Abrahamæ filii non estis. Sed nos, qui Christiani sumus. Audite

quare

Aquare. Quia maior est natus secundum spiritum, quam natus secundum carnem. Vos secundum carnem Abrahamæ filij estis: nos secundum spiritum: ergo veri Abrahamæ filij nos sumus, qui eius fidem imitamur. Credidit Abraham Deo (dicit scriptura) & reputatum est illi ad iustitiam. Quisquis imitatus fuerit Abraham, filius est Abrahamæ: quisquis degeneraverit à fide Abrahamæ, perdit progeniem Abrahamæ. Vos quia degenerastis perdidistis: nos quia imitati sumus, inuenimus. Vultis audire quomodo perdidistis? Audite, quid vobis dixerit Dominus. Vobis, inquam, non tacentibus, sed dicentibus. filij sumus Abrahamæ. Audi estis corà illo vos ostentare, & ceruicem erigere de nobilitate generis iusti gloriantes: Sed quid vobis Dominus tunc respòdit? Si filii inquit, Abrahamæ essetis (sic enim legunt multi ex patribus) facta, utique Abrahamæ fecissetis. Ergo si vos ex Domini sententia perdidistis quod sitis filii Abrahamæ, inuenimus nos ut simus filii Abrahamæ: credendo quippe inuenimus, quod vos non credendo amisistis. Quia credidit Abraham Deo reputatum est illi ad iustitiam: & semen Abrahamæ Christus, & nos in Christo sumus: ergo filii Abrahamæ nos sumus, qui per fidem Christi, ipsi Christo appropinquauimus: si vos etiam appropinquatis vos etiam filii estis.

C Sed heu quã remoti à Christo, & à Deo estis: licet enim quotidie psalmos, & hymnos Dei cantetis: tamen in persona ipsius Dei, cui cantatis, immo cui non cantatis, quia cantatis ore, & non cantatis corde, de vobis dicit propheta. Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longe est à me. Longe est cor vestrum, quia non creditis: nostrum proximum est, quia credimus, quia speramus, quia diligimus, quia Christo adiuncti sumus, quia membra ipsius facti sumus. Nunquid membra longè sunt à capite? Si essent longè, & diuersa essent, non diceret: Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem sæculi. Si separata essent, non de cælo clamaret. Saule, Saule quid me persequeris? Si non in nobis esset, non nobis benefacta, sibi ipsi facta reputaret, sic dicens: Quod vni ex minimis meis fecistis mihi fecistis.

Talibus huc vsque cum miseris & incredulis Iudæis agere libuit, ut vel sic tandem intelligant (si tamen ut bene agant volunt intelligere) quàm falsò de Abrahamæ semine gloriantur, cuius fidem non imitentur. Licet enim de Abrahamæ carne originem ducat caro

Iudeorū, & non caro Christianorū, qui de aliis gentibus veniunt, E
tamen imitando Abrahæ fidem eius filii facti sunt. Audiamus
Apostolam. Qui ex fide, inquit, sunt, ij sunt filij Abrahæ,
Ex his omnibus iam patet, quod Christiani facti sunt semen
Abrahæ gratia Dei, non de carne Abrahæ fecit illos Deus cohæ-
redes Abrahæ. Iudæos exhæredavit, & istos adoptavit: de arbo-
re illa oliuæ cuius radix est in Patriarchis, ramos naturales su-
perbos amputauit, & humilem oleastrum inferuit, nempe, popu-
lum Gentilicum, qui cum sit Christi, & eius fidem teneat, semen
Abrahæ est secundum promissionem hæres. Sed iam de ipsius
Dei promissione, siue promissionibus non nihil etiam dicamus, F
ipse quæquam fideles, & veræ sint aperiamus, vt sic tandem vni-
uersam huius Mariani cantici tractationem absolquamus.

CAP. V.

*Deus in suis promissionibus quàm fidelis: Ipse solum promittendo ho-
minibus debitor erat. Deus ipse multo maiora facit, quàm pro-
mittit: mundus è conuerso.*

Sicut locutus est ad patres nostros, Abraham, & semini eius
in sæcula. Luc. 1.

Psal. 144. **D**E I promissiones quam veræ, & quam certæ sint, volens
regius propheta ostendere: Fidelis, inquit, Dominus
in omnibus verbis suis, & sanctus in omnibus operi-
bus suis. Eiusdem etiam prophete filius Rex Salomô
cum ipso Deo loquens, ipsumque ob suarum promissionum com-
plementum laudans: Domine, inquit, Deus Israel, non est similis
tui Deus in cælo, & in terra, qui custodis pactum, & misericor-
diam cum seruis tuis, qui ambulant coram te in toto corde suo,
qui prestisti seruo tuo David patri meo, quæcunque locutus fue-
ras ei, & quæ ore promiseras opere complesti. Bene quidem Da-
uid, & eius filius Salomon de diuinarum promissionum observa-
tione sunt locuti. Sed quis clarius, aut quis melius quàm nostra
Virgo hac ipsa de re locutus est? Volens namque ostendere quàm
fidelis suarum promissionum obseruator Dominus fuerit erga
antiquos

A antiquos illos patres quibus filium suum promiserat: Sicut locu-
tus est, inquit, ad patres nostros Abraham, & semini eius in sæcu-
la. Quasi diceret in omnibus, & per omnia sicut locutus est, ita fe-
cit, ita adimpleuit, ita obseruauit.

Non est Deus sicut homines: non est sicut mundus, qui parum
promittunt, & nihil faciunt. Dominus iste multum promisit, qui
filium promisit, & totum fecit, qui filium dedit: Sicut locutus est
ad patres nostros Abraham, & semini eius in sæcula.

Sed dices: quid mirum si Deus exhibuit, si fecit, si adimpleuit
id, quod promisit? Si debitor erat, quomodo debitum non exhi-
beret? Fateor, & non nego quod Deus debitor erat: Sed debitor
non aliquid ab hominibus accipiendo: sed sicut ei placuit filiam
suam illis promittendo. Nam inter homines solum ex his duo-
bus modis, promittendo scilicet, & accipiendo, debitum consistit.

In Deo vero non ita. Videamus hoc clarius. Aliter inter nos dici-
mus debes mihi, quia dedi tibi: & aliter dicimus, debes mihi,
quia promisisti mihi. Quâdo dicis debes mihi, quia dedi tibi à te
processit beneficiū, sed mutuatum, & nō donatum. Quā autē dicis
debes mihi, quia promisisti mihi, tu nihil dedisti, & tamen exigit.

Deo igitur quid dicimus? Dicimus ne illi: redde mihi, quia ego
C dedi tibi? Absit. Quid enim dedimus Deo, quā totum id, quod su-
mus, & quidquid boni habemus, ab illo solū habemus? Cum er-
go nihil Deo dederimus, non est cur hoc modo exigamus debito-
rem Deū. Maxime dicente nobis Apostolo. Quis prior dedit illi, Rom. 11.
& retribuetur ei? Quibus verbis aperte docet Apostolus Deū esse
omnium bonorum fontem: & quæcunque dat, non veluti recom-
pensationem, vel retributionem debeat, impertiri, sed tantum mo-
do propter propriam bonitatem, & liberalitatem suam.

Præterea Dominus ipse per Isaiam cum Iudæis loquens, illisq;
ostendere volens, se nulli debitorem esse. Quis est, inquit, credi-
tor meus, cui vendidi vos? Quasi diceret: Nullus. Quo apertius Isa. 50.
voluit significare, se nullum creditorē habere, cui nihil aliud ha-
bens Iudæos vendiderit. Et proinde subiungit: In iniquitatibus Isa. 50.
vestris venditi estis. Ex dictis ergo aperte constat, quod Deus ne-
mini debitor factus est, aliquid ab eo accipiendo.

Cum ergo isto modo Deus nulli debitor existat: restat vt illo
solum modo eum debitorem dicamus, quia promisit. Et hoc solū
modo regius propheta ipsum Deum debitorem agnoscēs dicebat:

Pfal. 118. Memor esto verbi tui seruo tuo, in quo mihi spem dedisti. Habemus itaque quod Deus solum promittendo patribus illis debitor existeret. Misericordia motus illis promiserat filium suum mundi redemptorem: Sed qui ita misericors fuit in promittendo, verax fuit etiam in exhibendo: & qui sine aliquo debito promisit, sine vlllo dolo exhibuit: Sicut locutus est ad patres nostros Abraham & semini eius in sæcula.

Sed in his verbis Virginis est maxime adnotandum, quod sicut locutus est, dicit: Vbi est maxime ad notanda vis istius vocabuli, sicut, significat enim Deum, eo modo quo promiserat, eo etiam modo exhibuisse. Non enim facit Deus sicut homines, qui vno modo promittunt: & alio modo faciunt. Deus non sic facit, sed sicut promittit ita obseruat. Sicut locutus est ad patres nostros Abraham, & semini eius in secula.

Sed quid de Deo dico, & solum dico, quod sicut promittit, ita obseruat? Immo plus dico: dico quod Deus sæpissimè multò plus facit, quàm promittit. Posset hoc multis scripturæ sacræ testimonijs ostendi: sed nè multi simus hoc vnum solum adducemus.

Num. 17. Promisit Deus olim Moyse, & Aaronis tempore, promisit, inquam, quod Virgam eius, quem in sacerdotem eligeret, germinare faceret: Quem ex his, inquit, elegero, germinabit Virga eius.

Num. 17. Hoc est solum quod promisit, nempe, vt Virga eius, quem eligeret, germineret. Sed vbi ad rem venit, non solum illud, quod promisit, effecit: Sed plura alia. Nam cum de solo germine fuisset promissum, non solum germen virga producit: sed frondes, sed flores: & non tantum frondes, & flores, sed fructus. Turgentibus gemmis (sunt verba scripturæ) eruperant flores, qui folijs dilatatis in amigdalas deformati sunt. Ecce quomodo Deus multò plura facit quàm promittit.

Gen. 29. Sed videamus: facit nè ita mundus? Minime quidem: sed omnia è contrario facit: Multa mundus promittit: sed cum ad exhibitionem venit, nec multa facit, nec sicut promisit facit. Laban libentissimo animo promisit Iacob filiam suam Rachel vxorem: sed completis septem annis, quibus Iacob pro Rachel Laban seruiuit, loco promissæ Rachelis, quæ erat decora facie, & venusto aspectu, alterum filiam suam introduxit ad eum, nomine Liam, quæ lippis erat oculis. Eodem etiam modo facit mundus per Laban significatus, Laban enim albus, siue de ablatio interpretatur:

Atur: talis est mundus foris albus est, & pulcher, sed inter plenus omni dolo, & omni fallacia. Promittit enim nobis pulchram Rachel, quæ ouis interpretatur, per quam abundantia significatur: est enim ouis pecus lanigera valde utilis, siquidem lana, & pelle homines vestit, & carne eos pascit. Hanc ergo Rachel, hanc ouem, hanc abundantiam nobis promittit mundus: Sed cum ad rem acceditur, cum ad promissi exhibitionem venit, nihil nobis dat nisi Liam, quæ interpretatur laboriosa, siue defatigata. In signum quod mundus bona omnia nobis promittat, in fine tamen nihil nobis dat nisi labores, nisi inquietudines, & defatigationes, & cetera huiusmodi.

B & cetera huiusmodi. Ecce igitur quales sunt fallacis mundi promissiones; ecce quomodo multum promittit, & tamen non sicut promittit ita facit, quia hoc solius Dei proprium est, de quo dicit nostra Virgo, quod in omnibus, & per omnia ita fecit, ita adimpleuit, ita obseruauit: Sicut locutus est ad patres nostros Abraham, & semini eius in secula.

CAP. VI.

C. Deus, qui tam verax, & certus est in promittendo, quare multoties nonnulla bona promittit, aut aliqua mala comminatur, quæ tamen opere non adimplet.

Sicut locutus est ad patres nostros Abraham, & semini eius in secula. Luc. 1.

D his, quæ sic à nostra Virgine de Dei promissionibus, & earum certitudine dicta sunt, possumus hoc loco inuestigare, quare Deus, qui tam verax est in exhibendo, vt sicut iam diximus, multa etiã faciat, & maiora faciat, quàm promisit, multoties ea promisit, quæ opere non cõpleuit. Nam Deus promisit filijs Israel de Agypto egressiteram, promissionis: & in nullo eorũ, præterquã in duobus, Caleb scilicet, & Iosue habuit effectum promissio. Promisit per propheta tam Isaiã Ezechie Regi egrotanti ipsum moriturũ, sub his verbis:

Dispone domui tuæ, quia morieris tu, & non viues: & tamen ipse E
Ezechias non solum mortuus non est: Sed (sicut ipsa scriptura te-
Iſa. 38-
Iſa. 38-
statur) Adiecti sum super dies eius anni quindecim. Promisit per
prophetam Ionam post quadraginta dies minuitarum urbem esse
subuertendam: quæ tamen subuersa non est. Denique vt multa
alia his similia ex veteri testamento præmittamus, & ex nouo
hoc vnum testimonium etiam afferamus: Christus Dominus in
Mat. 19-
hunc modum promisit discipulis suis, inter quos erat Iudas. In re-
generatione cum sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, se-
debitis, & vos super sedes duodecim iudicantes duodecim tribus
Israel: Quæ tamen promissio in Iuda traditore impleta non est. F
Quomodo ergo verum est quod de Deo Maria dicit, quod in om-
nibus facit: Sicut locutus est ad patres nostros Abraham, & semi-
ni eius in sæcula?

Ad hæc omnia respōdentes dicimus ex illis minimè colligi Ma-
riam de Deo falsum aliquid dixisse, aut ipsum Deū in aliquo esse
Num. 23-
mendacem, aut mutabilē. Non enim est Deus quasi homo vt mē-
tatur: nec vt filius hominis, vt mutetur. Et sicut iuxta dictū Apo-
Heb. 6.
Malac. 3-
stoli: Impossibile est mentiri Deum: ita etiam impossibile est, ip-
sum mutari. Ipse enim qui infallibilis veritas est de se ipso dicit:
Ego dñs, & non mutor. Et ideo ad primā illam promissionē, quā G
fecit filijs Israel de terra promissionis dicendum est, (id, quod etiā
de alijs Dei promissionibus dici potest) illam promissionē fuisse
conditionalē: si scilicet filij Israel erga Deum promittentē illam
fidem haberent, quam habere debebant: quam quia non habue-
runt, ideo promissam sibi terram promissionis minime possede-
runt. Id, quod ipse doctor gentium Paulus testatur cum dicit. Nō
Heb. 4-
profuit illis sermo auditus (de filijs Israel loquitur) non admixtus
fidei ex his, quæ audierunt: ac si apertius diceret. Sermo, quē au-
dierunt per Moysen de requieterræ Palestinæ non profuit illis,
quia non fuit coniunctus fidei, non fuit contemperatus fide ex ijs
promissionibus, quas audierunt. Tunc enim prodesset eis, si cre-
didissent, quoniam tunc esset contemperatus fide: quoniam vero
non crediderunt, non fuit coniunctus fidei. Ideo nihil eis profuit,
quod audierunt, quoniam in eam terrā intrare non meruerunt.
Quia vero Caleb, & Iosue magnam in Deo spem, & fiducia habu-
erunt: & filiorū Israel infidelitatē, & murmuratōne ægre fe-
rentes sciderunt vestimēta sua, & pleni fiducia populū adhortati
Num. 14-
fuerunt,

A fuerunt, sic dicentes: Terra, quam circuiuimus valde bona est: si
propitius fuerit Dominus inducet nos in eam: & tradet humum
lacte, & melle manantem: nolite rebelles esse contra Dominum,
neque timeatis populum terræ huius, quia sicut panem ita eos po-
terimus deuorare. Quia inquam, isti duo sic fideles erga Domi-
num extiterunt, ideo terram illam possederunt. Id Deo ipso sic at-
testante, & dicente: Omnes, qui numerati estis a viginti annis, & Num. 14-
supra, & murmurastis contra me non intrabitis in terram super
quam leuaui manum meam, vt habitare vos facerem præter Ca-
leb filium Iephone, & Iosue filium Nun.

B Ad secundum, & tertium de Rege Ezechia, & Niniuitis ex D. Tho.
D. Thomæ doctrina 1. p. q. 19 ar. 7. & 2. 2. q. 171. potest his duo-
bus modis responderi. Primo quod Deus aliquando pronuntiat
aliquid futurum secundum quod continetur in ordine causarū in-
feriorum, vt puta, secundum dispositionem naturæ, vel meritorū,
quod tamen non fit, quia aliter est in causa superiori diuina. Quo-
modo prædicta fuit Ezechiaæ ægrotanti mors, & peccantibus Ni-
niuitis subuersio, quod tamen non ita euenit, quia ab æterno aliter
fuit in sciētia, & voluntate diuina, quæ immutabilis est. Et propter
hoc dicit Gregorius lib. 20. moralium cap. 23. & allegatur ead. 1. D. Greg.
D. Tho.
C p. q. 19. ar. 7. & a glossa ordinaria super 38. cap. Iſaia: quod Deus
immutat sniam, non tñ immutat consiliū: quod D. Gregorij dictū
exponens ibidē glossa ordinaria: per suam, inquit, debemus in-
telligere sensum verborū: consiliū vero ab æterna dispositione est.

Secūdo modo, qui ferè est vnus, & idem cum primo potest re-
sponderi quod reuelatio prophetica, quæque est impressa quædam
similitudo præscientiæ prout respicit ipsa futura cōtingentia in se
ipsis, & talia sic eueniunt, sicut prophetantur, sicut est illud Iſaia:
Ecce Virgo concipiet: Quæque vero prophetica reuelatio est im- Iſa. 7-
pressa similitudo diuinæ præscientiæ prout scilicet cognoscit ordi-
nem causarū ad effectus, & tūc quæque aliter euenit, quam prophe-
tetur, neq; tamen prophetiæ subest falsum. Nam sensus prophetiæ
est, quod inferiorum causarū dispositio hoc habet, vt talis effectus
eueniat. Et secundū hoc intelliguntur verba Iſaia dicentis. Morie- Iſa. 38-
ris, & non viues: id est, dispositio corporis tui ad mortem ordi-
natur: & illud etiam quod dicitur: Adhuc quadraginta dies, &
Niniue subuertetur. hoc est merita eius hoc exigūt, vt subuertatur.
Duobus superioribus respondendi modis potest etiam addi ter-
tius

tius, qui talis est; Prophete in libro ipso præsciētiae Dei, ubi omnia E scripta sunt legentes, non omnia percipiebant, sed quædam, & eo modo, quo Deus permittebat. Et secundum hoc dicendum est, quod legerat Isaias in illo libro, quod Ezechias secundum opera, quæ fecerat, non merebatur longiorem vitam. Sed tamen non legerat, quod per lachrymas, & orationes eam esset impetraturus. Legerat similiter Ionas in eodem libro, quod Niniuitarum nequitia secundum hoc, quod agebant, quadragesima die complenda erat, & sic ciuitas eorum destruenda: Sed non legerat, quod per suam prædicationem essent acturi pœnitentiam, & ita misericordiam consecuturi. Vterque igitur, quod legerat prædicauit: & F quantum ad eos pertinebat incommutabilis erat veritas, quia neminem intendebat fallere: Sed Deus in cuius libro ipsi illud legerant, aliud disposuit, quod ipsi non legerant. Et ideo illud, quod ipsi prædicauerant, non euenit.

Ad quartum de promissione illa omnibus discipulis facta, & in Iuda traditore non impleta, potest responderi sicut ad primum: nimirum illam promissionem fuisse conditionalem, si omnes videlicet discipuli taliter se haberent, qualiter opus erat, ad illam obtinendam. Quia vero Iudas ita nequam fuit, ut filium Dei morti traderet, ideo fuit tanto bono priuatus: & in eius locum Matthias G fuit subrogatus, qui acciperet locum ministerij, & apostolatus, de quo præuaticatus est Iudas, ut abiret in locum suum. Itaque in Matthia cum vndecim Apostolis connumerato promissio Christi ita adimpleta fuit, sicut in Iuda esset adimplenda, si ipse talis foret, qualis esse deberet.

Ex his, quæ hæcenus dicta sunt, sicut credo, optime constat, autoritates diuinæ scripturæ superius adductas nequaquam colligere Deum esse mendacem, aut mutabilem: Nam ea, quæ in illis pronuntiata fuerunt, vel ideo non euenerunt, quia sub conditione promissa fuerunt, vel quia aliter ab æterno erat in voluntate diuina, quæ omnino immutabilis est in se ipsa: licet quoad nos nonnunquam mutabilis videatur, falso tamen: Nam dum circa nos quædam prospera, & aduersa variatur, in eo quod nos mutamur, quasi Dei circa nos mutatam voluntatem suspicamur. Ipse vero in se incommutabilis permanens aliter, atq; aliter in nostra cogitatione sentitur, pro qualitate meritorum: ad modum solis, cuius lux cœ nequaquam sit sibi ipsi dissimilis, oculis infirmis aspera, sanis at-
tem

Actor. 1.

Simile.

A tem lenis uidetur, illorum uidelicet mutatione non sua. Et secundum hunc sensum intelligendum est illud Iob. Mutatus es mihi ^{Iob. 30.} incruddem. Volens enim sanctissimus, ac patientissimus vir ostendere crudelitatem sibi potius congruere, quam Deo, dixit: Mutatus es mihi in crudelem. Ac si apertius diceret: Qui in te ipso crudelitatis nihil habes, mihi quem respirare à persecutione non finis, videris mutatus in crudelem, sed hæc crudelitas, atque mutatio potius est in me, quam in te, qui omnino immutabilis es.

Cum igitur, ut ex supradictis constat Deus omnino immutabilis sit, clarum restat, quod ea, quæ vult, aut promittit voluntate non B conditionata, sed absoluta, & determinata semper adimplet, sicut promittit. Et quia tali Deus voluntate voluit, & patribus promissit filium suum incarnari, ideo dicit nostra Virgo quod fecit: Sicut locutus est ad patres nostros Abraham, & semini eius in sæcula.

CAP. VII.

Homines quantum teneantur promissa Deo facta fideliter persolvere: Maria auxilium imploatur ad promissiones Deo factas fideliter persoluendas.

C

Sicut locutus est ad patres nostros Abraham, & semini eius
in sæcula. Luc. 1.

Nter multa, quæ in his nostræ Virginis verbis adhuc ad notari possunt, hoc vnum solum hoc loco videre liber, quo huic tractationi finem tandem imponemus, nempe quàm optimo iure, tali, & tam vero Domino omnes non solum confidere debeamus: sed etiam quàm æquum est, vt sicut ei promissimus, ita faciamus. O Dominum fidelissimum? Quis tam veraci, & tam fideli Domino non fidat? Quis se eius fidelitati non committat, qui solus nouit obseruare, & adimplere sicut locutus est? Fidamus ergo tanto, & tam fideli Domino, fidamus, & non solum fidamus: sed sicut ei promissimus, ita etiam & nos faciamus.

Si ipse cum erga antiquos patres debitor factus non esset, nisi solum promittendo, in omnibus fecit: Sicut locutus est ad patres nostros

nostros Abraham, & semini eius in secula: nos, qui promittendo, E
& accipiendo ei debitores facti sumus, quare quæ debemus, ipsi
non exoluemus? & quæ promissimus, sicut promissimus non fa-
Dent. 23. ciemus? Quod autem semel egressum est de labijs tuis (dicit scri-
ptura) obseruabis, & facies sicut promissisti Domino Deo tuo. Et
postea addit? & propria voluntate, & ore locutus es. Ac si diceret:
Nemo te commouit, nemo te impulit ad promittendū Deo, sed
tu sponte tua, & voluntate tua nemine cogente, aut impellente,
Deo promissisti: & ideo quod voluntariè, & sponteneè illi promi-
fisti, voluntariè, & sponte facere debes, sicut illi promissisti: multo
Eccles. 5. melius enim est nō vouere, quam post votū promissa non reddere. F
Sed ò tu Virgo beatissima, tu, quæ optime nosti, quantum di-
spliceat Deo infidelis, & stulta promissio, fac vt semper fideles, &
bene placentes illi sint promissiones nostræ: Fac vt quod semel
egreditur de ore nostro, opere compleatur. Scimus Virgo beatif-
sima, & verè scimus, totoque animo cognoscimus tam veracem
esse Deum, vt de omnibus verbis, quæ præstirurum se nobis polli-
cetur, tantum vnum non sinat præterire in cassum: & quod sicut
ipse nobis opere complet, quod promittit: ita etiam nos grauius
puniet, si quod ore promittimus opere non implauerimus. Non
indiget Deus noster fatemur, & libentissimè fatemur, non indiget G
Virgo pijsissima, non indiget Virgo beatissima bonis nostris: id
de eo asseuerante propheta, ac dicente: Dixi domino deus meus
es tu, quoniam honorum meorum non eges. Verum licet bonis
nostris non egeat: tamen sibi ad impleri vult, quod ei promitti-
mus, non ad bonum suum, cui promittimus: Sed ad bonum no-
strum, qui promissimus. Sicut enim promissa Deo adimplendo, nō
solum securi conscientia sumus: sed etiam ipsius Dei amicitiam
conseruamus: ita si fidem ei frangimus, non tantum torquentur,
& pungimur: Sed etiam Deum nobis inimicum reddimus. Neq; H
immerito. Nam si qui hominibus promittit quandiu non exluit,
quod promittit semper à propria cōscientia mordetur, & pungi-
tur, teste scriptura, quæ dicit. Est, qui promittit, & quasi gladio
Prou. 12. pungitur cōscientiæ? Et si etiam eadem scriptura teste: Qui ami-
cis promittit, eos lucratur inimicos, si non exluit: Est (inquit scri-
ptura) qui præ confusione promittit amico, & lucratus est eum
inimicum gratis. Si, inquam, inter homines, & cū hominibus
hoc fit, quanto magis cū deo?

O quan-

A O quantis aculeis, quantis stimulis, & quantis veluti gladijs
compūgimur dum quod Deo nostro promissimus, opere non im-
plemus. O quantum nos tunc inquietat misera conscientia no-
stra: Si quidem non semel, non iterum, non ter, non decies, abs-
centies, non denique millies, sed semper, & vbique nos mordet,
in itineribus, in biuijs, in foro, in mensa, in lectulo, & in somnis
nobis representans promissa, quæ fecimus: Neque hoc nobis suf-
ficit: Sed ad hoc aliud malum, & multo grauius malum accedit,
quod est odium Dei in nos.
O quam odibiles, & quam abominabiles Deo reddimur, dum
B ipsi in promissis infideles sumus. An non dicit scriptura: Abomi- Prou. 12.
natio est Domino labia mendacia? An non etiam illa, inter alia, Prou. 6.
quæ odit Dominus linguam mendacem, & proferentem menda-
cia enumerat? Vt igitur Deo nostro semper vera loquamur, tu
nostro semper vera loquamur, tu nobis ab ipso Virgo impetra,
qui omnes pro hac tanta à te obtinenda gratia, & tali gratia, de-
uotissima supplicatione tuis sanctissimis pedibus pronoluimur,
& pro illa totis cordium nostrorum medullis, totis præcordiorum
affectibus, & votis omnibus te deprecamur. Sic enim te rogari
voluit, qui totum nos per te habere voluit, quæ es maxima fiducia
C nostra, & tota ratio spei nostræ. Et ideo non patiaris Virgo ele-
mentissima, non patiaris Virgo pijsissima, vt nostris promissio-
nibus Deo odibiles, & abominabiles simus: sed amabiles: non pa-
tiaris, vt illis aduersus nos odium concitemus: sed amorem pro-
uocemus: & talem amorem, ut vnus quisque nostrum, qui pro
eius amore in hac vita pauca promiserit, & pauca adimpleuerit
ab ipso tuo interuentu in alia vita audire mereatur: Enge serue Mat. 25.
bone, & fidelis, quia super pauca fuisi fidelis supra multa te
constituam, intra in gaudium Domini tui. Vt tali gau-
dio ibi fruens te, & vnigenitum filium
D tuum sine fine laudemus, qui
cum patre, & spiritu
sancto vi-
uit,
& regnat, per infinita seculorum
secula. Amen.

FINIS LIBRI DECIMI, ET VLTIMI.

INCORRIGENDIS ERRATIS,

Per primum numerum folium. per secundum paginam,

& per tertium lineam intellige.

4. 1. 27. eiam, lege sciam. 4. 2. 23. minor, lege miror. 4. 2. 37. angelis, lege angelus. 6. 1. 14. quod, lege quoad. ibidem 17. & eripere, lege & parere. 6. 2. 38. sunt dij, l. sicut dij. 12. 2. 36. celebritate, lege celeritate. 15. 2. 1. veniendus, lege vniendus. 23. 2. 16. nostræ, lege nostra. 30. 1. 25. possedetur, lege possidetur. 31. 1. 14. erit, leg. eius. 32. 2. 4. rei, lege ei. 37. 2. 37. simus, lege sinus. 33. 1. 1. finit, leg. sint. 34. 1. 28. simul, lege semel. 51. 1. 26. tanta, lege tamen. 51. 1. 27. restringit, lege restringit. 52. 2. 28. ventis, lege ventris. 54. 2. 28. aduersos, lege aduersus. 54. 2. 39. lapsum, lege lapsum. 65. 1. 4. quot, lege quod. 70. 1. 29. ausus, lege ausus. 74. 2. 1. statuta, lege statua. 77. 2. 27. præuidit, lege prouidit. 82. 1. 1. laudis, lege laudes. 94. 2. 17. suauitatem, lege suauitate. 83. 2. 7. innumerat, lege innumera. 105. 2. 37. effectus, l. affectus. 100. 1. 21. indarnationis, lege incarnationis. 116. 2. 36. quidem, l. quidam. 117. 2. 17. adducimus, lege adduximus. 129. 1. 30. ille, l. illa. 130. 2. 10. ascēdere, lege descēdere. 137. 1. 20. tuo, lege tuū. 142. 2. 37. emittit, lege enituit. 146. 2. 7. inimicis, lege minimis. 188. 1. 32. ad, lege at. 202. 2. 10. nactus, lege nocens. 211. 1. 17. eos ipsos, lege eas ipsas. 210. 1. 31. spicuit, lege spreuit. 223. 2. 17. conditionis, lege conditoris. 228. 1. 1. dico, lege duo.